

საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წაღკის ეპარქია
სტუ-ს თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

საეკლესიო სამართალი

კანონები

„ეპლისწერა“, „ეპლისღაღება“, „ბაბრატ კურაპალატის, ბექასა და ალბულას კანონები“, „მწნება სასჯულო“, „სამართალი კათალიკოტა“, „განჩინება“, „სამართალი ბატონისშვილის ვახტანგისა“, „კანონი“, „ხელთწერილი“, „ეკლესიის მართვა-გამგეობის ღაღანიღებები“, ბარბატ მეფის სიგელი, „წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა“, „სიგელი გიორგი მეფისა“, ანისის „ღაღერილი“, შიომღვიმის „განჩინება“, საეკლესიო კრების „მოსწენება მეფისადმი“, „კონსტიტუციური შეთანხმება“

დამტკიცებულია სახელმძღვანელოდ
სტუ-ის სარედაქციო-საგამომცემლო
საბჭოს მიერ. 09.03.2012, ოქმი №1

დღემდე საეკლესიო სამართლის ძეგლები ერთად შეკრებილი არ გამოცემულა, რაც უხერხულობას უქმნის საეკლესიო სამართლის შემსწავლელ სამეცნიერო წრეებსა და სტუდენტებს.

ამიტომაც, ამჟამად, პირველად ქვეყნდება ერთად შეკრებილი საქართველოს ეკლესიის კანონები, სამართლებრივი დადგენილებები და ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებები. ისინი ამოღებულია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიიდან „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“, თბ. 2010.

რედაქტორი პროფ. ი. გორგიძე

© მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, 2012

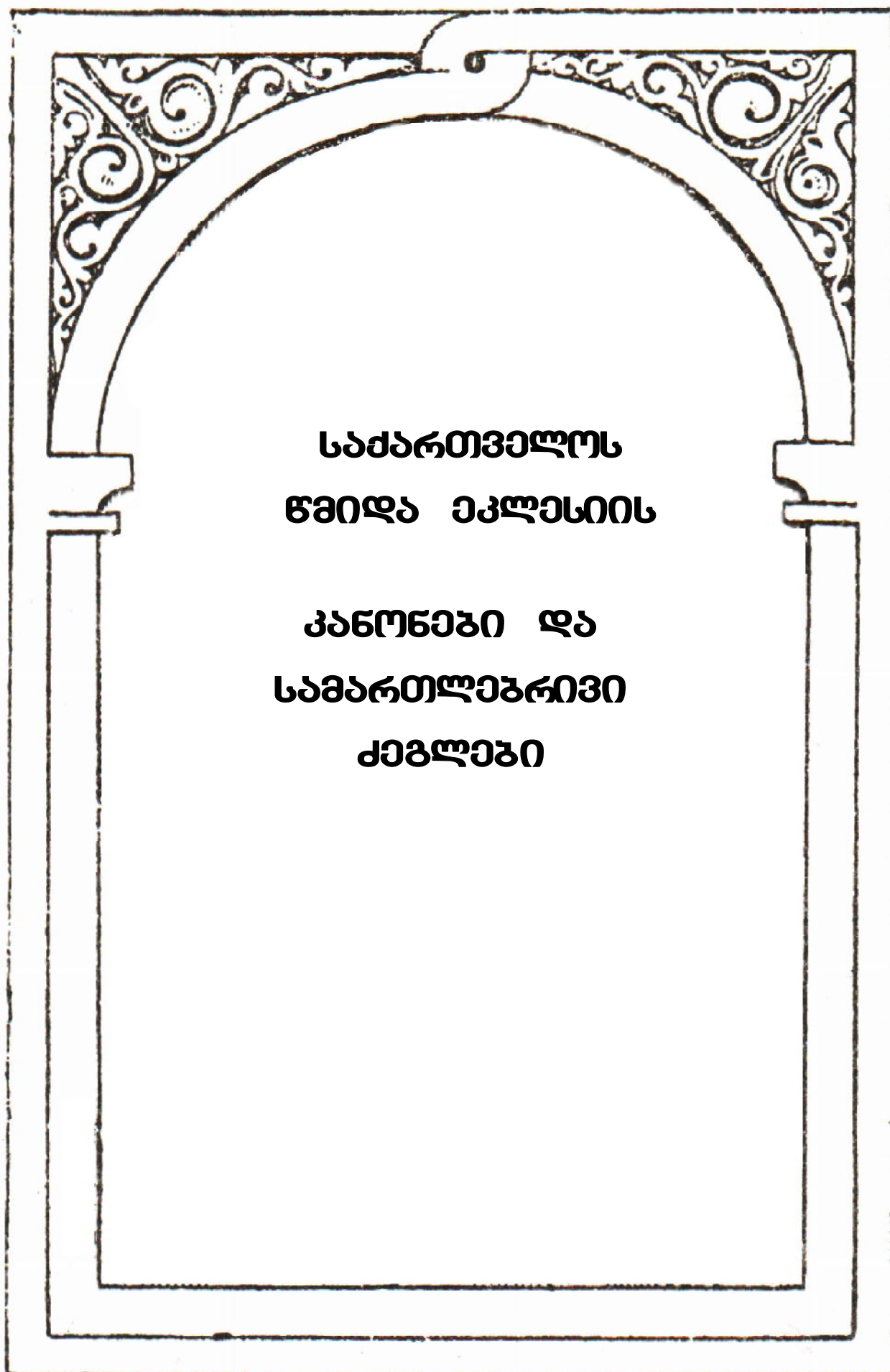
ISBN 978-9941-20-050-2

<http://www.gtu.ge/publishinghouse/>

ყველა უფლება დაცულია. ამ წიგნის ნებისმიერი ნაწილის (ტექსტი, ფოტო, ილუსტრაცია თუ სხვა) გამოყენება არც ერთი ფორმითა და საშუალებით (ელექტრონული თუ მექანიკური) არ შეიძლება ავტორის წერილობითი ნებართვის გარეშე.

საავტორო უფლებების დარღვევა ისჯება კანონით.

**სამართველოს
წმიდა ეკლესიის
კანონები და
სამართლებრივი
ქეზლები**

შესავალი

საქართველოს წმიდა ეკლესია წარმოადგენს ერთ-ერთ ნაწილს საყოველთაო მსოფლიო ეკლესიისა, ამიტომაც მისი სამართლის წყაროები იგივეა, რაც მსოფლიო ეკლესიისა, თუმცა ცხადია, მას, ვითარცა ადგილობრივ ეკლესიას, საკუთარი წყაროებიც აქვს, ესენია საქართველოს საეკლესიო კრებათა დადგენილებანი, ეკლესიის მეთაურთა, კათალიკოს-პატრიარქთა ეპისტოლეები და დადგენილებანი, სახელმწიფო კანონმდებლობანი საეკლესიო საქმეთა შესახებ, სამოქალაქო ხასიათის იურიდიული დოკუმენტები ეკლესიის შესახებ, აგრეთვე ეკლესიის ავტორიტეტულ მამათა განმარტებანი.

1995 წელს, მცხეთაში შედგა საქართველოს წმიდა ეკლესიის დიდი გაფართოებული კრება, რომლის მიერ გამოცემული ეკლესიის მართვა-გამგეობის II თავის §20-ის შესაბამისად წმიდა სინოდის ზრუნვის საგანს წარმოადგენს - „საეკლესიო კანონების კრებული“ გამოცემა.

დებულების ამ მუხლის აღსასრულებლად, 1995 წლიდან, დაფიწყე მომზადება მონოგრაფიისა „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“, რომელიც გამოიცა 2010 წელს პროფ. ი. გორგიძის რედაქტორობით, ამ მონოგრაფიაში განხილულია საეკლესიო სამართლის წყაროები უძველესი ხანიდან XX ს-მდე. ასევე, საქართველოს ეკლესიის საკანონმდებლო და მიმდინარე კრებების მიერ გამოცემული კანონები და დადგენილებანი, ამიტომაც წიგნი გამოვიდა დიდი მოცულებისა (792 გვერდი).

იმისათვის, რათა სტუდენტებისა და შესაბამისი სამეცნიერო წრეებისთვის უფრო ხელმისაწვდომი იყოს საქართველოს ეკლესიის კანონები, გადავწყვიტეთ, რომ ამ მონოგრაფიიდან ამოგვეღო კონკრეტული კანონები, რომლებიც შეეხებიან XII-XXI სს-ს და ისინი გამოგვეცა შედარებით უფრო კომპაქტური წიგნის სახით.

„ძეგლისწერა“

რუის-ურბნისის საეკლესიო კრება (1103-1104)

რუის-ურბნისის ცნობილ საეკლესიო კრებას მრავალი გამოკვლევა მიუძღვნეს გამოჩენილმა ქართველმა მეცნიერებმა. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, იგი „ჩვეულებრივი, მორიგი კრება კი არა, არამედ საგანგებო და განსაკუთრებული ყრილობა ყოფილა“.⁴⁷⁶

უნდა აღინიშნოს, რომ ე. გაბიაშვილი კრების მოწვევის თარიღად მიიჩნევს 1105 წელს.⁴⁷⁷ ტრადიციული თვალსაზრისით, ეს კრება 1103 წელს მოიწვია დავით აღმაშენებელმა. რ. მეტრეველის მიხედვით, კრება მოწვეულ იქნა 1104 წელს.⁴⁷⁸ 1103 წლით კრების დათარიღებას ხელს თითქოსდა ის უშლის, რომ კრების ძეგლისწერა ასეა დასათურებული: „ძეგლისწერა წმიდისა და ღმრთივშეკრებულისა კრებისა“, რომელი შემოკრება ბრძანებითა კეთილად მსახურისა და ღმრთივ დაცვულისა მეფისა ჩუენისა დავით აფხაზთა და ქართველთა, რანთა და კანთა მეფისაჲთა, პირთათჳს, რომელნი ქუემო მოკუნებულ არიან“.⁴⁷⁹ მიღებული თვალსაზრისით კი, 1103 წლისათვის კახეთ-ჰერეთი მეფეს მიერთებული არ ჰქონდა, მაშასადამე, არც შესაბამისი ტიტული გააჩნდა, მაგრამ ამ ძეგლისწერის დასათურება შეიძლება გვიანი პერიოდის იყოს. საერთოდ კი, კ. კეკელიძის აზრით, „ძეგლისწერა“ მეტად საყურადღებო ნაშთია ქართული იურიდიული მწერლობისა და არა მარტო ქართულის, არამედ საზოგადოისაც, რამდენადაც იმაში აღიბეჭდა საზოგადო საეკლესიო-იურიდიული ნორმები“.⁴⁸⁰

ძეგლისწერა იწყება საღვთისმეტყველო ვრცელი შესავლით. საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ მასში გადმოცემულია ფუნდამენტური თვალსაზრისი, რომ ანდრია მოციქულმა მხოლოდ დასავ-

ლეთ, ანდა სამხრეთ საქართველოში კი არ იქადაგა, არამედ „მთელ საქართველოში“ და მის დროს არა ქართველთა ერთმა ჯგუფმა მიიღო ქრისტიანობა ქვეყნის რომელიმე კუთხეში – არამედ მთელი ქართველი ერის უმეტესობამ. II-III სს-ში ქრისტიანობა იღვენებოდა და ქრისტიანთა რიცხვიც შემცირდა, ამიტომაც საჭირო შეიქნა წმიდა ნინოს ქადაგება, სამეფო სახლის მოქცევა. ძეგლისწერა ყურადღებას მიაპყრობს, რომ წმ. ნინომ მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველო კი არ გაანათლა, არამედ სრულიად საქართველო, მთელი ქართველი ერი. თუ რაოდენ დიდმნიშვნელოვანია ასეთი თვალსაზრისი, იქიდანაც ჩანს, რომ დღესაც კი წმ. ნინოს აღმოსავლეთ საქართველოში მოღვაწედ და მეფე მირიანს აღმოსავლეთ საქართველოს მეფედ მიიჩნევენ, ძეგლისწერის მიხედვით კი მეფე მირიანი სრულიად საქართველოს მეფე იყო და მის დროს როგორც დასავლეთმა, ისე აღმოსავლეთ საქართველომ ერთდროულად მიიღო ქრისტიანობა. ასე რომ, XI-XII სს-თა საქართველოში ეროვნული თვითშემეცნება, ერისა და ქვეყნის სულიერი მთლიანობის შეგნება გაცილებით უფრო მაღალ დონეზე იდგა, ვიდრე შემდგომ, დღევანდელ დღემდე. შესაბამისი ტექსტი ასეთია: „...პირველწოდებული ანდრია, ძმა თავისა მოციქულთაჲსა პეტრესი, ვიდრე ჩვენდამდეცა მოიწია და ქადაგა საცხორებელი ქადაგება სახარებისა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოჲსასა და ურიცხვნი სიმრავლენი ერთანი განაშორა საცდურისაგან... უმრავლესმან ერმან ქართლისმან სიმრავლესა შინა ჟამისასა დაივიწყა ქადაგებაჲ იგი მოციქულთაჲ და საცთურისავე მიმართ კერპთაჲსა მიაქცია“.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. VI, 1982, გვ. 54; ⁴⁷⁷ ე. გაბიაშვილი, რუის-ურბნისის საეკლესიო კრება, ჯვარი ვაზისა, 1989, №1, გვ. 58; ⁴⁷⁸ ქსე, 8, გვ. 468; ⁴⁷⁹ „დიდი სჯულისკანონი“, 1975, გვ. 543; ⁴⁸⁰ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1980, ტ. 1, გვ. 571; ⁴⁸¹ „დიდი სჯულისკანონი“, 1975, გვ. 545.

ამიტომაც, ღმერთმა მოგვივლინა წმიდა ნინო, რომელმაც „სარწმუნოებასა მიმართ თვისსა მიიზიდა ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“.⁴⁸² მის ქადაგებათა შემდგომ ქართველთა მეფემ მირიანმა კონსტანტინე დიდის ნებით მცხეთაში ჩამოიყვანა ანტიოქიელი პატრიარქი ევსტათი: „წმიდათა მიერ ხელთა მისთა ნათელ-ილო მან და ყოველმან ერმან ქართლისამან“.⁴⁸² როგორც აღვნიშნეთ, ტექსტში ხაზგასმულია მთელი ქართველისა და მთელი საქართველოს ერთდროული გაქრისტიანება შავი ზღვიდან სომხეთ-ალბანეთამდე. აღსანიშნავია, რომ ეს წყარო „საქართველოს“ უწოდებს მთელ ქართველთა ქვეყანას, როგორც მოციქულთა, ისე წმ. ნინოს დროს. ამჟამად კი ზოგიერთი მკვლევარი კრძალავს სიტყვა „საქართველოს“ მოხსენიებას XI ს-მდე. მათი მტკიცებით, ეს ტერმინი თითქოსდა მხოლოდ XI ს-ში გაჩნდა და ამიტომაც მხოლოდ მის შემდეგ უნდა იქნეს გამოყენებული ისტორიული ფაქტების გადმოცემისას. როგორც აღვნიშნა, რუის-ურბნისის ძეგლისწერა მოციქულთა და წმ. ნინოს დროინდელ ქართველთა ქვეყანას როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ ნაწილებს „საქართველოს“ უწოდებს. ამიტომაც ჩვენთვის სწორედ ძეგლისწერის მიდგომა უნდა იყოს არსებითი და არა აღნიშნული მკვლევარებისა, ამიტომაც „საქართველო“ უნდა ვუწოდოთ ქართველთა ქვეყანას XI ს-მდეც.

აღსანიშნავია მეორე ტერმინოლოგიური მიდგომაც. ამჟამად მიჩნეულია, რომ ქართული ეკლესიის მეთაურს „კათალიკოსი“ ეწოდება V ს-ის შემდეგ და ამ სიტყვასთან აკავშირებენ ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის მოპოვებას, მაგრამ რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა „კათალიკოსს“ უწოდებს ქართული ეკლესიის პირველივე მეთაურს IV ს-ში. ანტიოქიელმა ევსტათიმ პირველი ქართული ეკლესიის აშენების შემდეგ, „ხე-

ლდასხმულ-ყო მას შინა მათთვის ეპისკოპოსი-კათალიკოსი“.⁴⁸³ ასევე ეფრემ მცირეც „კათალიკოსს“ უწოდებს ქართული ეკლესიის პირველ მეთაურს IV ს-ში. მართლაც, IV ს-ში ქრისტიანობის სახელმწიფოებრივი აღიარება და მთელი ქვეყნის მომცველი ქართული ეკლესიის ორგანიზება, მისი მკაცრი იერარქიული სტრუქტურიდან გამომდინარე, სწორედ იმას გულისხმობდა, რომ მეფის ქალაქში მჯდომი ეპისკოპოსი იქცა ქვეყნის საყოველთაო იერარქად, საყოველთაო ეპისკოპოსად, რომელსაც უნდა დაქვემდებარებოდნენ ქვეყნის პროვინციათა ეპისკოპოსები. „კათალიკოსი“ სწორედ საყოველთაო ეპისკოპოსს ერქვა ბერძნულად, ამიტომაც თუკი ქრისტიანობა ნამდვილად საერთო-სახალხო სარწმუნოებად იქცა IV ს-ში და იმავე დროს ორგანიზებულ იქნა ქართული ეკლესია, მის პირველ მღვდელმთავარს საყოველთაო სასულიერო ძალაუფლება უნდა გაეგრძელებინა კიდევ მთელ ქვეყანაზე. ქართული ეკლესიის მეთაურის დადგენის ცნობის მოწოდების შემდეგ, „ძეგლისწერა“ ეხება მსოფლიო კრებათა კანონებს, გადმოსცემს მათ და აგრეთვე ეკლესიის წმიდა მამათა მიერ გამოცემულ კანონებსაც. კერძოდ, რუის-ურბნისის კრება აღიარებს შვიდი მსოფლიო კრების, ადგილობრივი კრებებისა და მამათა მიერ მოცემულ კანონებს, „ეს არის წმიდა და საეკლესიო კანონთა კრებული, დაბეჭდილი და შენახული ყოველგვარი შემატებისა და მოკლების გარეშე. ამათი ცოდნა, მიყოლა და მტკიცედ პყრობა მართებს ყველა ქრისტიანულ მადიდებლობის წინამძღვარ მღვდელმთავარს, მღვდლებსა და დიაკვნებს, ჩვენ შორის მოძღვრად სახელდებულ მონაზვნებს და მთლიანად და სრულიად მართლმადიდებელთ ეკლესიას“.⁴⁸⁴

ამის შემდეგ „ძეგლისწერა“ გადმოსცემს მაცხოვრის ქვეყნად მოსვლის მიზეზებსა და

⁴⁸² „დიდი სჯულისკანონი“, 1975, გვ. 546; ⁴⁸³ იქვე, გვ. 546; ⁴⁸⁴ „დიდი სჯულისკანონი, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 466.

მნიშვნელობას, თუ როგორ „მოგვეცა პირველად ბუნებითი და მერმე დაწერილი რჯული“. აღწერს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს „ქრისტესმოყვარე ერის სასულიერო დასთან ერთხმობას“, რომ „ამისთვის იქნა ქრისტესმოყვარე და ღვთივდაცული მეფეების მიერ ღვთისმოყვარე ეპისკოპოსების და ღვთის სათნომყოფელი მამების კრებების მოწვევა დროდადრო, რომ საქმით სრულყოფილი სარწმუნოებით ღმერთთან შეაერთონ ქრისტიანები“,⁴⁸⁵ რომ მათი მაგალითისამებრ დავით აღმაშენებელმა გადაწყვიტა მოეწვია საეკლესიო კრება. იქვე კიდევ ერთხელ ხაზგასმით აღინიშნა, რომ კრება სარწმუნოებრივი საკითხების განხილვას არ ეძღვნებოდა, რადგანაც ქართველთა სარწმუნოება უბიწო იყო წარსულში და არც არასოდეს რაიმე ბიწი არ შეხებია. მაშასადამე, კრება შედგა საეკლესიო ტრადიციის შესაბამისად, როგორც წარსულში ღვთისმოყვარე მეფეები იწვევდნენ კრებებს.

„ამიტომ შეიკრიბა ღვთისმოყვარე ეპისკოპოსთა, პატროსან მღვდელთა, ღირს დიაკვანთა, ქრისტესმოყვარე მონაზონთა, დაყუდებულთა და მეუდაბნოეთა კრება ქართლის მიდამოებში, ორ ახლოს მდებარე საეპისკოპოსოში რუისსა და ურბნისში. ქართველთა უბიწო სარწმუნოებას რაიმე ბიწი არ შეხებია, ეს ღმერთმა ნუ ქნას! არ გეცრუვნებით შენ, ჩვენი სიწმიდით მშობელო წმიდა კათოლიკე ეკლესიავ, არცა გაგცემთ შენ ჩვენი სიამაყევ – მართლმადიდებლობავ, რომლისათვისაც არასოდეს გვიღალატია, რაც მისი შეცნობის ღირსნი გავხდით, და რისი მოწმეც ჭეშმარიტებაა. ეს შეკრება მოხდა სხვა, საეკლესიო, სამღვდელო და საქრისტიანო საკითხების ძიებისათვის“.⁴⁸⁵

შენიშვნა: მუხლებს ვინილაგო ე. გაბიძაშვილის დაყოფის მიხედვით

„არა გეცრუვნებით შენ, სიწმიდით მშობელო ჩვენი კათოლიკე ეკლესიავ, არცა განგცემთ შენ, სიქადულო ჩვენი მართლმადიდებლობავ“.⁴⁸⁶ კრებას თავმჯდომარეობდა „ყოვლისა საქართველოჲსა დიდი მამამთავარი (ე.ი. პატრიარქი) ყოვლად ღირსი მთავარეპისკოპოსი-კათალიკოსი“ იოანე, ე.ი. იოანე იყო პატრიარქი (მამამთავარი), კათალიკოსი და მთავარეპისკოპოსი.

კრებამ თავის მიერ გამოცემული კანონების 1-ლი მუხლით განკვეთა უღირსი ეპისკოპოსები, რომლებიც „ღირსეულად ვერ ატარებდნენ მღვდელმთავრის პატივს“. ისინი კრებას არც წყევლით „შეუკრავს“ და არც შეუჩვენებია, არამედ მისცა ერისკაცებთან ერთად ზიარების ნება. ისინი უნდა ყოფილიყვნენ მეფის მოწინააღმდეგე ეპისკოპოსები. მათ ნაცვლად შეირჩნენ სხვები – „ასაკითაც და საქმითაც სარწმუნონი“.

კრების კანონების მე-2 მუხლიც ეპისკოპოსთა ასაკს შეეხება, რომ არაა საჭირო მათი კურთხევის დროს სულმოკლეობა და აჩქარება. დადგინდა: ეპისკოპოსი ხელდასხმულ იქნეს 35 წლისა, მღვდელი 30 წლისა, დიაკვანი 25 წლისა, წიგნისმკითხველი 8 წლისა (ე. გაბიძაშვილის მიხედვით არა 8, არამედ 18 წლისა).

მე-3 მუხლით აიკრძალა უწესობა, როცა ვინმე ერთსა და იმავე ღღეს იღებდა ხელდასხმას წიგნისმკითხველად, იპოლიაკენად, დიაკენად და ეპისკოპოსადაც. თუ რაიმე საჭირო მიზეზი არ არის ასაჩქარებლად, კანდიდატებმა „წელი და წლები უნდა დაყონ თითოეულ ხარისხში, უფრო მეტად დიაკვნობაში“.*

მე-4 მუხლით ეკლესიებში გამოსაყენებლად დაკანონდა გიორგი მთაწმიდელის მიერ თარგმნილი „დიდი კურთხევანი“.

მე-5 მუხლით აიკრძალა მექრთამეობა ხელდასხმისას (სიმონია). დამნაშავე განიკვეთებოდა.

⁴⁸⁵ „დიდი სჯულისკანონი, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 467; ⁴⁸⁶ „დიდი სჯულისკანონი“, 1975, გვ. 549.

მე-6 მუხლით აიკრძალა ნივთების, სიწმიდეთა ჭურჭლის, ეკლესიის ქონებისა და ოქრო-ვერცხლის მოხმარება რაიმე საქმისათვის, „ტყვეთა გამოსახსნელადაც კი“.

მე-7 მუხლით აიკრძალა ეკლესიის გარეთ ნათლისცემა, ქორწინება, მონაზვნად აღკვეცა და სხვ.

მე-8 მუხლით გვირგვინის პირველად და მეორედ კურთხევის ჟამს ნეფე-დელოფლის ზიარების ნება გაიცა.

მე-9 მუხლით განისაზღვრა, რომ მეორედ გვირგვინის კურთხევის შემდეგ მღვდელი არ უნდა მისულიყო ქორწილის სუფრაზე. მეორედ ჯვრისწერა ნებადართული იყო, მაგრამ ეკლესიისათვის არ იყო სათნო.

მე-10 მუხლით დადგინდა აკრძალვა ჩვილი ბავშვების ჯვრისწერისა, მაგრამ მათ მშობლებს ნება მიეცათ ჩვილი ქალ-ვაჟის დანიშვნისა. სრულწლოვანების მიღების შემდეგ კი ნება ეძლეოდათ ჯვრისწერისა, ამ დროს ქალი არ უნდა ყოფილიყო 12 წელზე უმცროსი.

მე-11 მუხლი ეხებოდა ქორეპისკოპოსებს. ისინი სჯულის და წიგნის მცოდნენი და უანგარონი უნდა ყოფილიყვნენ.

მე-12 მუხლით შემცირდა მონასტრებში ე.წ. „მოძღვრების“ რიცხვი (ესენი იყვნენ „რჯულის მცოდნენი“, „მერჩულენი“), მათი სიმრავლე იყო „მრავალი შფოთისა და განხეთქილების მიზეზი“ მონასტერში მხოლოდ ერთი მოძღვარი (დიდში კი შეიძლება ორიც) უნდა ყოფილიყო (იქამდე ერთ მონასტერში 5-დან 30-მდე იყვნენ).

მე-13 მუხლით აიკრძალა მონასტრებში ვაჭრობა, ე.ი. ერის სავაჭრო შეკრება.

მე-14 მუხლით დადგინდა: „ერთ საკურთხეველთან ერთი და იმავე შესაწირავის შეწირვით მრავალი სულისათვის მრავალი მღვდლის მიერ ჟამისწირვა წესი არ არის და უკუგდებულია“.⁴⁸⁷ დადგინდა, რომ წირვა დაყენებულიყო არა ერთი რომელიმე პირ-

ისათვის, არამედ ყველა ქრისტიანისათვის. ერთი კაცისათვის (ცოცხლის ან მიცვალებულისათვის) წირვის დაყენება შეიძლებოდა მხოლოდ პატარა სამკვეთლოში ან ეგვტერში (ეკლესიის შტოში).

მე-15 მუხლით დადგინდა მართლმადიდებლობაში შესული ყოფილი მონოფიზიტის (ძველქართულით „ხაჩეცარის“) მონათვლა.

მე-16 მუხლით აიკრძალა მართლმადიდებლების ქორწინება არამართლმადიდებლებთან.

მე-17 მუხლში აღნიშნულია, რომ დიდკაცობაში შესულა ჩვევა „კიდის-კიდე“ ჯვრისწერისა, როცა ჯვრისწერის დროს სიძე სხვა ადგილას იყო, დელოფალი კი სხვა სოფელსათუ ქალაქში. მათ ჯვარს წერდნენ ასეთი სახით: სიძესთან დგებოდა დელოფლის წარმომადგენელი მამაკაცი, ქალთან კი სიძის წარმომადგენელი მამაკაცი, რომელთაც ჯვარს წერდნენ. ჯვრისწერის ასეთი სახე, ივანე ჯავახიშვილის თანახმად, იმ დროისათვის მიღებული ყოფილა დასავლეთ ევროპაში. ქართულმა ეკლესიამ იგი აკრძალა განკანონებით.

მე-18 მუხლში ნათქვამია, რომ სოლომელთა ცოდვამ დაამხო სპარსთა, მიდიელთა, სომეხთა და სხვა სამეფოები. „არ ვიცით როგორ შემოაღწია ამ უკეთურებამ ქრისტეს მოღვაწედ სახელდებულ ერში“, ე.ი. საქართველოში. მუხლში აღინიშნა, რომ ამ ცოდვის მქნელნი „არ დაიმკვიდრებენ კურთხევას“.

მე-19 მუხლი მიმართულია ხატების თაყვანისცემის უარყოფელთა წინააღმდეგ: „ცხადია, ღვთის ხატის თაყვანისმცემელი ღმერთს სცემს თაყვანს მისი საშუალებით და ღვთის ხატის მაგინებელი ღმერთს ავინებს უეჭველად, როგორც წერს ამას წმიდათა შორის დიდი ბასილი“.⁴⁸⁸ ხატმებრძოლი განკვეთით დაისჯებოდა.

კრების მდივანი ყოფილა „მეფე დავითის მონაზონი არსენი“, რომელმაც, ჩანს, კრების ოქმი მიართვა მეფეს შესაბამისი მიძღვნით,

⁴⁸⁷ „დიდი სჯულისკანონი“, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 471; ⁴⁸⁸ იქვე, გვ. 474.

რაც თან ახლავს „მეგლისწერას“. კრებამ მრავალჯამიერი სიცოცხლე უსურვა მეფე-დედოფლებსა და ეკლესიის მეთაურებს, საუკუნო ხსენება უსურვა ღირს საეკლესიო მოღვაწეებს.

რუის-ურბნისის კრება გვაძლევს მსოფლიო და ადგილობრივ კრებათა შემდეგ ჩამონათვალს:

I. „მეფემან კოსტანტინე შეკრიბა პირველი და მსოფლიოა წმიდაა კრებაა ნიკეას სამასათ რვა მეტაა წმიდათა მამათანი, რომელთა დასხნეს კანონნი რიცხვთ ოცნი“.⁴⁸⁹

II. „მეორე წმიდაა და მსოფლიო კრებაა კოსტანტინოპოლის ასერგასისთა წმიდათა მამათაა, რომელთა კანონნი არიან რიცხვთ შვიდი“.⁴⁸⁹

III. „მესამე ეფესოასა წმიდაა და მსოფლიოა კრება მცირისა თევდოსის მეფისა მიერ შეკრებულნი, რომელმან დასხნა კანონნი რვანი“.⁴⁸⁹

IV. „მეოთხე ხალკიდონს ექვსას ოცდაათთა წმიდათა მამათაა მსოფლიოა კრებაა კეთილად მსახურისა მარკიანე მეფისა მიერ შემოკრებული და განმარტებული კანონთა რიცხვთ ოცდარვათაა“.⁴⁸⁹

V. „მეხუთემან წმიდამან და მსოფლიომან კოსტანტინოპოლის შეკრებულმან კრებამან მცირედ იზრუნა საეკლესიოთა კანონთა განწესებისათჳს“.⁴⁸⁹

VI. „მეექუსემან წმიდამან და მსოფლიომან კრებამან იუსტინიანეს ზე კეთილად მსახურისა მეფისა გუმბადსა შინა სამეუფოასა პალატისასა შეკრებულმან ადავსო დაკლებული მისი... დასხნა კანონნი რიცხვთ ას და ორნი, კუალად ნიკეისა მეორემან წმიდამან კრებამან დასხნა კანონნი ათ რვა მეტნი“.⁴⁸⁹

VII. „წმიდასა და მეშვიდესა წმიდათა ხატთათვის შეკრებულსა მსოფლიოსა კრებასა განუწესებინა კანონნი რიცხვთ სამნი ოდენ“.⁴⁹⁰

რუის-ურბნისის კრება აღნიშნულთა გარდა ჩამოთვლის შემდეგ „ადგილობით“ კრებებს I მსოფლიო კრებამდე: – „პირველი ანკვირას, რომელსა დაესხნეს კანონნი

ოცდაოთხნი“;⁴⁸⁹ „მეორე ნეოკესარიას, დამსხმელი კანონთა ათოთხმეტთაა“.⁴⁸⁹

I მსოფლიო კრების შემდეგ „ადგილობითი კრებანი“: – „ღანგრისაა, რომლისა კანონნი არიან ოც“;⁴⁸⁹ „ანტიოქიისაა, დამსხმელი კანონთა ოცდახუთთა“;⁴⁸⁹ „ლაოდიკიისაა, ფრიგვიისაა და კანონნი მისნი ოცდაერთნი“.⁴⁸⁹

IV მსოფლიო კრების შემდეგ „ადგილობითი კრება“: – „კართაგენისაა და კანონნი მისნი ასოცდაათრვაამეტნი“.⁴⁸⁹

„გუმბადის“ (ტრულის) კრების შემდეგ: – „არიან სხუანიცა ორნი მასვე სამეუფოსა ქალაქსა ეკლესიასა შინა წმიდათა და ყოვლად ქებულთა მოციქულთასა შეკრებულნი კრებანი, რომელთა განუჩენიან კანონნი რიცხვთ ათშვიდმეტნი“.⁴⁹¹

მსოფლიო კრებათა კანონების შემდეგ რუის-ურბნისის კრება ჩამოთვლის „მამათა მიერ განწესებულ“ კანონებს:

1. „დიონჯიოს ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისა კანონნი ოთხნი“;⁴⁹¹

2. „პეტრე ალექსანდრიელთა მღვდელთმთავრისა და მოწამისა კანონნი ათხუთ მეტნი“;

3. „გრიგოლი ეპისკოპოსისა ნეოკესარიელისა საკვირველთმოქმედისა ეპისტოლე კანონიანი“;

4. „დიდისა ბასილის კანონნი ოთხმეოცდახუთნი“, მისივე „კანონიანი ეპისტოლეები“: დიოდორეს, გრიგოლ ხუცის, „ხორეპისკოპოსთა“, „მის ქუეშეთა ეპისკოპოსთა“, „ამფილოქეს მიმართ“;

5. „გრიგოლი ნოსელისა კანონნი რვანი“;

6. ტიმოთე ალექსანდრიელისა კანონნი ათხუთმეტნი;

7. ფილოთეოს ალექსანდრიელის სიტყვა, 10 კანონი, 3 ეპისტოლე;

8. კირილე ალექსანდრიელი მთავარეპისკოპოსის 7 კანონი;

9. წმ. გენადი კონსტანტინოპოლელი პატრიარქის ეპისტოლე.⁴⁹¹

⁴⁸⁹ „დიდი სჯულისკანონი“, 1975, გვ. 546; ⁴⁹⁰ იქვე, გვ. 547; ⁴⁹¹ იქვე, გვ. 547.

„ძეგლისწერა“ – რუის-ურბნისის კრების კანონები

[ძეგლისწერაჲ რუის-ურბნისის კრებისაჲ]

[1103 წ.]

ძეგლისწერაჲ წმიდისა და ღმრთივ შერებულისა კრებისაჲ, რომელი შემოკრბა ბრძანებითა კეთილად მსახურისა და ღმრთივ-დაცვულისა მეფისა ჩუენისა დავით აფხაზთა და ქართველთა, რანთა და კანთა მეფისასა, ზირთათჳს რომელნი ქუემო მოკსენებულ არიან.

[სრული ტექსტი]

ყოვლისავე ხილულისა და უხილავისა სოფლისა და ყოველთავე საცნაურთა და გრძობადთა ბუნებათა არაარსისაგან არსებად მომეგანებელმან ღმერთმან უხილავთა მათ და ზესთა სოფლისათა ძალთა ბუნებაჲ უკუდავებითა და უხრწნელებითა შეამკო; სოლო ქუენაჲსა ამის სოფლისაგანნი ყოველნი ქმნისა და ხრწნილებისა შორის განაწესნა.

ამისსა შემდგომად მოიგონა ახალი რაჲმე და უცხოჲ დაბადებული, რომელსა თჳთ მის თავადისაჲცა დამბადებულისა, და სიტყუერისა და ზირუტყუსა და ყოვლისავე ავებულისა ბუნებისა ზიარებაჲ თავსა შორის თჳსსა მოაქუნდეს. და მის მიერ, ვითარცა საზოგადოჲსა საკრეველისა მიერ, შეერთებად ღმრთისა შემოკრებოდინ ყოველნი დაბადებულნი; და თანად ხუთნივე სახენი ყოველთა არსთა განყოფილებისანი დაიწესებოდინ; რომელი ვითარცა მეორე რაჲმე სოფელი მცირე დიდსა შინა, ანუ დიდი მცირესა შინა, დაადგინა ქუეყანასა ზედა, ღმრთივ შუენიერი იგი და დიდებული სამოთხე დაასხა აღმოსავალსა ედემისასა.

გარნა ვინაჲთგან მან ნიუთად თჳთმფლობელისა მიცემული მისდა სჯული წინაუკუმოდ საღმრთოჲსა ნებისა იკუმია, და შურითა ემშაკისაჲთა და განმცდელობითა დედაკაცისაჲთა ცდომილი ძელისა მისგან ცხოვრებისა და სამოთხისა და ღმრთისა სიბოროტისათჳს ექსორია იქმნა და სიკუდილითა და ხრწნილებითა დასჯილი, ბევრეულთა ვნებათა და ძვრთა მიერ უფლებულ იქმნა.

რამეთუ ზირველად სისხლთა მიერ ძმისათა მეწამულ მეოფელმან ჯელთამან კაინ კუაღად მეორისა ღმრთისა მიერისა წუევისა თანამდებ ყო ქუეყანაჲ.

მერმე სიბოროტემან გმირთამან შენანებაჲ არწმუნა დამბადებულსა უცხოჲსა მის ცხოველისა კაცისა ესოდენ საკვირველებით დაბადებისაჲ; და წულითა რღუნისაჲთა აღკოცაჲ ყოვლისა აღმდგომისაჲ ზირისაგან მიწისა.

ამისსა შემდგომად, სილაღითმან ჯელყოფამან გოდლის მამუნებელთამან, შერევნითა ენათაჲთა და მიმოღაყოფითა ნათესავთაჲთა, მეოთხედ დასაჯა ნათესავი კაცთაჲ.

სოლო გამოჩინებამან კერზთა სიბოროტისამან და ნაცვაღად დამბადებულისა მსახურებამან დაბადებულისამან სრულიად განაშორა და უცხო ყო კაცი შემოქმედისა ღმრთისაგან.

მერმე დადადებამან სოდომელთა სიბილწით სღვისამან წუნწუბასა თანა აღრეულითა ცეცხლითა მოწუგად აიძულა სოფლები სუთქალაქისაჲ.

კუალად გულფიცხელობასა ფარაფასასა და უსახურებასა მეგვბტელთასა უცხოთა მძლავრებათათჳს უცხოჲ მიეგო მისაცებელი, და გუამთა მათთა — უცხოდ დამმარხველი საფლავები.

ამისსა შემდგომად დიდი მოსე, შჯული, მღღელობაჲ, მსხურზლნი, სალხინებელნი თითო სახენი, მსაჯულნი, მეფობაჲ, წინახსწარმეტყუელებაჲ, ყოფადთა წინახსწარი ცნობაჲ, სახის შეცვალებითნი ღმრთის გამოცხადებანი.

მერმეცა კუალად კერზთმსახურებაჲ, თუთ მის მოსეს მიერ ეგვბტით გამოყვანებულისა და სჯულდებულისა, და ესოდენტა ჰატყვთა ღირს-ქმნულისა, და ჰირმზოდ ძედ აღსარებულისა ერისაჲ.

ამისსა შემდგომად კუალად მძლავრებაჲ, კუალად ტუეუობაჲ მრავალგზის მრავალთა ნათესავთა, და უკუანახსენელ ბაბილოვნელთა მიერი, რომელთა მეფისა ღმრთის წინა-აღმდგომსა მოგონებასა საქმით ამხილეს სამთა მათ ჭბუკთა ისრაიტელთა, რაჟამს საკრველთა რკინისათა განმლეველმან საჭემილმან შეუხებლად დაიცვნა მათნი ადვილად განსალევენელი თმანი და შესამოსელნი, მერმეცა კუალად ქალაქი და ტაძარი, კუალად სჯული და მღღელობაჲ.

და რადენნი რაჲ იფენეს სჯულისანი, და საკრველისა მის სჯულიერისა მსახურებისანი, გარნა ვერცა ერთი რაჲ ჰირველ თქუმულთა ამათგანი შემძლებელ იქმნა კურნებად ბუნებისა, გინათუ მტანჯველობითა და საშინელებათა, ანუ ქველის-მოქმედებითთა სიტკბობებათაგანი, რომელთა თანა სჯულნიცა უქმ იფენეს, ბუნებითსა ვიტყუ და დაწერილსა, და უძლიერესი საკმარ იყო წამალი საღმობათათჳს უბოროტესთა.

ამისთჳს, თუთ გუამოვანი იგი სიბრძნე და ძალი და თანა-არსი ღმრთისა მამისა სიტყუაჲ, რომელი დასახამად იყო, და ღმრთისა თანა იყო, და მარადის იყო, მოვიდა ხატისა თჳსისა და უხრწნელთა მათგან და ყოვლად უბიწოთა სისხლთა ჭკმმარტებით, და საკუთრად ღმრთის-მშობელისა მარადის ქალწულისათა ჯორცნი შეიმოსნა ჯორცთათჳს, და სულსა გონიერსა და სიტყუერსა შეეხავა, სულისათჳს ჩემისა მსგავსითა მსგავსსა განწმედად, რამეთუ მიუღებელი უკურნებელცა არს. და თჳსისა ქმნულისა წილ თუთ მიითუალა ბრძოლაჲ.

და ესრეთ, ყოველივე ჯორცთა მიერი განგებულებაჲ, ჟუარისა თანა ვნებათა, საფლავსა და ღმრთივ-შუენიერსა აღდგომასა, სრულ ყო რაჲ, ქუეყანასა ზედა დიდებით აღმავალმან ზეცად, წარავლინნა ათორმეტნი მოწაფენი თჳსნი, რომელთაცა მოციქულად უწოდა, რაჲთა ღმრთის მეცნიერებისა ნათლითა, ყოველით კერძო სოფლისაჲთ განჯადონ ბნელი უღმრთოებისაჲ, და, სახელისა მიმართ წმიდისა სამებისა ნათლის-ცემითა, ასწაონ თაყუანისცემად თანა-არსისა ერთ ღმრთეებისაჲ, და, დამარხვითა საცხორებელთა მცნებათაჲთა, კუალად აგნენ კაცნი ჰირველსავე ნეტარებითსა დიდებასა.

ესენი, ვითარცა შარავანდედნი მზისა მის სიძარტლისანი, განეფინეს რაჲ კიდეთა ქუეყანისათა, ყოველი ნივთი კერზბორგნულისა უღმრთოებისაჲ მახულითა სულისაჲთა მოჭრეს და ცეცხლითა სარწმუნეობისაჲთა მოწუეს; და ერქუნითა ჟუარისაჲთა მოიორნატნეს გულნი შემწუნარებელთა კაცთანი.

და დასთესეს მათ შორის თესლი კეთილად მსახურისა სარწმუნოებისა და მხოლოდსა და ჭეშმარიტისა ღმრთისა მსახურებითი თაყუანისცემად; მრავალთა და სიცრუეით მოპოვებულთა ღმერთთა წილ ღმრთივ-შუენიერებით ასწავეს; და საკერპოთა მათ წილ ტაძართა და ბომონთა, სიმრავლენი ეკლესიათა და საკურთხეველთანი აღუმართნეს ღმერთსა, უოვლით კერძო ქუეყანისაჲთ.

და სიბუღილი სოფლისა და მტერობაჲ კორცთაჲ რწმუნებით ასწავეს მათ, რომელთა-იგი ღმრთად შეერაცხა სოფელი და კორციელთა გემოთა მძლავრებისადა მონად მიეცნეს თავნი; და განცოფებული იგი სიბრძნე ელენებრისა სიჩქურისა ვიეთისაჲმე, სიმარტივითა ღმრთივ-სწავლულისა მათდა სიბრძნისაჲთა, რომლისათჳს იგი ჰავლეს ჰბას-რობდეს ათინელნი, უოვლად სიბრძნით მხილებულევს, და არცა ერთისა სიტყუსა, ღირსად გამოაჩინნეს მათნი იგი ზღაპართ-მწერლობითნი ჯელოვნებანი.

და დიდისა კლიმენტისის მიერ დასწნეს კანონნი საეკლესიონი, რიცხუთ ოთხმოცდასუთნი.

რომელთაგანი ერთი, ჰირველ-წოდებული ანდრია, ძმად თავისა მოციქულთაჲსა ჰეტრესი, ვიდრე ჩუენდამდრეცა მოიწია და ქადაგა საცხორებელი ქადაგებაჲ სახარებისაჲ უოველსა ქუეყანასა საქართველოჲსასა; და ურიცხუნი სიმრავლენი ერთანი განამორჩნა საცთურისაგან მრჩობლ ემძაკეულებისა; და ერთისა ღმრთისა და ქრისტეს მისისა თანაარსით მათით სულითურთ რწმუნებით თაყუანისცემად ასწავა; დაღათუ უმრავლესმან ერმან ქართლისამან სიმრავლესა შინა ჟამისასა დაივიწუა ქადაგებაჲ იგი მოციქულისაჲ. და საცთურისაჲვე მიმართ კერპთაჲსა მიაქცია.

ამათისა ქადაგებისა ნაყოფად აღმოეცენნეს უოვლით კერძო უოვლისა სოფლისაჲთ სიმრავლენი ღუაწლისა დამდებელისა ქრისტეს სიკუდილსა მიმსგავსებულთა წმიდათა მოწამეთანი; ვინაჲთგან სამასნი, მცირედთა სხუათა თანა, ვიდრე მეფედ ქადაგებადმდე დიდისა კოსტანტინესსა შორის გარდაჰდეს წელიწადნი, რომელი-იგი ჰირველად ქრისტეანე იქმნა მეფეთა შორის და თჳთ მოციქულ და ქადაგ საცხორებელისა ქადაგებისა, და ნათელსა თავისუფლებისასა მიმყენელ ქრისტეანეთა ღმრთივ-შუენერისა მოქალაქობისა.

ამისთაჲვე უჲვე ჟამთა სრულიად მომხედნა ჩუენცა აღმოსავალმან მადლით და დედაკაცისა ვისმე მიერ ტუეეკმნულისა, რომელსა-იგი ნუნად კაპპადოკიელად აქა სადმე ჰოვნილნიცა ქადაგებენ წიგნნი საეკლესიოთა მოთხრობათანი; სარწმუნოებისა მიმართ თჳსისა მიიზიდა უოველი სავსებაჲ უოვლისა ქართველთა ნათესავისაჲ, საკურველთ-მოკმედებითა ნიშებმემოსილთა სასწაულთაჲთა; რაჟამს იგი ქართველთა მეფემან მირიან, მეფეთა შორის დიდისა კოსტანტინესსა მივლინებითა და მისგან გამოთხოთა მეფობისა თჳსისა, ქალაქად მცხეთად შთამოიყვანა ევსტათი დიდი — საყდრის მპერობელი ანტიოქელთა ეკლესიისაჲ.

და წმიდათა მიერ ჯელთა მისთა ნათელ-იღო მან და უოველმან ერმან ქართლისამან, და თჳთ ჰატრიაქთა შორის სახელგანთქმულმან ევსტათი ჯელითა თჳსითა შთადგა საფუძველი მაშინ სადმე მცხეთას აღშენებულისა ეკლესიისაჲ, რომელიცა ფრიადისა თანა გულს-მოდგინებისა განასრულეს რაჲ მათ განწმედაჲ იგი, და ჯელთდასწმულ უო მას შინა მათთჳს ეპისკოპოსი-კათოლიკოსი.

ამან საუკუნოდ ვსენებულმან მეფემან კოსტანტინე შეკრიბა ჰირველი და მსოფლიოა წმიდაა კრება ნიკეას სამას ათრვამეტა წმიდათა მამათაჲ, რომელთა დასწნეს კანონნი რიცხვთ ოცნი; რომლისა ჰირველად ქმნილ იევენეს სხუანიცა ადგილობითნი კრებანი: ჰირველი ანკურისა, რომელსა დაესწნეს კანონნი ოცდაოთხნი; მეორე ნეოკესარიას, დამსხმელი კანონთა ათოთხმეტაჲ.

ხოლო შემდგომად დიდისა მის და მსოფლიოაჲსა კრებისა სხუანიცა იქმნეს ადგილობითნი კრებანი, ვითარ-იგი დაწვრილსაჲ, რომლისა კანონნი არიან ოც; და კუალად ანტიოქიისაჲ, დამსხმელი კანონთა ოცდახუთთა; ამათთანა ლადოკიისაჲ, ფრივიისაჲ, და კანონნი მისნი – ოცდაერთნი.

ამათსა შემდგომ მეორე წმიდაა და მსოფლიოა კრებაჲ – კოსტანტინოპოლისა, ასერგასისთა წმიდათა მამათაჲ, რომელთა კანონნი არიან რიცხვთ შუდ.

მერმე მესამე – ეფესოაჲსა წმიდაა და მსოფლიოა კრებაჲ, მცირისა თევდოსის მეფისა მიერ შეკრებული, რომელმან დასწნა კანონნი რვანი.

მეოთხე – ხალკიდონს, ექუსას ოცდაათთა წმიდათა მამათა მსოფლიოა კრებაჲ, კეთილად მსახურისა მარკიანე მეფისა მიერ შემოკრებული და განმაწესებელი კანონთა რიცხვთ ოცდარვათაჲ.

მერმე – ადგილობითი კრებაჲ კართაგენისაჲ, და კანონნი მისნი ას ოცდაათვრამეტნი.

ხოლო მეხუთემან წმიდამან და მსოფლიომან კოსტანტინოპოლისა შეკრებულმან კრებამან მცირედ იხრუნა საეკლესიოთა კანონთა განწესებისათჳს.

არამედ მეექვსემან წმიდამან და მსოფლიომან კრებამან, იუსტინიანესჲ, კეთილად მსახურისა მეფისა, გუმბაღსა შინა სამეფოაჲსა ჰალატისასა შეკრებულმან, აღაფსო დაკლებული მისი, რამეთუ დასწნა კანონნი რიცხვთ ას და ორნი.

კუალად ნიკიისა მეორემან წმიდამან კრებამან დასწნა კანონნი ათრვამეტნი.

ამისსა შემდგომად არიან სხუანიცა ორნი მასვე სამეფოაჲსა ქალაქსა ეკლესიასა შინა წმიდათა და ყოვლად ქებულთა მოციქულთასა შეკრებულნი კრებანი, რომელთა განუხენიან კანონნი, რიცხვთ ათშუდმეტნი.

ხოლო წმიდასა და მეშუდესა წმიდათა ხატათჳის შეკრებულსა მსოფლიოსა კრებასა განუწესებინა კანონნი, რიცხვთ სამნი ოდენ.

ამათა წმიდათა კრებათა მიერ განჩინებულთა კანონთა თანა არიან სხუანიცა თითოეულთა მამათა მიერ განწესებულნი და თანა აღრაცხულნი კანონნი:

დკონუსიოს ალექსანდრიელ მთავარ-ეპისკოპოსისა კანონნი ოთხნი;

პეტრე ალექსანდრიელთა მღვდელთ-მთავრისა და მოწამისა კანონნი ათხუთმეტნი;

გრიგოლი ეპისკოპოსისა ნეოკესარიელისა საკურველთ-მოქმედისა ეპისტოლე კანონიანი;

დიდისა ბასილის კანონნი ოთხმოცდახუთნი;

მისივე ეპისტოლე კანონიანი, დიოდორეს მიმართ;

მისივე ეპისტოლე კანონიანი, გრიგოლის მიმართ ხუცისა;

მისივე ეპისტოლე კანონიანი, ხორეპისკოპოსთა მიმართ;

მისივე ეპისტოლე კანონიანი მის ქუეშეთა ეპისკოპოსთა მიმართ;
 მისივე, ამფილოქეს მიმართ სულისა წმიდისათჳს მიწერილთა მათ თავთაგან;
 გრიგოლი ნოსელისა კანონნი რვანი;
 ტიმოთე ალექსანდრიელისა კანონნი ათხუთმეტნი;
 ფილოთეოს ალექსანდრიელისა კანონნი, ღმრთის გამოცხადებისათჳს თქუმულისაგან;
 მისნივე სსუანი კანონნი ათნი;
 მისივე ეპისტოლე, აფიგიონის მიმართ ეპისკოპოსისა;
 მისივე ეპისტოლე, აგათონის მიმართ ეპისკოპოსისა;
 მისივე ეპისტოლე მინაჲს მიმართ ეპისკოპოსისა;

კჳრილე ალექსანდრიელთა მთავარ-ეპისკოპოსისა კანონნი შჳდნი, ვენნადი წმიდისა პატრიარქისა კოსტანტინეპოლელისა და მისთნა წმიდისა კრებისა ეპისტოლე, მიტროპოლიტთა მიმართ გარემოთა სამთავროთაჲსა.

ესე არიან შუკრებანი წმიდათა და საეკლესიოთა კანონთანი, დაბეჭდულნი და დამარსულნი, თჳნიერ ყოვლისა შემატებისა და მოკლებისა, და ამათი მეცნიერებაჲ და შედგომაჲ და მტკიცედ ჰყრობაჲ უკმს ყოველთა წინამძღუართა ქრისტეანობითისა მადიდებლობისათა: მღღელთ-მთავართა, და მღვდელთა, და დიაკონთა, და ჩუენ შორის მოძღუარად სახელდებულთა მათცა მონაზონთა, და ერთბამად ყოველსა საყსებასა მართლმადიდებელთა ეკლესიისასა.

ხოლო ჩუენ ესე ამისთჳს მოვიგესენით, რათა ჰირველითგან ჰირი სიტყუსა ჩუენისაჲ განვჳმარტოთ.

ვინაჲთგან დაჰბადა ღმერთმან დასაბამსა ხატებად და მსგავსებად თჳსსა კაცთ, ვითარცა ჰირველ ვიტყოდეთ, რათა მის მიერ, ვითარცა საზოგადოჲსა საკრველისა მიერ, ხილულთა და უხილავთაჲსა, თავსა თჳსსა შეაერთნეს ყოველნი საცნაურნი და გრმნობადნი დაბადებულნი სათნოებით რაჲ, საკუთარ ექმნას იგი შემოქმედსა თჳსსა.

ხოლო იგი ეგვიპთარისა მის მადლთა სიმდიდრისგან განშიშულდა ცთომისა მის მიერ და განდგომილთა და რისხვეულთა მონათა მონებაჲ მოატყუა თავსა, არამედ არა სახიერმანცა დამბადებელმან მისმან, რამეთუ ვითარმცა თავს-იდვა უგულებელყოფაჲ ესოდენისა ჳელთა მისთა საქმისაჲ, რომელ არს კაცთ.

არამედ უგრწნელსა შინა სამოსა ყოვლად წმიდისა ღმრთის მშობელისა და მარადის ქალწულისასა არღარა ჰირველისაებრ იჭჳსა მადლით, არამედ გუამოყნებით შეაერთა იგი თავსა თჳსსა და ჴესთა ბუნებისა განაღმრტო მის მიერ მიღებული იგი და მისთნა ერთგუაქმნილი კაცთ.

და რომელი-იგი იყო ჰირმშოჲ ყოვლისა ავბულისაჲ, თავს იდვა ჰირმშო მრავალთა ძმათა შორის ყოფაჲ, რაჲთა სახელისა მისისა მიმართ წოდებულნი და მადლით ძმად მისსა აღსაარებულნი, რომელი-იგი ერმათაცა ეზიარა ჳორციითა და სისხლითა და გუამად ერთისა მის ყოველთა თავისა გამოჩინებულნი, მუნ აღმიუვანნეს კუალად განჯორციელებითა თჳსითა, სადა იგი თჳთ არს თავი სასოებისა ჩუენისაჲ; და თანა-მოქალაქე მუენეს წმიდათა და სახლელ ღმრთისა, და სამკჳდრებელად მისსა გამომაჩინნეს სულითა, რაჲამს

თავისა მიმართ შემოკრებს თითოეულზეა ასოთა განყოფილებისა და თვისა მიმართ გარდანივით ვითარება ყოვლისა აღსურულისა.

ვინაცა ამისთვის მოგუეცნეს ჰირველად ბუნებითი და მერმე დაწერილი სჯული; ამისთვის იქმნა განკაცება ღმრთისა; ამისთვის ქალწულისაგან შობა, ბაგა, წარგრანა, ანგლოზნი მადიდებელი, ვარსკულავისა სრბა, მოგუთა ძღუნის-მოძრთუძელობა, წინადაცუეთა, ნათლის-ღება, ზეცით წამება, განცდა, ქოლვაა ჩუენთვის და ვნებანი უვნებელისანი, განცემა, შემსჭვალვა, დაფლვა, აღდგომა, აღსლვაა ზეცად; ამისთვის — ქადაგებანი მოციქულთანი, სისხლნი მოწამეთანი, სწავლანი მოძღუართანი, ოფლნი ღირსთა მამათანი, გულს-მოდგინებანი კეთილად მსახურთა და მოწმუნეთა მეფეთანი, წადიერებანი ღმრთის-მოუარეთა მთავართანი, კადნიერებანი ღმრთის-სახისა მდღელთ-მთავრობისა რწმუნებულთანი, წინამბრძოლისა თვისა თანა სიმენით თანა-მბრძოლებანი მდღელთა და სამდღელთანი, ცოდვისა მიმართ სიმენით წინაგანწეობანი, ნივთაგან განშიშულებულისა მონაზონთა დასისანი და მათთანა ერთმობანი ქრისტეს მოუარისა ერისანი.

ამისთვის იქმნეს ქრისტეს-მოუარეთა და ღმრთივ-დაცუელთა მეფეთა მიერ ჟამად-ჟამადნი კრებანი, ღმრთის-მოუარეთა ეპისკოპოსთა და ღმრთისა სათნო-ყოფილთა მამათანი, რათა საქეთა მიერ განსრულებულითა სარწმუნოებითა შეაერთნეს ღმერთსა ქრისტესანნი.

რომელთასა კეთილად ებაძვა შურსა ჩუენცა ესე გვრგვინისანი, მრჩობლ-მარჯუენე და შეუარებული, გვრგვინი თავისა და სასურველი ძე დავით; რომელი-ესე ერთბადა მწეცა არს და ბრძენ, მართალ და წმიდა, იგივე მუდროცა და მშუდ, სახიერ და ტკბილ, მოწაულე და ძრუკსენებელ და მისგავსებულ სახიერებასა ღმრთისასა, რომელი აღმოუბრწეინვებს მხესა კეთილთა და ბოროტთა, და ზრდის ყოველთა წჷმითა სწორებით.

ესე ვინაძთგან გარეშეთა ბრძოლათა შინა წინადადგრომელობით უბრძოლელ და გარეშისა სახისა ქმნულებითა სხუათა კაცთაგან შესწორებად შეუძლებელ იყო, რამეთუ კეთილ დიდ არს ვითარცა გმირი, შუენიერ არს ვითარცა სიძე, ბრწეინვალე არს ვითარცა ცისკარი, ნაყოფიერ არს კეთილთა მიერ ვითარცა აღმოსავალი, უუავილოვან წარმატებათა მიერ ვითარცა სამოთხე ღმრთისა, არა თავს-იდვა, რათა არა უმეტეს მოღუაწე იქმნეს განბრწეინვებად შინაგანთაცა სიკეთეთა სულისათა; ვინაძთგან იგინი წარმდინარ, სოლო ესენი დაუსრულებლობასა თანა ღმრთისასა-თანა დაუსრულებელ არიან.

ამისთვის შემოკრიბა კრება ღმრთის-მოუარეთა ეპისკოპოსთა, ჰატოისანთა მდღელთა და ღირსთა დიაკონთა, ქრისტეს-მოუარეთა მონაზონთა, დაუდებულთა და მეუდაბნოეთა, სანახებთა ქართლისათა, მახლობელად ორთა საეპისკოპოსოთა რუისა და ურბნისისა; გარნა არა თუ უბიწოებასა ქართველთა სარწმუნოებისასა ბიწი რაძე შეჭნებოდა, ნუ იყოფინ ესე, არა გეცრუენეთ შენ, სიწმიდით მშობელო ჩუენო კათოლიკე ეკლესიაო, არცა განცეთ შენ, სიქადულო ჩუენო მართლმადიდებლობაო, რომლისა არცა განმცემელ ქმნილ ვართ, ვინაძთგან შემეცნებასა შენსა ღირს ქმნულ ვართ, მოწამე არს ჭეშმარიტება; არამედ სხუათა საეკლესიოთა და სამდღელთა, და საქრისტიანოთა ძიებათათვის, რომელთა თავ, და წინამძღუარ, და ჰირწმიდისა მის კრებისა იყო, ღმრთისა მიმართისა საკუთრებისათანა სიმშუდითაცა სულისათა მიმსგავსებული მოსესი, და მსგავსად დიდისა სამოელისა

წინამღოცველი ერისაჲ და მცნებელი მადლით სრულყოფადთაჲ იოვანე — ეოვლად ღირსი მთავარეპისკოპოსი, კათოლიკოსი და ეოვლისა საქართველოჲსა დიდი მამათ-მთავარი, და მის თანა სიმრავლე ზირველ წესებულთა მათ სავსებისაჲ.

[კანონთა ტექსტი] [1]. და ზირველად ეპისკოპოსნი ვინმე ვერ-ღირსებით შემოს-რულნი ზატევისა მღდელთ-მთავრობისასა და უღირსნი ქრისტეს, ზირველისა მის მწვემთ-მთავრისანი, განგუგუთენით და უცხო-ვევენით მღდლობისაგან, ვინათგან არაწმიდისა შესებაჲ სიწმიდეთაჲ არა-უცთომელობა არს და მანლობელი დმრთისაჲ, მანლობელ ცუცხ-ლისა არს, და უკმს, რათა ეოვლითურთ ოქრო იყოს;

ხოლო არა კრულ ვევენით და არცა შევაჩუენენით, ნუ იყოფინ, არამედ ღიბონთა ერისკაცთა-თანა ზიარებად ფლობილ ვევენით, უკუეთუ ოდენ ამიერითგან მმარწველ ივენენ სიწმიდისა.

და ნაცვლად მათდა სხუანი დავადგინენით, რომლისა ჰასაკისაგანცა და საქმეთაგან აქუნდა წამებაჲ და კეთილად განეწუართნეს კორცნი დამორჩილებლად სულისა.

[2]. ამას-თანა სულ-მოკლებადცა კელთ-დასხმათაჲ, ვითარცა უწესოჲ და უკანონოჲ, დაუჭესენით.

და განვაწესეთ, რათა ამიერითგან არღარა-ვინ იკადროს ქმნად, თუნიერ ვითარ-იგი განაწესებს კანონი: რამეთუ ეპისკოპოსი ოცდაათხუთმეტისა წლისაჲ, მღდელი ოცდაათისა წლისაჲ, დიაკონი ოცდახუთისა წლისაჲ და წიგნის მკითხველი რვისა წლისაჲ კელთ-დასხმულ იქმნებოდინ.

[3] ამას თანა სხუაცა უწესოჲ წესი კელთ-დასხმათაჲ დაუნად განვაჩინეთ: ვითარცა მასვე და ერთსა დღესა კელნი დაესხნეს ვისმე წიგნის-მკითხველად, კერძო-დიაკონად, დიაკონად და მღდელად, ანუ თუ ეპისკოპოსადცა. რომელი-ესე უკუეთუ იქმნას-და სადა ამიერითგან, კელთ-დამსხმელი და კელთ-დასხმული ერთბამად განიკუეთენ მღდლობის-აგან, რამეთუ ზირველად წიგნის-მკითხველად და კერძო-დიაკონად ოდენ ჯერ-არს კელთ-დასხმაჲ, და ორისავე ამისა ერთსა დღესა შესაძლებელ არს ქმნად და მერმე დიაკონად; და ვითარცა დაევენეს დღენი დიაკონობასა შინა და ჰმსახუროს მღდელთა არა მცირედთა დღეთა, მერმელა მოიუვანონ მღდლობად.

ხოლო უკუეთუ ეპისკოპოსობად მომავალ იყოს, შემდგომად შუდთა დღეთა ქამის-წირვისა მოიუვანონ კელთ-დასხმად ეპისკოპოსობისა. და ამას ვიტყუთ მათთვის, რომელთა საჭიროჲ რამე მიზეზი ასწრაფებდეს, ხოლო რომელთა არცა ერთი-რამ აქუნდეს სათანა-დოჲ მიზეზი მასწრაფობელად, მათ წელიწადი და წელიწადნი დაევენენ თუთოუელსა ხარისხსა შინა და უფროჲს-და დიაკონობისასა, ვინათგან თუნიერ დიაკონთა სიმრავლისა, ვერაჲ მიიღებს შუენიერებასა საეკლესიოთა წესთაგანი. ამისთვის ვამცნებთ ეოველთა ეპისკოპოს-თა, რათა უფროჲს-და დიაკონთა განმრავლებისათჳს მოღუაწე ივენენ ეკლესიათა შინა მათთა.

ხოლო მონაზონთა, რომელნი მღდლობად და ეპისკოპოსობად მომავალ ივენენ, ზირველად სრულიად მონაზუნად დიდითა სკემითა უბრძანებთ განსრულებასა, და ვერეთლა მღდლობად მოსლვასა.

[4]. ხოლო წესი ჯელთ-დასხმადთა სრულებისაჲ ეგრეთ აღესრულებოდედ, ვითარცა ახალთა შინა კურთხევათა ნეტარებით მოკსენებულისა მამისა გიორგი მთაწმიდელისათა დაწერილ არს. ეგრეთვე – კურთხევად ეკლესიისაჲ, და დამუარებაჲ საკურთხეველისაჲ, და წმიდა-ყოფად ღმერთ-მოყოფელისა მიჰრონისაჲ, ეგრეთ სრულ იქმნებოდედ, ვითარცა მუნ-შინა მოკსენებულ არს.

[5]. ხოლო ქრთამისათჳს და საფასისა, რომელსა მიიღებენ ჯელთ-დამსხმელნი, ჯელ-თდასხმადთაგან, ზემოათგანისა წმიდათა მოციქულთა და მამათა მოცემისაებრ, განჩინებად ვიკადრებთ ჩუენცა, რათა მოისპოს ეგევითარი-იგი ეკლესიისაგან და აღიკაცოს მღდელობისაგან, მაკურთხეველისა თჳსისა თანა, რომლისა ქმნად ამიერიტგან ნულარამცა-ვის უკადრებიეს, რათა არა-ივიცა შევსძინოთ, ვითარმედ შეიჩუენოს ვითარცა სჳმონ მოკჳ ჰეტრე მოციქულისაგან და ნუმცა მიიღებენ რათურთით ნუ-რა-რას, ნუ ოდეს: ნუცა ჰირველ ჯელთ-დასხმისა, ნუცა თჳთ მას ჯელთ-დასხმისა შინა, ნუცა შემდგომად ჯელთ-დასხმისა, ნუცა ქრთამსა, ნუცა ძღუენსა, ნუცა ევლოგიასა, ნუცა კათოლიკოსი ეპისკოპოსთაგან, ვინა ხუცეს-ღიაკონთა და ხორებისკოპოსთა, ნუცა ეპისკოპოსნი ღიაკონთაგან და მღდელთა და ხორებისკოპოსთა, ნუცარათ სხუათა სამღდელოჲსა დასისაგანთა ანუ რომელთაჲე საეკლესიოთა მნეთაგან.

[6]. მერმეცა სამღდელოთა ჭურჭელთა და ღმრთისადა შეწირულთა სიწმიდეთათჳს, რომელ არიან: ბარძიმ-ფეშხუემ, სამწერობელნი და ყოველივე ეკლესიათადა შეწირული და ერთგვის ღმრთისადა მიცემული, ოქროჲ, ვეცხლი, თუალი, მარგალიტი, ჭიქაჲ, სტავრაჲ, ნაქსოვი, სინი, რვალი, რკინაჲ, ძელი, კეცი, ქვაჲ, ამას განვაწესებთ შედგომითა წმიდათა კანონთაჲთა, რათა არა-ვის ჯელეწიფოს ჯმარებად მისსა არა-რად, არცა ტყუეთასაჲ-სრად, დაღათუ ცუდადცა და უკმრად მდებარე იყვნენ და ფერკითა დასათრგუნველად ისხნენ ეკლესიისა შინა და საჭურჭლესა მისსა.

ხოლო უკეთუ ვინმე იკადროს ამათგანისა რაცსაცა გარეგნით მის ეკლესიისა, და თჳნიერ მისსა ვითარ-იგი განწესებულ იყოს, და ვითარ სახედცა სამსახურად ეკლესიისა, ანუ საკურთხეველისა შექმნილ იყოს, სხუად რადცა ჯმარებად, მოელოდედ აქა უკუე ბაბილოვნელთა მეფისა ბალტასარის და ანანიასს და საჰფირასს სასჯელსა; ხოლო მუნ-ცეცხლსა საუკუნესა, განმსადებულსა ეშმაკათათჳს და ანგელოსთა მისთათჳს.

[7]. ამასთანა ესეცა მოვიკსენეთ, ვითარმედ თჳნიერ ეკლესიისა და საკურთხეველისა არცა ნათლის-ცემა შესაძლებელ არს, არცა გვრგუნთა კურთხევად, არცა მონაზუნისა ეპისტოლითა ვინა სქემითა კურთხევად, და არცა მონაზონსა ხუცესსა გვრგუნთა კურთხევად ჯელ-ეწიფების, არცა ერისგანსა მღდელსა მონაზონისა კურთხევად.

[8] ხოლო შემდგომად გვრგუნთა კურთხევისა ჰირველთა და მეორეთა ცოლ-ქმართა წმიდათა საიდუმლოთა ზიარებაჲ უკმს მას დღესა, რომელსა იკურთხნენ უეჭუელად, არა თუ გარდარეულითა რათმე ბილწებითა შებღალულ იყვნენ, დაღათუ უზიარებლობითაცა განკანონებულ იყვნენ. და მერმე აღსრულება კანონისა უზიარებლობისა მათისასა.

[9] ხოლო მეორეთა გვრგუნთა მაკურთხეველი ხუცესი სამხრობად ნუ მივაღს მათ თანა, ნუცამცა მეორეთა ცოლ-ქმართა ჰირველნი გვრგუნნი ეკურთხევიან.

ხოლო სხუებრ და არა ესრეთ მოქმედი ამათი ხუცესი უკუე განკუეთისა, ხოლო ერისკაცი უზიარებლობისა თანამდებ იყოს.

[10] კუალად ამასცა განვასაზღვრებთ, რაათა ამიერიტგან არღარა ეკურთხეოდინ გზრგუნნი ჩხვლთა ქალ-ემათა, არამედ უკუეთუ საჭიროდ რადმე იყოს, მშობელთა მათთა დიად დაუწინდენ იგინი ურთიერთას, და რაჟამს ჰასაკად მოვიდენ ორნივე, მამინ იქორწინენ.

და ქალი ათორმეტისა წლისასა უმცროასი ნუმცა შეუოფილ არს ქორწინებით მეუღლისადა. ხოლო ამის განჩინებისა დამკსნელი, თანამდებ იყავნ ზემოკსენებულისა მის განჩინებისა.

[11] კათოლიკოსისა და ეპისკოპოსთაგან ხორებისკოპოსი სჯულისა და საღმრთოთა წიგნთა მეცნიერი გამოირჩეოდედ მღვდელი ანუ დიაკონი და შიშითა ღმრთისაათა ემცნებოდედ მას უბიწოდ დაცვაჲ ეოველთავე საქრისტეანოთა წესთაჲ რაათა არა რაჲ მათგანი განსცეს ქრთამისათჳს, არცა რაჲ განუიდოს ვეცხლად, ვითარცა იუდა უფალი; რაათა არა შიშთვილიცა მისი დაიმკვდროს.

[12] შემდგომად ამათსა ამისიცა სათანადოდ ვჭგონეთ მოკსენებაჲ, ვინათგან მოძღურად წოდებულთა მათ მონასტრთაჲ ფრიადი და აღურიცხუველი არს სიმრავლე, და ერთსა მონასტერსა შინა ხუთნი და ათნი, მრავალგზის ოცნიცა და ოცდაათნი იბოებიან, დიდი თუ იყოს მონასტერი და მრავლისა შფოთისა და განხეთქილებისა მიზეზსა შემოიღებს სიმრავლე მათი, ამისათჳს განვანჩინებთ, რაათა ამიერიტგან დასცხრეს ესევეითარი ესე უწესობაჲ.

და ზირველად ამას განვასაზღვრებთ, რაათა უმღვდლოსა არა ჯელ-ეწიფებოდის განმკითხველობად სულთა, არა თუ ეპისკოპოსი იყოს, ანუ მღვდელი, ანუ დიაკონი, რამეთუ ზირველად შეკრვისა და განწისისა ჯელმწიფებასა უკმს ქონებად, და ეგრეთ-ღა განკითხვისა სულთაჲსა ჯელ-ყოფად; ამას თანა, რაათა დიდთა მონასტერთა შინა ორ-ორი, ხოლო მცირეთა შინა თითოჲ ხოლო კმა იყოს მოძღუარი.

და უკუეთუ ვინმე ამას განჩინებასა გარდაჰხდეს, უეჭუელად ესმეს მას, ვითარმედ ხოლო ჯდომისაგანთა მათ და ურჩითა ჭემმარტებისათა და მოჩილთა სიცრუესათა რისხვაჲ და გულისწერობაჲ, ჭირი და იწროებაჲ და შემდგომი.

[13] წესი იგი, რომელსა კრებულთა დასხმად უწესენ, ნუღარამცა კადრებულ არს ქმნად ამიერიტგან, ნუცა მონასტერთა შინა შექმნაჲ სავაჭროთა ერის კრებათაჲ, ნუცამცა-რანა სხუაჲ სამოქალაქოჲ და სოფლიოჲ წესი ქმნილ არს მონასტერთა შინა ოდესცა, რაათა არა სალოცველთა მათ ადგილთა ქუან-ავაზაკთა შექმნითა, სულთაცა თქუენთა საფარდულები საღმრთოასა სიტუჳსა მიერ დაიქცეს, ვითარცა მეკერმეთა მათ ტაბლები, და წმიდათა მამათა და კრებათა მიერ განკანონებისა თანამდებ იქმნეთ.

[14] ხოლო ერთსა საკურთხეველსა და მასვე და ერთსა წინადაჯებასა ზედა წმიდისა შესაწირავისასა მრავალთა სულთათჳს მრავალთა მღვდელთა მიერ ქმნაჲ წმიდისა ჟამის-წირვისაჲ უწესო არს და განგდებულ, რომელი-ესე ნუღარამცა სადა ქმნილ არს.

უფროასდა თავად საკურთხეველსა ზედა დიდისა ეკლესიისასა, სავანისკოპოსოასა ვინა მონასტრისასა, ერთისა არავისთჳს წეს-არს ჟამის წირვად არაოდეს, არცა ცოცხლისა,

არცა მიცვალებულისათვის, თუნიერ აღაზთა და სულისა საწესენებელად განჩინებულთა დღეთაჲსა, არამედ მის ეკლესიისა მამუნებულთა და შემომწირველთა.

და ერთბამად ყოველთა სულთა ქრისტეანეთა ცოცხალთა და მიცვალებულთათვის ჟერ-არს ქამის-წირვად, ხოლო ერთისა კაცისათვის, ანუ ერთისა სულისათვის ეგუტერთა სადმე შინა, ანუ შტოთა ეკლესიისათა ჟერ-არს თითოეულისა ხუცისაგან ქამის-წირვად.

[15] რომელნიცა ღმრთის მანებელობითისა მის წვალებისაგან ხაჩეცართაჲსა, რომელ არიან სომეხნი, მართალსა და უხაკუველსა სარწმუნოებასა მოუკდებოდინ, და წმიდასა კათოლიკე ეკლესიასა შეერთებოდინ, და ბიწსა მას წვალებასა ერთ-ბუნებიანთა, და ერთისა ნებისა და ერთისა მოქმედებისა ღმრთეებისაგან და კაცებისა შეხავებულისა, და არცა საღმრთოჲსა, არცა კაცობრივისა, არამედ შერეულისა რაჲსმე და უცხოჲსა, ქრისტეს, ჭემმარიტისა ღმრთისა ჩუენისა, ზედა სიჩქურით მეტუელთასა შეაჩუენებდენ.

ესრეთ განვაწესებთ მათთვის, რათა სრულიად ნათელ-სცემდენ, ვითარცა წარმართსა, ვინაჲთგან სხუათაცა დიდთა ეკლესიათა ვჰპოებთ მოქმედად ამისსა, ვითარ იგი არს საპატრიარქო საუღარო ანტიოქიისაჲ, და ყოველნი მიმდგომნი მისნი ეკლესიანი ყოვლისა აღმოსავალისანი.

[16] კუალად განვაწესებთ, რაჲთა არცა მართლმადიდებელი მამაკაცი მწვალებელსა გინა წარმართსა დედაკაცსა, ანუ დედაკაცი მამაკაცსა შეეუღლნენ. ვინაჲთგან ყოველი მართლმადიდებელი ტაძარი არს ღმრთისაჲ, დამკვდრებულისა მის მიერ სულისა მისისა ჩუენ შორის; ხოლო ყოველი ბოროტად მადიდებელი, ანუ ყოვლად არა-მადიდებელი ტაძარი არს ემშაკისაჲ; ხოლო ვითარმედ არცა ერთი ზიარებაჲ არს ტაძრისა ღმრთისაჲ კერზთა თანა, ვითარ-იგი ბნელისაჲ ნათლისა თანა — მოწამე არს საღმრთოჲ მოციქული.

ხოლო რომელმან ამიერიტგან იკადროს-ღა ქმნაჲ ამათი, განიკანონოს იგი პირველ თქუმულითა მით კანონითა.

[17] ვინაჲთგან ესეცა უწესოებაჲ მრავალთა მიერ აღსრულებულად გუესმა, უფროჲსდა დიდთა ვიეთმე და წარჩინებულთა და არა ლიტონად კაცთაგან ქმნილად, რომელ არს კიდეს-კიდე და ერთგან კურთხევაჲ გვრგვინთაჲ ქორწინებით ერთ-ჯორც ქმნადთა მეუღლე-თაჲ, ვითარ-იგი ჰყოფენ უსჯულოებით დედაკაცისასა უკუე სხუსა ვისმე უცხოჲსა მამაკაცისა თანა კურთხევისა; ხოლო მამაკაცისასა მამაკაცისავე სხუსა თანა, რომლისასა რაჲმცა იყო სხუაჲ უუწესოესი და უსაცინელესი; ანუ არა ყოვლითურთ მსგავს არსა, მარკიონის მწვალებულთა მიერ მკუდრისა-წილ ნათლისცემასა ცოცხალისასა! რამეთუ ესე ერთგან კურთხეულნი მამაკაცი და დედაკაცი ნუუკუე შერიცხნენ ნახევარ-მემრუშედ ცოლ-ქმრად, ვინაჲთგან სხუსაჲ იქსენების სახელი, და სხუაჲ წარმოდგომილ არს მუნ; ხოლო ორთა მათ ერთაგან კურთხეულთა მამაკაცთათვის რაჲ ვინ მოიგონოს სახელი, გარნა თუ ვინმე ვრცელითა სიცილითა განხასროს ესე ვითარი ესე სჯულისა, და კეთილისა წესიერებისა ჩუენისა, და კაცობრივისა ქცევისა, და ჩუეულებისა გარეგანი უსჯულოებაჲ.

რომლისათვის ამას განვასაზღვრებთ: რომელნიცა მოაქამდე ესრეთ კურთხეულნი ყოფილ არიან და გარდასრულ არიან, ივინი შენდობილ არიან უმეცრებისათვის; ხოლო უკუეთუ აწ სადმე იპოვნენ ვინმე ეგვიტარნი, ივინი სჯულიერად ცოლ-ქმრად ნუმცა შერაცხნილ არიან.

ამიერიდან კულა ნუღარამცა ვისგანმცა კადრებულ არს ქმნა ამისი. და უკუეთუ იქმნას სადა, ოთხნი იგი კურთხეულნი და ორნი მაკურთხეველნი მათნი სუცესნი, — ექვესნივე განიკანონნენ.

[18] მერმეცა ღმრთის-მოძაგებულისა მის და ღმრთის-განმამწარებელისა, ცოდვათა-უბილწვისა საძაგელებისა სოდომელთაჲსა, რომლისაჲ არს უწიეთ, თუ ვითარ შეეთქვას იგი უბადრუკსა ამას ნათესავსა და სრულიად განაშორნა და უცხო-ყვნა ღმრთისაგან, ვიეთთანაცა ზოა თავისა მისადრეკელი.

ამას განვასაზღვრებთ სიტყუთა ღმრთისაჲთა და სამოციქულოთა ჯმითა და მამობრივითა განჩინებითა: დაღათუ მრავალგზის ქმნილ არიან მრავალთა ნათესავთა მიერ მრავალნი და რიცხვსა მძლენი ცოდვანი, ვითარ იგი: მტერობანი, შურნი, სიძულილნი, კაცისკლვანი, მრუშებანი, ცრუ-ფიცებანი და უკუანაჲსკნელი და თავი ყოველთა ბოროტთაჲ — კერპთ-მსახურებაჲ, და თაუანისცემისა შეცვალებაჲ და მბადებელისაგან დაბადებულთა მიმართ. გარნა, არცა-ერთისა მათგანისათჳს აღძრულ არს აღუძრველი იგი, ვითარცა თჳთ იტყოდან არაჲამის მიმართ, ვითარმედ დაღადებაჲ სოდომისა და გომორისაჲ მოიწია ჩემდა და გარდამოკვედ ხილვად, უკუეთუ დაღადებისაგებ მათისა არიან საქმენი მათნი; რომლისა შემდგომად იხილეთ თუ რაჲ იქმნების, და თუ ვითარ ნივთნი ესე სამსახუროდ კაცთათჳს დაბადებულნი ღმრთისაგან, წინაუკუმო ბუნებისა თჳსისა, შესცვალებენ ბუნებითსა ძალსა თჳსსა, და უცხოჲსა ცოდვისა აღსაჯოცვლად უცხოჲსა მოიპოებენ მოქმედებასა.

რამეთუ მარადის აღმართ მოძრაჲ და სუბუქი ბუნებაჲ ეთერისა ცეცხლისაჲ, ვითარცა ზრქელი რაჲმე და მძიმე, დაღმართ ჰყოფს დამოდინებასა და, სახედ მძაფრისა წჳმისა, საშინელებით მჩქეფროჲს აღრეული წუნწუბასა თანა, მრისხანედ განსალევენელად უკეთურთა მათ სიბილწეთა მრავლითა კაცთა.

ხოლო წულილი და თხელი უფერული ბუნებაჲ ჰაერისაჲ, მიზეზი ცხოველთა აღმოფშვნისაჲ და სიცოცხლისაჲ, სიზრქედ აღმურისა ჯმირისა, და ფერად ჯელით საძიებელისა ბნელისაჲ, და შემამთობელად კუამლად, სასწაულად რისხვისაჲ, შესცვალებს თავსა თჳსსა მათ ზედა.

ამათ თანა ქუეყანაჲ, მუარი და მტკიცე დამტვრთველი სიმძიმესა მას ზედა მდებარეთა გუამთასა, ვერღარა იტვრთავს სიმედგრესა ბილწებთა მათთასა, არამედ ზირველად შესძრავს საფუძველთა თჳსთა და სიღრმით იატაკთა თჳსთაჲთ აღმოძღულარე, ჰაერად აღმოიხუამს სიღრმეთა საფუძველისა მათისა სიმტკიცეთასა; და მიწად გარდამოიხუამს სიმაღლეთა გოდოლ-ტამრებისა მათისა სიმაგრეთასა.

მერმე განაღებს ვიდრე მუნ-ჟამადმდე განუღებელსა ზირსა და თანად-ქალაქებითურთ და სახლებით შთანთქამს არღარა კაცებსა, არამედ დამწურებსა რასმე ძუალებსა, და ოდესმე ყოფილთა კაცთა საწაულაობელსა ნემტებსა.

ხოლო წყალი იგიცა უცხოდ იხილვების შეცვალებულად მათთჳს და არღარა საშუებელად და საჭმრად, არამედ, სხუათა ნივთთაგან დაშთომილისა ნემტისა მათისა აღსაჯოცვლად ზირსა ზედა მათეულისა ქუეყანისა, უფროჲსდა საფლავ მათდა ქმნილისა ჯოჯოხეთისა, იხილვების მოდინებულად, ეგოდენ შეცვალებული სხუათა წყალთაგან ბუნებითა, როდენ იგინი სხუათა კაცთა ჰმატდეს ბილწებისა გარდარეულებითა.

ამან უსჯულოებას ასურს სტანდარტით იგი უმრავლესთა ნაწილთა ქუეყანისათა დამპყრობელი მეფობა ტყვედ წარუქცია სპარსთა და მიდთა და სრულიად აღმოჭმუნა ქუეყანით სასწენებელი, არა ხოლო მეფე და მძლავრი, არამედ კაც-ყოფისაცა მათისა.

ამან ცოდვამან დიდი იგი და ყოვლით-კერძო ყოვლისა ქუეყანისათა ჯმა-განსმენილი ნათესავი სომეხთა, მეფობითურთ და მთავრობით მათით, არა ოდენ დაამდაბლა და დაამჯუა, არამედ სრულიად აღიღო კაცთაგან სახელი მათი, რომელთა ვერვინ ზოლს დღეს ერთიცა მეფე ანუ მთავარი, მქონებელი დაუმონებელისა თავისუფლებისა, დაღათუ ყოველნიცა ვინ ზირი მიწისა მოიხილოს.

ამან ბილწებამან სპარსთა იგი ძალადი, და მარადის ჰრომთა მეფობისა მკდრმა-ფლობა, მკეცის ბუნებათა ვიეთმე კაცთა ავანსაკურითა ზედა-მოსლვითა, მიწადმდე დამდაბლებულყო, და ვიდრე მოაქამდე მძლავრებისა მათისა მოჩილყო.

ესე არა უეწით, თუ ვინა უკეთურებით შემოეხრწნა მოქალაქობასა ქრისტეს მოსახელისაცა ერისასა, რამეთუ რა ზიარება იყო ბელიარისი ქრისტეს-თანა და, ჯელსა უცხოთესლთასა მიცემით დასასრულ მახვლისა მათისა ქმნითა, ნემტნი ოდენდა დამიტევნა ისრაელისანი, რომელნი უკეთუ ვეგნეთ-და მასვე უკეთურებასა ზედა, ოა ჩემდა, დავიდუმო ძნელ-სიტყუა, რომელი ყოველთადა ცხად არს, დაღაცათუ ჩუენ ვჰრიდოთ.

ამისთვის ვამცნებთ ყოველსა დიდსა და მცირესა, მდიდარსა და გლახაკსა, მეფესა და მთავარსა, ახნაურსა და მდაბიორსა, მღვდელთა და უმღვდლოთა, მოწესეთა და ერისკაცთა, ბერთა და ჭაბუკთა, და შუა-კაცთა ყოველსა ზატივსა და ყოველსა წესსა და ყოველსა ჰასაკსა განყენებად ამის ვნებისა უფროა-და საძაგელისა ბილწებისა.

და ესრეთ დაუმტყებთ, სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა: ყოველმან სულმან ქრისტეანემან მართლმადიდებელმან, ამათ სიტყუათა მსმენელმან, რომელმან შემდგომად ამის ძეგლისა წარკითხვისა, არა იჟმნას ბილწისა მის სოდომურისა ცოდვის-აგან და, არა ხოლო საქმით ქმნისა მისისა, არამედ რეცა ლაღობით ფერებისა და სიტყუთ თქუმისა, რათაცა სამისოთა და მისთა დამსახველთა სიტყუათა და საქმეთაგან, უეჭუელად მოიწიოს მის ზედა ამას უკუე საწუთოსა საშინელი რაჟმე და ცოცხლივ ჯოჯოხეთად შთამკდელი რისხვად, მსგავსად წუნწუბასა-თანა აღრეულისა მის სოდომელთა ცეცხლისა.

ხოლო მუნ-იგი მიმთუალველ ექმნეს მას, რომელი ვაღს წინამე ზირსა უფლისასა და შესწუვავს გარემოებს მისსა მტერთა მისთა, ვინათგან სიუარული ჯორცთა მტერობა არს ღმერთისა. და რომელმან განხრწნას ტაძარი ღმერთისა, განხრწნეს იგიცა ღმერთმან, და ამას თანა და ჩუენგან, უღირსთა მონათა საღმერთოებსა მონებისა დირს-ქმნულთადა, ზი ჩუენდა, არღარა კურთხევა, არამედ კდემად და მხილება დაიმკვდროს საუკუნოა.

[19] ხოლო ვინათგან მიზეზად ურთიერთსა ზატივით თაუხანის-ცემისა ჩუენ შორის მეოფი ხატება ღმერთისა აღსაარებულ და ქადაგებულ არს დიდთა მოძღუართა და მამათა ჩუენთაგან, ცხად არს, ვითარმედ თაუხანის მცემელი ხატისა ღმერთისა ღმერთსა თაუხანის-სცემს მის მიერ, მაგინებელიცა სადმე ხატისა ღმერთისა ღმერთსა ავინებს უეჭუელად, ვითარცა წმიდათა შორის დიდი ბასილი ესრეთ დასწერს ამას.

ამისთვის განვასახდგრებთ, რაღათა ესეცა ღმრთის-შემანწესებელი და ღმრთისა შეუ-
რაცხისმოყოფელი ცოდვამ სრულიად მოისპოს ეოვლისაგან ენისა და ნათესავისა ჩუენისა.

და რომელმან ამიერიტგან შეაგინოს-და სული, გონება და ჰირი თვისი უსახურიტა
გინებიტა, ზემოწერილისა ამის თანამდებ იეოს იგიცა განკანონებისა.

მეფესა დავითს მონაზონი არსენი

ამათღა მომართ რასა იტყუ, რომელსა ჰსიბრძნის ჰმოუარებ შენ უფროდსად ბრწეინ-
ვალეო თუალო ეოვლისა სოფლისა მეფეთა ერთგუამობისაო!

რომელი ეგე ჰაეროვან ხარ, ვითარცა სამეაროჲ სილულისა სოფლისა შორის;

სახინო, ვითარცა მზე ვარსკულავთა შორის;

ბრწეინვალე, ვითარცა ეთერი ნივთთა შორის;

ნათლის-ფერ, ვითარცა ელვამ ღრუბელთა შორის;

ცისკროვან, ვითარცა აღმოსავალი კერძოთა შორის;

ტკბილ, ვითარცა არე ჟამთა შორის;

ღმრთის სახე, ვითარცა სიუარული სათნოებათა შორის;

გულის სათქუმელ, ვითარცა ოქროჲ მიწათა შორის;

ელვარე, ვითარცა ჯაკინთი ქვათა შორის;

მაღალ, ვითარცა ფინიკი ნერგთა შორის;

შუენიერ, ვითარცა ვარდი უუავილთა შორის;

აღმატებულ, ვითარცა სამოთხე ქუეყანისა შორის;

ძლიერ, ვითარცა ლომი მკეცთა შორის;

მტკიცე, ვითარცა ანდამატი განუკუეთელთა შორის;

სახელგანთქმულ, ვითარცა ნებროთ გმირთა შორის;

ახოვან, ვითარცა ისო წინა მბრძოლთა შორის;

მოძურნე ვითარცა ფინეზ მღღელთა შორის;

მწნე, ვითარცა სამფსონ მსაჯულთა შორის;

უბრძოლელ, ვითარცა აქილლეე ელლენთა შორის;

ბრძენ, ვითარცა სოლომონ მეფეთა შორის;

მძუდ, ვითარცა დავით ცხებულთა შორის;

შურის-მეძიებულ, ვითარცა იოსია შარავანდელთა შორის;

უსარო, ვითარცა მაკედონელი მფლობელთა შორის;

განმადიდებულ ფლობისა, ვითარცა ავღუსტოს კეისართა შორის;

კაცთმოუუარე, ვითარცა ჩემი იესუ ღმერთთა შორის;

ბუნებით ღმერთი, მაღლით ღმერთ-ქმნულთა შორის;

მკურვალე, ვითარცა ჰეტრე მოწაფეთა შორის;

საუარულ, ვითარცა იოვანე მეგობართა შორის;
 მკვრცხლ, ვითარცა ზავლე მოციქულთა შორის;
 სახის-დასაბამ უცთომელისა ქრისტეანობისა, ვითარცა დიდი კოსტანტინე თვთმპუ-
 რობელთა შორის;

სიმტკიცე კეთილად მსახურებისა, ვითარცა თევდოსი სკიპტრის მპყრობელთა შორის;
 სათნო უჩანან ესენი მუდრეობასა შენსა; განსუენებულ არსა ამათ ზედა სიბოროტისა
 სულთა მდევნელი დავითიანი სული შენი, რომელნი ესე აწ ძღუნად მოგართუნა შენ
 მწყობრმან შენთა ამათ ნაზირეველთა სიმრავლისამან, რათა შენ მიატუნე ესენი ღმერთ-
 სა და მოწყალე ჰყო ამათ მიერ წყალობის მოუარე უფალი, რომელ მოსწრაფებით
 შემოკრება უბრძანე შენ, და დიდისა ამის და ღმრთისა სათნოჲსა წარმართებისა თანა
 შუამდგომელად ღმრთისა მიმართ მოიგენ, ვითარცა საკუთარნი მონანი, რათა რომელიმე
 ღმრთისა სახისა მდღელთ-მთავრობისა მიერ მახლობელ ექმნებოდის შენთჲს ღმერთსა;
 ხოლო რომელიმე მდღელთ-შუენიერთა მეოხებითა შეესაკუთრებოდის დამბადებელსა;
 სხუასა სულთქუმანი მოაქუნდენ, სხუასა განდნობაჲ ცრემლითა, სხუასა ღამე-ყოველო-
 ბითნი მღვძარებანი, სხუასა კმელ-სარეცლობაჲ, სხუასა რათურთით არჩას ქონებაჲ
 კეისრისასა ყოველსავე ღმრთისასა, მხოლოდ გორცთა ოდენ და მათცა მარხვითა გან-
 ლეულთაჲ; სხუასა სიტუაჲ, დაღათუ მდაბალი და უნდოჲ, გარნა არავე უერმოჲ, არცა
 უმუსიკელოჲ მომზიდველ ყოფად სმენისა, ამის თანა შემსგავსებულიცა ძალისაჲ, ყოველთა
 ლიტანიობაჲ, ყოველთა ვედრებაჲ, ყოველთა ერთკობაჲ; ვითარმედ დავით კეთილად
 მსახურისა და ღმრთივდაცვულისა მეფისა ჩუენისა მრავალმცა არიან წელიწადნი.

[მოსაწესებელნი] კეთილად მსახურისა და ღმრთივ-დაცვულისა მეფისა ჩუენისა გიორგი
 მეფეთა მეფისა და ყოვლისა აღმოსავალისა და დასავალისა კესაროსისა, მრავალმცა
 არიან წელნი.

კეთილად მსახურისა და ღმრთის-მოუარისა დედოფლისა ჩუენისა მართა ავღუსტი-
 ნაისნი, მრავალმცა არიან წელნი.

დავით ღმრთის-მსახურისა და ღმრთივ-დაცვულისა მეფისა ჩუენისა აფხაზთა და
 ქართველთა, რანთა და კანთა თვთმპყრობელისა, მრავალმცა არიან წელნი.

წმიდისა დედოფლისა და ღმრთივ-სულიერისა დედისა ჩუენისა, მარიამ მონაზონისა,
 საუკუნომცა არს წესებაჲ.

იოვანე წმიდისა მთავარეპისკოპოსისა, ჩუენისა კათოლიკოსისა და ყოვლისა საქართველ-
 თასა ყოვლად ღირსისა მამათმთავრისა, მრავალმცა არიან წელნი.

წმიდისა ბერისა და სულიერისა მამის ჩუენისა ევსტრატო მონაზონისა, მრავალმცა...
 ღირსისა მეუფისა ჩუენისა და თუალად წმიდისა ამის კრებისა ცნობილისა გიორგი
 მონაზონისა და მწიგნობართა უხუცესისა, მრავალმცა...

ყოვლად ღირსთა კრებისა ამის ყოველთა მამათა მდღელთმთავართა, მდღელთა და
 მონაზონთა, მრავალმცა...

სჯულიერისა მოღუაწისა არსენი მონაზონისა კალიპოსელისა, მრავალმცა...

ყოველნიმცა მართლმადიდებელნი კურთხეულ არიან, ყოველნი მწვალებელნი შეჩუენებულ არიან.

კეთილად მსახურთა და მართლმადიდებელთა ჰირველ აღსრულებულთა სანატრელთა მეფეთა ჩუენთა, საუკუნომცა არს წსენება და კურთხევა მათი.

სანეტრელთა და წმიდათა კათოლიკოსთა და ნეტართა მღვდელთმთავართა და მღვდელთა, საუკუნომცა...

საუკუნოაქსა ნეტარებისა ღირსთა და დიდთა მნათობთა ჩუენთა ეფთჳმი და გიორგი მთაწმიდელთა, საუკონომცა...

ღირსთა მამათა ჩუენთა დავით ტბელისა და სტეფანე სანანოაქს ძისა, საუკუნომცა...

დაუსრულებელისა ნეტარებისა მკვდრთა, ბერთა ჩუენთა, საბა სულაქს ძისა და ანტონი ტბელისა და ეფრემ მცირაქსა [და არსენი მონაზონისა ივალთელისა] საუკუნოაქს...

ღირსებით მოხსენებულთა მამათა, ეფთჳმი გრძელისა, იოვანე რესუქს ძისა შვილითურთ, მიქელ ჭუაისა და გიორგი ბერისა საუკუნომცა...

კუალადცა ვიტყუთ:

ყოველნიმცა მწვალებელნი შეჩუენებულ არიან.

ყოველნიმცა მართლმადიდებელნი კურთხეულ არიან.

ყოველთა მართლმადიდებელთა წელნიმცა მრავალ არიან.

ყოველთა მართლმადიდებელთა საუკუნომცა არს წსენება.

ყოველნი მწვალებელნი საუკუნომცა შეჩუენებულ არიან.

ყოველთა მწვალებელთა, საუკუნომცა არს წევა და დაუსრულებელი შეჩუენება.⁴⁹²

⁴⁹² ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, 1970, გვ. 106-127. ტექსტი შეჯერებულია დიდი სჯულისკანონის (1975) ძეგლისწერის ტექსტთან - გვ. 543-559.

„ძეგლისდადება“

საკანონმდებლო კრება ბიორგო ბრწყინვალეს ღროს (1335 წ.)

1335 წ. მეფე გიორგი ბრწყინვალემ მოიწვია საკანონმდებლო კრება, რომელშიც მეფის შემდეგ უპირველესი პირი, როგორც თვითონ მეფე ბრძანებს – იყო „წმიდა მეუფე და ქართლის კათალიკოზი ეფთვიმე“. ეპისკოპოსებთან ერთად საკანონმდებლო საქმიანობაში მონაწილეობდნენ ვეზირები, მოურავები, თემისა და თემის ერისთავები, ხევისთავები, ხვეისბერები და „ჰეროვანი“. მეფის, უმაღლესი იერარქებისა და მთავრობის უმაღლესი პირების მონაწილეობით ეს კრება მიაგავს სახელმწიფო დარბაზობას, რომელმაც განიხილა შექმნილი ვითარება და გამოსცა შესაბამისი კანონები, როგორც თვითონ კრების ოქმი ბრძანებს. ამ კანონებში გადმოცემული იყო „სასჯულო საქმე და საეკლესიო, რისიც გინდა სასაქმოსა – კაცის მკვლელობა, ეკლესიის მკრეხველობა, ცოლის დამკვდებლობა უბრალოსათა, ანუ წამგვრელთა“.⁴⁹³

კრების მიერ გამოცემული სამართალი, რომელიც ცნობილია სახელწოდებით „სამართალი მეფისა გიორგისა“, შეიცავს ეკლესიისადმი მიძღვნილ ზოგიერთ მუხლს, მაგრამ მთლიანობაში იგი წარმოადგენს არა საეკლესიო, არამედ საერო, ანუ „მსოფლიო“ სამართალს, ამიტომაც აღნიშნავს კიდევ კრება – „ჩვენ მსოფლიოსა მისი სისხლი და პატივი და სასაქმო გაგვიჩენია“,⁴⁹⁴ მაგრამ კრება იქვე ბრძანებს, თუკი რაიმე სხვა სამართლებრივი საკითხი წამოიჭრება, მისი გადაჭრა ეკლესიის მეთაურებს შეუძლიათ – „სხვა რაც სასჯულო საკითხავი იყოს, იგი კათალიკოზმან და მათ განაჩენთა მათ ზედა ეპისკოპოსთა მათ ჰკითხონ“.⁴⁹⁴ კრება, ი. დოლიძის გამოკვლევის თანახმად, შედგა 1335 წელს.⁴⁹⁵

კრებამ განიხილა შემდეგი საკითხი: იმის შემდეგ, რაც მეფე დიმიტრის ძემ, გიორგი ბრწყინვალემ თავისი ტახტისა და სკიპტრის განმტკიცების მიზნით შემოიარა თავისი საბრძანებლის მთიანი მხარე ჟინვალისა და დარიალამდე და უკან – მუხრანამდე, აღმოჩნდა, რომ როგორც ი. დოლიძე წერს – „ჩამორჩენილ მთიულებს ესაჭიროებოდათ ადგილობრივი ხასიათის საკანონმდებლო ძეგლი“. მართალია, გაერთიანებული საქართველოს სამეფოსათვის XI-XIII სს-ში არსებობდა სამართლის წიგნები, სამეფო სჯულმდებლობა, მაგრამ „ისინი შეუსაბამონი და გამოუსადეგარნი იყვნენ ჩამორჩენილი, განვითარების პატრიარქალურ საფეხურზე მდგომი მთიული მოსახლეობისათვის“.⁴⁹⁶

ამიტომაც კრებამ გიორგი ბრწყინვალეს ნებით განიზრახა შეედგინა ადგილობრივი მნიშვნელობის სამართლის წიგნი. მისი ერთ-ერთი წყარო ყოფილა ბექა მანდატურთუხუცესის კანონები, „გიორგი ბრწყინვალის საკანონმდებლო კრებამ გამოიყენა საათაბაგოს სამართლის სათანადო ნორმები მთიულთა სჯულმდებლობისათვის“.⁴⁹⁷

„ძეგლის დადება შედგება შესავლისა და 46 მუხლისაგან. იგი სისხლის სამართლის კანონმდებლობის – „სისხლის განაჩენს“ წარმოადგენს, სამოქალაქო სამართლის საკითხებს მხოლოდ ორიოდ მუხლი ეხება“.⁴⁹⁷ სამართალი, თავდაპირველად, მუხლებად დაყოფილი არ ყოფილა. ჩანს, მუხლებად ვახტანგ VI-ის კომისიას დაუყვია.

ეს კრება „თბილის ქალაქსა“ ჩატარებულია, როგორც „ძეგლის დადების“ შესავლიდან ჩანს.

⁴⁹³ ძეგლის დადება მეფეთ მეფის გიორგის მიერ, შესავალი, ქ.ს.ძ., 1963, ტ. I, გვ. 402; ⁴⁹⁴ ქ.ს.ძ. I, გვ. 402; ⁴⁹⁵ იქვე, გვ. 616; ⁴⁹⁶ ი. დოლიძე, ძეგლის დადება, ქ.ს.ძ. I, გვ. 615; ⁴⁹⁷ იქვე, გვ. 617.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში გამოყენებულ სჯულმდებლობას ამ ძეგლის მიხედვით „ქართველთ სჯული“ ერქვა. ვალის, ანუ ფულის სესხად აღების შემდეგ, მისაცემი პროცენტი, ანუ „სარგებელი არც ქართველთ სჯულსა შიგან ძე წესად რომე აიღონ და არც სხვათა სჯულთა უწერია და სარგებელი არის უწესო“ (მუხლი 46-ე, სამართალი მეფის გიორგისა).⁴⁹⁸ „სხვა სჯულში“ ჩანს, იგულისხმება ბიზანტიური სამართალი. მაშასადამე, არც ქართული და არც ბერძნული სამართალით ვალის „სარგებლის“ აღება არ შეიძლება, ანდა უკიდურეს შემთხვევაში შეი-

ძლება „ათსა თეთრს ზედა ორი თეთრი მიეცეს“.⁴⁹⁹ მართლაც, ვახშის აღება იკრძალება საეკლესიო სამართალით. ზოგადად, რა თქმა უნდა, განსახილველი სამართალი საეკლესიო სამართალს ეფუძნებოდა. როგორც ი. დოლიძე აღნიშნავს, შუა საუკუნეების განმავლობაში „საქართველო მჭიდრო კულტურულ და სახელმწიფოებრივ ურთიერთობაში იმყოფებოდა ბიზანტიასთან. ქართულმა სამართალმა თავისებურად დაამუშავა და გამოიყენა ბიზანტიური სამართლის ზოგიერთი ინსტიტუტი და მოხდენილად შეუფარდა ისინი ჩვენი ცხოვრების სინამდვილეს“.⁵⁰⁰

„ძეგლის დადება მეფეთმეფის გიორგის მიერ“

[ამოკრეფილი მუსლები]

ჩუენ, მეფეთმეფემან გიორგიმ, ძემან ყოველთა შორის წარჩინებულისა მეფეთმეფის დიმიტრისამან, დავედვით ძეგლი-განახენი ესე მას ჟამსა, ოდეს შევედით მთიულთა შიგან მოსავლელად ღმრთის მოწყალებითა ყოველგნით უცილებლად ქონებასა შინა სამეფოსა ჩუენისასა და უცილებლად ჰერობასა ტახტისა და სკიპტრისასა.

წარვედით ტახტით ჩუენით ქალაქით და შევედით სასახლესა ჩუენსა ჟინვანსა. და მუნით მივედით ჯადა-ცხატს და მოვასხენით ყოველნი მუნებურნი ხევისბერნი და ჰეროვანნი, და გავიგონეთ მათნი საქმენი, დავსხედით მათსა სასაქმოსა.

და მივედით დარეულამდის და ვსცანით ესე, რომელ ღმრთივ გვრგვინსათა და სანატრელთა ჩუენთა ჩამოძვალთა მეფეთაგან ამაღ არ გასჩენოდან ძეგლითა გაჩენითა და დადებითა სისხლისა და სხუათა მრავალთა უწესოთა მიმძღვრებულთა საქმეთა რომელთამე საქმისა რომლისათვისმე ჰპრიანებოდანთ აღრევით ყოფა ერთმანეთსა შიგან, და რომელთამე სხუს ჟამისა შემოსრულობისათვის უკუე გაჩენა ვერ სწრებოდან-და სრულად მთიულთა საქმის მოკლებასა და გაჩენასა.

და ჟამ-გუცეს, მოწყალებითა ღმრთისათა დარეულით მობრუნვებულთა ვილოცეთ ლომისის მთავარმოწამის წინაშე და ჩამოვიარეთ ცხრაზმის ხევი და მოვიკულივეთ მუნებური სასაქმო.

⁴⁹⁸ ი. დოლიძე, ძეგლის დადება, ქ.ს.ძ. I, გვ. 420; ⁴⁹⁹ იქვე, გვ. 421; ⁵⁰⁰ იქვე, გვ. 678.

მოვედით მუხრანს, სასამთროსა ჩუენსა დაგდევით, და შემოვედით ქალაქსა და შემოვიტანეთ თემისა და თემის ერისთავნი და გვეისთავნი და გვეისბერნი და ჰეროვანნი.

დავსხედით და დავსვტოვით წმიდა მუუფუ და ქართლისა კათალიკოზი ევფთვიმე, დავსხით ვეზირნი და ებისკოპოზნი და მოურავნი, და გავიგონეთ, რომელ დიდი უსამართლო და მძლავრებული ქმნილიყო ერთმანეთსა ზედა, და სისხლის მსუბუქობისათჳს ადვილ ჩნდა ერთმანეთის დალატად დასხმა და დაქცევა ციხეთა, სიკუდილი, ცოლის წაგურა და უბრალოდ დაგდება, და მრავალფერნი უღუსობა და ყოლ სამართალი აღარ იყო-და.

და დღეისით წინათ-და ერთმანეთის საყოფთა საქმეთა ამაღ აღარ შემოვიდეთ, — ერთმანეთის ამოსულა არ იქნებოდა, განაჩენ-დაუდებლობა ექმნათ.

და აწ უყელა გავაჩინეთ, რა რიგად ვის რა ეყოს ერთმანეთის ავი, სისხლი დგეს ანუ სხუა სასაქმო რა გინდა რა იყოს — გარდაგდეს.

ჯუართა ეელს აქეთ, ჯადა-ცხაოტს, ზანდუკის გეგს, კიბეთ ქუეშეთ და მენესოს ზემოთ ეს განაჩენი დაგდევით.

სასჯულო საქმე და საეკლესიო, რისაც გინდა სასაქმოსა, — კაცის მკულელობა, ეკლესიის მკრეხველობა, ცოლის დამგდებლობა უბრალოსათა, ანუ წამგურებლობა, — სხუა რაც სასჯულო საკითხავი იყოს, იგი კათალიკოზმან და მათ, განაჩენთა მათ ზედა ებისკოპოზთა, მათ ჰკითხონ.

ჩუენ მსოფლიოსაა მისი სისხლი, ჰატვი და სასაქმო გავჩენია.

დღეისითგან წადმა ესრეთ იქმნას.

[ლომისისა გლეხისა ასრე იყოს] 42. ლომისისა ვინც გლეხი მოკლას, თუ მეფეთაგან შეწირულია, გინა სხუათა ვისგანმე, ათასსუთასი თეთრი დაუურვოს. თავით ძუელითგან გაჩენილი არის ლომისისა სამძღვარსა ზედა, — ამიერი ჯადა-ცხაოტის მიმდგომი არის, — და ავრევე გაჩენით იყოს.

ვალის საქმე ასრე გავაჩინეთ 46. სარგებელი არც ქართველთ სჯულთა შიგან ძეს წესად, რომე აღიღონ, და არც სხუათა სჯულთა უწერია. და სარგებელი არის უწესო.

და თუ რადმე მიმცემი კაცი ესრე ავი იყოს, რომე სარგებელი აღიღოს, რა გინდა რა ხანი გამოსულიყოს, ათსა თეთრს ზედა ორი თეთრი მიეცეს, — რაზომი დიდი ხანი დაეყოს, ამის მეტს ნურას მისცემს და არც სამართალია მისაცემლად.

და თუ დია რათმე ავი კაცი არ არის, არც ამისი აღება მართებს.

სამართალი ესრეთ ყონ ყოველთა.⁵⁰¹

⁵⁰¹ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, 1963, გვ. 401-421.

„ბაგრატ კურაპალატის, ბექასა და აღბუღას კანონები“

ჭულევის საკანონმდებლო კრება (1381-1386 წწ.)

XIV ს-ის 80-იან წლებში მესხეთში, ჭულევის მონასტერში, (თანამედროვე ადიგენის რაიონში) შედგა საეკლესიო საკანონმდებლო კრება, რომელიც მოიწვია ათაბაგ-ამირსპასალარმა აღბუღამ. ი. დოლიძის აზრით, ეს კრება უნდა ჩატარებულიყო 1381-1386 წლებში. „მე ათაბაგ-ამირსპასალარმან აღბუღა, მოვანსენეთ პატრიოსანსა მაწყვერელსა და ბიძათა ჩემთა, შაშიასა და მისსა ძმას საფარის მოძღვარსა პაფნუტის, ხუთსავე თემსა სამცხისასა, ტაოველთა, შავშთა და კლარჯთა და მათ შინა მყოფთა ეპისკოპოსთა და მეუღაბნოეთა, მოწესეთა მოწმობითა, მინდობილნი ღმრთისანი და ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელისანი“.⁵⁰² ამ კრების მიერ გამოცემული სამართალი გავრცელდა მთელ საქართველოში, როგორც საეკლესიო და საქვეყნო მოქმედი სამართალი.

ჩვენ ადრე ვწერდით, რომ საეკლესიო კრება საქართველოში წარმოადგენდა ამავე დროს სახელმწიფო დარბაზის სხდომას, მაშასადამე, კრებას ეპისკოპოსებსა და სასულიერო წარმომადგენლებთან ერთად ესწრებოდნენ დარბაისელებიც – დარბაზის წევრებიც მეფის მეთაურობით, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, დარბაზობა საეკლესიო საკითხთა განხილვის დროს საეკლესიო კრებას წარმოადგენდა. ჭულევის კრებასაც ესწრებოდნენ მესხეთის ეპისკოპოსები, კერძოდ, თვით სამცხიდან მოწვეულნი ტაოელი, შავშელი, კლარჯელი ეპისკოპოსები, განსაკუთრებული ადგილი ეჭირათ აწყურისა და საფარის სასულიერო პირებს, სხვა „მოწესეებს“ და მეუღაბნოე მამებს. საერო პირთაგან კი გამოირჩეოდნენ სამთავრო სახლის მეთაური, რომელიც ამავე დროს იყო სრულიად საქართვე-

ლოს სახელმწიფოს ათაბაგ-ამირსპასალარი-აღბუღა და სხვა ადგილობრივი უმაღლესი ხელისუფალნი (შაშია და მისი ძმა, რომელიც ამავე დროს საფარის მოძღვარი იყო).

რა წარმოადგენდა კრების განხილვის საგანს? ხელნაწერის სახით შემონახული კრების ოქმიდან ჩანს, რომ კრებამ განიხილა და უკლებლივ დაამტკიცა 70-80 წლით ადრე, დაახლოებით 1295-1304 წლებში შედგენილი ბექა მანდატურთუხუცესის სამართალი. კრებამ ამ სამართალს დაურთო თავის მიერ შემუშავებული ახალი კანონები, რომელთა ამოქმედების მიზეზი შეიქნა დროთა ვითარებაში „შემოსული უწესო საქმეები“, გარდა ამისა, განისაზღვრა საქართველოში შემოდებული ახალი ფულის ერთეულის ნომინალიც და მისი მოქმედების არეალი გაავრცელეს მესხეთში.

საეკლესიო კრებამ ბექას კანონებს დაუმატა 33 მუხლი, რომელიც აღბუღა ათაბაგ-ამირსპასალარის სამართლის სახელითაა ამჟამად ცნობილი, რადგანაც სწორედ იგი იყო მეთაური და ინიციატორი ახალი კანონების შემოღებისა თავის საბრძანებელში (სამცხეში). შექმნილი ვითარების გამო – „ლაშქართა შინა ცხენის პარვა შექმნილიყო, ეწყინა საპატიოთა კაცთა და მის წინაშე საპატიოთა მსხდომთა კაცთა... ესრეთ გააჩინეს.“⁵⁰³ მაშასადამე, კანონები შემუშავდა „საპატიო მსხდომთა კაცთა“ მიერ. იქამდე კი შექმნილი მდგომარეობის შესახებ აღბუღას „საპატიო კაცებისათვის“ უცნობებია, მათ კი თავის მხრივ სხდომა, ანუ შეკრება მოუწვევიათ, ეს იყო სწორედ ჭულევის საეკლესიო კრება.

⁵⁰² ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I. 1963. გვ. 425; ⁵⁰³ იქვე, გვ. 450.

კრებამ, როგორც აღვნიშნეთ, თავდაპირველად განიხილა ბექა მანდატურთუხუცესის კანონები და აღიარა იგი ქმედითუნარიანად (სულ 65 მუხლი), შემდგომ კი მას ახალი მუხლები დაუმატა (ე.წ. აღბუღას კანონები). თავდაპირველად, კანონები მუხლად დაყოფილი არ ყოფილა, არამედ დაყოფილი იყო მთავარ ნაწილებად საკითხების მიხედვით. საბოლოოდ კი კრებამ აღნიშნულ (ბექასა და აღბუღას) კანონებს დაურთო ძველთაგანვე არსებული ე.წ. „ბაგრატ კურაპალატის სამართლის“ მუხლები და აგრეთვე კანონიკური სამართლის მუხლები შედგენილი თვით ჭულევის კრების მიერ. ე.ი. გამოცემულ იქნა სამართლის ახალი კრებული, რომელიც თავის მხრივ შეტანილ იქნა ვახტანგის „სამართლის წიგნების კრებულში“. ი. დოლიძის გამოცემის მიხედვით, ძველი შეიცავს სულ 170 მუხლს, აქედან ბექას სამართალს მიეკუთვნება 1-65 მუხლი, აღბუღას – 66-98, ბაგრატ კურაპალატს – 99-160, კანონიკურ სამართალს – 161-170, კანონთა ბოლოს შეცდომით, განმეორებით მიუწერიათ რამდენიმე კანონი.⁵⁰⁴

ბექა-აღბუღას სამართლის წიგნის უმთავრეს ნაწილს სისხლის სამართლის ნორმები შეადგენს. სათანადო ადგილი აქვს დათმობილი საეკლესიო და სამოქალაქო სამართალსაც. მაგალითად, მაწყვერელი ეპისკოპოსის ადგილი სასამართლო წარმოებისას გათანაბრებულია პატრონ-ათაბაგთან, მუხლებში 1, 4, 18, 22, 25, 33, 40.

პირველი მუხლის თანახმად, პატრონად იწოდება მაწყვერელი, ისევე, როგორც ათაბაგი. „სისხლის განაჩენის“ აღნიშნული მუხლით, თუ დიდებული დიდებულს მოკლავდა, ადგილზე უნდა მისულიყო „ათაბაგის კაცი“ და „მაწყვერელის ხატი“, შემდეგ მოშულარ მხარეთა შორის მტრობა უნდა შეწყვეტილიყო და საქმე სასამართლოს უნდა

გადასცემოდა. თუ ერთი მხარე გადაიხვეწებოდა, „მამული პატრონსა აქუნდეს ჯაყელსა და მაწყვერელსა“, ე.ი. მამული დამნაშავეს ჩამოერთმეოდა და ჯაყელსა და მაწყვერელს გადაეცემოდა. ასევე იყო, აგრეთვე, როცა აზნაური აზნაურს მოკლავდა.

22-ე მუხლის თანახმად, თუ ძმა ძმას მოკლავდა, დამნაშავეს უნდა გადაეხადა „პატრონის“ (ჯაყელის) და „ლაშქრის“ სასარგებლოდ და, აგრეთვე, მაწყვერელის ან სხვა ადგილობრივი ეპისკოპოსის სასარგებლოდ: „ეპისკოპოსმან მისი წესი იცის, რაცა მართებს, მან უყოს“.⁵⁰⁵ 33-ე მუხლში ნახსენებია „პატრონი მაწყვერელი“. „პატრონს“, სხვა მუხლის თანახმად, შეეძლო დამნაშავეს „მორბევა, მამულის წაღება, გაძევება“ და სხვ. (მუხლი 40). საერთოდ, სამართალი იხილავს სასჯელებს მკვლელობის, სხეულის დაზიანების, შეურაცხყოფის, ცილისწამების, სქესობრივი დანაშაულის, ქალის მოტაცების, ცოლის ან ქმრის დაგდების, გაძარცვის, ქურდობის, მექრთამეობის, ღალატის, თვითნებობის დროს. აგრეთვე, შეიცავს სამოქალაქო სამართლის მუხლებს, რომლებიც განიხილავენ საკუთრების უფლებას, გირავენობას, ნასყიდობას, მიბარებას, სესხს, ჩუქებას, თავდებობას, თხოვებას, საოჯახო სამართალს, მემკვიდრეობას. სასამართლო წყობილებასა და სასამართლო წარმოებას ეძღვნება მუხლები, რომლებიც განიხილავს – ბჭისა და ბჭობის, შუაკაცის, ფიცის და მოფიცარის, მოწმის, წერილობით საბუთების საკითხებს.⁵⁰⁶

ბექასა და აღბუღას სამართლის წიგნის ბოლოში დართულია კანონები ბაგრატ კურაპალატისა და საეკლესიო დადგენილებები. ი. დოლიძის თვალსაზრისით, ამ კანონების სჯულმდებელი უნდა იყოს მეფე ბაგრატ IV (1027-1072) და მას უნდა მიეწეროს ბექასა და აღბუღას სამართლის წიგნის 99-160

⁵⁰⁴ ქ.ს.ძ., ტ. I. გვ. 621; ⁵⁰⁵ იქვე, გვ. 433; ⁵⁰⁶ იქვე, გვ. 622.

კანონები. სხვა მეცნიერთა აზრით, როგორც განვიხილეთ, ეს კანონები ეკუთვნის ბაგრატ კურაპალატს (IX ს.). ეს კანონები „ეპისკოპოსთა, დიდებულთა და აზნაურთა და ჭკუიანთა კაცთა მეფეთა წინაშე ერთბაშად“ შეუმუშავებიათ, ანუ „გაუჩინიათ“ „განგებითა ღმრთისათა“.⁵⁰⁷ მაშასადამე, კანონების შემუშავებაში ეკლესიის იერარქებს – ეპისკოპოსებს დიდებულებთან ერთად მიუღიათ მონაწილეობა. მუხლების ერთი ნაწილი საეკლესიო საქმეებს აწესრიგებს, ამიტომაც ეს სამართალი საეკლესიო სამართლის წყაროა. პირველივე მუხლი მოუწოდებს მოსამართლეებს „მართალი სამართალი უნდა გააჩინოთ ღვთის შიშით, ქრთამისა და თნების გარეშე“. სასურველად მიიჩნევა მოსამართლე მომრიგებლად დაადგინონ „მოძღვარი“ ან სხვა საპატრიარქო პირი. 103-ე მუხლით, თუ ეპისკოპოსი დამნაშავეა მეფის წინაშე, მეფეს არ შეუძლია მისი შეპყრობა, არამედ ეპისკოპოსს ევალება „შეხვეწა, შეკაზმვა მეფისა“. განსაკუთრებით საინტერესოა და ცნობილია ბაგრატ კურაპალატის სამართლის 102-ე მუხლი, რომელშიც ნათქვამია – „მეორე მეფე ეპისკოპოსი არს“. მთლიანად ეს მუხლი ასეთია – „თუ მეფე ეპისკოპოსსა გაუწყრეს, გინა უსამართლოდ, გინა სამართლით, ხელთა შეპყრობაჲ არცა მაშინ მოხდების, ამისათვის რამე მეორე მეფე ეპისკოპოზი არს და ქრისტიანეთა სჯულისა დამამტკიცებელი და რაჲცა მეფესა სჯულისა საქმე აქვს, აგრე შეიწყნარენ“.⁵⁰⁸

მაშასადამე, ეპისკოპოსისა და მეფის იურიდიული წონა სამართლის სამსჯავროს წინაშე თანაბარია, ამიტომაც თუკი ეპისკოპოსი დამნაშავეა კანონის წინაშე, იგი ისევე უნდა დაისჯოს, რა სასჯელსაც კანონმდებლობა ითვალისწინებს მეფისათვის მოცემული დანაშაულის შემთხვევაში. მეფეს დამნაშავე ეპისკოპოსის შეპყრობა არ შეუძლია, არ

შეუძლია მისი შეპყრობა იმ შემთხვევაშიც, თუკი მეფე პირადად მიიჩნევს ეპისკოპოსს არასასურველ პირად. კანონმდებლობა სასულიერო და საერო უმაღლეს ხელისუფალთ (ამ შემთხვევაში, მეფესა და ეპისკოპოსს) ათანაბრებს. ეს პრინციპი, ი. დოლიძის აზრით, მომდინარეობს ბიზანტიური სამართლიდან.⁵⁰⁹ ეს პრინციპი ასახულია ვახტანგის სამართლის წიგნის 25-ე მუხლშიც – „მეფისა და კათალიკოზის საქმე... ორისავე სწორი არის, ამიტომ რომ ერთი ხორცის ხელმწიფეა და მეორე სულისა“.

მეფისა და ეპისკოპოსის უფლებრივად გათანაბრების პრინციპი ასევე გატარებულია ბაგრატის სამართლის 103-ე მუხლშიც, რომლის თანახმად სჯულის, ეკლესიის, ეპისკოპოსისა და მეფის წინაშე დამნაშავე მღვდელი, მოძღვარი ან მონაზონი არ ექვემდებარებოდა შეპყრობას. მისი ქმედება უნდა გამოეძიათ და თანხის გადახდით დაესაჯათ.

უფრო მეტი, 105-ე მუხლის თანახმად, დიდებულის თუ სხვათა მიერ სასულიერო პირის შეპყრობისათვის სასჯელი შემპყრობს დაედებოდა. ასევე ისჯება შემდეგი მუხლით მღვდლის მეუღლის „მომყინვებელი“. 106-ე მუხლით დიდებული, რომელიც ეპისკოპოსს შეაგინებდა, დიდი ხვეწნის შემდეგ 40.000 თეთრს გადაიხდიდა. ხოლო იმავე ქმედებისათვის აზნაური 20.000 თეთრით დაისჯებოდა, საზოგადოდ, მომდევნო მუხლები უმეტესად ეკლესიას, ანდა სასულიერო პირებს შეეხება, ასე რომ, ბაგრატ კურაპალატის სამართალიც საეკლესიო სამართლის წყაროა. საინტერესოა 121-ე მუხლი, რომლიდანაც ვიგებთ, რომ ეკლესიაში „ქვეყნის სამლოცველოდ“ დასვენებულ მაცხოვრის ხატისათვის ქვეყანა ვალდებული იყო შეეწირა 30 გლეხი, ე.ი. მათგან შემოსავალი უნდა მოხმარებოდა ხატის მოვლა-პა-

⁵⁰⁷ ქ.ს.ძ., ტ. I. გვ. 464; ⁵⁰⁸ იქვე, გვ. 464; ⁵⁰⁹ იქვე, გვ. 641.

ტრონობას, დაცვასა და მის წინაშე ლოცვის საქმეს. ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატისათვის 12 გლეხი უნდა შეეწირათ, ამდენივე გლეხი იყო დაღვნილი სხვა ხატებისთვისაც. ამით იყო გამოწვეული ის, რომ უდიდესი განძი, ძვირფასი ხატები და საეკლესიო ნივთები ეკლესია-მონასტრებში საუკუნეთა მანძილზე შესანიშნავად იყო დაცული. ზემოთ მოყვანილი მუხლები ეპისკოპოსთა ხელშეუხებლობის შესახებ საქართველოში იმდენად გათავისებული იყო, რომ მხოლოდ უცხოელებმა – სპარსელებმა და რუსებმა გაბედეს მისი დარღვევა – მაგალითად, როდესაც როსტომ-ხანმა ევდემოზ კათალიკოსი მოაკვლევინა და რუსმა ხელისუფლებმა კი ცემით მოკლეს დოსითეოს ქუთათელი მიტროპოლიტი, იმერეთის კათალიკოსის ადგილზე მჯდომი.

ჭულევის საეკლესიო კრებას, როგორც აღვნიშნეთ, მოუძიებია და დაურთავს აღბუღას კანონებისათვის ბექა მანდატურთუხუცესის და, აგრეთვე, ბაგრატ კურაპალატის კანონები. ჭულევის კრებას უნდა დაემატებინა მთელი ამ სამართლის კრებისათვის ე.წ. „კანონიკური სამართლის“ მუხლები. კრებას ამ კანონებით სურდა ღალატით ძმის თუ სხვა კაცის მკვლელის, ასოთა მოჭრის, ბრძოლაში მოკლულის გაძარცვის, უსამართლოდ სახელგატეხილი კაცის მოკვლის, კანონიერი ცოლის წაგვრის, სასულიერო პირის ღალატით მოკვლის და სხვა მსგავსი უზნეო ქმედების აღმოფხვრა. ამიტომაც ყოველ მუხლს ახლავს დამარღვევლის წყევლის ფორმულა. საზოგადოდ, ქურდობის, ეკლესიის გატეხის, ვენახის აჭრის, საყდრის საქონლის მოტაცების, ცეცხლის წაკიდებასა და სხვა დანაშაულში მხილებული დამნაშავეები წყევლითაც ისჯებოდნენ და, აგრეთვე, შესაბამისი კანონითაც (საეკლესიო

სიო სასჯელის გარდა). კრება 165-ე, 168-170-ე მუხლების დასასრულს ითვალისწინებს სანქციას, რომ დამნაშავე „კანონსამეცა ქვეშე იქნების წმიდაცა მოციქულთაცა“ – რაც კანონიკური სამართლის ფორმულას წარმოადგენს.⁵¹⁰ ამიტომაც, ასეთი მუხლების, ანუ საკანონოს დადება შეეძლო სწორედ საეკლესიო კრებას და ასეც მოქცეულა ჭულევის კრება. კანონებში მოხსენიებული „საპირო და სანახშირო“ უნდა ნიშნავდეს, სამომრიგებლოს, სამოსალაპარაკებლოს, ანუ მხარეთა შორის მოლაპარაკებისა და მორიგების მიღწევისათვის განკუთვნილ გასამრჯელოს. „სანახშირო“ სალაპარაკო ადგილს ერქვა. სამართალი, ძირითადად, მსოფლიო საეკლესიო კრებათა კანონებს ეყრდნობა.

ი. დოლიძე წერს: „სამცხე-საათაბაგოს სამთავროს საშინაო მართვა-გამგეობა მთლიანად პატრონ – ათაბაგის მიერ დამოუკიდებლად ხორციელდებოდა. „იმხანად საქართველოს მთლიანობა იმდენად დაშლილი იყო, რომ მეფეს თითქმის აღარავითარი ძალა აღარ ჰქონდა“.⁵¹¹ საკანონმდებლო ხელისუფლება საათაბაგოში პატრონ ათაბაგს ეკუთვნის და იგი ამ უფლებას საქართველოს მეფისაგან დამოუკიდებლად ახორციელებს, იგი აღჭურვილია უზენაესი სასამართლო ხელისუფლებითაც“.⁵¹² მაგრამ საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ პატრონი ათაბაგი არაა თვითმპყრობელი ხელისუფალი, მის სამთავროში ზოგიერთი განსაკუთრებული სახელისუფლო და სასამართლო უფლება მინიჭებული აქვს ეკლესიას, კერძოდ კი - აწყურის ეპისკოპოსს (მაწყვერელს). „აწყურის ეპისკოპოსის სასამართლო იურისდიქციას ექვემდებარებოდა მთელი რიგი მნიშვნელოვანი სისხლისა და სამოქალაქო სამართლის საქმეები (ბექა-აღბუღას სამართლის მიხედვით). მაწყვერელი ათაბაგთან ერთად ახორციელებს უმაღლეს

⁵¹⁰ ქ.ს.ძ. ტ. I. გვ. 630; ⁵¹¹ ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, IV, 1941, გვ. 143; ⁵¹² ი. დოლიძე, ძველი ქართული სამართალი, 1953, გვ. 32.

სასამართლო ხელისუფლებას. საათაბაგოს საქართველოს სამეფოსაგან განდგომამ დიდი გავლენა მოახდინა მაწყვერელის დამოუკიდებლობაზე და მისი სასამართლო იურისდიქციის ზრდაზე. საათაბაგოში მაწყვერელი ისეთივე უმაღლესი საეკლესიო თანამდებობის პირი იყო, როგორც კათალიკოსი საქართველოში. თუ ათაბაგი საქართველოს მეფეს არაფერს ეკითხებოდა, მაწყვერელიც დამოუკიდებელი იყო მცხეთის საეკლესიო კათედრისაგან. სამცხე-საათაბაგოში იგი დამოუკიდებლად ახორციელებდა უმაღლეს საეკლესიო ხელისუფლებას და სჯულმდებლობას.⁵¹³ მაგრამ ხაზგასმითაა აღსანიშნავი, რომ „თუ სასულიერო საქმეებში მაწყვერელი უზენაესი პირია, საერო სამართლის საქმეებში ის ათაბაგის თანასწორია, მასთან ერთად ახორციელებს უმაღლეს მართლმსაჯულებას“.⁵¹⁴

ამით (ე.ი. სამართლის სფეროში ათაბაგისა და მაწყვერელის თანასწორობით) არის გამოწვეული ბექა-აღბუღას სამართლად ცნობილი წიგნების შედგენილობა. ი. დოლიძის თვალსაზრისით, ბექასა და აღბუღას სამართალი თავდაპირველად 98 მუხლისაგან შედგებოდა (ეყრდნობა 1672 წლის ხელნაწერს), ე.ი. იგი შედგებოდა მხოლოდ ბექა მანდატურთუხუცესის და აღბუღა ათაბაგ-ამირსპასალარის სამართლისაგან. მხოლოდ შემდგომ საუკუნეებში „სხვა მუხლები შემთხ-

ვევითა და შემთხვევით მიუმატეს ამ საკანონმდებლო ძეგლს“.⁵¹⁵ ეს ჩამატება ი. დოლიძის თვალსაზრისით, შეუსრულებია „ვანტანგ მეფის საკოდიფიკაციო კომისიას“. ჩვენი თვალსაზრისი განსხვავდება ამ მხრივ. ჩვენი ფიქრით, ჭულევში შედგა საკანონმდებლო საეკლესიო კრება, რომელმაც საბოლოოდ გამოსცა მთლიანი სახით ერთიანი საკანონმდებლო ძეგლი, რომელიც იმთავითვე შედგებოდა როგორც ბექასა და აღბუღას სამართლისაგან, აგრეთვე შეიცავდა 99-160 (ე.ი. ბაგრატ კურაპალატის სამართალს) და რაც უმთავრესია, კრების მიერ გამოცემულ 161-170 მუხლებს (ე.ი. კანონიკურ სამართალს). ეს გამოწვეული უნდა ყოფილიყო ზემოაღნიშნული გარემოებით, კერძოდ, იმით რომ, მართალია პატრონი ათაბაგი სათავეში ედგა სამთავროს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, მაგრამ იგი ამ უდიდეს უფლებას იზიარებდა მაწყვერელთან ერთად. ეკლესიის ეს უფლებამოსილება (სამართლის სფეროში) კარგად ჩანდა უძველეს ადგილობრივ (ყოფილ ტაო-კლარჯეთში) შემუშავებულ ძეგლში, რომელიც ბაგრატ კურაპალატის სამართლის სახელით იყო ცნობილი (IX ს-ის ძეგლია). ამ ძეგლის ჩართვით ჭულევის კრებამ ეკლესიის უზენაესი სასამართლო და სახელისუფლო უფლებანი კიდევ ერთხელ განადა თვალსაჩინო და კანონმდებლობის სახით დაამტკიცა.

⁵¹³ ი. დილიძე, ძველი ქართული სამართალი, 1953, გვ. 116; ⁵¹⁴ იქვე, გვ. 117; ⁵¹⁵ იქვე, გვ. 42.

**„ბაგრატ კურაპალატის, ბექასა და ალბუღას კანონები“,
„კანონიკური სამართალი“**

[ამოკრეფილი მუხლები]

[შესავალი, ბექა მანდატურთუხუცესის სამართლიდან]. შვეიცარიის ტუტევეთა, მინდობილი ღმრთისანი და აწურის ღმრთისმშობლისანი, და... დავიდევიტ წინა პატრონისა პაპისხემისა მანდატურთუხუცესის ბექას განაჩენი და იგი აგრევე სრულობით და უკლებლად დავსწერეთ.

და რაცა ქამთა სიავითა სხვანი უწესონი საქმენი შემოსულიყვნენ, მათი სამართალიცა ზედა დაურთეთ, ასრე რომე, – რაც სისხლისა და გერმისა, დასსმისა და ღალატისა და რასა გინდა ფერისა დასურვებელი საქმე იყოს.

პატრონისა პაპისხემისაგან განაჩენი უხანური თეთრი იყო და ამა ქამთ-შივა უხანურობა აღ-სადმე-მოკლებულიყო (?). და დიდის წარჩინებულის მეფის გიორგის ქამისა თეთრი გავაჩინეთ; ორიანი ხუთი დანგი წმიდა ვერცხლი და როგორცა აწ ქამისა თეთრი იყოს, ანგარიშით ამა წესით აღიღებდენ.

ამად არა ჩამოვამცრევით, რომე ავი საქმე ნუ ვისგანმე გადავიღებდის.

აწურისა და საფარისა, ვითა ძველითგან ყოფილიყო, არცა დიდსა მეფესა მოეშალა და ჩვენ განაღამცა აგრეთვე დავამტკიცეთ.

წიგნი სამართლისა კაცთა შეცოდებისა ყოვლისავე

სახელითა ღმრთისაათა დაუსაბამოჲსა მამისა, ძისა და წმიდისა სულისაათა, მეოხებითა ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისაათა და ყოველთა წმიდათა ზეცისა და ქუეყანისაათა, მე, ათაბაგამილსპასალარმან აღბუღა, მოვაქსენეთ პატრონისა... მაწუერელსა და ბიძაძეთა ჩემთა, შამისა და მისსა ძმას საფარის მოძღუარსა პაფრტის; ხუთსავე თემსა სამცხისსა, ტაოველთა, შავშთა და კლარჯთა, და მათ შინა მეოფთა ეპისკოპოზთა და მეუდაბნოვეთა, მოწესეთა მოწმობითა. მინდობილი ღმრთისანი და ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისანი, დავ[ი]დევიტ წინაშე პატრონისა პაპისხემისა ბექას განაჩენი; იგი სრულობით და უკლებლად დავსწერეთ; და რაცა ქამთა სიავითა სხვანი უწესონი საქმენი შემოსრული იყვნენ, მათი სამართალი ზედა დაურთეთ, ასე რომე, – რაცა სისხლისა, გერმისა დასსმისა, ღალატისა და რაჲსა გინდა თეთრისა საურაჲსა საქმე იყოს.

პატრონისა პაპისხემისაგან განაჩენი უხანური თეთრი იყო. ამა ქამსა შინა უხანურობა არღარა იყო. დიდისა მეფისა გიორგის ქამისა თეთრი გავაჩინეთ ორიანი ხუთი დანგი წმიდა ვერცხლი. და როგორცა თეთრი იყოს, ანგარიშად იმა წესითა აღიღებდენ. ამად არა ჩამოვამცრევით, რომე ავი საქმე ნუ ვისგან გადავიღებდის.

აწურისა და საფარისა ვითა ძველითგან ყოფილიყო, არცა დიდსა პატრონსა მოეშალა, ჩვენ განაღამცა აგრეთვე დავამტკიცეთ.

[ბაგრატ კურაპალატის სამართლიდან] 100. ვინცა მოძღუარი იყოს, ანუ მეფეთა წინაშე ზრდილი და ნამყოფი კაცი იყოს, ანუ კარგი დიდ-ვაჭარი, ანუ კარგი სოფლისა

მამასახლისი იყოს, ავეთი კაცო დასვი ბჭედ, ჭკუიანი იქნების და კარგად ეცოდინების ბჭობაჲ, და უსამართლოს არას იტყუს.

101. თუ ებისკოპოზმან მეფესა შესცოდოს, მეფისაგან ჰელად შეპურობაჲ არა ეგების, ამად რომე მისდა მუქაფად სასჯელისა დამამტკიცებელი არს.

შეხუეწაჲ, შეკაზმაჲ მართებს ებისკოპოზსა მეფისაჲ.

102. თუ მეფე ებისკოპოზსა გაუწერეს, გინა უსამართლოდ, გინა სამართლითა, ჰელთა შეპურობაჲ არცა მაშინ მოკდების, ამისთვის რომე მეორე მეფე ებისკოპოზი არს და ქრისტიანეთა სჯულისა დამამტკიცებელი.

და რაჲცა მეფესა სჯულისა საქმე აქუს, აგრე შეიწინარენ.

103. თუ მოძღუარმან ანუ მღღელმან, ანუ მონაზონმან მეფესა ანუ ებისკოპოზსა შესცოდოს, ანუ სჯულსა, ანუ ეკლესიასა შესცოდოს, ჰელთა არავისგან შეიპურობის.

გაკითხვაჲ უნდა, და რაჲცა მიხეზი დასწამონ, მას მიხეზსა უნდა გამონახვაჲ გარდაკდევინებაჲ.

104. ვინცა, ანუ დიდებულმან, ანუ აზნაურმან, ანუ სხუამან ვინმე, მონაზონი ანუ მღღელი მძლავრებით ჰელთა შეიპურას, რაჲსაცა გუარისა იყოს, მის სისხლსა ხუთი ათასი სხუაჲ ემატოს.

და თუ გუარისანი იყოს ანუ ჰელისმკონებელი, მისსა სისხლსა ნახევარი სისხლი ემატოს.

105. თუ კაცმან ხუცისა ცოლი მოაეივნოს, გინა უხესთაესმან, გინა უქუმოესმან, მისსა სისხლსა სამოცი ათასი თეთრი სხუაჲ ემატოს.

106. თუ ებისკოპოზსა დიდებულმან აგინოს, ორმოცი ათასი თეთრი დაუურვოს და დიდად შეხუეწოს.

107. თუ [ებისკოპოზსა] აზნაურმან აგინოს, დიდითა შეხუეწითა ოცი ათასი თეთრი დაუურვოს.

108. თუ აზნაურმან ანუ დიდებულმან მღღელსა აგინოს, ანუ უქუმოესმან, მესამედი სისხლისაჲ დაუურვოს და დიდად შეხუეწოს.

109. თუ კაცმან კაცი გუმოს და ეკლესიაჲ გაუტეხოს, რაჲსაცა გუარისა იყოს, სრული სისხლი დაუურვოს.

112. თუ იგი ეკლესიაჲ სანახევრო იყოს, ანუ სამესამედო, ანუ სამეოთხედო, ანუ სამრევლო, ანგარიში ქნან და აგრე დაუურვოს, რაჲცა წილი ედვას.

ვისითაცა მიხეზითა დამართებოდეს, საპირო მან დაუურვოს. და იმა ეკლესიისა მოხიარენი გვერცა უდგენდა რომე მათცა არა გამოყონ, არა ემართლებიან.

113. თუ ეკლესიაჲ მეკობრეთა გატეხონ პატრონისა უკითხვაჲ და ესე დასწამონ, შენ იცოდო, პატრონმან მის მეკობრისამან უცოდნელობა ფიცოს ოცდაოთხისა კაცითა და დაეჯერების. მეკობრე ჰელთა მისცეს, რაჲ გინდა უყონ, ნუ დაემდურების. ალაფიცა უკლებლად შეაქციონ, გინა მათ გამოიღონ.

115. თუ ეკლესიასა დაესწნენ, ხუთი ათასი თეთრი დაუურვონ საუზატოდ.

121. სადაცა მაცხოვრისა ხატი ესუენოს სამცველოდ ქუეყანისა, საუზატოდ ოცდაათი გლეხი მარტებს, თორმეტი – ყოვლად წმიდისა, თორმეტი – მთავარანგელოზთა, თორმეტი – სხუათა წმიდათა მღვდელთ-მოძღვართა, მოციქულთა, წმიდის გიორგისა, ნათლისმცემელისა და სხუათა წმიდათა.

[კანონიკური სამართალი] 161. რომელმანცა, ვინცა გინდა დიდმან, ანუ მცირემან კაცმან, დალატით ძმაჲ მოკლას და ანუ დალატით სხუაჲ კაცი, კრულ და წეულ, შერეუებულ იუავენ დაუსაბამოჲსა ღმრთისა ზირითა.

და ვითარისცა გუარისა იუოს კაცი იგი, ორკეცი სისხლი დაუურვოს.

და ვინცა უშეულოს და შეიწუნაროს, კრულ და წეულ, შერეუებულ იუავენ.

162. ვინცა ქრისტიანემან კაცმან ძმას თუაღნი დასწუნეს ცხადად ანუ დალატად, ანუ მოჰკუეთოს რაჲმე ასოთაგანი, სისხლი სრული და სანახშირო დაუურვოს.

კრულ და წეულ, შერეუებულ იუავენ, და ცუდმცა არს მოსაჰსენებელი სიცოცხლე და სიკუდილი მისი.

163. ზრმოლათა შინა რომელიცა კაცი მოკუდეს, აზრისაგან კიდე ტანსაცემელსა და ნიფხავ-პერანგსა ნუ ვინ მოკდის.

კრულ, წეულ და შერეუებულ იუავენ ღმრთისა ზირითა.

164. ვინცა მეკობრე, მეჯუმეცე და მხარავი კაცი მოკლას, ცხადად გამოჩნდეს, რომე უსამართლო ყოფილიყოს, – ვინცა მისმან ნათესავმან და საშუალოთა მისი სისხლი იკითხონ, კრულ და შერეუებულ და წეულ იუავენ.

165. რომელმან კაცმან ვის გინდა მისი გვრგვინ ნაკურთხი ცოლი წაუღოს და მოსტაცოს, სრული სისხლი დაუურვოს, რასაცა გუარისა იუოს.

კრულ და წეულ და შერეუებულ [იუავენ] ზირითა ღმრთისაჲთა.

და კანონსამცა ქუეშე იქმნების წმიდათა მოციქულთასა.

166. რომელმანცა, ვინ გინდა გუარმან კაცმან, ხუცესი, მონაზონი ანუ დიაკონი მალვით, დალატით მოკლას, შეიპურას და გაძარცოს, ორი კეცი სისხლი დაუურვოს.

კრულ და წეულ და შერეუებულ [იუავენ] სული და გორცი მისი.

167. რომელმანცა კაცმან რა გინდა რა მოიპაროს და გამოჩნდეს, ორნივე თუაღნი დაეწუნენ და ანუ ჯელ-ფერკი დაეჭრას.

თუ საზატოქოსა ადგილსა არა მოეპაროს, ვინ იყიდდეს, ვითაცა დააფასონ, ეგრე მიჰყიდონ, და ნაზარევი დაუკლებლივ მისსა ზატრონსა მისცეს.

და კრულ, წეულ და შერეუებულ იუავენ.

168. რომელმანცა კაცმან, დიდმან ანუ მცირემან, რაჲსა გინდა ნივთიანისა საქმისათჳს და მტრობისათჳს, სისხლისა და ვაღისა გარდაჭდისათჳის ეკლესიაჲ გატეხოს ანუ ცეცხლი შეუდვას და დაწუას, ანუ ცხადად ანუ იღუმაღ, კანონსამცა ქუეშე არს წმიდათა მოციქულთასა და წმიდათა კრებათასა.

კრულ და წვეულ და შეჩვენებულ იყავნ.

მცირე ესე დასაურვებელი განგვიჩენია, – რაჲცა ამისა ეკლესიისა დასაურვებელი ჰატიჲი ეწეროს და გაჩენილ იყოს, ორკეცი დაურგოს, და ალაფი რაჲცა წაედოს, უზღოს. ამავე კანონსა ქუეშე იყოს კაცი იგი.

169. რომელმანცა კაცმან, გინდა სისხლისა და გულის ტკივილისათვის, ვენატი დაჭრას ანუ ხენი ნაყოფიერნი, ანუ უანაჲ დათიბოს, ცხადად ანუ იღუმაღ, კრულ და წვეულ და შეჩვენებულ იყავნ კაცი იგი ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა.

[1691]. ვინცა საუდრისა საქონებელთა სენაკთა, აგარათა, სახლთა, ბედელთა, მარანთა და ვის გინდა სხუათა კაცისა მოსაწყმარებელთა დამით ცუცხლი შეუდვას, რაჲსა გინდა სისხლისა [და] მტერობისათჳს, რაჲსაცა გულის ტკივილისათჳს ანუ მოვალები-სათჳს, კრულ, წვეულ და შეჩვენებულ იყავნ იგი კაცი ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა.

და რომლისაცა საქმისათვის ქნას იგი საქმე, გარდაჲდეს.

და ვითარცა ადგილი იყოს, სისხლი და ჰატიჲი გარდაიწადოს და კანონსა ქუეშე იყოს. და დანაკლები უზღოს.

170. ვინ გინდა კაცმან რაჲსა გინდა საქმისა და მტერობისათჳს საუდარსა და საუდრისა საქონებელსა მალვითა ანუ ცხადად ცუცხლი შეუდვას, დაწუას რა გინდა რა, ცხადად გამოჩნდეს, საუდრის ჰატიჲად ოცდათორმეტი ათასისა თეთრისა დაურგოს.

და კრულ და წვეულ და შეჩვენებულ იყავნ, და ცუდმცა არს მოსაწყენებელი სული და ჯორცი მისი ამას სოფელსა და მას საუკუნოსა დაუსაბამოჲსა ღმრთისა მადლითა და კანონსა ქუეშე არს წმიდათა მოციქულთასა.⁵¹⁶

⁵¹⁶ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I., 1963, გვ. 425-473.

„მცნებად სასჯულოდ“

საიშ-ბედიის შიკრება (1470-1474 წწ.)

XV ს-ის ბოლოს საქართველოში ჩამოსულა ანტიოქია-იერუსალიმის პატრიარქი მიხეილი, მისთვის უმასპინძლია ბედიელ-ცაიშელ ეპისკოპოს იოაკიმეს, მეფე ბაგრატს, დადიან-გურიელ შამადავლას, სხვა ერისთავებს, დიდებულებს, აზნაურებს. საყოველთაო, საქვეყნო საჭიროებისათვის ანტიოქიელ პატრიარქს ძეგლისწერაც დაუტოვებია, რომელსაც ბოლოში „ბიჭვინტის ღვთისმშობლისა საჭეთმპყრობელი კათალიკოზის“ ბეჭედი აზის. ამიტომაც უნდა ვიფიქროთ, რომ ანტიოქია-იერუსალიმის პატრიარქის მიხეილის ჩამოსვლისას მოხდა შეკრება ეპისკოპოსებისა, მით უმეტეს, რომ ამ დროს ახალი კათალიკოსიც უკურთხებიან, რაც, ცხადია, ეპისკოპოსთა შეკრების გარეშე არ მოხდებოდა, ამიტომაც მათ თავშეყრას შეიძლება „კრება“ უწოდით.

ზოგიერთი ისტორიკოსის თვალსაზრისით, ანტიოქიელმა პატრიარქმა ხელი დაასხა აფხაზეთის კათალიკოსს, აკურთხა იგი და ამით თითქოსდა ქართული ეკლესიის წიაღიდან გამოყო ლიხთ-იმერეთის (აფხაზეთის) საკათალიკოსო. ამ თვალსაზრისის გაზიარება არ შეიძლება. საქმე ისაა, რომ როგორც ანტიოქიელი პატრიარქის XV ს-ში საქართველოში ჩამოსვლამდე, ისე მას შემდეგაც, აფხაზეთის, ანუ დასავლეთ საქართველოს საკათალიკოსო ყოველთვის იყო ქართული ეკლესიის ერთ-ერთი ცოცხალი და ძლიერი ნაწილი. მის მრევლს წარმოადგენდნენ დასავლეთ საქართველოში მცხოვრები ქართველები, რომელნიც მტერთაგან შედარებით დაცულობის გამო, მტკიცედ ინარჩუნებდნენ ძველ-ქართულ ადათებს, წესებსა და ჩვეულებებს. ამ საკათალიკოსოში მუდამ, ვიდრე XIX ს-მდე, რუსეთის მიერ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებამდე, წირ-

ვა-ლოცვის, ღვთისმსახურების ერთადერთი ენა იყო ქართული ენა. აფხაზეთის კათალიკოსები მუდამ ქართველები იყვნენ ისევე, როგორც ეპისკოპოსები და ცხადია, მრევლიც. საბუთები, სიგელები, გუჯრები, წარწერები მხოლოდ და მხოლოდ ქართულად იყო შედგენილი.

ჩვენამდე მოღწეულია გვარები აფხაზეთის კათალიკოსებისა, რომელნიც ზეობდნენ ანტიოქიელი პატრიარქის მიხეილის შემდეგ, ყველას გვარი ქართულია, ყველანი ქართული ეკლესიის ცნობილი მოღვაწენი არიან, მათ შესახებ და მათი ხელით შედგენილი მრავალი დოკუმენტია მოღწეული, ესენია: მალაქია აბაშიძე (1519-1532), ევდემონ ჩხეტიძე (1557-1578), ექვთიმე I საყვარელიძე (1578-1605), მალაქია გურიელი (1616-1639), მაქსიმე მაჭუტაძე (1639-1657), ზაქარია ქვარიანი (1657-1660), სიმონ ჩხეტიძე (1660-1666), ევდემონ II საყვარელიძე (1666-1669), ექვთიმე II საყვარელიძე (1669-1673), დავით ნემსაძე (1673-1696), გრიგოლ ლორთქიფანიძე (1696-1742), გერმანე წულუკიძე, ბესარიონ ერისთავი (1742-1769), იოსებ ბაგრატიონი, მაქსიმე აბაშიძე (1776-1795) და სხვები. არც ერთი მათგანი არ კურთხეულა უცხო პატრიარქის მიერ, ასე რომ, ანტიოქიელი პატრიარქის მიხეილის მიერ აფხაზეთის კათალიკოს იოაკიმეს კურთხევას, თუ ეს ნამდვილად ასე მოხდა, არ შეუზღუდავს დასავლეთ საქართველოს საკათალიკოსოს თავისთავადობა – ავტოკეფალია, სხვა, რომელიმე უცხო ეკლესიის სასარგებლოდ, არავითარი ზეგავლენა არ მოუხდენია ამ მხრივ მის კანონიკურ მდგომარეობაზე. შესაძლებელია უცხო პატრიარქმა მიხეილმა მონაწილეობა მიიღო ბედიელი ეპისკოპოსის (იოაკიმეს) კათალიკოსად

კურთხევაში, ანდა ხელი შეუწყო მას, რათა დაეჭირა საკათალიკოსო ტახტი. ცხადია, ყოველივე ეს არ ამცირებს უცხო პატრიარქის მიერ საქართველოს ეკლესიის საწინააღმდეგოდ მიმართულ ქმედებას, რომელიც კარგად აქვს გამოკვლეული ივ. ჯავახიშვილს. იგი წერს: „საქართველოს სწვევია ანტიოქიისა და იერუსალიმის პატრიარქი მიხეილი, ჩვენი ქვეყანა ჩვეული იყო ამ უცხო-ქვეყნულ მღვდელმთავართა სტუმრობასა და კალმასობას, თავის მოგზაურობის გასამართლებლად და ფულების დატყუების გასაადვილებლად, თანაც საქართველოს თავისი მუდმივ შემოსავლის წყაროდ ქცევისათვის იერუსალიმელ-ანტიოქიელი პატრიარქები ცდილობდნენ მთელი თავიანთი ყოფაქცევისათვის კანონიერი საფუძველი მოეძებნათ. განკერძოების მომხრე მეფე-მთავრები საქართველოში სარგებლობდნენ ამ მღვდელმთავრების მოგზაურობით თავიანთი მიზნების განსახორციელებლად“.⁵¹⁷

ჩამოსვლისთანავე მიხეილი თავის საქმეს შესდგომია: „იქნა გამოძიება და მოკითხვა გუჯართა, დავთართა და იადგართა, ვითარ იგი პირველად ქართლისა და აფხაზეთისა კათალიკოზნი ანტიოქიისა პატრიარქისაგან იკურთხებოდნენ“, – წერს ანტიოქიელი პატრიარქი.⁵¹⁸ მაშასადამე, ამ უცხოელ პატრიარქს დაუწყია ქართულ საეკლესიო საბუთებში მასალის მოძიება იმის დასამტკიცებლად, რომ უძველეს დროს, ქართველი კათალიკოსები ანტიოქიის პატრიარქისაგან იკურთხებოდნენ. რატომ არ მოძებნა მან ამის შესახებ ბერძნული საბუთები თვით ანტიოქიისა და სხვაგან? ჩანს, ძებნა კიდევ, მაგრამ ვერაფერისათვის მიუგნია, მართლაც, ცნობილია, რომ პირდაპირი უცხოური წყაროები ქართული ეკლესიის უცხოურ ეკლესიაზე დამოკიდებულების შესახებ არ არსებობს,⁵¹⁹ ამი-

ტომაც ანტიოქიელი პატრიარქი იძულებული გამხდარა თვით ქართულ საბუთებში მოძებნა რაიმე მასალა. როგორც ცნობილია, ქართულ წყაროებში მოიპოვება ნაწყვეტები ეფრემ მცირეს ნაშრომიდან ქართული ეკლესიის ოდესღაც ანტიოქია-იერუსალიმზე დამოკიდებულების შესახებ. ეფრემ მცირემ თავის ნაშრომში „უწყება მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა“ გამოიყენა ბერძნული წყაროები, მაგრამ, როგორც გამოკვლეული გვაქვს, ეფრემს უცხოური ცნობები, რომელნიც ეხებოდა „ქვემო იბერიის“ ეკლესიას, მიუჩნევია ზოგადად ქართულ, ანუ „იბერიის“ ეკლესიის შესახებ დაწერილ ცნობად. საქმე ისაა, რომ უცხოელები „ქვემო იბერიის საარქიეპისკოპოსოს“ უწოდებდნენ დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) ეკლესიას, ხოლო ზემო იბერიის საარქიეპისკოპოსოს აღმოსავლეთ საქართველოს (ქართლის) საკათალიკოსოს. ეფრემის ამ ნაშრომიდან ნაწყვეტები შესული იყო სხვადასხვა საეკლესიო საბუთში, სწორედ მათთვის მიუგნია პატრიარქ მიხეილს და უცდია გამოეყენებინა თავის სასარგებლოდ. „ცხადია, თურისთვის დასჭირდებოდა ეს ცნობა მიხეილ პატრიარქს. მას უნდოდა ამ ძველი დამოკიდებულებით ესარგებლა, იგი ანტიოქიის მღვდელმთავართა საქართველოს ეკლესიაზე ბატონობის განახლება-ადგენაზე ოცნებობდა უკვე, როდესაც მას ცნობა ხელთ ექნებოდა, მაშინ გულუბრყვილო ხალხს უფრო ადვილად დაარწმუნებდა, რომ საქართველოს ეკლესიის შინაურ საქმეებში ჩარევის უფლება ჰქონდა და როგორც „ჟამთა სიძველისაგან და სოფლისა სივერაგისაგან იყვნეს მრავალნი წესნი შეშლით და გარდაქცევით“.⁵²⁰ ვითომც ამგვარადვე ქართული ეკლესიის თვითმწყობა და დამოუკიდებლობა უკანონო და „შეშლილ“ წესად უნდოდა გამოეცხადებინა“.⁵²¹

⁵¹⁷ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. III, 1982, გვ. 337; ⁵¹⁸ „მცნებაი სასჯულო“, ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 222; ⁵¹⁹ ა. ჯაფარიძე, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. I, 1996, 315-325; ⁵²⁰ სამართლის ძეგლ., III, გვ. 222; ⁵²¹ ივ. ჯავახიშვილი, III, გვ. 337.

„ვაკურთხეთ კათალიკოზი იოვაკიმ, მარჯვენა იერუსალიმისა აფხაზეთის კათალიკოზი და კურთხეულმცა არს, დავაყენეთ და დავსვით ყოველთა ქრისტიანეთა ლიხთ-ამერიისა, ოდიშისა, გურიისა და აფხაზეთისა... ვაკურთხეთ“,⁵²⁰ წერს მიხეილ პატრიარქი.

არაა შემთხვევითი, რომ იგი მრავლობით რიცხვში ლაპარაკობს, მაშასადამე, იოვაკიმე აფხაზეთის, ანუ დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსად აკურთხა არა მარტო მან, არამედ სხვებმაც. ვის ჰქონდა უფლება კათალიკოსის კურთხევისა? ავტოკეფალურ ეკლესიაში, როგორც აუცილებელი წესი, კათალიკოსს (ე.ი. მეთაურს) აკურთხებს ეპისკოპოსთა კრება მოცემული ეკლესიისა, სწორედ ამით გამოიხატება ამ ეკლესიის ავტოკეფალია. როგორც ჩანს, დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები შეკრებილან და გამოურჩევიათ მეთაური, პატრიარქ მიხეილს კი კურთხევაში მონაწილეობა მიუღია.

როგორც ჩანს, უფრო ადრე დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) კათალიკოსის კურთხევაში აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ქართლის კათალიკოსი, რომელსაც აგრეთვე ჰქონდა ტიტული „საქართველოს პატრიარქისა“. ახლა კი იგი ახალი კათალიკოსის კურთხევაზე არ მიუწვევიათ, ანდა ვერ ჩასულა. მაშასადამე, მიხეილის დროს აფხაზეთის საკათალიკოსომ თავისთავადობა კი არ დაკარგა ანტიოქიის სასარგებლოდ, არამედ მან უფრო აიმაღლა თავისი დამოუკიდებლობა ქართლის კათალიკოსის მიმართ. აფხაზეთის ერთი კათალიკოსის საბუთი, რომელსაც ქვემოთ მოვიყვანთ, უჩვენებს, რომ იმ დროს ქართულ ეკლესიაშიც დაწყებული იგივე პროცესი, რომელიც უკვე დაწყებული იყო ქვეყანაში – დანაწევრება დამოუკიდებელ ადმინისტრაციულ ერთეულებად. აღსანიშნავია, რომ გარკვეულ დრომდე იმერეთისა და კახეთის მეფეები იჩენდნენ

არა სეპარატიზმს, ამ სიტყვის კლასიკური გაგებით, არამედ, პირიქით, სურდათ ცენტრალური ხელისუფლება მათ ხელში გადასულიყო, თავიანთ თავს „იმერეთის“ ან „კახეთის“ მეფეებს კი არ უწოდებდნენ, არამედ სრულიად საქართველოს კანონიერ მეფეებად წარმოაჩენდნენ შესაბამისი სრული ტიტულატურით: „მეფე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა“ და ა.შ. კუთხურ-რეგიონალურ პოლიტიკურ ერთეულთა მეთაურები თავიანთ თავს მიიჩნევდნენ სრულიად საქართველოს მეფეების კანონიერ მემკვიდრეებად, მაშასადამე, მათში არსებობდა სურვილი საქართველოს ერთიანობისა, ოღონდ თავიანთი მეთაურობით. მსგავსი პროცესი ყოფილა დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) საკათალიკოსოშიც. აფხაზეთის კათალიკოსს არა გამოყოფა სურდა საქართველოს ეკლესიიდან, არამედ მიისწრაფოდა, რომ მას მიკუთვნებოდა „სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის“ ტიტული, ეს ჩანს 1712 წელს შედგენილ შეწირულობის წიგნში „კათალიკოს გრიგოლ ლორთქიფანიძისა ბიჭვინთისადმი“, ამ საბუთში აფხაზეთის კათალიკოსი თავის თავს „სრულიად საქართველოს კათალიკოსს“ უწოდებს, კერძოდ, საბუთს ბოლოში აზის ბეჭედი ასეთი წარწერით: „გრიგოლ მწყემსი ქრისტეს მიერ ყოვლისა საქართველოსა კათალიკოზი“.⁵²²

აქედან აშკარად ჩანს, რომ აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) ეკლესია არა თუ გამოეყო ქართულ ეკლესიას, პირიქით, სწორედ მას მიაჩნდა ჭეშმარიტ ქართულ ეკლესიად თავისი თავი, ხოლო მისი საჭეთმპყრობელი „ყოველი საქართველოს კათალიკოზად“.

მართალია, ადმინისტრაციული თვალსაზრისით ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოები თავისთავადნი იყვნენ, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ ანალოგიური შემთხვევები მსოფლიო ეკლესიაში. მაგალითად,

⁵²² ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 1970, გვ. 675.

ბერძნულ ეკლესიაში არსებობს ერთმანეთის მიმართ სრულიად ავტოკეფალური ბერძნული საპატრიარქოები (კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, იერუსალიმის), საარქიებისკოპოსოები (ელადის, კვიპროსის), და მათ გარდა არსებობს აგრეთვე ავტონომიური ბერძნული საეკლესიო ერთეულები (თესალონიკის, ათონის) და სხვ. ანალოგიური მდგომარეობაა სომხურ ეკლესიაშიც. სულიერი თვალსაზრისით ერთიან და მთლიან სომხურ ეკლესიაში არსებობდნენ ერთმანეთის მიმართ ავტოკეფალური საპატრიარქოები და საკათალიკოსოები (მაგალითად, აღვანქის, ანუ ალბანეთის საკათალიკოსო, დაარსდა VI-VIII სს-ში, იარსება 1813 წლამდე), იერუსალიმის საპატრიარქო (სომხური), დაარსდა VI ს-ში, გამოეყო ცენტრალურ სომხურ საკათალიკოსოს 1311 წელს, არსებობს ამჟამადაც, აღთამარის საკათალიკოსო (1113-1895), კილიკიის საკათალიკოსო (არსებობს 1446 წლიდან დღემდე), კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო (სომხური, არსებობს 1461 წლიდან), თუ რა თქმა უნდა, აღარას ვიტყვიტ ეჩმიაძინის საპატრიარქოზე.

ზემოთ მოყვანილიდან გამომდინარე, ყოველგვარ საფუძველსა მოკლებული განცხადება იმისა, თითქოსდა ანტიოქიის პატრიარქის მიხეილის ქმედებათა შედეგად „აფხაზეთის ქართული ეკლესიის თვითმწყობის უფლება შეიღახა, დამოუკიდებლობა მოიხპო და იერუსალიმ-ანტიოქიის პატრიარქის ხელქვეითი შეიქმნა“.⁵²³ ეს არასწორი მოსაზრებაა. ანტიოქიელი პატრიარქის მიხეილის ჩამოსვლის შემდეგ, როგორც ითქვა, დასავლეთ საქართველოს საკათალიკოსო არ დამორჩილებია იერუსალიმ-ანტიოქიის საპატრიარქოს, მისი თავისთავადობა და თვითმწყობის უფლება არ შეზღუდულა. XV-XVIII სს-ის უამრავი დოკუმენტი და მასალა,

რომელიც აფხაზეთის საკათალიკოსოდანაა გამოსული, ანდა მას ეხება, ნიშანწყალსაც კი არ შეიცავს იმისა, რომ ეს საკათალიკოსო იერუსალიმ-ანტიოქიის საპატრიარქოსადმია დაქვემდებარებული. ერთადერთი წყარო, რომელიც თითქოსდა ასეთი მოსაზრების გამოთქმის ნებას იძლევა, არის ჩვენი განსახილველი „მცნებაჲ სასჯულოჲ“, რომელიც, როგორც ჩანს, ძველ საქართველოში განიხილებოდა არა ვითარცა იურიდიული, არამედ ისტორიული ხასიათის დოკუმენტი. ასე, მაგალითად, თუკი ე.წ. „კათალიკოზთა სამართალს“ სამოქმედო იურიდიული ხასიათის დოკუმენტად მიიჩნევდნენ შემდგომი დროის კათალიკოსები და მას „განაახლებდნენ“ კიდევ, ე.ი. მის ძალმოსილებას თავიანთი ხელის მოწერით და კვლავ ხელახლა ამტკიცებდნენ, „მცნებაჲ სასჯულოჲს“ ხელს არც ერთი იმდროინდელი ეპისკოპოსი და არც ერთი შემდეგი დროის კათალიკოსი არ აწერს. ამ დოკუმენტს ერთი ხელისმოწერა-ბეჭედი აზის, ალბათ, კათალიკოსად ახალნაკურთხი იოვაკიმესი.

ზემოთ მოყვანილიდან გამომდინარე, არც ასეთი განცხადებაა სწორი: „ამ საქციელით პატრიარქმა მიხეილმა, ბაგრატ მეფემ და დადიან-გურიელმა შამადავლამ ქართველი ერის საუკეთესო შვილთა და მთელი ხალხის მიერ საუკუნეთა ბრძოლით მონაპოვარი, ქართული ეკლესიის თავისუფლება მოსპეს და გაანადგურეს“.⁵²⁴

ქართული ეკლესიის თავისუფლება მართლაც ქართველი ერის საუკეთესო შვილთა საუკუნოვანი ბრძოლით მიღწეული მონაპოვარია, მაგრამ მისი შებღალვა, საბედნიეროდ, ვერ შეძლო ანტიოქიელმა პატრიარქმა მიხეილმა, თუმცა კი, როგორც ჩანს, მას დიდი სურვილი და მიზანსწრაფვაც ჰქონია, რაც გამომჟღავნებულია იმავე დოკუმენტში – „მცნებაჲ სასჯულოჲში“. კერ-

⁵²³ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, III, გვ. 338; ⁵²⁴ იქვე, გვ. 338.

ძოდ, მიხეილს შეუთხზავს თეორია საქართველოს ეკლესიის მთლიანობის დასარღვევად. სხვათა შორის, ამ თეორიას ამჟამადაც სიამონებებით იმეორებს ქართული ეკლესიის ისტორიის გადმოცემისას არა ერთი პირი, თუმცა კი, ცხადია, ყოველგვარი წინასწარგანზრახვის გარეშე. ეს თეორია შემდგომში მდგომარეობს – თითქოსდა წმ. ანდრია მოციქული განმანათლებელია არა სრულიად საქართველოსი, არამედ მხოლოდ მისი დასავლეთი ნაწილისა, ამგვარადვე წმ. ნინო განმანათლებელია არა სრულიად საქართველოსი, არამედ მხოლოდ მისი აღმოსავლეთი ნაწილისა (ქართლისა). ეს თეორია, როგორც აღინიშნა, XV ს-ში შეთხზა პატრიარქმა მიხეილმა, ძველ საქართველოში კი ამის შესახებ სხვაგვარი მოსაზრება ჰქონდათ. ივ. ჯავახიშვილი წერს: „...გიორგი მთაწმიდელი და განსაკუთრებით ეფრემ მცირე, რუისურბნისის 1103 წლის საეკლესიო კრების ყველა სულისჩამდგმელი და ნიკოლოზ კათალიკოსი ამტკიცებდნენ, რომ ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქუეყანასა საქართველოასასა“, ხოლო შემდეგში დავიწყებული ქრისტიანობა კვლავ აღადგინა წმ. ნინომ, რომლის სასწაულმოქმედებამ და ქადაგებამ „მიიზიდა ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“.⁵²⁵ ნიკოლოზ კათალიკოსიც წმ. ნინოს საერთო მოციქულად და განმანათლებლად მიიჩნევდა „ჩუენ ქართველთაჲსა“.⁵²⁶ ერთი სიტყვით, ანდრია მოციქულიცა და წმ. ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ქართველი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი. საქართველოს სხვადასხვა ნაწილისათვის ცალკე მქადაგებლების არსებობის აზრი და გამოძებნის სურვილი არა ჰქონიათ, რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ. ანტიოქიელ-იერუსალიმელი პა-

ტრიარქი მიხეილი სწორედ ამ ქართველ სახელოვან მეცნიერთა მიერ შექმნილსა და მთელი ქართველი ერისაგან შესისხლბორცებულ შემეცნებას სპობდა“.⁵²⁷

ქართველთა ფსიქიკური ერთობის ამ ერთ-ერთი გამოხატულებისათვის საფუძვლის გამოცლას თურმე პატრიარქ მიხეილთან ერთად ქართველი დიდებულებიც უწყობდნენ ხელს, როგორც აღნიშნავს ივ. ჯავახიშვილი, ეს მას გასაოცარ საქმედ მიაჩნია. მასვე გამორკვეული აქვს თ. ჟორდანიასა და ს. კაკაბაძის შრომებზე დაყრდნობით, რომ „მცნებაჲ სასჯულოჲ“ დაწერილი უნდა იყოს 1470-1474 წლებში. ამის საფუძველს იძლევა ის, რომ ძველში მოხსენიებული შამადავლა „ბედიანი“ გახდა 1470 წელს და 1474 წელს კი გარდაიცვალა. იმ დროისათვის დასავლეთ საქართველოში არსებობდა სამთავრო „საბედიანოს“ სახელწოდებით, მის მთავარს „ბედიანი“ ერქვა. „მცნებაჲ სასჯულოჲდან“ ჩანს, რომ ბედიანი დიდი ერისთავთ-ერისთავი შამადავლა „დადიან-გურიელი“ ყოფილა, მაშასადამე, მას სამეგრელოს გარდა, გურიაც სჭერია. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამ სამთავროს დედაქალაქი ბედიანში იყო. ჩანს, ეპისკოპოსთა შორის დედაქალაქის, ე.ი. ბედიის ეპისკოპოსი ყველაზე მეტად განდიდებულა და მას პრეტენზია განუცხადებია დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) საკათალიკოსო ტახტზე. ამ საქმეში მას, როგორც აღვნიშნეთ, ანტიოქიელი მიხეილი დახმარებია, ცაიშელ-ბედიელი იოვაკიმე კათალიკოსი გამხდარა. ჩანს, კათალიკოსობის დროსაც მისი ძირითადი სამყოფელი არა ბიჭვინთაში, არამედ სამთავროს კარზე, ე.ი. ბედიანში იყო. თვითონ „მცნებაჲ სასჯულოჲ“ მიუთითებს, რომ ნამდვილი აფხაზეთი, სადაც ბიჭვინთა მდებარეობს, იმ დროისათვის სარწმუნოებრივ კრიზისს განიცდიდა. პატრიარქი

⁵²⁵ რუის-ურბნისის ძველის წერა, ქრონიკები, II, გვ. 58; ⁵²⁶ სასწაულნი სვეტიცხოველისა, იქვე, გვ. 40-43, 69; ⁵²⁷ ივ. ჯავახიშვილი, ტ. III, გვ. 340.

მიხეილი ამიტომაც მიუთითებდა: „აფხაზები ქრისტიანობისაგან სრულიად მიდრეკილ იყვნენ, ქრისტეს მცნებათაგან განშორებულ იყვნენ“.⁵²⁸ აღნიშნულთა გამო უნდა ვიფიქროთ, რომ მიხეილი მიიღეს არა ბიჭვინთაში, არამედ მტერთაგან უფრო დაცულ ქალაქში, ჩანს, ბეღიაში. ალბათ, აქვე აიყვანეს საკათალიკოსო ტახტზე იოვაკიმე, კრებაც აქვე უნდა ჩატარებულიყო. ცხადია, აფხაზეთის საკათალიკოსო მხოლოდ საბედნიანოს არ მოიცავდა, არამედ სრულ დასავლეთ საქართველოს, „მცნებაა სასჯულოაში“ გადმოცემულია მისი იურისდიქციის საზღვრები: „ლიხთა ამერისა, ჭოროხს აქათ, ოვსეთსა აქათ, ზღვაა პონტოხსა აქათ, სადა დიდი ბიჭვინთისა საზღვარი მიაწევს“.⁵²⁹ მაშასადამე, აფხაზეთის საკათალიკოსო ფარგლავდა ტერიტორიას შავი ზღვიდან ლიხის მთამდე, ჭოროხიდან კავკასიის ქედამდე. ეს იყო სრულიად დასავლეთი საქართველო. „ლიხთა-ამერი, ოდიში, გურია, აფხაზეთი“ – როგორც ეს ძეგლიდან ჩანს.

ამ დროისათვის, როგორც აღნიშნული იყო, საქართველოს დაშლა-დანაწევრებას, პოლიტიკურ ურჩობას, თან დაერთო ხალხის ზნეობრივი დაცემა. ასეთ დროს როგორც სასულიერო, ისე სახელმწიფო მოღვაწეებს ესაჭიროებოდათ მსოფლიო ქრისტიანობის ბურჯთაგან შემწეობა და დახმარება. ამიტომაც, ცხადია, სიამოვნებითა და სიხარულით მიიღეს ანტიოქიელი-იერუსალიმელი პატრიარქი, რომელმაც „მცნებაა სასჯულოაში“ მისცა მათ. იერუსალიმ-ანტიოქიის ავტორიტეტი ხალხს ზნეობრივ დახმარებას უწევდა. „კანონიკური ეპისტოლეს ხასიათი აქვს იმ „სასჯულთა მცნებას“, რომელიც XV ს-ში მიუცია აფხაზეთის საკათალიკოსოსთვის ანტიოქია-იერუსალიმის პატრიარქს მიხეილს... მცნებაში გათვალისწინებულია შემდეგი მუხ-

ლები: 1. „უხვედრი ან უკანონო ქორწინება“... 2. „მრუშობა“... 3. „მარხვის შერევა“... 4. „უქმეთა დარღვევა ან ახლის შემოღება“... 5. „მღვდელმსახურთა ზნეობრივი თვისებანი და მოვალეობანი“... 6. „ადამიანის მკვლელობა“... 7. „სამონასტრო და საეკლესიო მამულების მიტაცება“... 8. „საეკლესიო კანონებისა და სამღვდელთაგანსადმი მორჩილება“.⁵³⁰

თვითონ ანტიოქიელი პატრიარქი „მცნებაა სასჯულოაში“ აღნიშნულ კანონიკურ მუხლების ჩამოთვლას იწყებს მიმართვით მრევლისადმი: „ესე ქარტა-წერილი თქვენთვის აღვწერე“. იმდროინდელი საქართველოს საზოგადოება დაავადებული იყო ურჩობის სენით. ურჩობა იყო ძირითადი მიზეზი ქვეყანაში არსებული პოლიტიკურ-ზნეობრივი ქაოსისა. ამიტომაც „ქარტა-წერილის“ მუხლებში, შეიძლება ითქვას, ძირითადი ყურადღება ეთმობა მორჩილებას. მაგალითად, ი. დოლიძის დაყოფით, მე-8 მუხლი ასეთია: „აწ შეილნო ძმანო და მამანო გაუწყებთ და გამცნებთ: ვინცა და რამანცა კაცმან ქრისტიანემან ანუ დიდმან და ანუ მცირემან პატრონსა უღალატოს, ანუ უსამართლოდ უორგულოს, ქრისტე ღმერთი და სჯული უარუყვიეს. ეგრეთვე უსამართლოა ორგული მეორემან ნუ შეიწყნაროს“.⁵³¹ სხვა მრავალი მუხლი ეძღვნება პატრონის, ქვეყნის, მღვდელმთავრისადმი მორჩილებას. ამ მხრივ, უთუოდ თავის დროისათვის დიდად სასარგებლო კანონიკური ხასიათის შემცველია განსახილველი ძეგლი, რომელიც, ჩანს, დროდადრო ივსებოდა ან იცვლებოდა კიდევ. მაგალითად, მასში უქმე დღის დარღვევაა და მიჩნეული პარასკევს „მიწის არევა“, „ეს უკანასკნელი შენიშვნა უნდა იყოს შემდეგი დროის ინტერპრეტაცია, ოსმალთა ზეგავლენით ჩაღენილი“.⁵³² აქვე „მარხვის შერევადა“ მიჩნეული „ალაჯორის“ მარხვის

⁵²⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 222; ⁵²⁹ იქვე, გვ. 223; ⁵³⁰ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 568; ⁵³¹ ქ.ს.ძ., III, გვ. 225; ⁵³² კ. კეკელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 568.

დარღვევა, „ალაჯორი“ სომხური ეკლესიის პრაქტიკაში მიღებული მარხვა იყო, ამიტომ მისი მოხვედრა „მცნებაი სასჯულოში“ გაცემას იწვევს და აღძრავს ფიქრს, ნატყუარ ანდა სახეცვლილ ძეგლთან ხომ არ გვაქვს საქმე? ყოველ შემთხვევაში, ძეგლი ერთ რაიმეს უეჭველად გვიჩვენებს, XV ს-ის 70-იან წლებში ქართულ საეკლესიო ცენტრალიზებულ ერთობას ბზარი შეეპარა. ანტიოქიელ პატრიარქს კი ამისათვის ხელი შეუწყო, დასავლეთ საქართველოს ეკლესიას ადმინისტრაციული დამოუკიდებლობა

მოუპოვებია ქართლის (მცხეთის) საპატრიარქოსაგან. მაგრამ საბოლოოდ ანტიოქიელ პატრიარქს მიზნისათვის ვერ მიულწევია. მართალია, შესაძლოა, ამის შემდეგ დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოსის კურთხევაში მცხეთელი პატრიარქის ნება შესუსტდა, მაგრამ საეკლესიო-ზნეობრივი ურთიერთდამოკიდებულება ორ ქართულ საკათალიკოსოს შორის არ დარღვეულა. ამას მიუთითებს ე.წ. „კათალიკოსთა სამართალი“, რომლის შემუშავებაშიც საქართველოს ორივე კათალიკოსი მონაწილეობდა.

„მცნებაი სასჯულოი“

[1470-1474 წწ.]

მცნებაჲ ესე სასჯულოჲ, ურწმუნოთა მომაქცეველი
და მორწმუნეთა განმამტკიცებელი და განმამჴნობელი,
ყოველთა ქრისტიანეთათვის მოფლენილი ზეცისა ქალაქისა იერუსალიმისაგან
და ცათა მობაძვისა ანტიოქიისა

[ც]ის მხადისაგან არსთა ყოველთა ღმრთისა მამისა, ძისა და სულისა წმიდისათა, რომელი ჩუენისა ხსნისათვის ცათა კამარათაგან განზრახუთა მამისათა ჴსნისა ჩუენისათჳს გარდამოხდა. და საშოჲ ქალწულისა დაიმკუდრა და იშჳა უქცეველად და იჴსნა ქმნილნი ხატად ზირისა მისისანი ქალწულისაგან უქორწინებულისა იშჳა და დაითმინა მიზეხნი და უუედრებაჲ, კიცხევაჲ, ბასრობაჲ, ჳვარცმაჲ და დაფლვაჲ. გუერცა ლახურითა მოწყულუმან აღმოგუცენა უკვდავებაჲ, რომელსა შუენის დიდებაჲ და ზატივი დაუსაბამოთ თანა მამით, ძით და სულით წმიდითურთ.

[და] ვითარ ინება და იგულსმოდგინა მან, არსებით მიუწდომელმან, და ღმრთაებით მმართველმან სჯულისა ქრისტეანობისამან, და უხრწნელად და უბიწოდ მშობელმან მისმან, და მადლმან ზეცისა ქალაქისა იერუსალიმისამან და ცათა მობაძვისა ანტიოქიისამან, და მოვიკვლინე ღმრთისა მიერ მე, ყოველთა ნარჩევი, იერუსალიმისა და ანტიოქიისა ზატრიარქი მიხაელ, მოვიწიე დიდსა მას ქრისტეს სამწყსოსა, მანებელსა იერუსალიმისასა, საქართველოსა.

ვითა სათანადო არს მეფეთა, დადიანთა, ათაბაგთა, ერისთავთა, ამილახორთა, დიდებულთა, აზნაურთა და ყოველთა ქრისტეს სჯულისა მოსავთა მორწმუნეთაგან მოკითხუაჲ, განაგეს მოკითხუა სჯულისა, საუღართა, მონასტერთა, ოძფორისა და კათალიკოზ-ებისკოპოსთა.

და მოკითხეს, ძუელით ვიდრე ახლადმდე, ღმრთივეკვრგვრისანმან ბაგრატ და დიდმან ერისთავთერისთავმან დადიან-გურიელმან შამადავლა, მისთა თავადთა თანადგომითა და დიდად ღმრთისაგან სათნოდ გამორჩეულისა, ჰატოვ სარვეითანისა (?) ღმერთ-შემოსილისა [ცაიშელ] - ბედიელისა იოვაკიმისა.

იქმნა გამოძიებაჲ და მოკითხუაჲ გუართა, დავთართა, და იადვართა, და ვითარ-იგი ზირველად ქართლისა და აფხაზეთისა კათალიკოზნი ანტიოქიისა ჰატრიარქთაგან იკურ[თ]ხოდიან, და ქამთა სიძუელისაგან და ს[ო]ფლისა სივერაგეთაგან იუენეს მრავალნი წესნი შემლით და გარდაქცევით, ვნახეთ და შევემთხვენ მადლსა, ვითარცა მეუფისა, ცაიშელ-ბედიელ მთავარებისკოპოსისა იოვაკიმისთა.

ნებითა და შეწევნითა ღმრთისათა, და დიდისა და ცათა მობამავისა იერუსალიმისა მადლითა, და ცათამდის მადლისა კათალიკე საუღრისა ანტიოქიისა ღმრთისმშობელისა მეოხებითა, ვაკურთხეთ კათალიკოზნი იოვაკიმ, მარჯუენაჲ იერუსალიმისა, აფხაზეთისა კათალიკოზნი და კურთხეულმცა არის, დავაუენე[თ] და დავსვით აფხაზეთს, საუღართა მათ ანდრია მოციქულისათა, ყოველთა ქრისტიანეთა ლიხთ-ამერსა, ოდიშისა, გური[ი]სა და აფხაზეთისა. ყოველთა ურჩთა და ღმრთისა არა ნებისყოფელად მყოფთათჳს მომაქც[ე]ველად ვაკურთხეთ.

და ურჩქმნილ იუენეს ყოველნი, და ვითა სათნოებანი უგულებელს-ეუენეს ებისკოპოსთა და მოძღუართა, მღვდელთა და დიაკონთა, ბერთა და ერთა, დიდად ემრომა მას, მარჯ[უე]ნასა იერუსალიმისასა, კაცსა ღმრთისასა იოვაკიმს. და აფხაზეთი ქრისტიანობისაგან სრულიად მიდრეკილ იუენეს, ქრისტეს მცნებათაგან განშორებულ იუენეს.

აწ გამოგნახენით ძუელინი შრომანი წმიდათა ნიკელთა მამათაგანი და, ვითარცა [სათ]ნოჲ არს სჯული ღმრთისა, ეგრეთ მორჩილ ექმენით სათნოდ ღმრთისაგან გამორჩეულსა, ვითარცა მოციქულსა ჰავლეს და ანდრისა დამორჩილდით, ისმნეთ, მოიქცეთ და შეინანეთ.

და სათნო ეევენით ღმერთსა მეფენი სიმართლითა მეფობისათა, სიწმიდით, მოწუალებითა, მშვიდობითა სიუუარულისათა. თავადნი სიმართლესა ბჭობდით, სიწმიდით დაიცვენით თავნი თქუენნი, ობოლნი და ქურიფნი შეიწუალებით, ვითარცა იტყუს წინასწარმეტყუელი დავით - „ობოლი და ქურიფი შეიწუალე და გზაჲ ცოდვისა არა იუოს შენ თანა“. და ვითარცა გამცნოს [მ]ქადაგებულთამან წმიდათა მოციქულთამან, ეგრეთ განმხნდით.

და ებისკოპოზნი ლიხთა ამერისა, ჭოროხსა აქათ, ოვსეთსა აქათ, ზღუაჲ ჰონტოხსა აქათ, სადა დიდისა ბიჭუინტისა სამზღვარი მიაწევს, ებისკოპოზნი ამა იერუსალიმისა მარჯუენისაგან კათალიკოზისაგან იკურთხოვდინ, [და მიიღებდით] კურთხევასა; და ქადავებასა მისსა [ისმენ]დით; ჯერ-იუვენით და ნუ ურჩ-ექმნებით, რათა იკურთხნეთ მარჯუენისაგან ღმრთისა.

აწ მამანო, ძმანო და შვილნო! ქრისტეს საფლავისა მარჯუენა, ღიხთ-ამერისა და აფხაზეთისა კათალიკოზი იოვაკიმ ქრისტეანობის სჯულისა მამაგრებელად და დამამტკიცებელად ვაკურთხეთ, სჯულისა და მერჯულეთა უფროს და უხუცესად ვაკურთხეთ მე, დიდისა და ცათა მობაძვისა ანტიოქიისა და იერუსალიმისა ჰატრიარქმან მიხაილ.

და ესე ქარტა-წერილი თქუენთჳს აღვწერე.

1. ქრისტეს მოუარენო, მამანო და ძმანო, ვისცა ქრისტე ღმერთი გიუარს და სჯულსა ქრისტეანობისსა მორჩილებთ, კათალიკოზისაგან კურთხევას მიიღებდეთ. და ვინცა გულთა მორჩილითა მიიღოთ კურთხევაჲ კათალიკოზისაგან და მორჩილ ექმნეთ, დიდისა მის დაუსაბამოჲსა მამისა, მისა და სულისა და დიდისა მის საჰატრიარქოსა, ცათა მობაძვი იერუსალიმისა და ანტიოქიისა მადლითა კურთხეულ იუვენით ამა სოფელსა ხორციითა და საუკუნოსა – სულითა; და მათ სჯულისა დამამტკიცებელთა შუღთა კრებათა მადლითა, და ოთხთა მქადაგებელთა მახარებელთა მადლითა, სულითა და ხორციითა თავითა და შვილთა შვილითი შვილამდე, ვიდრე უკუნისამდე ამინ იყავნ.

2. ვინცა სჯულისა მსაჯულისა ქრისტესსა და ქადაგებულსა მონა[თა მი]სთასა ურჩ ექმნათ, კურთხევისა წილ მოკდის თქუენდა წყევა იგი სოდომისა და გომორისა; იყავნ დანთქმა დათან და აბირონისი; სეგს (sic) ნუმც შეესწრები დაწვასა; ზარი დაეცეს თქუენ ზედა გუელბოჲს (sic) მათაებრ; იუვენით წყეულ, შერუენებულ ცათა შინა, ქუეენასა ზედა; კრულ თქუენ და საცხოვარი თქუენი, სახლი, ეანა, ვენახი; საყოფელთა თქუენთა ნუმცა იპოების მკვდრი; ცაჲ რისხვით, ქუეენა მწუნარებით თქუენთჳს, რომელთა არა ირწმუნოთ სიტუჲჲ ქარტად დაწერილი ესე; დაიწეოჲს ნაყოფი თქუენი, ვითარცა უნაყოფოჲ იგი ლელჳ; შეიხუენენით ვითარცა სიმონ მოკჳ, ვითარცა არიოზ, რომელმან განხია კუართი უფლისა იჲსი; და წყეულ ვითარცა მაკედონის სულისა წმიდისა მგამობარი, და ევთიბიოჲს და ანოლონიოჲს.

3. და ვინცა საუდართა, მონასტერთა და ეკლესიათა მამცრობელნი და მუჰჰენი ივენეთ და კათალიკოზისა ბრძანებასა ურჩ ექმნათ, ვითარცა-იგი ჰირველნი ხელმწიფებანი ზეცით გარდამოითხინეს და ღმრთისა რისხუთა ქუესკნელს შთაიყარნეს, ნაწილი მათი იეოს მათ თანა; იქმნებისმცა ნაწილად მათდა ბნელი გარესკნელი, მატლი უძილი, ცეცხლი უმრეტი, ღრჭენაჲ კბილთა, ტირილი, უნუგეშინიცემოჲ; სადა არს ბნელი გარესკნელი არის-მცა სამკვდრებელად მათდა გამოუსნელად სულითა და ხორციითა უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

4. ანუ მეფეთა, ანუ მთავართა, ანუ აზნაურთა, ანუ აზნაურის შვილთა, ანუ მსახურთა, ანუ გლეხთა, ანუ მთავარდიაკონთა, ანუ დიაკ[ო]ნთა, ანუ სახარებაჲ დიაკონთა, ანუ კერძოჲ დიაკონთა, ანუ მოხელეთა, ანუ ხელის მქონებელთა, ანუ დიდთა, ანუ მცირეთა ეოველივე ურჩქმნილი წყეულ, შერუენებულმცა არის სულითა და ხორციითა.

5. მორჩილნი სჯულისანი და თანამდგომნი სარწმუნოებისანი კურთხეულ იყავნ უკუნისამდე.

6. ძმანო და მამანო ამისთჳს გამცნებ და გაუწეებ, რათა რომელი ჟუარს-ეცუა, დაეულა, აღ[ს]დგა, იგი მხოლოჲ უფალი იესო ქრისტე შეიუაროთ ეოველითა გულითა თქუენითა, რომელმან სისხლითა თჳსითა მოიე[ი]და ადამ, ნათესავითურთ მისით; და

განპბრწინდეთ ვითარცა მზე, ნათლითა ქრისტესითა; საუკუნოდ სუფევდე წინაშე ღმრთისა; ესე სოფელი წარმავალ არს და საუკუნოდ წარუვალ.

აწ ვოველთა შეიუარეთ ქრისტეს სჯული და ქრისტემან თქვენ შეგიუარნეს ვოველნი. მოიქცეთ ბრძანებასა და ქადაგებულსა ქრისტეს მარჯუენის, ღიხთა ამერისა ღმრთისა მეორისა მოციქულის ზავლეს თანამოსაგრის იოვაკიმისი.

7. და ვინაითგან იგულსმოდგინა ღმერთმან, და ჯერ-იჩინა ჩუენისა ხსნისათჳს და სჯულისა ქრისტეანობისა დამკვდრებისათჳს და დამტკიცებისათჳს, ღმრთისა ბრძანებითა ჩუენ, დიდისა ცათა მოხამაგისა საუდრისა ანტიოქიისა და იერუსალიმისა ზატრიარქმან მიხაილ, ნებითა ღმრთისათა, ვითარცა უფალმან ჩუენმან იესო ქრისტემან ანდრისა მოციქულსა თჳთა საუფლოთა ხელითა შემოსა თჳსი სამეუფოდ ბისონი, და აკურთხა, აწ შემდგომად მისსა ვაკურთხეთ კათალიკოზი იოვაკიმ და სჯულისა და მერჯულეთა თავად და უხუცესად დაგვმტკიცებოეს.

და აღიწერა ქარტა ესე ჩემ მიერ.

აწ შვილნო, ძმანო და მამანო! გაუწიებთ და გამცნებთ

8. ვინცა და რამანცა კაცმან ქრისტიანემან, ანუ დიდმან და ანუ მცირემან, ზატრონსა უღალატოს, ანუ უსამართლოდ უორგულოს, ქრისტე ღმერთი და სჯული უარუოფიეს; ეგრეთვე უსამართლოდ ორგული მეორემან ნუ შეიწინაროს.

9. ვინცა და რომელმან სჯულისა და კათალიკოზისა ურჩად უხუდრი ცოლი შეირთოს, ანუ სვინაჲ, ანუ მეუვისი, ანუ რძალი, ანუ ბიძის ცოლი, ანუ ხუცის ცოლსა ცოდოს, ანუ დიაკონისა ცოლსა თანა ცოდოს, ანუ მთავარ-დიაკვანისა ცოლსა თანა ცოდოს, ანუ სწავლულისა კაცისა ცოლსა თანა ცოდოს და შეგინებულსა საწოლსა ზედა დააწუნოს, ამათ ვოველთა უსჯულოებათა მოქმედი კრულ, წეუელ და შეჩუენებულმცა არს სულითა და ხორციითა, ამინ.

10. და თუ არ ღმრთისა უარისმოუფლნი ხართ, მეკობრესა ხუცესსა მოარჩობდით.

11. ვინცა ანუ დედის-ნაცუალსა, ანუ დედობილსა თანა ცოდოს, წეუელ, კრულ და შეჩუენებულმცა აწ და უკუნისამდე.

12. ვინცა ძმა მოკლას, ქრისტე ღმერთი უარუოფიეს და ნაწილი მათი აღიხორცნენ უკუნისამდე.

13. ანუ თვისი და ანუ სხუაჲ მოკლას, კრულ, წეუელ და შეჩუენებულმცა არს.

14. და რომელმანცა იკადროს მოციქულთა მარხვათა ოთხშაბათ-ზარსსკევთა, რომელიცა ხსნილი არ იყოს და შერიოს, ანუ მიცვალებისა მარხვა, მარტვილთა კიდე ვინ ჭკუიანმან შერიოს წუელითა ანუ ხორციითა ხსნილთაგან კიდე, კრულმცა არს ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა.

15. და რომელმანცა წელიწადთა შინა რომელნიც უქმნი განუწესებოეს წმიდათა კრებათა და არა ისმინოს და თჳსითა ნებითა უქმობდეს, წეუელიმცა არს წმიდათა კრებათაგან.

16. ვინცა შეუნდობლად დაბეჭდილი კათალიკოზისგან და ქორებისკოზისგან ეკლესია გახსნას, შეუნდობლად კრულ, წეუელ და შეჩუენებულმცა არს მათი ხუცესი და ერი მათი.

17. რომელმანცა წმიდათა კრებათგან განაჩენი და განაწესი სჯული მაგრად არა დაიჭიროს და შეცოდება დაუწუოს, ღმერთმან წყევით მიაგოს საქმეთა მათებრ; წყეულიმცა არს სჯულისა უარისმყოფელთა თანა.

18. ვინცა სჯულისა შემცოდუ ჰატრონმან არ მისცეს ებისკოპოსსა და ქორებისკოპოსსა სასჯულოდ არ მიანებოს და სასჯულოდ მოსაკითხავად სოფელი არ დაანებოს, და ძალი არ მისცეს, იმა სოფლისა ცოდვა მან გარდაიკადოს და შეუნდობელმცა არს.

19. ვინცა ამა მცნებათა არ დასჯერდეთ და კათალიკოსსა და ქრისტეს სჯულსა ურჩეკმნათ, კრულ, წყეულ და შეჩუენებულ იუავით ღმრთისა დაუსაბამოასა მადლითა, მამისა, მისა და სულისა წმიდისა მადლითა, იერუსალიმისა მადლითა, ანტიოქიის მადლითა, ამინ, თავითა, შვილითა, ვიდრე შვილით შვილამდე.

20. დამამტკიცებელნი და სჯულისა მამაგრებელნი, და იესო ქრისტეს ერთგულნი, ებისკოპოსთა, მოძღვართა, მღვდელთა და მონაზონთა პატრიარქიმელნი და რჯულისა მამაგრებელნი, ობოლთა და ქურივთა, გლახაკთა და დავრდომილთა მოწუალენი და შემწენი და შემწენარებელნი კურთხეულმცა არიან ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა, სულითა და ხორცთა თავითა და შვილითა, ვიდრე უკუნისამდე, ღმრთისა დაუსაბამოასა ჰირითა, ამინ.

21. და ამასცა გამცნებ და გაუწებთ შვილნო და ძმანო ჩემნო ვინათგან ღმრთისმოყუარენი, და ერთგულნი, ღმრთისა მართლმადიდებელ[ნი], და ძრწოლით და შიშით თაყუანისმცემელნი ჭეშმარიტად და მართლმადიდებლობით აღიარებთ და თაყუანისცემთ სახელსა მის მოსამართლისა გარე შემოუწერელსა [და] ტკბილსა და მრავალმოწუალესა ღმერთსა დაუსაბამოასა, მამასა, ძესა და წმიდასა [სულსა], ნუ თანამზრახველ ეკმნებით ამა უკანასკნელისა სიცრუეთა და სივერაგეთა, არამედ მოჩილ ეკმნენით ბრძანებასა ღმრთისასა.

22. ვითარცა ანდრია მოციქულმან ურწმუნონი სარწმუნოებად მოაქცინა და სჯულსა და სარწმუნოებასა ზედა დაამტკიცა, მას ჟამსა ოდეს ქრისტემან ღმერთმან ჩუენმან ხსნისა ჩუენისა და მოქცევისათჳს მოავლინა თჳსითა სამეუფოთა შესამოსლი[თა], პორფირბისონ-ოქროვანითა, სამოსლითა ელ[ვარით]ა და შუქმიუაჩრდილებელითა შემოსა და, სახედ და [სა]მუქფოდ მოციქულ, ნათლისა მასარობელად კათალიკოსად დააყენა, რამეთუ მისისა ბრძანებისა ქადაგებითა მოიქცეს თემნი, ქალაქნი და ქუეყანანი ესე ჩრდილოეთისანი, ვიდრე ნინო ქართ[ლისა] დედამან მოაქცინა ქართლი, მისთა სამზღვართა აქათ წმიდამან ან[დრია მოციქულმან] ნათლითა მიუჩრდილებელითა განანათლნ[ა] და განასქუნელა ყოველნი მოჩილნი სჯულისანი.

აწ, მსგავსად მისსა, ვაკურთხეთ და დავამტკიცეთ სჯულისა თავად კათალიკოსი იოვაკიმ, [ვითარცა] ქრისტე ღმერთი თავი არს ეკლესიათა.

23. აწ, შვილნო, ძმანო და მამანო ჩემ[ნო მო]ჩილ ეკმნით მწუემისა მის სახიერის ნაცვლად [ღმრთისა მიერ] მოვლენილსა, რათა მარად ჰირმეტუეულ[ად სამ]წესოდ

გამ[ო]სხნდეთ, და შეიკრიბნეთ ბაკსა ზეცისა [არგი]სასა, და არა იქმნეთ [შე]საჭმელ მგელთა მძუნ[ვარეთა], და არა შევემთხვოს გან[საცდელ]ი, ვითარცა-იგი მამინ, რომელი უ[რჩე] ექ]მნეს ანდრია მოციქულსა, [რომელმანცა მოუვ]ლინა ღმრთისაგან მრისხ[ანე] ანგლოზი და შეცვალნა [ყოველთავე] მათ ურჩთა სახლი ს[აც]ხოვარი, კაცითგან მი-ზირუტუთამდე, ვიდრე მოიქცეოდეს.

და შემდგომად სარწმუნოებად მოუხანებისა მათ[თა] მო]ავლინა ღმერთმან ანგლოზი [მშვიდობ]ითა და წუალობითა, [და ყოველი] ნათესავი კაცთა ნათლ[ითა] გამოუთქმელ-ითა ა]ღივსო, სახლნი და ს[აუ]ოფე]ლნი მათნი, კეთილითა მო[უვ]ლუბელითა. საცხოვარნი ი სიმრავლითა აღ]ივსნეს და საუკუნე კეთილად [წ]არ[ე]მართნეს, ნათლითა აღს[ავ]სე]დ.

24. აწ თქუენცა გულსმ[ოდგინე]ბითა, სიმძუდით[ა] და კრძალულებ[ითა] გულს-მოდგინებით[ა] აღმსრულებელ ექმენით ბ[ძანებასა] ღმრთისასა და ღმრთისა მოციქულ[ისა] მეორ[ისა], აწ, ახლ[ისა] იერუსალიმ[ისა] მამავ[რებე]ლსა და ქრისტეს საფლ[ავისა], და სრულიად ღმრთისა ამერის[ა] და აფხ[ა]ზეთისა კათალიკოს იოვან[ა]კიმს.

25. და ყოველთა შენდობა [და წირვ]აჲ მი[ი]ღეთ, რათა აქაცა [კურთხეულ] იყვნეთ და საუკუნესცა [კურთ]ხეულ გიწოდოს უფალმან ჩუენმან იესო ქრისტემან, დღესა მას განკითხვისა და ზარის ასახდელ[სა], რათა] გამოხნდეთ ძედ ნათლისად და განგამლიერნ[ეს] თქუენ სარწმუნოებასა ამას და [მტკი]ცესა ზედა მახებულ[ისა], აღმასრულებელი და და[მ]ამტკიცებელი, [რათა არა მი]გიგოს თუაღუხავმან მან, დღესა მას დიდსა ზარის ასახდელსა, ვითარმედ წარვედით[თ] ჩემგან წუეულხო ბნელსა [ვა]რესკნელსა და ცეცხლ[სა] უშრეტსა წუედიადი[სასა]; არამედ დაიცევით ესე მცნება.

26. [და რომელმან ა]რს ირწმუნოს და [არ]სა გულსმოდგინედ დაიცვა[ს] მცნება ესე, იეოს წუეულ და შეჩუენებულ მამისაგან, მისაგან და სულისა წმიდისაგან, ვითარცა ზემოთ წერილ არს, ამინ მუამენეთა, და იუავნ წმიდათა ანგლოზთა [მიერ] უკუნუსამდე და უკუნითი უკუნისამდე.

27. აწ კუალად ისმინეთ ებისკოპოსთა [და ქორ]ებისკოპოსთა ვითარცა წმიდათა კრებათა განაჩინეს, [ეგრეთ] უთნევარად დადევით, ნუ ვის ათნევე, სამწესოჲ შენი სწავლით და მაგრად დაიჭირეთ, რათა მეორედ მოსვლვასა თქუენთგან არ ითხოოს სიტყუს მიგება.

28. ეგრეთვე მოძ]ლუართა წესიერებით, ქრისტეს სიუარულითა თქუენ, [სამ]წესოდ მ[ო]წაფით[უ]რთ, შეიუარეთ სჯული ქრისტესი და თავი თჳსი დადევ ცხოვართა თჳსთათჳს, ვითარცა მწუემსმან სახიერმან, რათა არა ყოველთა ცოდვა ხელთაგან შენთა იდიოს, და უკანასკნელთა მათ ძრწოლა და აღმოფუძვნასა და დაისაჯო.

29. მღდელთა მართალთა ნების-ყოფელად ნუ ცრუ-წინასწარმეტყუელ, [არამედ] დაიცევი თავი შენი სიძვისაგან, ტაცუებისაგან, სინარბისაგან, დიდის სიცილისაგან, მთურალ-ობისაგან და გარდარევისაგან, რომელი არა ჯერ-არს მოწესეთაგან.

30. მიეც ერსა უმეცარსა მარხვაჲ, რაჲცა წმიდათა კრებათა განაჩინეს მარხვად, მიეც მტკიცედ და გაუტეხელად უქმი უქმად, ვითა სწერია გაჩენით საეკლესიოთა დაჯთართა შიგან.

31. და რომელმანცა ებისკოპოზმან, გინა ქორებისკოპოზმან, ანუ მოძღუარმან, გინა ხუცესმან არა გულითა მართლითა დაიცვას მცნებაჲ ესე და ერსა არა უქადაგოს სარწმუნოება და კათ[ა]ლიკოზისა ბრძანებასა ზედა მომჭირნედ და ძალმიცემით არ იდგეს, კრულ წყეულ და შეჩუებულმცა არს აწ და უკუნისამდე; კრულმცა არს ღმრთისა დაუსაბამოაზსა-გან თ[ა]ვითა, შვილითა და ყოვლითა მისითა, რაოდენიცა რაჲ არს სოფლითგან საუკუნოდმდე უკუნისამდე.

32. და უკეთუ ვინცა მეფეთა, თავადთა, აზნაურთა და აზნაურისშვილთა, მოხელეთა, მოურავთა, ხელისუფალთა, დიდთა და მცირეთა, მდიდართა და გლახაკთა, ყოველთა, [რომელთა] ესე მცნება, ღმრთისა მიერ წმიდათა კრებათაგან განაჩენი, ქრისტეს ღმრთისა მიერ მართლმადიდებელთა სასურველი სიმტკიცე და საწადელი, და მწვალებელთათჳს საკდემელი სჯული არა აღიაროს, არა ირწმუნოს, და მტკიცედ არ გულსმოდგინოს, და მაგრად არ იპყრას, და სხუათაცა არ უქადაგოს, კრულ, წყეულ და შეჩუებულმცა არს რისხუთა ღმრთისა დაუსაბამოაზსა მამისა, ძისა და წმიდისა სულისაათა.

33. რომელი ხუცესი ცუდად ზღაპრობდეს, ანუ ცუდად მეტყუელებდეს, ანუ წესსა აკლებდეს სამწესოთა სოფელთა და ქუეყანათა, და მისისა სამრევლოაზსა ცოდვა კათალიკო[ზ]სა და ქორებისკოპო[ზ]სა არ გამოუცხადოს, ანუ ნატაცებსა ცოლ-ქმართა გვრჯნი უკურთხოს, ანუ იპაროს, ანუ უხვედრთა ცოლ-ქმრთა შენდობა მისცეს, ანუ მისთა სამრევლოთა მარხუას რევაჲ უქმისა რევაჲ შეუნდოს და რაჲცა მღვდლობისა საქმე შეცოდებით დაიჭიროს, — წირვისაგან აღიხოცოს და წირვა მისი შეუწირავი იყოს, სადამდის კათალიკოზისა მოხსენებითა და გაგონებითა არ განიკანონოს.

34. ეგრეთვე, ვინცა და რამანცა კაცმან მონასტერთა და საყდართა მამული მოიგოს, იურგოს, ანუ ვინ მოურავად და მოსაქმედ შემოვიდეს, — კრულ, წყეულ და შეჩუებულ[ლ] ღმრთის დაუსაბამოაზსა პირითა, შუდთა კრებათა მადლითა; ნუმცა ინსსნების სულითა ჯოჯოხეთისაგან, ნუცა წირვითა, ნუცა გლახაკთა მიცემითა, ნუცა იერუსალიმს წარსლვითა, იტანჯებოდეს გამოუხსნელად უკუნისამდე.

35. ვინცა უხუდრი ცოლი შეირთოს, ანუ სვინასა, ანუ მეეზსა შე[ე]ხოს, ანუ ძმის ცოლსა, ანუ შეირთოს, ანუ ბიძის ცოლი შეირთოს, ანუ რა გინდა უხუდრი ცოლი შეირთოს კათალიკოზისა ა[ღ]უარებლად, ქრისტეს უარისმოყოფელთა თანამცა არს ნაწილი მისი, აწ და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

36. ვინცა უქმთა წელიწადისსა და შაბათსა, ცხრა ჟამითგან ორშაბათსა განთენებამდე, სცოდებდეს, და პარასკევსა მიწას რევდეს, და წმიდათა კრებათაგან განაჩენი უქმნი დღენი კრძალვით და მაგრად არ შეინახნეს, მისთჳს განწესებულ არს რისხუაჲ ღმრთისა, მატლი უძილი, ცეცხლი უშრეტი, ღრჭენა კბილთა, მრისხანენი ანგელოზნი მას ზედა; და არა აქუს ნაშრომისა მისსა ბარაქაჲ; ნაყოფი მისი მისთჳს ურგებ.

37. კუალად ვინცა შესცოდოს წმიდათა მარხუათა და ხელყოს შეცოდება, გინა ოთხშაბათ-პარასკევთა, გინა ქრისტეს შობის მარხუათა, ანუ ღმრთის-მშობლისა მიცვალებისა მარხუათა, ვინ გინდა შესცოდოს, გინა ჰეტრეს და პავლეს, რომელ არს ჰეტრე-პავლობის მარხუაჲ, მარტულთა რეგუენთა კიდე;

38. და ვინ უხუდრი ცოლი შეირთოს შეუნდობელი და კათალიკოსისა ბრძანებითა არ გაეყაროს და ურჩად დაუდგეს, გინა სასჯულოსა საქმესა ზედა ძალი არ მისცეს, და უსჯულოთა შემწე ექმნას, გინა მევევისობისათვის, გინა ქრთამისათვის ანუ შეხვეწისათვის;

ანუ მარხუა[სა] რეგდეს, რაჲცა წმიდათა კრებათა გა[ა]ჩინეს ამას ზედა, მაგრად არ იმარხვიდეს მართლად, ანუ უქმთა რეგდეს, ანუ მართლად არ შეინახოს და წმიდათა კრებათგან განხილვილი შეურაცხყოფის, და კათალიკოსისა ბრძანებასა არა მორჩილებდეს;

გინა მონასტერთა დამცრობასა მოიჭიროვოს თავისთვის გინა სსუათათვის იურვოს, ანუ სსუათა უურვოს, ანუ მტერობისათვის, ანუ მეორისა მოყურობისათვის, გინა ქრთამისა აღებისათვის რა გინდა რა გამოახოს გინა გლეხი მოსასლელე გინა საჭურჭლე, გინა კაცი, გინა ჯოგი, გინა დიდი, გინა ცოტად, და არ მიღმა შემატებდეს;

კათალიკოსისა სიტუასა და ბრძანებასა არ დამორჩილდეთ, და ესე, ცნება არა დაცვა, და არა გულითა წმიდითა აღიაროთ და ძალმიცემით არ დაიჭიროთ და არა ირწმუნოთ, — გინა მეფეთა, გინა თავადთა, გინა დიდებულთა, გინა აზნაურთა, გინა ებისკოპოსთა, გინა ქორებისკოპოსთა გინა მოძღუართა, გინა მღვდელთა, გინა დიაკონთა, გინა მსახურთა, გინა გლეხთა, გინა მამათა, გინა დედათა, გინა დიდთა, გინა მცირეთა, ვინ გინდა ვინ ეს მცნება არ ირწმუნოთ, და კათალიკოსსა არ დამორჩილ ექმნას, და ვითა ესე აღწერილი მოკვითხრობს მარხვათა განახენსა და ესრეთ არა იმარხოს;

39. წელიწადთა შინა ოთხშაბათ-პარასკევი ესრეთ განიხსნების ყოველთა ოთხშაბათ-პარასკევთა, ვითარცა დიდთა მარხვ[ა]თა, ჯერ-არს მარხვად, უკეთუ საუფლოჲ დღესასწაული არა დახუდეს, ანუ საჩინოთა წმიდათა, რომელსა ტაძარსა შინა შეკრებულნი ერნი დღესასწაულობენ; ქრისტეს შობა მსგეფსამდე ხსნილი არს; მიჯებება ხსნილი არს; ზადიკთა განხოკება ხსნილი არს; ძაღლებისა წინა დღე ხსნილი არს, ოთხშაბათ-პარასკევი არა; ახალ კვრიაკე ხსნილი არს მსგეფს[ა]მდე; სულის წმიდისა მოსლვისა მსგეფსამდე ხსნილი არს; ალახორთ კვირიაკე და ყუელიერისა კვირიაკე ხსნილი არს მონაზონთათვის და ერისკაცთათვის.

ამათ გარეთ ოთხშაბათ-პარასკევი არა განიხსნების. და რომელმან განხსნას, საშინელი სატანჯუელნი განმზადებულ არიან მათთვის ღმრთისაგან, და კანონსა ქუეშე იქმნებიან უზიარებულნი, და ეკლესიას არ შეიმეგების ვითარცა ურჩი ღმრთისა.

ეგრეთვე წმიდისა გიორგისი თავადი დღესასწაული აპრილსა ოცდასამსა მათთვის ხსნილი არს, ვინ ეკლესიას მივიდენ. ვინ არ მივიდეს, ვერ განხსნის ნოენბერსა ი.

და უქმნი, წერილსა შინა, ვითარცა საეკლესიოთა წიგნთა კრებათგან განხილმან ამცნოს, ეგრეთ.

40. და ვინ ორი ცოლი ერთად შეირთოს, გინა დედა-შვილი მამა-შვილთა შეირთოს, გინა ორი დანი ორთა ძმათა შეირთონ, ანუ ვის ცოლი მოუკუდეს, ცოლისა ასული შეირთოს, ანუ ვინ ცოლისა დედა, რომელ არს სიდერტი, შეირთოს, ანუ მეყუსი შეირთოს, ანუ ვინ ცოლი უხუდრი შეირთოს, ანუ ვინ რძალი შეირთოს, გინა შე[ე]ნოს, გინა დობილი ანუ დედობილი შეირთოს, დიდმან გინა მცირემან, გინა ხუცესი, ბილწი იყოს და შეაგინოს ხორცნი თუსნი სსუასა დაცვას თანა, გინა მხევალი ისვას და ჟამის-წირვად იკადროს, —

ვინ ესე მცნებანი და სწავლანი, სასულიერო და სახორციელო, ყოვლითა გულ-
მოდგინებითა და გულითა უებადოთა და უტყუვანითა არა აღიაროს, არ დაიცვას და არა
შეინახოს, და ურჩ ექმნას ამა სწავლასა წმიდათა კრებათაგან განაჩენსა და დამტკიცებულ-
სა, და კათალიკოსსა ურჩ-ექმნას მეფენი, გინა თავადნი, აზნაურნი, გინა აზნაურისმ-
ვილნი, მსახურნი, გინა გლეხნი, ებისკოპოსნი, გინა ქორებისკოპოსნი, მოძღუარნი, გინა
მღვდელნი, გინა დიაკონ[ნი], მოხელენი ხელისუფალნი, დიდნი გინა მცირენი, ყოველნი
ურჩქმნილნი წვეულ და შეჩუენებულმცა არიან ღმრთისა დაუსაბამოხსა ჰირითა, რომელმან
შექმნა საუკუნენი;

კრულმცა არს სამკვდრებელი მათი, სული და ხორცი მისი; კრულ, წვეულ და შეჩუენებ-
ულმცა არს სახლი სამყოფი მისი;

კრულ, წვეულ და შეჩუენებულმცა არს ჰატოხნისა და ცხოველსმოფელისა ჯუარის-
აგან, რომელსა ზედა განიჰურნა უხრწნელნი ხელნი თჳსნი ხსნისათჳს ჩუენისა ქრისტემან
ღმერთმან ჩუენმან;

წვეულმცა არს წმიდათა ზეცისა ძალთაგან; წვეულმცა არს წმიდისა იოვანე ნათლისმ-
ცემელისგან; კრულ, წვეულმცა არს წმიდათა და ყოვლადქებულთა მოციქულთაგან; კრულმცა
არს შვიდთა კრებათგან;

წვეულმცა არს ყოველთა ღმრთისა წმიდათაგან, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყუნეს
უფალსა ჩუენსა იესო ქრისტესა, და აწცა სათნო ყოფად არიან.

41. ამა მცნებათა ურჩქმნილნი და შეურაცხის-მოფელნი კრულ და შეჩუენებულმცა
არიან ცათა და ქუეყანისაგან, ხორციითა და სულითა, თვითა და ცოლითა, შვილითა და
შვილის შვილითა, მისითა ვრდგულითა;

არისმცა მისთჳს ესე სოფელი მოკლე და უსარგებლო; არისმცა ცოლი მისი ქურიჲ და
მწუხარე, შვილნი მისნი ობოლ, შერეულ და დაცვივნებულ, ვითარცა მართუენი ყორნისანი;
უნაყოფომცა არს ეანა, სათესვი არა არს თესლისა გამომღებელ, მამული მისი უნაყოფო-
მცა და ნუ შეიკრებს მისგან ნაყოფსა;

წვეულიმცა არის მისი ცხენი, ზროხა და ყოველი საცხოვარი; ნუმცა ეპოების სახლისა
მისისაგან სახუგემინისმცემო.

კრულმცა არს თავი მისი მხართა მისთა ზედა; კრულმცა არს, მხარნი მისნი წელთა
მისთა ზედა; კრულმცა არს წელნი მისნი თეძოთა მისთა ზედა; კრულმცა არს თეძონი
წუკლთა მისთა ზედა; კრულმცა არს წუკლნი მისნი მუხლთა მისთა ზედა; კრულმცა არს
მუხლნი მისნი კოჭთა მისთა ზედა კრულმცა არს კოჭნი მისნი ფერხთა მისთა ზედა; კრულია
ფერხი მისი მიწათა, ადგილთა და სამყოფთა ზედა; კრულ არს იგი ადგილი მისთჳს, სადა
დადგენ ფერხნი მისნი; კრულ არს თუალნი მისნი სახედველად და მხედველად; კრულმცა
არს ჰირი მისი ჰურისა მჭამელად, ენა მეტყუელად, ხელნი საქნელად, ფერხნი სავლელად,
გული საქმისა გასაგონებლად; კრულმცა არს იგი და მისი გასაგის[ი], მისი გასაგებელი
სხვაჲმან მიიღოს; კრული არს მისი სიცოცხლე, კრული არს მისი სიკ[უ]დილი; კრულ არს
მისი საფლავი, სადა დაეფლვის.

ნუმცა იხსნების სულითა და ხორციითა, თავითა და ცოლითა და შვილითა და ყოველითა მისითა განსაგებელითა; ნუმცა იხსნების წირვითა ებისკოპოსთა და მღვდელთათა; ნუმცა იხსნების იერუსალემს წასლვითა, ნუმცა ღოცვითა მოლოზონთათა, ნუმცა კლასაკათა მიცემითა, ნუმცა მშიერთა განძღობითა; არა რა ქუელის საქმე ერგოს მას; ყოველივემცა უსარგებლოა არს მისთვის.

42. ვინცა ესე მცნებაჲ და სწავლაჲ არა აღიაროს, არა ირწმუნოს და არა ჭეშმარიტებით აღასრულოს, იეოს ნაწილად მისად, სად არს ტანჯვით სამყოფი, ქრისტეს უარისმოყფელთა, ბნელი წყუდიადი, განუნათლებელი, ვაგებით აღსავსე, ცეცხლი უშრეტი, მატლი უძილი, ტარტაროზი, გლოვად უნუგეშინისცემოჲ, და ღრჭენად კბილთა, ნისლი წყუდიადი, საბურველი თუალთა მეოფთა ფსკერთა ჯოჯოხეთისათა; ნუმცა არს ხსნა და გამოხსნა მათ მიერ ვიდრე უკუნითი უკუნისამდე, ამინ, ამინ, ამინ.

43. ქრისტიანენი მართლმადიდებელნი, რჯულისა მამტკიცებელნი ღმერთმან აკურთხნეს.

ბეჭედი: ბიჭვინტისა ღუთის-მშობლისა საჭეთ-მხერობელი კ~ნი.⁵³³

⁵³³ ქართული სამართლის ძეგლები, 1970, ტ. III, გვ. 221-233.

„სამართალი კათალიკოზთა“

ბიჭვინთის საეკლესიო კრება (1543-1549)

ჩვენი დიდი მემკვიდრე ბატონიშვილი ვახუშტი წერს XVI ს-ის ბოლოსა და XVII ს-ის დასაწყისში შექმნილი ვითარების შესახებ: „შამთა ამათ შინა იქმნა განტევება ცოლთა, კვლა კაცთა და იღუმალ ტყვის ყიდვა და უჯერონი სჯულსა ზედა მრავალნი იმერეთსა შინა. ამისათვის შეკრბნენ ქართლისა კათალიკოსი მალაქია, აფხაზთა კათალიკოსი ევდემონ და ყოველნი ეპისკოპოსნი იმერეთ-ოდიშისანი. ხოლო ეპისკოპოსნი ესენი იყვნენ: ქუთათელი სვიმონ, გენათელი ანტონი, ჭყონდიდელი, ბედიელი, მოქველი, დრანდელი ფილიპე, ცაგერელი კოზმან, ხონელი ზაქარია, ნიკორწმინდელი იოაკიმ, ჩაიშელი კვირილე, ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთვის ჯეროვანი შერისხვანი, დაწერნეს და შეაჩვენეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გაუწყებს აღწერილი მათი“.⁵³⁴

მართლაც, ჩვენამდე მოღწეულია ქართული საეკლესიო სამართლის ძეგლი, ცნობილი „კათალიკოსთა სამართლის“ სახელით, რომელშიც გადმოცემულია XVI ს-ში შემდგარი საეკლესიო კრების დადგენილება: „სამართალი კათალიკოსთა. ქ. სახელითა ღვთისათა მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან ყოვლისა საქართველოჲსა პატრიარქმან მალაქია, მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან აფხაზეთის კათალიკოსმან მამათ-მთავარმან ევდემონ, დავსხედით და შევკრიბენით ყოველნი ეპისკოპოსნი აფხაზეთისანი. და დიდი სიყმილი მოვიდა ცოდვათა ჩვენთაგან, მრავალნი უწყესობა და უჯერო საქმე შემოვიდა: კაცის კვლა, კაცის სყიდვა, ეკლესიის კრეხვა და უხვედრობა. დავიდევით სჯულის კანონი და ჩვენიცა იმისაგან გამოვიღეთ და რაცა იმისაგან არ გამოვიღევით, ჩვენ ჩვენი მაგიერი

არა შეგვიმატებია რა. და სჯულის კანონიცა ასრე ბრძანებს“.⁵³⁵

ამ დადგენილებაში სჯულის სამართლის მუხლები დამტკიცებულია საეკლესიო კრების მიერ. კრებამ დალოცა ყოველი აღმსრულებელი ამ კანონებისა: „ვინც ეს მოციქულთა და წმიდათა კრებათაგან განწესებული და ჩვენ მიერ დამტკიცებული სჯული და წიგნი გაათაოს კურთხევა ღვთისა, უბიწოდ მშობელისა მისისა და წმიდათა კრებულთაგან და წმიდათა მოციქულთა და ყოვლად წმიდათაგან“...⁵³⁶

კრებამ იქვე დაკრულა არაღმსრულებელი კრების დადგენილებებისა: „ვინცა ამ წმიდა კრებათა მოციქულთაგან განწესებული და ჩვენ მიერ დამტკიცებული არ შეიწყნაროს და კათოლიკეს საყდარზედ დასმულსა წინააღუდგეს და ჩვენი მცნება არ დაიმარხოს, კრულმცა არის ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა წმიდათა კრებულთაგან, წმიდათა მოციქულთაგან და ყოველთა წმიდათაგან“.⁵³⁷

კათალიკოსთა სამართალი, როგორც ეს ძეგლის შესავალიდანაც ჩანს, შედგენილია არა ერთი კათალიკოსის, არამედ სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქისა და აფხაზეთის კათალიკოსის მიერ, ასევე დამტკიცება ბიჭვინთის იადგარისა, რომელიც „კათალიკოსთა სამართლის“ დამატებად მიიჩნევა, ევალეობოდა ქართლის კათალიკოსს აფხაზეთის კათალიკოსთან ერთად, აქედან ჩანს, რომ ქართული ეკლესია მიუხედავად ურთულესი პოლიტიკური ვითარებისა XVI-XVIII სს-ში, სულიერად მთლიანი იყო. ანტიოქიელი პატრიარქის მიხედვისა და სხვათა მცდელობას, გაეყოთ საქართველოს ეკლესია, მოსალოდნელი შედეგი არ მოჰყო-

⁵³⁴ ქართლის ცხოვრება, IV, 1973, გვ. 824; ⁵³⁵ ქ.ს.ძ., I, 1963, გვ. 393; ⁵³⁶ იქვე, გვ. 396; ⁵³⁷ იქვე, გვ. 397.

ლია. კვლავინდებურად მცხეთელი პატრიარქის ავტორიტეტი დასავლეთ საქართველოში მაღალია, რასაც მიუთითებს ჩვენგან განხილული კრების მიერ გამოცემული დოკუმენტი. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ XVI ს-ის დასაწყისიდან დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსები უკვე ითავისებდნენ პატრიარქის ტიტულს. იქამდე, როგორც ცნობილია, საქართველოში კათალიკოს-პატრიარქი მხოლოდ ერთი იყო, რეზიდენციით მცხეთაში. XVI ს-ის შემდეგ, საქართველოს პოლიტიკურ დაქუცმაცებულობას თავისი ასახვა მოჰყვა საეკლესიო ცხოვრებაშიც. ცნობილია, რომ დაშლის შემდეგ, ქართლის, კახეთის, იმერეთის მეფეები თავიანთ თავს „სრულიად საქართველოს მეფეებს“ უწოდებდნენ (გარკვეულ დრომდე). ამით ისინი მიანიშნებდნენ, რომ არ ცნობდნენ საქართველოს სახელმწიფოს დაშლას, ცდილობდნენ მის გაერთიანებას პირადი მეთაურობით. მსგავსადვე, დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსები პატრიარქის ტიტულით თავიანთ თავს სრულიად საქართველოს უზენაეს სულიერ პირველ იერარქად მიიჩნევდნენ, როგორც ეს აფხაზეთის კათალიკოს გრიგოლ ლორთქიფანიძის ბიჭვინთისადმი მიძღვნილ შეწირულების წიგნის დამამტკიცებელი ბეჭდის წარწერიდან ჩანს: „გრიგოლ მწყემსი ქრისტესმიერ ყოვლისა საქართველოს კათალიკოსი“ (1712 წ.). იგივე კათალიკოსი ბიჭვინთისადმი სხვა შეწირულობის წიგნში თავის თავს „ჩრდილოეთისა და აფხაზეთის კათალიკოსს“ უწოდებს.⁵³⁸ ცნობილია, რომ ძველქართულ საისტორიო გეოგრაფიაში ტერმინი „ჩრდილოეთი“ და ტერმინი „საქართველო“ იდენტური ტერმინები იყო. „ჩრდილოეთს“ (ზოგჯერ „აღმოსავლეთს“) საქართველოს უწოდებდნენ. პატრიარქის ტიტულის მინიჭებით, ჩანს, დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსს სრულიად საქართველოს ეკ-

ლესიის კანონიერ მამამთავრად წარმოაჩენდნენ, ისევე, როგორც ვთქვამთ, იმერეთის მეფეები სრულიად საქართველოს მეფეებად წარმოაჩენდნენ თავიანთ თავს. იმერეთის მეფე ბაგრატი 1545 წლის სიგელში თავის თავს „მეფეთამეფეს“ უწოდებს და „ლიხთ-ამერისა და ლიხთ-იმერის“ ციხისთავებს უბრძანებს, დაამტკიცონ მის მიერ გაცემული სიგელი.⁵³⁹ „მეფეთამეფის“ ტიტულის მინიჭებით იმერეთის მეფეები თავიანთ თავს წარმოადგენდნენ სრულიად საქართველოს კანონიერ მეფეებად, ასეთივე პოლიტიკური შინაარსი ელო დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსთა მიერ პატრიარქის ტიტულის მინიჭებას. შემდგომში, მათ ტიტულატურაში ბოლომდე რჩება ეს წოდება. მაგრამ მაინც ქართლის კათალიკოსები უზენაეს სასულიერო ავტორიტეტებად და უპირველეს მამტკიცებელ რჯულმდებლებად მიიჩნეოდნენ დასავლეთ საქართველოშიც. მაგალითად, ბიჭვინთის იადგარში, რომელსაც ხელი მოაწერეს და თანდათანობით დაამტკიცეს დასავლეთ საქართველოს (აფხაზეთის) კათალიკოსებმა: მალაქია აბაშიძემ (1519-1532), ევდემონ ჩხეტიძემ (1543-1575), ეფთვიმი I საყვარელიძემ (1578-1605), მალაქია II გურიელმა (1605-1639), მაქსიმე I მაჭუტაძემ (1628-1657), ზაქარია ქვარიანმა (1657-1659), სვიმონ I ჩხეტიძემ (1659-1666), დავით ნემსაძემ (1667-1682), ნაბრძანებია იმის შესახებ, რომ, როგორც აღინიშნა, ეს დოკუმენტი უნდა დაამტკიცოს ქართლის კათალიკოსმაც: „და თქვენ წმიდანო მეფენო, მღვდელთ-მთავარნო, აფხაზეთისა და ქართლის კათალიკოსნო, თქვენცა ასრეთ დაუმტკიცეთ“.⁵⁴⁰ თუმცა, ზოგიერთი უცხოური წყარო „ქვემო იბერიის არქიეპისკოპოსს“ (ასე უწოდებენ ისინი აფხაზეთის კათალიკოსს) უფროს, უხუცეს პირველიერარქად მიიჩნევს „ზემო იბერიის არქიეპისკოპოსთან“ შედარებით.

⁵³⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 769; ⁵³⁹ სამართლის ძეგლები, II, გვ. 189; ⁵⁴⁰ იქვე, გვ. 182.

ბიჭვინთის საეკლესიო კრების მიერ გამოცემული „კათალიკოსთა სამართლის“ კანონთა ტექსტი ი. დოლიძის დაყოფით შეიცავს 23 მუხლს, დალაგებულია გარკვეული თანამიმდევრობით: 1-ლი მუხლი კაცის ყიდვა-გაყიდვას ეხება, მე-2–6 მუხლები ეკლესიის გატეხას, ქურდობასა და კაცის კვლას, მე-7–15 მუხლები ეპისკოპოსის მიერ და ეპისკოპოსის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულს, მე-16 მუხლი – მეფის ღალატს, მე-17–18 მუხლები – კათალიკოსისა და ეპისკოპოსის შეურაცხყოფას და უღირსი მღვდლის კურთხევას, მე-19 მუხლი – საქმის მრუდად გამოძიებასა და დამნაშავეს გასამართლებას, მე-20 მუხლი საეკლესიო მამულების დატაცებას, 21-ე მუხლი – სჯულების შესრულებას, 22-ე მუხლი – რძლის შერთვას და უკანასკნელი 23-ე მუხლი – ცოლის უბრალოდ დაგდებას.⁵⁴¹

პროფ. ი. დოლიძე აღნიშნავს – „კათალიკოსთა სამართლის“ მთავარი წყარო არის, როგორც ეს სამართლის წიგნის შესავლიდან ჩანს, „სჯულის კანონი“... აკად. კ. კეკელიძემ გამოიკვლია, რომ კათალიკოსთა კანონები დამყარებულია „დიდი სჯულის კანონზე“ და არა ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ ნათარგმნ „მცირე სჯულის კანონზე“... „კათალიკოსთა სამართალი“ არ წარმოადგენს სჯულის კანონის უბრალო გამოკრებას. იგი ქართული საეკლესიო სამართლის ორიგინალური ძეგლია, რომლის დადგენილებანი ქვეყნის მაშინდელი ყოფა-ცხოვრების სინამდვილეს ასახავენ“.⁵⁴²

კათალიკოსთა სამართალი მთელ საქართველოში მოქმედი სჯული იყო. მასში არაა აღნიშნული საეკლესიო კრების მოწვევის ადგილი. თ. ჟორდანიას აზრით, რომელიც ამჟამად აღიარებულია, „კათალიკოსთა კანონები“ დაწერილია XVI ს-ის პირველ ნახე-

ვარში. მასში მოხსენიებული იმერთა კათალიკოსი ევდემოზ უნდა იყოს ევდემოს I (1549-1578) და არა ევდემოს II (1666-1669). „კათალიკოსთა სამართლის“ ხელრთვაში აღნიშნული ქუთათელი მიტროპოლიტი სვიმონი აღსაყდრებულა 1529 წელს, იგი უკურთხებიან ბიჭვინთის ტაძარში.⁵⁴³ კრების ხელის მომწერი ცაიშელი (ჩიშელი) ეპისკოპოსი კვირილე მოღვაწეობდა ლეონ დადიანის დროს (1533-1571), მისი გვარი ყოფილა ჟვანიძე.⁵⁴⁴ კ. კეკელიძის აზრით, კრება ჩატარებულა 1543-1549 წლებში.⁵⁴⁵ პირველი თარიღი (1543) აფხაზეთის კათალიკოსის ევდემონ I ჩხეტიძის აღზევების წელია, ხოლო მეორე (1549) ქართლის კათალიკოსის მალაქიას გარდაცვალებისა. „ამრიგად, კათალიკოსთა სამართალი შედგენილია XVI ს-ის 40-იან წლებში იმერეთის მეფის ბაგრატის დროს (1510-1565).“⁵⁴⁶

მაშასადამე, კათალიკოსთა სამართალი შედგენილია იმ დროს, როდესაც აფხაზეთის (იმერეთის) კათალიკოსთა ტახტი იდგა ბიჭვინთაში, უფრო გვიან (1657 წ.) ტახტი ჩრდილოკავკასიელ (აფსარ-აბაზ-ჩერქეზ) ტომთა შემოსევებისა და ოსმალთა მძლავრობის გამო გადატანილ იქნა გელათში. მაშასადამე, თუ ზემოაღნიშნულ კრების მოწვევის თარიღს დავეთანხმებით, კრება ჩატარდა ბიჭვინთაში, საკათალიკოსო ცენტრში, მაგრამ არსებობს სხვა თვალსაზრისიც. ვახუშტი ბატონიშვილს აღნიშნული კრება XVII ს-ში ჩატარებულად მიაჩნდა (დაახლ. 1605 წ.). ჩვენ ვეთანხმებით პირველ დათარიღებას, რადგან ძეგლიდანაც ჩანს, რომ კრების მოწვევის დროისათვის „კაცის სყიდვას“ ჯერ კიდევ არ ჰქონია ფართო, ღია, დაუფარავი ხასიათი მიღებული, ჯერ იგი არ ყოფილა გადაქცეული „ტყვეთა სყიდვად“, რომელსაც XVII ს-ში უკვე დაუფარავად მისდევდნენ. ვახ-

⁵⁴¹ ქართული სამართლის ძეგლები, I, 1963, გვ. 608; ⁵⁴² იქვე, გვ. 608; ⁵⁴³ ქრონიკები, II, გვ. 372; ⁵⁴⁴ იქვე, გვ. 414; ⁵⁴⁵ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, 1960, გვ. 571; ⁵⁴⁶ ქართული სამართლის ძეგლები, II, გვ. 605.

უშტის და სხვა მემატრიანეებს მიაჩნდათ, რომ ტყვეთა სყიდვამ ჩვენში დაუფარავი სახე მიიღო როსტომ მეფე-ხანის და ლევან II დადიანის დროს. უნდა ითქვას, რომ ადამიანთა გაყიდვის ფაქტების გამოძღვანებისთანავე (ე.ი. XVI ს-ში) ჩვენს წმიდა ეკლესიას მიუღია ზომები, ცდილა ძირშივე აღმოეფხვრა ეს მავნე ცოდვა, მაგრამ, ქვეყანაში შექმნილი ვითარების გამო, მის ცდას ობიექტური, მოსალოდნელი შედეგები არ მოჰყოლია. ამ ძეგლიდან ჩანს, რომ საქართველოში (კრებ-

ის მოწვევის ეპოქაში) საეკლესიო სამართლის იურისდიქციას ექვემდებარებოდა არა მარტო სასულიერო საეკლესიო საქმეები, არამედ, ზოგიერთ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის დანაშაულებანიც.⁵⁴⁷

მართალია, იმ დროისათვის ბიჭვინთაში კრების მოწვევა საშიში იყო (ე.ი. XVI ს-ის შუაწლებში), მაგრამ ის მაინც წარმოადგენდა უდიდეს საეკლესიო ცენტრს და, როგორც ჩანს, აქ, საეკლესიო დედაქალაქში, შედგა განხილული კრება.

„სამართალი კათალიკობთა“

[სრული ტექსტი]

ქ. სახელითა და ღმრთისათა მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან ეოვლისა საქართველოსა კათალიკოზმან პატრიარქმან მალაქია, მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან აფხაზეთის კათალიკოზმან მამათ-მთავარმან ევდემონ, დავსხედით და შევკრიბებნით ეოველნი ებისკოპოზნი აფხაზეთისანი.

და დიდი სიემილი მოვიდა ცოდვათა ჩუენთაგან, მრავალი უწესობა და უჯერო საქმე შემოვიდა კაცის კლვა, კაცის სყიდვა, ეკლესიის კრეხვა და უხვედრობა.

დავიდევით სჯულის კანონი და ჩუენცა იმისგან გამოვიდევით; და რაცა იმისაგან არ გამოვიდევით, ჩუენ ჩუენი მაგიერი არა შეგვიმატებია რა.

და სჯულის კანონიცა ასრე ბძანებს.

[კაცის სყიდვისა ესე გავაჩინეთ] 1. ქ. რამანც კაცმან კაცი გაუიდოს, ანუ დიდმან, ანუ მცირემან, ანუ თავადმან, ანუ აზნაურმან და ან გლეხმან, წმიდათა კრებულთაგან შეჩუენებულ იუოს და განკდილი.

რასაც კაცს მართლით განკითხვითა და გამოძიებითა კაცის სყიდვა გამოაჩნდეს, თუ ის კაცი დაიქსნას და მოიუენოს, მისსა საუდარსა და ებისკოპოსს დაუურვოს, რა ერთიც ძალედვას, დამკლავის უფალსაცა დაუურვოს.

და თუ ვერ მოიუენოს, ვინ გინდა ვინ იუოს, თავადისშვილი უნდა აზნაურშვილი, უნდა გლეხი, მაშინც ვერამ საქმემ ვერ იქსნას, უკანონოდცა არს, - ძელსა მიეცეს.

⁵⁴⁷ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 571.

და ვინც ქრთამი აიღოს და არ ჩამოაწიოს, შეჩუენებულ იყოს წმიდათა კრებულთაგან და კანონსამცა ქუეშე არის წმიდათა მოციქულთასა.

ქ. ეკლესიის მკრეხველთათვის ესე განგწესებია 2. ქ. ვინც ეკლესია გატეხოს და ხატი განძარცოს უკანონოდ ძელსა მიეცეს.

3. ქ. ვინცა ეკლესიას შიგან შევიდეს და საქონელი გამოიტანოს, ეკლესიასა მისი საქონელი მიეზღოს და კაცი დაძავდეს.

4. ქ. ვინცა ძმა მოკლას ანუ ძამა, ჳელი მოეკუეთოს და მამულისაგან განვარდეს.

5. ქ. ვინცა უბრალო კაცი მოკლას ანუ მგზავრი, ანუ მცველი რისამე ქურდობით, განიპატიჯოს.

6. ქ. ვინცა ქურდობა ქნას, რარიგადაც ჰირველად წესი უოფილიყოს, ისრე ვარდაბდევიონ.

ქ. ებისკოპოზის საქმე ესე გავჩენია 7. ქ. რომელიც ებისკოპოზი მისსა საყდარსა განემოროს თუნიერ ოცის დღისა, თუ არ ჰატრონისა მიზეზისა და საქმისათჳს და ანუ სამწესოსა შიგან სიარულისაგან თავი ჳელთ არა ჰქონდეს და ანუ ავად არ იყოს, ანუ მისსა სამწესოსა შიგან ქორებისკოპოზსა გაუწუეუტლად არ არონინებდეს და სჯულის საქმესა და მღდელ-მონაზნის საქმეს და მისსა სამწესოსა ეკლესიების საქმესა მართლად არ მწესობდეს, არა მართებდეს და არ ამავრებდეს, რაცა ძალ-ედვას, მის საყდარს არ აშენებდეს და არ კახმევდეს, ანუ საყდრის მამულს არ ამავრებდეს, და რომელმანცა ებისკოპოზმან, რაცა სჯულის კანონსა შიგან არ ეწეროს, იმას გარეთ ანუ უხვედრობისა და სუნაობისა საქმესა ზედა ნება დართოს და ანუ საკანონო აართვას, — შეჩუენებულ იყოს წმიდათა კრებულთაგან და კანონსამცა ქუეშე არის წმიდათა მოციქულთასა, და მისისა საყდრისაგან ექსორია იქმნას.

8. ქ. რომელმანცა ებისკოპოზმან დიაკონი და მღდელი ასრე აკურთხოს, რომე მართალზე არ განიკითხოს და ანუ დავითნისა და მსგებსისა და კურთხევიანისა კითხვა არ შეეძლოს, და ანუ უმოძღურო იყოს და მოძღუარი არ განიკითხოს, შეჩუენებული იყოს.

9. ქ. რომელმანცა ებისკოპოზმან სხვის ებისკოპოზისა შეუნდობელსა შენდობა მისცეს, ანუ დიაკონი და მღდელი უაკურთხოს, შეჩუენებული იყოს.

10. ქ. რომლისაც ებისკოპოზის სამწესოს შიგან ესე იქნებოდეს, უმღდელოდ და, თუ ღონე არ იყოს, უმთავარდიაკუნოდ, ერის კაცის ჳელითა ანუ ჴიარება გაეგზავნოს და ანუ ეზიაროს, ხუცესი წირვისაგან დააყენოს.

11. ქ. რომელმან ებისკოპოზმან მისსა სამწესოსა შინა ესე იკადროს და არ მოიკითხოს, შეჩუენებული იყოს.

12. ქ. რომლისაც ებისკოპოზისა ქორებისკოპოზი სოფლის სოფლამდის და ეკლესიის ეკლესიამდის არ მივიდოდეს და იმ ეკლესიის შესავალსა კაცებსა არ შეჰყრიდეს, უქმობსა, ნათესაობასა, ავგზისობასა, სუნაობასა, მარხვის ჳამასა მართლით საქმით არ გამოიკითხვიდეს და არ მართებდეს, შეჩუენებული იყოს.

13. ქ. რომელიცა, ანუ დიდი ანუ თავადი, ანუ აზნაური, ანუ გლეხი, ებისკოპოზსა წინააღუდგეს და მართლითა სამართლითა და განკითხვით ქორებისკოპოზს სარჯულო არ მოაკითხვიონ, შეჩუენებული იყოს.

14. ქ. ვინცაჲ ვინცაჲ ებისკოპოსსა და მისსა ქორებისკოპოსსა წინააღმდეგობა ჰკადროს, მართლითა განკითხვითა და გამოძიებით რჯული არ მოჰკითხოს ზატრონმან, მეფემან მისად სისხლად და შეცოდებად მოიკითხოს.

15. ქ. რომელიცა ებისკოპოსი, დიდი ანუ მცირე, კათალიკოსსა სამღთოსა და სსჯულთსა საქმეზედა, ანუ საუდრისა, ანუ სჯულისა საქმე რამე დაეშაოს, მართლითა განკითხვითა და გამოწულილვითა რაცა კათალიკოსმან სწუართოს, ეწუართოს და მართალსა წესზედა დაადგეს, არა და არ გაუგონოს და არცა იწუართოს, წირვისაგან განიკუთოს და მეფემ საუდრისაგან ექსორია ქმნას.

[მეფის ღალატისა ასრე იქნას] 16. ქ. ვისაც ზატრონის მეფის ღალატი გამოაჩნდეს, ანუ დიდსა, ანუ თავადსა, ანუ აზნაურსა, ანუ ვისაც, მართალით განკითხვით და გამოწულილვითა, რარიგადაც წმიდათა კრებათა და წმიდათა მოციქულთაგან გაჩენილი იყოს და სჯულისა კანონსა შიგან ეწეროს, სიკუდილით განიზატიყოს.

[კათალიკოსისა და ებისკოპოსის გინებისათვის] 17. ქ. ვინც კათალიკოსსა და ებისკოპოსსა აგინოს და უზატიურობა ჰკადროს, რარიგადაც სჯულის კანონში ეწეროს, იმრიგად განიზატიყოს.

[უღირსი მღვდლის კურთხევისათვის] 18. ქ. რომელმანცა ებისკოპოსმან უღირსი მღვდელი ანუ დიაკონი აკურთხოს, და ანუ იცოდეს მისი უღირსობა, და ანუ წირვა დაანებოს, და ანუ ქრთამი აართვას, შეჩუენებულიცა არის, ვითარცა სუმონ მოგვ.

ნურც ებისკოპოსი, ნურც მოძღუარი და წინამძღუარი ქრთამით ნუ დაიდგინებს. ამისთვის სჯულის კანონი ასრე ბრძანებს შეუნდობელი იყოს მაკურთხეველიცა და კურთხეულიცა.

[მრუდად გამოკვლევისა და გამართლებისათვის]. 19. ქ. რომელმანც კაცის მსუიდეული და ეკლესიის მტეხელი, მართალი მრუდად გამოიკულიოს და მრუდი განამართლოს, შეუჩუერებული იყოს.

[საუდრის მამულის გამოხუმისათვის] 20. ქ. ვინცაჲ ვინცაჲ, დიდმან ანუ მცირემან, საუდარსა და მონასტერსა მამული გამოახუას, ანუ სოფელი, ანუ ვენატი, ანუ მიწა და აგარი, ვინცაჲ ვინცაჲ [იყოს], დიდი და მცირე, შეჩუენებული იყოს.

[სჯულის გამოთავებულთა და გარდამავალთათვის] 21. ქ. ვინცა ეს, მოციქულთა და წმიდათა კრებათაგან განწესებული და ჩუენ მიერ დამტკიცებული სჯული და წიგნი გაათაოს, კურთხევა ღთისა, უბიწოდ მშობელისა მისისა და წმიდითა კრებულთაგან, და წმიდათა მოციქულთა, და ყოველთა წმიდათაგან. ვინცა ეს დაამტკიცოს, ლოცვა-კურთხევით და შენდობით იყოს თავითა, ცოლითა და შვილითა, სხვლით, მამულით და აგარაკით, რაც ღთისა კაცისათვის კეთილი დაეხადოს, ყოველითა კეთილითა აღსავსე იქმნას, ლოცვა-კურთხევით და შენდობით ამყოფოს.

ვინც ამ წმიდათა კრებათა მოციქულთაგან განწესებული და ჩუენ მიერ დამტკიცებული არ შეიწყნაროს და კათალიკეს საუდარსა დასმულსა წინააღმდეგ და ჩუენი მცნება არ დაიმარხოს, კრულმცა არის ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა წმიდათა კრებულთაგან, წმიდათა მოციქულთაგან და ყოველთა წმიდათაგან, შე-მცა-ექმნების ძრწოლას კაენისა, შიშთ-

ლი იუდასი, მეხის-ტეხა დეოსკორესი, მოშთობა გმირთა, დაწვა სოდომელთა, კეთრი გეგისა, დანთქმა რათან და აბირონისი, სირცხული კრისკენტი და თაბინესი, და ყოველთა ქრისტეს უარის მყოფელთა თანამცა არის ნაწილი მისი.

[რძლის შერთვისათვის] 22. ქ. ვინცა ანუ დიდმან, ანუ თავადმან, ანუ აზნაურმან, ანუ გლეხმან, რძალი შეირთოს, შეჩვენებულმც არის ღმთისაგან და მისთა წმიდათაგან და შუდთა კრებათა, წმიდათა მოციქულთაგან.

კაციცა და დედაკაციცა გაღმა-გამოღმა დაკირონ, და მკირავნი ჩუენგან დალოცვილ და კურთხეულნი იეონ.

მე, აფხაზეთის კათალიკოზი [ევდემონ], კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ქუთათელ მიტრანპოლიტი სუმიონ, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, გენათელ მთავარ-ეპისკოპოზი ანტონი, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, მამა ჭეონდიდელი, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ბუდიელ მიტრანპოლიტი, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, მოქუელ მთავარ-ეპისკოპოზი, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, დრანდელ მიტრანპოლიტი ფილიპე, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ცაგერელ მამათ-მთავარი კოხმან, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ხონელ მთავარ-ეპისკოპოზი ზაქარია, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ნიკორწმიდელი ეპისკოპოზი იოვაკიმ, კანონითა ვამტკიცებ.

მე, ჩიშელ მამათ-მთავარი კურილე, კანონითა ვამტკიცებ.

[ცოლის უბრალოდ დაგდებისათვის] 23. ქ. რომელმან უბრალოდ ცოლი დააგდოს, შეჩვენებულმცა არის წმიდათა მოციქულთაგან და სიკუდილითა განიხატეოს.⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, 1963, გვ. 393-397.

„განჩინება“

ღავით-გარეჯის სამკლესიო კრება (1702 წ.)

1702 წელს მოწვეულ იქნა საეკლესიო კრება, რომელმაც გამოსცა დადგენილება – „განჩინება საეკლესიო კრებისა სამონასტრო წესისა და რიგის თაობაზე“.⁵⁴⁹

მართალია, განჩინება საზოგადოდ სამონასტრო ცხოვრებას შეეხება, მაგრამ მასში კერძოობითი საუბარია დავით-გარეჯის მონასტრის შესახებ. ამ დადგენილებით კრება შეეცადა, მოეწესრიგებინა დავით-გარეჯის სამონასტრო ცხოვრება. უფრო სწორად, კრებას სურდა ახლად დაეწყო და როგორმე აელორძინებინა სამონასტრო ცხოვრება. საქმე ის იყო, რომ ჩრდილოკავკასიელთა (ლექთა) გამუდმებულმა თარეშმა დაამძახა დავით-გარეჯის მონასტრები XVII ს-ში. მონასტერთა სისხლსავსე ცხოვრება განსაკუთრებით დაამცრო 6000 ბერის ამოწყვეტამ. ძველ საქართველოში ბერობის მსურველი მრავალი ქრისტიანი იყო, დიდი სურვილიც ჰქონდათ დავით-გარეჯში მოღვაწეობისა, მაგრამ აოხრებულ მონასტერში მუდმივი შიშინობის გამო, ჩანს, დარჩენა ეძნელებოდათ. ამ და სხვა მიზეზთა გამო 1702 წელს მოწვეულ საეკლესიო კრების განჩინებაში ნათქვამია: „ჩვენ ამა კრების ბრძანებითა ესე წიგნი, პირი და ბრძანება დავსდევით, ასე, რომე: 1. რომელი ბერი დავით გარეჯას, თუ ნათლისმცემელს, თუ დოდოს, თუ ბერთუბანს მივიდეს მეტანად და დასადგომად და აღთქმა ყოს მუნ მონასტერსა შინა სამყოფად და მერე კუალად უკუნ იქცეს და დაუტეოს თვისი მეტანია მონასტერი და სხვად მონასტრად მივიდეს ...თავისი ნებით... წყველ იყოს და შეჩვენებულ ღმრთისა და ოთხის პატრიარქისაგან, სვეტის ცხოველისაგან და წმიდის გიორგისა, წმიდის ნინოსა და ამა წმიდის დავითის და დოდოსაგან“.⁵⁵⁰

აღსანიშნავია, რომ ძველი ქართული დოკუმენტები XIII ს-მდე ასახელებდნენ ხუთ მსოფლიო პატრიარქს, მათ შორის იგულისხმებოდა რომის ეკლესიის მეთაურიც (პაპიც), ამ დროისათვის მისი ხსენება ამოვარდნილია და მხოლოდ ოთხი მართლმადიდებელი პატრიარქი მოიხსენიება (კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის პატრიარქები). ამ საბუთიდან კიდევ ერთხელ ჩანს, რომ დავით-გარეჯის მონასტრები მთლიან ქართულ ეკლესიასთან ერთად XVIII ს-ის დასაწყისში მართლმადიდებლური ორიენტაციისანი იყვნენ. ამის აღნიშვნა იმისთვისაა საჭირო, რომ ამ მონასტერში ბერად შევიდა სულხან-საბა ორბელიანი, თითქოსდა კათოლიკე. ცხადია, მართლმადიდებლურ მონასტერში კათოლიკე ვერ დადგებოდა, სულხან-საბას „კათოლიკობა“ მხოლოდ პოლიტიკური და არა სარწმუნოებრივი ორიენტაცია იყო.

კრების განჩინების მე-2 მუხლიც შემოკლებით იმასვე იმეორებს, რაც 1-ელ მუხლშია გადმოცემული. მე-3 მუხლი კრძალავს უნებართვოდ ბერების ერთი მონასტრიდან მეორეში გადასვლას. მე-4 მუხლით მონასტრის დატოვების შენდობა ეძლევა იმ ბერს, რომელსაც „მეფეთაგან, კათალიკოზთაგან, ეპისკოპოზთა და დარბაზის ერთაგან გამოვიდეს ეპისკოპოსად ან წინამძღვრად, ანუ რომელისამე წესსა ზედა მდგომარედ. ამას შენდობა და მადლი ჰქონდეს“.⁵⁵¹

მე-5 მუხლით ეკრძალებათ ქვეყნის საერო და სასულიერო მეთაურებს (თავადებს, ეპისკოპოსებს) შეწყნარება მონასტრიდან უნებართვოდ გამოსული ბერისა.

⁵⁴⁹ ძველი ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, გვ. 633; ⁵⁵⁰ იქვე, გვ. 634; ⁵⁵¹ იქვე, გვ. 634.

მე-ნ მუხლით კრება წყევას და შეჩვენებას უთვლის კრების განჩინების დამრღვევთ. კრების განჩინებას ხელს აწერს 11 ეპისკოპოსი: ბოდბელი, თბილელი, მანგლელი, სამეხელი, მროველი, ჭერემელი, წილკნელი, ხარჭაშნელი, დმანელი, ბოვნელი, წალკელი და ერთი არქიმანდრიტი. განჩინებას ბრძანების სახე მისცა კათალიკოსმა თავისი ბეჭდის დასმით. კათალიკოსის ბრძანება დადასტურეს ამა ალავერდელმა ნიკოლოზმა, ნინოწმინდელმა იოსებმა, ბოდბელმა მიტროპოლიტმა ზაქარიამ და მთავარეპისკოპოსმა ქრისტეფორემ.

რადგანაც კრების განჩინება უშუალოდ დავით-გარეჯის მონასტრებს ეხება, უნდა ვიფიქროთ, რომ კრება იქვე ჩატარდა. ამას მიუთითებს კრების მიერ მოხსენიებულ წმიდათა ჩამოთვლაც. საზოგადოდ, რომელიმე ეკლესიაში, ანდა ეკლესიის სანახებში საღვთო მსახურების დამაბოლოებელი ჩამოლოცვის დროს, როგორც წესი, უთუოდ მოიხსენიება წმიდანი, რომლის სახელზეც აშენებულია ეკლესია ან მონასტერი. 1702 წლის კრების განჩინება საერთო საეკლესიო სიწმიდეების (სვეტიცხოვლის, საუფლო კვართის, სვეტიცხოვლისადმი მიძალღებული საუფლო მირონის) ჩამოთვლის შემდეგ, პირველ რიგში, იხსენიებს კახეთის მხარის სიწმიდეებს: გიორგი ალავერდელს, წმიდა ნინოს (ე.ი. ბოდბის საყდარს) და აბოლოებს ასე: „მადლითა მამა დავით გარეჯითა და წმიდისა დოდოსითა“ ეს უკანასკნელი ჩამონათვალი უნდა მიუთითებდეს, რომ კრება დავით გარეჯში, ანდა მის მამულში ჩატარდა.

ერთი საბუთიდან ჩანს, რომ კრების ჩატარების შემდეგ დავით-გარეჯის მონასტერთა მდგომარეობა რამდენადმე გაუმჯობესებულა. 1704 წელს დავით-გარეჯის წინამძღვარმა ონოფრემ, დოდოს წინამძღვარმა ზაქარიამ და ნათლისმცემლის წინამძღვარმა ხარიტონმა თხოვნა მიართვეს კახე-

თის მეფე ერეკლე I-ს და სთხოვეს მონასტრისათვის დაებრუნებინათ საგარეჯოს მამულები, რის სანაცვლოდაც მონასტრები იღებდნენ ვალდებულებას, ყოველწლიურად, ყველიერის ხუთშაბათს, საგანგებოდ ეწირათ მეფე-დედოფლისათვის, ხოლო ხორციელის კვირას მათი შვილებისათვის. 1709 წელს გამოცემული შეწირულობის სიგელიდან ჩანს, რომ დავით-გარეჯის მონასტრები, ე.წ. სტავროპიგიულნი კი არ იყვნენ, არამედ ნინოწმიდელი მთავარეპისკოპოსის სამწყსოს შეადგენდნენ, ყოველ შემთხვევაში, ასეთი პრეტენზია განუცხადებია იოსებ ნინოწმიდელს: „აღეშენნეს მონასტერნი ეგე უდაბნოსანი, ვიდრემდის შეიქმნეს ადგილსა მაგას მონასტერნი ათორმეტი თავის-თავად წინამძღვრითურთ, და ესენი ყოველნი იყვნეს სამწყსო და მორჩილ ღმრთისა მიერ კურთხეულისა მთავარეპისკოპოზისა ნინოწმიდელისა, და რომელნიცა უფლებდეს და განაგებდეს საგარეჯოს წმიდის ნინოს მონასტერსა, მათიცა ჯერ არს ჰყრობა და კურთხევა ამათი“.

მაჰმადიანების შემოსევათა დროსო, – წერს ნინოწმიდელი ეპისკოპოსი, – „უდაბნონიცა ესე გარეჯისანი აოხრდეს და მრავალჟამ და მრავალწელ დაშთა უმკვიდროდ კაცთაგან და არლარავინ იყო ბერთაგანი ადგილსა მაგას წმიდასა, ვიდრემდე ყოფად ჩვენდამდე და იყო უმკვიდრო კაცთაგან“.⁵⁵² ნინოწმიდელი მთავარეპისკოპოსი იოსებ ვაჩნაძის დროს ბერებს აღუდგენიათ დოდოს მონასტერი, მისთვის ეპისკოპოსს მამულები შეუწირავს. გარდა ამისა, რაც აღსანიშნავია, ამ ეპისკოპოსს ბერებისათვის დაუწერია საქართველოს ეკლესიის მოკლე ისტორია, წმიდა ნინოს მოღვაწეობა, ასურელი მამების ჩამოსვლა, განსაკუთრებით კი დავითის, დოდოს და ლუკიანეს ცხოვრება. ეპისკოპოსის სურვილი ყოფილა, ბერებს ჰქონოდათ შესაბამისი ცოდნაც.

⁵⁵² ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, გვ. 660.

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, 1702 წელს მოწვეული საეკლესიო კრების შემდეგ დავით-გარეჯის მონასტერთა ცხოვრება შესამჩნევად აღორძინებულა.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ეკლესიას კრების მამები უწოდებენ „სამოციქულო ეკლესიას“. პატრიარქი თავის

თავს ასე მოიხსენიებს: „ჩვენ, მეუფისა მიერ, სამოციქულოსა კათოლიკე ეკლესიასა ზედა დადგინებული პატრიარქი კათალიკოზი ევდემოზი“.⁵⁵³ საქართველოს ეკლესიის ამ სახელწოდებას გაუსვა ხაზი შემდგომმა, 1748 წელს მოწვეულმა საეკლესიო კრებამაც.

დავით-გარეჯის კრების „განჩინება“

[განჩინება საეკლესიო კრებისა სამონასტრო წესისა და რიგის თაობაზე]
[1702 წ.]

ქ. სახელითა სახიერისა, არსება დაუბადებელისა ღმრთისა მამისა, ძისა და სულისა წმიდისათა, შეწვევითა და მადლითა ეოვლად უბიწოსა უმეტესად კურთხეულისა, უხრწნელისა ქალწულისა მარიაშისათა, შეწვევითა და ძალითა ცხოველს მეოფელისა ჯვარისათა, ძალითა და მადლისათა წმიდათა ზეცისა ძალითა ანგელოზთა და მთავარ ანგელოზთა, მადლითა და შეწვევითა წმიდათა უდაბნოს მასვენებელთა მამათა, მადლითა და შეწვევითა სვეტის ცხოველისა კვართისა საუფლოსა მირონისა წმიდისათა, მადლითა და თანამდგომლობითა წმიდისა გიორგი ალავერდისათა და შეწვევითა მეთაქმეტისა მოციქულისა ნინოსითა, მადლითა მამა დავით გარეჯელისათა და წმიდისა დოდოსითა;

ჩვენ, მეუფისა მიერ სამოციქულოსა კათოლიკე ეკლესიასა ზედან დადგინებულმან პატრონმან კათალიკოზმან ევდემოზ, ამბა ალავერდელმან პატრონმან ნიკოლოზ, მთავარეფისკოპოზმან ქრისტეფორემ, ნინოწმინდელმან იოსებ, სულა ქართველთა და კახთ ეფისკოპოზთა, წინამძღვართა, მღვდელთა და სამღვდლოთ დასთა ესე წიგნი, ჰირი და ფიცი დავსდევით და შეკრვა გახსნის ბრძანება, ვითარცა ბრძანებს ჰირი ღმრთისა „რომელი განსნათ, სსნილ იუოს და რომელი შეკრათ, კრულ იუოს“.

ჩვენ ამა კრებისა ბრძანებითა ესე წიგნი, ჰირი და ბრძანება დავსდევით, ასე რომე:

1. რომელიც ბერი დავით-გარეჯას, თუ ნათლისმცემელს, თუ დოდოს, თუ ბერთუბანს მივიდეს მეტანიად და დასადგომად და აღთქმა ეოს მუნ მონასტერსა შინა სამეოფად, და მერმე კუალად უკუნიქცეს და დაუტეოს თვისი მეტანია მონასტერი და სხვად მონასტრად მივიდეს, ჩვენად უშენდობოდ და ერის გამოურჩევლად, დაუპატიჯებლად, თავის ნებით და წადილით და გულისწურომით, ამპარტავნობით, დაუთმინობით გამოყარდეს, ან სიტყუით

⁵⁵³ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, გვ. 633.

ვისითმე მოლორდეს და წავიდეს, წვეულ იყოს და შეჩვენებულ ღმრთისა და ეოველთ მისთა წმიდათაგან, შვიდის კრებისაგან და ოთხის ჰატრიარქისგან, სვეტის ცხოველისგან და წმიდის გიორგისა, წმიდის ნინოსა და ამ წმიდის მამა დავითისა და დოდოსაგან.

2. რომელიც შევიდეს, მეტანია ქნას დასადგომად, მამასა და კრებულს ჰირი და აღთქმა დაუღვას და აღარ აღასრულოს ეს თავისი აღნათქვამი, წვეული იყოს და შეჩვენებული.

3. კვალად, რომელმანც ერთმანერთის შურობით და ქიშობით ერთის მონასტრიდამ მეორეში სადგომად ბერი მიიუყანოს ან თვითან მივიდეს მამასა და კრებულისაგან უშენდობად, ისიც წვეული და შეჩვენებულ იყოს.

4. თუ მეფეთაგან, კათალიკოზთაგან, ეფისკოპოზთა და დარბაზის ერთაგან გამორჩევით გამოვიდეს ეფისკოპოზად ანუ წინამძღუარად ანუ რომელსამე წესსა ზედა მდგომლად, ამას შენდობა და მადლი ქონდეს.

5. რომელმაც თავადმა, გინა ეფისკოპოზმან ანუ დიდმან ანუ მცირემან იქიდან მამისა კრებისა შეუნდობარი და გამოვარდნილი და ამ წვევას ქვეშ დანარჩუნებული ბერი მიუშვას და შეიწყნაროს, ისიც იმისი მონაწილე და თანაზიარი იყოს.

ეს ასე გავარჩევთ და დავამტკიცეთ.

6. ვინც ამას ურჩ ექმნას, წვევასა და შეჩვენებას ქვეშ იყოს და დათან და აბირონთანა და ოუდას მონაწილე და მოზიარემც იქმნების, წვეულ იყოს სულითა და გორცითა აქა და მერმესა მას დიდსა დღესა, ამინ. ამინ. ამინ.

ამისი მოწამე და დამამტკიცებელნი ბოდბელი ზაქარია, თბილელი დომენტი, მანგლელი იოსებ, სამეპელი ნიკოლოზ, მროველი, ჭერემელი, წილკნელი, ხარჭაშნელი ჰართენი, დმანელი ელისე, ბოვნელი ივანე, წალკელი ნიკოლოზ, მალაღამე არქიმანდიტი ნიკოლოზ, სულა ქართველნი და კანნი ეფისკოპოზნი.

ვინცა ამ ვარცებისა და ბრძანების დამამტკიცებელი იყოს, მადლი და კურთხევა ქონდეს. ვინცა ვინ ურჩ ექმნას, წვევასამცა ქვეშ არს აწ და მარადის უკუნით უკუნისამდის, ამინ. ქორონიკონს ტქ.

ბეჭედი: კათალიკოზი ევდემოზ

ვამტკიცებ ბრძანებას ამას კათალიკოზის ევდემოსისასა ამბა ალავერდელი.

ხელთვა: ალავერდელი ნიკოლოზ

ვამტკიცებ ნინოწმიდელი იოსებ.

ბეჭედი: მონა ღვთისა ნინოწმიდელი იოსებ

ვამტკიცებ ბოდბელი მიტრანოლიტი ზაქარია ამ წიგნს.

ბეჭედი: ბოდბელი ზაქარია

ქ. ბატონი მთავარეფისკოპოზი ვამტკიცებ ამ სიგელს.⁵⁵⁴

ბეჭედი: მთავარეპისკოპოსი ქრისტეფორე.

⁵⁵⁴ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, 1970, გვ. 633.

„სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა“

საკანონმდებლო შეკრებანი ვახტანგ VI-ის კარგე (1706-1709 წწ.)

საქართველოს საეკლესიო სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყაროა ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული. „მართლმადიდებლობის მხნე მხედარმა, უფლის მიერ ძლიერმა მოღვაწემ, სიონის რჯულმტკიცებითა შეურყეველმა სვეტმა, მართლმადიდებლობით და ღვთის სიყვარულით შეურგულეებელმა ბატონიშვილმა ვახტანგმა“ თავის გარშემო შემოიკრიბა ქართული ეკლესიის, სიტყვისა და კულტურის დიდი მოამაგენი, შეაკრებინა მათ ქართველი ხალხის მრავალი საუკუნის ნამუშევარი წმიდა წერილის, „ქართლის ცხოვრების“ თუ „ვეფხისტყაოსნის“ დაფანტული ფურცლები, შეასწავლინა ისინი და გამოაცემინა. ვახტანგმა აგრეთვე შეაგროვა ქართული სამართლის ძველი ნაშთები და ძეგლები, შეადგინა ახალი, დაამტკიცებინა კრებას ისინი და გამოსცა მთლიანი „სამართლის წიგნთა კრებულის“ სახით.

როგორც ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებულის შესავალშია ნათქვამი, ამ ეპოქის ქართლის ჭეშმარიტი განმანათლებელი, ე.ი. ყოველი ახალი ეროვნული იდეის მომწოდებელი იყო მეფე გიორგი XI – „მზე სიმაართლისა“, რომელმაც „ქვეყანათა ამათ ქართლისათა მოჰფინა ნათელი“.⁵⁵⁵ მეფე გიორგიმ იწება და „მოსცა თავის წილად ტახტსა ზედა გამგებლად ქართლისად“ ბატონიშვილი ვახტანგი, რომელმაც „იგულა და იგულისმოდგინა და შემოკრიბნა ყოველნი წიგნნი სამართლისანი, რომელნი ჟამთა ვითარებითა თვითოეულად მიმოდაბნეული იყო. ეს ყოველი მოიძია, იპოვა და მოიშოვა, მრავალითა იძულებითა და ფრიალითა შრომითა მოიღო პირველ დაბადებისა და გამოს-

ვლათა სამართალი მოსესმიერი, რომელი თვით ღმერთმან მოსცა და ამცნო... მეორისა ძიება ჰყო საბერძნეთით, ოთხთა პატრიარქთა მიერ ქენებითა წიგნი სასამართლონი, ჟამთა კეისრისათა... მესამე მოაღებინა დიდისა სომხეთისა მწყემსისა გრიგოლ განმანათლებელისა სამარხოს ერმიადინით სომეხთ მეფეთა წიგნი სამართლისანი... მეოთხე, წმიდათა და მართლმადიდებელთა ქართლის და აფხაზეთის კათალიკოზთა ღირსთა ეპისკოპოსთაგან განწესებული სამართალი, მეხუთე, დიდის მეფეთ-მეფის გიორგის მიერ თქმულნი სამართალი მოპოვნებულ-ყო, რომლითა სჯიდენ სამნივე ესე სამეფონი ქართლისანი. მეექვსე, აღბულა ჯაყელ-ციხისჯვარელისა თქმულნი განაჩენნი და სამართალი, მეშვიდე, ამათ ყოველთა შემდგომად აღწერა თვით სიბრძნით და გულისხმობითა თვისითა, დამოწმებით და ნებადართვით თვისთა კათალიკოზ-ეპისკოპოზ და დიდებულ-ღარბაისელთა, რომელი აღწერა თვითოეულად ყოველნივე სამართალი, უფროს სახმარ და სარგებელ ქართლსა შინა ამათ სხვათაცა“.⁵⁵⁶

საგულისხმოა, რომ საქართველოს სამეფოებს ანუ იმჟამინდელი ქართლის, კახეთისა და იმერეთის სამეფოებს, ეს ძეგლი, სამივეს ერთად – „ქართლს“, „ქართლის სამეფოებს“ უწოდებს,⁵⁵⁷ ესაა არეალი, სადაც ამ სამართლის იურისდიქცია ვრცელდებოდა.

ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ ვახტანგმა თავისი შემოქმედებითი სამუშაო შეაფასებინა და მიაღებინა კრებას, რომელიც შედგებოდა – კათალიკოსისა და ეპისკოპოსებისაგან. ამ კრებას, ისევე, როგორც სახელმწიფო დარბაზის სხდომას, მეფესა და უმაღლეს იერარქებთან ერთად

⁵⁵⁵ ძველი ქართული სამართლის ძეგლები, 1963, ტ. I. გვ. 99; ⁵⁵⁶ იქვე. გვ. 101; ⁵⁵⁷ იქვე. გვ. 100.

ესწრებოდნენ – დიდებულნი და დარბაისელნი, ვახტანგს მათი „დამოწმება და ნებადართვა“ ესაჭიროებოდა. ამ კრებას, რამდენიმე სხდომისაგან შემდგარს უნებებია დამტკიცება და ამოქმედება სამართლის ძველი და ახალი ნორმებისა - „დამოწმებითა და ნებადართვით თვისთა კათალიკოზ-ეპისკოპოზ და დიდებულ-დარბაისელთა“,⁵⁵⁶ როგორც წყარო აღნიშნავს, ამ სამართლის კანონების მოძიება-შემუშავების დროს ვახტანგს გვერდით ედგა ცნობილი მეცნიერი, კათალიკოს-პატრიარქი დომენტი IV, აგრეთვე მთავარეპისკოპოსი გრიგოლი, სხვა მიტროპოლიტ-ეპისკოპოს-წინამძღვარნი და სასულიერო პირები.

ვახტანგი წერს თავისი სამართლის წიგნის შესავალში: „ნურავინ ჰგონებთ, თვით მხოლოდ თავით თვისთა რასამე ვყოფდეთ, არამედ თანაყოლითა და მოწმობითა მღვდელმთავრისა და დიდის დედაქალაქისა მცხეთისა და კვართსა ზედან სასულიერო სვეტისა ღვთივ აღმართებულისა და მირონადმოცენებულის, საჭედ-მპყრობლისა და ხარისხისა ზედან მტკიცედ მდგომელისა ძმისა ჩვენისა, ბატონიშვილის კათალიკოსის დომენტისითა, აგრეთვე თანადგომითა არაგვის ერისთვიშვილის მთავარეპისკოპოზის გრიგოლითი და სხვათა მიტროპოლიტ-ეპისკოპოზ-წინამძღვართა და საღმრთოთაგანთა“.⁵⁵⁸

თავისი სამართლის ბოლოსიტყვაშიც ვახტანგი შეახსენებს მომავალ კათალიკოსებს, ეპისკოპოსებს, მიტროპოლიტებს, წინამძღვრებს, მღვდლებს, სხვა სასულიერო პირებს შემდეგი დროისა, რომ მის ნაღვაწ სამართალს „მოწმობა დართეს ერთა ჩვენთა სრულებით საღმრთოთა და გინა სამხედროთ ამან... ყოველმანვე ერთბაშად და ესე ესრეთ არს შემზადებული“.⁵⁵⁹

საფიქრებელია, რომ ვახტანგმა დომენტი კათალიკოსისა და გრიგოლი ეპისკოპო-

სის თანადგომით მოამზადა კანონები, ე.ი. შეამზადა ე.წ. „სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა“. ამის შემდგომ მათ და საგანგებოდ შექმნილმა კომისიამ მოიძიეს სხვა ქრისტიანი ერების სამართლის წიგნები. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ბიზანტიური სამართლის წიგნებს. შემდეგ კი მთელი კრებული კრებამ დაამტკიცა.

კომისიამ უპირველესად საეკლესიო სამართლის ერთ-ერთი უმთავრესი წყარო „ფრიადი შრომით მოიღო“. ესაა ე.წ. „მოსეს სამართალი“. კომისიისათვის განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენდა იმპერატორთა დროინდელი ბიზანტიური სამართალი, რომელიც თავის დროზე არა მხოლოდ საქვეყნო, არამედ უპირველესად საეკლესიო სამართლის კოდექსს წარმოადგენდა. ბიზანტიის იმპერიის დამხობის შემდეგაც, „იგი მოქმედ სამართლად ითვლებოდა ბიზანტიური ცივილიზაციის ქვეყნებში (საბერძნეთი, ბულგარეთი, მოლდავეთი, რუსეთი, საქართველო, სომხეთი და სხვა), – წერს ი. დოლიძე⁵⁶⁰ – მოქმედ სამართალში იგულისხმება ბიზანტიელი ნომოფილაქსის კონსტანტინე არმენოპულოს ნაშრომი - „ექვსი წიგნი“.⁵⁶¹

ვახტანგის მიერ გამოცემული ბიზანტიური სამართლის მიხედვით შედგენილი „ბერძნული სამართლის“ ქართული ვერსიის უმთავრეს ნაწილს შეადგენს არმენოპულოს „ექვსი წიგნიდან“ ამოკრებილი კანონები. მის მეორე ნაწილს შეადგენს თარგმანები მათეოს ბლასტარის სინტაგმიდან. თავის მხრივ, არმენოპულო აღნიშნავს, რომ მის წყაროს სხვასთან ერთად წარმოადგენდა იმპერატორების: ბასილის, კონსტანტინეს და ლეონის პროხირონები, საკანონმდებლო აქტებიდან ამონაკრები, აგრეთვე მეფეთა წიგნის (ბასილიკის) შემოკლება (სინოპსისი) და სასა-

⁵⁵⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, 1963, ტ. I, გვ. 478; ⁵⁵⁹ იქვე, გვ. 532; ⁵⁶⁰ იქვე, გვ. 581; ⁵⁶¹ В. Сокольский, Греко-римское право в уложении Грузинского царя Вахтанга VI.

მართლო პრაქტიკა, იმპერატორების დადგენილებები, ლეონ ბრძენის ნოველების კრებული, ლეონისა და კონსტანტინეს 18 ტიტულოვანი ეკლოგა, ცხადია, უმთავრესი წყაროა მოციქულთა და საეკლესიო კრებათა კანონები, სასინოდო და საპატრიარქოს დადგენილებები.⁵⁶²

აღფაბეტური სინტაგმის ავტორიც, მათეოს ბლასტარი თავისი ნაშრომის წყაროდ იყენებს საეკლესიო კრებების დადგენილებებს და კანონებს, რომის სამართლის წყაროებს ლეონ ბრძენის ბაზილიკამდე.⁵⁶³ ქართული „სამართალი ბერძნულის“ შესავალშიც ასევეა ნათქვამი: „ლეონ ბრძენისა და კონსტანტინესი და სხვათა ხელმწიფეთა მიერ თქმული“.⁵⁶⁴ ეს შესავალი და მისი 1-ლი მუხლი წარმოადგენს არმენოპულოს „ექვსი წიგნის“ შესავალს.⁵⁶⁵ ი. დოლიძე ეყრდნობა ვლ. სოკოლსკის დასკვნებს, რომ ბერძნული კანონების ქართული თარგმანი წარმოადგენს ბლასტარის სინტაგმისა და არმენოპულოს „ექვსი წიგნის“ კომპილაციას. ეს უკანასკნელნი ბერძნულ-რომაული სამართლის მთავარი კრებულები იყო და იყენებდნენ ბიზანტიის გვიანდელ ეპოქაში. ბლასტარის სინტაგმას სასულიერო, ხოლო არმენოპულოს ნაშრომს – საერო სასამართლოებში. როგორც ცნობილია, მიუხედავად თურქების მიერ ბიზანტიის დაპყრობისა, მაინც ოსმალეთის იმპერიაში ბერძნული და, საბოლოოდ, მართლმადიდებლური მოსახლეობის საეკლესიო და სამოქალაქო საქმეების იურისდიქცია მთლიანად კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოსა და ბერძენ სასულიერო ხელისუფალთა ხელში მოექცა, ამიტომაც პრაქტიკული საჭიროებისათვის ოსმალეთში მართლმადიდებლური საეკლესიო ხელისუფლების მიერ გაკეთდა ყოველდღიური ხმარებისათვის საჭირო ბლასტარის სინტაგმისა და არმენოპ-

ულოს „ექვსი წიგნის“ მოკლე კომპილაცია. ბიზანტიის იმპერიის დაცემის შემდეგ, როგორც აღინიშნა, საეკლესიო იურისდიქცია გავრცელდა მართლმადიდებელი მოსახლეობის საერო საქმეებზედაც, რადგანაც ეკლესიის ხელში მოექცა მართლმადიდებელი მოსახლეობის სამოქალაქო იურისდიქცია,⁵⁶⁶ ამიტომაც ერთ მთლიან კორპუსად გაერთიანებული იურიდიული კრებულები, რომელშიც საეკლესიო და საერო სამართალი შედიოდა – დიდი უპირატესობით სარგებლობდა. სწორედ ასეთი კრებული მოუძიებია ვახტანგის კომისიას ყოფილ ბიზანტიაში, ანუ იმდროინდელ ოსმალეთში. რამდენიმეწლიანი ძიების შემდეგ, სამართლის წიგნი ბერძნულიდან გადმოუთარგმნია კვიპრიანე სამთავნელ ეპისკოპოსს. „ბერძნული სამართლის“ მკვლევარის, თ. ბრეგადის აზრით, მის წყაროს წარმოადგენს ბლასტარის სინტაგმა, არმენოპულოს წიგნებიდან ჩანამატებით. ამ ხელნაწერის ქართული თარგმანი ატარებს გამოკრებილ ხასიათს. თარგმანი კვიპრიანე სამთავნელს უნდა შეესრულებინა, ამ ეპისკოპოსმა დომენტი კათალიკოსის ბრძანებით თარგმნა „კურთხევა ეკლესიისა“, იმავე კათალიკოსის ბრძანებით სამართლის ზოგიერთ მუხლს გაუკეთა მინაწერი.⁵⁶⁷

აქედან ჩანს, რომ ვახტანგ VI-სთან ერთად აქტიურად მუშაობდა სამართლის წიგნებზე კათალიკოს-პატრიარქი დომენტი IV, ეპისკოპოსი გრიგოლი არაგვის ერისთავის შვილი და აგრეთვე ეპისკოპოსი კვიპრიანე სამთავნელი. კათალიკოს-ეპისკოპოსების აქტიური მუშაობა ბერძნულ-ბიზანტიური საეკლესიო-სამოქალაქო სამართლის წყაროების ძიება-თარგმნისას მიუთითებს, თუ რა აქტიურად იღვწოდა საქართველოს ეკლესია სამართლის სფეროში XVII ს-ის ბოლოს და XVIII ს-ის დასაწყისში.

⁵⁶² ქართული სამართლის ძეგლები, I, გვ. 580; ⁵⁶³ ქართული სამართლის ძეგლები, I, გვ. 582; ⁵⁶⁴ იქვე, გვ. 129; ⁵⁶⁵ იქვე, გვ. 582; ⁵⁶⁶ იქვე, გვ. 584; ⁵⁶⁷ იქვე, გვ. 592.

კომისიამ ინება და აგრეთვე მოიძია ე.წ. „სირიულ-რომაული სამართალი“, რომელიც იმ დროისათვის არსებობდა სომხურ ენაზე და დაცული იყო ეჩმიაძინის საკათალიკოსო წიგნთსაცავში. იგი ამ დროისათვის გაერთიანებული ყოფილა ერთ სამართლის კრებულად, მხითარ გოშის სამართლის წიგნთან ერთად. ორი წელი თარგმნიდნენ „სომხური სამართლის წიგნს“ და მის საფუძველზე შექმნეს ე.წ. „სომხური სამართლის ქართული ვერსია“. იგი, როგორც ითქვა, ორი ნაწილისაგან შედგება, ესაა სირიულ-რომაული სამართლის ქართული ვერსია და მხითარ გოშის სამართლის ქართული ვერსია. მასში სულ 431 მუხლია. სირიულ-რომაული სამართალი, ვლ. სოკოლსკის კვლევის თანახმად, შედგენილი ყოფილა V ს-ში და ეს იურიდიული კრებული ძველი დროიდან მოქმედებდა არა მხოლოდ სომხეთში, არამედ საქართველოშიც.⁵⁶⁸ იგი V-VI სს-ში მცირე აზიის სახელმწიფოებშიც ყოფილა გავრცელებული, ვითარცა ბიზანტიის გავლენის ქვეშ მყოფ ქვეყნებში. სირიულ-რომაულ კანონებს გავლენა მოუხდენია მხითარ გოშის სამართლის წიგნზე (პროფ. ს. სამუელიანის აზრით), მას „ძლევაძოსილ ქრისტეან მეფეთა კონსტანტინეს, თეოდოსის და ლეონის კანონებს“ უწოდებდნენ.⁵⁶⁹ ი. დოლიძის აზრით, შესაძლოა ეს სირიულ-რომაული კანონები ძველად ქართულადაც იყო ნათარგმნი. მაგრამ იგი დაკარგულა და ამიტომაც ვახტანგის კომისიას ხელმეორედ უთარგმნია მხითარ გოშის სამართლის წიგნთან ერთად.⁵⁶⁹ ცხადია, მართლმადიდებელი ბიზანტიის სახელმწიფოსა და მისი იმპერატორების კანონები გამოსაყენებელი იყო საეკლესიო სფეროში ძველთაგანვე.

რით უნდა ყოფილიყო გამოწვეული მხითარ გოშის სამართლის წიგნის ჩართვა

ვახტანგის კრებულში? ბ. არუთინიანის აზრით, სამართლის წიგნს „ნახევრად საკანონმდებლო, ნახევრად მოძღვრული ხასიათი ჰქონდა და მოდავე მხარეთა და მოსამართლეთა ნება-სურვილზე იყო დამოკიდებული ელიარებინათ და გამოყენებინათ იგი თუ არა“.⁵⁷⁰ ი. დოლიძის აზრით, სამართლის წიგნში შეტანილი ნორმები და წესები მოქმედ სამართალს წარმოადგენდა, თუმცა ისიცაა აღსანიშნავი, რომ თვითონ ვახტანგ VI მიუთითებდა და ურჩევდა მოსამართლეებსა და მსაჯულებს გამოყენებინათ არა უცხოური სამართალი, არამედ ქართული, ანუ ვახტანგის სამართალი. ამის მიზეზად ვახტანგი ასახელებს იმ გარემოებას, რომ ქართველების „წესი და ქცევა“ განსხვავდება სხვა ქვეყნების „რიგისა და ქცეულობისაგან“. ამიტომაც უცხოური სამართალი „ჩვენდა უხმარ არს“, თუმცა კი სამართლის წიგნში ისინი „შემოკლებით მოიპოვებიან“. ვახტანგი წერს, რომ ჩვენი ქვეყნისათვის სასარგებლოა და უმჯობესია მის მიერ შემუშავებული და კრების მიერ დამტკიცებული სამართლის გამოყენება.⁵⁷¹

ოსმალეთის კანონების შესაბამისად, სხვადასხვა რელიგიური თემის წევრები ოსმალეთში როგორც სამოქალაქო, ისე საეკლესიო სფეროშიც ექვემდებარებოდნენ საკუთარ სამართალს. ამით იყო გამოწვეული, რომ ყირიმსა და ოსმალეთში არსებულ სხვა სომხურ კოლონიებში მხითარ გოშის სამართალი მოქმედ სამართალს წარმოადგენდა, ცხადია, სომხებისათვის. საკუთარი სამართლის მოქმედების ეს სფერო სომხებმა გაავრცელეს სხვა ქვეყნებში მცხოვრებ სომხებზეც, მაგალითად, პოლონეთში. ი. დოლიძის აზრით, მხითარ გოშის სამართლით ხელმძღვანელობდა საქართველოში მცხოვრები სომეხი მოსახლეობა, განსაკუთრებით – ვაჭართა ფენა.⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, I, გვ. 594; ⁵⁶⁹ იქვე, გვ. 595; ⁵⁷⁰ იქვე, გვ. 602.

თუ ეს მოსაზრება მისაღებია, მაშინ საქართველოს საეკლესიო კრების მიერ სომხური სამართლის კანონების განხილვა გამოწვეული უნდა ყოფილიყო ქართული ეკლესიის სამართლებრივი იურისდიქციის სფეროში სხვადასხვა აღმსარებლობის მქონე მთელი ქვეყნის მოსახლეობის მოქცევით. ქართული სახელმწიფო უდგენდა თავის მოქალაქე არაქართველებს თავიანთი ეთნიკურ-აღმსარებლობითი ნიშნის შესაბამის კანონებს.

ვახტანგ VI-მ და კომისიამ კრებას წარუდგინეს საქართველოს საეკლესიო საკანონმდებლო კრების კანონები, ცნობილი „კათალიკოზთა სამართლის“ სახელით. „კათალიკოზთა სამართალი მთელ საქართველოში მოქმედი საეკლესიო სჯული იყო, რადგან იგი დამყარებული იყო „სჯულის კანონზე“, რომელიც ძველთაგანვე მოქმედებდა საქართველოში. ეს კარგად იცოდა ვახტანგის საკოდიფიკაციო კომისიამ, რომელმაც კომისიის წევრის საეკლესიო სჯულმდებლობის დიდი მცოდნის კათალიკოზ დომენტის დასტურით ეს ძველი სამართლის წიგნთა კრებულში შეიტანა, რითაც კვლავ დადასტურა მისი მოქმედება აღმოსავლეთ საქართველოში, მართალია, კათალიკოზთა სამართალი შედგენილი იყო დასავლეთ საქართველოში, მაგრამ იგი მთელი საქართველოს საეკლესიო წესწყობისათვის დამახასიათებელი ძეგლია.⁵⁷²

ი. დოლიძე წერს – „სპეციალურ ლიტერატურაში კათალიკოზთა კანონებს ბიჭვინთის საყდრის იადგარს ადარებენ და მას ხსენებული კანონების დამატებად თვლიან. ეს აზრი ეკუთვნის პროფ. ალ. ხახანაშვილს“.⁵⁷³ ის ალ. ხახანაშვილმა გამოთქვა თავის „გუჯრებში“ (1891, გვ. 124-125) და წერილში - «Дополнение к грузинским каталикосовым законом».⁵⁷⁴ მათში გამოთქ-

ვამს იმავე აზრს, რომ ბიჭვინთის გუჯარი (იადგარი) წარმოადგენს „კათალიკოზთა კანონების“ დამატებას. თავის მხრივ, ეს გუჯარი დგებოდა თანდათანობით, ოთხი საუკუნის განმავლობაში და თავისი ახლანდელი სახე მიიღო არა უადრეს XVIII ს-ის პირველი მეოთხედისა. აღსანიშნავია, რომ ბიჭვინთის იადგარის მიხედვით, ბიჭვინთის საყდარი მეფეთა (იმერეთის) საკუთრებადაა მიჩნეული – „საყდარი მათი არს“.⁵⁷⁵ მე-2 მუხლი იცავს ტაძარს „დიდებულის, თავადის ან აზნაურის“ ყმის მიერ გატეხისაგან. გამტეხის ქონება საყდარს უნდა დარჩენოდა. მეკობრე და მისი მებატონე კი ძელზე უნდა გაესვათ. სულ 27 მუხლია, რომლებიც იცავს საკათალიკოსოს ქონებას, გლეხებს, ყმებს და მამულს, პირუტყვს, ჯოგს, „საყდრის შვილებს“, საყდრის „მოხელეებს“, „კათალიკოსის კაცს“, „ზურგით მზიდავ ხარს, სეფე ხარს“, „მოხელეთა კაცს“, „კათალიკოზის ყმა-მსახურს“, „საყდრის მონაღეს“, „ბიჭვინთის გარშემო სოფელსა და გლეხებს“, „აგარაკებს“, სხვა სოფლებს, „მეტოქ მონასტრებს“, ქალაქებს, იმათში მცხოვრებ გლეხებს, მსახურებს, მონაღეებს, „სოფლის კაცებს“, „ცოლს“, „ქალს“, ვენახს, „საყდრის ყმებს“, ყმის მეჯინიბეს, მესადილეს, მწყემსს, კრძალავს „ბიჭვინთის წყალში“ ნადირობას (თევზაობას). რამდენიმე მუხლში განხილულია დიდებულის, თავადის ან აზნაურის მიერ „კათალიკოსის გინება“, „ეპისკოპოსის ცემა, ხელთ შეპყრობა, ავად გინება, უპატივობა“ და სხვ. ბოლოს, აღნიშნულია „ვითარცა სხვათა საყდართა უჩინებულესი არს ბიჭვინთის საყდარი, აგრეთვე უმეტესი იადგარი დავდევით და დავამტკიცეთ მტკიცე ბრძანებით ესე“.

ბიჭვინთის იადგარი, ანუ გუჯარი, შესაძლოა მართლაც დამატება იყოს „კათალიკოზ-

⁵⁷¹ ქ.ს.ძ., I, გვ. 532, ვახტანგის ბოლოსიტყვაობა; ⁵⁷² ქ.ს.ძ., I, გვ. 607; ⁵⁷³ ი. დოლიძე, „კათალიკოზთა სამართალი“, ქ.ს.ძ. I, გვ. 610; ⁵⁷⁴ Юридический вестник, Т-ХI. 1882. с. 568-571; ⁵⁷⁵ ქ.ს.ძ., I, გვ. 611.

თა სამართლისა“, რადგანაც ზოგიერთი მუხლი, რომლებიც ამ უკანასკნელში ბუნდოვნადაა განმარტებული, ბიჭვინთის იადგარში ნათლადაა გადმოცემული. მაგალითად, კათალიკოსთა სამართლის მე-17 მუხლის თანახმად, კათალიკოსისა და ეპისკოპოსთა გინებისათვის სასჯელი ასეა მიცემული – „ვინცა კათალიკოზსა და ეპისკოპოზს აგინოს და უპატიურობა ჰკადროს, რა რიგადაც სჯულის კანონში ეწეროს, იმრიგად განიპატიჟოს“;⁵⁷⁶ მაგრამ მოძებნა იმისა, თუ რა ეწერა „სჯულის კანონში“, მოითხოვდა ძიებასა და შრომას, ამიტომაც ბიჭვინთის იადგარში იმავე დანაშაულისათვის სასჯელის ზომა პირდაპირაა ნაჩვენები – „ვინცა კათალიკოზსა აგინოს ანუ საცემრად წაიზიდოს, 50 გლეხი საყდარს დაეურვოს და კათალიკოზსა ორი სისხლი დაეურვოს დიდისა შეხვეწითა“.⁵⁷⁷ მაშასადამე, დამნაშავეს 50 გლეხი საყდრის სასარგებლოდ უნდა ჩამორთმეოდა, პირადად კათალიკოსის სასარგებლოდ კი „ორი სისხლი“ უნდა გადაეხადა. ასევე ქორეპისკოპოსის გინებისა და უპატივცემულო მოპყრობისათვის დამნაშავეს 12 გლეხი უნდა ჩამორთმეოდა საყდრის სასარგებლოდ, 300.000 თეთრი კი თვითონ დაზარალებულს უნდა გადასცემოდა. ასევე განმარტებულია სხვა მუხლებიც. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ კათალიკოსთა სამართლის სფერო უფრო ზოგად-ყოვლისმომცველია, მაგალითად, იგი განიხილავს და დებს სასჯელს ტყვეთა სყიდვის და ეკლესიის მკრეხელთა წინააღმდეგ. უღებს კანონსა და სასჯელებს ეპისკოპოსებს, მაგალითად, მე-14 მუხლით ეპისკოპოსის მოწინააღმდეგე დამნაშავეს გასამართლების შემდეგ მეფეს ევალებოდა მისი დასჯა. მე-15 მუხლით კათალიკოსის მოწინააღმდეგე ეპისკოპოსს, დარიგებათა შემდგომაც გამოუსწორებელს, მეფე საყდარს ჩამოართმევდა. „კათალიკოზთა

სამართალი“ იხილავს მეფის მოლაღატეთა, უღირსი მღვდლის მაკურთხეველთა, ცუდ მოსამართლეთა სასჯელებს. აგრეთვე დებს სასჯელებს „საყდრის მამულის გამოხუმისათვის“, „სჯულის გამთავებელთა და გარდამავალთათვის“, „რძლის შერთვისათვის“ და სხვ.

როგორც აღინიშნა, რადგანაც „კათალიკოზთა სამართალი“ საქართველოში მოქმედი საეკლესიო სჯული იყო, იგი განიხილა ვახტანგის კომისიამ და გადასცა კრებას დასამტკიცებლად, ამიტომაც იგი შევიდა ვახტანგის სამართლის წიგნთა კრებულში.

ვახტანგის კომისიამ მოიძია და სჯულდებით კრებას განსახილველად გადასცა მეორე საკანონმდებლო ძეგლი, რომელიც ბექასა და აღბუღას სამართლითაა ცნობილი. ჩვენი აზრით, როგორც „კათალიკოზთა სამართალი“ წარმოადგენდა XVI ს-ში ჩატარებული საეკლესიო კრების მიერ გამოცემულ კანონებს, ასევე „ბექასა და აღბუღას“ სამართალი წარმოადგენს ჭულევის ეკლესიაში შემდგარ საეკლესიო-საკანონმდებლო კრების მიერ შედგენილ სამართალს, უკანასკნელი უფრო ფართო მოცულობისაა და, თავის მხრივ, შეიცავს ბექასა და აღბუღას სამართლის გარდა, აგრეთვე „ბაგრატ კურაპალატის სამართლის“ და თვითონ ჭულევის კრების მიერ გამოცემულ ე.წ. „კანონიკურ სამართალს“. მაშასადამე, ჩვენი ფიქრით, აღბუღა ათაბაგ-ამირსპასალარის დროს ჭულევის ტაძარში შემდგარმა საეკლესიო-საკანონმდებლო კრება-დარბაზობამ, დაახლოებით 1295-1304 წლებში, მოიძია და განიხილა მისთვის საჭირო შემდეგი სამართლის წიგნები: 1. ბაგრატ კურაპალატის სამართალი; 2. ბექა მანდატურთუხუცესის სამართალი; 3. აღბუღა ათაბაგ-ამირსპასალარის სამართალი; ისინი დაამტკიცა და ერთ სამართლის წიგნად შეკრა, ბოლოს კი დაურთო თვით კრების მიერ გამოცემული „კანონი-

⁵⁷⁶ ქ.ს.ძ., I, გვ. 396; ⁵⁷⁷ იქვე, გვ. 612.

კური სამართალი“. ეს სამართლის წიგნები ჭულევის კრებამ არა ქრონოლოგიური წესის მიხედვით, არამედ, ჩანს, მოქმედი სამართლებრივი სიცოცხლისუნარიანობის შესაბამისად დაალაგა. როგორც აღინიშნა, ვახტანგის კომისიამ მოიძია ეს კრებული, რომელიც „ბექასა და ალბულას სამართლის“ სახელით და არა ჭულევის კრების სამართლით იყო ცნობილი და გადასცა ვახტანგ მეფის კარზე მოქმედ კრებას და ვახტანგის სამართლის წიგნთა კრებულში ჩართო.

ვახტანგის სამართლის წიგნთა კრებული, აგრეთვე, შეიცავს გაერთიანებული საქართველოს სამეფოს ღვთივგვირგვინოსან მეფეთა მიერ შედგენილ სამართლის წიგნთაგან შემორჩენილ გიორგი ბრწყინვალეს „ბეგლის დადებას“. ეს იყო საქართველოს მთიანეთისათვის საგანგებოდ შედგენილი სჯულმდებლობა. იგი ადგილობრივი ხასიათის საკანონმდებლო ძეგლია, მაგრამ საქართველოს დაშლის შემდეგ ერთ დროს ბარისათვის შეუფერებელი და შეუსაბამო კანონები, დაქვეითებული და დანაწევრებული საქართველოს კუთხეებისათვის მოქმედ სამართლად იქცა – „რომლითა სჯიდნენ სამნივე ესე სამეფონი ქართლისანი“.

ვახტანგის კომისიამ, როგორც აღინიშნა, იგი ჩართო თავის სამართლის კრებულში.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ამ კრებულში ჩართული „სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა“. მკვლევართა ერთი ნაწილის აზრით, ამ კრებულში მართალია შეტანილია სხვადასხვა ეროვნული და უცხო ძეგლი, მაგრამ სავალდებულო ძალა მხოლოდ საკუთრივ ვახტანგის კანონებს ჰქონდათ. კრებულში შესული მოსეს, ბერძნულ და სომხურ სამართალს მხოლოდ დამხმარე სამართლის ფუნქცია ჰქონდა. თვითონ ვახტანგის სამართალზე დიდი გავლენა მოუხდენია ბიზანტიურ სამართალს.

ბიზანტიური სამართლის გავლენა როგორც ქართულ, ისე სხვა მართლმადიდებელი ქვეყნების სამართალზე, თურქების მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობის შემდეგაც არ შეწყვეტილა, „ბირიქით, შეიძლება ითქვას, რომ ის ერთგვარად კიდევ გაძლიერდა. საქართველოში გავრცელდა და გამოიყენებოდა როგორც ყველაზე ძველი (სირიულ-რომაული), ისე ბერძნულ-რომაული სამართლის ერთ-ერთი გვიანდელი ძეგლი, რაც მოწმობს საუკუნეთა განმავლობაში ბერძნულ-რომაული სამართლის მუდმივსა და უწყვეტ გავლენას საქართველოს სამართლებრივ წყობილებაზე. ამ მხრივ, საქართველოში განმეორდა ყველა ის მოვლენა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა აღმოსავლეთის სხვა მართლმადიდებელ ქვეყნებში“.⁵⁷⁸ სოკოლსკის მსგავსად, პროფ. ალ. ხახანაშვილის აზრით, საქართველოში მოქმედებდა ბერძნული (ე.ი. ბიზანტიური) სამართალი და დიდი გავლენა ჰქონდა ქართულ სამართალზე, მათ შორის, ვახტანგის კანონებზეც. ალ. ხახანაშვილის აზრით, ქართულ „სიგელებში ხშირად ნახავთ მითითებებს ბერძენთა კანონებზე“.⁵⁷⁹ როგორც ალ. ხახანაშვილი აღნიშნავს, ვახტანგის სამართლის კრებულში ჩართული ბერძნული სამართლის 153, 166 და 172-ე მუხლებიდან მომდინარეობს ბატონყმობის მკაცრი ხასიათი ვახტანგის სამართლის წიგნის 235-ე, 258-ე და 259-ე მუხლებში, რომლებიც ყმის უუფლებო მდგომარეობას აკანონებს. ალ. ხახანაშვილს მიაჩნია, რომ ბიზანტიის სამართლის დიდი გავლენა ქართულ კულტურასა და კანონმდებლობაზე აისახა ვახტანგის კანონებში, მაგალითად, მისი სამართლის წიგნის 25-ე მუხლში დაკანონებული პრინციპი – „მეფისა და კათალიკოსის საქმე ორისავე სწორი არს და ალბულას კანონების 102-ე მუხლის ნორმა

⁵⁷⁸ В. Сокольский, Греко-римское право в уложении грузинского царя Вахтанга VI, Журн. мин. просв. 1897, с. 56-93, ქ.ს.დ. I. გვ. 639; ⁵⁷⁹ ალ. ხახანაშვილი, „ბატონყმობა საქართველოში“, 1910. მეორე გამოცემა, გვ. 50-51.

„მეორე მეფე ეპისკოპოზი არს“ ბიზანტიური სამართლის ნორმებია. ბიზანტიამ კიდევ უფრო მეტი გავლენა დააჩნია საქართველოში ქორწინების, ცოლ-ქმრობის კავშირისა და ოჯახის საფუძვლების განმტკიცებას“.⁵⁸⁰

რუსი მეცნიერის მ. კოვალევსკის აზრით, „ქართული საოჯახო და საქორწილო სამართალი მთლიანად ნასესხებია ბიზანტიური კანონიკური სამართლიდან. რომისა და ბიზანტიის სამართალმა დიდი გავლენა მოახდინა ქალის უფლებრივ მდგომარეობაზე ქართულ სამართალში. ბექასა და აღბუღას კანონებით, ქურდობისათვის დასახელებული ორმაგი საზღაური ნასესხებია რომის სამართლიდან“.⁵⁸¹

ვახტანგის სამართლის წიგნთა კრებულში შესულთაგან სავალდებულო ძალა მხოლოდ ვახტანგის კანონებს ჰქონდათ. გერმანელი მკვლევარის დ. ჰოლდაკის აზრით, უფრო ადრე იგივე აზრი გამოთქვა ჰაქსტჰაუზენმა.⁵⁸²

აღ. ვაჩიშვილის აზრით, „ვახტანგის კრებულში შესული სხვა იურიდიული ძეგლები დადებითი სამართლის დამხმარე წყაროს წარმოადგენდნენ. მოქმედი სამართალი მხოლოდ და მხოლოდ ვახტანგის დებულებით არ ამოიწურებოდა, ვახტანგის დებულება სარგებლობდა უპირატესობით, მაგრამ სასამართლოს ჰქონდა კომპილაციის სხვა ნორმების შეფარდების უფლება, თუ ამას საჭიროება მოითხოვდა“.⁵⁸³

ივ. სურგულაძე კი მიიჩნევდა, რომ „ვახტანგის სამართლის წიგნი შედგენილი ქართლის სამეფო დარბაზის მონაწილეობით მოქმედებდა მთელ საქართველოში“.⁵⁸⁴

ისიღორე დოლიძის აზრით, XVIII და XIX სს-ის სასამართლო აქტები მეტყველებს, რომ

ვახტანგის სამართლის წიგნი მოქმედი სამართალი იყო, რომელსაც კანონის ძალა ჰქონდა.⁵⁸⁵

ვახტანგის სამართალზე გავლენა მოუხდენია ძველ საქართველოში არსებულ საკანონმდებლო ძეგლებს, ამიტომაც იგი ქართული ეროვნული სამართლის ყველაზე სრულყოფილი ძეგლი და მართლმსაჯულების ძირითადი სახელმძღვანელო წიგნი იყო გვიანფეოდალურ საქართველოში.⁵⁸⁶ ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ძველ საქართველოში ვახტანგამდეც არსებობდა უცხო ქვეყნების საკანონმდებლო ძეგლების ქართული თარგმანები, მათ ძველადაც აერთიანებდნენ სხვა ქართულ ძეგლებთან ერთ კრებულში.⁵⁸⁷ ბერძნული და სომხური სამართლის წიგნები უეჭველად წინათაც იქნებოდა, მათი არსებობა ვახტანგს არ სცოდნია და ხელახლა გადმოუქართულებია.⁵⁸⁸ დ. ფურცელაძე სიგელ-გუჯრების შესწავლის შემდეგ მივიდა დასკვნამდე, რომ ქართველი მოსამართლეები საქმის განხილვისა და გადაწყვეტილების გამოტანისას სარგებლობდნენ ვახტანგის კრებულში შეტანილი ბერძნული და სომხური კანონებით.⁵⁸⁹ ამასვე წერდა დავით ბატონიშვილიც, გიორგი XIII-ის ძე, ქართული სამართლის ისტორიის საუკეთესო მცოდნე.⁵⁹⁰

„სამართალი ვახტანგ ბატონიშვილისა“ როგორც ჩანს, თავდაპირველად, მთავრდებოდა 204-ე მუხლით, რომელსაც მოსდევდა ბოლოსიტყვაობა. შესავალში ვახტანგი აღნიშნავს, რომ იგი უმცირესი იყო ძმათა შორის, ინება „თავად მან უფალმან გამოავლინა პირითა უტყუელითა ბრძანება ცოდვილთა მოწყალება და მყო მე მსაჯულად და გამგედ ღვთისმშობლის წილხვდომილი ქვეყნისა“.⁵⁹¹ ვახტანგი, როგორც აღინიშნა, წერდა, რომ

⁵⁸⁰ აღ. ხახანაშვილი, „ბიზანტიის გავლენა საქართველოზე“, გაზ. „მოამბე“ 1901. №XII; ⁵⁸¹ М. Ковалевский, Закон и обычай на Кавказе, Т. I, с. 110-134. ქ.ს.დ. I. გვ. 639; ⁵⁸² Holldak, Zwei Grandsteine... 1907, p. 97-102, Haxthausen, Transcaucasia, II, 1856, p. 282. ქ.ს.დ. I. გვ. 638; ⁵⁸³ აღ. ვაჩიშვილი, ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან I, 1946, გვ. 18; ⁵⁸⁴ ივ. სურგულაძე, საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიისათვის, 1952, გვ. 113; ⁵⁸⁵ ქ.ს.დ. გვ. 641; ⁵⁸⁶ ი. დოლიძე, ვახტანგის სამართლის წიგნთა კრებულის შედგენილობა და წყაროები, ქ.ს.დ. I. გვ. 650; ⁵⁸⁷ ივ. ჯავახიშვილი, ქართული სამართლის ისტორია, I. გვ. 118-119; ⁵⁸⁸ იქვე, გვ. 119; ⁵⁸⁹ Д. Пурцеладзе, Крестъянские грамоты, 1880, с. 20; ⁵⁹⁰ ქ.ს.დ. I. გვ. 652; ⁵⁹¹ იქვე, გვ. 477.

სამართლის წიგნები შეადგინა „თანაყოლი-თა და მოწმობითა“ დოკუმენტი IV კათალიკოსისა. ასევე, არაგვის ერისთავის შვილის მთავარეპისკოპოსის გრიგოლისა და სხვა მიტროპოლიტის, ეპისკოპოსების, წინამძღვრების, სასულიერო პირების თანადგომით. საერთოდ არა მარტო სასულიერო იერარქიის, არამედ სახელმწიფო დარბაზის თანამონაწილეობითა და დამტკიცებით – „მოწმობითა და თანაზრახვითა ყოველთა დარბაზის ერთა ჩვენთათა“.⁵⁹²

მაშასადამე, სახელმწიფო დარბაზის სხდომებზე იხილებოდა ვახტანგის კანონები, რომელმაც საბოლოოდ მიიღო იგი. სახელმწიფო დარბაზი, როგორც აღინიშნა, როდესაც საეკლესიო საკითხებს იხილავდა და დარბაზობაში მონაწილეობდა უმაღლესი იერარქია, იმავდროულად წარმოადგენდა საეკლესიო კრებას კათალიკოსის მეთაურობით. მაშასადამე, ვახტანგის კანონები მიიღო საეკლესიო კრებამაც, ეს კანონები იმავე დროს საეკლესიო სამართლის ნორმებია, რადგანაც მისი მრავალი მუხლი სწორედ საეკლესიო საკითხებს ეძღვნება. საზოგადოდ, სამართლის დადგენის პროცესში კათალიკოსისა და ეპისკოპოსების მონაწილეობა იურიდიული ნორმაა. მაგალითად, ზოგიერთი მუხლი პირდაპირ მიუთითებს მათ ჩარევას, 64-ე მუხლით განსაზღვრულია ცოლის მტანჯველი კაცის მეფის მიერ დასჯა და მითითებულია: „და კათალიკოზმაც ასრე უყოს“.⁵⁹³ იქვე მითითებულია „ის კათალიკოზმან იცის“, მუხლი 65-ე – „ტანჯვა ჰყოს კათალიკოზმან“, მუხლი 66-ე – „კათალიკოზმან წურთნით უნდა შეარიგოს“, მუხლი 79-ე – „კათალიკოზმან და მეფემ გარდაახდევინოს“, „მოდვარმან იცის მისი საკანონი“.⁵⁹⁴ მუხლი 96-ე „ეს საქმე კათალიკოზმა და მეფემ დიდად უნდა მოიკითხონ“, მუხლი 97-ე „კათალიკოზისაგან

გარდახდევინება“ და სხვ. მთელი თავი აქვს დათმობილი ეპისკოპოსის საკითხს, მაგალითად, 175-ე მუხლში ნათქვამია, რომ საქართველოში ეპისკოპოსების შემოსავალი მცირეა და ისინი არ არიან დიდი ქონების პატრონები, რადგანაც „საქართველო ღარიბი და უსაქონლო ქვეყანა არის, აგრე რიგად არც ხელმწიფის შემოსავალი არის, ვერც ამას ეპისკოპოსის ძმა და სახლის კაცი ეპისკოპოსისაგან იშოებს რასმე მისგან“.⁵⁹⁵ ასევე საგანგებო თავი ეძღვნება სასჯელს „ქვეყნისა და რჯულის დალატისთვის“. მაგალითად, მუხლი 222-ე ამბობს – „ვინც კაცმან ქვეყანას და ქრისტეს რჯულს უორგულოს ღვთისა და ბატონის ორისავე მესისხლე იქნების“.⁵⁹⁶

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ვახტანგის სამართალში მოცემული პატივის ნორმები, რომლითაც საეკლესიო პირები მიკუთვნებულნი არიან ქვეყნის სხვადასხვა იერარქიულ ფენას. მაგალითად, 25-ე მუხლის თანახმად – „მეფისა და კათალიკოზის საქმე, უკადრისი თუ რაც რამ ფერი, ორისავე სწორი არის, იმიტომ რომე ერთი ხორცის ხელმწიფე არის და მეორე სულისა, კურთხევა და პატივიც ღვთისაგან და კაცთაგან სწორე აქვთ მათი საქმე ჩვენ სწორედ დაგვიწერია“. 26-ე მუხლით მთავარეპისკოპოსი პატივით გათანაბრებულია დიდებულ თავადთან, 27-ე მუხლით ეპისკოპოსი პატივით გათანაბრებულია შუა თავადთან; 28-ე მუხლით არქიმანდრიტის პატივი გათანაბრებულია მესამე ხარისხის თავადთან; წინამძღვარის პატივი ტოლია გადიდებული აზნაურისა, მღვდელ-მონაზვნის პატივი შუა აზნაურთან არის გათანაბრებული, მღვდლის პატივი – ცალმოგვი აზნაურის პატივის ტოლია (მესამე ხარისხის აზნაური, რომელიც უტოლდება მეორე ხარისხის ვაჭარს). მთავარდიაკვნის პატივი მსახურის პატივის

⁵⁹² ქ.ს.ძ., I, გვ. 478; ⁵⁹³ იქვე, გვ. 428; ⁵⁹⁴ იქვე, გვ. 501; ⁵⁹⁵ იქვე, გვ. 525; ⁵⁹⁶ იქვე, გვ. 439.

ტოლია, რომელიც უტოლდება მესამე ხარისხის ვაჭარს. (მიტროპოლიტის სისხლი მთავარეპისკოპოსის სისხლის მეხუთედს შეადგენს).⁵⁹⁷

ვახტანგის კანონები XIX ს-ის დასაწყისშიც კი გამოიყენებოდა საქართველოში რუსული მმართველობის ნებით, ამიტომაც მის, როგორც იმპერიის ერთ კუთხეში მოქმედი სამართლის მიმართ ხელისუფლება ინტერესს იჩენდა. იგი ითარგმნა რუსულად და 1828 წელს გამოიცა პეტერბურგში მმართველი სენატის მიერ. ფრანგულად იგი თარგმ-

ნა მარი ბროსემ XIX ს-ის 30-იან წლებში. 1887 წელს მეორე რუსული გამოცემა განახორციელა დ. ბაქრაძემ ქ. თბილისში. ფრანგი როდოლფ დარესტის თქმით, ვახტანგის კანონები „ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო ძეგლია სამართლის ისტორიაში“.⁵⁹⁸ იგი წარმოადგენს არა მხოლოდ სამოქალაქო, არამედ საეკლესიო სამართლის ერთ-ერთ წყაროს, ამიტომაც მისი შექმნა-შემუშავების დროიდან დღემდე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მკვლევართა შესწავლის ობიექტს წარმოადგენს.

„სამართალი ბაგონისშვილის ვახტანგისა“

[ამოკრეფილი მუსლები]

ქ. მეოფისა უმეოფისა, არსისა და უარსისა დამაარსისა, მკეები, არათუ დირსად და შეძლებისა ჩემისაებრ მკებელი და მმონებელი, უდებად მკონე მზოვნელ ვიქმენ.

ვითარცა მეფენი, დღითი-დღე მრეველნი ჳელთა მარგალიტთა შინა, და ჰპოებენ მძივთა რათამე, და უხილველობისათვის აღიღებენ და შთასდებენ საუნჯედ, ჰატიოსანთა შემკობით უპატიოსნედ მარგალიტთა ჰყოფენ, ეგრეთვე უფალმან ჩვენმან, მბადმან ყოველთამან და სიბრძნით გამგებელმან, მზოვა მარგალიტთა შინა მრავალთა და აღმიღო მსვავსად ჳმისა ამის მეცა ეგრეთვე, — უმცირეს ვიუავ მე ძმათა ჩემთა შორის და უმრწემს სახლისა ჩემისა, და ვმწესიდი თავსა ჩემსა უგუნურად და თავგედად, ჳელნი ჩემნი ივენენ მოქმედ არარის კეთილისა, და თითნი ჩემნი ვერა რომელსა იმრომებდენ ნებასა უფლისასა, არამედ ივენენ უქმ. ვინმე მიუთხრა ესოდენი ბოროტნი ჩემნი უფალსა ჩემსა.

ხოლო თავადმან უფალმან გამოავლინა ჰირითა უტეუელითა ბძანება, ცოდვილთა მოწუალება, და აღმიღო მე უნარჩევსობასა სახლისა ჩემისაგან და მეო მე მსაჯულად და განმკედ წილგდომილთა ქუეყანათა უბიწოდ მშობელისა დედისა თვისისა არათუ ქმნილეთათა რათამე კეთილთა ჩემთათვის, არამედ უნარჩევსობისა ჩემისათვის, ამისთვისმცა, რათა სცნან ყოველთა, რათა უსწავლელთა და უმეცართაგან სთნავს და ნებაავს სრულყოფელსა ღმთსა მარადის გონებაკეთილისა.

⁵⁹⁷ ქ.ს.ძ., I, გვ. 481; ⁵⁹⁸ იქვე, გვ. 673.

იყო ქუეყანა ესე ქართლისა ყოვლითურთ კეთილითა შემკულ და შეზავებულ, ხოლო ცვალებითა დღეთა და ვითარებითა ქამთათა თვით სიბრძნით და თავით თვისით სჯიდენ და განაგებდენ, ვიეთნიმე მოუხსობით, ვიეთნიმე მეგობრობით, ვიეთნიმე მორიდებით, ვიეთნიმე ღმრთის ურიდველობით და ვიეთნიმე მიღებითა ქრთამითა, — ვითარცა ენებათ, სჯიდენ.

ხოლო ჩვენ, ნებითა ღმრთისათა და წყალობითა დიდის კელმწიფისათა, ზირველით-განვე ზეცით საქართველოს მეფედ განკურთხილისა და აწ სასუფეველ ცათა შინა სულბრწყინულად მანათობელისა, ზირველ ვახტანგ წოდებულისა, ხოლო შემდგომად სპარსთა ენითა შაჰნავაზ კობილისა,

მისა მისისა, სრულიად ქება-შემსგავსებით ძნად მისათხრობელისა ქართველთა მეფისა და ერანელთა სფადარ-სპასალარისა, ამილბარ-სპასპეტისა, უთვალავისა და უამრავის სპისა და ლაშქრის მეწინავედ ჩენილისა, უვნებლად და მტერზე ძლევეთ მარებელისა, ვანდაარისა და ქირმანის ბეგლარბეგისა, გირიშქისა და ჰაილათის მჭირავისა, ძლიერისა და უძლეველისა, ზირველ გიორგი წოდებულისა და აწ მადლის კელმწიფისაგან წყალობით მეორე შაჰნავაზობით კობილისა,

მაგიერად მეოფმან, ძემან ერანის მდივანბეგის ლევან კობილისა, აწ შაჰულისან წოდებულისამან, საქართველოს ჯანიშინმან და გამგებელმან ბატონიშვილმან ბატონმან ვახტანგ, წინათქმულთა ამისთვის ვიწადეთ სასამართლოსა წიგნისა აღწერა.

ზირველ „დაბადებისა“, მოსეს მიერ ქმნილი სამართალნი, და კვლად ბერძენთა და სომეხთა წიგნთაგან გარდმოთარგმნებული, ეგრეთვე კათალიკოსისა, მეფის გიორგისა და ბექას განჩინებული სამართლები შევკრიბეთ და ესე ყოველი შემორე წერებულმან გამცნოსთ.

ხოლო ესეცა სცანთ, იგულეთ და იგულისმოდგინეთ, და რომელიც გენებოსთ და უმჯობეს გიჩნდესთ, მით სჯიდეთ და სამართალსა იქმოდეთ.

აწ ვიწუთ განაჩენისა ამის, ჩვენ მიერ აღწერილისათვის.

რომელნი იხილავთ და ისმენთ, ნურავინ ჰგონებთ, თვით მხოლოდ თავით თვისით რასამე ვყოფდეთ, არამედ თანაყოლითა და მოწმეობითა მღვდელ-მთავრისა და დიდის დედაქალაქისა მცნეთისა და კვართსა ზედან საუფლოსა სვეტისა ღმრთივ აღმართებულისა და მირონ-აღმოსვენებულის, საჭედ-მპურობელისა და ჯარისკსა ზედან მტკიცედ მდგომელისა, ძმისა ჩვენისა, ბატონიშვილის კათალიკოსის დომენტიისთა,

ეგრეთვე თანადგომითა არაგვის ერისთვიშვილის მთავარებისკაზოზის გრიგოლითი და სხვათა მიტრანპოლიტ-ეპისკოპოზ-წინამძღვართა და სამღვთოვანთათა,

და მოწმეობითა და თანაზრახვითა მუხრანის ბატონის ერეკლეთი, არაგვის ერისთავის გიორგითა, ქსნის ერისთავის დავითისითა, ორბელიძე სარდრის ლუარსაბითა, ამილახორის ავთანდილითა, მდივანბეგის ერასტიითა და სხვათა ყოველთა დარბაზის ერთა ჩვენთათა,

და კითხვითა ჰკუათა მეოფელთა და მოხუცებულთა კაცთათა გავაჩინეთ და დავწერეთ, რომელსა მივწვდით და ანუ გონებანი ჩვენნი სამართალთა მიხუდნენ.

ამით უფრო ვიქმენით მიზეზ წიგნისა ამის, რამეთუ აღარავინ განდრიკოს სასწორსა სამართლისასა ქრთამით, გინა მოუხსობით ანუ სხვეფრივ რითმე მიდგომითა, არამედ პირველ განაჩენნი იხილონ, და ახალი ესეცა, და რომელიც ენებოს მოსამართლესა, მით იქმოდეს სამართალსა.

მე ეს წიგნი ასრე არ დამიწერია და არცა ვიჩემებ, რომე არა აკლდეს რა. ბევრი ასეთი საჩივრები არის და მოვა, რომე ზოგი ვერ მოვიგონეთ და არც მისწუდების კაცის გონება.

ვინც მიხუდეს რასმე და მოიგონოს, ჩაურთოს და ჩასწეროს, კარგსა და მართებულს იქს.

25. მეფისა და კათალიკოზის საქმე, უკადრისი თუ რაც რამ ფერი, ორისავე სწორი არის, ამიტომ რომე ერთი ჯორცის ჯელმწიფე არის და მეორე – სულისა, კურთხევა და ზატივიც ღუთისაგან და კაცთაგან სწორე აქვთ. დანტურ, მეფეს უფროსს ზატივს სცემენ, მაგრამე ჯორციელის შიშით იქმონენ. ამიტომ მათი საქმე ჩვენ სწორედ დაგვიწერია. თუ არა სჯობდეს, ვინც უკეთ იცოდეს, ჩვენ ნურას გვაბრალებს, იმან დაწეროს.

ნუმცა ვინ იკადრებს და ნუმცა ვის შეემთხვევს ესევეთარი, რომელი ავნებს ჯორცსა და უმეტესად სულსა, ნუცა სამღთო კაცისა და ნუცა სხვათა ძეთა აღამისათა, – რომელსა მე ვკმობ, ესევეთარი.

ნუ თუ პირველითგანვე სამოთხიდან პირველისა მამის, აღამის, გამომბეჭდმან, დაუძინებელმან, მარადის მბრძოლმან და მტერმან, უხილავმან ეშმაკმან თვისითა მანქანებითა და საბრჭყე-გებითა აღძრას ბუნებანი კაცთანი შურად და კულად კაცისად, გინა საღმთოგანთა ზედან, გინა თუ დიდებულთა და თავადსა ზედან ანუ თუ აზნაურთა და გლეხთა ზედან, ანუ თუ მამა ძესა და ძე მამაზედა, გინა ძმა ძმაზედა და მოუუასი მოუუასზედა, – ესევეთარს საქმეს შეემთხვიოს, მას უკან ამის მეტი აღარა გაეწეობის რა, როგორც დაგვეწეროს, ასრე უნდა იქნას.

26. დიდებულის თავადის მთელი სიკუდილის სისხლი – ათას ხუთას ოცდათექუსმეტი თუმანი. ამ დიდებულის თავადის ტოლად – მთავარებისკოპოზის სისხლი. ამ მთავარებისკოპოზის სისხლზე მეხუთედ ნაკლებად – მიტროპოლიტის სისხლი.

27. დიდებულს ქუემოთის, შუას თავადის სისხლი – შვიდას სამოცდარვა თუმანი. ამასთან, ასრე – დიდებულის სახლის კაცის სისხლი. ამასთან, ასრე – ებისკოპოზის სისხლი.

28. ამას ქუემოთის, მესამეს თავადის სისხლი – სამას ოთხმოცდაოთხი თუმანი. ამასთან, ასრე – არქიმანდრიტის სისხლი.

29. ვადიდებულის აზნაურის სისხლი – ას ოთხმოცდათორმეტი თუმანი. ამასთან ასრე – წინამძღვრის სისხლი.

30. ამას ქუემოთის, შუას აზნაურის სისხლი – ოთხმოცდათექუსმეტი თუმანი. ამასთან, ასრე – მღვდელ-მონაზონის სისხლი. ამასთანვე, ამის მეხუთედ სისხლ-დაკლებით, – მწირის მონაზონისა. ამ შუას აზნაურის მთელის სისხლის ტოლადვე – დიდებულის დიდვაჭრის მოქალაქის სისხლი.

31. ცალმოგვის, მესამეს აზნაურის სისხლი - ორმოცდარვა თუმანი, ამასთან, ასრე - მღვდლის სისხლი. ამასთან - დიდებულის ვაჭრის ქუემოთის, მეორეს ვაჭრის სისხლი.

32. ამასთან, ასრე დაკლებით, მსახურის სისხლი - ოცდაოთხი თუმანი. ამასთან - მთავარდიაკვნის სისხლი. ამასთან - შუას ვაჭრის ქუემოთ, მესამეს ვაჭრის სისხლი.

64. მაგრამ კაცი რომ ცოლს სტანჯუდეს და უზატიურად ეზერობოდეს, და ურიგოს უშურებოდეს, მეფემ ის კაცი დააბას, დატუქსოს, ავად მიეპყრას და კათალიკოზმაც ასრე უეოს.

სხვა ამას გარდა თუ რამ ცოლ-ქმობაში ურიგო რამ მოკდეს, ის კათალიკოზმან იცის.

65. თუ ცოლმან ქმარი მოკლას ანუ წამლით ანუ, სხვა რითმე, განინჯეთ, რისთვის მოუკლავს. თუ ასეთი რამ ექნას, რომ ემართლებოდეს, თქვენ იცით; და თუ უბრალო მოკლა, ეგვც თქვენ იცით. ღ~თნ ნუ ქნას, და თუ ჩვენს ჟამში მოკდა, ჩვენ ვიცით.

თუ ცოლმან ქმარს ან სცეს, ან დაჭრას, დიდი გვემა და ტანჯვა უეოს კათალიკოზმან.

66. ცოლი და ქმარი რაგინდ სძულდენ ერთმანეთსა, უბრალოდ გაყრა არ იქნების, კათალიკოზმა წურთნით უნდა შეარიგოს.

79. აგრევე მოკდება, დედ-მამაში სხვაც რამ უმართებულო მოკდეს. თუ გამოჩნდეს, კათალიკოზმა და მეფემ გარდააღვეინოს; თუ არ გამოჩნდეს, მოძღვარმა იცის მისი საკანონო.

106. სასაფლაო, ხატი, ჯვარი, საუდრის მამული ერთია. თუ არ გაჭყოფენ, ისი სჯობს, საუდრის ემასა.

[ეპისკოპოზის ბეითაღმალისა ასრე იქნას] 175. ეპისკოპოზის ბეითაღმალი ჩვენს მიხედობაში სრულობით საუდრისა უნდა იეოს, მაგრამე ვითაც საქართველო ღარიბი და უსაქონლო ქუეყანა არის, აგრე რიგად არც ჭელმწიფის შემოსავალი არის, ვერც არას ეპისკოპოზის ძმა და სახლის კაცი ეპისკოპოზისაგან იმოებს რასმე მისგან, რომე ეპისკოპოზის დამარხვა შეიძლოს, ამიტომ უწინაც ასე ეოფილა გარეგებული და აღარც ჩვენ მოვძალეთ.

ასრე იქნებოდეს. რომელიც საუდრის რიგი და იარადი ეპისკოპოზს იქ დახურდომია, იმას გარდაის კიდევ თუ თვითონ თავის ჟამში ან თავის კონდაკით და ან საუდრის მამულიდამ საუდრისათვის გაუკეთებია რამ და შეუწირავს, ის საუდარს არ მოემღებოს.

და იმათ გარეთად თუ რამ დარჩების თეთრი, ფარჩა, ვერცხლი, ზური, ღვინო და ზირუტეუი, იმისგან ერთი წილი საჯელმწიფო არის, ერთი წილი საუდრისა, ერთი წილი ეპისკოპოზის ძმებისა, რომ ეპისკოპოზი დამარხონ.

[ბოლოსიტევაობა]. ქ. თვით, თავით თვისით აღმომეტეუელი წიგნისა ამის სამსაჯულოსა და მოძღვებელი წინაშე ეოფელთა მეოფთა და ეოფადთა, ძე მეფეთა და განმკებელი ქართველთა ერთა, ბატონიშვილი ვახტანგ, კუალად ვიტევი თქუენდა.

ეჭა, წარჩინებულნო და ღ~თისა ერთუფლებისა და სამთვითების გულმკურვლად მადიდებელნო და შეუორგულებულნო საკუთარნო მამანო, კათალიკოზნო, ეპისკოპოზნო,

მიტრპოლიტო, წინამძღვარო, მღვდელნო და სხვანო სამღვთოგანნო, და შემდგომად ჩვენდა მეფუნო, უფლისწულნო, დიდებულნო, თავადნო, აზნაურნო და ყოველნო მეოფნო ქართლისანო, რომელნი ჰგიებთ და კვალად სხვანი ეგებოდეთ, და იხილევდეთ ნაღვაწთა და წერებულთა წიგნთა ამათ სასამართლოთა, ჩვენ მიერ თქმულთა და თქვენდა მომართ მოღებულსა, ზირველვე დასაწეისმან წიგნისა ამისამანვე გამცნოსთ და მუნვე მოგიტხრასთ, თუ ვითარ მიზეზ ვექმენით აღწერად თვითოეულად სამართალთა.

ფრიადითა შრომითა და მრავლისა გამოძეიებლობითა თვით ვიგულისმოდგინეთ. რომელსა ზედან მოწმობა დართეს ერთა ჩვენთა სრულობით სამღვთოთა და გინა სამკედროთამან, ბრძენმან და მონახულმან, ყოველმანვე ერთბამად. და ესე ესრეთ არს შემზადებული.

ხოლო სხვანიც ზემორე სსენებულნი წიგნები სასამართლონი დიდთა სამეფოთანი, მოციხით და მოვიღვეით, და მრავლის სასჯელითა ვიდრე წელთა მეორედმდე გარდმოვთარგმნეთ. და იგინიცა უკლებულად აღგვიწერიეს და არს შემკობილი ყოვლისა სამართლითა.

არამედ, ვინათგან ქართველთა წესნი და ქცევანი სხვა რამე არს და არა მიჰგავს სხვათა ქუეყანისა რიგთა და ქცეულებათა, სხვა არს დიდებული და თავადი, სხვა არს სისხლი და სიკუდილი, სხვა არს ღალატი და უკადრისი, ამაღ ესევეითარისა სამართალნი სხვათა განაჩენთა შინა მოკლებით იპოების და მათი წიგნი უფროს ჩვენდა უკმარ არს.

ნუ სიქადულად შემირაცხავთ, და ვგონებთ უმჯობესად ყოველთასა წიგნსა ამას, სასარგებლოდ ქუეყანისა ამისად. ამაღ ნურავინ სძულაბს და იუნდოვებს.

აწ ვიაჯები ყოელთა და ისმინონ ესე. რომელმან ბრძენმან და გულისკმისყოველმან მსაჯულმან და მოსამართლემან აღმოკვეთისათვინ ქრთამთა და მიუდგომლობისთვინ მოყუასთა და თვალუხვავად სჯათა წვრთილებისათვინ იმძულვაროთ წიგნი ესე და მოიძაგოთ, და ინებოთ შეცვლა სამართალთა სხვებრ რათმე, ამას ნუ ჰყოფთ, ნუცა გარყვნით წერილთა ჩვენთა, რომელი აღვეწეროს. არამედ რომელმან უმჯობესი სიბრძნით თვისით ჰპოოს, იგი ჩართვით, თვისვე თქმულად, სად ენებოს, მუნ დაწეროს და იგიც ეგოს.

ხოლო რომელმან არა ისმინოს ვედრება ესე და მოძალოს სამართლები ჩვენი, სხვებრ შეცვალნეს, ცოდვათა ჩვენთა მიერ იგიმცა დაისჯების.

222. ქ. ვინც კაცმა ქუეყანას და ქრისტეს რჯულს უორგულოს, კიდევ ხედევდეს, იმით რჯული წაბდებოდეს, იმას მიუყეს, — ღთისა და ბატონისა ორისაჲ მესისხლე იქნების და ყოველი ავი იმაზე მართებული არის.⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, 1963, გვ. 477-539.

„კანონი“

თაბილისის III საეკლესიო კრება (16.XI.1748 წ.)

1748 წლის 16 ნოემბერს მეფე თეიმურაზის ძის ერეკლე II-ის ბრძანებით მოწვეულ იქნა საეკლესიო კრება. ეს კრება წარმოადგენდა ცდას, აღდგენილიყო ძველი ქართული საეკლესიო-სახელმწიფოებრივი წესრიგი. საქმე ის იყო, რომ 1632 წლიდან ვიდრე 1744 წლამდე სპარსთა მიერ გაუქმებული იყო ქართული სახელმწიფოებრიობის ეროვნული სახე, ქართლ-კახეთს მართავდნენ მაჰმადიანი მმართველები. ეროვნულ-ქრისტიანული საეკლესიო-სამოქალაქო ერთობა, რომელსაც ძველქართული სახელმწიფოებრიობა ეფუძნებოდა, მოისპო. ქართლის მაჰმადიანი მმართველები „მშვიდობიანი ცხოვრების“ ნიღბით ფარავდნენ ეროვნულ-ქართული სულისკვეთების დათრგუნვასა და ჩაკვლას. „შეერთეთ ქართველთა განცხრომა, სმა-ჭამა ყიზილბაშური, სიძვა, მრუშობა, ტყუვილი, ხორცთა განსვენება, აბანო, კეკლუცობა უგვანი, მეჩანგე, მგოსანი. რამეთუ ამა საქმეთა მოქმედთაგან კიდე არავის სცემდნენ პატივსა“ ყიზილბაშნიო, – წერს ვახუშტი ბატონიშვილი. ეროვნული ტრადიციების შინაგანი რღვევა – რეპრესიებზე უფრო მეტად საშიშ მოვლენას წარმოადგენდა ქართველებისათვის.⁶⁰⁰

ქართველობა გადაგვარდა, ეკლესიამ დაკარგა ძველი სახელმწიფოებრივი ფუნქციები და ხალხის ზნეობაზეც გავლენას ვეღარ ახდენდა. ქვეყანა გაირყვნა, ეროვნულობა შეირყა. ქართველებმა იცოდნენ, რომ მირონცხებული (ე.ი. ქრისტიანი) მეფის ტახტზე ასვლა ყველა ამ უბედურებას ბოლოს მოუღებდა იმით, რომ ქართული სახელმწიფო ეროვნულ ხასიათს დაიბრუნებდა. შემუშავდა საგანგებო პროგრამა საქარ-

თველოს „გამოხსნისა და აღდგომისა“, ყველაზე მოწინავე ძალები ჩვენი ქვეყნისა „გამოხსნის“ ქვეშ გულისხმობდნენ მაჰმადიანური სახელმწიფოების უღლისაგან საქართველოს გათავისუფლებას და ეროვნულ-ქრისტიანული სახელმწიფოებრიობის აღდგენას, ხოლო „აღდგომის“ ქვეშ იგულისხმებოდა დიდი საქართველოს აღდგენა „დარუბანდიდან ნიკოფსიამდე“ (ე.ი. გამაჰმადიანებული მესხეთის, საინგილოსა და აფხაზეთის – დედასამშობლოს წიაღში დაბრუნება). მართლაც, ასწლოვანმა მოღვაწეობამ თავისი შედეგი გამოიღო. 1744 წლის 1-ელ ოქტომბერს აკურთხეს ქართლის ქრისტიანი მეფე თეიმურაზი სვეტიცხოველში. ესაა უბედნიერესი თარიღი ქართული ერისა და ეკლესიის ათასწლოვან ცხოვრებაში.

როგორც ითქვა, მაჰმადიანთა მმართველობისას ყოველმხრივ (სულიერად და ეკონომიკურად) დაუძლურდა ქართული ეკლესია. საჭირო იყო საქმის სწრაფი გამოწვორება, რისთვისაც დიდად უღვაწია ჩვენს უდიდეს პატრიარქს ანტონ I კათალიკოსს. ჩანს, იგი რამდენიმე წლის მანძილზე ამზადებდა საეკლესიო კრებას. 1748 წელს, ქრისტიან მეფეთა ტახტის აღდგენიდან სულ მალე, შედგა საეკლესიო კრება ქალაქ თბილისში. კრების მიზანი ჩანს გამოცემულ კანონებში, კრებამ აღნიშნა: „ვინაიდან პირველ ამათსა წარმართნი მეფენი ფლობდეს ქართველთა, რანთა, კახთა და ყოვლობითად ერსა ღმრთისასა და ქრისტეს ცხოვართა არა ავლენდეს წრფელად მწვანელოვანსა, არამედ აძოვებდეს ეკალთა და კუროსთავთა ზედა და ამათ მიზეზთა მიერ ნათლად სჯა და სჯულის ხედვა მიფარულ იყო და უმეცარ-

⁶⁰⁰ ლ. მენაბდე, ქართლის კათალიკოსი ევდემოზ I, საღვთისმეტყველო კრებული, 1986, №1, გვ. 101.

თა წერილისათა განრყვნილ იყო და დაკნინებულ კანუნი და წესი ეკლესიისა“.⁶⁰¹

ე.ი. აქამდე „წარმართი“ (იგულისხმება მაჰმადიანი) მეფეები ფლობდნენ ქართლ-კახეთს, ისინი „ქრისტეს ცხოვართ“ (ე.ი. ქრისტიანებს, ქართველებს) მწვანე საძოვარს კი არ აძოვებდნენ, არამედ ნარ-ეკალს, ამის გამო გაირყვნა კანონი და საეკლესიო წესი, გონებაც დაბნელებული იყო („ნათლად სჯა“) საღმრთო წერილის არცოდნის გამო.

„მაშინ ღმრთის მსახურმან მეფემან, ყოვლად სანატრელმან პატრიარქმან, წმიდათა მიტროპოლიტთა, არქიეპისკოპოსთა, არქიმანდრიტთა და მღვდელთა სულისა მხურვალეებითა მოიღეს პირველად მტკიცე ბრძანება წმიდის სახარებისა და სამოციქულოსა კანუნისა და წმიდათა შვიდთა მსოფლიოთა კრებათა და წამებითა მათითა აღავსეს ნაკლუვანება ეკლესიისა, დაამტკიცეს და დააწესეს კანუნი ესე 27“.⁶⁰²

აღსანიშნავია, რომ ეს კრება საქართველოს ეკლესიას ხაზგასმით უწოდებს „სამოციქულო ეკლესიას“. ერეკლე მეფემო, ნაბრძანებია ამ ძეგლში, „შემოკრიბნა მწყემსნი სიტყვიერთა კრავთანი მტკიცესა შინა ქალაქსა ტფილისისა, საღმრთოთა სამსჯელმმართველსა პალატსა შინა ყოველთა თხემისა სამოციქულოსა ეკლესიისა“.

ეკლესიამ აღნიშნა თავისი მართლმადიდებლური მიმართულება იმით, რომ აღიარა მხოლოდ შვიდი მსოფლიო კრების ავტორიტეტი, კათოლიკური ეკლესია აღიარებს არა შვიდ, არამედ გაცილებით უფრო მეტი კრების ავტორიტეტს, რადგანაც X-XVII სს-ში, ერთობის დროინდელი შვიდი მსოფლიო კრების შემდეგ კათოლიკურ სამყაროში ჩატარდა მრავალი გაერთიანებული კრება, რომელთაც კათოლიკენი „მსოფლიო“ კრებად მოიხსენიებენ. 1748 წლის საეკლესიო კრების მიერ, როგორც აღინიშნა, მხოლოდ

შვიდი საეკლესიო კრების დამოწმება ქართული ეკლესიის წმიდა, მართლმადიდებლურ ტრადიციულ მიმართულებაზე მიუთითებდა.

მიუხედავად შინაგანი მართლმადიდებლური ბუნებისა, კრება ქართულ ეკლესიას „სამოციქულოს“ უწოდებს. საქმე ისაა, რომ სიტყვა „სამოციქულო“ თავის თავში შეიცავს ღრმა საეკლესიო-იურიდიულ დატვირთვას. ძველად სამოციქულო ეკლესია თავისი იურისდიქციის ქვეშ მყოფი ტერიტორიის მთელ მკვიდრ მოსახლეობას თავის სამწყვსოდ განიხილავდა, ე.ი. მიაჩნდა, რომ ნებისმიერი მოქალაქე, მის სამწყვსოში შემავალი, უნდა შეერთებოდა იმ სარწმუნოებრივ აღმსარებლობას, რომელსაც მოციქულის მიერ ნაქადაგებად თვლიდა. საქართველოს მაგალითზე ეს ასეთ სახეს იღებდა: საქართველოში მოციქულთა და მოციქულთა სწორ წმ. ნინოს მიერ მართლმადიდებლური სარწმუნოება მიიღო მთელმა მოსახლეობამ, ანუ ქართველმა ერმა, შემდგომში ჟამთა ვითარებისა და მტერთა შემოსევების გამო საქართველოს ეკლესიის ამ სამწყვსოში, ანუ ქართული მოსახლეობის ერთ ნაწილში უცხო ეკლესიებმა გაავრცელეს უცხო სარწმუნოებანი (მაგალითად, მონოფიზიტობა, კათოლიკობა, მაჰმადიანობა), მოსახლეობის ამ უკვე არამართლმადიდებლურ ნაწილსაც ქართული ეკლესია თავის სამწყვსოდ მიიჩნევდა თავისი სამოციქულოობის გამო და თვლიდა, რომ მას უფლება ჰქონდა ემუშავა ქართველ კათოლიკეებთან, მაჰმადიანებთან, გრიგორიანებთან, წარმართებთან, რათა ისინი დაბრუნებოდნენ მოციქულთა მიერ ნაქადაგებ სარწმუნოებას, თავის დედაეკლესიას. მაშასადამე, მართლმადიდებლობას. ეს ტერმინი („სამოციქულო“) საეკლესიო-იურიდიულ დატვირთვას შეიცავდა და „სამოციქულოდ“ წოდებით საქართველოს ეკლესია მთელ მკვიდრ მოსახლეობას, ანუ მთელ ერს სარ-

⁶⁰¹ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 798; ⁶⁰² იქვე, გვ. 799.

წმუნობრივი ორიენტაციის მიუხედავად თავის კანონიერ სამწყსოდ თვლიდა.

1748 წლის კრების კანონში „პატრიარქი ანტონი“ თავის თავს „სრულიად საქართველოს მსაჯულველს“ უწოდებს.⁶⁰³ მართლაც, ქართლის კათალიკოსი, როგორც წინა საეკლესიო კრებების (მაგალითად, „სამართალი კათალიკოსთა“) განხილვიდან ჩანს, სრულიად საქართველოს ეკლესიის უპირველესი სასულიერო მსაჯული, კანონმდებელი იყო. ხელრთვებშიც ანტონი თავის თავს აღმოსავლეთ საქართველოს კუთხებთან ერთად „სამცხე-საათაბაგოსა და ყოვლისა ქვემო საქართველოსა“ პატრიარქს უწოდებს.⁶⁰⁴ უცხოურ (ბერძნულ) წყაროებში აფხაზეთის, ანუ დასავლეთ საქართველოს საკათალიკოსოს „ქვემო იბერიის საარქიეპისკოპოსო“ ეწოდება, მსგავსადვე ქართულ საბუთებშიც დასავლეთ საქართველოს „ქვემო ივერია“, ანდა „ქვემო საქართველო“ ეწოდება, აღმოსავლეთ საქართველოს კი „ზემო“. ანტონი თავის თავს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოსა და რაც ყურადსადებია, იმ დროს უკვე გამაჰმადიანებული სამცხე-საათაბაგოს პატრიარქს უწოდებს. მიზეზი ამისა იყო ის, რომ „სამოციქულო“ ქართული ეკლესიის მეთაური თავის სამწყსოდ თვლიდა გამაჰმადიანებულ ქართველებსაც და იღვწოდა მათი დედაეკლესიის წიაღში დაბრუნებისათვის.

კრების მიერ გამოცემულ კანონთა 1-ელი – მე-6 მუხლები ეხება ეკლესიის მოწყობასა და წირვა-ლოცვის მომზადების წესრიგის დაცვას. მე-7 – 16-ე მუხლები შეეხება მღვდელთა გარეგნული და ზნეობრივი სახის დაცვას. მე-17 – 19-ე მუხლები მითითებაა ეპისკოპოსებისადმი საეკლესიო წესრიგის დაცვის შესახებ, მე-20 – 24-ე მუხლები ეხება ქორწინების საკითხებს, 25-ე მუხლი ეხება ნათლობის საკითხს, 26-ე

მუხლი შეეხება საეკლესიო მამულების საქმეს, 27-ე მუხლი შეეხება ზვარაკის (ცხვრის, პირუტყვის) დაკვლის აკრძალვას ეკლესიის შემოგარენში. საერთოდ, აღსანიშნავია, რომ ეს კანონები შემუშავებულია რუსულ ეკლესიაში მიღებული თარგის შესაბამისად. მაგალითად, მე-4 მუხლი კრძალავს ტრაპეზის „კედელსა ზედა აღკვრას“, მაშინ როცა ძველქართულ პატარა ზომის ეკლესიებში საკურთხევლის სიმცირის გამო მოუხერხებელი იყო ტრაპეზის შუა ადგილას („საშუალოს ზედა“) დაფუძნება და პირდაპირ ადგამდნენ აღმოსავლეთ კედელს. რუსულ ეკლესიაში მსგავსი პრაქტიკა არ არსებობდა, ამიტომაც კრებამ ქართულ ეკლესიაშიც აკრძალა. 27-ე მუხლით აკრძალა ზვარაკის დაკვლა ეკლესიის ეზოში, მაშინ როცა აღმოსავლეთის ქრისტიანულ ეკლესიებში მიღებული იყო ცხოველის დაკვლა, შესაბამისი ლოცვაც კი არსებობდა, საქმე ისაა, რომ ეს ზვარაკი მიიჩნეოდა არა ღვთისადმი შესაწირად, არამედ ეკლესიისადმი და ღვთისადმი პატივისცემის გამოსახატავად და შენაწირად (ისევე როგორც, ვთქვათ, შენაწირი იყო ფული, სანთელი, ნაჭერი და სხვ.). მსოფლიო ეკლესიისა და ამ შემთხვევაში რუსული პრაქტიკისათვის უცხო იყო ეს უძველესი ეკლესიის ქრისტიანული გადმონათობა – 1748 წელს კრებამაც აკრძალა. ამის მსგავსი სხვა მაგალითებიც არის.

კრების მიერ გამოცემულ კანონებს, რომელთაც თავიანთი მნიშვნელობა დღესაც არ დაუკარგავს, ხელს აწერენ ერეკლე მეფე კახეთისა და „მმართველი ქართლისა“, ანტონ კათალიკოსი, აშბა ალავერდელი ეპისკოპოსი, მცხეთელი (სამთავროელი) ეპისკოპოსი და გორის მიტროპოლიტი, ტფილელი, ზორნაბუჯელი (ქიზიყელი), ნინოწმიდელი, მროველი, ნეკრეს-გრემელი, წილკნელი, კაწარელი, ურბნელი, ხარგისთვალელი,

⁶⁰³ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 798; ⁶⁰⁴ იქვე, გვ. 803.

სამთავნელი, ჭერემ-ქალაქელი ეპისკოპოსები, ქვათახევის არქიმანდრიტი, კახთა მეფის კარის წინამძღვარი, ქართლის მეფის კარის წინამძღვარი, „დიდი ეკლესიის“ (ალბათ, სვეტიცხოვლის) იკონომოსი, ხელი მოაწერეს პატრიარქის მოძღვარმა და მეფის ხუცესმა, კახთა მეფის დეკანოზმა, ალავერდის ეკლესიის დეკანოზმა.

საერთოდ, 1748 წლის კრება ეს იყო სამაგალითო, საჩვენებელი, დიდი კრება, რომელიც ღრმა შესწავლას მოითხოვს. ეს კრება ცდილობდა რუის-ურბნისისა და ძველი ქართული კრებების კანონშემოქმედებისა და სისავსის რესტავრაცია-აღდგენას, ამასთანავე, ცდილობდა რუსულ ეკლესიაში დანერგილი პრაქტიკის გადმოღებასაც.

თეოდორანია ამ კრების შესახებ წერს: „კრება გაიხსნა ანტონ კათალიკოსის პალატებში, დამსწრეთა შორის იყო ერეკლე II, კრების დროს მაგიდაზე ესვენა ცხოველყოფილი ჯვარპატიოსანი, წმიდა სახარება და სჯულისკანონი. კრების შედეგს მემათიანე მოკლედ, მაგრამ ნათლად გამოგვცემს, რომ „განარჩივს და აღმოფხვრეს ყოველივე უწესოდ ქცევანი და დაუდგეს მოციქულთ და მღვდელმთავართ კანონი სჯული მტკიცე და შეურყეველი ქრისტიანობისა, რომელსა მოგიტხოვრობ წმიდა კანონი მათი“... მემათიანე მიუთითებს აგრეთვე ეპარქიათა რაოდენობასა (15 ყოფილა, 8 ქართლში და 7 კახეთში) და მათი საზღვრების დადგენაზე, როგორც ჩანს, ძნელბედობის შაშხ დაქვრივებული ეპარქიები განახლდა და კრების მერე არ დარჩა არც ერთი, თავისი ეპისკოპოსი რომ არ ჰყოლოდა. ღვთისმსახურების გაუმჯობესებისა და სხვადასხვა ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის ბრძოლაში საუკეთესო საშუალებად მიიჩნიეს სტამბის გახსნა და საღვთისმეტყველო წიგნების ბეჭდ-

ვა. კრებამ დიდი შრომა გასწია იმ სტამბის მოსაძიებლად, რომელიც ვახტანგ VI-მ ჩამოატანინა ვლახეთიდან (1709), მაგრამ, რომელიც დროთა განმავლობაში საქართველოდან რუსეთში აღმოჩნდა. განსაკუთრებით გაისარჯა კათალიკოსი, მას მეფეც დაეხმარა, სტამბა გამართეს და დაბეჭდილი წიგნებით „აივსო ქართლი“, წერს მემათიანე. აქ დაიბეჭდა ყველა საღვთისმეტყველო წიგნი, გარდა თვენისა და სადღესასწაულოსა. ამ სტამბიდან გამოსულ ზოგიერთ წიგნს საეკლესიო წირვა-ლოცვების დროს ვხმარობდით ჩვენ XX ს-ის 70-80-იან წლებშიც. სტამბა არსებობდა 1795 წლამდე. ვიდრე სპარსეთის შაჰმა ალა-მაჰმად-ხანმა არ დაანგრია თბილისის დაპყრობის დროს.

ამ კრების ერთგვარ გაგრძელებას წარმოადგენს მეორე კრება, რომელიც კათალიკოსმა მოიწვია მცხეთაში 1749 წლის დეკემბერში, როგორც ჩანს, კრება მოულოდნელად ჩატარდა და მოიწვიეს ის მღვდელმთავრები, ვინც ერეკლეს მეუღლის, დედოფალ ანას დაკრძალვას ესწრებოდნენ. ამჯერად, თავყრილობის მიზეზი იყო ის ქრისტიანული წესჩვეულებანი, რამაც თავი იჩინა დედოფლის დატირებისა და დასაფლავების დროს და შეავსო პირველი კრების დადგენილებანი. მემათიანე მოკლედ შენიშნავს: „იქმნა წმიდა კრება და აღმოფხვრეს ქართლისა ქვეყანისაგან საქმე ყოველი უჯერო, წმიდამან პატრიარქმან ანტონიმ განმართნა განდრეკილება და წინააღმდეგი სჯულისა, ტირილი და უჯერო კერპური გლოვა ყოველივე დააყენეს“. აღნიშნულ კრებაზე განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა ხალხის ზნე-ჩვეულებების განწმენდას, გარდა ამისა, ძველი ქართული საეკლესიო კანონების თანახმად კვლავ დააწესეს დიდი ჯარიმა იმათ წინააღმდეგ, ვინც მიღებულ წესდებას უარყოფდა“.⁶⁰⁵

⁶⁰⁵ თ. თორდანია, „ანტონ I“, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 66.

„კანონნი“ – 1748 წლის საეკლესიო კრებისა

[სრული ტექსტი]

[1] სათნოყოფითა ღმრთისა ეოველთა მბადისათაჲ იქვეელგულსმოდგინა რტომან დავითისამან, ღმრთივ-ცხებულის თეიმურაზ მეფის ძემან ირაკლი ჰანკრატიონმან, კახთა მეფემან, განმკებელმან ქართლისამან, ხოლო თუთ ვიდრემე ღმრთითა ზინაქსულ სჯულეთა მართლ-მეადღსარემან აღახუნა გონების ცის ნათლის ბჭენი და წადიერების ღრუბლითა შემოკრიბნა მწვემსნი სიტყვიერთა კრავთანი მტკიცესა შინა ქალაქსა ტფილისისაჲ, საღმრთოთა სამსჯელმ-მართებელთა ჰალატსა შინა, ეოველთა თხემისა სამოციქულოს ეკლესიისათა, თან-თნებო-ზრახვა-ჯერ-ჩინებითა ეოვლად სანატრელსა, თუთ მისვე სადავითოს სქესითისა მეფის ძის ანტონი პატრიარქისათა, სრულიად საქართველოს მსაჯულეელისათაჲ, რომელთა საუკუნომცა არიან კურთხევანი;

ვინაჲდგან ზირველ ამათსა წარმართნი მეფენი ფლობდეს ქართველთა, რანთა, კახთა და ეოვლობითად ერსა ღმრთისასა და ქრისტეს ცხოვართა არა ავლენდეს წრფელად მწვანვილოვანსა, არამედ აძოვებდეს ეკალთა და კუროსთავთა ზედა; და ამათ მიზეზთა მიერ ნათლად სჯა და სჯულს-ხედვა მიფარულ იყო და უმეცრებითა წერილისათა განრქუნილ იყო და დაკნინებულ კანუნი და წესი ეკლესიისაჲ.

მაშინ ღმრთის მსახურმან მეფემან, ეოვლად სანატრელმან პატრიარქმან, წმიდათა მიტროპოლიტთა, არქიეპისკოპოსთა, არქიმანდიტთა და მღვდელთა სულისა მხურვალეებითა, მიიღეს ზირველად მტკიცე ბრძანებაჲ წმიდისა სახარებისა და სამოციქულოს კანონისაჲ და წმიდათა შვიდთა მსოფლიოთა კრებათა, და წამებითა მათითა აღავსეს ნაკულეევანება ეკლესიისა, დაამტკიცნეს და დაწერნეს კანუნი ესე კზ თავ-თავგოანად, თვესა ნოენმბერსა იგ, დღესა კვირიაკესა, ქრისტეს აქეთ ათას შუდას ორმოცდარვა

[2]1. უფლის ქრისტეს სძალსა, ეკლესიის შინა წმიდა ტრაპეზსა ზედა, თუნიერ სახარებისა, სამკვეთლოსა, ოდიკისა და ჯუარის, ნურავინ ხელ-ეოფს ქამის-წირვად.

2. იტვეის წმიდა ესე ღმრთივ კრება, რათა აქუნდეს საკურთხეველსა კანკელს, სამნი კარნი საშუალ, იმიერ და ამიერ, რომელ ესე ფრიად ჯერ-არს. და კულად სიმცირის და იწროებისათუხ ეკლესიისა, ორნი ოდენ ქმნან კარნი. ხოლო ერთისა კარისა ქმნან ნურავინ იკადრებს, რამეთუ უჯერო არს და უშვერ საქმე ესე. ხოლო კანკელი შეძლებისაებრ, რომლისაცა რისმე ქმნან ნივთისაჲ.

3. ოდეს იქმნეს ქამთავან დაძველებული და დაგლეჯილი წმიდაჲ ოდიკი, გინა დამწვარი ცეცხლითა საშუალ ანუ კერძო მისი, გინა გარდაუფარებლად და შიშვლად იეოს წმიდაჲ ტრაპეზი, ამათ მიზეზთა მიერ წმიდაჲ მსხვერპლის შეწირვა დაგვიყენებია.

4. ამა კრებისა შემდგომად ვამცნებთ ეოველთა მართლმორწმუნეთა ქრისტიანეთა უკუეთუ ვინმე ინებონ გულსმოდგინებით აღშენება ღმრთისა ეკლესიისა, ჯერ-არს მათდა, რათა წმიდაჲ ტრაპეზი საკურთხეველს საშუაღს ზედა დააფუძნონ, რათა გარე შემოუვლიდენ მღვდელნი, ხოლო კედელსა ზედა აღკრვა წმიდის ტრაპეზისა უჯერო არს და ნურავინ იკადრებს.

5. ვამცნებთ ეპისკოპოსთა სიტყვიერთა ცხოვართასა, რათა უმეცარნი წერილისანი სადიაკონნი და სამღვდლონი, რომელთა არა უწეოდენ წაკითხვა კეთილად წმიდისა სახ-არებისა, სამოციქულოს ებისტოლისა, კურთხევისა და კონდაკისა, არა მიიღონ მათ ზედა კურთხევა და ნიჭი სულისა წმიდისა, რომელ-ესე სრულიად განგვიგდიეს, რამეთუ ვითარ ეგების უმეცართაგან მსახურება წმიდისა ტრაპეზისაჲ.

6. ქამსა წმიდისა ქამის-წირვისასა, უკეთუ ოდენ არა აქვდეს მღვდელსა სასთელი აღსანთებელად და საკმეველი კმევაჲ, ნუ იკადრებენ წირვად, არამედ დაეცადოს.

[3] 7. უკეთუ ოდენ იპოვნენ მღვდელი ეკლესიისანი, საერისკაცოთა მოკლითა სა-მოსლითა მოსილნი აღკვართულად, განიწვართნენ ეპისკოპოსისაგან, რამეთუ ფრიად უშ-ვერება არს მათდა და ღირს არიან კიცხვისა.

8. ქალაქთა შინა, გინა სოფელთა შინა, ანუ სიმრავლესა შინა ერისასა უკეთუ ოდენ იპოვნენ მღვდელი სამხედროთა საჭურველითა აღჭურვილნი, ვამცნებთ უშვერე-ბათა მათთა ანუ დაღვან საჭურველი და მახული მათი, და უკეთუ კულა არა ისმინონ, გარდაევენენ მღვდლობისაგან.

9. ვამცნებთ მონაზონთა მემხოლოეთა უკეთუ, თვინიერ ნებისა და შენდობისა თვისი მამის და წინამძღვრისა, გამოვიდეს მონასტრით, ეოვლადვე ნურავინ შეიწუნარებს მას, არამედ განაძონ, ვითარცა ურჩი ჭეშმარიტისა კანუნისაჲ და მორჩილების დამწიხნელი.

10. ხუცეს-მონაზონსა, რომელსა არა რწმუნებულ იყოს წინამძღრობა საწინამძღ-როსა ეკლესი[ი]სა, ჯერ-არს მისა, რათა ანუ თანა-ევებოდეს ეპისკოპოს[ს]ა, ანუ იყოს მონასტრისა შინა ძმათა თანა. ხოლო უკეთუ არა, და იქცეოდეს ერისკაცთა თანა გინა მამულსა და სახლსა შინა იყოფებოდეს, ესევეითარისა მის ქცევა უწესო არს და განგებულ, და ნულარა იკადრებს.

11. ვამცნებთ მღვდელთა ეკლესიისათა უკეთუ ინებონ მოძღვრებად ერისა ანუ აღსარე-ბის შეწუნარებად სიტყვიერთა სამწესოთა, [ჯერ-არს], რათა პირველად მიიღონ ბრძანება და შენდობა თავისის ეპისკოპოსისაგან, და უკეთუ კულა არა მიიღონ შენდობა და ბრძანება ეპისკოპოსისა ნუ ოდეს იკადრებენ მოძღვრებად ერისა, რამეთუ უწესო არის.

12. უკეთუ ოდესმე მივიდეს სამღვდლოთაგანი სხვისა ეპისკოპოსისა სამრევლოსა შინა, თვინიერ თანა-ჯერ-ჩინებისა და შენდობისა მის ეპისკოპოსისა, ნუ იკადრებს ქამის-წირვად, გინა სამღვდლოსა საიდუმლოსა აღსრულებად. ხოლო ესეცა ჯერ-არს მისა, რათა თვისსაცა ეპისკოპოსისა შენდობის წიგნი აქვდეს; ეგრეთვე ხუცეს-მონაზონ[ნი]ცა ეოფდენ ამას.

13. ამასცა კანონს ვამცნებთ მღვდელთა რომელთა ენებოსთ უსისხლოს მსხვერპლის შეწირვა, რათა მიიღონ საკურთხეველად სეფისკვერნი ხუთნი რჩეულისა იფქლისანი, და

უკეთუ არ აქვანდეს. იშვიათად სადმე სამნი მიიღონ, და ამათს კიდე ნამეტნავსა და ნაკლებსა ზედა ნუ იკადრებენ ქამის-წირვად.

14. ხუცესნი და ეოვლობა სამართლმადიდებლოსა ქრისტეანობისა ვითარცა უოფდეს ზატევისა წმიდასა ტრაპეზსა. ეგრეთვე მსგავსად ზატევისცემდნენ წმიდასა ემბაზსა.

15. უკეთუ ვიეთნიმე მღვდელი ბრალსა, გინა რისათვისმე მიზეზისა მღვდლობისაგან დაეწებულ იყვნენ, ნურგინ იკადრებს ეპისკოპოსთაგანი მიცემად მისა სამღვდლოსა ოლარისა, რამეთუ არცა ერთი რომელიმე საიდუმლო არა აღესრულების მის მიერ, არამედ სრულიად დაეწებულ არს.

16. რომელსაცა ვისმე მღვდლთაგანსა ეკლესია ქრისტესი არწმუნებდეს, მაკურთხეველისაგან არა ჯერ-არს მისა, თუნიერ დიდისა ჭირისა, რათა დააკლოს რაიმე საეკლესიო წესის აღსრულება ღოცვისა და წმიდა ქამის-წირვისა.

17. უკეთუ კულა სადმე გამოჩნდეს სამრე[ვ]ლოსა ეპისკოპოსისაგან კერძთა მიერ მოპოვნებული საქმე გრძნება, მექერეობა, გინა ბეჭის-მხედველობა, ანუ თავგანის-ცემა ხისა, გინა სხვის ნივთისა, მიუძნებთ ეპისკოპოსთა, რათა თვითოეულმან თქვსა სამწესოსა შინა სრულიად აღმოაგდონ და განმარგლონ საქმე ესე.

18. ქრისტეს სძლისა და დედოფლის ეკლესიასა შინა არა წეს არს კანუნ ნოაგობათა და ტაბლათა მიღება, გინა შინაგან დამარზვა ხილისა, და ნოაგობათა ნივთისა, და ჭამა მას შინა, რამეთუ სახლი არის სალოცველი ღმრთისა.

19. ეპისკოპოსი და უფროსად მღვდელი განეგრძალებენ, რათა წმიდასა შინა კურიაკესა, ანუ საუფლოსა დღესასწაულსა არა დააკლდენ ერნი მისნი ღოცვისა და წმიდისა ქამისა წირვისა მოსმენად, რამეთუ ეოვლად თანამდებ არიან მისლვად.

20. ვამცნებთ ეპისკოპოსთა, მღვდლთა და ეკლესი[ი]ს მოურნეთა, რათა განეგრძალებენ [შ]ჯუღთა ღმრთისა და არა შერიონ ნათესაობა უწესოთა ქორწინებითა, არამედ ესრეთ ეოვდენ იყავნ დასაბამ ზირველ მამა და მისგან რაჲ გამოეკვეთნენ ოთხნი ერთ კერძო და კულად ოთხნი ერთკერძო, ხოლო ეს იქმს თვინიერ დასაბამისა მის, რიცხვსა რვასა და სრულ იქმნეს ორსავე კერძოსა რიცხვი რვა, — მეხუთე ერთ კერძოსა და მეხუთე მეორისა კერძოსა — ესე მეხუთენი შეიუღვლიან ურთიერთას. და ამა მეხუთეთა ნაკლებს არავის განუხინებთ ქმნად ქორწინებისა.

21. განვაკრძალებთ ზოგად ეოველთა მართლმადიდებელთა ქრისტეანეთა, რათა არავინ მიიყვანოს ცოლად, უწესოთა ქორწინებითა, დედაკაცი განტევებული ქმრისაგან, რამეთუ ცხადად მრუშებისა ბრალსა შინა შთაეფლვს, ვითარცა მოკვლებიეს წმიდისაგან სახარებისა ქრისტეს ნათქვამი საღმთო ბრძანება, ვითარმედ „რომელმან განტევებული შეირთოს, მანცა იმრუშაო“; და ამას თანა ეწამებიან სამოციქულონიცა კანუნი და ერთხმობით წმიდანი მუდნი მსოფლიონი კრებანი და უფროსდა დიდი ბასილი.

ამისთვის ჩვენცა ერთხმობით თანა-მიუხმებთ და დავამტკიცებთ თქმულსა მათსა, რათა რომელთაცა ესხნენ უსჯულოდ შეუოფილნი, ქმრისაგან განტევებულნი, მემრუშენი დედაკაცი, მყის დაიხსნას და დაირღვოს უწესო და უსჯულო ქორწინება მათი, და ამ-

იერიდან არავის გელ-ეწიფოს ქმნად ესევითარისა ცთომილის ბჭობისა, ხოლო ესევი-
თარნი მემრუშეთა თანა გარდაისებიან (sic) კანუნსა და უძურესსაცა, რამეთუ ცხად არს
ბრალი ცოდვისა მათისა.

22. ხოლო უკეთუ ენებოს ვისმე ქორწინება წიგნის მკითხველსა მგალობელსა [და]
აღსვლა ხარისხსა მღვდლობისასა, პირველ კერძო დიაკონად კურთხევისა მიიყვანოს ცო-
ლად ქალწული, ვითარ ათორმეტისა წლისა, გინა ათსამეტისა და ქორწინების ზიარებითა
აკურთხოს მღვდლმან შეერთორცვა მათი, და შემდგომად შეერთებისა აღვიდეს ხარისხსა
კერძო დიაკონობისასა, და მერმე მღვდლობისასა.

ხოლო უკეთუ არა ეონ ესრეთ, არამედ იქორწინონ ქალისა თანა უსაკოსა, გინა
ჩვილისა, და ხელთდასხმულ იქმნენ დიაკონად და ხუცად და მაშინდა განწინან ცოლნი
მათნი, რომელ-ესე სრულიად უგულისხმოებისა საქმე არს და განსაგდებულ და დაეუნებულ
ჩვენ ეოველთა მიერ.

23. მეოთხეს და მეხუთეს, გინა უწესოსა მრავალ ქორწინებას სრულიად აღფხურის და
განაძებს ეკლესი[ი]თ მსოფლიო ესე ღმრთივ კრება.

24. ესეცა დაეუნებულ არს ჩვენ ეოველთა მიერ, რათა ამიერიდან არღარა ექორწინოს
მართლმადიდებელი კაცი მწვალებელსა, გინა სხვა სარწმუნოებისა დედაკაცსა, გინა
მართლმადიდებელი დედაკაცი მწვალებელს მამაკაცს, რამეთუ არა ჯერ-არს ერთისა ბაკსა
შინა სლვა ცხვრისა და მგლისა.

25. ნუ ოდეს ნუცა აღიქმენ შვილსა მწვალებელთასა ნათლისღებისა მიერ მართლმა-
დიდებელნი, და ნუცა სვინად დაიეუნებენ მწვალებელსა მართლმორწმუნენი.

უკეთუ კულა არა თავს იდვან ესრეთ, წმიდისა ზიარებისგან განიეუნებიან, არა ნათლად
სლვისა შემწუნარებელნი იგი.

26. ამასცა ვიკადრებთ ღმრთისმსახურებისა თქვენისათვის, კეთილმორწმუნენო მეფენო
რათა საეპისკოპოსნი ეკლესიათა აგარაკნი და დაბანი, ანუ სა[ა]რქიმანდრიტოთა და
წინამძღვართა მონასტერთანი ერისკაცთა არ გელ-ეწიფებოდეს დამძლავრებად, მამულად
თვსად მიტაცება და დამკურება. ამას წმინდაჲ ესე კრება რჯულ-გიდებთ, გვედრებით და
გამცნებთ ესევითარისა განეუნებისა ერისავან.

27. სრულიად განჩინებითა განაგდებს საღმრთო კრება ამას, რათა ამიერიდან არავინ
იკადროს შეეყანება ზვარაკისა, გინა ცხვრისა, ანუ სხვისა პირუტყვისა კარისბჭესა შინა
ეკლესიისასა და დაკლვა მას შინა, გინა სისხლის ცხება კართა და ზღურბლთა ეკლესი-
სათა, რამეთუ კერძმსახურთა არს საქმე ესე და არა წეს-არს ქრისტეანეთა.

უკეთუ კულა ვინმე გამოჩნდეს ესევითარისა ცდომილისა საქმისა მოქმედი, ვამცნებთ
ეპისკოპოსთა, რათა განაძონ ეკლესიით, ვითარცა შეურაცხის-მყოფელი ქრისტეს მჯულისა.

[ხელრთვები] 1. ერაკლე, წყალობითა ღმრთისათა, ღმრთის მსახურმან მეფემან კახ-
თამან და მმართველმან ქართლისამან, ძემან მეფის თეიმურაზისამან წარწე[რენ].

2. ანტონი, წყალობითა ღმრთისათა, უღირსმან კათალიკოზმან დიდისა სამეუ-
ფოსა ქალაქის მცხეთის, ქართლის, კახეთის, სამცხე-სა[ა]თაბაგოსა და ეოვლის

ქვემო საქართველოსა და აღმოსავლეთისა საპატრიარქოსამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. ანტონი.

3. ნიკოლოზ უღირსმან ამა ალავერდელმან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. ნიკოლოზ.

4. არსენი, უღირსმან მთავარეპისკოპოსმან სამთავროსა და გორის სამიტრანპოლიტოსამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. არსენი.

5. ათანასი, უღირსმან ეპისკოპოსმან ახლის სამეფოსა ქალაქისა ტფილისისა სამიტრანპოლიტოსამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. ათანასი.

6. ონოფრი, უღირსმან ეპისკოპოსმან ხორნაბუჯის და სრულიად ქიზიუის სამიტრანპოლიტოსამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. ონოფრი.

7. საბა, უღირსმან ეპისკოპოსმან ნინოწმიდისამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. საბა.

8. იოსებ, უღირსმან ეპისკოპოსმან რუისისა და სრულიად ქართლისამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. იოსებ.

9. იოანე, უღირსმან ეპისკოპოსმან ნეკრეს-ქალაქისა და ქალაქის გრემისამან და არქიმანდრიტმან გარეჯის დიდის ლავრისამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. იოანე.

10. ქრისტეფორე, უღირსმან ეპისკოპოსმან წილენისამან წარვსწერენ. ქრისტეფორე.

11. იოანე, უღირსმან ეპისკოპოსმან კაწარისამან განვსაზღვრენ და წარვსწერენ. იოანე.

12. ფილიპე, უღირსმან ეპისკოპოსმან ურბნისისამან წარვსწერენ. ფილიპე.

13. ზოსიმე, უღირსმან ეპისკოპოსმან ხარგითვალისამან და მოძღვართ-მოძღვარმან წარვსწერენ.

14. ბენედიქტე, უღირსმან ეპისკოპოსმან სამთავისისამან წარვსწერენ. ბენედიქტე.

15. დანიელ, უღირსმან ეპისკოპოსმან ჭერემ-ქალაქისამან წარვსწერენ. დანიელ.

16. იოანე, უღირსმან არქიმანდრიტმან უპირველესისა მონასტრისა ქვაბთა-სევისა ვლაქერნისა დმრთისმშობლისამან წარვსწერენ.

17. ამბაკომ, უღირსმან წინამძღვარმან კახთა მეფის კარისამან წარვსწერენ.

18. იოსებ, უღირსმან წინამძღვარმან ქართველთა მეფისა კარისამან წარვსწერენ.

19. იოანე, უღირსმან დიდის ეკლესიის იკონომოსმან წარვსწერენ.

20. ზაქარია, უღირსმან ხუცესმან მეფეთა და პატრიარქის მოძღვარმან წარვსწერენ.

21. გაბრიელ, უღირსმან კახთა მეფისა დეკანოზმან, მეფეთა მოძღვარმან წარვსწერენ.

22. აბრამ, უღირსმან დეკანოზმან ალავერდისა ეკლესიისამან წარვსწერენ.⁶⁰⁶

⁶⁰⁶ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, 1970, გვ. 805.

„ხელთწერილი“

იმერეთის საეკლესიო კრება (1759)

იმერეთის მეფე 1752-1784 წლებში სოლომონ I, „დიდის“ სახელით მოიხსენიება შთამომავალთა მიერ, მან განამტკიცა სამეფო ხელისუფლება, თითქმის გააერთიანა დასავლეთი საქართველო, მოსპო ტყვეებით ვაჭრობა. 1760-63 წლებში სამჯერ დაამარცხა ოსმალები, 1779 წელს რუხის ომში სძლია ოსმალებს, მაგრამ 1784 წელს ქვემო გურიაში დამარცხდა, რამაც ეს მხარე გაამაჰმადიანა, ასი წლის შემდეგ რუსეთის იმპერიასთან შემოერთებულ ამ კუთხეში აჭარელი ბეგები მმართველობდნენ.

ქართული ეკლესია განსაკუთრებით უჭერდა მხარს ქვეყნისა და ერისათვის თავდადებული მეფის მოღვაწეობას, მეფეც გრძნობდა ეკლესიის ძალას, ამიტომაც ხელსაყრელი დროის დადგომისთანავე სოლომონ I-მა, 1759 წელს, მოიწვია დიდი და განსაკუთრებული საეკლესიო კრება. კრებამ საეკლესიო და ზნეობრივ რეფორმებს დაუდო საფუძველი დასავლეთ საქართველოში. ქრისტიანობასა და ქვეყანას განსაკუთრებით ასუსტებდა ტყვეთა სყიდვა და საეპისკოპოსო კათედრათა გაუქმება. თურქებს ქუთაისში 120-წლიანი ბატონობის დროს დაუნგრევიათ საეპისკოპოსო (ბაგრატის) ტაძარი და გაუქმებით ქუთათელის საეპისკოპოსო კათედრა. ამიტომაც, 1759 წლის საეკლესიო კრების 4 დეკემბრის სხდომაზე სოლომონ მეფეს აღუნიშნავს, რომ ქუთაისის ეკლესია „ხელთ ეგლო მძვინვარეს აგარიანს და მიზეზითა ამით საქუთათლო მამული და სამრევლო მიძობნეულიყო, და რომელიმე დაშთომილიყო, საეროდ გამხდარიყო და ქუთათელი აღარ იჯდა“. მეფის ამ მოხსენების შესაბამისად,

კრებამ ინება აღდგენილიყო საქუთათელი კათედრა, ანუ ქუთაისის ეპარქია და აღდგენილ კათედრაზე განაჩინეს ქუთათელი ეპისკოპოსი. ქუთაისის ეპარქიას გადაეცა მისი ყოფილი ძველი მამული, რომელსაც იგი ადრე ფლობდა და ერისკაცებს ჰქონდათ მიტაცებული. ცხადია, საეპისკოპოსოს აღდგენა ეკონომიკური საფუძვლების გარეშე – ფორმალბა იქნებოდა. მეფეს და ქვეყანას ეს აჭიროებოდა მოქმედი და ძლიერი ეკლესია.

როგორც შ. ბურჯანაძე აღნიშნავს, ეკლესია, ტრადიციულად, მეფის ხელისუფლების განმტკიცებას უწყობდა ხელს, სახელმწიფოს აძლევდა მებრძოლებს.⁶⁰⁷ კრებამ საქმეების მოწესრიგებისათვის ინება და:

1. ერისკაცთაგან მიტაცებული ყმა-მამულები დაუმტკიცა ეკლესიას;
2. საეკლესიო ყმები გაათავისუფლა ზედმეტი გადასახადებისაგან და დააკანონა საეკლესიო გადასახადები;
3. ერისკაცებს აუკრძალა ეკლესიის სამეურნეო საქმიანობაში ჩარევა;
4. საეკლესიო თანამდებობებზე მიიწვია ღირსეული პირები, უღირსნი კი გადააყენა;
5. შეამკო და ააგო ეკლესია-მონასტრები.⁶⁰⁸

აღსანიშნავია, რომ მალევე ამის შემდეგ მეფე სოლომონს უნებებია საერთოდ გაეთავისუფლებინა ეკლესია სახელმწიფო გადასახადებისაგან, კერძოდ, მეფეს 1761 წელს მოუწვევია მორიგი საეკლესიო კრება, რომელსაც დაუდგენია საეკლესიო ყმების ყოველგვარი სამეფო გადასახადებისაგან გათავისუფლება, აგრეთვე სახელმწიფო სამსახურისაგან გათავისუფლება, გარდა ლაშქრობა-ნადირობისა.⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ შ. ბურჯანაძე, სოლომონ I-ის მეფობის პირველი პერიოდი, თსუ შრომები, ტ. 41, 1950, გვ. 71; ⁶⁰⁸ მ. რეხვიაშვილი, იმერეთი XVIII საუკუნეში, 1982, გვ. 65; ⁶⁰⁹ ს. კაკაბაძე, საეკლესიო რეფორმებისათვის სოლომონ I-ის დროს, 1914, გვ. 5.

როგორც აღინიშნა, 1759 წლის კრება განსაკუთრებული მნიშვნელობისა იყო, მას ქუთათელის გარდა, ხონის საეპისკოპოსო კათედრაც აღუდგენია,⁶¹⁰ მაგრამ კრებამ სახელი გაითქვა ტყვეთა სყიდვის გადაჭრითი აკრძალვით.

სოლომონ მეფეს მოუხერხებია და საეკლესიო კრებაზე შემოუკრებია სამეგრელოსა და გურიის მთავრები (დადიანი და გურიელი), თავიანთი ბატონიშვილებითა და თავადაზნაურობით, აქ იყვნენ იმერეთის ბატონიშვილები და თავადაზნაურობა და, ცხადია, მეფე, კათალიკოსი, მთელი დასავლეთ საქართველოს მაღალი სამღვდელოება. კრება მთელ თვეს (დეკემბერში) გაგრძელდებოდა. საეკლესიო კრების მეორე სხდომა 5 დეკემბერს ჩატარებულა საერო ხელისუფლების მონაწილეობით. ქ. ჩხატარაიშვილს ეს საეკლესიო კრება იმავდროულად ჩატარებულ სახელმწიფო დარბაზის სხდომად მიაჩნია. ამ სხდომაზე იმერეთის, სამეგრელოსა და გურიის საერო და სასულიერო გამგებლებმა იმერეთის მეფის მორჩილებისა და „ტყვეთა სყიდვის“ აკრძალვის პირობა დადეს.⁶⁰⁸ საეკლესიო კრებამ ტყვის გამყიდველნი შეაჩვენა, საერო ხელისუფლება კი მათ სიკვდილით დასჯით დაემუქრა. კრების დადგენილებაში ნათქვამი იყო: „ახალციხის ფაშამ ასეთი საშინელი და საზარელი სიტყვა შემოგვითვალა... ტყვეს თუ არ გაყიდვით, არ იქნებაო... ღვთის შუამდგომლობით, რომ სანამდის სული გვედგას, ეს საქმე ჩვენგან არ იქნეს... ამ საქმეზე ჩვენი თავი არ დავიშუროთ“.⁶¹¹

„1759 წლის კრების დადგენილებებმა დასაბამი მისცა ახალ პერიოდს დასავლეთ საქართველოს პოლიტიკურსა და სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში.⁶¹² ეკლესიას კრების შემდეგ აღუდგენია სახელმწიფოზე მძლავრი ზემოქმედების ფუნქცია.⁶¹² კრებამ საგანგებო დადგენილებით დაადასტურა „აფხაზ-იმერთა“ კათალიკოსის უფლებები მის კუთვნილ 42 მამულზე.⁶¹³

ნ. ბერძენიშვილი ამ კრებასთან დაკავშირებით წერს: „XVIII ს-ის მეორე ნახევარში ახალციხის ფაშამ არაერთგზის შემოუთვალა იმერეთის მეფე სოლომონს, რათა ტყვის სყიდვა იმერეთში ძველებურად ნებადართული ყოფილიყო. სოლომონმა ეს მოთხოვნა არ შეასრულა და ტყვის სყიდვა საერო და საეკლესიო სასჯელით სასტიკად აკრძალა... 1759 წლის დეკემბერში სოლომონმა შემოკრიბა „სამღვდელონი დასნი და მართლმადიდებელნი ერნი“ და ლიხთ-იმერეთის საეკლესიო და საერო ფეოდალების საგანგებო კრება მოიწვია. მასში მონაწილეობდა მეფე, კათალიკოსი და მთელი ლიხთ-იმერეთის მაღალი სამღვდელოება, იმერეთის, ოდიშის, გურიის თავადაზნაურობა. კრებამ განიხილა საეკლესიო საქმეთა მოწესრიგების საკითხი, აკრძალა ტყვის სყიდვა, კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება საკათალიკოსო ეკლესიისათვის მიტაცებული ყმა-მამულების დაბრუნებისა, გაუქმებული საეპისკოპოსო კათედრების და მონასტრების აღდგენა-განახლების, მათი ყმა-მამულების უკან დაბრუნებისა, გადასახადებისაგან საეკლესიო ყმების განთავისუფლებისა და საეკლესიო მფლობელობაში საერო ხელისუფლების ჩაურევლობისა“.⁶¹⁴

⁶¹⁰ ს. კაკაბაძე, საეკლესიო რეფორმებისათვის სოლომონ I-ის დროს, 1914, გვ. 7; ⁶¹¹ Акты, Собранные Кавказской археологической комиссией, 1866, т. I, с. 56; ⁶¹² საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV, გვ. 641; ⁶¹³ ს. კაკაბაძე, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები, II, გვ. 11-12; ⁶¹⁴ ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, ტ. VI, გვ. 412.

**„ხელითწერილი“ – იმერეთის საეკლესიო კრებისა
(1759 წ. 30XII)**

[ნაწილი აღდგენილი ტექსტისა]

„ქ. ესე მტკიცე, შეუცვალებელი და დღეთა ცხოვრებისა ჩვენისათა აღსრულების ხელით წერილი, მსაჯულისა მის მხსნელისა ჩვენისა იესოს ქრისტეს წინ მისატანი წიგნი და ზირობა მოგართვით თავათ დაუსაბამოს სამებით დიდებულს დმერთს, ცხოველს მეოფელს ძელს, ხსნისა ჩვენისა შუამდგომელს მარადის ქალწულს მარიამს, წინამორბედს, ნათლის მცემელს იოვანეს, ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა, წინასწარმეტყველთა და მოციქულთა, მღუღელთ მოძღვართა და მოწამეთა, მამათა და მამამთავართა, ღირსთა და ქალწულთა და ყოველთა ღუთისა სათნო ყოფილთა, ზეცისათა და ქვეყანისათა შვიდთა კრებათა, ოთხთა პატრიარქთა შუამდგომლობითა და ჩვენს მწვემს მთავრის, ყოვლად სანატრელის უფალის კათალიკოზის ბესარიონის დამტკიცებით, ჭეონდიდელ მიტროპოლიტის გაბრიელის, გენათელის იოსების, შემოქმედელის ნიკოლოზის... ცაგარელის გრიგოლის, მთავარეპისკოპოზის იოსების, ნიკორწმინდელის გერმანეს, მიტროპოლიტის დანკალის (დიდსკალიოჲ) დანიელის, ხინოწმინდელის მაქსიმეს, მიტროპოლიტის ბედიელის მაქსიმეს და ყოველთა იმერთა, ოდიშართა, გურიელთა, სამღვდელთ, სამონაზნო მწუბორთა დმერთსა და ყოველთა საღმთო დასთა შვილობით მოგართვი შენ, მეფე სოლომონ, მე დადიანმა კაციათ, მე გურიელმა მამიამ, ბატონიშვილმა გიორგიმ, ბატონიშვილმა თეიმურაზ, ერისთავმა როსტომ, დადიანის ძე მანუჩარ, ნიკოლოზ, გიორგიმ, გურიელის ძემ გიორგიმ, წულუკიძემ, ერთობით წერეთელმან, ერთობით მიქელაძემ, ერთობით აბაშიძემ, ერთობით ნიჟარაძემ, აგიასშვილმან, იასშვილმან, ლორთქიფანიძემ, მხეიძემ, დოღობერიძემ, მაჭავარიანმან, მესხმან, ავალიან, იოსელიანმან და გიორგი ჩიქუანმან, ერთობით იმერმან დიდმან და მცირემან, ოდიშართ, ლეჩუმთ, ჩიჩუამ, ფაღავამ, ახლედთან, ასათთან, აფაქიძემ, მხეიძემ და ჩიქუანმან, დგებუაძემ, ჩიჯავაძემ, ჯაიან, კოჩაქიძემ, მიქაძემ, ჯოლიამ, შელია, ქართველისშვილ, საჯაიამ და ერთობით ოდიშარმან დიდმან და მცირემან, გურიელთ, ერისთავ, მაჭუტაძემ, ნაკაშიძემ და მალვანშვილებმა, ერთობით ჟორდანიან, გუგუნავა და ერთობით ნასელიშვილმა, გურიელმან დიდმან და მცირემან, ესე იმ სოფლის მსაჯულისა წინაშე მისატანი და ამ სოფელს ყოველთა მართლმადიდებელთ სახილველი წიგნი მოგართვით ასე, რომ ახალციხის ფაშამ ასეთი საშინელი და საზარველი სიტყვა შემოგვითვალა, რომ ადამის ტომსა არც ზირველ სმენია და არც შემდგომად ისმინება, ამისთანა საშინელი სასმენელად საზარო სიტყვა „ტყვეს თუ არ გაყიდით არ იქნებაო“. ახლა ამასე ასე ერთპირობით დაგვიმტკიცებია ღვთის შუამდგომლობით, რომ სანამდის სული გვედვას არ იქნეს, არც ამაშიდ ერთმანეთს უსუსტოთ,

ვიდრეც ერთმანეთს მიუდგეთ კიდევ მეფე სოლომონის მორჩილი და ბრძანების აღმასრულებელი ვიქნეთ და გულის წმიდით ერთმანეთს მიუდგეთ ამაზე და არას შეწუხებისა და გაჭირვებისათვის ჩვენ ერთმანეთს არ უმტყუნოთ, და ამ საქმეზედ ჩვენი თავი არ დავიშუროთ და ამ საქმეშიდ ჩვენ ხელმწიფეს მეფე სოლომონს არ უსუსტოთ და არც ამისთანა საშინელი ცოდვა ჩვენგან იქნეს ასე ჰირობა და სიტყვა მოგვირთმევია ღვთისა და კაცისათვის. აწ ვინც და რამაც ძემან კაცისამან ეს შეშალოს დიდმან ან მცირემან, ისეც შეიძლების სჯულისაგან უსჯულოსა მეცნიერებისაგან, მასმცა რისხავს თავად დაუსაბამოდმერთი და ეოველნი ამათ ზემო წერილნი წმიდანი ზეცისანი და ქვეყანისანი ხორციელნი და უხორციონი მასცა ედების კეთრი გულისა, შიშთვილი იუდასი, ძრწოლა კანისა, მესტეილობა დეოკორესი და მათ ზემოწერილთა მადლთაგან შეჩვენებული ვიყოთ თუ ეს შეგშალოთ და ამაშიდ შეძლებისაებრ არ მიუდგეთ შეჩვენილნი ვიყოთ, სულით და ხორციით აწ და უკუნისამდე შეიღთა კრებათაგან და ეოველთა ეკლესიათაგან, ხოლო დამამტკიცებელი ამისი კურთხეულ იუოს სულით და ხორციით აწ და უკუნისამდე ამინ. მე არქიმანდრიტს სილიბისტროს დამიწერია ეოველთა მოწმობით და ერთხმობით ბრძანებული ესე ქრისტეს აქეთ ჩდნთ ქრისტეს შობის თვეს ლ დღესა ე: აწ ამის დამტკიცების მუშაკი კათალიკოზი ბესარიონ და მისი კრებული ერთობით ამას ვამტკიცებთ, რომ რამანც ხელმწიფემ ან დედოფალმან ან თავადმან ან აზნაურმან დიდმან ან მცირემან ამ სარწმუნოებაზედ ვინც მოკდეს ან ამ სარწმუნოების მიმდგვი და მეფის ერთგულებით თავისი დღით მოკდეს მაშინც და უსამართლოთ მის შეილი და მომავალი გადარიბოს და წასახდენათ მოინდომოს უსამართლოთ ამათში წერილთაგან შეჩვენებული იუოს სულით და ხორციით ამინ. აწ რამანც ძემან კაცისამან ამათ შინა წერილი მოშალოს და მეფეს უსუსტოს ან ამ ხელით წერილს გარდახდეს და უსჯულოება ქმნას და ერთმანეთს არ მიუდგეს, ვინც იმას მიუდგეს ამ მომხმარეთ და შემწეთ ექმნეს ან შეიწინაროს, ან უწიროს და — ლელს ან მოკვდეს და მიწა აღირსოს, შეჩვენებულ იუოს სულით და ხორციით განუხრწნელად ამ სოფელს მოწვევდით და იმ სოფელს იუდასთან კრულებით, ვინც ეს აღ(ას)რულოს და დამამტკიცოს საუკუნომცა არც ხსენება მისი სულით და ხორციით აწ და უკუნისამდე ამინ, მამშლევი წეეულ, დამამტკიცებელი კურთხეულ ამინ“.⁶¹⁵

⁶¹⁵ ქრონიკები შეკრებილი თ. ჟორდანიას მიერ, III, 1967, გვ. 262-264, კრების განჩინება აღდგენილია ჩვენს მიერ.

1762, 1768, 1793 წლის კრებითა დაღვინილბანი საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ, მცნებანი, ეპისკოპოსთა და მღვდელთა მიმართ

მას შემდეგ, რაც XVIII ს-ის მეორე ნახევარში აღდგა ქართულ-ეროვნული სახელმწიფოებრიობა სამეფო ტახტზე ქრისტიან მეფეთა ასვლის შემდეგ, საეკლესიო კრებებმა

კვლავ დაიბრუნეს მაჰმადიანთა მმართველობის დროს დაკნინებული უფლებანი და გამოსცეს შესაბამისი ზნეობრივი სახის დადგენილებანი:

ა. [დადგენილება საეკლესიო კრებისა საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ]
[1762 წ. 20 დეკემბერი]

წელსა ქრისტეს აქათ ჩღებ, ქრისტეშობის კ.

ქ. წმიდათა და ყოვლად სამღუდელთა ეპისკოპოსთა ესრეთ ეუწყოსთ, რომელნიცა ჩვენთან – წმიდას პატრიარქთან და ღირსთა თქვენ ეპისკოპოსებთან კრებაში ჰირობა დაიდვა.

პირველი ესე, რომ: ეპისკოპოსმან თავის სამწყსოში უაღსარებო არავინ დააგდოს.

მეორედ, ესე: საუფლოს დღესასწაულს და კვირას წირვის მოუსმენლად ნურავის გაუშვებთ და უქმე დღისა ეადღა უყოთ, რომ კარგად დაიცვან და არავინ გატყოს.

მესამედ: თუ წმიდათ ეპისკოპოსთ თქვენთა სამწყსოთა შინა ურჩი ვინმე გყვანდესთ, ჩვენ მოგვანსენოთ; და ეგვევითართა ჩვენ დავსჯით.

მეოთხედ: ხუცესთა ეადღა უყოთ, რომელიც წმიდას მღუდელობას არ ეკადრებოდეს, ისრე არ მოიქცნენ შესამოსლითა თუ ტანისამოსითა; და ნურც თავიანთ სამწყსოში უსამართლოხედ მიუშვებენ ხუცებსა.

მეხუთედ: წმიდას ეკლესიაში ან დაძველებული რამ იყოს, ან დამწვარი, ან წამხდარი, – უნდა განსწმიდოთ, გალესოთ, განახლოთ და წმიდად შეინახოთ წმიდა ეკლესია; და უკადრისად ნურავის აჩვენებთ წმიდას ეკლესიასა. აგრეთვე თუ გაშავებული რამ იყოს, უნდა გალესონ და გაათეთრონ.

მექვსედ: წმიდას ტრახეზხედ ჩასაცმელი უნდა ყუთნისა იყოს; და თუ უკეთესი რამ არის, ისი სჯობს. და თუ არა, სურათის ჩითი უნდა იყოს; და ამას გარდა სხვა აღარა იქნება რა. რომელიც წმიდა ტრახეზი კედელხედ იყოს მიკრული, ჩამოაფარონ; და რომელნიცა საშუალ საკურთხეველისა იყოს, ჩააცვან.

მეშვიდედ: ხისა და ან თუ გატყნელი რამ იყოს, წმიდად ბარძიმად ანუ ფეშხუმად ნუ იყოფინ და ნუმცა სახელედებინ.

მერვედ: თუ ვისმე სამღუდელოთაგანსა სიბერითა თუ სხვისა რომლისამე მიზეზითა წმიდის ტრაპეზის მსახურება და წირვა აღარ შეეძლოს, თავისმან ეპისკოპოსმან განაგოთ მისი. და თუ თქვენ ვერ უსაჯოთ, წმიდას პატრიარქს მოახსენოთ და სხვათ ეპისკოპოზთ; იგინი საქმეს განგიმართავენ, ერთს გზას მოგცემენ და განუწესებენ რასმე.

მეცხრედ: თუ სამღუდელოდ წვრთილი ვინმე არ იყოს, უსწავლელი და უცოდინარი ნუ ვინ მოუხდებიან მღუდელობად და კურთხევად, რომ აღსარების თქმევისება არ შეეძლოს; და ან წმიდას ტრაპეზსედ იღვეს და წმიდას სახარებაში ტუჟილებს ამბობდეს.

მეათედ: რომელიც რომ ჩვენ ვერ მოვიგონეთ, ეპისკოპოზთ მართებთ მარადის მღვიძარე ეოჟად.

მეათერთმეტედ: წმიდათ ეპისკოპოზთ თავეთს ერსა და სამწესოსა წმიდას ეკლესიაში შესვლა, დგომა და ჰირს ჯვარის დაწერა ასწავლონ.

ირაკლი მეფისაგან და ეოვლისა საქართველოსა კათალიკოზ-პატრიარქისა იოსებისა-გან ესრეთ სიუვარულით ეუწეოს მისს სიწმიდეს ეოვლად სამღუდელოს არქიეპისკოპოსს ამბა ალავერდელს ზენონს, წმიდასა და ეოვლად სამღუდელოს ნეკრესელ ეპისკოპოსს დოსითეოსს და წმიდასა და ეოვლად სამღუდელოს სამებელ ეპისკოპოსს იოანეს.

ქამსა როდესაც კრებაში საქართველოთ წმიდათ ეპისკოპოზთ მოუწოდეთ, მაშინ ესრეთ გამორჩევით და ჰირობით აღვთქვით, რომელიც ზემორე სიით აღწერილსა, რომ ღმრთის ნებით, ეო[ვ]ელს საეპისკოპოზოებში ესრეთ განეგოს ეოვლად სამღუდელოთ ეპისკოპოზთაგან. და იმაჲ კრებაშიც ესრეთ განისაჯა, რომ ჩვენგან ესრეთითა აღწერილითა თქვენ - ეოვლად სამღუდელოთა გაუწეოთ.

და აჰა, გვიუწებიეს თქვენის სიწმიდისათვის ქამადმე, უფლისა ქრისტეს აღდგომამდის, რომ ეს უნაკლულოთ აღასრულოთ და აღასრულებინოთცა, თვარემ იცოდეს თქვენმა სიწმიდემ, ჩვენი კაცნი ჩამოივლის იმ ქამზედ და რომელსაც ზუცესს ესრეთ არ გაუმართავს თავისი სამწესო და თავისი თავიც, იმასაც სამართლით განვსჯით და თქვენც დაგმდურებით.

რომელნიც ამ საეპისკოპოზოში ან თავადნი ბრძანდებით, ან საბატოოს კაცის შვილნი, ან აზნაურიშვილნი ხართ, და ან მოხელენი - ეს რომ მოგვიწერია, ამაზედ მღვიძარე უნდა იყვნეთ და თქვენნი მორჩილნიც განადვიდოთ. და წმიდის ეკლესიის სამსახურზედ და რაც მოგვიწერია ამაზედ, გაფრთხილებულნი იყვნეთ და თქვენი მორჩილნი კაცნიც ამყოფოთ.

და რომელიც ეპისკოპოსმან და მღუდელმან გამცნოსთ, იმაზედა დაადგრეთ და დააყენოთ შემწე ექმენით ეპისკოპოსსა და მღუდელსა ამ საქმეზედ; ჩვენს უკან რომ თქვენი ვალი გაქვსთ და რომ უნდა შემწე ექმნეთ, ამისთვის გვიცნობებია.

ბეჭედი: მე ფხვთგანბანილთა მიერ ეკლესია ვადიდე ერეკლე ჩვენ, ეოვლისა საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარქის იოსებ წარვეწერთ.

მინაწერი: იოსებ კათალიკოზისაგან ეპისკოპოზთა მიმართ მიწერილი, თქვენი სამწესონი ასე დაარბევთ.⁶¹⁶

⁶¹⁶ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 848.

ბ. [მცნება მღუდეღთათვის]

[1768]

ეპისკოპოსთა მიმართ მათი უმაღლესობა და უკეთიღმსახურესობა მეფე ირაკლი და მათი უწმინდესობა და უნეტარესობა ჰატრიარქნი მეფის ძე ანტონი

ესრეთ განვასაზღვრებთ, ვამცნებთ, მოვასწენებთ, და უბრძანებთ ეოველთა საქართველ-
ოძსა მღუდეღთმთავართა და მწუქმსთა ჭემმარიტთა, ესრეთ

1. ეპისკოპოსნი მიიუხანდნენ თავისის სამწესოსა მღუდეღთა, დადგენილთა, გინა ახლად დასადგენთა, და კეთილად განიხილვიდენ მათსა ცხოვრებასა და მეცნიერებასა, უკეთუ შემძლებელ იყვნენ სწავლად და სწავლულ იყვნენ შვიდთა ამათ საიდუმლოთა ჭემმარიტად აღსრულებადა.

შვიდნი საიდუმლონი წმიდისა აღმოსავლეთისა ეკკლესიისანი ესენი არიან:

ა. ნათლვა, ბ. ცხება მირონისა, გ. სადმართო წირვა, დ. მღუდლის კურთხევა და მიცუალეზულის წესთ-აგება და დამარხვა, ე. აღსარების თქმევიება, ვ. ჰატოსანი ქორ-
წინება, ზ. ზეთის კურთხევა.

ამათი სრულებით აღსრულება თუ შეეძლოსთ, კეთილ და კურთხევით მიაბარონ ეკლესია და სამწესო ქრისტესი, და წარავლინონ განკრძალვით მღუდეღობად, ლოცვით და კურთხევით.

2. და რომელთაცა არ შეეძლოსთ ამ საიდუმლოებისა აღსრულებადა, უბრძანონ ან თვითონ თავის ეკკლესიაში მიიუხანონ ის მღუდეღი ეპისკოპოსთა, ან რომელსამე მონას-
ტერში მიაბარონ მეცნიერთა და ეგოდენ გულს-მოდგინედ ეცადნენ, რომ ისწაონ. და ვინემდის ისწავლიდენ, ეპისკოპოსმა იმ სამწესოს სხვა მღუდეღი განუჩინოს.

უკეთუ ისწაოს ამ საიდუმლოების აღსრულება, მერმე სამწესოც მიაბაროს და იმღუ-
დეღ-მოქმედოს.

თუ არ ინებოს და ვერც ისწავლოს, სამწესო ჩამოართვან. თვითან საცა უნდეს, წარვიდეს. სხვა მღუდეღ-მოქმედებას ნურას იკადრებს, თვინიერ წირვისა, სადაც ენებოს წიროს თვინიერ სხვათა მღუდეღ-მოქმედებათა შინდობა აქვს, მოძღვრისა თვისისა წამებითა.

3. რომელთაცა ეკკლესიისაგანთა, სამღუდეღოდ განწესებადთასა, საეკკლესიო წიგნ-
ნი, რომელნიც დამჭირნო არიან, რომელ ამაების უცოდნელად მღუდეღობა არა ჯერ-არს დავითი, ჟამნობა სრულად, სახარება, სამოციქულო, ჰარაკლიტონი, კურთხევანი და კონდაკი — ესენი თუ იცოდენ კარგად, აკურთხენ.

და ესენი თუ არ იცოდენ სრულად, განვაკრძალვებთ ეპისკოპოსთა ესევეთართა ნუ აკურთხებენ.

4. და რომელნიც ეპისკოპოსნი ესევეთართა უმეცართა აკურთხებენ, უწყოდენ მაკურთხ-
ეველიცა და კურთხეულიცა ძლიერად იმხილებიან.

5. ეპისკოპოსნი მღუდელთ - ამცნებდენ, რომ თავთავის სამწესოთ, ერისკაცთა გინა ქალთა, ზირჯარის დაწერას ასწავებდენ მართლად. და რომელთაც აღსარების თქმა შეეძლოს, უადსარებოდ ნუ დაავენებენ შვიდის წელიწადისას. და ეოველს სულს „წმიდაო დმერტს“ თავისის მუხლებით, და „მამაო ჩუენოს“, „მიწუალეს“. და „მრწამს“ ზეპირით თქმას ასწავლიდენ და მართლმადიდებლობის სარწმუნო[ე]ბის აღმსარებლობასა ჭეშმარიტსა.

6. და რომელთაც არ ისწაონ და უდებ იქმენ, მღუდელი ნუღარ უმღუდლობს; და ეპისკოპოსს შესამინოს და ეპისკოპოსმაც სიტკბოებით სწრთვნას; და შიშითაცა ეცადენ, რომ ასწავლონ. თავის ნებაზედ ნურვის თავის სამწესოს ნუ მიუშუებენ, ნურც ეპისკოპოსნი და ნურც მღუდელნი.

7. სოფელში, რომელიც თავი და ზირველი და უზატოსნესი ეკკლესია იყოს, განწმედილნი ჰქონდესთ და დაგვილი, და კედელნი, სარკმელნი, ურენი გარეთ და შინათ - მოწმედილნი; სიწმიდის იარაღი და წმიდა საკურთხეველი და ტრაპეზი - უზეთაესად ზატოსნად, ტრაპეზი - შემოსილი; სიწმიდის სამსახურებელი ბარძიმი, ფეშუმი, კოჯი და კამარა - ან ვეცხლისა ან კალისა, სხვას ნივთისა არ იმსახურება; ზერეკლები და დაფარნა - ფარჩისა, წმიდა და უჩირქო; ტრაპეზი - შემოსილი, რაოდენ ძალ-ედუას უჩირქოს სამოსლითა; ოდიკი - ახალი, კარგი და უჩირქო, და ამ ოდიკს სუღარი ჰქონდეს უჩირქო, რომ შიგ შეხვევდეს.

8. მღუდლის შესამოსელიც, რისაც შემძლებელ იყოს, უჩირქო და დაუკერებელი. დაბებელი და ჩირქიანი არ იკადროს მსახურებად; წმიდა წმიდათასა ზედა სეფისევერი - რჩეული და ზედაჟე - ფეროვანი, წმიდა, უჭანგო და უზრკეო, სუნისა და გემოსი არასი სხვისა მქონებელი; კრეტსაბმელი - უჩირქო და განწორებული.

9. აგრევე წიგნი: დავითი, ჟამნი, ზარაკლიტონი, თორმეტის საუფლოს სადღესასწაულო ათორმეტები, დღესასწაულისა და ვნებისა, სახარება, სამოციქულო, კურთხევანი და კონდაკი, ესენი უნდა ჰქონდეს.

10. სადაც შეეძლოს, ბრწეინუალეს კარს კარები შეასხან და ისე იმღუდელონ, და სწირევდენ, და სამწესოც ამისთანას მღუდელთა და ეკკლესიათ ჰქონდესთ, სხვათი არ იქნება, არც ვბრძანებთ.

11. და რაჯვარდაც ეპისკოპოსთათვის გვიძნია, ვგრეთ მღუდელთ ამცნონ და განაკრძალონ, თორემ ეპისკოპოსნიც კანონს ქეემ იქნებიან და მღუდელთაც სამწესოზე ზელი აიღონ.

12. თუ სხვა საუღარიც იყოს იმ სოფელში ან სიანლოეს ერის სალოცავად დღესასწაული სადმე იცოდენ, და იმ ეკკლესიას ეს განწყობილება და სამსახურებელი არ ჰქონდეს, რომლისაც სამწესოსი იყოს, იმ მღუდელმა ამ სამუდამოს ეკკლესი[ი]ს სამსახურებელი წარიღოს ეოვლიფერი, და იმითი შეამკოს ის ეკკლესია, და ისე წიროს, და იქავ მოიტანოს.

13. ჩუენ ვგონებთ, რომ ეოველთა უწეით, გარნა ამისი უმეცრება არავინ ქმნას, რომ იმ დღის მსახურებელი სიწმიდის სამსახურებელი ჭურჭელნი, გინა შესამოსელი და ოდიკი, თვინიერ წიგნისა, ოლარისა და საცეცხლურის მეტი, იმ დღეს მეორედ იხმაროს. - სასიკვდინედ სცოდავს და განიზატიჟოს დიდად ეპისკოპოსისაგან.

14. ამასაც ასრე გამცნებთ ერთს ეკკლესიასში ჯერ-არს, რათა წმიდანი ხატნი ესვენენ ერთი ჯვარცმისა, ერთი თვით მაცხოვრისა, ერთი ეოვლად წმიდისა და ერთი იმ ეკკლესიის წმიდისა, რომლისაც სახელზედ აღშენებული არის ის ეკკლესია და ერთი სახიანი ჯვარიც წირვასზედ ტრანკეხზედ უნდა იდვას. უმისოდ წმიდა წირვა დიად ძნელად იქნების.

15. და ეპისკოპოსნი ამას განაკრძალებდეთ მღუდელთა საუდარს თუ ხატსა თოფი ჰქონდეს უსჯულოთა კაცთაგან ნასროლი, ან ხლმით გინა დანით ნაბრძვილი ჰქონდეს და შემლილი იყოს დაკორტნილი, და რაოდენ შემძლებელ იუუნენ – განახლონ, ან ახალნი დაახატვინონ. და თუ მიბუელებულნი და მიფარლებულნი – კარგად განსწმედდენ, და ეგრეთ დაისუენონ და თაუანისცემდენ.

16. ამასაც ესრეთ გამცნებთ და განაკრძალებთ, მღუდელთა და ეპისკოპოსთა მოგახსენებთ, რომ განიხილვიდეთ ნუმცა ვინ მღვდელი ნუ იკადრებს სასმლისა და საჭმლის დაჭარბებასა და უძღებად სმასა და ჭამასა.

17. უკუეთუ ვინმე ეს მცნება არ დაიმარწოს, ეპისკოპოსმან ამხილოს, და კუალადაცა არ შეიშინოს, განიკუეთოს, სამწესოც ჩამოერთვას; ამისთვის, რამეთუ არა ჯერ-არს უძღებთა და მემთრვალებთა მღუდელობად.

18. და აწ ნათლის-ღებისათვის ესრეთ გამცნებთ ემაწვილს როდესაც უნდოდეს, მონათლევდეს. მაგრამ თუ დაჭირება არ იყოს, ჟამისად მონათლოს. და თუ წირვამდის მონათლოს, ახიაროს. და თუ წირვას მერმეთ – იმ დღეს ნუ ახიარებს, თუ დიდათ არ უჭირდეს, და მეორეს ან მესამეს დღეს ახიაროს წირვასზედ.

19. თუ ვინ იცის, მღუდელს რომლისამე მიზეზით გონება ხელად არ ჰქონდეს ან უძღურებით, ან საჭმლის და სასმლის წუენით რითმე, სახამდის გონებად არ მოვიდეს, ნუ იკადრებს ამ საიდუმლოს აღსრულებასა და ნუ ნათელ-სცემს.

20. თუ დაჭირება იყოს, და ემაწვილისა და იმ მოსანათლავის სიკვდილის შიში იყოს, და არც სხუა მღუდელი იმოებოდეს სიახლოეს, დიდის სიფრთხილით მაშინ ნათელ-სცემს იმ მღუდელმა.

და თუ მომაკვდავი იყოს, კიდევც ახიაროს, დიად, დიდის სიფრთხილით და კრძალვით შეახოს ხელი წმიდა-წმიდათასა, და მოძღვარსაც აღუაროს, და ეპისკოპოსისაგანაც შენდობა მიიღოს.

21. ამაღ ვაფრთხილებთ მღუდელთა და ვაკრძალებთ ნურადეს ნუ დაითრობიან, თორემ მღუდელობა ჩამოერთმევათ ჭეშმარიტად.

22. რომელნიც ან მისანნი ან მწამველნი არიან, სიევარულისა, გინა სიბუღილის წამლის მოქმედნი, ანუ მათნი მეძიებელნი და მიმეოლნი, გინა მექერეობისა და მელობიობისა მკითხველნი და მათნი მრწმუნებელნი, უნდა შეინანონ.

23. და დღეის იქით თუ ვინმე იკადროს, იცოდენ რომელ მათთა ეპისკოპოსთა სამღუდელოს მსჯავრით განაპტიჟონ. და მღუდელს ნულარ მისცემენ, ნურც ქრისტიანედ-და სახელ-სდებენ, ნურც ეკკლესიასში შეუშვებენ და ნურც საფლავს აღირსებენ.

და მერმე მათის სიმაღლის მეფის სამშჯავროში მოიყვანონ და ვგონებთ, რომ მათის კეთილმორწმუნეობის მსჯავრმა სიკუდილადაც დასაჯოს, რომ მათზეც არს სამართალი ესე მიპურობილი.

და რომელი მათნი მორწმუნენი და შემწუნარებელნი იქმნებიან, ისინი ხორციელად ჯარიმით განიხატეებიან და სულიერად მღუდელი აღარ მიეცემათ.

24. ეგრეთვე რომელიც ხეთა და ძელთა, გინა სადღმე ნიშთა და ძეგლთა, და ადგილთა რათმე უეკელესითა თაყვანი-სცემენ, მათაც ასე ეს სასჯელი მიეცემათ, ვითარ-იგი მისანთა და მწამველეთა.

25. ეპისკოპოსმა საცა ან ხე, ან ძელი, ან ნიში და ძეგლნი და უეკელესიოდ ამგვარები ნახოს, ძირითურთ აღმოფხვრას, და საწვაავი დაწოს, და ეს საცდური დაადუმოს და გა[ა]ქარვოს.

26. კვირას და უქმეს ვაკრძალვებთ ეოველთა ქრისტიანეთა ძეგლისა და ახლის სჯულ-ითა და აღქმითა; ნუმცა ვინ იკადრებს კვირისა და უქმის ტეხად, კვირიაკესა სრულიად ეოველი უქმობა ჯერ-არს, თვინიერ ლოცვისა და წირვისა და ეკელესიად მისვლისა, კაცთაგან მიპირუტევამდე; ეგრეთვე თორმეტთა საუფლოთა დღეთა, და დღესასწაულსა ეოვლად წმიდისა ღმრთის-მშობელისასა და სახინთა წმიდათასა.

27. ამათი წესი და რიგი მღუდელს ეპისკოპოსისაგან განუწესოს და მღუდელმა თავის სამწესოს განუწესოს და შეატეობინოს, რომ დღეს უქმი არისო.

28. თუ ვინმე ურჩ ექმნას და არ იუქმოს, მისი ნამოქმედი ცუცხლით დაწვან; იმ კაცს ორმოცი ჯოხი დაჰკრან, თუ გლეხი იყოს. და თუ მალაღი ვინმე იყოს, მათს სიმაღლეს მეფეს მოახსენოს და იმან საჯოს, ვითა წეს არს.

29. ასევე ვამცნებთ; ნუმცა ვინ იკადრებს პირუტყვის ბოროტის სიტყვით შეგინებასა. ამცნოს მღუდელმა, და თუ არ დაიძალოს, ეპისკოპოსთ შეაშინონ, ნუღარ იტევიან მაგვარს უშვერსა.

და თუ არ დაიძალონ, ორმოცი ჯოხი დაჰკრან, თუ ბიჭი იყოს; და თუ კაცი იყოს — მცირედ დაარბიონ.

30. ეოველთა მღუდელთ-მთავართათვის გვიმცნია და მოგვისხეხებია, რომ ეკელესიის მამულს, ნურც სახელოს, ნურცა დიდსა და ნუცა მცირესა, ასე რომ ერთის დღის მიწა იყოს, გინა საბოსტნე, ანუ მცირე სახლის ალაგი. არა ხელეწიფების მიცემად ვისდამე. გინა მისეიდვად.

ნურც ერთს გლეხს, ნურც საგანძურს და ნურც შემოსავალს, რაც თავისის კონდაკით არ იშოვოს, და თვითან სახმარად არ მისცემდეს დამჭირნეობისდა, მათს სიმაღლეს კეთილ მსახურს მეფეს მოახსენოს და მისს უწმიდესობას პატრიარხს; და მათის ჯერჩინებით, თუ რიგიანი არის, ნებას დაურთვენ და მიაცემინებენ; და თუ არადა, თვით თავით თვისით ვერარას შემძლებელ არს.

31. და თუ დღეის წაღმართ რომელიც ეპისკოპოსი ამგვარებს იქს და თავისთავად გასცემს ან სახელოსა, ან მიწა-ალავს, როგორც გვიმცნია, ან საგანძურს და შემოსავალს,

და ეკლესიას გააღარიბებს ან სავანბურისაგან, ან ხატისა ჯვარისა შესამოსლისგან, ან მამულისაგან — თავს არ დაჟანგებთ, სარწმუნო ბრძანდებოდენ. არ დაუთმოთ.

ვინც შემატებას ეცდება და შემკობას, დიდად მმადლობელნი ვიქნებით.

32. ეკლესიის ხატთათვის, ნებითა ღმრთისათა, მხატვრები არიან და წიგნთათვის სტანბა არის.

და სხვა სახმარიც ხომ ყოველივე იშოვება ამავე ჩუენს საბრძანებელში, ფასით სასუ-
იდელნი. რომლითაჲმე ეპისკოპოსნიც შეეწივნენ, რომლითაჲმე მღუდელნი თვით დაიხარ-
ჯნენ და რომლითაჲმე იმ ეკლესიის შემავალნი ერნი. და ისრე განაწიონ ეკლესიანი.

და ნუ იმიჯნებენ უქონლობასა, რათა ყოველნი ეკლესიანი ნებისაებრ ღმრთისა და
წმიდათა მამათა მოცემულისა კანუნისაებრ და წმიდათა ოთხთა პატრიარქთაგან დამტკი-
ცებულისა, და ვითარცა არს ყოველსა სამართლმადიდებელსა ქუეყანასა შინა საბერძნე-
თისა და რუსეთისასა, ეგრეთ ჯერ-არს ჩუენთაცა ეკლესიათა ყოფა, რათა შეწირულ იქმნას
წინამე ღმრთისა მსხუერპლი და ლოცვა და ვედრება ჩუენი.

33. და მოგვეტყვიან შეცოდებანი ჩუენნი, და ვისნეთ ხილულთა და უხილავთა
მტერთაგან მეფენი, და მთავარნიცა, და მღუდელთ-მთავარნი, და მღუდელნი, და ერნიცა
და ყოველნი სულნი მართლმადიდებელნი ქრისტიანენი.

ყოვლისა განსაცდელისაგან ერთბაშად დაცულ ვიქმნეთ უფლისა და ღმრთისა და
მაცხოვრისა ჩუენისა იესო ქრისტეს მიერ, რომელსა ჰმუენის ყოველი დიდებაჲ, პატივი და
თაყუანის-ცემა, თანადაუსაბამოთ მამით და ყოვლადწმიდით სულითურთ, აწ და მარადის,
და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

დაიბეჭდა სამეფოსა ქალაქსა ტფილისს, პალატსა სამეფოსა, ქრისტეს აქეთ ჩღჳ.

წუალობითა ღმრთისათა, ირაკლი მეორე, ქრისტეს მიერ მეფე ქართლისა, კახეთისა,
და მფლობელი ბორჩალისა, შამშადინლოსა და ყაზახისა, ბრძანებით დავამტკიცებთ.

წუალობითა ღმრთისათა ანტონი, მდაბალი არხიეპისკოპოსი მცხეთისა და ყოვლისა
ზემოქსა საქართველოჲსა, ბრძანებით დავამტკიცებ.

ქრისტეს აქეთ ჩღიგ.

შემდგომად ამისსა კიდევ დავუმეტეთ ამას ზედა:

ჩუენ, ირაკლი მეფემან, მპერობელმან ქართლისა და კახეთისამან, თანა-ნება-ყოფო-
ბითა სრულ ერთიანად ჩუენის ქუეყნების თავადთა, ახნაურთა, დიდვაჭართა და გლეხთათა,
ღმრთის მოწუალებით ამას ზედა, დი[ა]ლ, გულდაჯერებული ვართ, რომ ჩუენს ქუეყანაში
არც ყოფილა და არც არის ამისთანა ავი ღმრთის განმარისხებელი საქმენი.

მაგრამ ჩუენს ხალხს ვაფრთხილებთ:

34. თუ ვინმე ამისთანას საქმის მქნელი გამოჩნდეს ან მომწამლველნი, ან კაცის
შემკრეულნი, ან სიუ[ა]რულისა და სიმბუღვარის წამლის მიმცემელნი, ან ჯადოებისა და
მკითხაობის მოქმედნი, ან ღმრთის დიდად განმარისხებელისა და მიუტყვევებელის ფინთისა,

და მერაღისა, და ცეცხლით საუკუნოდ მწუელისა მამათმავლობის მქნელნი მამაღნი ანუ დედაღნი — ესენი უნდა ძალიანი და საანადზოს ჯაჯაებით დაიკოცნენ.

35. და ეს განჩინება უნდა ეოველმა ეპისკოპოსმა თავის სამწესოს საედრებში თავის ხალხს წაუკითხონ და გააფრთხილონ.⁶¹⁷

[მცნებანი მაქსიმე კათალიკოზისა მამა იობისა და წინამძღვარ ბესარიონისადმი]

[1777 წ.]

აფხაზ-იმერთა კათოლიკოსი მაქსიმე ჩუენს სულიერს შვილს უდაბნოს მამას იობს და კუალად ერკეთის წინამძღვარს ბესარიონს უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტეს მიერ ლოცვა-კურთხევით გიკითხავ; და შემდგომად ამისა გარწმუნებ სამწესოსა ჩემსა საკათალიკოსა.

1. და ვითა შენდობისა ჩუენისა მორჩილ იუვნეთ, ეგრეთ კეთილად მოძღურიდეთ, ასწავლიდეთ და ზედას-ზედა სულიერითა სწავლითა ამხილებდეთ და განამტკიცებდეთ.

2. და უკეთუ ვინმე სამღუდელო კაცი უწესოდ იქცეოდეს, ანუ ნაეროვანებითა, ანუ მთვრალობითა და სხვითა რომლითაჲ ბოროტითა, ამხილეთ, შერისხეთ. და უკეთუ არა შეიკადიძოს და არცა განიშოროს უწესო იგი ქცევა დასცხერინ მღუდელოებისაგან.

3. და კუალად რომელსაცა მღუდელს წირვისა და ნათელის სრულებით აღსრულება არ ძალ-ედვას, თქვენ ასწავეთ გუფსმოდგინეთ. და უკეთუ კეთილად ვერ ისწავოს, იგიცა დააყენეთ მღუდელოებისაგან.

4. და რომელსაცა მღუდელსა მეცნიერება და შიში ღმრთისა აქუნდეს და შეეძლოს საიდუმლოების აღსრულება, მან იმღუდელოქმედოს; ხოლო უმეცარი და უშიში ღმრთისა და უკრძალველი გონებითა ეოვლადვე ნუ იკადრებნ მსახურებად წმიდისა მის წმიდათასა.

5. და ეგრეთვე, რომელსაცა ძალ-ედვას სწავლად და მოძღურებად, მოძღურიდეს, და რომელსაცა არა — ნუ იმოძღურებს.

6. კუალად ამას გამცნებ და გასწავებ, რომ ეკლესიებს განიხილვიდეთ და მას ზედა დადგინებულთა მღუდელთა განაკრძალებდეთ და ასწავებდეთ, რომ ეკლესია წმიდად და სუფთად შეინახონ; ბარძიმ-ფეშხუმი და მათი დაფარნაები და წმიდის ტრანჰეზის გადასაფარებელი სადაც ჰპოვოთ, რომ ძველი იყოს, ან დამწვარი, ან დახუული, გამოაცვლევინეთ და განახლებინეთ.

7. და იმ ეკლესიაზედ მიმავალს ერსაც აუწეთ, რომ ეკლესიის სამსახურებულს საქმეზედ მღუდელს შეეწეოდენ და მორჩილ ექმნებოდენ.

8. და ესეცა ამცნით რომელიც საუოველთაო უქმი დღე იყოს, კეთილად დაიძარხვდენ და ერი სრულებით ერძით და დედებითურთ ეკლესიად მიისწრაფიდენ და წირვა-ლოცვას არ დააკლდებოდენ.

⁶¹⁷ ქ.ს.ძ., III, 1970, გვ. 871-877.

9. და კუალად ამასაც განაკრძალებდეთ, რომ მკითხავი არ შეიწუნარონ, – შეჩვენებული არის. და ვინცა მკითხავი სახლად მიიუვანოს და აკითხვინოს, მკითხავი იგი და სახლად მიმუვანებელიცა და შემწუნარებული მისი, ორნივე ერთხმად განკვეთეთ და განაუენეთ უოვლისავე ქრისტიანეთა წესისაგან, ზიარებისა და ეკლესიად მისლვისაგან.

და ნურც მკუდარს დამარხვენ მკითხავს, არამედ ვითარცა ძაღლი განცოფებული, ეგრეთ შერაცხონ.

10. ესე მცნებანი უოველნივე კეთილად აუწვეთ და განამტკიცეთ, და დღითი-დღე ნუ დაიუო[ვ]ნებთ სწავლად ერისა, თორემ სასჯელსა დიდსა თანამდებ ხართ.

დაიწერა წელთა ქრისტეს აქეთ ჩღოზ.

ბეჭედი: ჩრდილო აფხაზ-იმერთა კათალიკოსი მაქსიმე.⁶¹⁸

გ. [კანონთა განწესება ცოდვილთათვის ანტონ II-ის მიერ]
[1793 წ. 13 აგვისტო]

1. შვიდ წელ ნუ ეზიარებიან წმიდათა საიდუმლოთა. და თუ სადმე სიკუდილად მიიწიოს შვიდთა მათ წელიწადთა შინა, რომლითაჲ მიზეზითა აზიაროს სულიერმან მამამან. და თუ მოკუდეს ანდერძი აღუგოს და დამარხოს. და თუ მოჩხეს, ისევე შვიდთა წელიწადთა შესრულებამდე ნუ იქმნებიან მიახლება მისი წმიდათა საიდუმლოთა.

2. ნუ შევალს ეკლესიასა შინა ვიდრე სამთა წელიწადთა სრულყოფამდე, არამედ ჰსდგეს გარე კარსა ეკლესიისასა წირუასა ანუ ლოცვასა ზედა და შემავალთა და განმავალთაგან დიდითა ვედრებითა ითხოვდეს და თავსა თვისსა მოიდრეკდეს მათდამი და იტყოდეს „შემინდევით მე, ცოდვილსა“.

3. და შედგომად სამისა წლისა შევიდეს ეკლესიასა შინა და სეფისკვერი მიეცემოდეს.

4. ოთხთავე მარხვათა, ესე იგი, წმიდათა დიდთა ორმეოცთა მარხვათა შინა წმიდათა მოციქულთა და ღმრთისმშობლის მიცუალებებისა და ქრისტეს-შობისათა იტყოდეს აღსარებასა და დაუფარველად აღუარებდეს ცოდუათა თვისთა და ცრემლით სულითა შემუსრვილითა და გულითა შემუსრვილითა ინანდეს.

და რომელნიცა კანონნი სულიერმან მამამან თვისმან მისცეს დაფარულთათვის ცოდუათა, რომელნიცა აღუარნა მას, დაუკლებულად გარდაინდიდეს.

5. წმიდათა მათ დიდთა ორმეოცთა და ღმრთისმშობლის მარხვათა შინა თვინიერ შაბათ-კვირისა ნუ ჰსუამან ღვინოსა და ქრისტეს-შობის მარხვათა და მოციქულთა მარხვათა შინა ოთხშაბათ-პარასკევსა ესრეთვე ნუ სუამნ და ხსნილსა შვიდეულთა სამთა წელიწადთა ორშაბათსა ხორცსა ნუ სჭამენ და ოთხშაბათ-პარასკევსა თევზსა, თვინიერ საუფლოსა დღესასწაულისა და განწესებულისა ტიბიკონისა.

⁶¹⁸ ქ.ს.ძ., III, 1970, გვ. 914.

6. მოუკლებელად თვისსა განწესებულსა საიდუმლოსა ლოცუასა ილოცვიდეს და წირვასა და ლოცუასა ეკლესიისასა ნუ დააკლდებიან და თუთოეულსა დღესა შინა ჰყოფდეს მეტანიასა ასსა ორმეოცსა დიდსა მეტანიასა და სამეოცსა ხელის მეტანიასა და იტეოდეს თითოეულსა ზედა „ღმერთო, მიღხინე მე ცოდვლსა ამას და შემიწეალე მე“.

7. სამსა წელიწადსა ვიდრე შესლვადმდე ეკლესიასა შინა ნუ მოიპარსავენ თმასა და ნურცა წვერსა და შეიმოსოს კვარტი და სარვარი სამოსლისა.

8. შემდგომად ამათსა უკეთუ შემძლებელ იყოს, დაიხსნას ტყვე; და უკეთუ არა, შეძლებსაებრ თვისისა სხვასა დამხსნელსა ვისმე შეეწიოს.

9. ერთსა წელიწადსა სულიერსა მამასა თუსსა ორმეოცდაათსა აწირვინებდეს ცოდვის მიტევებისათვის თავისა თუსისა და განსვენებისათვის მის მიერ მოკლულისა.

10. რომელიც მღუდელმთავრის მისართმევი საკანონოს დებულება იყოს, შეძლებისაებრ დაუყოვნებლად მიართვას და ესრეთ სრულჰყოს განწესებულნი ესე კანონნი.

წელსა ჩღჟგ, თთუესა აგვისტოსა იგ.

სელრთვა: კათალიკოზი. მდაბალი მიტროპოლიტი მისაილ.⁶¹⁹

⁶¹⁹ ქ.ს.პ., III, 1970, გვ. 1018.

„ეკლესიის მართვა-გამგეობის დადგენილებები“

საქართველოს I საეკლესიო კრება (9-17.09.1917)

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გამოცხადების შემდეგ (12.03.1917) რუსეთის დროებითმა მთავრობამ 1917 წლის 27 მარტს სცნო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა და უწოდა მას „ქართული ეკლესიის თვითგამორკვევის უდიდესი აქტი“.

საქართველოს ეკლესიის დროებითმა მმართველობამ 1917 წლის აგვისტოში გადაწყვიტა მოეწვია სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრება. აგვისტოს დამლევსა და სექტემბრის დასაწყისში მთელ საქართველოში მიმდინარეობდა ამ კრების დელეგატთა არჩევნები.

სრულიად საქართველოს I საეკლესიო კრება (ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ) გაიხსნა 1917 წლის 9 სექტემბერს დღის 12 საათზე სიონის ტაძარში. კრებას თავმჯდომარეობდა მიტროპოლიტი ლეონიდე, პრეზიდიუმში არჩეულ იყვნენ: გიორგი ჟურული, ტრიფონ ჯაფარიძე და სპირიდონ კეღია. კრების დღის წესრიგის უმთავრესი საკითხი იყო საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულების პროექტის განხილვა, საქართველოს სასულიერო სასწავლებლების კეთილმოწყობა-უზრუნველყოფის საკითხები, სოხუმის ეპარქიის საკითხი და კათალიკოს-პატრიარქის არჩევნები.

სრულიად საქართველოს I-მა საეკლესიო კრებამ მიიღო „საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება“. ამ დებულებით საქართველოს ეკლესია აერთიანებდა ყველა მართლმადიდებელ ქართველს და აგრეთვე არაქართველ მართლმადიდებლებსაც, რომლებიც ცხოვრობდნენ საქართველოს ძველი საკათალიკოსოს საზღვრებში.

მართვა-გამგეობის მხრივ საქართველოს ეკლესია იყოფოდა ეპარქიებად, ეპარქიები - ოლქებად, ხოლო ოლქები - სამრევლოებად.

საქართველოს ეკლესიაში შედიოდა სულ 13 ეპარქია. საქართველოს ეკლესიას მთლიანად განაგებდნენ საეკლესიო კრებები (სრულიად საქართველოს ეკლესიისა, საეპარქიო, საოლქო და სამრევლო), რომელთა აღმასრულებელი ორგანო იყო საბჭო (საკათალიკოსო, საოლქო, სამრევლო). საქართველოს ეკლესიას, წესდების მიხედვით, განაგებდა სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრება, რომელიც შედგებოდა სამღვდელთა, მონაზონთა და საერო წარმომადგენლობისაგან. სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების თავმჯდომარედ უნდა ყოფილიყო კათალიკოსი, მისი არყოფნის დროს კი მისი მოსაყდრე.

სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციაში შედიოდა: ადგილობრივი საეკლესიო სამართალი, კათალიკოსის, საკათალიკოსო საბჭოსა და საკათალიკოსო სასამართლოს წევრებისა და კანდიდატების არჩევა, ახალი ეპარქიების გახსნა ან არსებულ ეპარქიათა საზღვრების გადამიჯვნა და კათედრების აღდგენა ან დაარსება, ზრუნვა სასულიერო სასწავლებელთა დაარსებისა ან ნივთიერად უზრუნველყოფისათვის. საეკლესიო კრების აღმასრულებელი მუდმივი ორგანო იყო საკათალიკოსო საბჭო. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, საჭეთმყრობელი ეკლესიისა, იმავე დროს იყო მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა. მას ირჩევდა სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრება, შემდგარი როგორც სასულიერო, ასევე საერო პირებისაგან.

კრებამ აირჩია სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქად წმიდა კირიონი (საძაგლიშვილი) და მოგვცა ეკლესიის მართვის დებულება.

საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა

დებულებანი

მიღებული სრულიად საქართველოს 1917 წლის საეკლესიო კრებაზე

§1. მართვა-გამგეობის მხრით საქართველოს ეკლესია განიყოფა ეპარქიებად და ეპარქიები – ოლქებად, ხოლო ოლქები – სამრევლოებად.

§2. საქართველოს ეკლესიაში შემდეგი ეპარქიებია:

ა) **მცხეთისა**, რომლის მწვემსთავარი არის „მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და სრულიად საქართველოჲს კათოლიკოს-პატრიარქი“. სამწესო საქართველოს ეკლესიის წმ. დედაქალაქი მცხეთა, ორისავე არაგვისა და ქსან-ლენხურის ხეობანი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: მცხეთისა, წილანისა და სამთავისის), რასაც შეიცავს ესლანდელი დუშეთის მანრა შემდეგის ცვლილებით: დასავლეთით ემატება ქსან-ლენხურის ხეობათა ქვემო-ნაწილი ვიდრე წლევის მთამდე, ხოლო აღმოსავლეთით აკლდება არაგვის აღმოსავლეთი სანაპირო, რომლის ერთი ნაწილი, – ნოკორნის ქედის ქვემოდ, შედის ტფილელის ეპარქიაში (საგურამოს უბანი), ხოლო ზემო-ნაწილი (ხარჭიშოს უბანი), – შეადგენს ალავერდელის სამწესოს. კათედრა ეპარქიისა არის მცხეთა (სვეტიცხოველში), ხოლო კათოლიკოსის რეზიდენცია – ტფილისში.

შენიშვნა: კათოლიკოს-პატრიარქის პირდაპირ სამწესოს შეადგენს აგრეთვე საქართველოს გარედ მცხოვრები ქართველობა.

ბ) **ტფილისისა**. სამწესო: გარე-ქართლი და გარე-კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ტფილისის, მანგლისის, წალკის, დმანისის, ბოლნისის, წინწყაროსი, აგარაკის, რუსთავის, კაწარეთისა და ნინოწმიდის), რასაც შეადგენს ესლანდელი ტფილისის და ბორჩალოს მანრები და ამათ გარდა საგურამოს უბანი და ბამბაკის ხეობა. კათედრა მწვემსთავარისა – ტფილისში (სიონში), რეზიდენცია – იქვე. პატივი მწვემსთავარისა: „ტფილელი მიტროპოლიტი“.

შენიშვნა: ტფილელი, როგორც კათოლიკოსის უახლოესი ადგილობრივი მღვდელმთავარი, არის მოსაყდრე კათოლიკოსისა.

გ) **ალავერდისა**. სამწესო: შიდა-კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: ალავერდისა, ნეკრესისა და ხარჭაშენის), რასაც შეიცავს ესლანდელი თელავისა და თიანეთის მანრები ხარჭიშოს უბნის მიმატებით და ამათ გარდა დიდოეთ-დურძუკეთი, მიწერილი თერგისა და დაღესტნის მანრებზე. კათედრა მღვდელმთავარისა – ალავერდში, რეზიდენცია – ქ. თელავში. პატივი მღვდელმთავარისა: „ალავერდელი ეპისკოპოსი“ (ანუ „აბბა ალავერდელი“).

დ) **ბოდბისა**. სამწესო: ჭერეთი, რანი, შაქი და წუქეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ბოდბისა, ჭერემისა, გიშისა და სორნანბუჯის), რასაც შეადგენს ესლანდელი მანრები

და ოლქები – სიღნაღისა, ზაქათაღისა, სამურისა, ნუხისა, არეშისა, განჯისა და ვახსანისა. კათედრა მღვდელმთავრისა – ბოდბეში, რეზიდენცია – ქ. სიღნაღში. ჰატივი მღვდელმთავრის: „ბოდბელი ეპისკოპოსი“.

ე) ურზნისისა. სამწესო: შიდა-ქართლი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ურზნისის, რუისის, ნიქოზისა და სამთავროსი), რასაც შეიცავს ესლანდელი გორის მახრა, გარდა ბორჯომის ხეობისა და სამთავისის უზნისა, და ამას გარდა დვალეთი, მიწერილი თერგის მხარესე. კათედრა მღვდელმთავრისა – ურზნისში, რეზიდენცია – ქ. გორში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „ურზნელი ეპისკოპოსი“.

ვ) აწეურისა. სამწესო: სამცხე, ჯავახეთი და ზემო-სომხეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: აწეურის, წურწეხის, კუმურდოსი, ერუშეთის, დადაშენის, წყაროსთავის, ანისის, კარისა და ალაშკერტის), რასაც შეადგენს ესლანდელი ახალციხის მახრა – ბორჯომის ხეობის მიმატებით, ახალქალაქის მახრა, არტანის ოლქი, ვარსის ოლქი, ეაღვეანის ოლქი, გუმბრის მახრა და ამათ გარდა ორი ოლქი ოსმალეთის საზღვრებში – ბასიანი და ალაშკერტი. კათედრა მღვდელმთავრისა – აწეურში (დროებით ზარზმასში), რეზიდენცია – ქ. ახალციხეში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „მაწეურელი ეპისკოპოსი“.

ზ) ქუთაისისა. სამწესო: ქვემო-იმერეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ქუთაისისა და ხონის), – ესლანდელი ქუთაისის მახრა მდ. წყალწითელას ქვემოდ. კათედრა მღვდელმთავრისა – ქ. ქუთაისში, რეზიდენცია – იქვე. მწვემსმთავრის ჰატივი: „ქუთათელი მიტროპოლიტი“.

ც) გენათისა. სამწესო: ზემო-იმერეთი (ტერიტორია გენათის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი შორაპნის მახრა და ოკრიბა მდ. წყალწითელას ზემოდ. კათედრა მღვდელმთავრისა – გელათში, რეზიდენცია – ქ. ზესტაფონში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „გენათელი ეპისკოპოსი“.

თ) ნიკორწმინდისა. სამწესო: რაჭა (ტერიტორია ნიკორწმინდის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი რაჭის მახრა. კათედრა მღვდელმთავრისა – ნიკორწმინდაში, რეზიდენცია – ქ. ონში. ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ნიკორწმინდელი ეპისკოპოსი“.

ი) ცაგერისა. სამწესო: ლეჩხუმ-სვანეთი (ტერიტორია – ცაგერის ძველი ეპარქიისა), ესლანდელი ლეჩხუმის მახრა. კათედრა – ცაგერში, რეზიდენცია – იქვე. ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ცაგერელი ეპისკოპოსი“.

ია) ჭყონდიდისა. სამწესო: ოდიში (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ჭყონდიდის, ცაიშისა და წალენჯიხისა), ესლანდელი სენაკისა და ზუგდიდის მახრები. კათედრა მღვდელმთავრისა – მარტვილში, რეზიდენცია – ქ. ფოთში. ჰატივი მწვემსმთავრისა: „ჭყონდიდელი მიტროპოლიტი“.

იბ) ბათომ-შემოქმედისა. სამწესო: გურია, ტაო-კლარჯეთი და ჭანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ხინოწმინდისა – იმავე ბათომის, შემოქმედის, ჯუმათის, სატრანპელასი, ტბეთის, ანჩის, იშხანისა და ბანის), რასაც შეიცავს: რუსეთის საზღვრებში – ესლანდელი ოზურგეთის მახრა, ბათომის, ართვინის და ოლთისის ოლქები, ხოლო ოსმალეთის

საზღვრებში – ოლქები: თორთომი, კისკიმი, ისპირი, რიზე, ათინა და ზოფა. კათედრა მღვდელმთავრისა – ქ. ბათომში, რეზიდენცია იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ბათომელ-შემოქმედელი ეპისკოპოსი“.

იგ) ცხუმ-ბედიისა (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: დრანდისა – იმავე ცხუმის, ბედიისა, მოქვისა და ბიჭვინთისა). ეხლანდელი სოხუმის ოლქი გავრის უბნის მიმატებით. კათედრა მღვდელმთავრისა ცხუმში (სოხუმში), რეზიდენცია – იქვე. მღვდელმთავრის პატივი: „ცხუმელ-ბედიელი ეპისკოპოსი“.

შენიშვნა 1. მიტროპოლიტები პატივით ეპისკოპოსებზე მაღლა დგანან. სამიტროპოლიტო კათედრები იერარქიულად თანასწორნი არიან, აგრეთვე საეპისკოპოსო კათედრები. მწყემსმთავარნი პატრიარქულ იქმნებიან ხელდასხმის (ქროტონის) უხუცესობის მიხედვით. გამონაკლისად მხოლოდ ტფილელი მიტროპოლიტი, როდესაც იგი ფაქტურად კათოლიკოსის მოსაყდრეობას ასრულებს.

შენიშვნა 2. ამ სიის შეცვლა და შევსება სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ეკუთვნის.

§3. საქართველოს ეკლესიის მთლიანად და ნაწილობრივ (ეპარქიის, ოლქსა და სამრევლოს) განაგებენ კრებები (სრულიად საქართველოს ეკლესიისა, საეპარქიო, საოლქო და სამრევლო), რომელთაც აღმასრულებელ ორგანოებად ჰყავს საბჭოები (საკათოლიკოსო, საეპარქიო, საოლქო და სამრევლო).

მთავარი ბამბოვა §4. საქართველოს ეკლესიის განაგებს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრება, რომელსაც შეადგენს ეკლესიის სრულწლოვან წევრთა წარმომადგენლები, განურჩევლად სქესისა, თანამდებობისა და ხარისხისა, თითოეულ ოლქიდან ოთხ-ოთხი კაცი, ამათ გარდა საეკლესიო კრების აუცილებელ წევრებად ითვლებიან ეკლესიის მმართველი მღვდელმთავრები.

§5. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას თავმჯდომარეობს კათოლიკოსი, ხოლო, როცა იგი არ არის, მისი მოსაუდრე, და თუ მოსაუდრეც არ არის, ერთ-ერთი მღვდელმთავარი კრების არჩევით. კრებავე აირჩევს პრეზიდენტის დანარჩენ წევრებსა და მდივნებს. კრება არის ჩვეულებრივი – ხუთ წელიწადში ერთხელ, და არაჩვეულებრივი – როცა საჭიროება მოითხოვს, ჩვეულებრივ კრებას იწვევს კათოლიკოსი, ხოლო არაჩვეულებრივს ან კათოლიკოსი, ან საკათოლიკოსო საბჭო, საეპარქიო საბჭოთა უმრავლესობის თანხმობით. კრება კანონიერია, თუ მოწვეულთა ერთი მესამედი მანაც გამოცხადდება.

§6. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრების კომპეტენციას ექვემდებარება:

- ა) ადგილობრივი საეკლესიო კანონმდებლობა;
- ბ) უზენაესი საეკლესიო სამართალი;
- გ) საბოლოოდ გარჩევა და გადაწვევა იმ საქმეებისა, რომელთაც მას საკათოლიკოსო საბჭო წარმოუდგენს;
- დ) არჩევა საკათოლიკოსო საბჭოს და საკათოლიკოსო სასამართლოს წევრებისა და მათი კანდიდატებისა;
- ე) ძველი კათედრების აღდგენა, ახალი ეპარქიების გახსნა ან არსებულ ეპარქიათა დახურვა და საზღვრების გამიჯვნა;
- ვ) ზრუნვა სასულიერო სასწავლებელთა დაარსებისა და ნივთიერად უზრუნველყოფისათვის;
- ზ) მთავარი მართვა-გამკვირვების ორგანოთა შტატების დამტკიცება.

§7. საეკლესიო კრების მუდმივი აღმასრულებელი ორგანო არის სრულიად საქართველოს საკათოლიკოსოს საბჭო (ანუ შემოკლებით „საკათოლიკოსო საბჭო“). საკათოლიკოსო საბჭო შესდგება თორმეტ წევრისაგან. საბჭოს წევრად შეიძლება არჩეულ იქმნეს ქალიცა და კაციც, როგორც კრების დელეგატთა, ისე არადელეგატთაგან. საბჭოს წევრნი, აგრეთვე ოთხი მათი კანდიდატი, აღირჩევიან საეკლესიო კრების მიერ ხუთის წლის ვადით და შეუძლიანთ ხელახლა არჩეულ იქმნენ. საბჭოს თავმჯდომარეობს კათოლიკოს-პატრიარქი, ხოლო როცა ის ავად არის ან სხვაგან სადმე, მისი მოსაუდრე. დასახელებულ თორმეტ წევრთა გარდა საბჭოში გადამწევრების ხმით მონაწილეობას იღებს ორ-ორი მღვდელმთავარი, რომელნიც გამოიწვევიან ეპარქიებიდან რიგრიგობით ორი თვის ვადით, აგრეთვე თითო წარმომადგენელი საეპარქიო საბჭოთა, თუ უკანასკნელნი საჭიროდ და თავისათვის შესაძლებლად დაინახავენ მათ წარმოგზავნას. საბჭოს სხდომის დღეებისა და საქმეების განხილვის რიგს აწესებს თავმჯდომარე. სხდომა კვირაში ორჯერ მაინც უნდა მოხდეს და ის კანონიერია, თუ რვა წევრი მაინც დაესწრება თავმჯდომართურთ. საბჭოში საკითხი უბრალო ხმის უმეტესობით სწდება, ხოლო როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპირატესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

§8. საკათოლიკოსო საბჭოს სამსახურის მხრით ექვემდებარებიან როგორც მღვდელმთავარი და სასულიერო პირნი, აგრეთვე საეკლესიო დაწესებულებანი და მათში მოსამსახურენი, ხოლო სარწმუნოებისა და საეკლესიო დისციპლინის მხრით ყოველი წევრნი საქართველოს ეკლესიისა. საბჭოს დადგენილებანი სავალდებულოა ეველა საეკლესიო დაწესებულებათა და ეკლესიის წევრთათვის; იმათი შეცვლა შეუძლია მხოლოდ საბჭოს და საეკლესიო კრებას. საკათოლიკოსო საბჭო თავის ფუნქციების აღსრულების დროს ხელმძღვანელობს საღმრთო წერილით, მსოფლიო და ადგილობრივ (მათ შორის საქართველოს ეკლესიის) კრებათა დადგენილებით და სახელმწიფოში მოქმედ კანონმდებლობით. საკათოლიკოსო საბჭოს აქვს დამხმარე ორგანოები: კანცელარია, სამოსწავლო კომიტეტი, სამეურნეო გამკეობა და სამონასტრო გამკეობა; ამათ გარდა საბჭოს ჰეავს იურისკონსულტი.

§9. საკათოლიკოსო საბჭოს ექვემდებარება შემდეგი საქმეები: ა) ზრუნვა საეკლესიო სწავლა-მოდერებისა და ქართული ღვთისმეტყველების აუვაგებისა და შეურევნელად დაცვისათვის; ბ) ზრუნვა სამწესოთა სარწმუნოებრივ-ხეობრივი წარმატებისათვის; გ) საეკლესიო კანონთა და საქართველოს საეკლესიო კრების დადგენილებათა განმარტება; როცა საჭიროება მოითხოვს, ახალი კანონ-პროექტის შემუშავება და საეპარქიო საბჭოებთან შეთანხმებით, დროებით, მორიგ საეკლესიო კრებამდე, ცხოვრებაში გატარება; კრებას უფლება აქვს დაადასტუროს ან უარჰყოს ამ წესით ცხოვრებაში გატარებული კანონი; დ) თვალყურის დევნება მის ქვეით მდგომ პირთა და დაწესებულებათა მოქმედებისა; ე) ზრუნვა მონასტერთა, ტაძართა, საქველმოქმედო და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა კეთილ-მოწყობისა და წარმატებისათვის; ვ) წინასწარი განხილვა და სათანადო დაწესებულებათა წინაშე შუამდგომლობის აღძვრა მონასტერთა, ეკლესიათა, საქველმოქმედო და სამოსწავლო-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსების შესახებ; ზ) სათანადო სახელმწიფო დაწესებულებათა და თანამდებობის პირთა წინაშე საეკლესიო საქმეთა გამო შუამდგომლობის

აღძვრა; მ) ზრუნვა სამღვდელთა კონებრივად უზრუნველ-ყოფისათვის; თ) ზრუნვა სამსახურიდან გასულ სამღვდელთა ზირთა, საეკლესიო მოხელეთა და სამღვდელთა კერძო-ობოლთათვის; ი) ზრუნვა საღმრთო და საეკლესიო-საღვთისმსახურო წიგნთა შედგენისა, შესწორებისა და გამოცემისათვის; ია) მღვდელმთავართა, თანახმად მათის თხოვნისა, სამსახურიდან განთავისუფლება; იბ) რევიზიის დანიშვნა სხვადასხვა საჭიროებათა და შემთხვევათა გამო; იგ) ეპარქიებისა და საეკლესიო დაწესებულებათა ხარჯთაღრიცხვის განხილვა-დამტკიცება; იდ) საეპარქიო და სხვადასხვა საეკლესიო დაწესებულებათა წლიური ანგარიშების განხილვა და მთელი საკათოლიკოსო წლიური ანგარიშის შედგენა კრებისათვის წარსადგენად; იე) საეკლესიო უძრავ ქონებათა შექმნა-განთავისუფლების დამტკიცება; ივ) საბოლოოდ გარჩევა და დამტკიცება საეპარქიო საბჭოთაგან შემოსულ საქმეთა; იზ) ნებართვა საკათოლიკოსოში ნებაყოფლობითი შეწირულების საქველმოქმედო მიზნით შეკრებისა; იშ) სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან ურთიერთობის დაჭერა; ით) წინასწარი მუშაობა სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრების მოწვევისათვის და აგრეთვე ამ კრებაზე განსახილველ საკითხთა დამუშავება და ძისალების შეკრება; კ) ხელმძღვანელობა კათოლიკოსის არჩევნებისა; კა) მიცემა დროებითის თავისუფლებისა, ერთ თვეზე მეტის ვადით, ეპისკოპოსებისა, საკათოლიკოსო საბჭოსა და საკათოლიკოსო სასამართლოს წევრებისა და საბჭოს დამხმარე ორგანოთა გამგეობისათვის; კბ) განხილვა და გადაწყვეტა იმ საქმეებისა, რომელნიც საეპარქიო საბჭოებიდან გადმოეცემა; კგ) ზრუნვა გალობის აღდგენა-გამშვენებისათვის; კდ) ზრუნვა სასარქეოლოგიო ნაშთთა დაცვისათვის.

§10. კათოლიკოსი. საჭეთმპყრობლად (მთავარ-წინამძღვრად) ეკლესიისა ითვლება მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, რომელსაც ირჩევს საქართველოს ეკლესიის ყველა სრულწლოვანი წევრი პირდაპირის, საყოველთაო, თანასწორის და ფარულის ხმის მიცემით.

შენიშვნა: საკათოლიკოსო კანდიდატისათვის ბერობის მიღება სავალდებულო არაა. ფიზიკურისა და ზნეობრივის მხრით იგი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებას და უნდა პქონდეს მიღებული უმაღლესი საზოგადო განათლება და შესაფერი საღვთისმეტყველო მომზადება.

§11. კათოლიკოს-პატრიარქი არის „პირველი თანასწორთა შორის“ (მოციქ. კან. 34) და მისი კომპეტენცია ასეთია: ა) ის თავმჯდომარეობს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას, საკათოლიკოსო საბჭოს და საკათოლიკოსო სასამართლოს; ბ) მწუხმთავრულად მიმოიხილავს საკათოლიკოსოს ეპარქიებს და ხელმძღვანელობას უწევს ეპისკოპოსებს საეპარქიო მთავარ-გამგეობაში; გ) მის სახელს იხსენიებენ წირვა-ლოცვის დროს საკათოლიკოსოს მღვდელმთავარნი და სამღვდელთა; დ) იგი აძლევს დროებითს თავისუფლებას: ეპისკოპოსებს, საკათოლიკოსო საბჭოსა და სასამართლოს წევრებს და საბჭოს დამხმარე ორგანოთა გამგეებს არა უმეტეს ერთი თვისა წელიწადში, ხოლო საეპარქიო მართვა-გამგეობის ორგანოთა და სასამართლოს თავმჯდომარეებს და წევრებს ორი თვიდან და მეტს; ე) აგრეთვე აძლევს დათხოვნითს სიგელებს იმ ეპისკოპოსებს, რომელნიც ეპარქიიდან დროებით სხვაგან სადმე მიდიან; ვ) როგორც თავმჯდომარე საკათოლიკოსო სასამართლოსი, იგი იღებს საჩივარს ეპისკოპოსთა, საკათოლიკოსო საბჭოს და სასამართლოსი,

მართლოს წევრთა, საეპარქიო კრებათა და საეპარქიო დაწესებულებათა (საბჭოს და სასამართლოს) შესახებ და აძლევს ამ სახივარს კანონიერ მსვლელობას; ზ) როგორც თავმჯდომარე საკათოლიკო საბჭოსი, ის ზრუნავს უებისკოპოსოდ დარჩენილ ეპარქიებისათვის; ც) საჭირო შემთხვევაში, საბჭოს მინდობილობით, ის აძლევს რჩევას და მწვემსმთავრულ შენიშვნას ეპისკოპოსებსა და საეპარქიო მართვა-გამგეობის ორგანოთა და სასამართლოთა თავმჯდომარეებსა და წევრებს; თ) საბჭოსავე მინდობილობით იმას მიწერ-მოწერა აქვს სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან და სახელმწიფოს უმაღლეს დაწესებულებებთან; ი) მოიწვევს ჩვეულებრივ საეკლესიო კრებას და არაჩვეულებრივს საეპარქიო საბჭოთა უმრავლესობის თანხმობით.

საეპარქიო მართვა-გამგეობა §12. საეპარქიო მმართველობის მთავარი ორგანო არის საეპარქიო კრება, რომელზედაც თვითოეული ოლქი ჰგზავნის ოთხს წარმომადგენელს. კრება ორგანია: ჩვეულებრივი, წელიწადში ერთხელ, და არაჩვეულებრივი — საჭიროებისდაგვარად. კრებას თავმჯდომარეობს ადგილობრივი მღვდელმთავარი; როცა მღვდელმთავარი არ არის, კრება თითონ ირჩევს თავმჯდომარეს სამღვდლო ჰირთა შორის. კრებავე ირჩევს პრეზიდენტის დანარჩენ წევრებს და მდივნებსაც. კრება კანონიერია, თუ მასზე გამოცხადდა არა უმცირეს მოწვეულთა ნახევრისა.

§13. საეპარქიო კრების უფლებას შეადგენს: ა) საეპარქიო საბჭოთა და საეპარქიო სასამართლოთა წევრთა და მათი კანდიდატების არჩევა; ბ) თვალუურის დევნება საეპარქიო ცხოვრებისა და საეპარქიო დაწესებულებათა მოქმედებისა; გ) ეპარქიის დანაწილება ოლქებად, ან არსებულ ოლქთა გადამიჯვნა; დ) ზრუნვა საეკლესიო, სამოსწავლო და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დანარსებისა, გაუმჯობესებისა და ნივთიერ საშუალებათა გამონახვისათვის ეპარქიაში; ე) ადგილობრივი საბჭოს მიერ შემუშავებულ წესების და ინსტრუქციების დამტკიცება; ვ) ზრუნვა გალობის გაუმჯობესებისათვის და აგრეთვე ზრუნვა სიძველეთა დაცვისათვის.

§14. საეპარქიო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის საეპარქიო საბჭო. საბჭოს თავმჯდომარეობს ადგილობრივი მღვდელმთავარი, ხოლო, როცა იგი არაა, მაშინ საბჭოს წევრები თვის შორის აირჩევენ თავმჯდომარეს სამღვდლო ჰირთაგან. საბჭო შესდგება ექვსი წევრისაგან, რომელთაც ირჩევს კრება როგორც სასულიერო, ისე საერო ჰირთაგან. საბჭოს წევრები ირჩევიან საეპარქიო კრების მიერ სამი წლის ვადით. ამათ გარდა საბჭოს ჰეავს მდივანი, რომელსაც თვით საბჭო მოიწვევს.

§15. საეპარქიო საბჭოს კომპეტენციას ექვემდებარება: ა) საწმინდობის და ზნეობის დაცვა-განმტკიცებისათვის ზრუნვა ეპარქიაში; ბ) თვალუურის დევნება სამონასტრო და საეკლესიო ქონებათა მართვა-გამგეობისა ეპარქიაში; გ) განხილვა იმ საქმეებისა, რომელთაც მას საოლქო კრებები ან საოლქო საბჭოები წარმოუდგენენ; დ) თვალუურის დევნება ყველა საეკლესიო დაწესებულებათა და საეკლესიო თანამდებობის ჰირთა მოქმედებისა ეპარქიაში; ე) განხილვა საკითხისა ახალი ოლქების გახსნის ან არსებულ ოლქთა შემცირებისა გინდ გაუოფისა და გადამიჯვნისა ეპარქიის ფარგლებში; ვ) საეპარქიო კრებაზე განსახილველ

საკითხთა წინასწარი დამუშავება; ზ) გაცემა ისეთი დოკუმენტებისა, რომელნიც მოწმუნეთა მოქალაქეობრივ მდგომარეობას შეეხებიან; ლ) საეპარქიო წლიურ ანგარიშის შედგენა საეპარქიო კრებისა და საკათოლიკოზო საბჭოსათვის წარსადგენად; თ) ბერობისა და სასულიერო წოდებიდან განთავისუფლება.

შენიშვნა : საქმეები წყდება უბრალო ხმის უმეტესობით; მაგრამ, როცა საბჭოსა და მღვდელმთავარს შორის უთანხმოებაა, მაშინ სადავო საქმე გადაეცემა საკათოლიკოზო საბჭოს.

§16. ეპისკოპოზი. ეპისკოპოზი არის ეპარქიის სარწმუნოებრივ-ზნეობრივი ცხოვრების ხელმძღვანელი და განაგებს ეპარქიის საეპარქიო საბჭოსთან ერთად. საეპისკოპოზო კანდიდატი აღირჩევის საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი და ფარული ხმის მიცემით, ხოლო ხელდასახმს მას კათოლიკოზი ეპისკოპოზთა კრებითურთ. საეპისკოპოზო კანდიდატს უნდა ჰქონდეს მიღებული უმაღლესიო განათლება და შესაფერი საღვთისმეტყველო მომზადება, ხოლო უკიდურეს შემთხვევაში არა უმცირეს საშუალო საღვთისმეტყველო განათლებისა; ფიზიკურად და ზნეობრივად უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებას.

შენიშვნა : საეპისკოპოზო კანდიდატისათვის ბერად შედგომა სავალდებულო არ არის.

§17. ეპისკოპოზის კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) სრული უფლება მთელს ეპარქიაში სწავლა-მოდვრებისა; ბ) უფლება ყოველგვარის მღვდელმოქმედების შესრულებისა; გ) ზრუნვა, რათა მის ეპარქიაში მოწმუნენი საღვთისმეტყველო სწავლებას იცავდნენ; დ) მას აქვს უფლება ახსნას ქორწინების დროს ზოგიერთი დაბრკოლებანი, რომელნიც ნათესაური კავშირიდან გამომდინარეობენ; ე) სარწმუნოებრივ საქმეებში მასზე დამოკიდებული არიან ეპარქიის ყველა წევრები; ვ) მის სახელს აღავლენს წირვა-ლოცვის დროს მთელი ეპარქიის სამღვდლოება; ზ) ის აძლევს დროებითს თავისუფლებას, არა უმეტეს ერთი თვისა, საეპარქიო დაწესებულებებში მოსამსახურეთ, -

ეპისკოპოზი ვალდებულია: ა) დაემორჩილოს საეკლესიო კანონებსა და მთავარ საეკლესიო მმართველობის მიერ კანონიერად გამოცემულს დადგენილებათა, ხოლო როცა ამა თუ იმ საეკლესიო კანონისა ან დადგენილების შესახებ გაუგებრობა რამე დაიბადება, განსამარტებლად მთავარ საეკლესიო მთავრობას მიჰმართოს; ბ) ცხოველი კავშირი იქონიოს სამწესოსთან და ამ მიზნით ხშირ-ხშირად მიმოიხილოს თავისი ეპარქია; გ) ყველაფერში დაემორჩილოს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას და, როცა საკათოლიკოზო საბჭო მიიწვევს, აღნიშნულ კრებაზე გამოცხადდეს; დ) მთავარი საეკლესიო მთავრობის ნებადურთველად არა მოიმოქმედოს რა ისეთი, რაც მის უფლებას აღემატება; ე) წირვა-ლოცვის დროს კათოლიკოზის სახელს ინსენიებდეს; ვ) სხვა ეპარქიაში თავისი ნებით არა დაიწუოს რა; ზ) პატივისცემით ეპერობოდეს სხვა მღვდელმთავრებს, საეპარქიო საბჭოებსა და საეპარქიო გადაწვევტილებას. - როგორც საეპარქიო სასამართლოს თავმჯდომარეს, ეპისკოპოზს უფლება აქვს, ამ სასამართლოს განაჩენის თანახმად, დამნაშავე მღვდელი მღვდელმოქმედებიდან განკვეთოს, ეპიტემია დაადოს, ანუ მოხსნას და სხვ.

საოლქო მმართველობა §18. საეკლესიო ოლქში შედის არა უმცირეს 10-ისა და არა უმეტეს 15-ის სამრევლოა.

§19. ოლქს განაგებს საოლქო კრება, რომელშიაც მონაწილეობას იღებს ოლქის თვითეული სამრევლოდან ორი-ორი წარმომადგენელი. კრებას თავმჯდომარეობს სამღვდლო პირი კრებისავე არჩევით. საოლქო კრებას იწვევს საოლქო საბჭო და იგი კანონიერია, თუ მასზე გამოცხადდება არა უმცირეს ეველა წევრთა ნახევრისა. საოლქო კრება არის: ჩვეულებრივი – წელიწადში ორჯელ და არჩვეულებრივი – საჭიროებისადაგვარად.

§20. საოლქო კრების კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) საოლქო საბჭოსი და საოლქო სასამართლოს წევრთა და მათი კანდიდატების არჩევა, აგრეთვე არჩევა დელეგატებისა სავანარქიო და სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებისათვის; ბ) ზრუნვა სამრევლოებში საეკლესიო ცხოვრების მოწესრიგებისა და წარმატებისათვის; გ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლგაჭირვებულთათვის, და საზოგადოდ საქველმოქმედო საქმის მოეწობა ოლქში; დ) საოლქო საბჭოს მოქმედების ანგარიშთა განხილვა; ე) შუამდგომლობის აღძვრა და მოსაზრებათა წარდგენა შესახებ ახალის სამრევლოების დაარსებისა, არსებულ სამრევლოთა გაყოფისა და შემცირებისა; ვ) სასყიდლის დანიშვნა საოლქო საბჭოებს და საოლქო სასამართლოს მდივნისა და საქმის მწარმოებელისათვის.

§21. საოლქო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის საოლქო საბჭო, რომელიც შესდგება თავმჯდომარისა (უსათუოდ მღვდელი უნდა იყოს) და ექვსი წევრისაგან, რომელსაც ირჩევს საოლქო კრება სამი წლის ვადით, როგორც საერო, აგრეთვე სასულიერო პირთაგან. საბჭოს ჰყავს მდივანი, რომელსაც იწვევს თვით საბჭო.

§22. საოლქო საბჭო: ა) ადგენს საოლქო წლიურ ანგარიშს, რომელსაც წარუდგენს საოლქო კრებასა და სავანარქიო საბჭოს; ბ) წინასწარ დაამუშავებს საკითხებს, რომელიც საოლქო კრებას უნდა წარედგინოს განსახილველად; გ) იწვევს საოლქო კრებას და ხელმძღვანელობას უწევს სამრევლო კრებებს წევრთა არჩევაში; დ) იძლევა საჭირო ცნობებს ოლქის დაწესებულებათა და მოსამსახურე პირთა შესახებ, როცა ამას უმაღლესი საეკლესიო დაწესებულებანი მოითხოვენ; ე) ზრუნავს მოაწესრიგოს კრებულის წევრთა შორის ამტყდარი უთანხმოებანი სამყო შემოსავლისა და საზოგადოდ სამეურნეო საქმეების გამო, აგრეთვე ამავე ხასიათის უთანხმოებანი კრებულის წევრთა და სამრევლო საბჭოებს შორის და სხვ.

შენიშვნა: დაწვრილებით ინსტრუქციას საოლქო საბჭოებისათვის შეიმუშავენ საკათოლიკო წო საბჭო.

სამრევლო §23. სამრევლო არის ერთი სარწმუნოებრივ-ზნეობრიობის მიზნით, ურთიერთის დახმარების აზრით, საეკლესიო მეურნეობით, საკუთარის კრებულის ხელმძღვანელობით, საერთო ტაძრის გარშემო შემოკრებილი და ეპისკოპოსზე კანონიურად დამოკიდებული მორწმუნეთა საზოგადოება.

შენიშვნა: სამრევლო იურიდიულ პირს წარმოადგენს.

§24. სამრევლოს განსნა არ შეიძლება, უკეთუ მორწმუნეთა რიცხვი იმდენად მცირეა, რომ საკუთარი ტაძრისა და კრებულის შენახვა არ შეუძლიათ. თვითეულ სამრევლოს უჭირავს განსაზღვრული ტერიტორია, რომლის საზღვრები შეიძლება შეიცვალოს სხვა სამრევლოებთან შეთანხმებით და სათანადო საეკლესიო მთავრობის ნებართვით.

შენიშვნა: ქალაქებში სამრევლოთათვის ტერიტორიული პრინციპის დაცვა სავალდებულო არ არის.

§25. მრევლად ითვლება ყოველი მორწმუნე, რომელიც განსაზღვრულს სამრევლოს ეკუთვნის, შეტანილია სამრევლო წიგნში და მონაწილეობას იღებს ეველა ხარჯებში, რასაც სამრევლო ეწევა.

შენიშვნა: როდესაც მორწმუნეს ერთი სამრევლოს ტერიტორიიდან მეორესაში უხდება გადასვლა (მაგ: ქალაქებში), მას შეუძლია, თუ მოისურვებს, წინანდელი სამრევლოს წევრად დარჩეს.

§26. ყოველ სამრევლოს აქვს თავისი საკუთრება, რასაც შეადგენენ სხვადასხვა სახელწოდებისა და დანიშნულების თანხები და მათი შემოსავალი, სანთლის მოგება, ტაძარში, სამრევლოში ან სხვაგან შეგროვილი შემოწირულობა, სასაფლაოს შემოსავალი, სამრევლო და საკრებულო ადგილმამული და მისი შემოსავალი, ყოველგვარი საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო ხასიათის შემოწირულება, საკრებულო სახლები, ტაძარი და მისი სამკაული, სასაფლაო და სხვა. ამ საკუთრებას სამრევლო განაგებს შესაფერ ორგანოთა საშუალებით.

შენიშვნა 1. ტაძარი არის მორწმუნეთა საძლოცველო შენობა, სამრევლო, საეკლესიო, სახელმწიფო ანუ კერძო ქველმოქმედთა ხარჯით აგებული. ერთსა და იმავე სამრევლოში შეიძლება იყოს ზედმიწერილი ტაძარი, რომელშიაც, თუ საჭიროება მოითხოვს და მოსახერხებელიც იქნება, სრულდება ყოველგვარი ღვთისმსახურება.

შენიშვნა 2. მიცვალებულთა დასამარხად სამრევლოს მიხენილი აქვს საგანგებო ადგილი-სასაფლაო. სამრევლოს შეუძლია საფლავებისათვის განსაზღვრული ფასი დააწესოს, მხოლოდ დარიბები უფასოდ უნდა იმარხებოდენ.

§27. როდესაც სამრევლო საბოლოოდ იხურება, მისი ქონება გადადის საქართველოს ეკლესიის ეკუთვნილებაზე: თუ ის სხვა სამრევლოს მიეწერა, იმისი ქონება უკანასკნელის ეკუთვნილებაზე იქცევა; ხოლო როდესაც სამრევლოს რომელიმე ნაწილი დამოუკიდებელ სამრევლოდ გამოიყოფა, იმას საერთო ქონებიდან მიეცემა დაკმაყოფილება ძირითადის სამრევლოს გადაწვევტილებისამებერ.

§28. სამრევლოს განაგებს სამრევლო კრება, რომელსაც შეადგენს ეველა მართლმადიდებელი ქალი და კაცი (არა უმცირეს 20-ის წლისა), რომელნიც ამ სამრევლოს საბუთებში არიან ჩაწერილნი, როგორც წევრნი სამრევლოაქსა. კრება არის ჩვეულებრივი – წელიწადში ორჯელ და არა-ჩვეულებრივი – საჭიროებისამებერ, სამრევლო კრებას იწვევს სამრევლო საბჭო. კრება უნდა მოწვეულ იქნას იმ შემთხვევაშიც, როცა ამას მოითხოვს არა უმცირეს სამრევლოაქს 20-ის სრულწლოვანის წევრისა. კრება თითონ ირჩევს თავმჯდომარეს და, თუ საჭიროა, მდივანსაც. კრება კანონიერია, უკეთუ მასზე სამრევლოაქს ეველა სრულწლოვან წევრთა მესამედი მაინც გამოცხადდება, ხოლო თუ კრება ჰირველ მოწვევაზე არ შესდვა, მეორედ იგი კანონიერია, რამდენი წევრიც უნდა გამოცხადდეს.

§29. სამრევლოს კრების კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) არჩევა კრებულისა და სამრევლო საბჭოაქს წევრებისა და მათი კანდიდატებისა, აგრეთვე სამრევლოს მოლარისა (უწინდელი „მნათისა“); ბ) ეკლესიისა და კრებულის შენახვისათვის ზრუნვა; გ) სამართალში მიცემა სამრევლო საბჭოაქს წევრებისა სამსახურის აღსრულების დროს უფლების აღმატებისა და ბოროტმოქმედებისათვის; დ) აღძრვა საქმისა საოლქო ანუ საეპარქიო სასამართლოების წინაშე კრებულის წევრთა შესახებ მათი უთანადო მოქმედებისა და ცუდი ყოფაქცევისათვის;

ე) ზრუნვა ეკლესიის განშვენებისა და კეთილმოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა სამრევლოს სარწმუნოებრივ-სწავლებრივი სრულყოფისა და მის საგანმანათლებლო-საქველმოქმედო დაწესებულებათათვის; ზ) ზრუნვა საკრებულო სახლისა და სასაფლაოსათვის; ც) დანიშნვა სარევიზიო კომისიის წევრებისა სამრევლო საბჭოს მოქმედებისა და ანგარიშის განსახილველად; თ) არსებულ სამრევლოს გაყოფის შესახებ შუამდგომლობის აღძვრა; ი) შუამდგომლობის აღძვრა უძრავ-მოძრავი ქონების შეძენისა და განთავისების შესახებ; ია) აღება ისეთის სესხისა, რომელინაც სამრევლო თვიურ შემოსავალს აღემატება; იბ) შუამდგომლობის აღძვრა ტაძრის კაპიტალურად გადაკეთების შესახებ, როცა ტრანპეზის ამლახა საჭირო; იგ) არჩევა დელეგატებისა საოლქო კრებისათვის.

§30. სამრევლო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის სამრევლო საბჭო, რომელიც შედგება არა უმცირეს ექვსისა და არა უმეტეს თორმეტის წევრისა, რომელთაც ირჩევს სამრევლო კრება სამი წლის ვადით. სამრევლო საბჭოს თავმჯდომარეობს ეკლესიის წინამძღვარი, ხოლო როცა იგი არ არის, მაშინ საბჭო თვითონ ირჩევს თავმჯდომარეს თვის შორის. საბჭოს სხდომები იმართება თვეში ერთხელ, ხოლო, თუ საჭიროება მოითხოვს, უფრო ხშირად, საქმეები წუდება უბრალო ხმის უმეტესობით, ხოლო, როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპიტარესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

შენიშვნა : საბჭოს წევრად, აგრეთვე მოღაარედ ირჩევა როგორც მამაკაცი, ისე დედაკაცი.

§31. სამრევლო საბჭოს კომპეტენცია არის: ა) ეკლესიის უძრავ-მოძრავი ქონების მართვა-გამკეობა; ბ) ყოველგვარი სტატისტიკური ცნობის შეკრება, რასაც კი სამრევლოს მართვა-გამკეობისათვის აქვს რაიმე მნიშვნელობა; გ) აკრეფა საეკლესიო გადასახადისა მრევლში და მისი დანიშნულებისამებრ მოხმარება; დ) ზრუნვა ეკლესიისა და კრებულის შესახებ საშუალებათა გასაძლიერებლად; ე) ზრუნვა ტაძრისა და ღვთისმსახურების კეთილ-მოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლთა და გაჭირვებულთათვის ქველმოქმედების წესით; ზ) აღძვრა საქმისა იმ პირთა წინააღმდეგ, რომელნიც ეკლესიასა და მორწმუნეთა სარწმუნოებრივს გრძნობას შელახავენ; ც) მოწვევა სამრევლო კრებისა და წინასწარი დამუშავება იმ საკითხებისა, რომელიც კრებამ უნდა განიხილოს; თ) გამკეობა სამრევლო სასაფლაოსი; ი) სამრევლო ქონებისა და თანხების ყოველთვიური შემოწმება; ია) თავისი მოქმედების წლიური ანგარიშის შედგენა საოლქო საბჭოსა და სამრევლო კრებისათვის წარსადგენად.

შენიშვნა : სამრევლო საბჭოს აუცილებელი წევრია სამრევლო მოღაარე (უწინდელი მნათე), რომელიც აწარმოებს წმიდა სანთლის ოპერაციას, იღებს სამრევლო თანხმებს და ინახავს საკრედიტო დაწესებულებებში, აწარმოებს შემოსავალ-გასავლის წიგნსა და ადგენს სამრევლოის შემოსავალ-გასავლის წლიურ ანგარიშს. მოღაარეს ირჩევს სამრევლო კრება სამი წლის ვადით.

§32. კრებული. კრებულის აუცილებელ წევრად ითვლებიან: მღვდელი და წიგნის-მკითხველი, ხოლო, სადაც შეძლება, იქ სამრევლოს დიაკონიცა (მთავარი) ჰყავს.

შენიშვნა 1. დიაკონი და წიგნის-მკითხველი არიან მხოლოდ თანამშემწენი მღვდლისა და უძიმოდ არავითარი მღვდელმოქმედების შესრულება არ შეუძლიან სამრევლოში.

შენიშვნა 2. ერთსა და იმავე სამრევლოში ორი მღვდლის ყოფნა სასურველი არ არის; მაგრამ, თუ ამას მოითხოვს სამრევლოს სიდიდე და აუცილებელი საჭიროება, სამრევლოს შეუძლია თავის წინამძღვარს თანამშემწედ მეორე მღვდელი მისცეს.

§33. მღვდელი. მღვდელი ვალდებულია: ა) მუდამ თავის მრევლში სცხოვრობდეს და სამრევლო არ დასტოვოს, განსაკუთრებით როცა იქ რაიმე მთავარი სენი განხდება და როცა სამრევლოს განსაცდელი რამ მოეღოს; ბ) განსაკუთრებულ თვალუწრს ადევნებდეს საკუთარს ეოფაქცივას, როგორც საზოგადოებაში, ისე თავის სახლში; გ) აასრულოს საზოგადოებრივი ღვთისმსახურება დაწესებულ დროს; დ) მრევლის მოთხოვნილებებისამებრ აასრულოს საჭირო მღვდელმოქმედება; ე) თვალუწრი ადევნოს ტაძრისა და საღვთისმსახურო საგნების სისუფთავესა და კეთილშეწყობას; ვ) თვალუწრი ადევნოს მრევლში საეკლესიო დისციპლინისა და ზნეობის დაცვას; ზ) როცა სამსახურის დროს ამა თუ იმ საკითხის შესახებ ეჭვი დაებადება, მოვალეა ახსნა-განმარტებისათვის საოლქო ან საეპარქიო საბჭოს მიჰმართოს; ჟ) მის უპირველეს მოვალეობას შეადგენს ეკლესიაში ქადაგება და საზოგადოდ სწავლა-მომღვრება; თ) მღვდელი მოვალეა ღვთისმსახურების დროს კათოლიკოზისა და თავისი ეპისკოპოზის სახელი მოიხსენიოს; ი) აგრეთვე მოვალეა კრებულის სხვა წევრთა საშუალებით საეკლესიო საბუთები აწარმოოს; ია) თავის სამრევლოში მღვდელს უფლება აქვს სხვის მღვდელს რომლისაზე მღვდელმოქმედების შესრულების ნება არ მისცეს.

§34. კრებულის წევრებს ირჩევს სამრევლო კრება, რომელსაც ამ შემთხვევაში ხელმძღვანელობას უწევს საოლქო საბჭო თავისი წარმომადგენლის შემწეობით. არჩევის შემდეგ საოლქო საბჭოს წარმომადგენელი შეადგენს საარჩევნო სიგელს, რომელსაც წარუდგენს საოლქო საბჭოს, ხოლო ეს უკანასკნელი თავისი დასკვნითურთ საეპარქიო საბჭოს – დასამტკიცებლად. საეპარქიო საბჭოს უფლება აქვს სამრევლოს დასაბუთებული უარი უთხრას და ახალი კანდიდატის არჩევა მოსთხოვოს. კრების მიერ მეორედ არჩეული კანდიდატი უნდა დამტკიცებულ იქნას საბჭოს მიერ.

§35. სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატი უნდა იყოს მოქალაქეობრივად სრულწლოვანი, ხოლო წიგნის მკითხველად შეიძლება უფრო ახალგაზრდაც აირჩეს. ფიზიკურად სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონების მოთხოვნილებას. რაც შეეხება მათ ზნეობრივ თვისებათა გამოკრევეას, ეს მთლიანად ამომრჩეველთა ნდობისა და სინდისის საქმეა; სამღვდლო კანდიდატს უნდა ჰქონდეს მიღებული საშუალო საზოგადო განათლება და ეოველ შემთხვევაში არა უმცირეს სრული პროგიმნაზიული განათლებისა. ამავე მოთხოვნილებას უნდა აკმაყოფილებდენ, შეძლებისდაგვარად, სადიაკვნო კანდიდატები და წიგნის მკითხველნიც, რომელთაც უნდა იცოდნენ ღვთისმსახურების წესები და საეკლესიო საბუთების წარმოება, რაც წინდაწინვე (არჩევამდე) უნდა იყოს შემოწმებული რომელსაზე საეპარქიო საბჭოსაგან.

შენიშვნა : წიგნის-მკითხველად შეიძლება არჩეულ იქნეს როგორც მამაკაცი, ისე დედაკაცი.

სამეკლესიო სამართალი §36. საქართველოს ეკლესიის სამართალს ექვემდებარება ამ ეკლესიის ეველა წევრი ისეთ საქმეში საეკლესიო სწავლა-მომღვრებისა, ზნეობრივ ცხოვრებისა, საეკლესიო წუობილებისა და საეკლესიო სამსახურის წინააღმდეგ, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონით დადგენილია განსაზღვრული სასჯელი ანუ ზომები ზღვევისა და გასწორებისა.

§37. საექლესიო სამართალი განცალკევებულია საექლესიო გამგეობისაგან, ე.ი. აქვს საკუთარი ორგანოები, გარდა სრულიად საქართველოს საექლესიო კრებისა, რომელიც უზენაესი ორგანოა როგორც გამგეობისა, ისე სამართლისა ეკლესიაში. ამ კრების გარდა საექლესიო სამართალს აქვს კიდევ შემდეგი ორგანოები: საკათოლიკოზო, საეპარქიო და საოლქო სასამართლოები.

§38. განსაკუთრებული ინსტიტუტი საქმის გამომძიებლისა არ არსებობს, არამედ სასამართლო თვითონ ირჩევს გამომძიებელს თავის წევრთაგან თვითთულ შემთხვევაში. არ არსებობს არც პროკურორის თანამდებობა, არამედ სასამართლოს ერთ-ერთ წევრს მიენდობა საბრალდებო ოქმის შედგენა და მოხსენება; ეს წევრი შემდეგ მონაწილეობას აღარ იღებს განაჩენის გამოტანაში.

შენიშვნა: ბრალდებულს ნება აქვს სასამართლოში დამცველი (ვექილი) დაიხმაროს, მაგრამ თვით სასამართლოსთან დამცველის ინსტიტუტი არ არსებობს.

§39. საექლესიო სამართალი დახურული არ არის, საქმის გარჩევას გარეშენიც ესწრებიან. განაჩენს სასამართლოს წევრები დაადგენენ თავისი შინაგანის დარწმუნების თანახმად, და მხოლოდ მას შემდეგ, როცა შემოწმებულ იქნება სასამართლოში წარმოდგენილი საბუთები.

§40. ყოველი საქმე არსებითად გადაწყდება ორს ინსტანციაში და მესამე ინსტანცია იქნება საკასაცია. სრულიად საქართველოს საექლესიო კრების განაჩენი კი საბოლოოა, თუნდაც იქ საქმე პირველის ინსტანციით წუდებოდეს.

საოლქო სასამართლო §41. ყოველ საექლესიო ოლქს აქვს ერთი საოლქო სასამართლო, რომლის შემადგენლობა ასეთია: თავმჯდომარე – უსათუოდ მღვდელი და ოთხი წევრი, რომელთაც ირჩევს საოლქო კრება სამი წლის ვადით. იგივე კრება ირჩევს სასამართლოს წევრთა კანდიდატებსაც.

შენიშვნა: სასამართლოს წევრები განმეორებითაც შეიძლება არჩეულ იქმნენ.

§42. საოლქო სასამართლოს ექვემდებარება ისეთი საქმეები (§36), რომელთათვისაც საექლესიო კანონით დადგენილია შენიშვნა და დატუქსვა.

საეპარქიო სასამართლო §43. საეპარქიო სასამართლოს ჰეავს თავმჯდომარე – ადგილობრივი მღვდელმთავარი – და ექვსი წევრი, რომელთაც ირჩევს საეპარქიო კრება სამი წლის ვადით.

შენიშვნა 1. როცა მღვდელმთავარი არ არის, მაშინ სასამართლოში თავმჯდომარეობს ერთი წევრი მღვდელმთავარი თვით სასამართლოს არჩევით.

შენიშვნა 2. სასამართლოდან გასული წევრი შეიძლება ხელმეორედ არჩეულ იქმნეს. სასამართლოს წევრებთან ერთად საეპარქიო კრება ირჩევს მათ კანდიდატებსაც.

§44. საეპარქიო სასამართლოს ექვემდებარებიან: ა) დანაშაულობანი, რომელთათვისაც საექლესიო კანონით დადგენილია უმძიმესი ზომები: მღვდელმოქმედების შესრულების აკრძალვა, სამსახურიდან გადაყენება; ბ) აგრეთვე საოლქო საბჭოების წევრთა დანაშაულობანი სამსახურის აღსრულების დროს; გ) გასაჩივრებული საქმეები საოლქო სასამართლოებიდან; დ) განქორწინების საქმე.

საკათოლიკოზო სსსამართლო §45. საკათოლიკოზო სსსამართლოს ჰეავს თავმჯდომარე – კათოლიკოზი და რვა წევრი, არჩეულნი სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრების მიერ ხუთი წლის ვადით. როცა საქმე რომელსამე ეპისკოპოსს შეეხება, მაშინ საქმის გარჩევაში მონაწილეობას იღებენ გადამწევვეტის ხმით ეველა საეპარქიო მღვდელმთავრებიც.

შენიშვნა 1. როცა კათოლიკოზი არ არის, მაშინ საკათოლიკოზო სსსამართლოს თავმჯდომარეობს კათოლიკოზის მოსაყდრე.

შენიშვნა 2. წევრებთან ერთად საეკლესიო კრების მიერ აირჩევა მათი ოთხი კანდიდატიც.

§46. საკათოლიკოზო სსსამართლოს ექვემდებარება: ა) დანაშაულობანი, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონით დანიშნულია ეკლესიის წევრობიდან გამორიცხვა; ბ) საეპარქიო საბჭოების წევრთა და მღვდელმთავართა დანაშაულობანი სამსახურში; გ) განსაჩივრებული საქმეები საეპარქიო სსსამართლოებიდან აპელაციის წესით და საოლქო სსსამართლოებიდან კასაციის წესით.

უზენაესი საეკლესიო სამართალი §47. უზენაესი საეკლესიო სამართალი სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრების ხელშია (§6 და §40), რომელიც არის პირველი და საბოლოო მსჯავრის დამდები ორგანო საკათოლიკოზო საბჭოს და საკათოლიკოზო სსსამართლოს წევრებისა. მას ექვემდებარება: ა) კათოლიკოზისა და საკათოლიკოზო საბჭოს და სსსამართლოს წევრთა უთანადო მოქმედებანი და დანაშაულობანი სამსახურში. ბ) განსაჩივრებული საქმეები საკათოლიკოზო სსსამართლოდან აპელაციის წესით, ხოლო საეპარქიო სსსამართლოებიდან კასაციის წესით.

გადმობეჭდილია წიგნიდან – „ღებულეზანი, მიღებული საქართველოს 1917 წლის საეკლესიო კრებაზე“, ტფილისი, სტამბა „ცხოვრება“, ვაბანთ შესახვევი, №4, 1917 წ.

საქართველოს II საეკლესიო კრება (27.06.1920)

1918 წლის 26 მაისს გამოცხადდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა, წარმოიშვა დამოუკიდებელი „საქართველოს რესპუბლიკა“. პირველ მსოფლიო ომში რუსეთის იმპერიის მარცხის შემდეგ გერმანიისა და ოსმალეთის მხარემ საქართველოს გავლენიან პარტიებსა და ეროვნულ საბჭოს წაუყენა მოთხოვნა-ულტიმატუმი გამოეცხადებინათ საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს დაარსება, წინააღმდეგ შემთხვევაში ოსმალეთი მოახდენდა ამიერკავკასიის ოკუპირებას (რუსის ჯარმა ამ დროისათვის დატოვა ამიერკავკასია). ამის გამო, ამიერკავკასიის სამმა ხალხმა (ქართველებმა, აზერბაიჯანელებმა და სომხებმა) გამოაცხადეს თავიანთი სახელმწიფო დამოუკიდებლობა. საქართველოში სახელმწიფო მმართველობა თავის ხელში აიღო იმ დროისათვის ხალხში პოპულარულმა სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ, მისმა „მენშევიკურმა“ ფრთამ. ეს პარტია იქამდე მუდამ იბრძოდა საქართველოს დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ, თავგამოდებით იცავდა „ერთიანი,

განუყოფელი რუსეთის“ იდეას, შემთხვევის წყალობით, მენშევიკური პარტია მოექცა იმ სახელმწიფოს სათავეში, რომლის წარმოშობის წინააღმდეგაც იბრძოდა ათწლეულების მანძილზე. ამან ასახვა ჰპოვა მის დამოკიდებულებაში ქართული ეკლესიისადმი. ცხადია, მათ ვერ შეაფასეს ქართული ეკლესიის მნიშვნელობა.

ამიტომაც, 1920 წლის 27 ივნისს გამართულმა საეკლესიო კრებამ იმსჯელა მთავრობის მიერ ეკლესიის მიმართ გამოტანილი გადაწყვეტილებათა შესახებ და აღნიშნა, რომ დიდად ილახებოდა ეკლესიის და მორწმუნე ერის ინტერესები.

II კრება შეეხო ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებას. კრებამ გააუქმა თბილისის სამიტროპოლიტო კათედრა, გააერთიანა მცხეთისა და თბილისის ეპარქიები, რომელიც შევიდა კათოლიკოს-პატრიარქის იურისდიქციაში.

კრებამ შეიმუშავა მართვა-გამგეობის ახალი დებულება; კათოლიკოს-პატრიარქად დაამტკიცა უწმიდესი და უნეტარესი ლეონიდე.

საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა

დებულებანი

მიღებული სრულიად საქართველოს 1920 წლის საეკლესიო კრების მიერ

§1. მართვა-გამგეობის მხრივ საქართველოს ეკლესია განიყოფება ეპარქიებად, ეპარქიები – ოლქებად, ხოლო ოლქები – სამრევლოებად.

§2. საქართველოს ეკლესიაში შემდეგი ეპარქიებია:

ა) **მცხეთისა და ტფილისისა**, რომლის მწვემსთმთავარი არის „მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და ტფილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი“. სამწყსო: საქართველოს ეკლესიის წმ. დედაქალაქი მცხეთა, ორისავე არაჯვისა და ქსანლესურის ხეობანი, გარე-ქართლი და გარე-კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: მცხეთისა, წილკნისა, ნაწილი სამთავისისა და სამთავროსი, ტფილისისა, მანგლისისა, წალკისა, დმანისისა, ბოლნისისა, წინწუაროსი, ავანაკისა, რუსთავისა, კაწარეთისა და ნინოწმიდისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი დუშეთის მანრა შემდეგის ცვლილებით: დასავლეთით ემატება ქსანლესურის ხეობათა ქვემო-ნაწილი ვიდრე წლევის მთამდე, ტფილისის და ბორჩალოს მანრები და ბამბაკის ხეობა. კათედრა ეპარქიისა არის მცხეთა (სვეტიცხოველში), ხოლო კათოლიკოსის რეზიდენცია – ტფილისში.

შენიშვნა 1. კათოლიკოს-პატრიარქის სამწყსოს შეადგენს საქართველოს ეკლესიის წევრნი, მცხოვრებნი საკათოლიკოსოს გარეთ ისეთ ქვეყნებში, სადაც მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი არ არის, და საქართველოს მხედრობა.

შენიშვნა 2. კათოლიკოსის გარდაცვალების შემდეგ გამოიწვევა ერთ-ერთი მღვდელმთავარი და იგი იწოდება კათოლიკოსის მოსაყდრედ, კათოლიკოსის არჩევამდე.

ბ) **ალავერდისა**. სამწყსო: შიდა-კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: ალავერდისა, ნეკრესისა და ხარჭაშენის), რასაც შეიცავს ეხლანდელი თელავისა და თიანეთის მანრები ხარჭიშოს უბნის მიმატებით და ამათ გარდა დიდოეთ-დურბუკეთი, მიწერილი თერგისა და დაღესტნის მანრებზე. კათედრა – ალავერდში, რეზიდენცია მღვდელმთავრისა ქ. თელავში. პატივი მღვდელმთავრისა არის – „ალავერდელი ეპისკოპოსი“ (ანუ „აბბა ალავერდელი“).

გ) **ბოდბისა**. სამწყსო: ჭყრეთი, რანი, შაქი და წუქეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: ბოდბისა, ჭყრემისა, გიშისა და ხორანახუჯისა), რასაც შეადგენს ეხლანდელი მანრები და ოლქები – სიღნაღისა, ზაქათალისა, სამურისა, ნუხისა, არეშისა, განჯისა და ეახანისა. კათედრა – ბოდბეში, რეზიდენცია მღვდელმთავრისა – ქ. სიღნაღში. პატივი მღვდელმთავრის: „ბოდბელი ეპისკოპოსი“.

დ) **ურბნისისა**. სამწყსო: შიდა-ქართლი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: ურბნისის, რუისის, ნიქოზისა, ნაწილი სამთავისისა და სამთავროსი), რასაც შეიცავს ეხლანდელი

გორის მანრა, გარდა ბორჯომის ხეობისა, და ამას გარდა დვალეთი, მიწერილი თერგის მხარესე. კათედრა – ურბნისში, რეზიდენცია მღვდელმთავრისა – ქ. გორში. მღვდელმთავრის პატივი: „ურბნელი ეპისკოპოსი“.

ე) აწუურისა. სამწესო: სამცხე, ჯავახეთი და ზემო-სომხეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: აწუურის, წურწუხის, კუმურდოსი, ერუშეთის, დადაშენის, წყაროსთავის, ანისის, კარისა და ალაშკერტის), რასაც შეადგენს ესლანდელი ახალციხის მანრა – ბორჯომის ხეობის მიმატებით, ახალქალაქის მანრა, არტანის ოლქი, ყარსის ოლქი, ედზევანის ოლქი, გუმბრის მანრა და ამათ გარდა ორი ოლქი ოსმალეთის სამხდვრებში – ბასიანი და ალაშკერტი. კათედრა მღვდელმთავრისა – აწუურში (დროებით ზარხმაში), რეზიდენცია ქ. ახალციხეში. მღვდელმთავრის პატივი – „მაწუურელი ეპისკოპოსი“.

ვ) ქუთაისისა. სამწესო: ქვემო-იმერეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ქუთაისისა და ხონის), – ესლანდელი ქუთაისის მანრა მდ. წყალწითელას ქვემოდ. კათედრა – ქუთაისში და მწუემსმთავრის რეზიდენცია იქვე. მწუემსმთავრის პატივი არის – „ქუთათელი მიტროპოლიტი“.

ზ) გენათისა. სამწესო: ზემო-იმერეთი (ტერიტორია გენათის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი შორაპნის მანრა და ოკრიბა მდ. წყალწითელას ზემოდ. კათედრა მღვდელმთავრისა – გელათში, რეზიდენცია – ქ. ზესტაფონში. მღვდელმთავრის პატივი: „გენათელი ეპისკოპოსი“.

ც) ნიკორწმიდისა. სამწესო: რაჭა (ტერიტორია ნიკორწმიდის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი რაჭის მანრა. კათედრა – ნიკორწმიდაში, რეზიდენცია მღვდელმთავრისა – ონში. პატივი მღვდელმთავრისა: „ნიკორწმიდელი ეპისკოპოსი“.

თ) ცაგერისა. სამწესო: ლეჩხუმ-სვანეთი (ტერიტორია – ცაგერის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი ლეჩხუმის მანრა. კათედრა – ცაგერში. მღვდელმთავრის რეზიდენცია – იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ცაგერელი ეპისკოპოსი“.

ი) ჭყონდიდისა. სამწესო: ოდიში (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ჭყონდიდის, ცაიპისა და წაღენჯისისა), ესლანდელი სენაკისა და ზუგდიდის მანრები. კათედრა მწუემსმთავრისა – მარტვილში, რეზიდენცია – ქ. ფოთში. პატივი მწუემსმთავრისა არის – „ჭყონდიდელი მიტროპოლიტი“.

ია) ბათომ-შემოქმედისა. სამწესო: გურია, ტაო-კლარჯეთი და ჭანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ხინოწმიდისა – იმავე ბათომისა, შემოქმედისა, ჯუმათისა, სატრაპელასი, ტბეთისა, ანჩისა, იშხანისა და ბანისა), რასაც შეიცავს საქართველოს რესპუბლიკის საზღვრებში – ესლანდელი ოზურგეთის მანრა, ბათომის, ართვინის და ოლთისის ოლქები, ხოლო ოსმალეთის საზღვრებში – ოლქები: თორთომი, კისკიმი, ისპირი, რიზე, ათინა და ხოფა. კათედრა მღვდელმთავრისა – ქ. ბათომში და რეზიდენცია იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ბათომელ-შემოქმედელი ეპისკოპოსი“.

შენიშვნა: სანამ გურიის ეპარქიაში საკუთარი მღვდელმთავარი დაინიშნებოდეს ესლანდელ გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსს ეწოდოს ჭყონდიდელ-შემოქმედელი.

ბ) ცხუმ-აფხაზეთისა (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: დრანდისა – იმავე ცხუმის, ბედიისა, მოქვისა და ბიჭვინთისა). ეხლანდელი სოხუმის ოლქი გავრის უბნის მიმატებით. კათედრა მღვდელმთავრისა ცხუმში (სოხუმში), რეზიდენცია – იქვე. მღვდელმთავრის პატივი არის – „ცხუმელ-აფხაზელი მიტროპოლიტი“.

შენიშვნა 1. მიტროპოლიტები პატივით ეპისკოპოზებზე მაღლა დგანან. სამიტროპოლიტო კათედრები იერარქიულად თანასწორნი არიან, აგრეთვე საეპისკოპოზო კათედრები. მწყემსმთავარნი პატრიარქულ იქმნებიან ხელდასხმის (ქიროტონის) უხუცესობის მიხედვით.

შენიშვნა 2. ამ სიის შეცვლა და შევსება სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ეკუთვნის.

მთავარი ბამბაობა §3. საქართველოს ეკლესიას განაგებს საქართველოს საეკლესიო კრება, რომელსაც შეადგენს ორ-ორი წარმომადგენელი თითო ოლქისაგან. ამათგან ერთი უეჭველად სამღვდლო პირთაგანი უნდა იყოს, ხოლო მეორე ეკლესიის სრულწლოვან წევრთაგან, განურჩევლად სქესისა, თანამდებობისა და ხარისხისა (შეიძლება სასულიერო პირი იყოს).

ამათ გარდა საეკლესიო კრების აუცილებელ წევრებად ითვლებიან ყველა მმართველი მღვდელმთავრები, საკათოლიკოზო საბჭოს წევრები, თვითეულ ეპარქიითგან თითო წარმომადგენელი დედათა და მამათა მონასტრებისა, და თითო წარმომადგენელი სასულიერო უმაღლეს და საშუალო სასწავლებელთაგან და ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისაგან.

შენიშვნა 1. ავადყოფობის დროს მღვდელმთავარს უფლება აქვს წარგ ზავნოს კრებაზედ თავისი წარმომადგენელი.

შენიშვნა 2. დელეგატად არჩეულ უნდა იქმნას საერთაგან ისეთი პირი, რომელიც სამ უკანასკნელ წელიწადში ერთხელ მინც ზიარებულა, ხოლო სამღვდლოთაგან, რომელიც წელიწადში ორჯერ იტყვის აღსარებას თავის მოძღვართან, და რომელთაც სასამართლოს მიერ არ აქვთ ჩამორთმეული ანუ შეზღუდული საზოგადო კრებაზე დასწრების უფლება.

შენიშვნა 3. დელეგატს საოლქო კრების წევრნი ირჩევენ თავის შორის.

შენიშვნა 4. დელეგატად არ შეიძლება არჩეულ იქმნას მღვდლის ხარისხისაგან განდგომილი ან განკეითილი.

§4. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას თავმჯდომარეობს კათოლიკოზი, ხოლო, როცა იგი არ არის, მისი მოსაუდრე, და თუ მოსაუდრეც არ არის, ერთ-ერთი მღვდელმთავარი კრების არჩევით. კრებავე აირჩევს პრეზიდენტის დანარჩენ წევრებსა და მდივნებს. კრება არის პერიოდული, წელიწადში ერთხელ, და მუდმივი – საკათოლიკოზო საბჭოს სახელით. პერიოდულ კრებას იწვევს კათოლიკოზი, ან მისი მოსაუდრე. კრება კანონიერია, თუ მოწვეულთა ნახევარი მინც გამოცხადდება.

§5. საქართველოს ეკლესიის პერიოდულ კრების კომპეტენციას ექვემდებარება: ა) ადგილობრივი საეკლესიო კანონმდებლობა; ბ) უზენაესი საეკლესიო სამართალი; გ) საბოლოოდ გარჩევა და გადაწყვეტა იმ საკმეებისა, რომელთაც მას საკათალიკოზო საბჭო წარმოუდგენს; დ) არჩევა საკათოლიკოზო საბჭოს, ანუ მუდმივი კრების წევრებისა და მათი კანდიდატებისა; ე) ძველი კათედრების აღდგენა, ახალი ეპარქიების გახსნა ან არსებულ ეპარქიათა დახურვა და საზღვრების გამიჯვნა; ვ) ზრუნვა სასულიერო სასწავლებელთა დაარსებისა და ნივთიერად უზრუნველყოფისათვის.

§6. მუდმივი კრება ანუ საკათალიკოზო საბჭო შესდგება ეველა მმართველ მღვდელთ-მთავართაგან და ექვსი წევრისაგან. საბჭოს წევრები და მათი ექვსი კანდიდატი აღირჩევიან საეკლესიო კრების მიერ, როგორც დელეგატთა, ისე არა დელეგატთაგან. ნახევარი არჩეული წევრებისა და მათი კანდიდატებისა უთუოდ სამღვდლო ზირნი უნდა იყვნენ.

შენიშვნა: კათალიკოზ-პატრიარქი და საბჭოს წევრები პასუხისმგებელი არიან პერიოდულ კრების წინაშე.

§7. საბჭოს წევრნი, აგრეთვე მათი კანდიდატები აღირჩევიან საეკლესიო კრების მიერ სამი წლის ვადით და შეუძლიანთ ხელ-ახლა არჩეულ იქმნან. საბჭოს თავმჯდომარეობს კათალიკოზ-პატრიარქი, ხოლო როცა ის ავად არის ან სხვაგან სადმეა უხუცესი სამღვდლო ზირი.

შენიშვნა: პერიოდულ კრებას აქვს საბჭოს არჩეული წევრი განათავისუფლოს სამსახურიდან ვადის გათავებამდეც.

§8. საბჭოს სხდომა კანონიერია, თუ მას დაესწრება თავმჯდომარე და ტფილისში მყოფ წევრთა ნახევარი.

შენიშვნა: მმართველნი მღვდელმთავარნი საბჭოს სხდომებზე გამოიწვევიან საჭიროებისდაგვარად.

§9. საბჭოში საკითხი უბრალო ხმის უმეტესობით სწედება, ხოლო როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპირატესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

§10. საბჭოს წევრთ არ აქვთ უფლება თავი შეიკავონ ხმის მიცემისაგან.

§11. თუ რომელიმე წევრი მოისურვებს კერძო აზრის შეტანას, მოვალეა გამოსთქვას იგი თვით სხდომაზედ, და არა უგვიანეს სამი დღისა წარუდგინოს წერილობით სხდომის თავმჯდომარეს, კურნალში შესატანად, ანუ დასართველად.

შენიშვნა: კერძო აზრი ვერ შეაჩერებს მიღებული განჩინების სისრულეში მოყვანას.

§12. საქმეების განხილვის რიგს აწესებს თავმჯდომარე.

§13. საკითხის აღძვრის უფლება აქვს საბჭოს ეველა წევრს, ამ უფლების განსახორციელებლად საჭიროა წერილობითი განცხადების შეტანა კათალიკოზ-პატრიარქის საშუალებით, რომელიც მოვალეა აღნიშნული განცხადება გადასცეს განსახილველად საბჭოს უმახლობელს კრებას.

§14. კათალიკოზ-პატრიარქს არ აქვს უფლება, მოხსნას თავის განკარგულებით საკითხი რიგისაგან, ხელი შეუშალოს განჩინების გამოტანას დასმულ საკითხზე, ან შეაჩეროს განჩინების სისრულეში მოყვანა.

§15. კათალიკოზ-პატრიარქი, თუ დაინახავს, რომ საბჭოს მიერ გამოტანილი განჩინება მავნებელი და საზიანოა სარწმუნოებრივ-სწეობრივი მხრით ეკლესიის კეთილდღეობისათვის, - შეუძლია განაცხადოს პროტესტი და სამის დღის განმავლობაში შეიტანოს საბჭოში წერილობითი წინადადება საკითხის გადასინჯვისათვის. ეს წინადადება საბჭომ უნდა განიხილოს არა უგვიანეს შვიდი დღისა (სხდომას უნდა დაესწროს ტფილისში მყოფ წევრთა ორი მესამედი მანც) და თუ ამ სხდომაზე გამოტანილი განჩინებაც ვერ გაიზიარა კათალიკოზმა, უკანასკნელს შეუძლია ან შეაჩეროს საქმის წარმოება, ან გადასცეს იგი განსახილველად უმახლობელს პერიოდულ კრებას, ან სისრულეში მოიყვანოს თავისი წინადადება პერიოდული კრების წინაშე პირადის პასუხისმგებლობით.

შენიშვნა: ამ გვარი პროტესტის უფლება აქვს მხოლოდ კათალიკოზ-პატრიარქს.

§16. როცა საბჭოში ირჩევა საჩივარი თავმჯდომარის ანუ საბჭოს წევრის უკანონო მოქმედებათა გამო, დაინტერესებულ პირს ნება აქვს დარჩეს დარბაზში საქმის მოხსენების დროს და მიაწოდოს საბჭოს საჭირო განმარტება, მაგრამ, როცა საბჭო შეუდგება განჩინების გამოტანას, უეჭველად უნდა დასტოვოს დარბაზი.

შენიშვნა: როცა საჩივარი ეხება თავმჯდომარის (კათოლიკოსის) უკანონო მოქმედებას, საბჭოს თავმჯდომარეობს უხუცესი დამსწრე მღვდელთათავართავან.

§17. საბჭოს განჩინებას ხელს აწერს ყველაზედ უწინ თავმჯდომარე და მას უკან ყველა იმ სხდომაზე დამსწრე წევრი, მიუხედავად იმისა, თანახმა იყო იგი გამოტანილი განჩინებისა, თუ არა.

§18. საბჭოს წევრთა შორის საქმეთა განაწილება და მათი წარმოების წესი ხდება საბჭოსვე განჩინებით. თუ რომელიმე წევრი არ ასრულებს თავის მოვალეობას და ხელს უშლის საქმის ნორმალურად წარმოებას, საკათოლიკოზო საბჭოს ეძლევა უფლება მისი გადაყენებისა და მის ადგილზედ კანდიდატის მოწვევისა. ამის შესახებ საკათოლიკოზო საბჭო ვალდებულია, მოახსენოს მორიგ საეკლესიო კრებას, მსჯავრის დასადგებად.

§19. საკათოლიკოზო საბჭოს სამსახურის მხრით ექვემდებარებიან როგორც მღვდელთავარნი და სასულიერო პირნი, აგრეთვე საეკლესიო დაწესებულებანი და მათში მოსამსახურენი, ხოლო სარწმუნოებისა და საეკლესიო დისციპლინის მხრით ყოველი წევრი საქართველოს ეკლესიისა. საბჭოს დადგენილებანი სავალდებულოა ყველა საეკლესიო დაწესებულებათა და ეკლესიის წევრთათვის; იმათი შეცვლა შეუძლია მხოლოდ საბჭოს და პერიოდულ კრებას. საკათოლიკოზო საბჭო თავისი ფუნქციების აღსრულების დროს ხელმძღვანელობს საღმრთო წერილით, მსოფლიო და ადგილობრივი (მათ შორის საქართველოს ეკლესიის) კრებათა დადგენილებით და სახელმწიფოში მოქმედ კანონმდებლობით. საკათოლიკოზო საბჭოს აქვს დამხმარე ორგანოები, კანცელარია და სხვა.

§20. საკათოლიკოზო საბჭოს ანუ მუდმივ კრებას ექვემდებარება შემდეგი საქმეები: ა) ზრუნვა საეკლესიო სწავლა-მოძღვრებისა და ქართული ღვთისმეტყველების აყვავებისა და შეურყვანელად დაცვისათვის; ბ) ზრუნვა სამწესოთა სარწმუნოებრივ-სწავლებრივი წარმატებისათვის; გ) საჭიროებათა მიხედვით არსებულ კანონთა ფარგლებში განკარგულების გამოცემა და დროებით, მორიგ საეკლესიო კრებამდე, ცხოვრებაში მისი გატარება; დ) თვალყურის დევნება მის ქვევით მდგომ პირთა და დაწესებულებათა მოქმედებისა; ე) ზრუნვა მონასტერთა, ტაძართა, საქველმოქმედო და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა კეთილმოწყობისათვის; ვ) განხილვა და სათანადო დაწესებულებათა წინაშე შუამდგომლობის აღძვრა მონასტერთა, ეკლესიათა, საქველმოქმედო და სამოსწავლო-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსების შესახებ; ზ) სათანადო სახელმწიფო დაწესებულებათა და თანამდებობის პირთა წინაშე საეკლესიო საქმეთა გამო შუამდგომლობის აღძვრა; ც) ზრუნვა სამღვდელთა კონებრივად უზრუნველყოფისათვის; თ) ზრუნვა სამსახურითგან გასულ სამღვდელთა პირთა, საეკლესიო დაწესებულებათა მოხელეთა და სამღვდელთა ქვრივ-ობოლთათვის; ი) ზრუნვა საღმრთო და საეკლესიო-საღვთისმსახურო წიგნთა შედგენისა,

შესწორებისა და გამოცემისათვის; ია) მღვდელმთავართა, თანახმად მათის მოთხოვნისა, სამსახურითგან განთავისუფლება; იბ) რევიზიის დანიშვნა სხვადასხვა საჭიროებათა და შემთხვევათა გამო; იგ) ეპარქიებისა და საეკლესიო დაწესებულებათა ხარჯთაღრიცხვის განხილვა-დამტკიცება; იდ) საეპარქიო დაწესებულებათა წლიური ანგარიშების განხილვა და მთელი საკათოლიკოზო წლიური ანგარიშის შედგენა პერიოდული კრებისათვის წარსადგენად; იე) საეკლესიო უძრავ ქონებათა შექმნა-განთავისუფლების დამტკიცება; ივ) საბოლოოდ გარჩევა აპელაციის და კასაციის წესით საეპარქიო სასამართლოთაგან შემოსულ საქმეთა; იზ) ნებართვა საკათოლიკოზოს ეკლესიებში ნებაყოფლობითი შეწირულების საქველმოქმედო მიზნით შეკრებისა; იწ) სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან ურთიერთობის დაჭერა; ით) წინასწარი მუშაობა პერიოდულ კრების მოწვევისათვის და აგრეთვე ამ კრებაზე განსახილველ საკითხთა დამუშავება და მასალების შეკრება; კ) ხელმძღვანელობა კათოლიკოზის არჩევნებისა; კა) მიცემა დროებითის თავისუფლებისა, ერთ თვეზე მეტის ვადით, ეპისკოპოსებისა, საკათალიკოზო საბჭოს წევრების და საბჭოებს დამხმარე ორგანოთა გამგეთათვის; კბ) ზრუნვა გალობის აღდგენა-გამშვენებისათვის; კგ) ზრუნვა საარქეოლოგიო ნაშთთა დაცვისათვის; კდ) ზრუნვა უეპისკოპოსოდ დარჩენილ ეპარქიათათვის; კე) დანაშაულობანი, რომელთათვის საეკლესიო კანონით დანიშნულია ეკლესიის წევრთაგან გამორიცხვა და მღვდლის ხარისხითგან განკვეთა; კვ) საეპარქიო სასამართლოს წევრთა და მღვდელმთავართა დანაშაულობანი სამსახურში.

§21. კათოლიკოზი. საჭეთმპერობლად (მთავარ-წინამძღვრად) ეკლესიისა ითვლება მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და ტფილისისა და სრულიად საქართველო კათოლიკოზ-პატრიარქი, რომელსაც ირჩევს საქართველოს ეკლესიის პერიოდული კრება, ფარული ხმის მიცემით.

შენიშვნა: საკათოლიკოზო კანდიდატისათვის ბერობის მიღება სავალდებულო არ არის. ფიზიკურისა და ზნეობრივის მხრით, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნებს და უნდა ჰქონდეს მიღებული უმაღლესი საზოგადო განათლება და შესაფერი საღვთისმეტყველო მომზადება.

§22. კათოლიკოზ-პატრიარქის კომპეტენცია ასეთია: ა) ის თავმჯდომარეობს სრულიად საქართველოს საეკლესიო პერიოდულ და მუდმივ კრებას; ბ) მწვემსმთავრულად მიმოიხილავს საკათოლიკოზოს ეპარქიებს და ხელმძღვანელობას უწევს ეპისკოპოსებს საეპარქიო მართვა-გამგეობაში; გ) მის სახელს იხსენიებენ წირვა-ლოცვის დროს საკათოლიკოზოს მღვდელმთავარნი და სამღვდლოება; დ) იგი აძლევს დროებითს თავისუფლებას ეპისკოპოსებს, საკათალიკოზო საბჭოს წევრებს და საბჭოს დამხმარე ორგანოთა გამგეებს არა უმეტეს ერთი თვისა წელიწადში, ხოლო საეპარქიო მართვა-გამგეობის მეთაურებს ორგანოთა და სასამართლოს წევრებს ორი თვიდან და მეტს; ე) აგრეთვე აძლევს დათხოვნის სიგელებს იმ ეპისკოპოსებს, რომელნიც დროებით ეპარქიითგან სხვაგან სადმე მიდიან; ვ) იღებს საჩივარს ეპისკოპოსთა, საკათოლიკოზო საბჭოს წევრთა, საეპარქიო კრებათა და საეპარქიო დაწესებულებათა (სასამართლოს) შესახებ და აძლევს ამ საჩივრებს კანონიერ მსვლელობას; ზ) საჭირო შემთხვევაში, საბჭოს მინდობილობით, ის აძლევს

რჩევას და მწვემსმთავრულ შენიშვნას ეპისკოპოსებსა და საეპარქიო სასამართლოებს თავმჯდომარეებსა და წევრებს; ზ) საბჭოსავე მინდობილობით იმას მიწერ-მოწერა აქვს სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან და სახელმწიფოს უმაღლეს დაწესებულებებთან; ი) მოიწვევს საეკლესიო პერიოდულ კრებას.

საეპარქიო მართვა-გამგეობა §23. ეპისკოპოსი. საეპარქიო მმართველობაში საეკლესიო კრების ფუნქციების განმასახიერებელი არის მისი წევრი, - ადგილობრივი მღვდელმთავარი, რომელსაც მართვა-გამგეობაში დახმარებას უწევს საეპარქიო კრება.

§24. საეპისკოპოსო კანდიდატი აღირჩევის საეპარქიო კრების მიერ. საეპისკოპოსო კანდიდატს უნდა ჰქონდეს მიღებული უმაღლესი განათლება და შესაფერისი საღვთისმეტყველო მომზადება, ხოლო უკიდურეს შემთხვევაში არა უმცირეს საშუალო საღვთისმეტყველო განათლებას; ფიზიკურად და ზნეობრივად უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებას.

შენიშვნა 1. საეპისკოპოსო კანდიდატისათვის ბერად შედგომა სავალდებულო არ არის.

შენიშვნა 2. საეპისკოპოსო კანდიდატის არჩევა ხდება შემდეგი წესით: კანდიდატის დასახელება შეუძლია დაქვრივებული ეპარქიის ყოველსავე წევრს. ეპარქიის დაქვრივებისაგან სამი თვის ვადასგულამდის, დასახელებულ კანდიდატთა სიას ეპარქიის დროებითი მმართველი მღვდელმთავარი წარუდგენს სათანადო ცნობების თანდართვით კათოლიკოს-პატრიარქს. კანდიდატთა სიას იხილავს მმართველ ეპისკოპოსთა კრებული (სამი უნდა უეჭვლად დაესწროს პირადად, ხოლო დანარჩენთაგან გამოითხოვების სათანადო ვრამატა). ეპისკოპოსთა კრებულისაგან განხილული სია წარუგზავნება ეპარქიის დროებით მმართველ ეპისკოპოსს კრებისათვის გადასაცემად. ყველა კანდიდატს კენჭი ეყრება ცალცალკე. არჩეულად ითვლება ის, ვინც ყველაზე მეტს კენჭს მიიღებს, მაგრამ არა უმცირეს დელეგატთა ნახევრისა, არჩეულ კანდიდატს ამტკიცებს საკათოლიკოსო საბჭო.

შენიშვნა 3. თუ საეპარქიო კრებამ საეპისკოპოსო კანდიდატი არ აირჩია, მაშინ მღვდელმთავარი ინიშნება საკათოლიკოსო საბჭოს მიერ.

§25. ეპისკოპოსის კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) სრული უფლება მთელს ეპარქიაში სწავლა-მოდგვრებისა; ბ) უფლება ყოველგვარის მღვდელმოქმედების შესრულებისა; გ) ზრუნვა, რათა მის ეპარქიაში მორწმუნენი საღეს საეკლესიო სწავლებას იცავდნენ და განმტკიცებულ იყვნენ კეთილ ზნეობაში; დ) თვალყურის დევნება სამონასტრო საეკლესიო ქონებათა მართვა-გამგეობისა ეპარქიაში; ე) განხილვა საოლქო კრებების განხილებათა; ვ) თვალყურის დევნება ყველა საეკლესიო დაწესებულებათა და საეკლესიო თანამდებობის პირთა მოქმედებისა ეპარქიაში; ზ) საბოლოოდ განხილვა და გადაჭრა საკითხისა ახალი ოლქების გახსნის ან არსებულ ოლქთა შემცირებისა, გინდ გაყოფისა და გადამიჯვნისა ეპარქიის ფარგლებში; ლ) უფლება კრებულის წევრთა ადგილზედ არჩეულ კანდიდატის დამტკიცებისა; მ) სარწმუნოებრივ საქმეში მასზე დამოკიდებულნი არიან ეპარქიის ყველა წევრები; ნ) მის სახელს აღავლენს წირვა-ლოცვის დროს მთელი ეპარქიის სამღვდლოება; ია) ის აძლევს დროებითს თავისუფლებას, არა უმეტეს ორის თვისა, საეპარქიო დაწესებულებებში მოსამსახურეთ და კრებულის წევრთა; იბ) ბერობისა და სასულიერო წოდებითგან განთავისუფლება.

ეპისკოპოსი ვალდებულია: ა) დაემორჩილოს საეკლესიო კანონებსა და მთავარ საეკლესიო მმართველობის მიერ კანონიერად გამოცემულ დადგენილებათა, ხოლო როცა ამა თუ იმ საეკლესიო კანონისა ან დადგენილების შესახებ გაუგებრობა რამე დაებადება, განსამარტებლად მთავარ საეკლესიო მთავრობას მიჰმართოს; ბ) ცხოველი კავშირი იქონიოს სამწესოსთან და ამ მიზნით ხშირ-ხშირად მიმოიხილოს თავისი ეპარქია; გ) ეველათურში დაემორჩილოს პერიოდულ და მუდმივ საეკლესიო კრებას; დ) მთავარი საეკლესიო მთავრობის ნებადურთველად არა მოიმოქმედოს რა ისეთი, რაც მის უფლებას აღემატება; ე) წირვა-ლოცვის დროს კათოლიკოსის სახელს იხსენიებდეს; ვ) სხვა ეპარქიაში თავისი ნებით არა დაიწეოს რა; ზ) პატივისცემით ეპერობოდეს სხვა მღვდელმთავრებს; ც) საეპარქიო კრებაზე განსახილველი საკითხები წინასწარ გადაუგზავნოს საოლქო კრების თავმჯდომარეს; თ) გასცეს ისეთი დოკუმენტები, რომელნიც მოწმუნეთა მოქალაქეობრივ მდგომარეობას შეეხებიან; ი) შეადგინოს წლიური ანგარიშები საეპარქიო კრებისა და საკათოლიკოსო საბჭოსათვის წარსადგენად.

§26. საეპარქიო კრება. ეპარქიის მღვდელმთავარს მართვა-გამგეობაში დახმარებას უწევს საეპარქიო კრება.

§27. საეპარქიო კრება ორგვარია, - ჩვეულებრივი წელიწადში ერთხელ, და არჩვეულებრივი, საჭიროებისდაგვარად.

§28. საეპარქიო კრება შესდგება თვითეული ორ-ორის წარმომადგენლისაგან, რომელთაგან ერთი უეჭველად სამღვდელო პირი უნდა იყოს.

შენიშვნა 1. დელეგატად არჩევა შეიძლება მხოლოდ ისეთი პირისა, რომელიც სამ უკანასკნელ წელიწადში ერთხელ მაინც ზიარებულა და რომელსაც სასამართლოს მიერ არ აქვს ჩამორთმეული ანუ შეზღუდული საზოგადო კრებაზე დასწრების უფლება. სამღვდელთაგან დელეგატად აირჩევა ისეთი პირი, რომელიც წელიწადში ორჯერ მაინც იტყვის აღსარებას თავის მოძღვართან.

შენიშვნა 2. წარმომადგენელად არ შეიძლება არჩევა მღვდლის ხარისხითგან განდგომილისა, ან განკვეთილისა.

შენიშვნა 3. წარმომადგენელს ოლქის კრების წევრნი ირჩევენ თავის შორის.

შენიშვნა 4. კრების უეჭველნი წევრნი არიან საეპარქიო სასამართლოს წევრნი და თითო წარმომადგენელნი ეპარქიის ბერთა და მონაზონთა.

§29. კრებას თავმჯდომარეობს ადგილობრივი მღვდელმთავარი. თუ ის არ არის, კრება თვითონ ირჩევს თავმჯდომარეს სამღვდელო პირთა შორის. კრებავე ირჩევს პრეზიდიუმის დანარჩენ წევრებს და მდივნებს. კრება კანონიერია, თუ მასზე გამოცხადდა არა უმცირეს მოწვეულთა ნახევრისა.

§30. საეპარქიო კრების უფლებას შეადგენს ა) საეპარქიო სასამართლოს წევრთა და მათი კანდიდატების არჩევა; ბ) თვალ-ყურის დევნება საეპარქიო ცხოვრებისა და საეპარქიო დაწესებულებათა მოქმედებისა; გ) ზრუნვა საეკლესიო, სამოსწავლო და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსებისა, გაუმჯობესებისა და ნიუთიერ საშუალებათა გამონახვისათვის ეპარქიაში; დ) ზრუნვა გალობის გაუმჯობესებისათვის და აგრეთვე ზრუნვა სიძველეთა დაცვისათვის.

შენიშვნა: საეპისკოპოსო კრების განჩინება შედის ძალაში, თუ მას ემხრობა ადგილობრივი მღვდელმთავარი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საკითხი გადაეცემა საკათოლიკოსო საბჭოს.

საოლქო მმართველობა §31. ოლქს საეპარქიო მთავრობის ხელმძღვანელობით განაგებს ოლქის მთავარსუცესი, რომელიც აღირჩევს ოლქის კრების მიერ სამღვდლო ზირთაგან სამის წლის ვადით, დამტკიცება კი დამოკიდებულია საეპარქიო მთავრობაზე.

შენიშვნა: მთავარსუცესს ჰყავს თანაშემწე, თუ ამას საქიროდ დაინახავს საოლქო კრება. თანაშემწე აღირჩევს კრების მიერ იმავე წესით, როგორც მთავარსუცესი.

§32. მთავარსუცესი ადგენს: ა) საოლქოს წლიურ ანგარიშს, რომელსაც წარუდგენს საოლქო კრებასა და საეპარქიო მთავრობას ბ) წინასწარ დაამუშავებს საკითხებს, რომელიც საოლქო კრებას უნდა წარედგინოს განსახილველად; გ) ხელმძღვანელობას უწევს სამრევლო კრებებს კრებულის წევრთა არჩევნებში; დ) იძლევა საჭირო ცნობებს ოლქის დაწესებულებათა და მოსამსახურე ზირთა შესახებ, როცა ამას უმაღლესი საეკლესიო დაწესებულებანი მოითხოვენ; ე) ზრუნავს მოაწესრიგოს კრებულის წევრთა შორის ამტკედარი უთანხმოებანი სამძო შემოსავლისა და საზოგადოდ სამეურნეო საქმეების გამო, აგრეთვე ამავე ხასიათის უთანხმოებანი კრებულის წევრთა და სამრევლო საბჭოებს შორის და სხვა; ვ) აძლევს კრებულის წევრთა თავისუფლებას არა უმეტეს ორის კვირისა.

§33. საეკლესიო ოლქში შედის ათიდან ოცდა ხუთ სამრევლომდე, ადგილობრივის ზირობების მიხედვით.

§34. ოლქის კრება შესდგება ოლქის კრებულთა ეკვლა წევრისაგან და თვითეულ სამრევლო საბჭოს იმოდენა წარმომადგენელთაგან, რამდენიც წევრია კრებულში.

§35. საოლქო კრება კანონიერია, თუ მასზედ გამოცხადდა ოლქის სამრევლოთა უმრავლესობის წარმომადგენელნი.

§36. კრებას თავმჯდომარეობს ოლქის მთავარსუცესი, ან მისი თანაშემწე.

§37. საოლქო კრება არის ჩვეულებრივი, წელიწადში ერთხელ და არაჩვეულებრივი – საჭიროებისადაგვარად.

§38. საოლქო კრების კომპეტენციას ეკუთვნის ა) არჩევა დელეგატებისა საეპარქიო და ჰერიოდულ საეკლესიო კრებისათვის, და მთავარსუცესისა და მისი თანაშემწისა; ბ) ზრუნვა სამრევლოებში საეკლესიო ცხოვრების მოწესრიგებისა და წარმატებისათვის; გ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლ-გაჭირვებულთათვის, და საზოგადოდ საქველმოქმედო საქმის მოწეობა ოლქში; დ) მთავარსუცესის ანგარიშის განხილვა; ე) შუამდგომლობის აღძვრა და მოსაზრებათა წარდგენა შესახებ ახლის სამრევლოების დაარსებისა, არსებულ სამრევლოთა გაყოფისა და შემცირებისა; ვ) სასუიდილის დანიშვნა მთავარსუცესისათვის.

შენიშვნა: საოლქო კრების განხილვანი წარედგინება საეპარქიო მთავრობას, რომელზედაც დამოკიდებულია მათი დამტკიცება.

სამრევლო §39. სამრევლო არის ერთის სარწმუნოებრივ-ზნეობრიობის მიხნით, ურთიერთის დახმარების აზრით, საეკლესიო მეურნეობით, საკუთარის მოძღვრის ხელმძღვ-

ანგლობით, საერთო ტაძრის გარშემო შემოკრებილი და ეპისკოპოზზე კანონიურად დამოკიდებული მორწმუნეთა საზოგადოება.

შენიშვნა: სამრევლო იურიდიულ პირს წარმოადგენს.

§40. სამრევლოს გახსნა არ შეიძლება, უკეთეს მორწმუნეთა რიცხვი იმდენად მცირეა, რომ საკუთარი ტაძრისა და კრებულის შენახვა არ შეუძლიათ. თვითეულ სამრევლოს უჭირავს განსაზღვრული ტერიტორია, რომლის საზღვრები შეიძლება შეიცვალოს სხვა სამრევლოებთან შეთანხმებით და სათანადო საეპარქიო მთავრობის ნებართვით.

შენიშვნა 1. ქალაქებში სამრევლოთათვის ტერიტორიული პრინციპის დაცვა სავალდებულო არ არის.

შენიშვნა 2. როდესაც მორწმუნეს ერთი სამრევლოს ტერიტორიიდან მეორესაში უხდება გადასვლა (მაგ: ქალაქებში), მას შეუძლია, თუ მოისურვებს, წინანდელი სამრევლოს წევრად დარჩეს.

§41. მრევლად ითვლება ყოველი მორწმუნე, რომელიც განსაზღვრულს სამრევლოს ეკუთვნის, შეტანილია სამრევლო დავთარში და მონაწილეობას იღებს ეველა ხარჯებში, რასაც სამრევლო ეწევა.

§42. ყოველ სამრევლოს აქვს თავისი საკუთრება, რასაც შეადგენს სხვადასხვა სახელწოდებისა და დანიშნულების თანხები და მათი შემოსავალი, სანთლის მოგება, ტაძარში, სამრევლოში ან სხვაგან შეგროვილი შემოწირულობა, სასაფლავოს შემოსავალი, სამრევლო და საკრებულო ადგილმამული და მისი შემოსავალი, ყოველგვარი საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო ხასიათის შემოწირულობა, საკრებულო სახლები, ტაძარი და მისი სამკაული, სასაფლავო და სხვა. ამ საკუთრებას სამრევლო განაგებს შესაფერ ორგანოთა საშუალებით.

შენიშვნა 1. სამრევლოს შემოსავალი უნდა მოხმარდეს მხოლოდ საეკლესიო-სარწმუნოებრივ საქმიანობას, ადგილობრივი მღვდელმთავრის ნებართვით.

შენიშვნა 2. ტაძარი არის მორწმუნეთა სამლოცველო შენობა, სამრევლო, საეკლესიო, სახელმწიფო ანუ კერძო ქველმოქმედთა ხარჯით აგებული. ერთსა და იმავე სამრევლოში შეიძლება იყოს ზედმიწერილი ტაძარი, რომელშიაც, თუ საქმიანობა მოითხოვს და მოსახერხებელიც იქმნება, სრულდება ყოველგვარი ღვთისმსახურება.

შენიშვნა 3. მიცვალებულთა დასამარხად სამრევლოს მიწინილი აქვს საგანგებო ადგილი - სასაფლავო. სამრევლოს შეუძლია საფლავებისათვის განსაზღვრული ფასი დააწესოს, მხოლოდ ღარიბები უფასოდ უნდა იმარხებოდნენ.

შენიშვნა 4. ქალაქების საზოგადო სასაფლავოების მართვა-გამგეობა ექვემდებარება საეპარქიო მთავრობას, რომელსაც ეკუთვნის სასაფლავოების გასყიდვისაგან შემოსული ფულის გამგებლობაც.

§43. როდესაც სამრევლო საბოლოოდ იხურება, მისი ქონება გადადის საქართველოს ეკლესიის კუთვნილებად; თუ ის სხვა სამრევლოს მიეწერა, იმისი ქონება უკანასკნელის კუთვნილებად იქცევა; ხოლო როდესაც სამრევლოს რომელიმე ნაწილი დამოუკიდებელ სამრევლოდ გამოიყოფა, იმას საერთო ქონებიდან მიეცემა დაკმაყოფილება ძირითადის სამრევლოს გადაწვევტილებისამებრ.

§44. სამრევლოს განაგებს საეპარქიო მთავრობის ხელმძღვანელობის ქვეშე ეკლესიის წინამძღვარი, სამრევლო კრების და სამრევლო საბჭოს დანხარებით.

§45. სამრევლო კრებას შეადგენს ეველა მართლმადიდებელი ქალი და კაცი (არა უმცირეს 20-ის წლისა), რომელნიც ამ სამრევლოს საბუთებში არიან ჩაწერილნი როგორც წევრნი სამრევლოდასა.

§46. უფლება სამრევლო კრებაში მონაწილეობის მიღებისა გადამწვევების ხმით აქვთ ა) კრებულის წევრთ და ბ) ეველა სრულწლოვან მართლმადიდებელ ქალსა და კაცს (არა უმცირეს ოცის წლისა), რომელნიც ამ სამრევლოს საბუთებში არიან ჩაწერილნი, როგორც წევრნი სამრევლოაჲსა, გამონაკლისი აღნიშნულია ქვემოთ მუსლში.

§47. სამრევლო კრებაზე მონაწილეობის მიღების უფლება არ აქვთ იმ ჰირთ ა) რომელნიც დაარღვევენ წესიერებას ტაძარში, აგრეთვე სამრევლო კრებაზე, ბ) რომელთაც არ შემოაქვთ სამრევლო გადასახადები (თუ ისინი სამრევლო კრების მიერ განთავისუფლებულნი არ არიან, როგორც ღარიბები, გადასახადისაგან), გ) რომელნიც სამს უკანასკნელ წელიწადში არც ერთხელ არ ზიარებულან, დ) რომელნიც ჯავრდაუწერელად სცხოვრობენ მეუღლეებთან და ე) რომელთაც სამის წლისაზე მეტის ხნის შვილი ჰყავთ მოუნათლავი.

§48 კრება არის ჩვეულებრივი – წელიწადში ორჯელ და არაჩვეულებრივი – საჭიროებისამებრ. სამრევლო კრებას იწვევს და თავმჯდომარეობს ეკლესიის წინამძღვარი. კრება უნდა მოწვეულ იქნას იმ შემთხვევაშიც, როცა ამას მოითხოვს არა უმცირეს სამრევლოაჲს 20-ის სრულწლოვანის წევრისა; კრება კანონიერია, უკეთუ მასზე სამრევლოს მეკომურთა წარმომადგენელთა 2/3 მაინც გამოცხადდება, ხოლო თუ კრება ჰირველ მოწვევაზე არ შესდგა, მეორედ იგი კანონიერია, რამდენი წევრიც უნდა გამოცხადდეს.

შენიშვნა: სხდომის მდივანს კრება თვითონ ირჩევს.

§49. სამრევლო კრების კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) არჩევა კრებულისა და სამრევლო საბჭოს წევრებისა და მათი კანდიდატებისა, აგრეთვე სამრევლოს მოლარისა (უწინდელი „მნათისა“); ბ) ეკლესიისა და კრებულის შენახვისათვის ზრუნვა; გ) სამართალში მიცემა სამრევლო საბჭოაჲს წევრებისა სამსახურის აღსრულების დროს უფლების აღმატებისა და ბოროტმოქმედებისათვის; დ) აღძვრა საქმისა საეპარქიო სასამართლოების წინაშე კრებულის წევრთა შესახებ მათი უთანადო მოქმედებისა და ცუდი უოფაქცევისათვის; ე) ზრუნვა ეკლესიის განშენებისა და კეთილმოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა სამრევლოს სარწმუნოებრივ-ხეობრივი სრულყოფისა და მის საგანმანათლებლო-საქველმოქმედო დაწესებულებათათვის; ზ) ზრუნვა საკრებულო სახლისა და სასაფლაოსათვის; ც) დანიშნა სარევიზიო კომისიის წევრებისა სამრევლო საბჭოს მოქმედებისა და ანგარიშის განსახილველად; თ) არსებულ სამრევლოს გაყოფის შესახებ შუამდგომლობის აღძვრა; ი) შუამდგომლობის აღძვრა უძრავ-მოძრავი ქონების შეძენისა და განთავისების შესახებ; ია) აღება ისეთის სესხისა, რომელნიც სამრევლოს თვიურ შემოსავალს აღემატება; იბ) შუამდგომლობის აღძვრა ტაძრის კაპიტალურად გადაკეთების შესახებ, როცა ტრანჰეის აძლას საჭირო.

§50. სამრევლო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის სამრევლო საბჭო, რომელიც შესდგება კრებულის ეველა წევრთა და არა უმცირეს ექვსისა და არა უმეტეს თორმეტის წევრისა, რომელთაც ირჩევს სამრევლო კრება სამი წლის ვადით. სამრევლო საბჭოს თავმჯდომარეობს ეკლესიის წინამძღვარი, ხოლო როცა იგი არ არის, მაშინ საბჭო თვითონ ირჩევს თავმჯდომარეს თვის შორის. საბჭოს სხდომები იმართება თვეში ერთხელ,

ხოლო, თუ საჭიროება მოითხოვს, უფრო ხშირადაც. საქმეები სწედება უბრალო ხმის უმეტესობით, ხოლო, როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპირატესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

შენიშვნა 1. თუ სამრევლო კრებისა და საბჭოს განხილება ეკლესიის წინამძღვარს მიაჩნია საქმის საზიანოდ, მას შეუძლია განხილების სისრულეში მოყვანის შეჩერება და მისი ადგილობრივ მღვდელმთავართან განსახიფრება, - ამის შესახებ თავის აზრი წინამძღვარმა უნდა გამოხატოს კრებაზედვე.

შენიშვნა 2. საბჭოს წევრად ირჩევა როგორც მამაკაცი, ისე დედაკაცი.

შენიშვნა 3. საბჭოს წევრად არ შეიძლება არჩეულ იქმნას სამღვდლო ხარისხითგან განდგომილი, ან განკვეთილი.

§51. სამრევლო საბჭოს კომპეტენცია არის: ა) ეკლესიის უძრავ-მოძრავი ქონების მართვა-გამგეობა; ბ) ყოველგვარი სტატისტიკური ცნობის შეკრება, რასაც კი სამრევლოს მართვა-გამგეობისათვის აქვს რაიმე მნიშვნელობა; გ) აკრუთა საექლესიო გადასახადისა მრევლში და მისი დანიშნულებისამებრ მოხმარება; დ) ზრუნვა ეკლესიისა და კრებულის შესახებ საშუალებათა გასამდიერებლად; ე) ზრუნვა ტაძრისა და ღვთისმსახურების კეთილ-მოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლთა და გაჭირვებულთათვის ქველმოქმედების წესით; ზ) აღძვრა საქმისა იმ პირთა წინააღმდეგ, რომელნიც ეკლესიასა და მორწმუნეთა სარწმუნოებრივს გრძნობას შელახავენ; ლ) წინასწარი დამუშავება იმ საკითხებისა, რომელიც კრებამ უნდა განიხილოს; თ) გამგეობა სამრევლო სასაფლაოსი; ი) სამრევლო ქონებისა და თანხების ყოველთვიური შემოწმება; ია) თავისი მოქმედების წლიური ანგარიშის შედგენა მთავარსუცესისა და სამრევლო კრებისათვის წარსადგენად.

შენიშვნა 1. სამრევლო საბჭოს აუცილებელი წევრია სამრევლოს მოღარე, რომელიც აწარმოებს წმიდა სანთლის ობერაციას, იღებს სამრევლო თანხებს და ინახავს საკრედიტო დაწესებულებებში, აწარმოებს შემოსავალ-გასავლის წიგნსა და ადგენს სამრევლოს შემოსავალ-გასავლის წლიურ ანგარიშს. მოღარეს ირჩევს სამრევლო კრება სამი წლის ვადით.

შენიშვნა 2. სამრევლოს მოღარედ უნდა არჩეულ იქმნას უქჭვლად მამაკაცი და მასთანვე წერაკითხვის მცოდნე.

§52. კრებული. კრებულის აუცილებელ წევრად ითვლებიან: მღვდელი და წიგნის-მკითხველი, ხოლო, სადაც შეიძლება, იქ სამრევლოს დიაკონიცა (მთავარი) ჰყავს.

შენიშვნა 1. დიაკონი და წიგნის-მკითხველი არიან მხოლოდ თანამსახურნი მღვდლისა და უიძისოდ არავითარი მღვდელმოქმედების შესრულება არ შეუძლიან სამრევლოში.

შენიშვნა 2. ერთსა და იმავე სამრევლოში ორი მღვდლის ყოფნა სასურველი არ არის; მაგრამ, თუ ამას მოითხოვს სამრევლოს სიდიდე და აუცილებელი საჭიროება, სამრევლოს შეუძლია თავის წინამძღვარს თანაშემწედ მეორე მღვდელი მისცეს.

§53. არჩევნები კრებულის წევრთა ხდება შემდეგი წესით: ა) როცა რომელსამე სამრევლოში განთავისუფლდება კრებულის წევრის ადგილი, პირნი, რომელთაც სურთ დაიჭირონ ეს ადგილი, ერთის თვის განმავლობაში მის განთავისუფლებითგან, წარგზავნიან თხოვნებს საეპარქიო მთავრობასთან ეველა საჭირო მოწმობათა დართვით; ბ) საეპარქიო მთავრობა ჰკრებს ცნობებს ეველა იმ პირთა შესახებ, რომელთაც შეიტანეს თხოვნა და აქვს მსჯელობა წარმოადგენილ კანდიდატებზე; გ) მღვდელმთავრის მიერ ღირსეულ კანდიდატებად ცნობილ პირთა სია, ეველა ცნობების დართვით თვითეულ კანდიდატზე, წარგზავნება სამრევლო

საბჭოს კენჭის საურელად სამრევლო კრებაზე; დ) სამრევლო კრება მოიწვევა არა უგვიანეს ორის კვირისა კანდიდატთა სიის მიღებითგან. დრო სამრევლო კრების დანიშვნისა ეცნობება საოლქოს მთავარხუცესს, რომელიც ან პირადად ესწრება კრებას, ან წარგზავნის თავის წარმომადგენელს; ე) არჩევნები ხდება ფარულის ხმის მიცემით; გ) თვითეულ კანდიდატს კენჭი ეერება ცალ-ცალკე; ზ) არჩევნების დასრულებისას სდგება აქტი, შესაფერი დამოწმებით; ც) ეპარქიის მღვდელმთავარი ამტკიცებს იმ კანდიდატს, რომელმაც მიიღო ხმების უმეტესობა, მაგრამ არა უმცირეს დამსწრეთა ნახევრისა.

შენიშვნა: იმ პირის სახელი, რომელიც იკადრებს სამრევლოში ავტოკრატის გაწვევას, მოხსნილი იქმნება კანდიდატთა სიითგან.

§54. სამრევლო, რომელიც ორი თვის განმავლობაში დღითგან კანდიდატთა სიის მიღებისა არ აირჩევს კრებულის თავისუფალ ადგილზე კანდიდატს, ჰკარგავს საარჩევნო უფლებას, და იმ ადგილზე კრებულის წევრი დანიშნება საეპარქიო მთავრობის მიერ.

§55. თუ სამრევლოს სურს, რომ გახსნილ ვაკანსიაზე კრებულის წევრი დანიშნოს საეპარქიო საბჭოს მთავრობამ, ამის თაობაზე სამრევლოს დადგენილება ეცნობება ეპარქიის მღვდელმთავარს ერთი თვის განმავლობაში დღითგან ვაკანსიის გახსნისა.

შენიშვნა: თუ სამრევლო არაფინ თხოვს, კრებულის წევრი ინიშნება ეპარქიის მღვდელმთავრის მიერ.

§56. მღვდელი. მღვდელი ვალდებულია: ა) მუდამ თავის მრევლში სცხოვრობდეს და სამრევლო არ დასტოვოს, განსაკუთრებით როცა იქ რაიმე მოარული სენი გაჩნდება და როცა სამრევლოს განსაცდელი რამ მოეწიოს; ბ) განსაკუთრებულ თვალურობას აქცევდეს საკუთარს ეოფაქცივას, როგორც საზოგადოებაში, ისე თავის სახლში; გ) აასრულოს საზოგადოებრივი ღვთისმსახურება დაწესებულ დროს; დ) მრევლის მოთხოვნილებებისამებრ აასრულოს საჭირო მღვდელმოქმედება; ე) თვალურობას აქცევდეს ტაძრისა და საღვთისმსახურო საგნების სისუფთავესა და კეთილშეწყობას; ვ) თვალურობას აქცევდეს მრევლში საეკლესიო დისციპლინისა და ზნეობის დაცვას; ზ) როცა სამსახურის დროს ამა თუ იმ საკითხის შესახებ ეჭვი დაებადება, მოვალეა ახსნა-განმარტებისათვის მთავარხუცესს და საეპარქიო მთავრობას მიჰმართოს; ც) მის უპირველეს მოვალეობას შეადგენს ეკლესიაში ქადაგება და საზოგადოდ სწავლა-მოძღვრება; თ) მღვდელი მოვალეა ღვთისმსახურების დროს კათოლიკოზისა და თავისი ეპისკოპოზის სახელი მოინსენიოს; ი) აგრეთვე მოვალეა კრებულის სხვა წევრთა საშუალებით საეკლესიო საბუთები აწარმოოს; ია) თავის სამრევლოში მღვდელს უფლება აქვს სხა მღვდელს რომლისამე მღვდელმოქმედების შესრულების ნება არ მისცეს.

§57. სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატი უნდა იყოს კანონიურად სრულწლოვანი, ხოლო წიგნისმკითხველად შეიძლება უფრო ახალგაზრდაც აირჩეს. ფიზიკურად სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონების მოთხოვნილებას. სამღვდლო კანდიდატს უნდა ჰქონდეს მიღებული საშუალო საზოგადო განათლება და ეოველ შემთხვევაში არა უმცირეს სრული პროგიმნაზიული განათლებისა. ამავე მოთხოვნილებას უნდა აკმაყოფილებდეს, შეძლებისდაგვარად, სადიაკვნო კანდი-

დატები და წიგნისმკითხველნიც, რომელთაც უნდა იცოდნენ ღვთისმსახურების წესები და საექლესიო საბუთების წარმოება, რაც წინდაწინვე (არჩევამდე) უნდა იყოს შემოწმებული რომელსამე საეპარქიო მთავრობისაგან.

შენიშვნა: წიგნისმკითხველად შეიძლება არჩეულ იქმნეს მხოლოდ მამაკაცი.

საექლესიო სამართალი §58. საქართველოს ეკლესიის სამართალს ექვემდებარება ამა ეკლესიის ყველა წევრი ისეთ საქმეებში საექლესიო სწავლა-მოდერებისა, ზნეობრივ ცხოვრებისა, საექლესიო წყობილებისა და საექლესიო სამსახურის წინააღმდეგ, რომელთათვისაც საექლესიო კანონით დადგენილია განსაზღვრული სასჯელი ანუ ზომები ზღვევისა და გასწორებისა.

§59. საექლესიო სამართალი ეპარქიაში განცალკევებულია საექლესიო მართვა-გამგეობისაგან და შესდგება საეპარქიო სასამართლოსაგან.

§60. განსაკუთრებული ინსტიტუტი საქმის გამომძიებლისა არ არსებობს, არამედ სასამართლო თვითონ ირჩევს გამომძიებელს თვითეულ შემთხვევაში. არ არსებობს არც ბრალმძებლის თანამდებობა, არამედ სასამართლოს ერთ-ერთ წევრს მიენდობა საბრალდებო ოქმის შედგენა და მოხსენება; ეს წევრი შემდეგ მონაწილეობას აღარ იღებს განაჩენის გამოტანაში.

შენიშვნა 1. ბრალდებულს ნება აქვს სასამართლოში დამცველი (გუქილი) დაინშაროს, მაგრამ თვით სასამართლოსთან დამცველის ინსტიტუტი არ არსებობს.

შენიშვნა 2. მხარეები გამოიწვევიან საგანგებო უწყებებით, რომლებიც ეგ ზავდება მათ ადგილობრივ (სადაც სცხოვრობენ) და უნდა ჩაბარდეს არა უგვიანეს ერთი კვირისა სხდომისათვის დანიშნულ დღეზე. უწყებაში ნაჩვენებია უნდა იყოს სასამართლოს მისამართიც.

§61. საექლესიო სასამართლო დახურული არ არის, საქმის გარჩევას გარეშენიც ესწრებიან. განჩინებას სასამართლოს წევრები დაადგენენ თავისი შინაგანის დარწმუნების თანახმად, მხოლოდ მას შემდეგ, როცა შემოწმებულ იქმნება სასამართლოში წარმოდგენილი საბუთები.

§62. ეოველი საქმე არსებითად გადაწყდება ორს ინსტანციაში და მესამე ინსტანცია იქნება საკასაციო. პერიოდული საექლესიო კრების განჩინებანი კი საბოლოოა, თუნდაც იქ საქმე პირველის ინსტანციით წუდებოდეს.

საეპარქიო სასამართლო §63. საეპარქიო სასამართლო შესდგება ხუთი წევრისაგან, რომელთაც ირჩევს საეპარქიო კრება სამი წლის ვადით.

შენიშვნა 1. თავმჯდომარე უეჭველად საძღვდელო პირი უნდა იყოს; დანარჩენ წევრთა და კანდიდატთა ნახევარი საძღვდელო პირნი უნდა იყვნენ. თავმჯდომარე აღირჩევის სასამართლოს წევრთა მიერ თავის შორის.

შენიშვნა 2. სასამართლოს წევრებად არ შეიძლება არჩეულ იქმნენ ძღვდლის ხარისხითგან განდგომილნი, ან განკვეთილნი და არც ისეთი პირნი, რომელთაც სასამართლოს მიერ შეზღუდული ან ჩამორთმეული აქვს საზოგადო კრებაზე დასწრების უფლება, ან არ ზიარებულან უკანასკნელი სამის წლის განმავლობაში ერთხელ მაინც.

შენიშვნა 3. სასამართლოდან გასული წევრი შეიძლება ხელმეორედ არჩეულ იქმნეს. - სასამართლოს წევრებთან ერთად საეპარქიო კრება ირჩევს მათ კანდიდატებსაც.

§64. საეპარქიო სასამართლოს ექვემდებარებიან: ა) დანაშაულობანი, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონით დადგენილია უმძიმესი ზომები: მღვდელმოქმედების შესრულების აკრძალვა, საშსახურიდან გადაყენება; ბ) განქორწინების საქმე.

§65. სასამართლოს განჩინება წარედგინება ეპარქიის მღვდელმთავარს, რომელზედაც დამოკიდებულია მისი დამტკიცება.

შენიშვნა: საეპარქიო სასამართლოს განჩინებით უკმაყოფილოთ შეუძლიათ განასახივრონ საქმე საკათალიკო ზო საბჭოში.

უზენაესი საეკლესიო სამართალი §66. მუდმივ კრებას, ანუ საკათალიკოზო საბჭოს შეუძლია ზოგიერთი საქმე, საბოლოო მსჯავრის დასადასტურებლად, გამონაკლისის სახედ, წარედგინოს პერიოდულ საეკლესიო კრებას.

§67. კათალიკოზ-პატრიარქის გასამართლება შედის პერიოდულ საეკლესიო კრების კომპეტენციაში.

§68. საკათალიკოზო საბჭოს განჩინებით უკმაყოფილოს შეუძლია გადაიტანოს კასაციის წესით საქმე პერიოდულ საეკლესიო კრებაში.

შენიშვნა: განქორწინების საქმეებს საბოლოოდ სწყევტს მუდმივი კრება - საკათალიკო ზო საბჭო.

გადმობეჭდილია წიგნიდან – „საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა“, 1920.

საქართველოს IV საეკლესიო კრება (21-27.06.1927)

პატრიარქ წმიდა ამბროსი ხელაიას გარდაცვალების შემდეგ კომუნისტური ხელისუფლების მიმართ ლოიალურად განწყობილ სამღვდელოებას საშუალება მიეცა განეხორციელებინა მკვეთრი შემობრუნება სახელმწიფოსთან დამოკიდებულებაში. მიტროპოლიტმა ქრისტეფორე ციციშვილმა, „რევოლუციურად“ განწყობილი ფრთის ლიდერმა ეკლესიას შეუცვალა კომუნისტურ სახელმწიფოსთან დამოკიდებულების კურსი. ჯერ კიდევ რუსეთის პირველი რევოლუციის წლებში მღვდელი ქრისტეფორე ციციშვილი მოითხოვდა ეკლესიაში „რეფორმის გატარებას და მის დაახლოებას ცხოვრებასთან“. მაგალითად, 1905-06 წლებში იგი მოითხოვდა უფლება მისცემოდათ მღვდლებს ეკლესიის გარეთ ეტარებინათ საერო ტანისამოსი, მისცემოდათ ქვრივ მღვდლებს ცოლის შერთვის ნება და არ ყოფილიყო სავალდებულო კურთხევამდე ცოლის შერთვა¹ და სხვ. ეკლესიამ არ მიიღო ასეთი რეფორმა.

1927 წელს, როგორც ადრე, საქართველოს საპატრიარქო შედგებოდა 15 ეპარქიისაგან: ეპარქიებს მართავდა 9 მღვდელმთავარი, ხოლო თავისუფალი იყო 6, მათ შორის კათოლიკოს-პატრიარქი ქრისტეფორე იყო იმავდროულად დროებითი მმართველი ბათომ-შემოქმედისა, ქუთათელ-გენათელი მიტროპოლიტი დავითი – ჭყონდიდის ეპარქიის, ნინოწმიდელი ეპისკოპოსი ეფრემი დროებით მართავდა ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიას. მათ გარდა ეპარქიებს მართავდნენ: მანგლელი მიტროპოლიტი – კალისტრატე, ურბნელი ეპისკოპოსი – სიმეონი, წილკნელი ეპისკოპოსი – პავლე ჯაფარიძე, ალავერდელი ეპისკოპოსი – მელქისედეკი, ბოდბელი ეპისკოპოსი – სტეფანე, მარგველი ეპისკო-

პოსი – ვარლამი. ყველამ ამათ ხელი მოაწერეს IV საეკლესიო კრების მიერ 24 ივნისს მიღებულ დადგენილებას - „საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიაში ახალი სტილის კალენდრის შემოღების შესახებ“, რომელშიც კერძოდ ნათქვამია - „გაცხადებ სამღვდელოებისა და მორწმუნე ერის საყურადღებოდ: ახალი სტილის კალენდარი შემოღებულ იქნას საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში ამა 1927 წლის ნოემბრის 27-დან (ძველი სტილის 14-დან). ყველა უძრავი დღესასწაულები და წმიდათა ხსენება გადახდილ იქნას ახალი სტილის კალენდრით, ანუ სწორედ იმ რიცხვებში, როგორც უჩვენებენ საეკლესიო წიგნები“. აღდგომისა და მასზე დამოკიდებული მოძრავი დღეების ხსენებანი უნდა დარჩენილიყო ისევე, როგორც იქამდე დღესასწაულობდა მართლმადიდებელი ეკლესია. კრება ავალედა ყველა საეკლესიო პირს შეესრულებინათ ეს განკარგულება. IV კრების ეს დადგენილება გამოცემულია 1927 წლის 12 ოქტომბერს. აღნიშნულ დადგენილებას კრებამ საფუძვლად დაუდო კონსტანტინოპოლის პატრიარქის ბასილისა და მისი წმიდა სინოდის 1927 წლის 17 თებერვლის ეპისტოლე, რომლითაც მსოფლიო საპატრიარქო აცხადებდა მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის გადასვლას ახალ სტილზე. 1923 წელს კონსტანტინოპოლში სინოდიკონის დარბაზში მოწვეულ „ყველა მართლმადიდებელი ეკლესიის“ კრების ძალით, რომლის მიერაც „1924 წელს შემოღებულ იქნა შესწორებული კალენდარი ყოველ-მხრივ კანონიკურად“. „არასოდეს, არც ერთ კრებას, მსოფლიოს თუ ადგილობრივს, არ მიუჩნევია კალენდარი დოგმატურ და ძირითად საეკლესიო კანონ-

იკურ დადგენილებათა ხასიათისა“. როგორც ცნობილია, მთელმა ეკლესიამ და საერთოდ ხალხმა არ მიიღო ეკლესიაში ახალი სტილის კალენდარი.

1928 წლის საეკლესიო კალენდარში არის განმარტება, თუ რა იყო კალენდარული ცვლილების მიზეზები - პარაგრაფში - „ძველისა და ახალი სტილის შესახებ“. მიუხედავად ამისა, როგორც ითქვა, მორწმუნე მრევლმა და მთელმა ეკლესიამ არ მიიღო ასეთი კალენდარი.

IV საეკლესიო კრება მუშაობას შეუდგა 1927 წლის 21 ივნისს. სხდომები სიონში ტარდებოდა და დასრულდა 27 ივნისს. კრებამ განიხილა საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება, მიიღო დეკლარაცია საბჭოთა ხელისუფლებისადმი. კრებამ მოითხოვა ეკლესიას გამოენახა „მასთან საერთო ენა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ყოველგვარი გაუგებრობა“. ამასთანავე, კრებამ

საჭიროდ მიიჩნია გამოძებნილიყო საშუალებები 1923 წლის 18 იანვრის მთავრობის დადგენილების („ეკლესიის სახელმწიფოდან გამოყოფის“ შესახებ) ცხოვრებაში გასატარებლად. კრებამ აირჩია ახალი კათალიკოზ-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი ქრისტეფორე III (ციციქიშვილი). კრებამ უარყოფითად შეაფასა საკათალიკოზო საბჭოს მუშაობა. მიიჩნია, რომ მისი როლი განუზომლად იყო გაზრდილი, კერძოდ კი მმართველ მღვდელმთავართა უკითხავად წყვეტდა უმთავრეს საეკლესიო საკითხებს, დაიგმო მისი ანტისაბჭოთა პოლიტიკა. შესაბამისად ახალმა დებულებამ ასახა კრების სულისკვეთება, საკათალიკოზო საბჭო გაუქმდა და მის ნაცვლად შემოღებულ იქნა „საკათალიკოზო სინოდი“, ყველა მმართველი მღვდელმთავრის და ექვსი სხვა პირის წევრობით. კრებამ დაამტკიცა ეკლესიის მართვა-გამგეობის ახალი დებულება.

ღებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის

ღებულება

ესე მიღებულია და დამტკიცებული სრულიად საქართველოს საეკლესიო IV კრების მიერ
1927 წლის, ივნისის 21-27

§1. მართვა-გამგეობის მხრივ საქართველოს ეკლესია განიყოფება ეპარქიებად, ეპარქიები - ოლქებად, ხოლო ოლქები - სამრევლოებად.

§2. საქართველოს ეკლესიაში შემდეგი ეპარქიებია:

ა) **მცხეთა-ტფილისისა**, რომლის მწვემსთმთავარი არის მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და ტფილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი. სამწესო: საქართველოს ეკლესიის წმ. დედა ქალაქი მცხეთა, ტფილისი და გარე კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: მცხეთისა, ტფილისისა, რუსთავისა, კაწარეთისა და ნინოწმიდისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი მცხეთა და ნაწილი ტფილისის მახრისა. კათედრა ეპარქიისა არის მცხეთაში (სვეტიცხოველში), ხოლო კათოლიკოსის რეზიდენცია - ტფილისში.

შენიშვნა 1. კათოლიკოს-პატრიარქის სამწესოს შეადგენს საქართველოს ეკლესიის წევრნი, მცხოვრებნი საკათოლიკოსოს გარეთ ისეთ ქვეყნებში, სადაც მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი არ არის.

შენიშვნა 2. როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი გარდაიცვლება, ან მძიმე ავადმყოფობისა და სხვა მიზეზთა გამო მოკლებული იქნება საშვალებას, გაუწიოს ხელმძღვანელობა საეკლესიო მართვა-გამგეობას, სინოდი გამოიწვევს ერთ-ერთ მღვდელთმთავარს, დანიშნავს მას კათოლიკოს-პატრიარქის თანამოსაყდრედ; მოსაყდრეობა უქმდება, როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი თავის ადგილზეა.

შენიშვნა 3. ქორეპისკოპოსი შეიძლება ჰყავდეს მხოლოდ კათოლიკოს-პატრიარქს. ქორეპისკოპოსის კანდიდატურას წამოაყენებს კათოლიკოს-პატრიარქი, ხოლო მისი წოდება დამოკიდებულია მღვდელთ-მთავართა კრებულზე, ქორეპისკოპოსი წევრია სინოდისა.

ბ) **წილკნისა**. სამწესო: ორისავე არაგვის, ქსან-ლესურის ხეობა, გარე ქართლი, საგურამო და ფშავ-ხევსურეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა წილკნისა, ნაწილი სამთავისისა და სამთავროსი), რასაც შეიცავს ეხლანდელი დუშეთის მაზრა და ნაწილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქისა. კათედრა მღვდელთმთავრისა წილკანში, რეზიდენცია დროებით სვეტიცხოველთან; პატივი მღვდელთმთავრისა „წილკნელი ეპისკოპოსი“.

გ) **მანგლისისა**. სამწესო: საბარათიანო (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: მანგლისისა და წინწაროსი), რასაც შეიცავს ეხლანდელი ტფილისის მაზრის დასავლეთის ნაწილი: წყნეთი-თელეთის ხაზიდან - თეთრიწყარო-მანგლისის ხაზამდე. კათედრა - მანგლისში, რეზიდენცია - ტფილისში. პატივი მწვემსთ-მთავრისა - „მანგლელი ეპისკოპოსი“.

დ) **აგარაკ-წალკისა**, ანუ ახტალა-ჰენტელთარისა (ბუმტაშენის) (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: წალკისა, დმანისისა, ბოლნისისა და აგარაკისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი ტფილისის მაზრის დასავლეთის ნაწილი, თეთრიწყარო-მანგლისის ხაზიდან. ბორჩა-

ლოს და ლორი-ბამბაკის მანრები. კათედრა – ანტალაში (აგარაკი), რეზიდენცია – ტფილისში, ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ანტალა-ჰენტელითარის (ბეშტაშენის) ეპისკოპოსი“.

ე) ალავერდისა. სამწესო: შიდა კახეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ალავერდისა, ნეკრესისა და ხარჭაშენის), რასაც შეიცავს ეხლანდელი თელავის მანრა და ეოფილი თიანეთის მანრის ნაწილი ხარჭიშოს უბნის მიმატებით და ამათ გარდა დიდოეთ-დურძუკეთი, მიწერილი თერგისა და დაღესტნის მხარეებზე. კათედრა – ალავერდში, რეზიდენცია – ქ. თელავში, ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ალავერდელი ეპისკოპოსი“ (ანუ აბბა ალავერდელი).

ვ) ბოდბისა. სამწესო: ჰერეთი, რანი, შაქი და წუკეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ბოდბისა, ჭერემისა, გიშისა და ხორნაბუჯისა), რასაც შეიცავს ეხლანდელი მანრები და ოლქები – სიღნაღისა, ზაქათალისა, სამურისა, ნუხისა, არემისა, განჯისა და ეახსისა. კათედრა – ბოდბეში. რეზიდენცია მღვდელმთავრისა – ქ. სიღნაღში, ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ბოდბელი ეპისკოპოსი“.

ზ) ურბნისისა. სამწესო: შიდა ქართლი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ურბნისის, რუისის, ნიკოზისა, ნაწილი სამთავისისა და სამთავროსი), რასაც შეიცავს ეხლანდელი გორის მანრა, გარდა ბორჯომის ხეობისა, და ამას გარდა დვალეთი, მიწერილი თერგის მხარეზე. კათედრა – ურბნისში, რეზიდენცია – ქ. გორში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „ურბნელი ეპისკოპოსი“.

ც) აწუურისა. სამწესო: სამცხე-ჯავახეთი და ზემო სომხეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: აწუურისა, წურწუხისა, კუმურდოსი, ერუშეთის, დადაშენის, წყაროსთავის, ანისის, კარისა და ალაშკერტისა), რასაც შეადგენს ეხლანდელი ახალციხის მანრა – ბორჯომის ხეობის მომატებით, ახალქალაქის მანრა, არტანის ოლქი, ეარსის ოლქი, ეაღზევანის ოლქი, გუმბრის მანრა, ბასიანი და ალაშკერტი. კათედრა მღვდელმთავრისა – აწუურში (დროებით ზარხმაში), რეზიდენცია – ქ. ახალციხეში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „მანწუურელი ეპისკოპოსი“.

თ) მარგვეთისა. სამწესო: ზემო იმერეთი (ტერიტორია – ნაწილი გაენათის ძველი ეპარქიისა), – ეხლანდელი შორაპნის მანრა. კათედრა მღვდელმთავრისა – არგვეთში, რეზიდენცია – საჩხერეში. მღვდელმთავრის ჰატივი: „მარგველი ეპისკოპოსი“.

ი) ქუთაის-გენათისა. სამწესო: ქვემო-იმერეთი და ოკრიბა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ქუთაისისა, ხონისა და ნაწილი გაენათისა), რასაც შეადგენს ეხლანდელი ქუთაისის მანრა. კათედრა – ქუთაისში, რეზიდენცია – იქვე. მწუემსთ-მთავრის ჰატივი: „ქუთათელ-გენათელი ეპისკოპოსი“.

ია) ნიკორწმინდისა. სამწესო: რაჭა (ტერიტორია ნიკორწმინდის ძველი ეპარქიისა), ეხლანდელი რაჭის მანრა. კათედრა – ნიკორწმინდაში, რეზიდენცია – ონში. ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ნიკორწმინდელი ეპისკოპოსი“.

იბ) ცაგერისა. სამწესო: ლეჩხუმ-სვანეთი (ტერიტორია – ცაგერის ძველი ეპარქიისა), – ეხლანდელი ლეჩხუმის მანრა, კათედრა – ცაგერში. რეზიდენცია – იქვე. ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ცაგერელი ეპისკოპოსი“.

ივ) ჭეონდიდისა. სამწესო: ოდიში (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ჭეონდიდისა, ცაიშისა და წალენჯიხისა), - ეკლანდელი სენაკისა და ზუგდიდის მხარეები. კათედრა - მარტვილში, რეზიდენცია - ქ. ფოთში. ჰატივი მწვემსმთავრისა: „ჭეონდიდელი ეპისკოპოსი“.

იღ) ბათომ-შემოქმედისა. სამწესო: გურია, ტაო-კლარჯეთი და ჭანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიების: სინოპიდისა - იმავე ბათუმის, შემოქმედისა, ჯუმათისა, სატრანაქლასი, ტბეთისა, ანჩისა, იშხანისა და ბანისა), რასაც შეიცავს საქართველოს რესპუბლიკის სამხედვრებში - ეკლანდელი ოზურგეთის მხარა და აჭარისტანის ავტონომიური საბჭოთა რესპუბლიკა, ხოლო ოსმალეთის სახდვრებში ოლქები: ართვინისა, ოლთისისა, თორთომისა, კისკიმისა, ისპირი, რიზესი, ათინასი და ხოფასი. კათედრა - ქ. ბათომში, რეზიდენცია - იქვე. ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ბათომელ-შემოქმედელი ეპისკოპოსი“.

იე) ცხუმ-აფხაზეთისა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: დრანდისა - იმავე ცხუმისა, ბედიისა, მოქვისა და ბიჭვინთისა), ეკლანდელი აფხაზეთის საბჭოთა ავტონომიური რესპუბლიკა და ზუგდიდის მხარის ნაწილი მდინარე ინგურის დასავლეთით. კათედრა - ცხუმში (სოხუმში), რეზიდენცია - იქვე. მღვდელთ-მთავრის ჰატივი: „ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსი“.

შენიშვნა 4. მიტროპოლიტები პატივით ეპისკოპოსებზე მაღლა დგანან. მწვემსმთავარი პატივდებულ იქმნებიან ქიროტონის უხუცესობის მიხედვით.

შენიშვნა 5. ამ სიის შეცვლა და შევსება სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ეკუთვნის.

მთავარი ბამბაობა §3. საქართველოს ეკლესიას განაგებს საეკლესიო კრება, რომელზედაც წარმოიგზავნიებიან წარმომადგენელი თითოეული ეპარქიიდან ოთხ-ოთხი; ამას გარდა ქალაქები წარმოგზავნიან: ტფილისი - თორმეტს, ქუთაისი, ცხუმი, ბათომი, ფოთი, გორი, თელავი, სიღნაღი, ახალციხე, ოზურგეთი, ლიუქსემბურგი - ორ-ორს, ცხუმ-აფხაზეთი, წალკის და ბათომ-შემოქმედის ეპარქიების ბერძენთა ეკლესიები და რუსთა - ორ-ორს. საეკლესიო კრების წევრებად ითვლებიან ეველა მმართველი მღვდელმთავარი, კათოლიკოს-პატრიარქის ქორეპისკოპოსი და საქართველოს საკათალიკოსო სინოდის წევრები.

შენიშვნა 1. ეპარქიებისაგან და ქალაქებისაგან წარმოგზავნილ წარმომადგენელთაგან ნახევარი აუცილებლად სასულიერო პირნი უნდა იყვნენ.

შენიშვნა 2. ავადმყოფობის დროს მღვდელმთავარს უფლება აქვს წარგზავნოს კრებაზედ თავისი წარმომადგენელი.

შენიშვნა 3. დელეგატად არ შეიძლება არჩეულ იქმნეს მღვდლის ხარისხისაგან განდგომილ ან განკვეთილი.

§4. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას თავმჯდომარეობს კათოლიკოსი, ხოლო, როცა იგი არ არის, მისი მოსაუდრე. კრება ირჩევს პრეზიდიუმის დანარჩენ წევრებს და მდივნებს. კრება არის პერიოდული სამ წელიწადში ერთხელ, - და მუდმივი საკათალიკოსო სინოდის სახით. პერიოდულ კრებას იწვევს საკათალიკოსო სინოდი. კრება კანონიერია, თუ მოწვეულთა მესამედი მაინც გამოცხადდება.

შენიშვნა: არა ჩვეულებრივი კრება მოიწვევა საჭიროების მიხედვით.

§5. საქართველოს ეკლესიის პერიოდული კრების კომპეტენციას ექვემდებარება: ა) ადგილობრივი საეკლესიო კანონმდებლობა; ბ) უზენაესი საეკლესიო სამართალი; გ) საბოლოოდ

გარჩევა და გადაწვევა იმ საქმეებისა, რომელთაც მას საკათოლიკოზო სინოდი წარუდგენს; დ) არჩევა საკათოლიკოზო სინოდისა, ანუ მუდმივი კრების წევრებისა და მათი კანდიდატებისა; ე) ძველი კათედრების აღდგენა, ახალი ეპარქიების გახსნა ან არსებულ ეპარქიათა დახურვა და საზღვრების გამიჯვნა; ვ) ზრუნვა სასულიერო სასწავლებელთა დაარსებისა და ნივთიერად უზრუნველყოფისათვის.

§6. მუდმივი კრება, საკათოლიკოზო სინოდი შესდგება ყველა მმართველ მღვდელმთავართაგან, კათოლიკოს-პატრიარქის ქორეპისკოპოსისა და ექვსი წევრისაგან. სინოდის წევრები და მათი ექვსი კანდიდატი აღირჩევიან საეკლესიო კრების მიერ, როგორც დელეგატთა, ისე არა დელეგატთაგან. ნახევარი არჩეული წევრებისა და მათი კანდიდატების უთუოდ სამღვდლო პირნი უნდა იყვნენ.

შენიშვნა: სინოდი პასუხისმგებელია საეკლესიო კრების წინაშე.

§7. სინოდის წევრნი, აგრეთვე მათი კანდიდატები აღირჩევიან საეკლესიო კრების მიერ სამის წლის ვადით და შეუძლიანთ ხელ-ახალა არჩეულ იქმნენ. სინოდს თავმჯდომარეობს კათოლიკოს-პატრიარქი, ხოლო როცა არ არის, მისი მოსაუდრე და თუ მოსაუდრეც არ არის დამსწრე უხუცესი მღვდელთ-მთავარი. საკათოლიკოზო სინოდის კრებებზე წელიწადში ორჯერ: დიდმარხვის მესამე კვირაში და შემოდგომაზე მოიწვევიან ყველა მღვდელმთავრები (მმართველნი და ქორეპისკოპოსნი), რომელთა თანამონაწილეობით სწედება საურაღლებო საკითხები.

შენიშვნა 1. ასეთ კრებებს შეუძლიანთ გადასინჯოს საკათოლიკოზო სინოდის ჩვეულებრივი შემადგენლობის მიერ გადაწვევითი საქმენი ახალი დადგენილების გამოსატანად, თუ ისინი განსაზღვრებული იქმნებიან.

შენიშვნა 2. მღვდელმთავრის დაუსწრებლად საკათოლიკოზო სინოდის კრება არ ხდება.

შენიშვნა 3. ადგილობრივ მღვდელმთავარს შეუძლია წამოიყვანოს სინოდის სხდომაზე სათანადოდ მომზადებული პირი თავის ეპარქიის საჭირობოთ და მნიშვნელოვან საკითხების გარჩევის დროს მონაწილეობის მისაღებად სათათბირო ხმით.

შენიშვნა 4. თუ რაიმე მიზეზისა გამო სინოდის წევრმა თავი გაანება სამსახურს და კანდიდატებიც უარს იტყვიან წევრობაზე, სინოდის პლენუმს ან ჩვეულებრივ შემადგენლობას ეძლევა ნება მოიწვიოს სათანადოდ მომზადებული პირი, კოლბატციის წესით.

§8. სინოდის სხდომა კანონიერია, თუ მას დაესწრება თავმჯდომარე და ტფილისში მცხოვრებ წევრთა ნახევარი.

§9. სინოდში საკითხი უბრალო ხმის უმეტესობით სწედება, ხოლო როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპირატესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

§10. საბჭოს წევრთ არა აქვთ უფლება თავი შეიკავონ ხმის მიცემისაგან.

§11. თუ რომელიმე წევრი მოისურვებს კერძო აზრის შეტანას, მოვალეა გამოსთქვას იგი თვით სხდომაზედ, და არა უგვიანეს სამის დღისა წარუდგინოს წერილობით სხდომის თავმჯდომარეს, ჟურნალში შესატანად, ანუ დასართველად.

§12. საქმეების განხილვის რიგს აწესებს თავმჯდომარე.

§13. საკითხის აღძვრის უფლება აქვს სინოდის ყველა წევრს; ამ უფლების განსახორციელებლად საჭიროა წერილობითი განცხადების შეტანა კათოლიკოს-პატრიარქის საშუალებით, რომელიც მოვალეა აღნიშნული განცხადება გადასცეს განსახილველად სინოდის უახლოეს კრებას.

§14. კათოლიკოზ-პატრიარქს არ აქვს უფლება მოხსნას თავის განკარგულებით საკითხი რიგისაგან, ხელი შეუშალოს განჩინების გამოტანას დასმულ საკითხზე, ან შეაჩეროს განჩინების სისრულეში მოყვანა, თუ თავის დროზე არ განუცხადებია პროტესტი.

§14ა. კათოლიკოზ-პატრიარქს, თუ დაინახავს, რომ სინოდის მიერ გამოტანილი განჩინება მავნებელი და საზიანოა სარწმუნოებრივ-ხეობრივი მხრით ეკლესიის კეთილდღეობისათვის, - შეუძლია განაცხადოს პროტესტი და სამის დღის განმავლობაში შეიტანოს სინოდში წერილობითი წინადადება საკითხის გადასინჯვისათვის.

§15. როდესაც სინოდში ირჩევა საქმე თავმჯდომარის ანუ სინოდის წევრის უკანონო მოქმედებათა გამო, დაინტერესებულ პირს ნება აქვს დარჩეს დარბაზში საქმის მოხსენების დროს და მიაწოდოს სინოდს საჭირო განმარტება, მაგრამ, როცა სინოდი შეუდგება განჩინების გამოტანას, უეჭველად უნდა დასტოვოს დარბაზი.

შენიშვნა: როცა საჩივარი ეხება თავმჯდომარის (კათოლიკოზის) უკანონო მოქმედებას, სინოდს თავმჯდომარეობს უხუცესი დამსწრე მღვდელმთავართაგან.

§16. სინოდის განჩინებას ხელს აწერს ყველაზე უწინ თავმჯდომარე და მის შემდეგ ყველა იმ სხდომაზე დამსწრე წევრი, მიუხედავად იმისა, თანახმა იყო იგი გამოტანილი განჩინებისა, თუ არა.

§17. სინოდის წევრთა შორის საქმეთა განაწილება და მათი წარმოების წესი ხდება სინოდისვე განჩინებით. თუ რომელიმე წევრი არ ასრულებს თავის მოვალეობას და ხელს უშლის საქმის ნორმალურად წარმოებას, საკათოლიკოზო სინოდს ეძლევა უფლება მისი გადაყენებისა და მის ადგილზე კანდიდატის მოწვევისა. ამის შესახებ საკათოლიკოზო სინოდი ვალდებულია, მოახსენოს მორიგ პლენუმს, ანუ საეკლესიო კრებას, საბოლოო მსჯავრის დასადებად.

§18. საკათოლიკოზო სინოდს სამსახურის მხრით ექვემდებარებიან როგორც მღვდელმთავრები და სასულიერო პირნი, აგრეთვე საეკლესიო დაწესებულებანი და მათში მოსამსახურენი, ხოლო სარწმუნოებისა და საეკლესიო დისციპლინის მხრით ყოველი წევრი საქართველოს ეკლესიისა. სინოდის დადგენილებანი სავალდებულოა ყველა საეკლესიო დაწესებულებათა და ეკლესიის წევრთათვის; ამათი შეცვლა შეუძლია მხოლოდ სინოდს, პლენუმს, პერიოდულ ან არაპერიოდულ კრებას. საკათოლიკოზო სინოდი თავისი ფუნქციების აღსრულების დროს ხელმძღვანელობს საღმრთო წერილით; მსოფლიო და ადგილობრივი (მათ შორის საქართველოს ეკლესიის) კრებათა დადგენილებით და სახელმწიფოში მოქმედ კანონმდებლობით. საკათოლიკოზო სინოდს ჰყავს დამხმარე ორგანოები: კონტროლი, სამეურნეო გამკობა, კანცელარია და სხვა.

§19. საკათოლიკოზო სინოდს ანუ მუდმივ კრებას ექვემდებარება შემდეგი საქმეები: ა) ზრუნვა საეკლესიო სწავლა-მოდგვრებისა და ქართული ღვთისმეტყველების აყვავებისა და შეურყვნელად დაცვისათვის; ბ) ზრუნვა სამწესოთა სარწმუნოებრივ-ხეობრივი წარმატებისათვის; გ) საჭიროებათა მიხედვით არსებულ კანონთა ფარგლებში განკარგულების გამოცემა და დროებით, მორიგ საეკლესიო კრებამდე, ცხოვრებაში მისი გატარება; დ) თვალყურის დევნება მის ქვემდებარე პირთა და დაწესებულებების მოქმედებათათვის; ე) ზრუნვა ტაძარ-

თა, საქველმოქმედო და სასულიერო საგანმანათლებლო დაწესებულებათა კეთილმოწყობისათვის; ვ) განხილვა და სათანადო დაწესებულებათა წინაშე შუამდგომლობის აღძვრა ეკლესიათა, საქველმოქმედო და სასულიერო სამოსწავლო-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსების შესახებ; ზ) სათანადო სახელმწიფო დაწესებულებათა და თანამდებობის პირთა წინაშე საეკლესიო საქმეთა გამო შუამდგომლობის აღძვრა; ლ) ზრუნვა სამღვდელთა კონკრეტულ უზრუნველყოფისათვის; მ) ზრუნვა სამსახურიდან გასულ სამღვდელთა პირთა, საეკლესიო დაწესებულებათა მოხელეთა და სამღვდელთა კვირეობითა; ნ) ზრუნვა საღმრთო და საეკლესიო-სადღვთისმსახურო წიგნთა შედგენისა, შესწორებისა და გამოცემისათვის; ია) მღვდელმთავართა, თანახმად მათის თხოვნისა, სამსახურიდან განთავისუფლება; იბ) რევიზიის დანიშვნა სხვადასხვა საჭიროებათა და შემთხვევათა გამო; იგ) ეპარქიებისა და საეკლესიო დაწესებულებათა ხარჯთ-აღრიცხვის განხილვა-დამტკიცება; იდ) საეპარქიო დაწესებულებათა წლიური ანგარიშების განხილვა და მთელი საკათოლიკოზო წლიური ანგარიშის შედგენა პერიოდული კრებისათვის წარსადგენად; იე) საბოლოოდ გარჩევა აპელაციის და კასაციის წესით საეპარქიო მმართველობათაგან შემოსულ საქმეთა; ივ) ნებართვა საკათოლიკოზოს ეკლესიებში ნებაყოფლობითი შეწირულების საქველმოქმედო მიზნით შეკრებისა; იზ) სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან ურთიერთობის დაჭერა; იძ) პერიოდული კრების მოწვევა და იმ კრებაზე განსახილველ საკითხთა წინასწარი დამუშავება და მასალების შეკრება; ით) ხელმძღვანელობა კათოლიკოზის არჩევნებისა; კ) მიცემა დროებით თავისუფლებისა, ერთ თვეზე მეტის ვადით, ეპისკოპოსებისა, საკათალიკოზო სინოდის წევრების და სინოდის დამხმარე ორგანოთა გამგეობისათვის; კა) ზრუნვა ვალის აღდგენა-გამშენებისათვის; კბ) ზრუნვა ეპისკოპოსოდ დარჩენილ ეპარქიათათვის; კგ) დანაშაულობანი, რომელთათვის საეკლესიო კანონით დანიშნულია ეკლესიის წევრობიდან გამორიცხვა და მღვდლის ხარისხიდან განკვეთა; კდ) საეპარქიო საბჭოს წევრთა და მღვდელმთავართა დანაშაულობანი სამსახურში.

§20. კათოლიკოზი. საჭეთმპყრობლად (მთავარ-წინამძღვრად) ეკლესიისა ითვლება მთავარ-ეპისკოპოსო მცხეთისა და ტფილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოზ-პატრიარქი, რომელსაც ირჩევს საქართველოს ეკლესიის პერიოდული კრება, ფარული ხმის მიცემით. არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც უმრავლეს ამომრჩევ ხმას მიიღებს, მაგრამ დამსწრე ამომრჩეველთ ხმების ნახევარზე მეტს.

შენიშვნა: საკათოლიკოზო კანდიდატისათვის ბერობის მიღება სავალდებულო არ არის. ფიზიკურისა და ზნეობრივის მხრივ, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნებს და უნდა ჰქონდეს მიღებული უმაღლესი საზოგადო განათლება და შესაფერი საღვთისმეტყველო მომზადება.

§21. კათოლიკოზ-პატრიარქის კომპეტენცია ასეთია: ა) ის თავმჯდომარეობს სრულიად საქართველოს საეკლესიო პერიოდულ და მუდმივ კრებას; ბ) მწვემს მთავრულად მიმოიხილავს საკათოლიკოზოს ეპარქიებს და ხელმძღვანელობას უწევს ეპისკოპოსებს საეპარქიო მართვა-გამგეობაში; გ) მის სახელს იხსენიებენ წირვა-ლოცვის დროს საკათოლიკოზოს მღვდელმთავრები და სამღვდელთა; დ) იგი აძლევს დროებით თავისუფლებას ეპისკოპოსებს, საკათოლიკოზო სინოდის წევრებს და სინოდის დამხმარე ორგანოთა გამგეებს არა

უმეტეს ერთი თვისა წელიწადში, ხოლო საეპარქიო მართვა-გამგეობის ორგანოთა მეთაურებს – ორი თვითგან და მეტს; ე) აგრეთვე აძლევს დათხოვნის სიგელებს იმ ეპისკოპოზებს, რომელნიც დროებით ეპარქიიდან სხვაგან სადმე მიდიან; ვ) იღებს საჩივარს ეპისკოპოზთა, საკათოლიკოზო სინოდის წევრთა, საეპარქიო კრებათა და საეპარქიო დაწესებულებათა შესახებ და აძლევს ამ საჩივრებს კანონიერ მსვლელობას; ზ) საჭირო შემთხვევაში, სინოდის მინდობილობით, ის აძლევს რჩევას და მწვემსთმთავრულ შენიშვნას ეპისკოპოზებსა და საეპარქიო საბჭოების წევრებს; ც) სინოდისვე მინდობილობით იმას მიწერს-მოწერს აქვს სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან და სახელმწიფოს უმაღლეს დაწესებულებებთან.

საეპარქიო მართვა-გამგეობა §22. საეპარქიო მმართველობის მთავარი ორგანო არის საეპარქიო კრება, რომელსედაც თვითუფლი ოლქი გზავნის ორ წარმომადგენელს, რომელთაგან ერთი უეჭველად სამღვდელთაა. კრება ორგვარია ჩვეულებრივი, წელიწადში ერთხელ და არა ჩვეულებრივი – საჭიროებისდაგვარად. კრებას თავმჯდომარეობს ადგილობრივი მღვდელმთავარი, როდესაც მღვდელმთავარი არ არის, კრება თითონ ირჩევს თავმჯდომარეს სამღვდელთა ზირთა შორის: კრებავე ირჩევს პრეზიდენტის დანარჩენ წევრებს და მდივნებსაც. კრება კანონიერია, თუ მასზე გამოცხადდა არა უმცირეს მოწვეულთა მესამედისა.

შენიშვნა 1. საეპარქიო კრებას იწვევს საეპარქიო მმართველობა.

შენიშვნა 2. საეპარქიო კრების წევრებად ითვლებიან საეპარქიო საბჭოს წევრები.

შენიშვნა 3. წარმომადგენლად არ შეიძლება არჩევა მღვდლის ხარისხიდან განდგომილისა, ან განკუთილისა.

§23. საეპარქიო კრების უფლებას შეადგენს: ა) საეპარქიო საბჭოს წევრთა და მათი კანდიდატების არჩევა; ბ) თვალუურის დევნება საეპარქიო ცხოვრებისა და საეპარქიო დაწესებულებათა მოქმედებისა; გ) არჩევა დელეგატებისა სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებისათვის; დ) ზრუნვა საეკლესიო, სამოსწავლო და საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსებისა, გაუმჯობესებისა და ნივთიერ საშუალებათა გამონახვისათვის ეპარქიაში; ე) ადგილობრივი საბჭოს მიერ შემუშავებული წესების და ინსტრუქციების დამტკიცება; ვ) ზრუნვა გალობის გაუმჯობესებისათვის.

შენიშვნა: საეპარქიო კრების განჩინება შედის ძალაში, თუ მას ემხრობა ადგილობრივი მღვდელმთავარი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საკითხი გადაეცემა საკათოლიკოზო სინოდს.

§24. საეპარქიო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის საეპარქიო საბჭო. საბჭოს თავმჯდომარეობს ადგილობრივი მღვდელმთავარი, ხოლო, როცა იგი არაა, მაშინ საბჭოს წევრები, თავიანთ შორის ირჩევენ თავმჯდომარეს სამღვდელთა ზირთაგან; საბჭო შესდგება ოთხის წევრისაგან, რომელთაგან ორი სამღვდელთაა. საბჭოს წევრები ირჩევიან საეპარქიო კრების მიერ, სამის წლის ვადით. ამათ გარდა საბჭოს ჰყავს მდივანი, რომელსაც თვით საბჭო მოიწვევს. საბჭოს წევრის სამსახური უფასოა.

§25. საეპარქიო საბჭოს კომპეტენციას ექვემდებარება: ა) სარწმუნოების და ზნეობის დაცვა-განმტკიცებისათვის ზრუნვა ეპარქიაში; ბ) განხილვა იმ საქმეებისა, რომელთაც მას საოლქო კრებები ან საოლქო საბჭოები წარმოუდგენენ; გ) თვალუურის დევნება უვლად

საეკლესიო დაწესებულებათა და საეკლესიო თანამდებობის პირთა მოქმედებისა ეპარქიაში, დ) უფლება კრებულის წევრთა ადგილებზედ არჩეულ კანდიდატების დამტკიცებისა; ე) განხილვა საკითხისა ახალი ოლქების გახსნისა, ან არსებულ ოლქთა შემცირებისა, გინდ გაუოფისა და გადამიჯვნისა, ეპარქიის ფარგლებში; ვ) საეპარქიო კრებაზე განსახილველ საკითხთა წინასწარი დამუშავება; ზ) საეპარქიო წლიური ანგარიშის შედგენა საეპარქიო კრებისა და საკათოლიკოზო სინოდისათვის წარსადგენად; ც) ბერობისა და სასულიერო წოდებიდან განთავისუფლება.

შენიშვნა: საბჭოში საქმეები სწელება უბრალო ხმის უმეტესობით, მაგრამ როდესაც საბჭოს და მღვდელმთავარს შორის უთანხმოებაა, მაშინ სადავო საქმე გადაეცემა საკათოლიკოზო სინოდს.

§26. ეპისკოპოზი არის ეპარქიის საწმუნოებრივ-ზნეობრივი ცხოვრების ხელმძღვანელი და განაგებს ეპარქიას საეპარქიო საბჭოსთან ერთად. საეპისკოპოზო კანდიდატი აღირჩევის ფარული ხმის მიცემით, ხელდასხმას მას კათოლიკოზი ეპისკოპოზთა კრებითურთ. საეპისკოპოზო კანდიდატს უნდა ჰქონდეს მიღებული უმაღლესი განათლება და შესაფერისი საღვთისმეტყველო მომზადება, ხოლო უკიდურეს შემთხვევაში არა უმცირეს საშუალო საღვთისმეტყველო განათლებისა; ფიზიკურად და ზნეობრივად უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებას.

შენიშვნა 1. უზენაეს საეკლესიო მმართველობას, გარემოების მიხედვით, შეუძლია დანიშნოს ეპისკოპოზი ამა თუ იმ ეპარქიაში, უკეთუ არჩევნების მოხდენის ნორმალური პირობები არ იქმნება.

შენიშვნა 2. საეპისკოპოზო კანდიდატისათვის ბერად შედგომა საავალდებულო არ არის. მაგრამ იგი არ შეიძლება იყოს ცოლიანი ან განქორწინებული.

შენიშვნა 3. საეპისკოპოზო კანდიდატის არჩევა ხდება შემდეგი წესით: კანდიდატის დასახელება შეუძლია დაქვრივებული ეპარქიის ყოველსავე წევრს, ეპარქიის დაქვრივებითგან ერთი თვის გასვლამდე კანდიდატთა სახელები წარედგინება სათანადო ცნობების თანდართვით კათოლიკოზ-პატრიარქს. კანდიდატთა სიას იხილავს მმართველ ეპისკოპოზთა კრებული (საში უნდა შეჭვავილად დაესწროს პირადად, ხოლო დანარჩენთაგან გამოითხოვების სათანადო გრამატა). ეპისკოპოზთა კრებულისაგან მოწონებული საეპისკოპოზო კანდიდატთა სია წარუგზავნება ეპარქიის დროებით მმართველ ეპისკოპოზს კრებისათვის გადასაცემად. ყველა კანდიდატს კენჭი ეყრება ცალ-ცალკე. არჩეულად ითვლება ის, ვინც ყველაზე მეტს კენჭს მიიღებს, მაგრამ არა უმცირეს დელეგატთა ნახევრისა, არჩეულ კანდიდატს ამტკიცებს საკათოლიკოზო სინოდი.

§27. ეპისკოპოზი არის საკათედრო ტაძრის წინამძღვარი. მის კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) სრული უფლება მთელ ეპარქიაში სწავლა-მომღვრებისა; ბ) უფლება ყოველგვარის მღვდელმოქმედების შესრულებისა; გ) ზრუნვა, რათა მის ეპარქიაში მოწმუნენი საღ საეკლესიო სწავლებას იცავდნენ; დ) მას აქვს უფლება მოხსნას ქორწინების დროს ზოგიერთი დაბრკოლებანი, რომელნიც ნათესავურ კავშირიდან გამომდინარეობენ; ე) საწმუნოებრივ საქმეებში მასზე დამოკიდებულნი არიან ეპარქიის ყველა წევრები; დ) თვალურის დევნება სამონასტრო საეკლესიო ქონებათა მართვა-გამგეობისა ეპარქიაში; ვ) მის სახელს აღავლენს წირვა-ლოცვის დროს მთელი ეპარქიის სამღვდელოება; ზ) ის აძლევს დროებითს თავისუფლებას, არა უმეტეს ერთი თვისა, საეპარქიო დაწესებულებებში მოსამსახურეთ; ც) ეპისკოპოზს ნება აქვს შვებულების აუღებლად, განმორდეს თავის ეპარქიას, წელიწადში არა უმეტეს ორ გზისა, სამ-სამის კვირით, რაზედაც მოახსენებს საკათოლიკოზო სინოდს.

ეპისკოპოსი ვალდებულია: ა) დაემორჩილოს საეკლესიო კანონებსა და მთავარ საეკლესიო მმართველობის მიერ კანონიერად გამოცემულს დადგენილებათა, ხოლო როცა ამა თუ იმ საეკლესიო კანონისა ან დადგენილების შესახებ გაუგებრობა რამე დაებადება, განსამარტებლად მთავარ საეკლესიო მთავრობას მიჰმართოს; ბ) ცხოველი კავშირი იქონიოს სამწესოსთან და ამ მიზნით ხშირ-ხშირად მიმოიხილოს თავისი ეპარქია; გ) ეველაფერში დაემორჩილოს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას და, როცა საკათოლიკო სინოდი მოიწვევს, აღნიშნულ კრებაზე გამოცხადდეს; დ) მთავარი საეკლესიო მთავრობის ნებადურთველად არა მოიმოქმედოს რა ისეთი, რაც მის უფლებას აღემატება; ე) წირვა-ლოცვის დროს კათოლიკოსის სახელს იხსენიებდეს; ვ) სხვა ეპარქიაში თავისი ნებით არა დანიწოს რა; ზ) პატივისცემით ეპურობოდეს სხვა მღვდელმთავრებს, საეპარქიო საბჭოებს და საეპარქიო კრების გადაწვევტილებას; თ) უფლება აქვს დამნაშავე მღვდელს აუკრძალოს ადმინისტრაციული წესით მღვდელმოქმედება, ეპიტემია დაადოს არა უმეტეს ერთის თვისა, ანუ მოხსნას, და ამას აცნობებს საეპარქიო საბჭოს.

შენიშვნა: ეპისკოპოსი, თუ იგი ეპარქიის მმართველი არ არის, ანუ ქორეპისკოპოსობას არ ასრულებს და ადგილობრივ საეპარქიო და საკათოლიკო სინოდის ნებართვით ასრულებს მხოლოდ სამრევლო მღვდლის მოვალეობას, სწირავს ფილონში და პანალიას, ვარეშე წირვა-ლოცვისა, არ ატარებს; წირვა-ლოცვაში მის ეკლესიაში მოიხსენიება კათოლიკოზ-პატრიარქის და ადგილობრივ მღვდელმთავრის სახელები.

საოლქო მმართველობა §28. ოლქს საეპარქიო მთავრობის ხელმძღვანელობით განაგებს საოლქო კრება, რომელშიაც მონაწილეობას იღებს ოლქის თვითუფლები სამრევლოდან ორ-ორი წარმომადგენელი, რომელთაგან ერთი აუცილებლად სამღვდელთა; კრებას თავმჯდომარეობს მთავარსუცესი. საოლქო კრებას იწვევს საოლქო საბჭო და იგი კანონიერია, თუ მასზე გამოცხადდება არა უმცირეს ეველა წევრთა ნახევარისა. საოლქო კრება არის ჩვეულებრივი – წელიწადში ორჯელ და არა ჩვეულებრივი – საჭიროებისადაგვარად.

§29. საოლქო კრების კომპეტენციას ეკუთვნის ა) საოლქო საბჭოს წევრთა, მათი კანდიდატების და მთავარსუცესის არჩევა სამი წლით, აგრეთვე არჩევა დელეგატებისა საეპარქიო კრებისათვის; ბ) ზრუნვა სამრევლოებში საეკლესიო ცხოვრების მოწესრიგებისა და წარმატებისათვის; გ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლ-გაჭირვებულთათვის, და საზოგადოდ საქველმოქმედო საქმის მოწეობა ოლქში; დ) საოლქო საბჭოს მოქმედების ანგარიშის განხილვა; ე) შუამდგომლობის აღძვრა და მოსახრებათა წარდგენა შესახებ ახლის სამრევლოების დაარსებისა, არსებულ სამრევლოთა გაყოფისა და შემცირებისა.

§30. საოლქო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის საოლქო საბჭო, რომელსაც თავმჯდომარეობს მთავარსუცესი. საოლქო საბჭო შესდგება სამის წევრისაგან, რომელთაგან ორი სასულიერო პირია.

შენიშვნა: საოლქო კრების არჩევნებს ამტკიცებს საეპარქიო საბჭო.

§31. საოლქო საბჭო: ა) ადგენს საოლქოს წლიურ ანგარიშს, რომელსაც წარუდგენს საოლქო კრებასა და საეპარქიო საბჭოს ბ) წინასწარ დაამუშავებს საკითხებს, რომელიც

საოლქო კრებას უნდა წარედგინოს განსახილველად; გ) იწვევს საოლქო კრებას და ხელმძღვანელობას უწევს სამრევლო კრებებს კრებულის წევრთა არჩევნებში; დ) იძლევა საჭირო ცნობებს ოლქის დაწესებულებათა და მოსამსახურე პირთა შესახებ, როცა ამას უმაღლესი საეკლესიო დაწესებულებანი მოითხოვენ; ე) ზრუნავს მოაწესრიგოს კრებულის წევრთა შორის ამტკდარი უთანხმოებანი სამყო შემოსავლისა და საზოგადოდ სამეურნეო საქმეების გამო, აგრეთვე ამავე ხასიათის უთანხმოებანი კრებულის წევრთა და სამრევლო საბჭოებს შორის; ვ) აძლევს კრებულის წევრთა თავისუფლებას არა უმეტეს ორის კვირისა.

სამრევლო §32. სამრევლო არის ერთი საწმუნოებრივ-ზნობრიობის მიზნით, ურთიერთის დახმარების აზრით, საეკლესიო მეურნეობით, საკუთარის კრებულის ხელმძღვანელობით, საერთო ტაძრის გარშემო შემოკრებილი და ეპისკოპოსზე კანონიურად დამოკიდებული მოწმუნეთა საზოგადოება.

§33. სამრევლოს განსნა არ შეიძლება, უკეთუ მოწმუნეთა რიცხვი იმდენად მცირეა, რომ საკუთარი ტაძრისა და კრებულის შენახვა არ შეუძლიათ. თვითეულ სამრევლოს უჭირავს განსაზღვრული ტერიტორია, რომლის საზღვრები შეიძლება შეიცვალოს სხვა სამრევლოებთან შეთანხმებით და სათანადო საეკლესიო მთავრობის ნებართვით.

შენიშვნა: ქალაქებში სამრევლოთათვის ტერიტორიული პრინციპის დაცვა სავალდებულო არ არის.

§34. მრევლად ითვლება ყოველი მოწმუნე, რომელიც განსაზღვრულს სამრევლოს ეკუთვნის, შეტანილია სამრევლო დავთარში და მონაწილეობას იღებს ეველა ხარჯებში, რასაც სამრევლო ეწევა.

§35. სამრევლოს ქონებას შეადგენს სანთლის შემოსავალი და ტაძარში, ან მრევლში შეგროვილი შემოწირულობა. ამ ქონებას სამრევლო განაგებს შესაფერ ორგანოთა საშუალებით.

შენიშვნა: ერთსა და იმავე სამრევლოში შეიძლება იყოს ზედ მიწერილი ტაძარი, რომელშიაც, თუ საჭიროება მოითხოვს და მოსახერხებელიც იქნება, სრულდება ყოველგვარი ღვთისმსახურება.

§36. სამრევლოს განაგებს საეპარქიო მთავრობის ხელმძღვანელობის ქვეშე სამრევლო კრება და მის მიერ არჩეული სამრევლო საბჭო.

§37. სამრევლო კრებას შეადგენს ეველა მართლმადიდებელი ქალი და კაცი (არა უმცირეს 18 წლისა), რომელნიც ამ სამრევლოს საბუთებში არიან ჩაწერილნი როგორც წევრნი სამრევლოდსა.

§38. უფლება სამრევლო კრებაში მონაწილეობის მიღებისა გადამწვევტის ხმით აქვთ ა) კრებულის წევრთ და ბ) ეველა სრულწლოვან მართლმადიდებელ ქალსა და კაცს (არა უმცირეს 18 წლისა), რომელნიც ამ სამრევლოს საბუთებში არიან ჩაწერილნი, როგორც წევრნი სამრევლოდსა. გამონაკლისი აღნიშნულია ქვემოთ მუხლში.

§39. სამრევლო კრებაზე მონაწილეობის მიღების უფლება არ აქვთ იმ პირთ ა) რომელნიც დაარღვევენ წესიერებას ტაძარში, აგრეთვე სამრევლო კრებაზე, ბ) რომელთაც არ შემოაქვთ სამრევლო გადასახადები თუ ისინი სამრევლო კრების მიერ განთავისუფლებულნი არ არიან, როგორც დარბები, გადასახადისაგან.

§40. კრება არის ჩვეულებრივი წელიწადში ერთხელ და არა ჩვეულებრივი – საჭიროებისამებრ. სამრევლო კრებას იწვევს სამრევლო საბჭო. კრება უნდა მოწვეულ იქნას იმ შემთხვევაშიც, როცა ამას მოითხოვს არა უმცირეს სამრევლო 20-ის სრულწლოვანის წევრისა; კრება კანონიერია, უკეთუ მასზე სამრევლოს მეომურთა წარმომადგენელთა ნახევარი მანც გამოცხადდება, ხოლო თუ კრება პირველ მოწვევაზე არ შესდგა, მეორედი კანონიერია, რამდენი წევრიც უნდა გამოცხადდეს.

§41. სამრევლოს კრების კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) არჩევა კრებულისა და სამრევლო საბჭოს წევრებისა და მათი კანდიდატებისა, აგრეთვე სამრევლოს მოლარისა; ბ) ეკლესიისა და კრებულის შენახვისათვის ზრუნვა; გ) სამართალში მიცემა სამრევლო საბჭოს წევრებისა სამსახურის აღსრულების დროს უფლების აღმატებისა და ბოროტმოქმედებისათვის; დ) ზრუნვა ეკლესიის გამშვენებებისა და კეთილმოწყობისათვის; ე) ზრუნვა სამრევლოს სარწმუნოებრივ-სწავლებრივი სრულყოფისა და მის საგანმანათლებლო-საქველმოქმედო დაწესებულებათათვის; ზ) ზრუნვა საკრებულო ბინისათვის; ზ) დანიშვნა სარევიზიო კომისიის წევრებისა სამრევლო საბჭოს მოქმედებისა და ანგარიშის განსახილველად; ც) შუამდგომლობის აღძვრა ტაძრის კაპიტალურად გადაკეთების შესახებ, როცა ტრანპეზის აშლას საჭირო.

§42. სამრევლო კრების აღმასრულებელი ორგანო არის სამრევლო საბჭო, რომელიც შესდგება კრებულის ეველა წევრთა და არა უმცირეს ექვსის წევრისა, რომელთაც ირჩევს სამრევლო კრება, სამი წლის ვადით. სამრევლო საბჭოს თავმჯდომარეობს ეკლესიის წინამძღვარი, ხოლო როცა იგი არ არის, მაშინ საბჭო თვითონ ირჩევს თავმჯდომარეს თვის შორის. საბჭოს სხდომები იმართება თვეში ერთხელ, ხოლო, თუ საჭიროება მოითხოვს, უფრო ხშირადაც. საქმეები სწუდება უბრალო ხმის უმეტესობით, ხოლო, როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპიტარესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

შენიშვნა 1. თუ სამრევლო კრებისა და საბჭოს განჩინება ეკლესიის წინამძღვარს მიაჩნია ეკლესიის საზიანოდ, მას შეუძლია განჩინების სისრულეში მოყვანის შეჩერება და მისი ადგილობრივ მღვდელმთავართან განსახილველად, - ამის შესახებ თავის აზრი წინამძღვარმა უნდა გამოსთქვას კრებაზედვე.

შენიშვნა 2. საბჭოს წევრად ირჩევა როგორც მამაკაცი, ისე დედაკაცი.

შენიშვნა 3. საბჭოს წევრად არ შეიძლება არჩეულ იქნას სამღვდლო ხარისხითგან განდგომილი, ან განკვეთილი.

§43. სამრევლო საბჭოს კომპეტენცია არის: ა) ეკლესიის ქონების მართვა-გამგეობა; ბ) ეოველგვარი სტატისტიკური ცნობის შეკრება, რასაც კი სამრევლოს მართვა-გამგეობისათვის აქვს რაიმე მნიშვნელობა; გ) აკრეფა კეთილმნებლობითი შეწირულებისა მრევლში და მისი დანიშნულებისამებრ მოხმარება; დ) ზრუნვა ეკლესიისა და კრებულის შესანახ საშუალებათა გასაძლიერებლად; ე) ზრუნვა ტაძრისა და ღვთისმსახურების კეთილმოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლთა და გაჭირვებულთათვის ქველმოქმედების წესით; ზ) აღძვრა საქმისა იმ პირთა წინააღმდეგ, რომელნიც ეკლესიასა და მორწმუნეთა სარწმუნოებრივ გრძნობას შელახავენ; ც) წინასწარი დამუშავება იმ საკითხებისა, რომელიც კრებამ უნდა განიხილოს; თ) სამრევლო ქონებისა და თანხების ეოველთვიური შემოწმება; ი) თავისი მოქმედების წლიური ანგარიშის შედგენა მთავარხუცესისა და სამრევლო კრები-

სათვის წარსადგენად; ია) იგი ავალებს ერთ-ერთ წევრს სამეურნეო ნაწილის გამგეობას, ხოლო ერთ-ერთ წევრს – ხაზინდარობას და იბ) საბჭოს დავალებით კრებულის წევრს შეუძლია ორივე თანამდებობის ასრულება.

შენიშვნა: სამეურნეო ნაწილის გამგედ და ხაზინდრად შეიძლება დანიშნულ იქმნას სამრევლო საბჭოს მიერ ქალიც.

§44. კრებული. კრებულის აუცილებელ წევრად ითვლებიან: მღვდელი და წიგნის-მკითხველი, ხოლო, სადაც არის, იქ სამრევლოს დიაკონიც (მთავარი).

შენიშვნა: დიაკონი და წიგნის-მკითხველი არიან მხოლოდ თანამსახურნი მღვდლისა და უძიმოდ არავითარი მღვდელმოქმედების შესრულება არ შეუძლიან სამრევლოში.

§45. ეკლესიის კრებულის წევრს მღვდელს, დიაკონს და წიგნის-მკითხველს ირჩევს სამრევლო კრება იმ პირობებზე, რომელთაც, აქვთ დანტური არჩევნებზე დაშვებისა საოლქო და საეპარქიო საბჭოთაგან. სამრევლოს თუ არ ჰყავს თავისი კანდიდატები კრებულის წევრისა, მიმართავს მღვდელმთავარს ასეთი წევრების დანიშნისათვის.

§46. მღვდელი. მღვდელი ვალდებულია: ა) მუდამ თავის მრევლში სცხოვრობდეს და სამრევლო არ დანტოვოს, განსაკუთრებით როცა იქ რაიმე მთავარი სენი განდგება და როცა სამრევლოს განსაცდელი რამ მოეღოს; ბ) განსაკუთრებულ თვალ-უწერს ადევნებდეს საკუთარს ეოფაქცივას, როგორც საზოგადოებაში, ისე თავის სახლში; გ) აასრულოს საზოგადოებრივი ღვთისმსახურება დაწესებულ დროს; დ) მრევლის მოთხოვნილებებისამებრ აასრულოს საჭირო მღვდელმოქმედება; ე) თვალუწერი ადევნოს მრევლში საეკლესიო დისციპლინისა და ზნეობის დაცვას; ზ) როცა სამსახურის დროს ამა თუ იმ საკითხის შესახებ ეჭვი დაებადება, ახსნა-განმარტებისათვის მთავარსუცესს და საეპარქიო მთავრობას მიმართოს; ლ) ეკლესიაში ქადაგება და საზოგადოდ სწავლა-მოდვრება; თ) ღვთისმსახურების დროს კათოლიკოსისა და თავისი ეპისკოპოსის სახელი მოიხსენიოს; ი) კრებულის სხვა წევრთა საშუალებით საეკლესიო საბუთები აწარმოვოს; ია) სხვა სამრევლოში მღვდელმოქმედების შესრულებისათვის გამოითხოვოს ადგილობრივი მღვდლის ნებართვა.

§47. სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატს უნდა ჰქონდესთ საკმაო საზოგადო განვითარება, იცოდენ საეკლესიო ტიბიკონი და კითხვა-გალობა, რაც წინდაწინვე უნდა იქმნეს შემოწმებული საეპარქიო მთავრობის მიერ.

შენიშვნა 1. მეორედ ჯვარდაწერილის, ან ქვრივზე ჯვარდაწერილის ერის კაცს ნება ეძლევა მთავარ-დიაკვნობის და მღვდლობის ხარისხის მიღებისა.

შენიშვნა 2. მღვდელს ნება აქვს შეასრულოს ღვთის მსახურების დროს დიაკონის სამსახური დიაკონისავე შესამოსელში, ხოლო იპოდიაკონს ნება ეძლევა კვერექის წარმოთქმისა.

შენიშვნა 3. წიგნის-მკითხველად შეიძლება არჩეულ იქმნეს ქალიც.

საეკლესიო სამართალი §48. საქართველოს ეკლესიის სამართალს ექვემდებარება ამა ეკლესიის უველა წევრი ისეთ საქმეებში საეკლესიო სწავლა-მოდვრებისა, ზნეობრივ ცხოვრებისა, საეკლესიო წუობილებისა და საეკლესიო სამსახურის წინააღმდეგ, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონით დადგენილია განსაზღვრული სასჯელი ანუ ზომები ზღვევისა და გასწორებისა.

§49. საკათოლიკოსო სინოდი ასრულებს უხეზავს სასულიერო სასამართლო ფუნქციებს. ეოველივე დანამუხლობა ეკლესიურ-სარწმუნოებრივ თვალსაზრისით, რომელიც

შეესება მოწმუნეთა და სამღვდელთა ზირთა, გარდა ეპისკოპოსისა, ირჩევა საეპარქიო საბჭოს მიერ, საეპარქიო საბჭოს განჩინებით უკმაყოფილო ზირს შეუძლია განსახიფროს ასეთი განჩინება საკათოლიკოზო სინოდში. უკეთუ საქმე გადაწვეტილია საკათოლიკოზო სინოდის ჩვეულებრივ შემადგენლობისაგან, ასეთი გადაწვეტილება შეიძლება განსახიფროსებულ იქმნას იმავე სინოდის გამლიერებულ შემადგენლობაში, რომლის დადგენილება საბოლოოა.

§50. საეპარქიო საბჭოს სამართალს ექვემდებარება: დანაშაულობანი, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონებით დადგენილია ზომები: მღვდელმოქმედების აღკვეთა, სამსახურიდან გადაყენება, ეკლესიის წევრობიდან გამორიცხვა; საეკლესიო ეპიტიმის დადება მოწმუნებზე და სამღვდელთა ზირებზე; ჯვრისწერის გაუქმების საქმე.

§51. მღვდელმთავართა შესახებ საჩივრებს იხილავს სინოდი და ღებულბს დროებით ზომებს, ხოლო საბოლოო მსჯავრი გამოაქვს საკათოლიკოზო სინოდის გამლიერებულ შემადგენლობას (იხ. §7). მღვდელმთავართა არა კანონიერ მოქმედებათა გამო თვით საკათოლიკოზო სინოდსაც აქვს უფლება საქმის აღძვრისა.

გადმობეჭდილია წიგნიდან – „ღებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის“, ტფილისი, 1928.

საქართველოს VIII საეკლესიო კრების (1937 წ.) სახელით
გამოსემული „ღებულეა“

1945 წლის 28 მარტს საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდმა მიიღო „ღებულეა საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის“, რომელიც შეთანხმებული იყო IV და VIII საეკლესიო კრებათა მიერ დამტკიცებულ „ღებულებებთან“, ამასთანავე, იგი შეთანხმებული იყო იმჟამინდელ საბჭოთა კავშირში მოქმედ სამოქალაქო კანონებთან. ამ ღებულებათა ძალით მთლიანად გაუქმებულ იქნა არა მხოლოდ აღრინდელი „საკათოლიკოზო საბჭო“, რომელსაც იმდენად დიდი უფლებები გააჩნდა, რომ კრებათა შორის პერიოდში იგი ხელმძღვანელობდა ეკლესიას, არამედ 1927 წელს დადგენილი „საკათალიკოზო სინოდი“. ახალი ღებულების მიხედვით, კრებათა შორის პერიოდში, ამჟამად, უკვე სრული მმართველი იყო კათოლიკოზ-პატრიარქი, რომელთანაც არსებობდა „კათალიკოზ-პატრიარქის თანა სინოდი“. მისი წევრები მხოლოდ მღვდელმთავრები იყვნენ.

1937 წელს VIII საეკლესიო კრებაზე მოხდა წმ. სინოდის რეორგანიზაცია, შემოღებულ იქნა ერთპიროვნული მართვა-გამგეობა, სინოდს ეწოდა კათალიკოსისთანად.

1945 წლის 28 მარტის ღებულებას აქვს რეზოლუცია - „მიღებულ იქნას: კათალიკოზ-პატრიარქი კალისტრატე, ურბნელი მიტროპოლიტი მელქისედეკი, ქუთათელ-გენათელ-ჭყონდიდელი ეპისკოპოზი ეფრემი, წილკნელი ეპისკოპოზი ტარასი, ნინოწმიდელი ეპისკოპოსი დიმიტრი“. ღებულების მიხედვით საქართველოს ეკლესიაში იყო 15 ეპარქია, რომელთაგან მრავალი უმღვდელმთავროდ იყო დარჩენილი. ეკლესია და მისი საჭეთმპყრობელი ღებულების მიხედვით ხელმძღვანელობდა „სადმართო წერილით, მსოფლიო და ადგილობრივი (მათ შორის საქართველოს) კრებათა დადგენილებებით და სახელმწიფოში მოქმედი კანონმდებლობით“.

ღებულება
საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის

(შეთანხმება IV და VIII საეკლესიო კრებათა მიერ დამტკიცებულ „ღებულებათა“
სსრ კავშირში მომქმედ სამოქალაქო კანონებთან)

§1. მართვა-გამგეობის მხრივ საქართველოს ეკლესიის განიყოფება ეპარქიებად, ეპარქიები - ოლქებად, ხოლო ოლქები - სამრევლოებად.

§2. საქართველოს ეკლესიაში შემდეგი ეპარქიებია:

ა) **მცხეთა-თბილისისა**, რომლის მწვემოს-მთავარი არის მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და თბილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი. სამწესო: საქართველოს ეკლესიის წმიდა დედაქალაქი მცხეთა, თბილისი და გარე კანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: კაწარეთისა, მცხეთისა, ნინოწმიდისა, რუსთავისა და თბილისისა), რასაც შეიცავს ესლანდელი რაიონები თიანეთისა, მცხეთისა, საგარეჯოსი და ყარაიანისა და ნაწილი თბილისისა. კათედრა ეპარქიისა არის მცხეთაში (სვეტიცხოველში), ხოლო კათოლიკოსის რეზიდენცია - თბილისში.

შენიშვნა 1. კათოლიკოს-პატრიარქის სამწესოს შეადგენს საქართველოს ეკლესიის წევრნი, მცხოვრებნი საკათოლიკოსოს ვარეთ ისეთ ქვეყნებში, სადაც მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი არ არის.

შენიშვნა 2. როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი გარდაიცვლება, ან მძიმე ავადმყოფობისა და სხვა მიზეზთა გამო მოკლებული იქნება საშუალებას გაუწიოს ხელმძღვანელობა საეკლესიო მართვა-გამგეობას, მის ადგილს იკუროს ის მღვდელმთავარი, მოსაყდრის წოდებით, რომლის შესახებ კათოლიკოს-პატრიარქის მდივანთან ინახება მისი უწმინდესობის და უნეტარესობის წერილობითი განკარგულება; მოსაყდრეობა უქმდება, როდესაც კათოლიკოს-პატრიარქი თავის ადგილზეა. კათოლიკოსის გარდაცვალების შემდეგ კრება უნდა იყოს მოწვეული არა უგვიანეს სამი თვისა.

შენიშვნა 3. ქორეპისკოპოსი შეიძლება ჰყავდეს მხოლოდ კათოლიკოს-პატრიარქს.

ბ) **აგარაკ-წალკისა**, ანუ ანტალა ჰენტელითარისა (ბეშტაშენის) (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: აგარაკისა, ბოლნისისა, დმანისისა და წალკისა), რასაც შეიცავს რაიონები ბაშკიჩეთისა, ბოლნისისა, ბორჩალოსი და წალკისა, და ლორი-ბამბაკის მხარე. კათედრა - ანტალაში (აგარაკი), რეზიდენცია - თბილისში, ჰატივი მღვდელმთავრისა „ანტალა-ჰენტელითარის (ბეშტაშენის) ეპისკოპოსი“.

გ) **ალავერდისა**. სამწესო: შიდა კანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ალავერდისა, ნეკრესისა და ხარჭაშენისა), რასაც შეიცავს თელავისა და ევარლის რაიონები და თიანეთის რაიონის ნაწილი ხარჭიშოს უბნის მიმატებით და ამათ გარდა დიდოეთ-ღურბუკეთი, მიწერილი თერგისა და დაღესტნის მხარეებზე. კათედრა - ალავერდში, რეზიდენცია - ქ. თელავში, ჰატივი მღვდელმთავრისა: „ალავერდელი ეპისკოპოსი“ (ანუ აბბა ალავერდელი).

დ) **აწუურისა**. სამწესო: სამცხე-ჯავახეთი და ზემო სომხეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ალაშქერტისა, ანისისა, აწუურისა, დადაშენისა, ერუშეთისა, კარისა, კუ-

მურდოსი, წურწუებისა და წყაროსთავისა), რასაც შეადგენს რაიონები ადიგენისა, ასპინძისა და ახალქალაქისა, ახალციხისა და ბოგდანოვკისა, და ალაშქერტი, არტანანის ოლქი, ბასიანი, გუმბრის მხარე, ვარსის ოლქი და ეაღზევანის ოლქი. კათედრა – აწვევრში, რეზიდენცია – ქ. ახალციხეში. მღვდელმთავრის პატივი – „მწვევრელი ეპისკოპოსი“.

ე) ბათომ-შემოქმედისა. სამწესო: გურია, ტაო-კლარჯეთი და ჭანეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ანჩისა, ბანისა, იშხანისა, სატრანპელსი, ტბეთისა, ჯუმათისა, სინოპიდისა – იმავე ბათუმის, შემოქმედისა), რასაც შეიცავს საქართველოს რესპუბლიკის საზღვრებში – ესლანდელი რაიონები ბათუმისა, მანარაძისა, ქედისა, ქობულეთისა, ჩოხატაურისა და ხულოსი, ხოლო ოსმალეთის საზღვრებში ოლქები: ათინისა, ართვინისა, თორთომისა, კისკიმისა, ისპირისა, ოლთისისა, რიხესი, და ხოფასი. კათედრა მღვდელმთავრისა ბათუმში, რეზიდენცია – იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ბათომელ-შემოქმედელი ეპისკოპოსი“.

ვ) ბოდბისა. სამწესო: რანი, შაქი, წუკეთი და ჭერეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ბოდბისა, გიშისა, ჭერეთისა და ხორნაბუჯისა), რასაც შეიცავს რაიონები გურჯაანისა, კაჭრეთისა, ლაგოდეხისა, სიღნაღისა და წითელწყაროსი, და ოლქები არეშისა, განჯისა, ზაქათლისა, ნუხისა, სამურისა და ეახანისა. კათედრა – ბოდბეში. რეზიდენცია – ქ. სიღნაღში, პატივი მღვდელმთავრის: „ბოდბელი ეპისკოპოსი“.

ზ) მარგვეთისა. სამწესო: ზემო იმერეთი (ტერიტორია – ნაწილი გაენათის ძველი ეპარქიისა), – ესლანდელი რაიონები ზესტაფონისა, ორჯონიკიძისა, საჩხერისა, ჩხარისა და ჭიათურისა. კათედრა – მარგვეთში, რეზიდენცია – საჩხერეში. მღვდელმთავრის პატივი: „მარგველი ეპისკოპოსი“.

ც) მანგლისისა. სამწესო: საბარათიანო (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: მანგლისისა და წინწყაროსი), რასაც შეიცავს ესლანდელი თბილისის რაიონის დასავლეთის ნაწილი: წყნეთი-თელეთის ხაზიდან – თეთრიწყაროს რაიონი. კათედრა – მანგლისში, რეზიდენცია – თბილისში. პატივი მწვემსმთავრისა: „მანგლელი ეპისკოპოსი“.

თ) ნიკორწმინდისა. სამწესო: რაჭა (ტერიტორია ნიკორწმინდის ძველი ეპარქიისა), ესლანდელი რაიონები ამბროლაურისა და ონისა. კათედრა – ნიკორწმინდაში, რეზიდენცია – ონში. პატივი მღვდელმთავრისა: „ნიკორწმინდელი ეპისკოპოსი“.

ი) ურბნისისა. სამწესო: შიდა ქართლი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ნაწილი სამთავისისა, ნიქოზისა, რუისისა, სამთავროსი და ურბნისისა), რასაც შეიცავს ესლანდელი რაიონები ბორჯომისა, გორისა, ზნაურისა, კასპისა, ლენინგორისა, სტალინისისა, ქარელისა, ხაშურისა და ჯავახისა და ამას გარდა დავაღეთი, მიწერილი თერგის მხარეზე. კათედრა – ურბნისში, რეზიდენცია – ქ. გორში. მღვდელმთავრის პატივი: „ურბნელი ეპისკოპოსი“.

ია) ქუთაის-გაენათისა. სამწესო: ქვემო-იმერეთი და ოკრიბა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ქუთაისისა, ხონისა და ნაწილი გაენათისა), რასაც შეადგენს რაიონები ვანისა, მანავკოსკისა (ბაღდათისა), სამტრედიისა, ტყიბულისა, ქუთაისისა, წულუკიძისა

(ხონისა) და წყალტუბოსი. კათედრა – ქუთაისში, რეზიდენცია – იქვე. მწვემსმთავრის პატივი: „ქუთათელ-გენათელი ეპისკოპოსი“.

იბ) ცაგერისა. სამწესო: ლეჩხუმ-სვანეთი (ტერიტორია – ცაგერის ძველი ეპარქიისა), – ეხლანდელი რაიონები ზემო სვანეთისა, ქვემო სვანეთისა და ცაგერისა. კათედრა – ცაგერში, რეზიდენცია – იქვე. პატივი მღვდელმთავრისა: „ცაგერელი ეპისკოპოსი“.

ივ) ცხუმ-აფხაზეთისა (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: დრანდისა – იმავე ცხუმისა, ბედისა, ბიჭვინთისა და მოქვისა), ეხლანდელი აფხაზეთის საბჭოთა ავტონომიური რესპუბლიკის რაიონები გაგრისა, გალისა, გუდაუთისა, გულრიშისა, ოჩამჩირესი, ქლუხორისა და ცხუმისა და ზუგდიდის რაიონის ნაწილი მდინარე ინგურის დასავლეთით. კათედრა – ცხუმში (სოხუმში), რეზიდენცია – იქვე, მღვდელმთავრის პატივი: „ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსი“.

იდ) წილკნისა. სამწესო: ორისავე არაგვის, ქსან-ლენურის ხეობა, გარე ქართლი, საგურამო და ფშავ-ხევსურეთი (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა სამთავროსი, ნაწილი სამთავისისა და წილკნისა), რასაც შეიცავს რაიონები ღუშეთისა და ყაზბეგისა და ნაწილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქისა. კათედრა – წილკანში, რეზიდენცია – (დროებით) სვეტიცხოველთან, პატივი მღვდელმთავრისა: „წილკნელი ეპისკოპოსი“.

იე) ჭყონდიდისა. სამწესო: ოდიში (ტერიტორია ძველი ეპარქიებისა: ცაიშისა, წალენჯიხისა და ჭყონდიდისა), ეხლანდელი რაიონები აბაშისა, გუგუჯორისა, ზუგდიდისა, ფოთისა, ჩხოროწყუსა, ცხაკაიასი, წალენჯიხისა და ხობისა. კათედრა – მარტვილში, რეზიდენცია – ქ. ფოთში. პატივი მწვემსმთავრისა: „ჭყონდიდელი ეპისკოპოსი“.

შენიშვნა: ამ სიის შეცვლა და შევსება სრულიად საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ეკუთვნის.

მთავარი ბამბაობა §3. საქართველოს ეკლესიას განაგებს საეკლესიო კრება, რომელიც შესდგება მმართველ მღვდელმთავრებისა და კათოლიკოს-პატრიარქის ქორეპისკოპოსისაგან; მღვდელმთავართა მიერ მოქმედ ეპარქიებიდან მოწვეულ თითო სასულიერო და საერო პირთაგან და მცხეთა-თბილისის ეპარქიიდან იმდენ სასულიერო და საერო წარმომადგენელთაგან, რამდენიც გამოწვეულ იქმნება დანარჩენ ეპარქიებიდან.

შენიშვნა 1. ავადმყოფობის დროს მღვდელმთავარს უფლება აქვს წარგზავნოს კრებაზედ თავისი წარმომადგენელი სასულიერო პირი.

შენიშვნა 2. მოქმედ ეპარქიად ითვლება, სადაც მსახურობს ორი მღვდელი მაინც.

შენიშვნა 3. დელეგატად არ შეიძლება არჩეულ იქმნეს მღვდლის ხარისხისაგან განდგომილი ან განკვეთილი.

§4. სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას იწვევს და თავმჯდომარეობს კათოლიკოსი, ხოლო, როცა იგი არ არის, მისი მოსაუდრე. კრება ირჩევს პრეზიდიუმის დანარჩენ წევრებს და მდივნებს. კრება მოიწვევა საჭიროების მიხედვით, მთავრობის ნებართვით. კრება კანონიერია, თუ მოწვეულთა ნახევარზე მეტი გამოცხადდება.

§5. საქართველოს ეკლესიის კრების კომპეტენციას ექვემდებარება: ა) ადგილობრივი საეკლესიო კანონმდებლობა; ბ) უზენაესი საეკლესიო სამართალი; გ) საბოლოოდ გარჩევა და გადაწვევა იმ საქმეებისა, რომელთაც მას კათოლიკოსი ან მისი მოსაუდრე წარუდ-

გენს; დ) არჩევა კათოლიკოსისა; ე) ძველი კათედრების აღდგენა, ახალი ეპარქიების გახსნა ან არსებულ ეპარქიათა დახურვა და საზღვრების გამიჯვნა; ვ) ზრუნვა სასულიერო სასწავლებელთა დაარსებისა და ნივთიერად უზრუნველყოფისათვის.

§6. კათოლიკოსი. საჭეთმპყრობლად (მთავარ წინამძღვრად) ეკლესიისა ითვლება მთავარეპისკოპოსი მცხეთისა და ტფილისისა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, რომელსაც ირჩევს საქართველოს ეკლესიის კრება, ფარული ხმის მიცემით. არჩეულად ჩაითვლება კანდიდატი, რომელიც უმრავლეს ამომრჩევ ხმას მიიღებს, მაგრამ დამსწრე ამომრჩეველთა ხმების ნახევარზე მეტს.

შენიშვნა 1. კათოლიკოს-პატრიარქი პასუხისმგებელია მხოლოდ კრების წინაშე.

შენიშვნა 2. საკათოლიკოსო კანდიდატისათვის ბერობის მიღება სავალდებულო არ არის. ფიზიკურისა და ზნეობრივის მხრივ იგი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნისა და სასურველია ჰქონდეს მიღებული უმაღლესი საზოგადო განათლება და შესაფერი საღვთისმეტყველო მომზადება.

§7. საკრებათაშორისო პერიოდში სრულიად საქართველოს ეკლესიის უზენაეს უფლებათა განმხორციელებელია კათოლიკოს-პატრიარქი.

§8. კათოლიკოს-პატრიარქი თავის მოვალეობათა აღსრულების დროს ხელმძღვანელობს საღმრთო წერილით, მსოფლიო და ადგილობრივ (მათ შორის საქართველოს ეკლესიის) კრებათა დადგენილებით და სახელმწიფოში მოქმედი კანონმდებლობით.

§9. კათოლიკოს-პატრიარქის კომპეტენცია ასეთია: ა) ის თავმჯდომარეობს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას; ბ) მწვემმთავრულად მიმოიხილავს საკათოლიკოსოს ეპარქიებს და ხელმძღვანელობს უწევს ეპისკოპოსებს საეპარქიო მართვა-გამგეობაში; გ) მის სახელს იხსენიებენ წირვა-ლოცვის დროს საკათოლიკოსოს ძველდღმთავრები და სამღვდლოება; დ) ზრუნვა საეკლესიო სწავლა-მოდვრებისა, ქართული ღვთისმეტყველების აუვავებისა და შეურყვნელად დაცვისათვის; ე) ზრუნავს სამწესოთა სარწმუნოებრივ-ხეობრივი წარმატებისათვის; ვ) ზრუნავს ტაძართა, საკველმოქმედო და სასულიერო საგანმანათლებლო დაწესებულებათა კეთილმოწყობისათვის; ზ) შუამდგომლობს სათანადო დაწესებულებათა წინაშე საკველმოქმედო და სასულიერო სამოსწავლო საგანმანათლებლო დაწესებულებათა დაარსების შესახებ; ლ) ზრუნავს სამღვდლოების ქონებრივად უზრუნველყოფისათვის; თ) ზრუნავს სამსახურიდან გასულ სამღვდლო პირთა, საეკლესიო დაწესებულებათა მოხელეთა და სამღვდლოების ქვრივ-ობოლთათვის; ი) ზრუნავს საღმრთო და საეკლესიო-საღვთისმსახურო წიგნთა შესწორებისა და გამოცემისათვის; ია) ანთავისუფლებს მღვდელმთავართა, თანახმად მათის თხოვნისა, სამსახურიდან; იბ) ნიშნავს რევიზიას სხვადასხვა საჭიროებათა და შემთხვევათა გამო; იგ) განიხილავს საეპარქიო და საკათოლიკოსოს წლიურ ანგარიშებს; იდ) ზრუნავს კრებაზე განსახილველ საკითხთა დამუშავებისა და მასალების შეკრებისათვის; იე) ზრუნავს გალობის აღდგენა-გამშვენებისათვის; ივ) ზრუნავს უეპისკოპოსოდ დარჩენილ ეპარქიათათვის; იზ) აძლევს დროებით თავისუფლებას ეპისკოპოსებს და დათხოვნის სიგელებს იმ ეპისკოპოსებს, რომელნიც დროებით ეპარქიიდან სხვაგან სადმე მიდიან; იწ) იღებს საჩივრებს ეპისკოპოსთა შესახებ და აძლევს ამ საჩივრებს კანონიერ მსვლელობას; ით) საჭირო შემთხვევაში, აძლევს რჩევას

და მწვემსმთავრულ შენიშვნას ეპისკოპოსებს; კ) მიწერ-მოწერა აქვს სხვა ავტოკეფალურ ეკლესიებთან და სახელმწიფო უმაღლეს დაწესებულებებთან.

§10. კათოლიკოსს უვანან თანამშრომლები: რწმუნებული (სამოქალაქო დაწესებულებებთან ურთიერთობისათვის), მდივანი და სამეურნეო ნაწილის გამკვე.

§11. კათოლიკოს-პატრიარქის და ეპარქიათა მღვდელმთავრების შესანახი ხარჯები უნდა გაღებულ იქმნას წინანდებურად: მღვდელმთავართათვის სამრევლოებიდან, ხოლო კათოლიკოს-პატრიარქისათვის სამეურნეო გამკვების თანხიდან.

შენიშვნა: სამეურნეო გამკვების თანხა შედგება: კათოლიკოს-პატრიარქის ეპარქიების ეკლესიებისა და ზედმიწერილ მღვდელთა შემოსავლის, და მღვდელმთავართა საეპარქიო შემოსავლის განსაზღვრულ %-დან.

სინოდი §12. კათოლიკოს-პატრიარქთან არსებობს საეკლესიო სინოდი, რომლის წევრებად ითვლებიან მმართველი მღვდელმთავრები და კათოლიკოს-პატრიარქის კორეპისკოპოსი.

§13. კათოლიკოს-პატრიარქი, მოციქულთა 34-ე კანონის თანახმად, საჭიროების მიხედვით იწვევს კათოლიკოს-პატრიარქის თანაჲ საეკლესიო სინოდს და მიმართავს სამწესოს სახელმძღვანელო ეპისტოლებით.

§14. კათოლიკოს-პატრიარქი უფლებამოსილია მიუბოძოს მღვდელმთავართ საპატრიო ტიტულები და ჯილდოები.

შენიშვნა: კათოლიკოს-პატრიარქს, მღვდელმთავრებს და ეკლესიების წინამძღვრებს აქვთ თქვიფარები და ბეჭდები სათანადო მთავრობის მიერ რეგისტრირებული.

§15. სინოდის სსდომა კანონიერია, თუ მას დაესწრება თავმჯდომარე და მოწვეულ წევრთა ნახევარი.

§16. სინოდის წევრთ არ აქვთ უფლება თავი შეიკავონ ხმის მიცემისაგან.

§17. თუ რომელიმე წევრი მოისურვებს კერძო აზრის შეტანას, მოვალეა გამოსთქვას იგი სსდომასუდ და არა უგვიანეს სამი დღისა წარუდგინოს წერილობით სსდომის თავმჯდომარეს, ჟურნალში შესატანად, ან დასართველად.

§18. საქმეების განხილვის რიგს აწესებს თავმჯდომარე.

§19. საკითხის აღძვრის უფლება აქვს სინოდის ყველა წევრს, ამ უფლების განსახორციელებლად საჭიროა წერილობითი განცხადების შეტანა კათოლიკოს-პატრიარქის ან მისი მოსაუდრის სამკალებით, რომელიც მოვალეა აღნიშნული განცხადება გადასცეს განსახილველად სინოდის უახლოეს კრებას.

§20. როდესაც სინოდში ირჩევა საქმე სინოდის წევრის უკანონო მოქმედებათა გამო, დაინტერესებულ პირს ნება აქვს დაჩხეს დაბაზში საქმის მოხსენების დროს და მიაწოდოს სინოდს საჭირო განმარტება, მაგრამ, როდესაც სინოდი შეუდგება განჩინების გამოტანას, უეჭველად უნდა დასტოვოს დაბაზი.

§21. სინოდის განჩინებას ხელს აწერს ყველაზე უწინ თავმჯდომარე და მას უკან ყველა იმ სსდომასუე დამსწრე წევრი, მიუხედავად იმისა, თანახმად იყო იგი გამოტანილ განჩინებისა თუ არა.

§22. საკათოლიკოზოში არსებული მონასტრები ხელმძღვანელობენ კათოლიკოზ-პატრიარქის მიერ დამტკიცებულ წესდებით.

საეპარქიო მართვა-გამგეობა §23. ეპისკოპოსი. ეპარქიაში კათოლიკოზ-პატრიარქის თანამემწე და სარწმუნოებრივ-სწეობრივი ცხოვრების ხელმძღვანელი არის ეპისკოპოსი. ფიზიკურად, სწეობრივად და გონებრივად სავსისკოპოზო კანდიდატი უნდა აკმაყოფილებდეს საეკლესიო კანონთა მოთხოვნილებას.

შენიშვნა 1. საეპისკოპოსო კანდიდატისათვის ბერად შედგომა სავალდებულო არ არის. მაგრამ იგი არ შეიძლება იყოს ცოლიანი.

შენიშვნა 2. მიტროპოლიტები პატივით ეპისკოპოსებზე მაღლა დგანან; მწყემსმთავარნი პატივდებულ იქმნებიან ქიროტონიის უხუცესობის მიხედვით.

შენიშვნა 3. მღვდელმთავარს ჰყავს მღივანი, რომელიც ხაზინადრობასაც ასრულებს.

§24. ეპარქიის მღვდელმთავარს და ქორეპისკოპოსს ნიშნავს კათოლიკოზ-პატრიარქი იმ პირობებში, რომელთა სავსისკოპოზო კანდიდატურა მოწონებულია მღვდელმთავართა მიერ.

§25. ეპისკოპოსი (მიტროპოლიტი) არის საკათედრო ტაძრის წინამძღვარი. მის კომპეტენციას ეკუთვნის: ა) სრული უფლება მთელ ეპარქიაში მოძღვრებისა; ბ) უფლება ეპისკოპოსს მღვდელმთავრების შესრულებისა; გ) ზრუნვა, რათა მის ეპარქიაში მოწმუნენი საღ საეკლესიო სწავლებას იცავდნენ; დ) მას აქვს უფლება ახსნას ქორწინების დროს ზოგიერთი დაბრკოლებანი, რომელნიც ნათესაურ კავშირიდან გამომდინარეობენ; ე) სარწმუნოებრივ საქმეებში მასზე დამოკიდებულნი არიან ეპარქიის ეველა წევრები; ვ) მის სახელს აღავლენს წირვა-ლოცვის დროს მთელი ეპარქიის სამღვდლოება; ზ) ეპისკოპოსს უფლება აქვს დამნაშავე მღვდელს მღვდელმთავრებთან აუკრძალოს, ეპიტემია დაადოს, ანუ მოხსნას, და საჭიროების მიხედვით თავის ეპარქიისათვის გამოსცეს წერილობითი განკარგულებანი.

ეპისკოპოსი ვალდებულია: ა) დაემორჩილოს საეკლესიო კანონებსა და კათოლიკოზ-პატრიარქის მიერ გამოცემულ დადგენილებათა, ხოლო როცა ამა თუ იმ საეკლესიო კანონისა ან დადგენილების შესახებ გაუგებრობა რამე დაებადება, განსამარტებლად კათოლიკოზ-პატრიარქს მიჰმართოს; ბ) ცხოველი კავშირი იქონიოს სამწყსოსთან და ამ მიზნით ხშირ-ხშირად მიმოიხილოს თავისი ეპარქია; გ) ეველაფერში დაემორჩილოს სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრებას; დ) სხვა ეპარქიაში თავისი ნებით არა დაიწუოს რა; ე) პატივისცემით ეპურობოდეს სხვა მღვდელმთავრებს.

§26. ეპარქიის ეკლესიათა საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად სანთლით, საკმეველით, შესამოსელით, ჯვრებით, გვირგვინაკებით და სხვა ნივთებით მღვდელმთავარს შეუძლიან გამოითხოვოს სათანადო ხელისუფლებისაგან ნებართვა სსენებულ ნივთების დამამზადებელ სახელისნოს გახსნისათვის.

საოლქო მმართველობა §27. ოლქს საეპარქიო მთავრობის ხელმძღვანელობით განაგებს მთავარსუცესი, რომელსაც ნიშნავს ეპარქიის მღვდელმთავარი.

§28. მთავარსუცესი: ა) ზრუნავს სამრევლოებში საეკლესიო ცხოვრების მოწესრიგებისა და წარმატებისათვის; ბ) ქვრივ-ობოლ-გაჭირვებულთათვის; გ) ზრუნავს მოაწესრიგოს კრებულის წევრთა შორის ამტედარი უთანხმოებანი და დ) აძლევს კრებულის წევრთ თავისუფლებას არა უმეტეს ორი კვირისა.

სამრევლო §29. სამრევლო არის ერთის სარწმუნოებრივ-ზნეობრივი მიზნით, საეკლესიო მეურნეობით, საკუთარის კრებულის ხელმძღვანელობით, საერთო ტაძრის გარშემო შემოკრებილი და ეპისკოპოსზე კანონიურად დამოკიდებული მორწმუნეთა საზოგადოება, რომელიც გატარებულია რეგისტრაციაში სათანადო სამოქალაქო ხელისუფლების მიერ, თანახმად მორწმუნეთაგან ეპარქიის მღვდელმთავრის მეშვეობით შეტანილ განცხადებისა. განცხადებას ხელს უნდა აწერდნენ არა უმცირეს 20 სრულწლოვან მორწმუნისა.

§30. რეგისტრაციაში გატარების შემდეგ სამრევლო ღებულბს სათანადო ხელისუფლებისაგან განსაკუთრებულ ხელშეკრულებით უვადო და უფასო სარგებლობისათვის ტაძარს ან სამლოცველო შენობას და ღვთისმსახურებისათვის საჭირო საგნებს, და მოვალეა დაიცვას მისდამი გადაცემული ქონება ხელშეკრულების თანახმად.

§31. სამრევლოს გახსნა არ შეიძლება, უკეთუ მორწმუნეთა რიცხვი იმდენად მცირეა, რომ საკუთარი ტაძრისა და კრებულის შენახვა არ შეუძლიათ; თუ რეგისტრაციაში გატარებულმა სამრევლომ და მღვდელმსახურებმა მხვედრი გადასახადი არ (ან ვერ) შეიტანეს. სამრევლო, სსრ კავშირის სასკომსაბჭოსთან არსებულ მართლმადიდებელ ეკლესიის საბჭოს რწმუნებულთან შეთანხმებით, იხურება და მღვდელს ეკრძალება ღვთისმსახურების შესრულება.

§32 თვითეულ სამრევლოს უჭირავს განსაზღვრული ტერიტორია, რომლის საზღვრები შეიძლება შეიცვალოს სხვა სამრევლოებთან შეთანხმებით და სათანადო საეკლესიო და სამოქალაქო მთავრობის ნებართვით.

შენიშვნა 1. ქალაქში სამრევლოთათვის ტერიტორიული პრინციპის დაცვა სავალდებულო არ არის.
შენიშვნა 2. ერთსა და იმავე სამრევლოში შეიძლება იყოს ზედმიწერილი ტაძარი, რომელშიაც, თუ საჭიროება მოითხოვს და მოსახერხებელიც იქნება, სრულდება ყოველგვარი ღვთისმსახურება.

§33. სამრევლოს განაგებს საეპარქიო მთავრობის ზედამხედველობის ქვეშე სამრევლო საბჭო, რომელიც შესდგება კრებულის ეველა წევრთა და არა უმცირეს სამის წევრისა, რომელთაც ირჩევს სამრევლო კრება, სამი წლის ვადით. სამრევლო საბჭოს თავმჯდომარეობს ეკლესიის წინამძღვარი, ხოლო როცა იგი არ არის, მაშინ საბჭო თვითონ ირჩევს თავმჯდომარეს თვის შორის. საბჭოს სხდომები იმართება თვეში ერთხელ, ხოლო, თუ საჭიროება მოითხოვს, უფრო ხშირადაც. საქმეები სწედება უბრალო ხმის უმეტესობით, ხოლო, როცა ხმები თანაბრად იყოფა, მაშინ ის აზრი უპირატესობს, რომელსაც თავმჯდომარე ემხრობა.

შენიშვნა 1. თუ სამრევლო კრებისა და საბჭოს განჩინება ეკლესიის წინამძღვარს მიაჩნია ეკლესიის საზიანოდ, მას შეუძლია განჩინების სისრულეში მოყვანის შეჩერება და მისი ადგილობრივ მღვდელმთავართან განსახივრება, - ამის შესახებ თავის აზრი წინამძღვარმა უნდა გამოთქვას კრებაზედვე.

შენიშვნა 2. საბჭოს წევრად ირჩევა როგორც მამაკაცი, ისე დედაკაცი.

შენიშვნა 3. საბჭოს წევრად არ შეიძლება არჩეულ იქმნას სამღვდელთა ხარისხითგან განდგომილი, ან განკვეთილი.

§34. სამრევლო საბჭოს კომპეტენცია არის: ა) ეკლესიის ქონების მართვა-გამკვირვება; ბ) მისდამი გაცემულ ქონების მოვლა-პატრონობა და სამოქალაქო მთავრობის წინაშე პასუხისმგებლობა; გ) მიღება კეთილმნებლობითი შეწირულებისა და მისი დანიშნულები-სამებრ მოხმარება; დ) ზრუნვა ეკლესიისა და კრებულის შესანახ საშუალებათა გასაძლიერებლად; ე) ზრუნვა ტაძრისა და ღვთისმსახურების კეთილმოწყობისათვის; ვ) ზრუნვა ქვრივ-ობოლთა და გაჭირვებულთათვის ქველმოქმედების წესით; ზ) აღძვრა საქმისა იმ პირთა წინააღმდეგ, რომელნიც ეკლესიასა და მის ქონებას ზიანს მიაყენებენ; ეპარქიალური მთავრობის მიერ გამოძიების მოხდენის შემდეგ დამნაშავე, მღვდელმთავრის სსრ კავშირის სასკომსაბჭოსთან არსებულ მართლმადიდებელ ეკლესიის საბჭოს რწმუნებულთან შეთანხმებით, მოიხსნება ადგილიდან და მის მავიერ არჩეულ იქნება სხვა პირი; ც) წინასწარი დამუშავება იმ საკითხებისა, რომელიც სამრევლო კრებამ უნდა განიხილოს; თ) სამრევლო ქონებისა და თანხების ეოველთვიური შემოწმება; ი) თავისი მოქმედების წლიური ანგარიშის შედგენა მთავარსუცესისა და სამრევლო კრებისათვის წარსადგენად; ია) იგი ავალებს ერთ-ერთ წევრს სამეურნეო ნაწილის გამკვირვებას, ხოლო ერთ-ერთ წევრს – ხაზინდარობას და იბ) საბჭოს დავალებით კრებულის წევრს შეუძლია ორივე თანამდებობის ასრულება.

შენიშვნა 1. სამეურნეო ნაწილის გამკვირვება და ხაზინდარად შეიძლება არჩეულ იქმნეს ქალიც.

შენიშვნა 2. სამრევლო კრების მიერ სამო კაცისაგან არჩეულ სარევიზიო კომისიას ევალება კვარტალში ერთხელ ვაუკეთოს რევიზია სამრევლო ქონებას.

§35. კრებული. კრებულის აუცილებელ წევრად ითვლებიან: მღვდელი და წიგნის-მკითხველი, ხოლო, სადაც შესაძლებელია – სამრევლოს დიაკონიც (მთავარი).

შენიშვნა: დიაკონი და წიგნის-მკითხველი არიან მხოლოდ თანამსახურნი მღვდლისა და უიშისოდ არავითარი მღვდელმოქმედების შესრულება არ შეუძლიანთ.

§36. ეკლესიის კრებულის წევრს მღვდელს, დიაკონს და წიგნის მკითხველს ნიშნავს ეპარქიის მღვდელმთავარი.

§37. მღვდელი. მღვდელი ვალდებულია: ა) მუდამ თავის სამრევლოში სცხოვრობდეს და სამრევლო არ დასტოვოს, განსაკუთრებით როცა იქ რაიმე მოარული სენი გაჩნდება და როცა სამრევლოს განსაცდელი რამ მოელის; ბ) განსაკუთრებულ თვალ-ყურს ადევნებდეს საკუთარს ეოფაქცივას, როგორც საზოგადოებაში, ისე თავის სახლში; გ) აასრულოს საზოგადოებრივი ღვთისმსახურება დაწესებულ დროს, სოფელში კი ისეთ საათებში, რომელიც არ შეუძლის ხელს სასოფლო სამეურნეო მუშაობათა წარმოებას; დ) მრევლის მოთხოვნილებებისამებრ აასრულოს საჭირო მღვდელმოქმედება; ე) თვალყური ადევნოს მრევლში საეკლესიო დისციპლინისა და ზნეობის დაცვას; ვ) როცა სამსახურის დროს ამა თუ იმ საკითხის შესახებ ეჭვი დაებადება, მოვალება ახსნა-განმარტებისათვის მთავარსუცესს და საეპარქიო მთავრობას მიმართოს; ზ) მის უპირველეს მოვალეობას შეადგენს ეკლესიაში ქადაგება და საზოგადოდ სწავლა-მოძღვრება; ც) მღვდელი მოვალეა კრებულის სხვა წევრთა საშუალებით საეკლესიო საბუთები აწარმოოს.

§38. სამღვდელო და სადიაკონო კანდიდატებს უნდა ჰქონდესთ საკმაო საზოგადო განვითარება, იცოდენ საეკლესიო ტიბიკონი და კითხვა-გალობა, რაც წინდაწინვე უნდა იქმნეს შემოწმებული საეპარქიო მთავრობის მიერ.

შენიშვნა 1. მღვდელს ნება აქვს შეასრულოს ღვთისმსახურების დროს დიაკონის სამსახური დიაკონისავე შესამოსელში, ხოლო იბოდიაკონს ნება ეძლევა კვერქისის წარმოთქმისა.

შენიშვნა 2. წიგნის-მკვითხველად შეიძლება არჩეულ იქმნეს ქალიც.

საეკლესიო სამართალი §39. საქართველოს ეკლესიის სამართალს ექვემდებარება ამა ეკლესიის ეველა წევრი ისეთ საქმეებში საეკლესიო სწავლა-მოდგვრებისა, ზნეობრივ ცხოვრებისა, საეკლესიო წუობილებისა და საეკლესიო სამსახურის წინააღმდეგ, რომელთათვისაც საეკლესიო კანონით დადგენილია განსაზღვრული სასჯელი ანუ ზომები ზღვევისა და გასწორებისა; მღვდელმოქმედების აღკვეთა, სამსახურიდან გადაყენება, ეკლესიის წევრობიდან გარიცხვა, საეკლესიო ეპიტიმის დადება მორწმუნეებსე და სამღვდელო პირებსე; ჯვრის წერის გაუქმების საქმე.

§49. კათოლიკოზი ასრულებს უზენაეს სასულიერო სასამართლო ფუნქციებს საკრებათაშორისო პერიოდში. ეოველივე დანაშაულობა ეკლესიურ-სარწმუნოებრივ თავალსაზრისით, რომელიც შეეხება მორწმუნეთა და სამღვდელო პირთა, ექვემდებარება მას.

§51. მღვდელმთავართა შესახებ საჩივრებს იხილავს და მათ შესახებ საბოლოო მსჯავრი გამოაქვს კათოლიკოზისთანაჲ საეკლესიო სინოდს. მღვდელმთავართა არაკანონიერ მოქმედებათა გამო თვით კათოლიკოზისთანაჲ სინოდსაც აქვს უფლება საქმის აღძვრისა.

გადმობეჭდილია წიგნიდან - „ღებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამკვობისათვის“, 1945 წ.

საქართველოს ეკლესიის XIII გაფართოებული კრება (18-19.09.1995)

1995 წლის 18-19 სექტემბერს სვეტიცხოვლის ტაძარში შედგა საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრება.

კრებამ 19 სექტემბერს განიხილა და დაამტკიცა დებულების პროექტი. წინა დღით კრება გახსნა და შესავალი სიტყვა წარმოთქვა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ. ეპარქიათა მმართველმა მღვდელმთავრებმა კრებას მოვახსენეთ ეპარქიათა მდგომარეობის შესახებ, დღის წესრიგი განისაზღვრა რამდენიმე საკითხით, რომელნიც შეეხებოდნენ სასულიერო განათლების მდგომარეობას და მისი გაუმჯობესების გზებს, საპატრიარქოს მისიონერულ პროგრამას, ახალი წმიდანების კანონიზირებას. კრებამ თავისი განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო მომავალ ღვთისმსახურთა განათლების საკითხსა და ახალი დებულების შემოღების საჭიროებას. დებულების პროექტი კრებაზე წარმოადგინა თბილისის სასულიერო აკადემიის პრორექტორმა. კრებამ წმიდანთა დასში შერაცხა წმიდა პატრიარქი აღმსარებელი ამბროსი ხელაია, წმიდა მოწამენი მიტროპოლიტი ნაზარი კრებულთურთ (მღვდლები გერმანე ჯაჯანიძე, იეროთეოზ ნიკოლაძე, სიმონ მჭედლიძე, დიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე),

წმიდა მღვდელმთავრები გაბრიელ ქიქოძე, ალექსანდრე ოქროპირიძე, წმიდა მღვდელ-მოწამე გრიგოლ ფერაძე, ღირსი მამა ალექსი შუშანია.

კრებამ გაზარდა ეპარქიათა რიცხვი 15-ის ნაცვლად შეიქმნა 27 ეპარქია. ეკლესიის მოწყობის საფუძვლად გამოცხადებულია წმიდა წერილი და საღმრთო გადმოცემა, წმიდა მოციქულთა, მსოფლიო, ადგილობრივ და წმიდა მამათა კანონები და წესდებები. საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივ კრებათა დადგენილებანი (კრების მიერ გამოცემული დებულება), საქართველოს კონსტიტუცია და შესაბამისი კანონები. საეკლესიო ხელისუფლებისა და მმართველობის უმაღლეს ორგანოდ გამოცხადებულია „ადგილობრივი საეკლესიო კრება – საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი, ხოლო კრებებს შორის პერიოდში უმაღლესი საეკლესიო ხელისუფალი და მმართველი არის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი“. წმიდა სინოდის ერთ-ერთ მოვალეობას მე-2 თავის მე-20 მუხლის თანახმად, წარმოადგენს „საეკლესიო კანონების კრებულის“ გამოცემა. ამ მხრივ ქვემდებარე ნაშრომი წარმოადგენს ამ მუხლის აღსასრულებლად შესრულებულ სამუშაოს.

საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება

(მიღებულია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოებული ადგილობრივი კრების მიერ 1995 წლის 18-19 სექტემბერს, მცხეთა, სვეტიცხოველი)

თავი I. ზოგადი დებულებანი §1. საქართველოს საპატრიარქო - საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია არის მრავალეროვანი ადგილობრივი ავტოკეფალური (დამოუკიდებელი) მართლმადიდებელი ეკლესია, რომლის დიდ უმრავლესობას ქართველი მოსახლეობა შეადგენს. იგი იმყოფება როგორც სანაქციო-სანაქციო-ლიტურგიკულ ერთიანობასა და ლოცვით-კანონიკურ ერთეულობაში ეველას სხვა ადგილობრივ ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიებთან.

§2. საქართველოს ადგილობრივი ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის (შემდგომ - საქართველოს ეკლესიის) იურისდიქციაში შედიან:

1. საქართველოში მცხოვრები ეველას მართლმადიდებელი ქრისტიანი.
2. საქართველოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრები ის მართლმადიდებელი ქართველები, რომლებსაც არ ვრცელდება სხვა ადგილობრივი მართლმადიდებელი ეკლესიის იურისდიქცია.
3. სომხეთის რესპუბლიკაში მცხოვრები მართლმადიდებელი ქრისტიანები.
4. საქართველოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრები ის მართლმადიდებელი ქრისტიანები, რომლებიც არ შედიან სხვა ადგილობრივი მართლმადიდებელი ეკლესიების იურისდიქციაში და აქვთ სურვილი იყვნენ საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის იურისდიქციაში.

§3. საქართველოს ეკლესია იყოფა ეპარქიებად, სამთავარსუცესოებად და სამრევლოებად.

§4. საქართველოს ეკლესიაში შედის 27 (ოცდაშვიდი) ეპარქია მათში შემავალი ქალაქებითა და რაიონებით:

1. **მცხეთა-თბილისის ეპარქია** - ქ. თბილისი თავის რაიონებით, ქ. მცხეთა, მცხეთისა და გარდაბნის რაიონები. სოფ. წილკნის, მუხრანისა და საგურამოს გამოკლებით. კათედრა და რეზიდენცია - მცხეთასა და თბილისში;

2. **ალავერდის ეპარქია** - ქ. თელავი, ქ. ანძეცა, თელავისა და ანძეცის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი აბბა ალავერდელი“. კათედრა - ალავერდში, რეზიდენცია - თელავში.

3. **ახალციხის ეპარქია** - ქ. ახალციხე, ახალციხის, ასპინძისა და ადიგენის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ახალციხელი“. კათედრა და რეზიდენცია - ახალციხესა და საფარაში;

4. **ბათუმისა და სხალთის ეპარქია** - ქ. ბათუმი, ქ. ქობულეთი, ქობულეთის, ხელვაჩაურის, ქედას, შუახევის და ხულოს რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ბათუმისა და სხალთისა“. კათედრა - ბათუმსა და სხალთაში, რეზიდენცია - ბათუმსა და ქობულეთში;

5. **ბოდბის ეპარქია** - ქ. სიღნაღი, სიღნაღისა და დედოფლისწყაროს რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ბოდბელი“. კათედრა - ბოდბეში, რეზიდენცია - ბოდბესა და სიღნაღში.

6. **ბოლნისისა და დმანისის ეპარქია** - ქ. ბოლნისი, ქ. დმანისი, ბოლნისისა და დმანისის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ბოლნისისა და დმანისისა“. კათედრა და რეზიდენცია - ბოლნისსა და დმანისში;

7. **ბორჯომისა და ახალქალაქის ეპარქია** - ქ. ბორჯომი, ქ. ახალქალაქი, ბორჯომისა, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ბორჯომისა და ახალქალაქისა“. კათედრა - ბორჯომში, რეზიდენცია - ბორჯომში, ახალქალაქსა და ნინოწმინდაში;

8. **ვანისა და ბაღდათის ეპარქია** - ქ. ვანი, ვანისა და ბაღდათის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ვანისა და ბაღდათისა“. კათედრა - ბაღდათში, რეზიდენცია - ვანსა და ბაღდათში;

9. **ზუგდიდისა და ცაიშის ეპარქია** - ქ. ზუგდიდი, ქ. წალენჯიხა, ზუგდიდისა და წალენჯიხის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ზუგდიდისა და ცაიშისა“. კათედრა - ზუგდიდსა და ცაიშში, რეზიდენცია - ზუგდიდსა და წალენჯიხაში.

10. **მანგლისისა და წალკის ეპარქია** - ქ. თეთრიწყარო, ქ. წალკა, თეთრიწყაროსა და წალკის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი მანგლისისა და წალკისა“, კათედრა და რეზიდენცია - მანგლისსა და წალკაში;

11. **მარგვეთის ეპარქია** - ქ. ზესტაფონი, ქ. თერჯოლა, ზესტაფონის, თერჯოლისა და ხარაგაულის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი მარგველი“. კათედრა - ზესტაფონში, რეზიდენცია - ზესტაფონში, თერჯოლასა და ხარაგაულში;

12. **ნეკრესის ეპარქია** - ქ. ევარელი, ქ. ლაგოდეხი, ევარელისა და ლაგოდეხის რაიონები, მასში ასევე შედიან საინგილოს კელესიები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ნეკრესელი“. კათედრა - ნეკრესსა და ევარელში, რეზიდენცია - ევარელსა და ლაგოდეხში;

13. **ნიკორწმინდის ეპარქია** - ქ. ამბროლაური, ქ. ონი, ამბროლაურისა და ონის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ნიკორწმინდელი“. კათედრა - ნიკორწმინდაში, რეზიდენცია - ამბროლაურსა და ონში;

14. **ნიქოზისა და ცხინვალის ეპარქია** - ქ. ცხინვალი, ცხინვალისა და ახალგორის, ჯავისა და ზნაურის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ნიქოზისა და ცხინვალისა“. კათედრა და რეზიდენცია - ნიქოზსა და ცხინვალში;

15. **რუსთავის ეპარქია** - ქ. რუსთავი, ქ. მარნეული, მარნეულის რაიონი. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი რუსთავისა“. კათედრა - რუსთავში, რეზიდენცია - რუსთავსა და მარნეულში;

16. **სამთავისისა და გორის ეპარქია** - ქ. გორი, ქ. კასპი, გორისა და კასპის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი სამთავისისა და გორისა“. კათედრა და რეზიდენცია - სამთავისსა და გორში;

17. **საგარეჯოსა და გურჯაანის ეპარქია** - ქ. საგარეჯო, ქ. გურჯაანი, საგარეჯოსა და გურჯაანის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი საგარეჯოსა და გურჯაანისა“. კათედრა - საგარეჯოსა და გურჯაანში, რეზიდენცია - გურჯაანსა და ნინოწმინდაში.

18. **ურბნისისა და რუისის ეპარქია** - ქ. ხაშური, ქ. ქარელი, ხაშურისა და ქარელის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ურბნისისა და რუისისა“. კათედრა - ურბნისში, რუისსა და ხაშურში, რეზიდენცია - ხაშურში;

19. **ფოთის ეპარქია** - ქ. ფოთი, ქ. ხობი, ქ. სენაკი, ფოთის, ხობისა და სენაკის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ფოთისა“. კათედრა - ფოთში, რეზიდენცია - ფოთში, ხობსა და სენაკში;

20. **ქუთაის-გაენათის ეპარქია** - ქ. ქუთაისი, წყალტუბოსა და ტეიბულის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ქუთათელ-გაენათელი“. კათედრა და რეზიდენცია - ქუთაისსა და გელათში.

21. **შემოქმედის ეპარქია** - ქ. ოზურგეთი, ქ. ლანჩხუთი, ოზურგეთის, ლანჩხუთისა და ჩოხატაურის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი შემოქმედელი“ კათედრა - შემოქმედსა და ოზურგეთში, რეზიდენცია - ოზურგეთში, ლანჩხუთსა და ჩოხატაურში;

22. **ცაგერისა და სვანეთის ეპარქია** - ქ. ცაგერი, ცაგერის, მესტიის და ლენტეხის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ცაგერისა და სვანეთისა“. კათედრა - ცაგერსა და მესტიაში, რეზიდენცია - ცაგერში, მესტიასა და ლენტეხში;

23. **ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია** - ქ. სოხუმი, ქ. ოჩამჩირე, ქ. გალი, ქ. გუდაუთა, ქ. გავრა, სოხუმის, გულრიფშის, გალის, ოჩამჩირის, გავრისა და გუდაუთის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ცხუმ-აფხაზეთისა“. კათედრა - სოხუმში და ახალათონზე, რეზიდენცია - სოხუმში, გუდაუთასა და გავრაში;

24. **წილკანის ეპარქია** - ქ. დუშეთი, სოფ. წილკანი, მუხრანის და საგურამო, დუშეთის, ეახბეგისა და თიანეთის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი წილკნელი“. კათედრა - წილკანში, რეზიდენცია - წილკანში, დუშეთსა და თიანეთში;

25. **ჭიათურის ეპარქია** - ჭიათურის და საჩხერის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ჭიათურისა“. კათედრა - ჭიათურაში, რეზიდენცია - ჭიათურასა და საჩხერაში;

26. **ჭყონდიდის ეპარქია** - ქ. აბაშა, ქ. მარტვილი, აბაშის, მარტვილისა და ჩხოროწყუს რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ჭყონდიდელი“. კათედრა - მარტვილში, რეზიდენცია - მარტვილში, აბაშისა და ჩხოროწყუში;

27. **ხონის ეპარქია** - ქ. სამტრედიის, ქ. ხონი, სამტრედიის და ხონის რაიონები. მღვდელმთავრის წოდება: „ეპისკოპოსი ხონელი“. კათედრა - ხონში, რეზიდენცია - ხონსა და სამტრედიისში.

§5. საქართველოს ეკლესიის თავის მოღვაწეობას ახორციელებს შემდეგ საფუძველზე:

1. წმიდა წერილი და საღმრთო გადმოცემა;

2. წმიდათა მოციქულთა, წმიდათა მსოფლიო და ადგილობრივ კრებათა და წმიდათა მამათა კანონები და წესდებები;

3. საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივ კრებათა დადგენილებანი;

4. საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება, საქართველოს კონსტიტუცია და შესაბამისი კანონები.

§6. საქართველოს ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან, დამოუკიდებელია და ახორციელებს მასთან ურთიერთობას საეკლესიო კანონების, სახელმწიფო კონსტიტუციისა და შესაბამისი კანონმდებლობის საფუძველზე.

§7. საეკლესიო ხელისუფლებისა და მმართველობის უმაღლეს ორგანოს წარმოადგენს საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივი საეკლესიო კრება – საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი, ხოლო კრებებს შორის ჰერიოდში უმაღლესი საეკლესიო ხელისუფალი და მმართველი არის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

შენიშვნა: საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი“ არის საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ადგილობრივი საეკლესიო კრების მეორე ოფიციალური დასახელება.

§8. საეკლესიო სასამართლოს უფლება აქვთ: საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივ საეკლესიო კრებას – საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდს, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს და ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარს.

§9. საქართველოს საპატრიარქო, მისი განყოფილებები, დაწესებულებები, ეპარქიები, სამრევლოები, მონასტრები, სასულიერო სასწავლებლები და საზღვარგარეთ არსებული სამრევლოები და დაწესებულებები სარგებლობენ იურიდიული ჰირის უფლებით.

თავი II. საქართველოს ალგილობრივი მართლმადიდებელი ეკლესიის საეკლესიო კრება - საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი §1. საქართველოს ეკლესიაში უმაღლესი ხელისუფლება მოძღვრების, საეკლესიო მმართველობისა და საეკლესიო სასამართლოს სფეროებში, ანუ - საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლება ეკუთვნის საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო კრებას – საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდს.

§2. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა სინოდს იწვევს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (ან მისი მოსაუდრე) საჭიროების მიხედვით, წელიწადში არანაკლებ ორჯერ და თავმჯდომარეობს მას.

§3. საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის წევრები არიან საქართველოს ეკლესიის ეპარქიათა მმართველი მღვდელმთავრები და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ქორეპისკოპოსები.

§4. საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი:

1. განმარტავს წმიდა წერილისა და წმიდა გარდამოცემის საფუძველზე მართლმადიდებელი ეკლესიის სწავლებას. ზრუნავს სხვა ადგილობრივ ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიებთან დოგმატურ-სარწმუნოებრივსა და კანონიკურ ერთიანობაზე.

2. იხილავს და წვევტს კანონიკურ, საღვთისმსახურო, სამოძღვრო და სხვა საკითხებს, რომლებიც ეხებიან ეკლესიის საშინაო და სავარყო მოღვაწეობას.

3. უზრუნველყოფს საქართველოს ეკლესიის ერთიანობას. იცავს მართლმადიდებელი სარწმუნოების სიწმიდესა და ქრისტიანულ ზნეობას.

4. ადგენს ახალ წმიდანთა აღიარებას (კანონწმობებებს) და შესაბამის ღვთისმსახურებას.

5. ზრუნავს ეკლესიისა და სახელმწიფოს შორის სამართლებრივ ურთიერთობებზე, ეკლესიის კანონების, საეკლესიო კრებების დადგენილებების, საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამკვირვების დებულების, სახელმწიფოს კონსტიტუციისა და კანონების შესაბამისად.

6. იღებს პრინციპულ გადაწყვეტილებებს სხვა ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიებთან ურთიერთობის შესახებ.

7. შესაბამისი საშუალებებით გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას სახელმწიფოში და მთელ მსოფლიოში მომხდარი მოვლენებისა და წამოჭრილი პრობლემების შესახებ.

8. ქმნის ან აუქმებს ეპარქიებს, ცვლის მათ ტერიტორიულ საზღვრებსა და სახელწოდებებს.

9. ირჩევს საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავრებს და ახდენს მათ ხელდასმას.

10. საჭიროების შემთხვევაში, კათოლიკოს-პატრიარქის წინადადებით, გადაჭრავს მღვდელმთავრები ერთი ეპარქიიდან მეორეში.

11. საჭიროების შემთხვევაში იღებს გადაწყვეტილებას მმართველი მღვდელმთავრების პენსიაში გასვლის შესახებ.

12. ისმენს მმართველი მღვდელმთავრების მოხსენებებს ეპარქიის მდგომარეობის შესახებ.

13. ადგენს პროცედურას ეველა საეკლესიო სასამართლოსათვის.

14. განაწესებს საეკლესიო ჯილდოებს.

15. ამტკიცებს, ცვლის, აუქმებს და განმარტავს თავის დადგენილებას, რომლებიც შეეხებიან საეკლესიო ცხოვრებას.

16. სხვადასხვა საკითხის შესასწავლად ქმნის სპეციალურ კომისიებს.

წმ. სინოდი ზრუნავს:

17. საქართველოს ეკლესიის საშინაო და საგარეო მოღვაწეობის მნიშვნელოვანი საღვთისმეტყველო პრობლემების გადაჭრისათვის.

18. წმ. წერილის ტექსტის დაცვისა, თარგმნისა და გამოცემისათვის.

19. საღვთისმსახურო წიგნების ტექსტების დაცვის, გასწორებისა და გამოცემისათვის.

20. საეკლესიო კანონების კრებულის, სასულიერო და საერო სასწავლებლების შესაბამისი სახელმძღვანელოების, საღვთისმეტყველო ლიტურატურისა და პერიოდიკის გამოცემისათვის.

21. სასულიერო განათლების სრულყოფისათვის.

22. სასულიერო პირთა და ეკლესიის საერო თანამშრომელთა პენსიით უზრუნველყოფისათვის.

23. საეკლესიო საგანმურის აღრიცხვის, დაცვისა და შევსებისათვის.

§5. საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის თავმჯდომარე არის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ან მის მიერ დანიშნული საპატრიარქო ტანტის მოსაუდრე.

§6. წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონების თანახმად, ის საეკლესიო კრება, რომელიც არ არის მოწვეული კათოლიკოს-პატრიარქის ან მოსაუდრის მიერ, უკანონოა.

§7. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდი არის პირველი და უკანასკნელი ინსტანცია საქართველოს ეკლესიაში, რომელიც უფლებამოსილია გაასამართლოს მღვდელმთავარი, განიხილოს მისი მოღვაწეობის დოგმატური და კანონიკური ცდომილება.

§8. საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო კრება არის პირველი და უკანასკნელი ინსტანცია საქართველოს ეკლესიაში, რომელიც სასამართლო წესით განიხილავს კონფლიქტებს მღვდელმთავრებს შორის

შენიშვნა: ყოველგვარი საჩივრის ვარაუშე საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო კრება უფლებამოსილია პასუხი აგებინოს იმ მღვდელმთავარს, რომელიც ცხადად არღვევს საეკლესიო კანონებსა და წესდებებს.

§9. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდი არის უკანასკნელი ინსტანცია იმ სასულიერო და საერო პირებისათვის, რომლებსაც ეპარქიის მმართველმა მღვდელმთავარმა მიუსაჯა მღვდელმსახურების აკრძალვა, სამღვდლო ხარისხიდან განკვეთა, სიკვდილამდე უზიარებლობა ან ეკლესიიდან განკვეთა (ანათემა); აგრეთვე იმ სასულიერო და საერო პირებისათვის, რომლებსაც აქვთ საკმარისი საფუძველი თავიანთი ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის განაჩენის გასაჩივრებისათვის.

§10. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდზე გადაწვევტილების მიღება ხდება ხმების უმრავლესობით. ხმების თანაბრად გაყოფის შემთხვევაში მიღებული იქნება ის გადაწვევტილება, რომლებსაც ემხრობა კრების თავმჯდომარე – სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (ან მოსაუდრე).

§11. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდი ამტკიცებს თავისი სხდომების ჩატარების დღის წესრიგს, პროგრამასა და რეგლამენტს.

§12. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდზე დასწრება საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავრების კანონიკური ვალდებულებაა. მღვდელმთავარს შეუძლია არ დაესწროს წმ. სინოდის სხდომას ავადმყოფობის ან სხვა ისეთი მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო, რომელსაც წმ. სინოდი საპატრიარქო ცნობს. თუ მღვდელმთავარი არსასპატიო მიზეზის გამო არ გამოცხადდება წმ. სინოდზე, მაშინ ეს ექვემდებარება მთელი კრებისაგან ძმურ შეგონებას ან მღვდელმოქმედებისაგან დროებით განუენებას.

§13. თუ მღვდელმთავარი მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო ვერ დაესწრება წმ. სინოდის სხდომას, მაშინ ის ვალდებულია წმ. სინოდს წერილობით მოახსენოს თავისი შეხედულება განსახილველ საკითხებზე.

§14. წმ. სინოდის არც ერთ წევრს არ შეუძლია ხმის მიცემისაგან თავის შეკავება. თუ მღვდელმთავარი არ ეთანხმება მიღებულ დადგენილებას, მან ეს იმავე სხდომასვე უნდა განაცხადოს, ხოლო სხდომიდან სამი (3) დღის განმავლობაში წერილობით უნდა წარადგინოს თავისი მოსაზრება, რომელიც დაერთვება საეკლესიო კრების ოქმებს.

§15. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდის დადგენილებები სავალდებულოა საქართველოს ეკლესიის ყოველი წევრისათვის.

§16. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდის დადგენილებებს პირველად ხელს აწერს კრების თავმჯდომარე – სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (ან მოსაუდრე),

შემდეგ კრების წევრები უპირატესობის მიხედვით, მიუხედავად იმისა, ეთანხმებიან თუ არა განხილულ საკითხებზე მიღებულ გადაწყვეტილებას.

§17. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმ. სინოდის დადგენილებები ძალაში შედიან მიღებისთანავე, თუ დადგენილება არ ითვალისწინებს სხვა ვადებს.

§18. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმ. სინოდის სხდომის მოწვევის ადგილს ირჩევს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (ან მოსაუდრე).

თავი III. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრება §1. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებულ საეკლესიო კრებას იწვევს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ან სპატრიარქო ტახტის მოსაუდრე.

§2. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრების მოწვევა ხდება მხოლოდ ორ შემთხვევაში:

1. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევისას.
2. საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის ახალი დებულების დამტკიცებისას.

§3. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრების შემადგენლობაში შედიან:

ა) წმ. სინოდის ყველა წევრი.

ბ) ყოველი ეპარქიიდან მოწვეული ორი სასულიერო და ერთი საერო პირი, თითოეული მონასტრიდან, ასევე სასულიერო აკადემიებიდან და სემინარიებიდან წარმოდგენილი 2-2 დელეგატი, გელათის მეცნიერებათა აკადემიიდან - 4 დელეგატი და მცხეთა-თბილისის ეპარქიიდან იმდენივე წარმომადგენელი, რამდენიც იქნება მოწვეული ყველა დანარჩენი ეპარქიიდან.

§4. მსოფლიო საეკლესიო კრებათა დადგენილებების თანახმად, მღვდელმთავარნი გაფართოებულ საეკლესიო კრებაზე მონაწილეობენ ხმის უფლებით, ხოლო სამღვდლო და სამონაზვნო დასი, ასევე საერონი მონაწილეობენ სათათბირო ხმის უფლებით.

§5. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებულ კრებაზე სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ბრძანებით შეიძლება მოწვეულნი იყვნენ მეცნიერ-ექსპერტები.

თავი IV. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი §1. საქართველოს ეკლესიის საჭეთმჭერობელი არის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი.

§2. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქობის კანდიდატი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- ეროვნებით უნდა იყოს ქართველი,
- უნდა იყოს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მღვდელმთავარი,
- უნდა ჰქონდეს საღვთისმეტყველო განათლება და საეკლესიო მმართველობის საკმარისი გამოცდილება,
- ასაკით უნდა იყოს არანაკლებ ორმოცი წლისა და არაუმეტეს სამოცდაათი წლისა,
- უნდა იყოს ბერი.

§3. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ირჩევს საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრება.

§4. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი გარდაცვალების, გადადგომის ან სხვა ისეთი მიზეზის გამო, რომელიც შეუძლებელს ხდის კათოლიკოს-პატრიარქისათვის თავის მოვალეობის შესრულებას, კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ დადგენილი საპატრიარქო ტახტის მოსაუდრე მართავს ეკლესიას ახალი კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევამდე.

§5. იმ შემთხვევაში, როცა საპატრიარქო ტახტის მოსაუდრე დადგენილი არ არის, ქიროტონით უპირატესი მღვდელმთავარი ავტომატურად ხდება მოსაუდრე.

§6. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალების შემდეგ ქიროტონით უპირატესი მღვდელმთავარი წმ. სინოდის წევრთა უმრავლესობის თანდასწრებით ხსნის კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ დატოვებულ ანდერძს და აცხადებს საპატრიარქო ტახტის მოსაუდრის ვინაობას.

§7. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ანდერძით დადგენილი საპატრიარქო ტახტის მოსაუდრისადმი კანონიკური მოწილება საქართველოს ეკლესიის ყოველი წევრის მოვალეობაა.

§8. საპატრიარქო ტახტის დაქვრივებიდან 40 დღის შემდეგ, მაგრამ არა უკვიანეს ორი თვისა, საპატრიარქო ტახტის მოსაუდრე იწვევს საქართველოს ეკლესიის გაფართოებულ კრებას, რომელზედაც მოხდება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევა.

§9. საქართველოს ეკლესიის გაფართოებული კრების წინ მოსაუდრე იწვევს წმ. სინოდს, საპატრიარქო კანდიდატების შესარჩევად.

§10. წმ. სინოდი ირჩევს გაფართოებულ კრებაზე წარსადგენ სამ კანდიდატს.

§11. წმ. სინოდის ყველა წევრს აქვს უფლება წარმოადგინოს ერთი საპატრიარქო კანდიდატი, მათ შორის თავისი თავიც.

§12. სამი საპატრიარქო კანდიდატი, რომლებიც მიიღებენ ხმათა უმრავლესობას, კენჭს იყრიან გაფართოებულ კრებაზე, როგორც პატრიარქობის კანდიდატები.

§13. გაფართოებული კრების ყველა მონაწილეს აქვს უფლება გამოთქვას აზრი კანდიდატის შესახებ.

§14. კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევის კენჭისყრაში მონაწილეობას იღებენ მხოლოდ მღვდელმთავრები.

§15. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც მიიღებს კრების მონაწილე მღვდელმთავართა ხმების ნახევარზე მეტს.

§16. თუ ვერც ერთი კანდიდატი ვერ მიიღებს ხმათა ნახევარზე მეტს, ტარდება ხელმეორე კენჭისყრა, რომელშიც მონაწილეობას მიიღებს ის ორი კანდიდატი, რომელიც პირველ კენჭისყრაში მიიღებს ხმათა უმრავლესობას.

§17. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის აღსაუდრება (ინტრონიზაცია) ხდება მცხეთის სვეტიცხოვლის წმ. ათორმეტ მოციქულთა სახელობის საპატრიარქო ტაძარში.

§18. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევა, მართლმადიდებლური ტრადიციის თანახმად, ხდება სამუდამოდ (კათოლიკოს-პატრიარქის გარდაცვალებამდე).

§19. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის სრული ტიტულია: უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი დიდი მეუფე, მამაჲ ჩვენი...

§20. ვეელა სასულიერო პირი მოვალეა ღვთისმსახურების დროს მოიხსენოს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის სახელი საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალ ვეელა ტაძარში, როგორც საქართველოში, ასევე მის საზღვრებს გარეთ, შემდეგი ფორმულით: „უწმიდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი დიდი მეუფე, მამაჲ ჩვენი (სახელი)“.

§21. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის პატივის ნიშნებია: ძოწის-ფერი მანტია, შავი საპატრიარქო კუნკულ-ბარტყული ჯვრითა და ფრთებზე გამოსახული სერაფიმებით, ორი პანაღია და ჯვარი, დიდი პარამანი და ჯვრის წინ გაძღოლის უფლება.

§22. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს აქვს თავისი ტვიფრი და ბეჭედი.

§23. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი არის მცხეთა-თბილისის ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§24. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უშუალო იურისდიქციაში იმყოფებიან როგორც თბილისის სიონის, მცხეთის სვეტიცხოვლის, გელათის, მოქვის და გონიოს საკათედრო ტაძრები, ასევე ვეელა სტავროპიგიალური მონასტერი.

§25. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი იწვევს და თავმჯდომარეობს საქართველოს წმ. სინოდს და გაფართოებულ კრებას.

§26. კრებათა შორის პერიოდში საქართველოს ეკლესიის უმაღლესი საეკლესიო ხელისუფალი და მმართველი არის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

§27. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი თავის მოღვაწეობას ახორციელებს შემდეგ საფუძვლებზე:

1. წმიდა წერილი და საღმრთო გადმოცემა;
2. წმიდათა მოციქულთა, წმიდათა მსოფლიო და ადგილობრივ კრებათა და წმიდა მამათა კანონები და წესდებები;
3. საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივ კრებათა დადგენილებები;
4. საქართველოს აპტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება, საქართველოს კონსტიტუცია და შესაბამისი კანონები.

§28. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ახორციელებს პირველი ინსტანციის სასამართლოს ფუნქციებს მცხეთა-თბილისის ეპარქიის მართლმადიდებელი ქრისტიანებისათვის, ხოლო მეორე ინსტანციის სასამართლოს ფუნქციებს საქართველოს ეკლესიის დანარჩენი ეპარქიების მართლმადიდებელი ქრისტიანებისათვის, რომელთაც საკმარისი საფუძველი აქვთ გაასაჩივრონ თავიანთი მმართველი მღვდელმთავრის განაჩენი.

§29. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უფლებამოსილია მამამთავრული შენიშვნა მისცეს ან საეკლესიო სასჯელი შეუფარდოს საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალ სამღვდლოებს, ბერ-მონაზვნებსა და ერისკაცებს და შეატყობინოს ამის შესახებ ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარს.

§30. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი:

1. ზრუნავს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საეკლესიო დადგენილებების განხორციელებისათვის.

2. ზრუნავს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის იერარქიის ერთიანობაზე.

3. ხელს აწერს საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის დადგენილებებსა და სხვა საერთო-საეკლესიო დოკუმენტებს.

4. ურთიერთობას ამყარებს სხვა ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთ-მპყრობელებთან, აგრეთვე სხვა აღმსარებლობის ხელმძღვანელობასთან, როგორც საქართველოს ავტოკეფალური ეკლესიის სახელით, ასევე თავისი პირადი სახელითაც.

5. არის საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სრულყოფილებიანი წარმომადგენელი სახელმწიფოს ხელისუფლების წინაშე.

6. ახორციელებს უმაღლეს ზედამხედველობასა და კონტროლს ეველა საეკლესიო საქმეზე.

7. ზრუნავს თავისუფალ სამღვდელმთავრო კათედრებზე, მათ შევსებაზე.

8. ზედამხედველობს და ხელმძღვანელობს ახალი მღვდელმთავრის არჩევას. სხვა მღვდელმთავართან ერთად ახდენს ახალი მღვდელმთავრის ხელდასმას. აძლევს მას „დადგინების სიკელს“.

9. ზედამხედველობას უწევს მღვდელმთავრებს საეპარქიო მართვა-გამგეობაში. მწვემსმთავრულად მიმოიხილავს საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალ ეპარქიებს.

10. საჭიროების შემთხვევაში ავალებს მღვდელმთავრებს, სხვა კანონებით გათვალისწინებული მიზეზების გამო, თავისუფალი ეპარქიის დროებით მმართველობას.

11. აძლევს მღვდელმთავრებს ძმურ რჩევებსა და მწვემსმთავრულ შენიშვნებს, როგორც მათი პირადი ცხოვრების, ასევე სამღვდელმთავრო მოვალეობის შესრულების შესახებ. მათი მხრიდან უუზრადლებობის შემთხვევაში მიმართავს საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდს.

12. იღებს განსახილველად საქმეებს მღვდელმთავრებს შორის წარმოშობილი გაუგებრობების შესახებ. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის გადაწვევტილება ორივე მხარისათვის სავალდებულოა.

13. იღებს საჩივრებს მღვდელმთავრებზე და აძლევს მათ კანონიერ მსვლელობას.

14. ნებართვას აძლევს მღვდელმთავრებს სამსახურებრივი საქმეების გამო სახლვარგარეთ გამგზავრებაზე.

15. ამტკიცებს ეპარქიების მმართველი მღვდელმთავრების ეველა ზოგადსაეკლესიო მნიშვნელობის გადაწვევტილებას.

16. ალყავს მღვდელმთავრები დადგენილ საეკლესიო წოდებებში და აძლევს მათ საეკლესიო ჯილდოებს.

17. განიხილავს მღვდელმთავართა ანგარიშგებას ეპარქიის მდგომარეობის შესახებ, აძლევს მათ შეფასებას და იღებს საჭირო ზომებს.

18. ნიშნავს რევიზიას სხვადასხვა საჭიროებათა და შემთხვევათა გამო.

19. აქვს სტავროპიგიების დაარსების უფლება.

20. ამტკიცებს, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევაში თვითონ ნიშნავს მონასტრების წინამძღვრებს.

21. ზრუნავს მართლმადიდებელი დვთისმეტყველების გავრცელებისათვის, ზედამხედველობს და ხელმძღვანელობს ქრისტიანულ სწავლა-განათლებას.

22. ნიშნავს და ამტკიცებს სასულიერო სასწავლებლების რექტორებსა და პრორექტორებს. ამტკიცებს სამცენიერო-სადვთისმეტყველო წოდებებისა და ხარისხების მინიჭებას, ზედამხედველობას უწევს სასწავლო კომიტეტს.

23. ზედამხედველობს და ხელმძღვანელობს ქრისტიანულ განათლებას საერო სასწავლო დაწესებულებებში.

24. ეკლესიის საჭიროებისამებრ ნიშნავს სამღვდლო ან საერო პირებს საქართველოს საზღვრებს გარეთ სამსახურისათვის.

25. სამღვდლო და საერო პირებს ანიჭებს დადგენილ საეკლესიო ჯილდოებს.

26. ზრუნავს წმიდა მირონის დროულად მომზადებისათვის და აკურთხებს მას.

27. საქართველოს საპატრიარქოსთან ქმნის და აუქმებს სამეურნეო-საწარმოო განყოფილებებს, ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს, რომლებიც საქმიანობას ახორციელებენ თავიანთი წესდებებისა და სახელმწიფოს შესაბამისი კანონმდებლობის თანახმად.

28. ზრუნავს წმიდანთა საფლავების დაცვისა და გამშვენებისათვის.

29. ზრუნავს ეკლესიების აღდგენა-რესტავრაციაზე და ახალი ტაძრების მშენებლობაზე.

თავი V. სრულიად საქართველოს საპატრიარქო §1. „სრულიად საქართველოს საპატრიარქო“ აგრეთვე ეწოდება იმ დაწესებულებათა ერთობლიობას, რომლებიც უშუალოდ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ექვემდებარებიან.

§2. სრულიად საქართველოს საპატრიარქო, მისი განყოფილებები და სამსახურები მოწოდებული არიან დაეხმარონ კათოლიკოს-პატრიარქს აღმასრულებელი ხელისუფლების განხორციელებაში და ანგარიშვალდებული არიან მის წინაშე.

§3. სრულიად საქართველოს საპატრიარქოს განყოფილებებსა და სამსახურებს ქმნის, მათ ხელმძღვანელებს ნიშნავს და ათავისუფლებს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

§4. სრულიად საქართველოს საპატრიარქოს განყოფილებებისა და სამსახურების მოღვაწეობას არეგულირებენ შესაბამისი წესდებები, რომლებსაც ამტკიცებს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

§5. სრულიად საქართველოს საპატრიარქოს განყოფილებები და სამსახურები არიან ზედამხედველი და მაკოორდინირებელი ორგანოები ეპარქიებში მოქმედი ანალოგიური დაწესებულებებისა.

§6. საქართველოს საპატრიარქო, მისი განყოფილებები, დაწესებულებები, ეპარქიები, სამრევლოები, მონასტრები, სასულიერო სასწავლებლები და საზღვარგარეთ მყოფი სამრევლოები და დაწესებულებები სარგებლობენ იურიდიული პირის უფლებით.

თავი VI. ეპარქია §1. საქართველოს ეკლესია იყოფა ეპარქიებად, რომლებსაც მართავენ მღვდელმთავრები. ეპარქია შედგება ოლქებში (სამთავარსუცესოებში) გაერთიანებული სამრევლოებისაგან და ამ ეპარქიის ტერიტორიაზე განლაგებული მონასტრებისაგან.

§2. „ეპარქია“ ეწოდება საქართველოს ეკლესიის იმ ნაწილს, რომელსაც კანონიკურად მართავს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქისა და წმ. სინოდის მიერ დადგენილი ეპარქიის მღვდელმთავარი.

§3. ეპარქიების საზღვრებს საქართველოს ტერიტორიაზე ადგენს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმ. სინოდი სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის გათვალისწინებით. საქართველოს საზღვრებს გარეთ ეპარქიების საზღვრები დგინდება საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდის გადაწყვეტილებით.

§4. ყოველ ეპარქიაში არსებობენ საეპარქიო მმართველობის ორგანოები, რომლებიც მოქმედებენ საეკლესიო კანონებითა და საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებლური მართვა-გამგებობის დებულებით.

§5. საეკლესიო საჭიროებებისათვის ეპარქიებში შეიძლება შეიქმნას სათანადო დაწესებულებანი, რომელთა მოღვაწეობაც განისაზღვრება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით, საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის დადგენილებით.

§6. საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდს უფლება აქვს აღადგინოს ძველი და გასსნას ახალი ეპარქიები, გააუქმოს რომელიმე არსებული, შეუცვალოს დასახელება და ტერიტორიული საზღვრები.

თავი VII. მღვდელმთავარი §1. ეპარქიის მღვდელმთავარი, წმიდა მოციქულებიდან მომდინარე უწვევტი იერარქიული ხელდასმის მადლით, არის ეპარქიის საჭეთმპყრობელი და მისი კანონიკური მმართველი.

§2. ეპარქიის მღვდელმთავარის არჩევა და დადგინება ხდება საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის მიერ. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი აძლევს ეპარქიის მღვდელმთავარს „დადგინების სიკვლს“.

§3. ეპარქიის მღვდელმთავრები ატარებენ წოდებას, რომელშიც შედის ეპარქიის სახელწოდება. მღვდელმთავართა წოდებები განისაზღვრება საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდის კრების მიერ.

§4. სამღვდელმთავრო კანდიდატი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობებს:

1. ასაკით უნდა იყოს არანაკლებ ოცდათხუთმეტი (35) წლისა.
2. უნდა გამოირჩეოდეს სარწმუნოებრივი და ზნეობრივი სიწმიდით.
3. უნდა ჰქონდეს შესაფერისი საღვთისმეტყველო და საერო განათლება.
4. უნდა იყოს ბერი.

§5. ეპარქიის მღვდელმთავარს აქვს სარწმუნოებრივი და ზნეობრივი სწავლების, მღვდელმოქმედებისა და მოძღვრების სრული იერარქიული უფლებამოსილება.

§6. ეპარქიის მღვდელმთავარი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან შეთანხმებით ასრულებს სასულიერო პირების ხელდასმას, იძლევა ლოცვა-კურთხევას ბერად და მონაზვნად აღკვეცაზე და ნიშნავს მათ მსახურების ადგილებზე, აგრეთვე ნიშნავს ეპარქიის დაწესებულებების ყველა თანამშრომელს.

§7. ეპარქიის მღვდელმთავარს უფლება აქვს კათოლიკოს-პატრიარქთან შეთანხმებით მიიღოს თავის ეპარქიაში სამსახურისათვის სხვა ეპარქიიდან გადმოსული სასულიერო პირი, თუ მას აქვს თავისი ეპისკოპოსისაგან „განტყვევის სიგელი“. აგრეთვე მღვდელმთავარს უფლება აქვს გაუშვას თავისი ეპარქიიდან სხვა ეპარქიებში სასულიერო პირები და მისცეს მათ „განტყვევის სიგელები“.

§8. ეპარქიის მღვდელმთავარი არის უმაღლესი ზედამხედველი ეპარქიაში შემავალ მონასტრებზე და დაწესებულებებზე, გარდა სტავროპოლიტისა, რომელიც უშუალოდ კათოლიკოს-პატრიარქს ექვემდებარება.

§9. ეპარქიის მღვდელმთავრის თანხმობის გარეშე საეპარქიო მმართველობის ორგანოების ვერც ერთი გადაწყვეტილება ვერ განხორციელდება.

§10. ეპარქიის მღვდელმთავარს უფლება აქვს მიმართოს ეპარქიის მრევლს სამღვდელმთავრო ეპისტოლეთი.

§11. ეპარქიის ყველა ტაძარში ღვთისმსახურების დროს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის სახელის შემდეგ აღევლინება ეპარქიის მღვდელმთავრის სახელი.

§12. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს წარუდგინოს დადგენილი ფორმით ყოველწლიური ანგარიში ეპარქიის ცხოვრებისა და თავისი მოღვაწეობის შესახებ.

§13. ეპარქიის მღვდელმთავარი:

1. იცავს საწმუნოებრივ და ზნეობრივ სიწმიდეს.
2. პასუხისმგებელია საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო კრებების დადგენილებებისა და სხვა საეკლესიო წესდებების შესრულებაზე თავის ეპარქიაში.
3. ზედამხედველობს საეკლესიო წესრიგს და ღვთისმსახურების სწორ აღსრულებას.
4. საეკლესიო კანონების შესაბამისად მოგზაურობს თავის ეპარქიაში, მიმოიხილავს ეპარქიის სამრევლოებს და აკონტროლებს მათ ან უშუალოდ, ან თავისი უფლებამოსილი წარმომადგენლების მეშვეობით.
5. ზედამხედველობს ეპარქიის სამღვდელოების მოღვაწეობას.
6. აძლევს სასულიერო პირებსა და მომსახურე პერსონალს შეეუბნებას ერთი თავის ვადით.
7. ზრუნავს სასულიერო პირთა განათლების დონის ასამაღლებლად.
8. ზედამხედველობს და ხელმძღვანელობს სამღვდელო კანდიდატების საღვთისმეტყველო მომზადებას.
9. ებრძვის ეპარქიაში გავრცელებულ ყველა ბოროტ და მწვალებლურ სწავლებას.
10. ზრუნავს, რომ სამღვდელოების ქადაგება შეესაბამებოდეს წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის სწავლებას.
11. ზრუნავს მრევლის სულიერი და ზნეობრივი დონის ასამაღლებლად.

12. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის წინაშე შუამდგომლობს ღირსეული სასულიერო პირებისა და ერისკაცების დასაჯილდოებლად.

13. კათოლიკოს-პატრიარქთან შეთანხმებით აკურთხებს ეპარქიაში შემავალ ტამრებს და ხელს ასწამს სადიაკონო და სამღვდელო კანდიდატებს.

14. ზრუნავს მოწუალებისა და ქველმოქმედების საქმეებზე.

15. აარსებს მისიისა და ევანგელიზაციის ცენტრებსა და მისიონერულ სკოლებს.

§14. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია ჰქონდეს ეპარქიის სასულიერო პირთა სრული სია და მონაცემები.

§15. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია, მოსთხოვოს ეპარქიაში შემავალი მონასტრების წინამძღვრებსა და ოლქების მთავარსუცესებს მათდამი დაქვემდებარებული მონასტრებისა და ოლქებში მოღვაწეობის ყოველწლიური ანგარიში.

§16. ეპარქიის მღვდელმთავრის ნებართვის გარეშე ეპარქიაში ღვთისმსახურების აღსრულება არავის არ შეუძლია.

§17. ეპარქიის მღვდელმთავარი არის ეპარქიაში უმაღლესი სასამართლო ხელისუფალი. საეკლესიო კანონების მიხედვით მას უფლება აქვს:

1. მწვემსმთავრული შენიშვნა მისცეს სასულიერო პირებს, გამოუცხადოს მათ საეკლესიო, გადააყენოს თანამდებობიდან, დაადოს ეპიტიმია და აუკრძალოს მღვდელმოქმედება.

2. მწვემსმთავრული შენიშვნა მისცეს ერისკაცებს, დაადოს ეპიტიმია და დასაჯოს ისინი უზიარებლობით.

3. შეამსუბუქოს სასჯელი.

4. საეკლესიო კანონების შესაბამისად გადაწვიტოს საეკლესიო ქორწინებისა და განქორწინების საკითხები.

§18. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია, ღვთისმსახურების დროს აღავლინოს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის სახელი.

§19. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია დაემორჩილოს უმაღლეს საეკლესიო ხელისუფლებას (საქართველოს ეკლესიის წმ. სინოდს და კათოლიკოს-პატრიარქს), შეატყობინოს მას ეპარქიაში ეველა მნიშვნელოვანი მოვლენა და არ მოიმოქმედოს ისეთი რამ, რაც მის უფლებას აღემატება.

§20. ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია მუდმივად იმყოფებოდეს თავის ეპარქიაში. მას ეპარქიიდან წასვლა მხოლოდ კათოლიკოს-პატრიარქის ნებართვით შეუძლია.

§21. ეპარქიის მღვდელმთავარს არ ექვემდებარებიან ეპარქიის ტერიტორიაზე განლაგებული სტავროპიგიალური მონასტრები, სასწავლებლები და დაწესებულებანი.

§22. ეპარქიის მღვდელმთავარს უფლება აქვს საპატრიარქოსთან შეთანხმებით შექმნას და დაამტკიცოს საეკლესიო-საქველმოქმედო საზოგადოებანი, სამრევლოებთან არსებული მძობები და მათი წესდებები.

§23. ეპარქიის მღვდელმთავარს უნდა ჰყავდეს საეპარქიო საბჭო და დანიშნოს მისი წევრები და თანამშრომლები.

§24. ეპარქიის მღვდელმთავარი არის თავისი ეპარქიის საეკლესიო ქონების უმაღლესი ზედამხედველი, და იგი პასუხისმგებელია ამ ქონებაზე წმიდა სინოდისა და კათოლიკოს-პატრიარქის წინაშე.

§25. დაქვრივებულ ეპარქიას დროებით მართავს კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ დანიშნული მღვდელმთავარი. ამ დროს არ ტარდება არავითარი ღონისძიებანი საეპარქიო ცხოვრების რეორგანიზაციისათვის და არ ხდება არავითარი ცვლილებანი წინა მღვდელმთავრის მმართველობის პერიოდში დაწესებულ სამუშაოებში.

§26. ეპარქიის დაქვრივებისას საეპარქიო საბჭო დალუქავს საეპარქიო დახლს და ეველა დაწესებულებას; ხოლო საქართველოს საპატრიარქო გამოყოფს კომისიას, რომელიც რევიზიას გაუკეთებს ეპარქიის ქონებას და შეადგენს შესაბამის აქტს ახლად დანიშნული მღვდელმთავრისათვის გადასაცემად.

§27. საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავრების ხელდასმმა სრულდება მცხეთის სვეტიცხოვლის წმიდა ათორმეტთა მოციქულთა სახელობის საპატრიარქო ტაძარში.

§28. ეპარქიის მღვდელმთავარს აქვს თავისი ტვიფრი და ბუჭედი.

§29. სამოცდათხუთმეტი (75) წლის ასაკის მიღწევისას ეპარქიის მღვდელმთავარი ვალდებულია სთხოვოს კათოლიკოს-პატრიარქს პენსიაში გასვლის ნებართვა.

§30. ეპარქიის მღვდელმთავარს უფლება არა აქვს თვითნებურად შევიდეს და უნებართვოდ აღასრულოს მღვდელმოქმედება სხვის ეპარქიაში.

თავი VIII. საეპარქიო საბჭო §1. საეპარქიო საბჭო არის სათათბირო, კოლეგიალური ორგანო, რომელიც ეპარქიის მღვდელმთავარს ეხმარება ეპარქიის მმართველობაში და უშუალოდ მას ექვემდებარება.

§2. საეპარქიო საბჭოს დანიშნულებაა მღვდელმთავართან ერთად განიხილოს ეპარქიის მმართველობასთან დაკავშირებული საკითხები.

§3. საეპარქიო საბჭოს წევრებსა და მის თანამშრომლებს ნიშნავს და ათავისუფლებს მმართველი მღვდელმთავარი.

§4. საეპარქიო საბჭოს თავმჯდომარე არის ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§5. საეპარქიო საბჭოს წევრები არიან: მღვდელმთავარი, ოთხი სასულიერო და ორი საერო პირი. ისინი უნდა გამოირჩეოდნენ მაღალი ზნეობით, სულიერებით, შესაბამისი საღვთისმეტყველო განათლებით და ცხოვრებისეული გამოცდილებით.

§6. საეპარქიო საბჭოს სხდომები იმართება რეგულარულად, კვარტალში ერთხელ და საჭიროებისამებრ.

§7. საეპარქიო საბჭოს ჰყავს თავისი მდივანი, რომელსაც ნიშნავს ეპარქიის მღვდელმთავარი საბჭოს წევრთაგან. მდივანი პასუხისმგებელია სხდომებისათვის საჭირო მასალების მომზადებასა და სათანადო ოქმებისა და დოკუმენტაციის შედგენაზე.

§8. საეპარქიო საბჭოს სხდომების ოქმებზე ხელს აწერს საბჭოს ეველა წევრი.

§9. მმართველი მღვდელმთავარი არის ეპარქიის უმაღლესი სასამართლო ხელისუფალი. საეპარქიო საბჭო რჩევებითა და მოსახრებებით ეხმარება ეპარქიის მღვდელმთავარს სასამართლო ხელისუფლების განხორციელებაში.

§10. საეპარქიო საბჭო სათანადო განხილვის შემდეგ, სათათბირო ხმის უფლებით წარუდგენს ეპარქიის მღვდელმთავარს სასამართლო საქმეს. მმართველ მღვდელმთავარს გამოაქვს განაჩენი, როგორც ეპარქიის უმაღლეს სასამართლო ხელისუფალს.

§11. საეპარქიო საბჭოს ის წევრი, რომელსაც რაიმე პირადი ინტერესი აკავშირებს მოცემულ სასამართლო საქმესთან, მის განხილვაში არ მონაწილეობს.

§12. საეპარქიო საბჭო კომპეტენტურია განიხილოს შემდეგი სახის სასამართლო საქმეები:

1. სასულიერო პირთა და ერისკაცთა მიერ სარწმუნოებისაგან განდგომა;
2. მათ მიერ საეკლესიო და ზნეობრივი კანონების დარღვევა;
3. საეკლესიო ქორწინება და განქორწინება;
4. და სხვა საკითხები, რომლებიც ეხებიან საეკლესიო მართლწესრიგს.

§13. საეპარქიო საბჭოს სასამართლო საქმეებს იხილავს „საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო სასამართლოს შესახებ წესდების“ შესაბამისად.

თავი IX. ოლქები (სამთავარსუცესობები) §1. საქართველოს ეკლესიის ეპარქიები იყოფა ოლქებად (სამთავარსუცესობებად).

§2. ოლქების ხელმძღვანელები არიან მთავარსუცესები, რომლებსაც ნიშნავს და ათავისუფლებს ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§3. მთავარსუცესი არის ეპარქიის მღვდელმთავრის მიერ დანიშნული ზედამხედველი, რომლის მოვალეობაში შედის ოლქის ფარგლებში საეკლესიო მართლწესრიგის დაცვა.

§4. ოლქში გაერთიანებული სამრევლოების რაოდენობას განსაზღვრავს ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§5. ოლქის მთავარსუცესს უფლება აქვს მისდამი დაქვემდებარებულ ოლქში მოავგაროს უთანხმოებები სასულიერო პირთა, ეკლესიის თანამშრომელთა და, აგრეთვე, სასულიერო პირთა და ეკლესიის თანამშრომელთა შორის.

§6. ოლქის მთავარსუცესი შეიძლება იყოს საეპარქიო საბჭოს წევრი.

§7. ოლქის მთავარსუცესი უოველ წელიწადს ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარს წარუდგენს ანგარიშს დადგენილი ფორმით ოლქის მდგომარეობასა და თავისი მოღვაწეობის შესახებ.

§8. უოველ ოლქში სამღვდლოება თავისი წრიდან ირჩევს მოძღვართმოდვარს, რომელსაც ამტკიცებს ეპარქიის მღვდელმთავარი.

§9. მოძღვართმოდვარს სასულიერო პირებმა რეგულარულად უნდა ჩააბარონ აღსარება.

თავი X. სამრევლო §1. საქართველოს ეკლესიის ეპარქიები იყოფა ოლქებად, ხოლო ოლქები – სამრევლოებად.

§2. სამრევლო – ეს არის ტაძართან გაერთიანებული მართლმადიდებელ ქრისტიანთა საზოგადოება, რომელიც შედგება სამღვდლო და საერო პირთაგან, სამრევლო – ეს არის ეპარქიის ნაწილი, რომელიც იმყოფება ეპარქიის მღვდელმთავრის კანონიერი მმართველობის ქვეშ.

§3. სამრევლოს ხელმძღვანელობს ეპარქიის მღვდელმთავრის მიერ დანიშნული წინამძღვარი, რომელსაც მართა-გამგეობაში სამრევლო საბჭო ესმარება.

§4. ახალი სამრევლოების დაარსება ან სამრევლოს გაუქმება ხდება ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის ლოცვა-კურთხევით.

§5. სამრევლოს აუცილებლად უნდა ჰქონდეს ერთი ტაძარი ან სამლოცველო სახლი. სამრევლო ტაძრების, სამლოცველო სახლებისა და საუდრების აშენება, გამშვენება და შეკეთება ხდება ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის ნებართვით.

§6. სამრევლოში სამღვდლო ჰირს ნიშნავს და ათავისუფლებს ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§7. სამრევლოს სამღვდლო ჰირი — წინამძღვარი

1. სასურველია მუდმივად ცხოვრობდეს სამრევლოს ტერიტორიაზე; იგი ვალდებულია თვითნებურად არ მიატოვოს თავისი მრევლი, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სამრევლოში გავრცელებულია ეპიდემია ან სხვა რაიმე საფრთხე ემუქრება მას.

2. მუდმივად უნდა ატაროს სასულიერო წოდების შესაბამისი სამოსელი.

3. არ უნდა იყოს დაკავებული ისეთი საქმეებით, რომლებიც არ შეესაბამება სასულიერო წოდებას.

4. არ უნდა ესწრებოდეს სასულიერო წოდებისათვის შეუფერებელ განსართობ სანაწარმოებს.

5. მუდამ უნდა კითხულობდეს წმიდა წერილსა და წმ. მამათა შრომებს, ეცნობოდეს საღვთისმეტყველო ლიტურატურას, ქადაგებებს.

6. სათანადოდ უნდა აღასრულოს საეკლესიო ღვთისმსახურება და მღვდელმოქმედება.

7. უნდა იზრუნოს ტაძარსა და საეკლესიო შენობის გარემონტებასა და გამშვენებაზე.

8. უნდა იზრუნოს ღვთისმსახურებისათვის საჭირო ნივთების შეძენაზე, შენახვასა და დაცვაზე.

9. უნდა იზრუნოს საეკლესიო დისციპლინასა და ზნეობაზე, შენიშვნები და დარიკებები მისცეს დამნაშავეებს.

10. ზუსტად უნდა შეასრულოს ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის განკარგულებანი და მითითებანი.

11. უნდა იზრუნოს ავადმყოფებზე, ქვრივ-ობლებსა და გლახაკებზე.

12. უნდა აწარმოოს საეკლესიო საბუთები; წეროს სამრევლო მატიანე, იზრუნოს არქივის შევსებაზე.

13. უნდა იზრუნოს სამრევლო ბიბლიოთეკის მოწეობაზე.

14. ყველა მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტისას უნდა მიმართოს ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარს ან ოლქის მთავარსუცესს.

15. უნდა ებრძოდეს სამრევლოში გავრცელებულ ცრურწმენასა და მწვალებლობას.

16. ზედამხედველობა უნდა გაუწიოს საეკლესიო თანამშრომლების მიერ თავიანთი მოვალეობის სათანადოდ აღსრულებას.

17. უნდა იზრუნოს საეკლესიო ქონებაზე, აწარმოოს საინვენტარიზაციო წიგნი. იგი პასუხისმგებელია ეპარქიის მღვდელმთავრის, კათოლიკოს-პატრიარქისა და წმ. სინოდის წინაშე საეკლესიო ქონებაზე.

18. უნდა მოიწვიოს სამრევლო საბჭოს სსდომები თვეში ერთხელ.

19. უნდა მოიწვიოს სამრევლოს კრება წელიწადში ერთხელ, რომელსაც თვითონ თავმჯდომარეობს.

20. უნდა წარუდგინოს ოლქის მმართველსა და ეპარქიის მღვდელმთავარს ყოველწლიური ანგარიში სამრევლოს მდგომარეობისა და თავისი მოღვაწეობის შესახებ.

§8. სამრევლოს სამღვდლო ზირს – წინამძღვარს შეუძლია შეეულება აილოს და დატოვოს თავისი სამრევლო ერთი თვით, ეპარქიის მღვდელმთავრის ლოცვა-კურთხევით.

§9. მრევლის ყოველი წევრი უნდა იყოს მართლმადიდებელი აღმსარებლობის ზირი, რომელსაც ცოცხალი კავშირი აქვს თავის სამრევლო ტაძართან.

§10. მრევლის ყოველი წევრი ვალდებულია დაესწროს ღვთისმსახურებას, რეგულარულად ჩააბაროს აღსარება და ეზიაროს, დაიცვას საეკლესიო კანონები, ისწრაფოდეს სულიერ-ზნეობრივი სრულყოფისაკენ და იღვწოდეს სამრევლოს კეთილდღეობისათვის.

§11. სამრევლოს კრების წევრები არიან ამ სამრევლოს წევრი სასულიერო და საერო ზირები.

§12. სამრევლო კრება, ერთი (1) წლის ვადით ირჩევს სამრევლო საბჭოს წევრებს, რომლებსაც ამტკიცებს ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავარი.

§13. სამრევლო საბჭო შედგება ეკლესიაში მომსახურე ყველა სასულიერო და სამი საერო ზირისაგან.

§14. სამრევლო საბჭოს თავმჯდომარე არის სამრევლოს წინამძღვარი.

§15. მღვდელმთავართან შეთანხმებით სამრევლო საბჭო საერო ზირთაგან ერთი წლის ვადით ნიშნავს მნეს, რომელიც აღრიცხავს ეკლესიის შემოსავალ-გასავალს, რისთვისაც იქმნება სპეციალური წიგნი. ყოველთვიურად სამრევლო საბჭო აკონტროლებს სამრევლოს ფულად და მატერიალურ სახსრებს. დარღვევის შემთხვევაში დამნაშავეს წინამძღვრის წარდგინებით მღვდელმთავარი ადებს სასჯელს ან ათავისუფლებს მას.

§16. წინამძღვრის გარდაცვალების ან სხვაგან გადაყენების შემთხვევაში სამრევლო საბჭო ამოწმებს სამრევლოს ქონებას; აღწერს და შეადგენს შესაბამის აქტს, რომელსაც გადასცემს ეპარქიის მღვდელმთავარსა და მის მიერ დანიშნულ წინამძღვარს.

§17. სამრევლო საბჭო ანგარიშვალდებულია ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის წინაშე.

§18. ყოველ სამრევლოს უკავია განსაზღვრული ტერიტორია (ქალაქების სამრევლოების გარდა), რომლის საზღვრების შეცვლის უფლება მხოლოდ ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარს აქვს.

§19. სამრევლოს გაუქმების შემთხვევაში მისი კუთვნილი ქონება გადადის ეპარქიის მფლობელობაში.

§20. სამრევლოს წინამძღვარს აქვს შესაბამისი ტვიფრი და ბეჭედი.

თავი XI. მონასტრები §1. მონასტერი არის სავანე, რომელშიც ცხოვრობს და მოღვაწეობს ბერების ან მონაზვნებისაგან შემდგარი კრებული. ამ კრებულის ბერები ან მონაზვნები გაერთიანებულნი არიან უპოვრების, უქორწინებლობისა და მოწილების აღთქმით და თავისი ცხოვრება მიძღვნილი აქვთ უბიწოებისა და ლოცვისადმი.

§2. მონასტრების დაარსების ნებართვას იძლევა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, ან წმ. სინოდი ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის წარდგინებით და კანონიერი პროცედურის დაცვით.

§3. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს აქვს უფლება სტავროპოლიტური მონასტრების დაარსებისა საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში შემავალ მთელ ტერიტორიაზე.

§4. სტავროპოლიტური მონასტრები შედიან უშუალოდ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის იურისდიქციაში.

§5. ეპარქიის ტერიტორიაზე არსებული სხვა მონასტრები ექვემდებარებიან მმართველი მღვდელმთავრის იურისდიქციას.

§6. მონასტრები სარგებლობენ იურიდიული პირის უფლებით, აქვთ ბუჭედი და ტვიფრი.

§7. საქართველოს ეკლესიის ეველა მონასტრის შევსება ხდება მმართველი მღვდელმთავრის ლოცვა-კურთხევის თანახმად მართლმადიდებელი აღმსარებლობის პირებით, რომელთაც ბერ-მონაზვნური ცხოვრების სურვილი აქვთ.

§8. მონასტრები თავის მოღვაწეობას ახორციელებენ „საქართველოს ეკლესიის მონასტრებისა და ბერ-მონაზვნობის შესახებ დებულების“ თანახმად. ეოველ მონასტრს შეიძლება ჰქონდეს თავისი სპეციფიკური ტიპიკონი, მაგრამ იგი უნდა შეესაბამებოდეს „დებულებას“ და დამტკიცებული უნდა იყოს კათოლიკოს-პატრიარქის ან წმიდა სინოდის მიერ.

§9. მონასტრებს უფლება აქვთ ჰქონდეთ მეტოქები, რომელთა დაარსების ნებართვას იძლევა კათოლიკოს-პატრიარქი ან წმ. სინოდი. მეტოქი ეწოდება ტაძარს, თავისი კუთვნილი შენობა-ნაგებობით, რომელიც იმყოფება მონასტრის გამგებლობაში, მაგრამ მდებარეობს მის საზღვრებს გარეთ (შესაძლებელია სხვა ეპარქიის ტერიტორიაზე). მეტოქის მოღვაწეობა რეგულირდება „საქართველოს ეკლესიის მონასტრებისა და ბერ-მონაზვნობის შესახებ დებულებით“, აგრეთვე იმ მონასტრის ტიპიკონით, რომლის კუთვნილებასაც ეს მეტოქი წარმოადგენს. მეტოქი შედის იმ მღვდელმთავრის იურისდიქციაში, რომელი ეპარქიის ტერიტორიაზეც იგი მდებარეობს.

თავი XII. საეკლესიო ფინანსები და ქონება §1. საქართველოს ეკლესია უზრუნველყოფს თავის მატერიალურ მოთხოვნილებებს თვითდაფინანსების საფუძველზე.

§2. მისი ფინანსები იქმნება: მორწმუნეთა ნებაყოფლობითი შემოწირულობით, საეკლესიო წესების აღსრულების შემოწირულობით, საეკლესიო საწარმოების მიერ გამოშვებული პროდუქციის რეალიზაციით და სხვა საეკლესიო-სამეურნეო საქმიანობით.

§3. ცენტრალური საეკლესიო ბიუჯეტი საპატრიარქოში იქმნება ეპარქიების, სტავროპოლიტური მონასტრებისა და სხვა საეკლესიო-სამეურნეო დაწესებულებების მიერ გადარიცხული ფულადი სახსრებით, რომლის პროცენტულ რაოდენობას განსაზღვრავს წმ. სინოდი.

§4. საერთო-საეკლესიო ფინანსების განმკარგავნი არიან სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და წმ. სინოდი.

§5. საპატრიარქოს განყოფილებების დაწესებულებების დაფინანსება ხდება საერთო-საეკლესიო სახსრებიდან, გარდა იმ განყოფილებებისა, რომლებსაც შესწევთ თვითდაფინანსების უნარი.

§6. ეპარქიის ბიუჯეტი იქმნება სამრევლოების, მონასტრებისა და საეპარქიო-სამეურნეო დაწესებულებების შემოსავლიდან წმ. სინოდის მიერ დადგენილი პროცენტის გადარიცხვით.

§7. საერთო-საეპარქიო ფულადი სახსრების განმკარგავი ბიუჯეტის ფარგლებში არის მმართველი მღვდელმთავარი, რომელიც აწარმოებს საეკლესიო დანიშნულებით გაცემული თანხის აღრიცხვას.

§8. სამრევლოების ფულადი სახსრები იქმნება: მორწმუნეთა ნებაყოფლობითი შემოწირულობების და საპატრიარქოდან გაცემული სანთლის, საეკლესიო ლიტურატურის და სხვა ნივთიების რეალიზაციით მიღებული შემოსავლისაგან.

§9. სამრევლოს ფულადი სახსრების განმკარგავი ბიუჯეტის ფარგლებში არის სამრევლო წინამძღვარი და სამრევლო საბჭო.

§10. მონასტრების ფულადი სახსრები იქმნება ისევე, როგორც სამრევლოებისა. მათი განმკარგავი ბიუჯეტის ფარგლებში არის მონასტრის წინამძღვარი.

§11. სასულიერო სასწავლებლების დაფინანსება ხდება იმ ეპარქიის საერთო-საეკლესიო ფულადი სახსრებიდან, სადაც მდებარეობს ეს სასწავლებელი და სასწავლებლის დაქვემდებარებაში მყოფი სამეურნეო დაწესებულებების შემოსავლიდან.

§12. სასულიერო სასწავლებლების ხარჯთაღრიცხვას ამტკიცებს ეპარქიის მღვდელმთავარი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან შეთანხმებით.

§13. სასულიერო სასწავლებლის ფულადი სახსრების განმკარგავი ბიუჯეტის ფარგლებში არის რექტორი და პედსაბჭო.

§14. საეკლესიო თანხები ინახება ბანკში შესაბამისი საეკლესიო დაწესებულების სახელზე.

§15. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი და წმიდა სინოდი ახდენენ საერთო-საეკლესიო და საეპარქიო ფულადი სახსრებისა და ქონების რევიზიას. ასეთი რევიზიის განხორციელებისათვის მათ მიერ იქმნება სპეციალური სინოდალური კომისია.

§16. საქართველოს საპატრიარქოსა და სტავროპოლიტალური მონასტრების ფულადი სახსრებისა და ქონების რევიზიას ახდენს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ დანიშნული კომისია.

§17. ეპარქიის სამრევლოების, მონასტრებისა და დაწესებულებების ფულადი სახსრებისა და ქონების რევიზიას ახდენს კათოლიკოს-პატრიარქის ან ეპარქიის მმართველი მღვდელმთავრის მიერ დანიშნული სარევიზიო კომისია.

§18. საქართველოს ეკლესიის ეპარქიებს, მონასტრებს, სამრევლოებს, საეკლესიო დაწესებულებებს, სასულიერო სასწავლებლებს, საეკლესიო-სამეურნეო დაწესებულებებს უფლება აქვთ ფლობდნენ უძრავ-მოძრავ ქონებას, მიწის ნაკვეთს, აიღონ არენდით, ააშენონ და შეიძინონ შენობა-ნაგებობები და სხვ. კათოლიკოს-პატრიარქის კურთხევით აქვთ უფლება ქადაგებისათვის ისარგებლონ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით და სხვ.

§19. საეკლესიო ქონების მართვა და განკარგვა ხდება საეკლესიო კანონების, სახელმწიფოში მოქმედი კანონმდებლობის და „საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის რეგულაციის“ თანახმად.

§20. საქართველოს საპატრიარქოსა და ეპარქიების ბიუჯეტში შემოსავლებიდან გადასარიცხ პროცენტს ადგენს საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდი.

§21. ეპარქიების, მონასტრების, სამრევლოებისა და სხვა საეკლესიო დაწესებულებების ფულადი სახსრები მღვდელმთავრებისა და წინამძღვრების მიერ მხოლოდ საეკლესიო მიზნებისათვის უნდა იქნეს გამოყენებული.

§22. ეკლესიაში აკრძალულია ისეთი სანთლებისა, ან სხვა საეკლესიო ნივთების გაყიდვა, რომლებიც არ არის დამზადებული საპატრიარქოს სამეურნეო დაწესებულებების მიერ.

§23. საქართველოს ეკლესიის მთელ კანონიურ ტერიტორიაზე სანთლების, საეკლესიო ლიტურჯისა თუ სხვა ნივთების რეალიზაცია ხდება საპატრიარქოს მიერ დადგენილი ფასების მიხედვით.

თავი XIII. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლები §1. საქართველოს ეკლესიის სასულიერო სასწავლებლები წარმოადგენენ უმაღლეს და საშუალო სპეციალურ სასწავლო დაწესებულებებს, რომლებიც ამზადებენ:

1. ღვთისმსახურთა კადრებს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის.
2. სამეცნიერო და პედაგოგიურ კადრებს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭიროებისათვის.
3. საღვთისმეტყველო საგნების კვალიფიციურ პედაგოგიურ კადრებს უმაღლესი და საშუალო საერო სასწავლებლებისათვის.

§2. საქართველოს ეკლესიის საეკლესიო სასწავლებლები: გიმნაზიები, ლიცეუმები, სკოლები, საბავშვო ბაღები და სხვ. წარმოადგენენ საშუალო და დაწვებით სასწავლო დაწესებულებებს, რომლებიც ემსახურებიან მომავალი თაობის მართლმადიდებელი საწმუნოებით აღზრდას.

§3. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლები ექვემდებარებიან სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უმაღლეს მმართველობას.

§4. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლები კანონიკურად შედიან იმ მმართველი მღვდელმთავრის იურისდიქციაში, რომლის ეპარქიის ტერიტორიაზეც ისინი არიან გალაგებული.

§5. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლების დაარსება და გაუქმება ხდება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ბრძანებით.

§6. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლების მართვა და მოღვაწეობა ხდება „საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო სასწავლებლების შესახებ რეგულაციის“ საფუძველზე.

§7. სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლებისათვის სასწავლო პროგრამას ადგენს საპატრიარქოსთან არსებული სასწავლო კომიტეტი.

§8. საპატრიარქოსთან არსებული სასწავლო კომიტეტი ვალდებულია შეამოწმოს სასწავლო პროცესის მიმდინარეობა სასულიერო და საეკლესიო სასწავლებლებში და ზედამხედველობა გაუწიოს პროგრამების განხორციელებას.

თავი XIV. საპენსიო ანაზღაურების შესახებ §1. საქართველოს ეკლესია სასულიერო პირებისა და თანამშრომლების საპენსიო ანაზღაურებას აწარმოებს „საეკლესიო პენსიის შესახებ დებულების“ საფუძველზე.

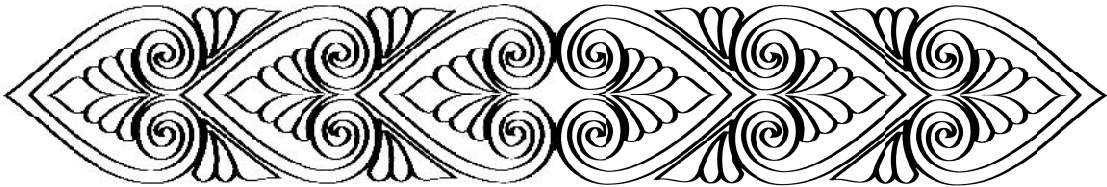
თავი XV. „საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებაში“ ცვლილებების შეტანის შესახებ §1. „საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება“ ძალაშია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოებული კრების მიერ მისი მიღებისთანავე.

§2. ადრე არსებული „დებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის შესახებ“ გაუქმებულია.

§3. „საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულებაში“ ცვლილებების შეტანის უფლება აქვს მხოლოდ საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდს.

გადმოებეჭდილია წიგნიდან - „საქართველოს ავტოკეფალური, მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება“, მცხეთა, სვეტიცხოველი, 1995.

2002 წლის 17 ოქტომბრის წმიდა სინოდის დადგენილებით ზემოაღნიშნულ ეპარქიებს დაემატა რამდენიმე ახალი ეპარქია და კანონიზებულ იქნა ახალი წმიდანები, მათ შორის წმიდა კირიონ კათალიკოსი, კლარჯელი მამები, ექვთიმე თაყაიშვილი და სხვ.

„ბარგატ მეფის სიგელი“

ქუთაისის საეკლესიო კრება (ღაახლ. 1058 წ.)

საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის დროს სამეფოს დედაქალაქ ქუთაისში შედგა კრება. მასზე შეკრებილმა ეკლესიის უმაღლესმა იერარქებმა განიხილეს ერთი საეკლესიო სადავო საკითხი, ამიტომაც შესაძლებელია ამ კრებას საეკლესიო ვუწოდოთ, თუმცა კი იგი შედგა სამეფო სასახლეში „დარბაზის კარზე“.

ბაგრატ IV წერდა: „შეკრიბენ კარსა დარბაზისა ჩუენისასა მღვდელ-მოდღვარნი, ერისთავთ-ერისთავნი, ერისთავნი და ყოველთა ხევთა ზემოთა და ქუემოთა აზნაურნი, მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი და დავსხენით წინაშე ჩუენსა“.²²³

დარბაზს ეძახდნენ სამეფო სასახლის იმ ოთახს, სადაც სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საქმეთა გამო მეფის თანდასწრებით სხდომა იმართებოდა ხოლმე, ამიტომაც „დარბაზი“ შემდგომ ეწოდა საქართველოს სახელმწიფოს უზენაეს ორგანოს.²²⁴

სამეფო დარბაზის წევრებად ყოფილან უმაღლესი სამღვდელოებისა და საერო ხელისუფალთა წარმომადგენლები იურისტ აზნაურებთან ერთად.²²⁵ ამ უკანასკნელთ „მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი“ ეწოდებოდათ.

ივანე ჯავახიშვილი წერს, რომ „ხელმწიფის კარის გარიგების ცნობითაც სახელმწიფო დარბაზის სხდომებს ესწრებოდნენ ვაზირები თავიანთი თანაშემწეებითურთ, უმაღლესი სამღვდელოება კათალიკოზისა და მოძღვართ-მოძღვრის მეთაურობით, მნიშვნელოვანი მონასტრების წინამძღვარნი, საქვეყნოდ გამრიგეთაგან – კი უფროსი მოხელეები“.²²⁶

„დარბაზის კარს“ არათუ უფლება ჰქონია გაერჩია საეკლესიო საკითხები, არამედ, როგორც თამარის ისტორიკოსი წერს: „მონასტერნი და საეპისკოპოსონი და ყოველნი ეკლესიანი წესსა და რიგსა ლოცვისა და ყოვლისა საეკლესიოდასა განსაგებელსა დარბაზის კარით მიიღებდიან, ვითარცა კანონსა უცდომელსა და ყოვლად შუენიერსა და დაწყობილსა კეთილწესიერებასა ლოცვისა და მარხვისასა“.²²⁷

სახელმწიფო მმართველობის უზენაესი ორგანო „დარბაზის კარი“ კანონმდებელი ყოფილა ეკლესიისთვისაც, ივანე ჯავახიშვილს „ქართლის ცხოვრების“ აღნიშნული ცნობა გაზვიადებულად მიაჩნია, რადგანაც სამღვდელოება თავის სფეროში დამოუკიდე-

²²³ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 33; ²²⁴ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. VII, 1984, გვ. 179; ²²⁵ იქვე, გვ. 181; ²²⁶ იქვე, გვ. 182; ²²⁷ ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 40.

ბლად მოქმედებდა, მაგრამ რადგანაც „დარბაზის კარზე“ საერო საქმეთათვისაც კი უზენაესი კანონმდებელი მეფესთან ერთად ეკლესიის უმაღლესი იერარქია – „საეკლესიო მთავრობა“ იყო, ამიტომაც ამ ცნობას შეიძლება ვენდოთ და არ მივიჩნიოთ რომელიმე კერძო შემთხვევად.

საერთოდ, საეკლესიო კრებას მეფე იწვევდა. ასე მოქცეულა გუარამ მამფალი, დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, თუმცა იყო გამონაკლისიც, საეკლესიო კრების გამართვა „ქართველ სამღვდელთა მეთაურის დაუკითხავადაც შეეძლო, სწორედ თვით მეფის წინააღმდეგაც შეკრებილიყო. ასეთი თვისების იყო, მაგალითად, საეკლესიო კრება გიორგი III-ის დროს.²²⁸ მეფის წინააღმდეგვე იყო მიმართული 1263 წ. ახალი დროის საეკლესიო კრების დადგენილება და უეჭველია მეფის ნებადაურთველად იქნებოდა შეყრილი.²²⁹ ჩვეულებრივ კი, როცა ეკლესიასა და მთავრობას შორის უთანხმოება არ არსებობდა, საეკლესიო კრების შეყრის ბრძანების გამცემი მეფე იყო ხოლმე“.²³⁰

მართალია, კრებას მეფე იწვევდა და იგი კრებას ესწრებოდა სხვა საერო ხელისუფლებთან ერთად, მაგრამ საეკლესიო საკითხთა გარჩევის დროს „მეფეს უკვე არავითარი უფლება არ ჰქონდა სჯა-ბაასში მონაწილეობის მიღებისა“.²³¹ კრება იღებდა დადგენილებას – გადაწყვეტილებას, მას გადასცემდნენ მეფეს და მეფე ვალდებული იყო იგი აესრულებინა. „ამგვარად საეკლესიო კრებას განგების ხელისუფლება ჰქონდა, მეფეს კიდევ აღმასრულებელი“.²²⁸

საქართველოს მეფეს პირადად, ერთპიროვნულად ნება არ ჰქონდა კანონის გამოცემისა, მართალია, „საქართველოს მეფის უზენაეს უფლებას სამართლის დადება და ქმნა, ანუ კანონმდებლობა და უზენაესი მარ-

თლმსაჯულება შეადგენდა, მაგრამ მარტო თვითონ მეფეს საქართველოში არას დროს ახალი კანონი არ დაუდვია, არამედ ყოველთვის დარბაზის ერთა თანამშრომლობითა და განჩინებით“.²³² მაშასადამე, საქართველოში კანონმდებელი იყვნენ „დარბაზის ერნი“, ანუ დარბაისელები. მათ შორის თანამდებობრივად უპირველესნი იყვნენ „კათალიკოზნი, ჭყონდიდელი, მოძღვართ-მოძღვარი“ და სხვა სასულიერო, აგრეთვე, ცხადია, საერო პირები „ხელოსანნი“ და „უხელონი“. მაშასადამე, საქართველოს ეკლესიის უმაღლესი წოდების მქონე მღვდელმთავრები, მათ შორის ქართლისა და აფხაზეთის კათალიკოსები, ჭყონდიდელი და მოძღვართ-მოძღვარი საქართველოს სახელმწიფოს კანონმდებელი იყვნენ და სხვა დარბაისლებთან ერთად, ცხადია, მეფის ხელისუფლების ქვეშ. ამიტომაც არაა გასაკვირი მემათიანის სიტყვა იმის შესახებ, რომ ეკლესია „საეკლესიო განსაგებელსა დარბაზის კარით მიიღებდნენ“, დარბაზის კარის მოწვევის დროს იქ მუდამ იმყოფებოდა ქართული ეკლესიის სინოდი – კათალიკოზები და უმაღლესი მღვდელმთავრები. ამიტომაც შეიძლება ვთქვათ, რომ დარბაზი საეკლესიო საკითხთა გადაჭრის დროს წარმოადგენდა სინოდს, ანუ ეკლესიის კანონმდებელს, ხოლო საერო, საქვეყნო საქმის გადაჭრის დროს ჩვეულებრივ სახელმწიფო საკანონმდებლო ორგანოს. მეფეს შესაბამის აპარატთან ერთად აღმასრულებელი ფუნქციები ეკისრებოდა. მეფე ერთ შემთხვევაში კანონმდებელს წარმოადგენდა დარბაზთან ერთად, მეორე შემთხვევაში კი – აღმასრულებელს მთავრობის წევრებთან ერთად.

ამგვარი მდგომარეობის გამო სამხრეთ საქართველოში მდებარე ოპიზისა და მიჯნაძორის მონასტერთა შორის სადავო საკითხების გადასაჭრელად მეფე ბაგრატ IV-ს მოუ-

²²⁸ ქრონიკები, I, გვ. 265; ²²⁹ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ VI, გვ. 58-61, ქრონიკები, II, გვ. 164-166; ²³⁰ იქვე, გვ. 167; ²³¹ იქვე, გვ. 168; ²³² იქვე, გვ. 169.

წვევია დარბაზი. როგორც აღინიშნა, საეკლესიო საკითხთა გადაჭრის დროს დარბაზი წარმოადგენდა საეკლესიო კრებას. ოპიზისა და მიჯნაძორის მონასტრები ერთმანეთს მიწა-წყლის საზღვარს ედავებოდნენ. ორივე მხარეს ჰქონდა თავისი სიმართლის დამამტკიცებელი საბუთები, არქანჯელო ლამბერტის ჩაუწერია სამხრეთ საქართველოში გადმოცემა, რომლის მიხედვითაც იშხანის ტაძარი ბართლომე მოციქულის მიერ დაარსებულად მიიჩნეოდა, მაშასადამე, მხარეც მის მიერ იქნებოდა მოქცეული. მიჯნაძორელებს ბაგრატ მეფის კარზე წმიდა ბართლომე მოციქულის ნაწილები ჩაუსვენებიათ წმიდა პეტრესა და პავლეს ხატებთან ერთად. თავიანთი სიმართლის დასამტკიცებლად მიუტანიათ გურგენ ერისთავთა ერისთავის, გურგენ მეფეთ მეფის, ბაგრატ კურაპალატისა და ბაგრატ IV-ის მამის მეფე გიორგის მიერ გაცემული სიგელები, დამოწმებულნი კათალიკოსთა და მღვდელმთავართა მიერ. ოპიზელ ბერებს მხოლოდ გუარამ მამფალის მიერ დაწერილი საბუთი ჰქონიათ. როგორც აღინიშნა, ორი მონასტერი ერთმანეთს „ებრძოდა“ „ტყეთა და ზღვართათვის“. მეფე წერს, – „ჩუენ ესე შფოთი მათი გვიმძიმა, რავდენ იგინი წმიდანი უდაბნონი მშვიდობისა და დაწყნარებისა და ჩუენ მეფეთა ლოცვისათვის აღშენებულნი არიან“.²³³

დარბაზზე, რომელთა წევრების შესახებ ზემოთ ვისაუბრეთ, მოუსმენიათ ორივე მონასტრის საბუთები – „დაწერილები“, შემდგომ მოუსმინეს თითოეული მხარის წარმომადგენელს. მიჯნაძორელებს მრავალი მეფის და ხელისუფლის მიერ დამტკიცებული საბუთი ჰქონდათ – „ხელნი ამათნი მრავალნი და მტკიცენი იყვნენ“, ხოლო ოპიზრებს მხოლოდ ერთი – გუარამ მამფალისა. გარდასულ მეფეთა და ხელისუ-

ფალთა მიერ გაცემული წყალობის (შეწირულობის) დარღვევას, ჩანს, ერქვა „გატეხა“. დარბაზსა და მეფეს არ უნებებიათ მათი „გატეხა“, რადგანაც მიიჩნეოდა, რომ ეს ძველი, აწ უკვე გარდაცვლილი მწყალობლების „სულს დაამძიმებდა“. მაშასადამე, მიჯნაძორელებს დარბაზობაზე გაუძარჯვიათ, ხოლო ოპიზელები დამარცხებულან. მეფე წერს, არ გვინდოდა, რომ „ოპიზარნი უნუგეშინისცემოდ გაგვეშენეს, იგინი შეწუხდებოდენ და ჩვენ ბრალად შევინახეთ“. მათი „გულსავსობისათვის“ მეფეს გადაუწყვეტია მიეცა დამარცხებული მონასტრისათვის საკუთარი სოფელი ბირევანი. ჩანს, ამ სოფლის შემოსავალი ხმარდებოდა მეფის ერთ-ერთი „სამამასახლოდსოსა სამსახურებელსა“, ე.ი. სამამასახლისოს ხარჯებს. ამის შემდეგ ამ სოფლის შემოსავალი მოხმარდებოდა ოპიზელი ბერების ტრაპეზს. მიეცა მათ „სატრაპეზოდ“. ეს ბრძანება მეფისა უნდა დაემტკიცებინა ქართლის კათალიკოსს, მღვდელმთავრებს, საეროდან კი შემდგომი თაობის მეფეებს, ერისთავთ ერისთავებს, „ტაომსა და კლარჯეთის ტანუტერებს“ და სხვებს. აღსანიშნავია, რომ ტაოსა და კლარჯეთში ძველი დროიდან შემორჩენილა სომხური სამოხელეო ტერმინი, მაგალითად, „ტანუტერი“ და სხვა, მაგრამ ტაო-კლარჯეთში მდებარე აღნიშნული მონასტრის სადავო მიწაზე არსებული ტოპონიმები სრულიად ქართულია: „სამწყურის წყალი, შავშეთის წყალი, ტიხარის კლდე, ეჟვანთა ქედი, დიდუბის ხერთვისი, საქათმის კარი, ერთკარი, სალესველთა“. აქედან უნდა ვიფიქროთ, რომ ტოპონიმები ძველ დროს სომხურენოვანი რომ ყოფილიყო, შეუცვლელად ძველებურადვე დარჩებოდა სიგელის დაწერის დროისათვის, ისევე როგორც უცვლელი დარჩა სომხურენოვანი სამოხელეო ტერმინი –

²³³ სიგელი ბაგრატ IV-ისა ოპიზართა და მიჯნაძორელთა სამამულე დავის გამო, 1027-1072 წ.წ., ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, 1965, გვ. 8.

ტანუტერი. ეს უკანასკნელი, ჩანს, ტაოსა და მიმდებარე ქართული მხარეების სომხეთის სახელმწიფოში ყოფნის დროიდან შემორჩენილა (VI-VII სს.). ქართულენოვანი ტოპონიმები მხარეთა მოსახლეობის ეთნიკურ ქართველობაზე მიუთითებს იმ დროსაც, როცა ისინი საქართველოსთან ჯერ კიდევ არ იყვნენ გაერთიანებულნი.

ბაგრატ IV-ის აღნიშნულ სიგელში ნათქვამია, რომ დარბაზის კრებაზე შეიკრიბნენ „ყოველთა ხევთა ზემოთა და ქვემოთა აზნაურნი“.²³⁴ „ზემო საქართველო“ – ზემო ქვეყანა აღმოსავლეთ საქართველოს ერქვა. 1786 წლის წყალობის წიგნში ანტონ I კათალიკოსი თავის თავს „ზემოსა საქართველოს“ კათალიკოს-პატრიარქს უწოდებს.²³⁵

დასავლეთ საქართველოს „ქვემო“ ერქვა, ხოლო ერთად ორივე საქართველოს (ე.ი. ზემოსა და ქვემოს) – „ორთავე საქართველო“ - 1786 წლის წყალობის წიგნს ამტკიცებს „ორთავე საქართველოს უფლისწული მეფის ძე გიორგი“.²³⁶

1790 წელს შედგენილ „ერთობის“ ტრაქტატში „ქვემო ივერია“ ეწოდება დასავლეთ საქართველოს „გარწმუნებთ ყოვლისა საიმერეთოსა მეფესა... მთავარსა ოდიშისა... მთავარსა... გურიისა და ერთობით თავადთა, აზნაურთა და ერთა ქვემოდსა ივერიისათა“.²³⁷

ამავე დოკუმენტში აღმოსავლეთ საქართველოს „ზემო ივერია“ ეწოდება – „გარწმუნებთ უმაღლესსა მეფესა ქართლისა, კახეთისა და სხვათა... თავადთა კეთილშობილთა ერთა ზემოდსა ივერიისათა“.²³⁸

საერთოდ, საუკუნეთა მანძილზე საქართველოს ორ გეოგრაფიულ „ზემო და ქვემო“ ნაწილებად ყოფდნენ – „ზემოს“ XII ს-ის შემდგომ შეესაბამებოდა „ამერი“, „ქვემოს“ კი – „იმერი“.

ახლად გაერთიანებული საქართველო XI ს-ში შედგებოდა ორი სამეფოსაგან. ესენი იყვნენ „აფხაზთა სამეფო“ და „ქართველთა სამეფო“. ბაგრატ III ამ ორი სამეფოს ხელმწიფე იყო, ხოლო დედაქალაქი ქუთაისში იმყოფებოდა. სიადვილისათვის ერთ სამეფოს „ქვემო მამულს“ უწოდებდნენ, მეორეს კი „ზემოს“ – „ზედა“ს კერძს“, ქუთაისის ეკლესიის კურთხევის დროს „შემოიკრიბნა... ყოველნი დიდებულნი ზემონი და ქვემონი მამულისა და სამეფოსა მისსა მყოფნი“.²³⁹ ლიპარიტ ბაღვაშიმა ბერძენთა დახმარებით ბაგრატ IV-ს წაართვა აღმოსავლეთ საქართველოს ყველა მთავარი ციხესიმაგრე – არტანუჯი, ყველი, უფლისციხე, ბირთვისი, კლდეკარი. მემატეანის აზრით, ლიპარიტი აღმოსავლეთ საქართველოს მფლობელად იქცა – „მოირჭუნა ლიპარიტ ზემოსა ქვეყანასა და აღიხუნა ციხენი“;²⁴⁰ „ლიპარიტ მოირჭუნა ზემოსა კერძსა დაუფლებად“;²⁴¹ თუ მთელ აღმოსავლეთ საქართველოს, ანუ „ზემო ქვეყანას“ დაეუფლა ლიპარიტი, რაღა დარჩა მეფეს? მემატეანე პასუხობს, – „ხოლო ბაგრატს აქუნდა ქვემოთი დაწყობით“²⁴¹ მაშასადამე, ლიხს ქვემოთი ქვეყანა, ანუ „ქვემო საქართველო“ მეფეს დარჩა იმჟამად, მაგრამ შემდგომ ლიპარიტი დამარცხდა, ამიტომაც ბაგრატ IV „ეუფლა ზემოსა და ქვემოსა თავის მამულსა“;²⁴² ამიტომაც, როდესაც ბაგრატ IV ოპიზისა და მიჯნადორის მონასტერთა შორის დავის გადაჭრის შემდეგ, წერს - „შეეკრიბენ... ყოველთა ხევთა ზემოთა და ქვემოთა აზნაურნი“, აქ „ზემოს“ ქვეშ, როგორც აღინიშნა, აღმოსავლეთ საქართველოში მდებარე მამულები, ანუ ხევები იგულისხმება, ხოლო „ქვემოთას“ ქვეშ დასავლეთ საქართველოში – ლიხის ქედის ქვემოთ მდებარე ხევების

²³⁴ ძეგლ, II, გვ. 8; ²³⁵ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 965; ²³⁶ იქვე, გვ. 963; ²³⁷ ქართლი სამართლის ძეგლები, ტ. II, 1965, გვ. 502; ²³⁸ იქვე, გვ. 503; ²³⁹ მატეანე ქართლისა, ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 28; ²⁴⁰ ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 303; ²⁴¹ იქვე, გვ. 304; ²⁴² იქვე, გვ. 296.

მამულები. დავით აღმაშენებელმა უანდერბა თავის შვილს დემეტრეს საგანძურნი „მივეც საჭურჭლენი ჩემნი ზემონი და ქვემონი“.²⁴³ ე.ი. მეფეს ორი „საჭურჭლე“, ანუ საგანძური ჰქონია, ერთი „ზემო“, ანუ აღმოსავლეთ საქართველოში, მეორე „ქვემო“ – დასავლეთ საქართველოში.

„ზემო და ქვემო“, „იმერი და ამერი“ მრავალ დოკუმენტში გვხვდება, ეს ეკლესიის ისტორიისათვის იმითაა საინტერესო, რომ ქართლის საკათალიკოსოს უცხოელები „ზემო ივერიის საარქიეპისკოპოსოს“ უწოდებდნენ, აფხაზეთის საკათალიკოსოს კი „ქვემო ივერიის საარქიეპისკოპოსოს“.²⁴⁴

საქართველოს ნაწილებს „ზემო“ და „ქვემო“ უნდა დარქმეოდა არა გაერთიანებ-

ის ეპოქაში, არამედ უძველეს დროსვე, მაგალითად, ნ. ბერძენიშვილი ქართლის ცხოვრებაში დაცული VII ს-ის შესაბამისი ცნობის – „შეთქვეს ყოველნი ერისთავნი ქართლისანი ზემონი და ქვემონი,²⁴⁵ წერს: „გვაქვს საბუთი ვიფიქროთ „ზემონი“-ში ივულისხმებოდა ქართლის ერისთავები, „ქვემონი“-ში ეგრიისის, არაგვეთის და ეგრიისწყალს ქვემოთი“.²⁴⁶

ქუთაისის საეკლესიო კრებამ, რომელსაც აღმოსავლეთ-დასავლეთ საქართველოდან მოწვეული იურისტები („მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი“) და სასულიერო პირები ესწრებოდნენ, მიუკერძოებლად გადაჭრა დასმული საეკლესიო საკითხი.

**[1054/1072]. სიგელი ბაგრატ მეფისა
ოპიზარ და მიჯნაძორელ მამებისადმი
[ტექსტი]**

[მო]ვიდეს ჩ[უენ] წ[ინაშ]ე ქუთათის, სასლსა სამკუიდრებელსა ჩ[უენ]სა, ესე მამანი მიჯნაძორელნი და მამანი ოპიზარნი.

და მოიყვანეს მიჯნაძორელთა ხატნი წ[მი]დათა მოციქულთა ზ[ე]ტრ[ე]სი და ზ[ა]კლ[ე]სი და ნაწილნი წ[მი]დისა ბართლომე მოციქულისანი, და მოიხუნეს სიგელნი გურგენ ერისთავთ-ერისთავისა, გურგენ მეფეთა-მეფისაჲ, ზაზაჲსა ჩემისა ბ[ა]გ[რა]ტ კურაპალატისაჲ და მამისა ჩემისა გ[იორგი] მეფისაჲ, რ[ომ]ლითა იგი ტეენი და ზღვარნი მიჯნაძორისათუის დაემტკიცნეს და კრულობითა მოწმობანი კათალიკოზთა და მღვდელთ-მოდუართანი.

და მოიდეს ოპიზართა დაწერილი გუარამ მამფლისაჲ, რ[ომ]ლითა მას ტეესა და ზღვარსა მიჯნაძორელთა ერჩოდეს და ამათ მიჯნაძორთაჲსა სიგელთა შინა გუარამ მამფლისა დაწერილი, რ[ომე]ლ ოპიზართათუის დაუწერია, არა ჳსენებულ იყო არცა დამტკიცებულად და არცა გარდაგებულად.

და ჩ[უენ] ესე შოთი მათი გუიძიმდა, რაგდენ იგი წ[მი]დანი უდაზონი მშუიდობისა და დაწუნარებისა და ჩ[უენ] მეფეთა ლოცვისათუის აღშენებულნი არიან.

²⁴³ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 62; ²⁴⁴ ა. ჯაფარიძე, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. II, გვ. 89-96; ²⁴⁵ ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 217; ²⁴⁶ ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, მასალები ისტორიული გეოგრაფიისათვის, 1990, გვ. 632.

და გულს-მიდგინა ღ[მერტმა]ნ და მადღმან მათ წ[მი]დ[ა]თა მან და ჯეღუეჲვ სარკე-ბით საურავსა მათსა: შეგკრიბენ კარსა და რბახისა ჩ[უე]ნისასა მდღელთ-მოძღუარნი, ე[რისთავთ]-ე[რისთავ]ნი, ერისთავნი და ე[ოვე]ლთა ჯეჲთა ზემოთა და ქუემოთა აზნაუ-რნი, მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი და დავსხენით წ[ინამ]ე ჩ[უე]ნსა. და წავიკითხენით მათნიცა და მათნიცა დაწერილნი და რ[ომე]ლი სიტუის კებაჲ იყო მათ შორის, მოჲ-ისმინეთ. და სამართლად ესე გავიგონეთ, რ[ომე]ლ ჯელნი ამათნი მრ[ა]ვ[ა]ლნი და მტკიცენი იუუნეს და ჩ[უე]ნგან მათი გატეხაჲ არა ჯერ-იყო, და სულსა მათ ზირველთა მეფეთასა არა დავამძიმებდით. და თუმცა ოპიზარნი უნუგეშინისცემოდ გავუგეშნეს, იგინი შეწუხდებოდეს, და ესე ჩ[უე]ნ ბრალად შევინახეთ.

და აწ სალოცველად მეფობისა ჩემისა და შვილისა ჩემისა გ[იორგი] კურაპალატისა და სალოცველად სულსა მათ ზირველთა მეფეთასა ესრეთ განვაგე და დავამტკიცე საქმე მათი: ტენი და ზღვარნი ამათნი, ვითა მათ ზირველთა მეფეთა დაწერილთა სიგელთა შიგან უწერიან, ნიშნით ზღვარნი; სამხრით-სამწყურისა წყალი, ვითა შავშეთისა წყალსა ჩაე-რთვის, და ტინარის კლდე და ქედ-ქედი ვითა წავალს; დასავლით — ეჟუნთა ქედი; და ჩრდილოეთ — დიდუბისა სერთვისი და საქათმის კარი, ვითა ქედ-ქედი წავალს, დიდი ქედი ერთკარი. ესე ზღვარნი მტკიცენი არიან მიჯნამორთულთა ზედა და ქედსა ამერით არაჲ უც საქმე და სასარჩლოჲ ოპიზართა, საღესველთა სათიბისაგან კიდე.

და ამისდა ნაცვლად, რ[აჲთა]მცა ოპიზარნიცა გულსავსე ვევენ, სალოცველად სულისა ჩემისა თავსავე ჩემსა დავათმინე: ავიდე სამამასანლისოჲსა სამსახურებლისა ჩ[უე]ნისაგან ბარეგანი სოფელი და მივეცე ოპიზართა სატრახეზოდ. და გარდავსწუიდე მათ შორის საზიდი და სარჩეველი, რ[აჲთა] ესე ორნივე წ[მი]დანი უდაბნონი მშუიდობით და უშ-ფოთველად იუუნენ და მეფობასა ჩემსა და ძესა ჩემსა გ[იორგი] კურაპალატსა გუილოცვი-დენ და მათ ზირველთა მეფეთა მამუნებულთა და შემწირველთაცა ულოცვიდენ, რ[აჲთა] ღ[მერტმა]ნ, მეოხებითა მათ წ[მი]დათა მოციქულთაჲთა და მათდა მიმართ ვედრებითა მათ წ[მი]დათა მამათათა, დღესა მას განკითხვისასა, ულხინოს ცოდვილსა სულსა ჩემსა, მიწუნას სასჯელთაგან საუკუნეთა.

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბრძანებაჲ და სიგელი ესე ჩ[უე]ნი: შემდგომთა ჩ[უე]ნთა მომავალთა მეფეთა, ე[რისთავთ]-ე[რისთავ]თა, ტაოჲსა და კლარჯეთისა ტანუტერთა და ე[ოვე]ლთა ჯელისუფალთა და საქმის მოქმედთა, დაუმტკიცეთ და ნუვინ ჯელ-ჰყოფთ შლასა და შეცვალებასა ამისსა!

და უკეთეთ ვინმე, რასაცა ჟამსა, რაჲცა გუარნი კაცი, დიდი გინა მცირე, ადჲეს და ამას ნაკმარსა ჩ[უე]ნსა აქცევდეს, გა-მცა-ურისხდების მამაჲ, ძე და სული წ[მი]დაჲ. და ესემცა წ[მი]დანი მოციქულნი არიან მოსაჯულნი სულისა მისისანი დღესა მას განკითხვისასა. და ჩემნი ბრალნი მისგან იძიენ ღ[მერტმა]ნ!

და თქ[უე]ნ, წ[მი]დ[ა]ო მეუფეო ქართლისა კ[ათალიკოზო], და წ[მი]დანო მდღელთ-მოძღუარნო, უჯუარო[ბითა დაუმტკიცეთ]...²⁴⁷

²⁴⁷ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 32-34.

„წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა“, „სიგელი გიორგი მეფისა“

თბილისის I საეკლესიო კრება (1178 წ.)

ჩვენამდე მოღწეულია „სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი“ (დათარიღებულია 1177-1178 წლებით). სიგელში ნაბრძანებია, რომ აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფეს გიორგი III-ს, რომელსაც აგრეთვე ჰქონდა ტიტულები „შირვანშა“ და „შაჰანშა“, გახელმწიფებიდან 21-ე წელს აუჯანყდა ძმისწული. შეთქმულება სერიოზული იყო, მაგრამ იგი ჩაახშო: „ცუდ ქმნა და დახსნა“ მან, რომელიც „ძრავალმოწყალეა და არ ავიწყდება თავისი ქმნილება“, ე.ი. უფალმა ღმერთმა. უფლისადმი მადლობის ნიშნად მეფემ გადაწყვიტა რაღაც დიდი სიკეთე მიენიჭებინა საქართველოს ეკლესიისათვის, „სამადლობელი რამცა მიემადლებოდა ღმრთიებასა მისსა“. მეფემ ბრძანა „სადიდებლად ღმრთეებისა მისისად და კეთილად დაცვისათვის მეფობისა ჩუენისა და სულიერად ხსნისათვის სატანჯულთაჲსა, მოვიგონეთ ეკლესიათა სამეფოჲსა ჩუენისათა ყოვლისა ბეგარისა უსამართლოჲსა და დაჭირებულისაგან ხსნაჲ და განთავისუფლებაჲ“.²⁴⁸

რადგანაც მეფეს სურდა ღმრთისადმი შესაწირავი გაეღო არა რომელიმე ერთი ან ორი ეკლესიის სასარგებლოდ, არამედ საზოგადოდ საქართველოს მთელი ეკლესიის სამომავლო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად, ამიტომაც გადაუწყვეტია მოეწვია საეკლესიო კრება, რომელიც დაადგენდა იმჟამად, თუ რა საჭიროებას ითხოვდა ეკლესია. მართლაც, აღნიშნულ წელს შემდგარა საეკლესიო კრება, რომელსაც გადაუწყვეტია ეთხოვა მეფისათვის ეკლესიათა უსამართლო ბეგარისაგან გათავისუფლება. მეფე კრების სახელით ამბობს: სასულიერო პირებმა „გვიბრძა-

ნეს და მოგვახსენეს დაჭირებულობა ეკლესიათაჲ და განრყვნაჲ სასჯულთა საქმეთაჲ“,²⁴⁸ ამიტომაც მეფემ ღმერთის სამადლობლად კრების განჩინება აღასრულა.

ჩვენს ისტორიოგრაფიაში გამოთქმულია მოსაზრება თითქოსდა გასაჭირის ჟამს, იმ დროს, როცა მეფეს აუჯანყდა ძმისწული, ბატონიშვილი დემნა, საქართველოს საეკლესიო მოღვაწეებმა მოიწვიეს კრება. „ეს ფაქტობრივად სასულიერო პირთა სერიოზული გამოსვლა იყო სამეფო ხელისუფლების წინააღმდეგ... სამღვდლოება თავისი ძალაუფლების გაზრდას მოითხოვდა. საქართველოს მეფეს სხვა გამოსავალი არ ჰქონდა, იძულებული გახდა დაეთმო და კრების მოთხოვნა შეუვალობის (ძირითადად უნდა ვიგულისხმოთ საგადასახადო იმუნიტეტი) აღდგენის თაობაზე დაეკმაყოფილებინა“.²⁴⁹

სიგელი არ იძლევა ასეთი განცხადების საფუძველს. კრება შედგა არა აჯანყების დროს, არამედ აჯანყების ჩახშობის შემდეგ. მართალია, შესაძლებელია რომელიმე კერძო სასულიერო პირს მონაწილეობაც მიეღო აჯანყებაში, მაგრამ ზოგადად მთლიან ეკლესიას არ შეეძლო და არც ინებებდა მეფის მტერთა მხარეს დგომას, პრეტენზიების გაცხადებას მეფის გასაჭირში ყოფნის ჟამს. მეფე თვით ეკლესიის მიერ იყო ნაკურთხი და, მაშასადამე, დალოცვილ-დადგენილიც. მეფეს გამეფების ჟამს მირონს ცხებდნენ, იგი მირონცხებული იყო ეკლესიის მიერ, ანუ თავისი მმართველობისას წარმოადგენდა ღვთის მადლის მატარებელს. მეფეს სულიერი მოწიწებით ეპყრობოდნენ არა მხოლოდ მისი პოლიტიკური ზედამდგომლობის, არამედ მისი ცხებულობის, მადლის-

²⁴⁸ ქართული ისტ. საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 72; ²⁴⁹ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. VII, 1984, 110.

მატარებლობის გამო. მეფისადმი სულიერი მოწიწება ემსგავსებოდა კათალიკოსის მიმართ გამოხატულ სულიერ კრძალულობას.

როგორც ითქვა, მეფემ გამარჯვების შემდეგ ინება სამადლობლად ღვთისადმი წყალობის გაღება ეკლესიის სასარგებლოდ. ამის გამო მოიწვია საეკლესიო კრება, სიგელში არ არის პირდაპირი მითითება ამისა, მაგრამ სიგელიდან ჩანს, რომ კრება მეფის მიერ არის მოწვეული. კრება უნდა შემდგარიყო სამეფო კარზე და ეს უნდა ყოფილიყო დარბაზი გაფართოებული სახით, „დიდი წესით“, რომელზედაც მოწვეულმა საეკლესიო პირებმა განიხილეს საეკლესიო საკითხი, ამიტომაც შეიძლება ვუწოდოთ საეკლესიო კრება. სამეფო კარი ამ დროისათვის თბილისში იყო, ამიტომაც უნდა ვიფიქროთ, რომ კრება თბილისში ჩატარდა. მას შეიძლება პირობითად ვუწოდოთ „თბილისის I საეკლესიო კრება“, რადგანაც თბილისში შემდგომაც იქნა მოწვეული სხვა კრებები, ხოლო იქამდე თბილისში ჩატარებულ კრებათა შესახებ ცნობები არა გვაქვს.

სიგელში ნაბრძანებია: „შეკრბეს ყოველნი სამეფო მსახურენისანი მონაზონნი და ეპისკოპოსნი იმერნი და ამერნი, კათალიკოზნი, მოძღვარნი, და ყოველნი მეუღაბნოენი“...²⁵⁰

საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ სრულიად საქართველოს

ეპისკოპოსთა „იმერთა და ამერთა“ შეკრება დიდ იშვიათობას წარმოადგენდა საქართველოს ეკლესიის და, საერთოდ, საქართველოს ისტორიაში. მსგავსი შეკრება ხდებოდა ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს არსებობისას დიდმნიშვნელოვანი სახელმწიფო, ანდა საეკლესიო მოვლენის დროს. მაგალითად, მირონის კურთხევისას, მეფის კურთხევისას. მსგავსი საეკლესიო კრების დროს ყოველი ეპარქიის (სამღვდელთმოდღვროს) ეპისკოპოსს მიკუთვნებული ჰქონდა თავისი ადგილი „ჯდომისა და ღვთისა“ წესის შესაბამისად.

ეკლესიაში წირვა-ლოცვის, ლიტურგიკული ღვთისმსახურების, შეკრებათა და ოფიციალური პურობის დროსაც კი ეპისკოპოსებსა და სამღვდლო პირებს ერთმანეთის მიმართ ნებისმიერ ადგილას ღვთისა და ჯდომის უფლება არა აქვთ. ამჟამად პირველი მღვდელმთავრის, ანუ კათალიკოს-პატრიარქის, მარჯვენა პირველ ადგილას უნდა დადგეს მის შემდეგ ეკლესიაში პირველი უპირატესი პირი, ეს უპირატესობა განისაზღვრება წოდებითა (მიტროპოლიტი, მთავარეპისკოპოსი და ა.შ.) და ქიროტონით (ეპისკოპოსთა შორის ის დადგება პირველ ადგილას, რომელსაც უფრო ადრე აქვს ეს წოდება მინიჭებული). ძველ დროს უპირატესობა საქართველოს ეკლესიაში განისაზღვრებოდა არა პირადი წოდებრიობის უპირატესობით, არამედ კათედრის პატივის უპირატესობით. მაგალითად, შესაძლოა მანგლელსა და წალკელ ეპისკოპოსებს თანაბარი წოდება ჰქონოდათ, მაგრამ მანგლელი უპირატეს ადგილას უნდა დამდგარიყო მისი კათედრისადმი ძველთაგანვე მინიჭებული უპირატესობის ძალით. ეს ასახული იყო შესაბამის დოკუმენტებში, რომლის მიხედვითაც ისაზღვრებოდა მღვდელმთავართა თუ მოწესეთა ადგილი შეკრებების დროს.

²⁵⁰ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 72.

მსგავსადვე ისაზღვრებოდა ადგილი ღვთისა და ჯდომისა სამეფო კარზე მოხელეთა შორის. „დარბაზობის დროს მხოლოდ განსაზღვრულს დიდებულ მოხელეთა ჯგუფს შეეძლო მეფის წინაშე მჯდარიყო, სხვები უნდა მდგარიყვნენ. ამას გარდა ამათ შორისაც, ვისაც ჯდომის უფლება ჰქონდა, ზოგს სასთაულის უფლება ჰქონდა, ზოგნი უსასთაულოდ უნდა მსხდარიყვნენ, ამის შესახებ გარკვეული, მტკიცე დებულება არსებობდა, რომელსაც ერქვა „წესი ჯდომისა და ღვთისა“.²⁵¹

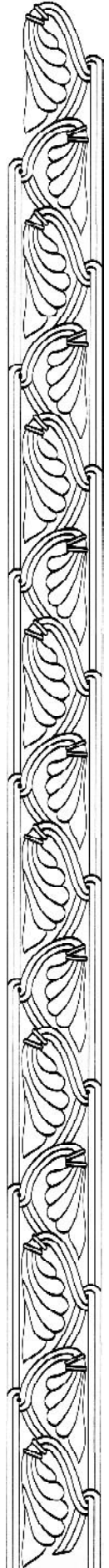
ივანე ჯავახიშვილი წერს, რომ ჯდომის უფლების მქონე ხელისუფალნი, თავის მხრივ, რამდენიმე ჯგუფად იყოფოდნენ: „ვაზირები ოქროჭვდილ სელებზე ისხდნენ, დანარჩენი დიდი ხელისუფალნი ჩვეულებრივ საჯდომებზე, მაგრამ უფროსი მათგანი „სასთაულით“, ე.ი. ბალიშზე, უმცროსნი, ალბათ, უსასთაულოდ მსხდარან. თავისთავად იგულისხმება, რომ უმაღლესი სამღვდელოების წარმომადგენელნი თამარის დროინდელ დარბაზობაშიაც მონაწილეობას იღებდნენ“.²⁵²

„ხელმწიფის კარის გარიგების“ ცნობით, ნებისმიერი სახელმწიფოებრივი საკითხის გარკვევისა და გადაჭრის დროს დარბაზობას ესწრებოდნენ „უმაღლესი სამღვდელოება, კათალიკოზისა და მოძღვართმოდვრის მეთაურობით და მნიშვნელოვანი მონასტრების წინამძღვარნი“.²⁵³

საქართველოს მეფისა და ქართული ეკლესიის იერარქიის ურთიერთდამოკიდებულება სასულიერო თვალსაზრისით კარგად ჩანს XIII ს-ით დათარიღებულ დოკუმენტში, რომელსაც ეწოდება „წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა“.

რომელიმე შესაბამისი პიროვნების მეფედ კურთხევა ხდებოდა წირვისას. მეფის კურთხევის წინა დღით, მწუხრისას, შეიმოსებო-

და მთავარეპისკოპოსი (ე.ი. მწუხრის ლოცვას მთავარეპისკოპოსი აღასრულებდა). მთავარეპისკოპოსი ძველ საქართველოში ერქვა მხოლოდ იმ მღვდელმთავარს, რომელიც იჯდა სამთავროს კათედრაზე მცხეთაში. მწუხრისას შემოსილი მთავარეპისკოპოსი შესაბამისი გალობითა და წესით გაემართებოდა მეფის სასახლისაკენ. სასახლეში მთავარეპისკოპოსი მიიღებდა მეფის გვირგვინს, სკიპტრას, პორფირსა და ბისონს (ეს ორი უკანასკნელი იყო მეფის შესამოსელი). ყოველივე ამას ფეშხუმზე დაწყობილთ მიიტანდნენ ეკლესიაში და დაასვენებდნენ ტრაპეზზე. სამეფო კანდიდატი, დიდებულები და სხვები ღამეს სასახლეში ლოცვით გაათენებდნენ. მეორე დღეს, დილით, შესაბამისი წესით სასახლეში ეკლესიიდან მივიდოდა ჯვრისმტვირთველი, რომელიც წესისამებრ მიესალმებოდა სამეფო კანდიდატს. ეს იყო ნიშანი, რომლის შემდეგაც ეს უკანასკნელი უნდა წასულიყო ეკლესიაში, სამეფო კანდიდატს წინ მიუძღოდა ზარი, დროშა, შუბი, შემდეგ მიჰყვებოდნენ მთავარდიაკონი, ჯვრისმტვირთველი და მანდატურთუხუცესი, უკან ედგნენ ეზოთუხუცესი, ჩუხჩერახი, მეაბჯრეთუხუცესი, მას ეჭირა მეფის ფარი, ლახტი და ქარქაში, უკან მოდიოდა ლაშქარი. მეფის მარჯვნივ იდგა ამირსპასალარი, მას სამეფო ხმალი ორივე ხე-

²⁵¹ ისტორიანი და აზმანი, გვ. 470. ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. VI, 1982, გვ. 34;

²⁵² ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. VII, 1984, გვ. 181; ²⁵³ იქვე, გვ. 182.

ლზე ჰქონდა დასვენებული. მის სიახლოვეს იდგნენ ამილახორი და მეაბჯრეთუხუცესი. მეფის მარცხნივ იდგნენ ჭყონდიდელი ეპისკოპოსი და ათაბაგი.

ეკლესიის კარებთან მეფეს მიეგებებოდნენ კათალიკოსები (ქართლისა და აფხაზეთისა) და ეპისკოპოსები. აფხაზეთისა და ქართლის კათალიკოსთა შორის უპირატესი იყო ეს უკანასკნელი, რადგანაც იგი ქართლის კათალიკოსობასთან ერთად აგრეთვე იყო სრულიად საქართველოს პატრიარქიც, ამიტომაც იგი მიესალმებოდა სამეფო კანდიდატს შესაბამისი სიტყვებით. კანდიდატი მდებლად თაყვანს სცემდა კათალიკოსს, ამის შემდეგ კანდიდატის მარჯვენა ხელს დაიჭერდა ქართლის კათალიკოსი, მარცხენა ხელს კი აფხაზეთის კათალიკოსი, შეიყვანდნენ ეკლესიაში და დააყენებდნენ შესაბამის ადგილზე, რომელსაც „სამეფო ადგილი“ ერქვა (სვეტიცხოველში ეს ადგილი იყო სამხრეთის კედელთან, საკათალიკოსო საყდრის სიახლოვეს. ბოლო წლებამდე აქ იდგა მარმარილოს სვეტებიანი სამეფო ჩარდახი, რომელიც მოშალეს რესტავრატორებმა XX ს-ის 70-80-იან წლებში). თუ რაიმე მიზეზის გამო წირვას ვერ ესწრებოდა აფხაზეთის კათალიკოსი, მისი ადგილი უნდა დაეჭირა იშხნელ ან ჭყონდიდელ ეპისკოპოსს, ანდა მთავარეპისკოპოსს. კანდიდატის ეკლესიაში შესვლის შემდეგ იწყებოდა წირვა. ჯერ, ცხადია, კვეთა იწყებოდა: „იწყონ აღმოკვეთა სეფესა“.²⁵⁴ კვეთა სრულდებოდა პატარა ტრაპეზზე, რომელსაც სამკვეთლო ეწოდება, კვეთის შემდეგ შესაწირი ნაკვეთი სეფისკვერი – ფეშხუმით და ღვინო – ბარძიმით უნდა გადაესვენებინათ დიდ ტრაპეზზე, რომელზეც, როგორც აღინიშნა, დასვენებული იყო სამეფო შესამოსელი ბისონი, ამიტომაც კვეთის შემდეგ

შესაბამის დროს ბისონს აიღებდნენ, გამოიტანდნენ საკურთხეველიდან და მიუტანდნენ სამეფო კანდიდატს ტაძარში, სადაც იგი იჯდა თავის ადგილას. მას ორივე მუხლზე დაუსვენებდნენ ბისონს. იგი ადგებოდა და ბისონით ხელში მივიდოდა „საკათალიკოსო ტახტთან“ (ეს ტახტი, ანუ საყდარი სვეტიცხოველში ამჟამადაც დგას). ე.ი. სამეფო კანდიდატი მივიდოდა კათალიკოსთან და ეტყოდა – „მაკურთხე, მეუფეო“, კათალიკოსი დალოცავდა მას, გამოართმევდა ბისონს და თავის ხელით ჩააცმევდა. შემდეგ კანდიდატს მიიყვანდნენ ისევ თავის ადგილს.

წირვისას სახარების წაკითხვის მომდევნო კვერექის შემდეგ საკურთხეველიდან გამოვიდოდნენ აფხაზეთის კათალიკოსი (ანდა იშხნელი) და მთავარეპისკოპოსი. მოჰკიდებდნენ მეფეს ხელს, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, და დააყენებდნენ შუა ეკლესიაში, აქ მეფეს სამჯერ უნდა ეცა თაყვანი საკურთხეველისათვის, შემდეგ შეიყვანდნენ აღსავლის კარით საკურთხეველში, დააყენებდნენ ტრაპეზის წინ. აქ მეფე მუხლს მოიყრიდა, ანუ დაიჩოქებდა ქართლის კათალიკოსის, ე.ი. საქართველოს პატრიარქის წინ, რომელიც ასევე ამ დროისათვის შესული იყო საკურთხეველში. ტრაპეზის წინ დაჩოქილ მეფეს ყველა ეპისკოპოსი თავზე დააფარებდა თავის ომფორს, ჯვარს დაწერდა კათალიკოსი და იწყებდა უმთავრეს ლოცვას, რომლის წარმთქმის შემდეგაც სამეფო კანდიდატი უკვე ნაკურთხი მეფე იყო. კათალიკოსი ამბობდა ლოცვას: „საღმრთო მადლი, რომელი ყოვლადვე უძლურებათა ჩუენთა ჰკურნებს და ნაკლულებასა ჩუენსა აღავსებს განაჩინებს ღმრთის მოშიშსა საქ ითქმოდა კანდიდატის სახელი ერსა და სამეფოსა ამას ზედა მეფედ-მეფედ და გარეშეარტყამს საღმრთოსა ძალსა მისსა, ვილოცოთ ყოველთა, რათა

²⁵⁴ წესი და განგება მეფეთა კურთხევისა, ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, 1965, გვ. 51.

დაიმკვიდროს მის თანა მადლმან ყოვლად წმიდისა სულისამან“²⁵⁵ ხალხი პასუხობდა „კირიელეისონ“ სამგზის, კათალიკოსიც აღნიშნულ ლოცვას სამჯერ წაიკითხავდა. ამის შემდეგ კათალიკოსი აიღებდა სამეფო გვირგვინს და დაადგამდა თავზე მეფეს შესაბამისი ლოცვით, შემდეგ აიღებდა პორფირს და ჩააცმევდა (შემოახურავდა) მეფეს, შემდეგ აიღებდა სკიპტრას და მისცემდა მეფეს მარჯვენა ხელში, ამის შემდეგ მეფეს დააყენებდნენ ტრაპეზის მარჯვნივ. გუნდი იტყოდა ახალი მეფის მრავალჟამიერს. ზიარებისას ჯერ მღვდელმთავრები ეზიარებოდნენ, შემდეგ მღვდლებზე წინ მეფეს აზიარებდნენ, წირვა ასე მთავრდებოდა. საკურთხევილიდან გამოსვლის შემდეგ მეფეს ხმალს შეარტყამდა ამირსპასალარი. ეკლესიიდან სასახლემდე მეფეს მიაცილებდნენ მღვდელმთავრები, მარჯვენა ხელი მეფისა ეჭირა ქართლის კათალიკოსს, მარცხენა კი აფხაზეთის კათალიკოსს (ან ჭყონდიდელს, ან იშხნელს), ასევე შეჰყვებოდნენ სამეფო პალატაში, მიიყვანდნენ სამეფო ტახტთან და დასვამდნენ ტახტზე. ტახტზე აყვანის შემდეგ ახალ მეფეს პირველად თაყვანს სცემდა დედოფალი, შემდეგ კათალიკოსები, ჭყონდიდელი, ათაბაგი, მანდატურთუხუცესი, ამირსპასალარი, მეჭურჭლეთუხუცესი,

მსახურთუხუცესი, „შემდგომად ხელოსანთა და უხელოთა, დარბაისერთა სრულიადთა“ მართებდა თაყვანისცემა.²⁵⁶ ასე, სამეფო სამოსლით შემოსილი მეფე 3 დღის მანძილზე უნდა მჯდარიყო ტახტზე (ე.ი. გვირგვინით და პორფირით).

აქედან ჩანს, რომ ძველქართული წესის თანახმად, რომელიც მტკიცედ იყო დაცული საქართველოში, ვიდრე ლუარსაბ II-ის შემდგომ როსტომ-ხანამდე, ეკლესიის კურთხევის მიუღებლად საქართველოში მეფე ტახტზე ვერ ავიდოდა და „მეფის“ წოდებას ვერ მიიღებდა. სამეფოს დიდებულთა შორის უპირველესად ითვლებოდნენ აფხაზეთისა და ქართლის კათალიკოსები, ჭყონდიდელი და, ალბათ, მოძღვართ-მოძღვარიც, როგორც ეს ზემომოყვანილი საბუთიდან და „ხელმწიფის კარის გარიგებიდან“ ჩანს. ასეთი ვითარების გამო არ მიგვაჩნია სწორად განცხადება იმისა, თითქოსდა მეფე გიორგი III-ს გასაჭირის დროს აუჯანყდა ეკლესია. ეკლესია ყოველთვის მეფის ერთგული, მეფესთან ერთად თანამმართველი იყო საქართველოს სახელმწიფოსი. ამით მადლიერმა მეფემ თბილისში მოწვეული განხილული კრების დახმარებით უდიდესი სიკეთე მიანიჭა საქართველოს ეკლესიას, კერძოდ კი, გაათავისუფლა უსამართლო ბეგარისაგან.

²⁵⁵ ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, 1965, გვ. 52; ²⁵⁶ იქვე, გვ. 53.

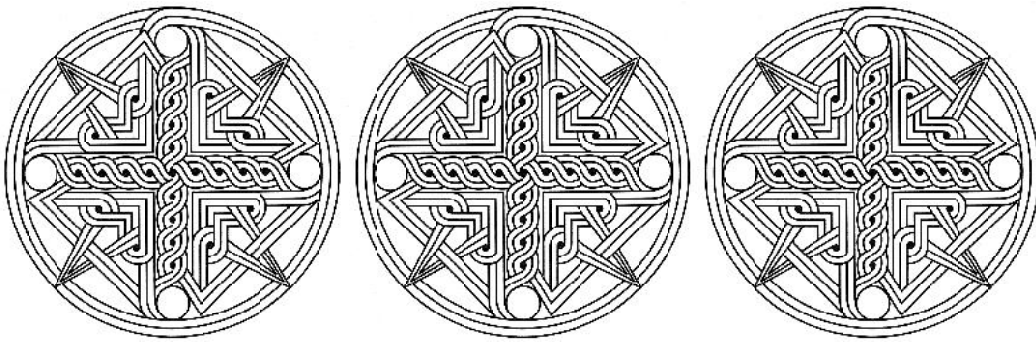
1177. სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი [ტექსტი]

ქ. სახელითა ღ[მრ]თისაჲთა, გი[ორგი]საგან, ბაგრატუნისა ნებითა ღ[მრ]თისაჲთა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა [მეფისა, შარ]ვანშაჲ [და შაჰანშაჲ და ყოვლი]სა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა [ფლობით]მჭერო[ბე]ლისა. წელსა მეფობისა ჩუენისა კა-სა. ოდეს ბირებითა და გან[ძრა]ხვითა ეშმაკეულთა, შეითქუნეს ვიეთნიმე მეფო[ბ]ისა ჩუენისა დიდებულნი და აზნაურნი ორგულობისა ჩუენისათ[უის] და ძმისწული ჩუენი გაგუიეენეს და მრავალი ჭირი და [გა]ნსაცდელი აღგუიდგინეს, გინა მრავალმოწე-ალებამან [და] არდავიწეებულებამან ქმნულებისა მისისამან ცუდქმნა ამათი განძრახვად და შეთქმულებად მათი და დაჰქსნა [ყო]ველნი ღონენი მათნი და განაბნივნა ყოველნივე, ზოგნი სჰ[არსე]თს შინა სიკუდილით და გარ[დახ]უეწითა და რ[ომე]ლნიმე ჩუე[ნსა] სამეფოსა შინა ფერტთა ქუემე ჩუენტა დასცნა; ჩუენგან ამისა კ[უალ] მსგავსი სამადლობელი რაჲმცა მიემადლებოდა ღ[მრ]თეებსა მისსა. განა, სადიდებულად ღ[მრ]თეებისა მისისად და კეთილად დაც[ვი]სათუის მეფობისა ჩუენისა და სულიერად ჯსნისათუის სატან[ჯ]ველთაჲსა, მოვიგონეთ ეკლესიათა სამეფოჲსა ჩუე[ნისათა] ყოვლისა ბეგრისა უსამართლოჲსა და დაჭირებულისაგან ჯსნად და განთავისუფლებად. და ამისვე მიზეზისათუის შეკრბეს ყოველნი სამეფოჲსა ჩუენისა მონაზონნი და ებისკოპოსნი: იმერნი და ამერნი, კ[ათალიკო]სი, მოძღუარნი და ყოველნი მეუდაბნოენი და მათცა ვუიბრძანეს და მოგუაჰსენეს დაჭირებულობად ეკლესიათა და განრყუნად სასჯულოთა საქმეთა. ამისთუის განჯახინენით კაცნი ყოველგან და განჯაგეთ ვულსმოდგინედ შეკაზმვად და განთავისუფლებად წ[მი]დათა ღ[მრ]თისა ეკლესიათა და გლახაკთა, რ[ომე]ლი თუით დაწერ[ილი][...]

I-II კეფების მარცხენა კიდეზე გასწვრივ ტექსტის ხელით მიწერილია:

[ქ. ჩუენისა სულისაგან ღ[მრ]თისაჲ საქმე] ესრე გაგუიწესებია, ვითა აქა სწერია და ვითა მონასტრისა წესსა ჰმართებს, ეგრე დაგუიჭირავს და ყოველი უსამართლომ ბეგარი აგიუკ[სნია].²⁵⁷

²⁵⁷ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, გვ. 71-72.

ანისის „დაწერილი“

ანისის შეკრება (1218 წ.)

ერთი საეკლესიო შეკრება მოწვეულ იქნა ქალაქ ანისში, საქართველოს მეფის ბრძანებით. სომხეთში დავით აღმაშენებლამდე არსებობდა ქართული ეკლესიის მრევლი, ეს მრევლი ისეთი მრავალრიცხოვანი და ძლიერი იყო, რომ მათ თავიანთი საეპისკოპოსოებიც ჰქონდათ. ეს უკანასკნელნი, ცხადია, შედიოდნენ ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში. ჩვენს ძველ საბუთებში შემონახულია სომხეთის ზოგიერთი ქართველი ეპისკოპოსის სახელი სამწყსოს შესაბამისად. ესენია: „მიტროპოლიტი სომხეთისა“, „ანელი“, „კარელი“, „ვალაშკერტელი“, „დადაშნელი“, ამათ გარდა, არსებობდა ჩვენთვის უცნობი საეპისკოპოსოებიც.

როგორ მოხვდა ქართული მოსახლეობა სომხეთში? სომხეთი საერთაშორისო სავაჭრო გზებზე მდებარეობდა. მონღოლების შემოსევამდე ეს სავაჭრო გზები ბიზანტიასა და ევროპას აერთებდა აღმოსავლურ

ბაზართან საქართველოსა და სომხეთზე გავლით. მხოლოდ მონღოლების დროს, ჩრდილოეთის „ოქროს ურდოსაგან“ დაცვის მიზნით, სამხრეთის ურდოს ეს გზები ჯერ ჩაუკეტავს, შემდგომ კი უფრო სამხრეთით გადაუწევია. სომხეთი მონღოლებამდე ზემოაღნიშნულ და სხვა მიზეზთა გამო ეკონომიკურად ძლიერ, აყვავებულ ქვეყანას წარმოადგენდა. მის სავაჭრო და აღმინისტრაციულ ცენტრებში ქართველებიც ცხოვრობდნენ. ჩრდილო სომხეთის პერიფერიებში კი ქართველები მკვიდრ მოსახლეობას წარმოადგენდნენ. საქმე ის იყო, რომ IX-X სს-ში გაძლიერდა და აღდგა სომხეთის ერთიანი სამეფო, რომელმაც შეძლო იმ დროისათვის დაშლილი საქართველოს მრავალი მხარის თავის შემადგენლობაში შეყვანა, ცხადია, ქართული მოსახლეობით. მაგალითად, ყარსის, ანუ კარის, დადაშნისა და ვალაშკერტის ქართული საეპისკოპო-

სოები ქართული მოსახლეობით დასახლებულ მიწებზე მდებარეობდნენ. ეს ქართული მოსახლეობა VI-X სს-ში ჯერ სპარსთა, შემდგომ ბიზანტიელთა და არაბთა მიერ სომხური ეკლესიის უზომოდ გაძლიერების გამო გადაიქცა მრევლად სომხური ეკლესიისა. ეს პროცესი ქართულ ეკლესიას უყურადღებოდ არ დაუტოვებია, შესაფერისი მომენტის დადგომისთანავე დააარსა ამ მხარეში ქართული საეპისკოპოსოები, რითაც მკვიდრი ქართული მოსახლეობის ნაწილი გადაარჩინა გასომხების აშკარა საფრთხეს. ამიტომაც უნდა ითქვას, რომ სამხრეთ საქართველოში არა სომხური მოსახლეობა „ქართველდებოდა“ ქალკედონიტობის მიღებით და ქართული ეკლესიის მრევლად გადაქცევით, არამედ ძველქართული მოსახლეობა, იქამდე ნაწილობრივ არმენიზებული სომხური ეკლესიის მრევლად გადაქცევის გამო, პოლიტიკური კლიმატის შეცვლისთანავე დაუბრუნდა მშობლიურ ქართული ეკლესიის წიაღს.

ანისშიც მრავალრიცხოვანი ქართველი მოსახლეობა ცხოვრობდა თავისი ქართული ეკლესიებითა და საეპისკოპოსოთი. მრავალ ახალ ეკლესიასაც აშენებდნენ XIII ს-ის დასაწყისში. ამ ახალი ეკლესიების საკურთხებლად და ანისელი მორწმუნეების საქმეთა შესასწავლად მცხეთიდან სომხეთის ყოფილ დედაქალაქში ჩასულა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ეტიფანე. მას 1218 წელს განუხილავს ანისის სამღვდელთა და მრევლს შორის წამოჭრილი სადავო საკითხი. რადგანაც ეს საკითხი საეკლესიო იყო და უშუალოდ ეხებოდა სასულიერო პირებს, უნდა ვიფიქროთ, რომ შედგა საგანგებო კრება სამღვდელოებისა, რომელშიც პატრიარქთან ერთად მისი თანმხლები და ადგილობრივი, აგრეთვე სხვა სასულიერო პირები, მონაწილეობდ-

ნენ, ამიტომაც უნდა ვიფიქროთ, რომ 1218 წელს ანისში ჩატარდა საეკლესიო შეკრება, რომლის განაჩენი თავის ხელმოწერით დაამტკიცა საქართველოს პატრიარქმა და თავის სახელით საჯაროდ გამოაქვეყნა იგი, ამოაკვეთინა ერთ-ერთი ქართული ეკლესიის კედელზე.

1910 წლის ზაფხულში ანისის გათხრების დროს ნიკო მარს უპოვია, ქვებზე ამოჭრილი ქართული ასომთავრული დიდი წარწერა. „მკვიდრნო ამის ქალაქისანო ქართველნო!“ – მიმართავს პატრიარქი ანისის ქართულ სამწყსოს, ნ. მარისა და სხვა ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ეს „ქართველები“ თურმე სინამდვილეში ქართველები არ ყოფილან, არამედ სომხები, ოღონდ მართლმადიდებლები. როგორც სხვაგანაც მრავალგზის აღინიშნა, ასეთი მიდგომა არათუ არასწორია, არამედ არაეთიკურიცაა, რადგანაც შეურაცხყოფს იმჟამინდელი ანისელი ქართველი ქრისტიანების სულსა და ხსოვნას. ეს „ქართველები“ იყვნენ არა „ქალკედონიტი სომხები“, ანდა „ქალკედონიანი სომხები“, არამედ ნამდვილი ქართველები, როგორც ეთნიკურად, ისე კულტურული თვალსაზრისით. ისინი ქართველები რომ არ ყოფილიყვნენ ეთნიკურად და მხოლოდ კონფესიური კუთვნილების თვალსაზრისით ყოფილიყვნენ ქართული ეკლესიის წევრები, მათ შესახებ აღნიშნავდნენ კიდევ, რომ ისინი არიან „სარწმუნოებით ქართველები“, თუმცა კი ასეთი ტერმინი ხელოვნურია და არც გვხვდება ძველ ძეგლებში, მაშინ, როცა ტერმინი „სარწმუნოებით სომეხი“ მრავალგზის გვხვდება.

1218 წლამდე ოდნავ ადრე, როგორც ივ. ჯავახიშვილმა გამოიკვლია, ანისის ქართველ ხუცესებს გაუდიდებიათ ის მისაცემელი, რაც მათ ეკუთვნოდათ საეკლესიო წესების შესრულების შემდეგ. ისინი

გვირგვინის კურთხევისა და მიცვალებულის წესის აგებისათვის 100 დრამას თხოულობდნენ. გაუდიდებიათ სხვა მისაცემელიც. ამას გაუმწვავებია ურთიერთობა სამწყსოსა და სამღვდელთა შორის. 1218 წელს, როცა ეტიფანე კათალიკოსი ანისში ჩაბრძანებულა, ქართული ეკლესიების საკურთხევლად „საფიქრებელია, რომ პირადად თვით კათალიკოსს ანისში ჩასვლის მიზნად იმდენად ახალი ეკლესიების კურთხევა არ ჰქონია, რამდენადაც ამ ატეხილი უთანხმოების გარჩევა და მოგვარება“.³⁰⁰

ეტიფანე კათალიკოსს, როგორც აღინიშნა, გამოუკვლევია საკითხი და განჩინებაც მიუღია: „იტყვის ხმაი საღმრთომ: უსასყიდლოდ მივიღებო, უსასყიდლოდ მისცემდით“, მიმართავს იგი ანელ ხუცესებს. „არა გეტყვით უკვდავი ღმერთი: რა მომეცით მე იმ მაღლის საფასურად, რაც ჩემგან მიიღეთ? თუ ჩემგან უსასყიდლოდ მიიღეთ, არც თქვენ უნდა გაყიდოთ ლოცვა ერის მიმართ“.

„აწ, სასონო ჩემნო ანელნო ხუცესნო, ნუ იქნებით დასაბრკოლებელ სიტყუათ და ნუცა გარდახდებით მოციქულთ მცენებასა, ცუდისა და წარმავალისათვის“³⁰¹ – დაარიგა პატრიქმა ერთი მხარე – სამღვდელეობა, მაგრამ იქვე მიმართა მეორე მხარეს

– მრევლს: „მკუიდრო ამის ქალაქისანო ქართველნო, რომელიცა ... იგი პირველად დიდად პატივ ცემდით, მღვდელთაგან გიხმს ლოცვად და წირვად, ნუ გეწყინების მათთვის ძალისაებრი მისაცემელი. უფროსად მხიარულებით მისცემდით, თვინიერ დაჭირვებისა, „რამეთუ მხიარულებით მისაცემელი უყვარს უფალსა“ და თქვენ გიყვარდენ ვითარცა მამანი სულიერნი და მათ უყვარდით ვითარცა შვილნი სულიერნი. ლოცვასა ნურც თქვენ დააკლდებით და ნუცა თქვენ, ყოველსა ზედა უფროსად საღმრთომ იგი სიყვარული ერთმანეთისად მოიგეთ, და ამით მიეცით სასურვო საღმრთოთა მცნებათა“.³⁰¹

ეტიფანე კათალიკოსს და მასთან ერთად საეკლესიო კრებასაც დაუდგენიათ მისაცემელის ოდენობის სამჯერ შემცირება.³⁰² ეს 33 ტფილურ დრამაზე ცოტა მეტი ყოფილა. გარდაცვლილის ოჯახიდან ხუცესს შეეძლო კიდევ წაეღო ერთი შოლტი ძროხის ტყავი. ეს მისაცემელი მთელ საქართველოში წესად ყოფილა დადგენილი.³⁰³

ეტიფანე ნეტარ კათალიკოსს ანისელ ქართველთა საქმე კეთილად მოუგვარებია და, ცხადია, ახალ ქართულ ეკლესიათა კურთხევით საღმრთო მაღლს გადასცემდა ქართულ სავანეებს სომხეთში.

³⁰⁰ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, გვ. VI, გვ. 348; ³⁰¹ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 154; ³⁰² ივ. ჯავახიშვილი, VI, გვ. 380; ³⁰³ იქვე, გვ. 351.

**[დაწერილი ეტიფანე კათალიკობისა ანელ ხუცესთა
სარგოს განწესების შესახებ] [1218 წ.]**

[სრული ტექსტი]

იტყუის კმაჲ საღმრთოჲ: „უსასყიდლოდ მივიღიეს, უსასყიდლოდ მისცემდით“. ესე იგი არს, გეტყუის ღმერთი უკვდავი: ჩემდა რაჲმე ვიცემიეს მადლისა მისთუის, რომელი ჩემგან მიიღეთ? თქუენცა ჰყიდით დიდსა მადლსა ჩემგან უსყიდულსა უკეთუ მე უსასყიდლოდ მომიცემიეს, არცა თქუენგან ჯერ-არს სყიდაჲ ლოცვათა ერისა მიმართ.

აწ, სასონო ჩემო ანელნო ხუცესნო, ნუ იქნებით დასაბრკოლებელ სიტყუათ და ნუცა გარდატეხით მოცოქულთ მცნებასა, ცუდისა და წარმავალისათუ[ი]ს.

ყოვლად უწეს[ო] არს აღებაჲ თქუენგანცა გუ[ი]რგუ[ი]ნთა კურთხევისათუ[ი]ს ასისა დრამისა... [ა]რსთ ძალი ედვას, ჰური აჭამოს.

ეგრეთვე მკურნისათუ[ი]ს, რომელი ჭირს... უფრო შესჭირდების მისისა სულისაჲ. ეგდენივე ასისა ტფილურისა მიეცეს და... ჰური აჭამოს და სხუაჲ წაღებაჲ ძალისაებრად. ყოველივე მისაცემელი მღ[ღელთა უბრკოლ]ებელი იევენ თქუენდა მოსაცემელად.

მკუ[ი]დრნო ამის ქალაქისანო ქართველნო, რ...ცა... [იგი] ზირველად დიდად ჰა-ტივ-ცემდით, მღღელთაგან გეკმს ლოცვაჲ და წირვაჲ. ნუ გეწეინების მათთუ[ი]ს ძა[ლი]საებრი მისაცემელი. უფროსად მხიარულებით მისცემდით, თუინიერ დაჭირებისა, რამეთუ „მხია[რ]ულებით მისაცემელი უე[უ]არს უფალსა“.

და თქუენ გიუუარდენ ვითარცა მამანი სულიერნი და მათ უუუარდით ვ[ითარცა] შვილნი სულიერნი.

ლოცვასა ნუცა თქუენ დააკლდებით და ნუცა თქუენ. ყოველსა ზედა უფროსად საღმრთოჲ [იგი] სიუუარული ერთმენეთისაჲ მოიკეთ და ამით მიეცით სასურვო საღმრთოთა მცნებათაჲ.

ესე მე, ეტიფანეს კათალიკოზსა ჩემითა ჰელითა დამიწერია, ოდეს ანის[ს] ეკლესიანი ვაკურთხენ.

ტფილური ასი დრამა იგი იუოს: დანგი ერთი გ მიეცეს და ზროხის ტყავი, რომელ ერთობ წავიღია აქამდის, აწ საწირავადვე მისცემდით თუ[ი]თო შოლტს.

და ჩუენ საეკლესიოთა წესთაგან რად შევიცვალებით? ვინცა ესე ჩემი გა[კე]ბული შეცვალოს, არ... ბრძანებაჲ ღმერთისაგან და მისთა წმიდანთაგან ქორონიკონსა ულჰ.³⁰⁴

³⁰⁴ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 154.

შიომღვიმის „განჩინება“

შიომღვიმის საეკლესიო კრება (XIII ს-ის 40-იანი წლები)

XIII ს-ის 40-იანი წლებში შემდგარა საეკლესიო კრება, რომელსაც განუხილავს შიომღვიმის საკითხი, ამიტომაც შეიძლება პირობითად ამ კრებას „შიომღვიმისა“ ვუწოდოთ. მთავარეპისკოპოსი საბა მოიხსენიებს ამ კრებას და ამტკიცებს კრების განჩინებას, იგი წერს: „ვითა წმიდასა კრებასა და წმიდასა მამამთავარსა ჩუენსა არსენის ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსსა განუჩინია ბჭობითა და ღიღითა მამამთავართა და მოძღუართა ჩუენტა ხელით-წერილინი... დაუმტკიცებინა, მეცა გლახაკი: ქართლის მთავარეპისკოპოსი საბა ხელის წერით ვამტკიცებ“.³⁰⁵

კრების გადაწყვეტილება განჩინების სახით ჩამოუყალიბებია არსენ კათალიკოზს, რომელსაც კანონის ძალა მიეცემოდა სხვადასხვა საერო და სასულიერო პირთა „დამტკიცების“ შემდეგ.

შიომღვიმეს საქართველოს მონასტერთა შორის განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა იმით, რომ მისი სამეურნეო სისტემა დამოუკიდებელი იყო ქართლის საკათალიკოსოსაგან. ამით გამოიხატებოდა მისი განსაკუთრებულობა, სულიერად კი, ცხადია, ქართული ეკლესიის ნაწილს წარმოადგენდა და მის ყოველ „სულიერ საქმეს“ განაგებდა საქართველოს საპატრიარქოს მღვდელმთავარი, რომელსაც აგრეთვე მწიგნობართუხუცესი ვაზირის წოდება ჰქონდა ხელმწიფის კარზე.

არსენი კათალიკოსი კრების ხსენებულ განჩინებაში წერს: „ვითა ღიღსა და მეფეთა შორის სანატრელსა დავითს ენება... მწიგნობართუხუცესი ვაზირი მონაზონი ჯდეს და მამად მემღიბე სულიერთა საქმეთა მათთა განაგებდეს... არ უც საქმე მღუიმესა თანა არცა ქართლისა კათალიკოზთა, თვინიერ ლოცვისა და კურთხევისაგან, არცა ეპისკოპოსთა, არცა ვის სხვასა ეპისკოპოზთა, არცა მთავართა ვისმე“.³⁰⁶

ყოველ მონასტერსა თუ სოფელს ევალებოდა რაიმე გამოსაღების გაღება საკათალიკოსოს სასარგებლოდ. ასეთი ვალდებულებებისაგან შიომღვიმის მონასტერი გათავისუფლებული იყო დავით აღმაშენებლის ანდერძის თანახმად, ვალდებულება ამ მონასტერს მხოლოდ მეფეთა მიმართ ჰქონდა, კერძოდ, ეს ყოფილა შემდეგი მოვალეობა: „ოდეს მუხრანს ვიყვნეთ, წმიდისა შიომღვიმის ხატსა შეგვამთხვივნენ, სამი სეფისკვერი, ერთი ფილას საზედაზე და ფარჩითა კაპარი გვიევილოვიონ, მთავარმამამან მემღვიმემან მოიღოს ჯუარი მისი, მას გვაამბორონ“.³⁰⁷

ე.ი. როდესაც მეფე მივიდოდა მუხრანის სასახლეში, შიომღვიმის ბერები ვალდებულნი იყვნენ მიებრძანებინათ მეფესთან წმიდა შიოს ხატი, რომელსაც იგი ემთხვეოდა, ასევე უნდა მიერთმიათ სამი სეფისკვერი და ფილით (ჩანს, ფიალით) საზედაზე ღვინო, კაპართან ერთად, შემდეგ მონასტრის წინამძღვარს მთავარმღვიმელს, მეფისათვის საამბოროდ უნდა მიეწოდებინა ჯვარი. სულ ეს იყო მონასტრის მოვალეობა. ამ მოვალეობის გარდა, მას არავის მიმართ არავითარი ვალდებულება არ გააჩნდა, არც კათალიკოსთა, არც ეპისკოპოსთა და სხვა მთავართა მიმართ. მონასტრის ამ ეკონომიურ-მატერიალური ვალდებულების უცვლელობა დადასტურა განსახილველმა საეკლესიო კრებამ, მაგრამ ამასთანავე აღინიშნა მონასტრის სხვა მოვალეობაც – ეს იყო სულიერი მოვალეობა. ეს იყო „ლოცვა მეფეთათვის“ და კათალიკოს-პატრიარქის სახელის მოხსენიება ლიტურგიის დროს და, ცხადია, მეფეთათვის წირვა-ლოცვების ჩატარება: „ლოცვად წმიდათა მეფეთა ზედა-აც და ჟამნისწირობანი, ვითა ძუელთაგან... უკუეთუ ჩვენ მათნი მოღვაწენი ვიყვნეთ, სახელსა

³⁰⁵ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 161; ³⁰⁶ იქვე, გვ. 160.

ჩუენსა მოიხსენებდნენ პირველად³⁰⁸ – წერს არსენ კათალიკოსი კრების განჩინებაში. თავის ანდერძში დავით აღმაშენებელი შიომღვიმისადმი წერდა: „მეფეთათვის ლოცვა აღასრულონ ვითა თვით წერილნი წმიდანი უმოდვერებენ“.³⁰⁷

მართალია, დავით აღმაშენებელი თავის ანდერძში წერს: „არცა ქართლისა კათალიკოზისა საქმე არს მღვიმესა ზედა, არცა ვის სხვისა ეპისკოპოსისა, არცა ზვერი, არცა მეფეთა, არცა მუხრანისა მგეთა“³⁰⁷ მაგრამ იქვე საზღვრავს, რომ საქართველოს საპატრიარქოს ეპისკოპოსი, იმ დროს ბედიელ-ალავერდელი და მწიგნობართუხუცესი სვიმონი, უნდა ყოფილიყო შიომღვიმის მონასტრის საქმეთა მეურვე, ე.ი. ზედამხედველი. სვიმონის შემდეგ კი ეს საქმენი მომდევნო მწიგნობართუხუცესებს ევალებოდათ: „აწ სვიმონ ბედიელ-ალავერდელსა იყოს შევედრებულ რაცა საქმე და საურავი მათი იყოს, იგი იყვოფიდის, რომელსა ჩუენ ვერ მივიწინეთ და შემდგომად მისსა თუ მისსა ადგილსა ამითვე წესით სხვადა მწიგნობართუხუცესი იყოს, იგი იურვიდეს“.³⁰⁷

მასმასადამე, ეკლესიის ადმინისტრაცია მართავდა შიომღვიმეს, ოღონდაც მწიგნობართუხუცესის ხელით. შიომღვიმეს სამეფო ოჯახის განსაკუთრებული პატივისცემა იმით დაუმსახურებია, რომ ეს მონასტერი მისი ერთგული ყოფილა ტრადიციულად, კერძოდ კი, დავით აღმაშენებლისათვის დიდი სამსახური გაუწევია შინაურ მტერთან ომის დროს.

როგორც ითქვა, შიომღვიმის მონასტრის მართვა მწიგნობართუხუცეს ეპისკოპოსსა და ლავრის მამასახლისს ევალებოდათ. ეს მამასახლისი მონასტრის ბერების მიერ წმიდა შიოს საფლავზე წილისყრით უნდა ყოფილიყო გამორჩეული.

„დავით აღმაშენებელი შიომღვიმის მონასტრისადმი 1123 წ. ბოძებულ ანდერძში წერს: თუ მამასახლისი და წინამძღვარი,

„მიიცვალოს, ვითა თვით წესი არს მის წინამძღვრისა შიოს საფლავსა ზედა წილგდებად, ამით სხუად განაჩინონ, ჩუენსა დარბაზსა მოიყვანონ და ჩვენ არგანი მოვახსენოთ და შევედროთ მონასტერი“.³⁰⁹

ათონის ქართველთა მონასტერში წინამძღვრის გამორჩევა სცოდნიათ შუა წირვის დროს საკურთხეველში, ტრაპეზზე, გამოსარჩევ კანდიდატთა შორის წილგდებით, შიომღვიმეში კი საკურთხეველის მაგიერ შიომღვიმელის საფლავი ყოფილა წილგდების ადგილად მიჩნეული. „ცხადია, წილგდების მოსაწყობად წინასწარ ერთად შეყრილ ძმათა „განზრახვა“ და კანდიდატების დასახელების დროს მთელი კრებულის „ერთნებობა“ იქნებოდა საჭირო. ასეთი ნებით დაყენებული მამასახლისი კანონიერად „გამორჩეული“ წინამძღვარი იყო და სიკვდილამდე „უცვალელებლად“, ე.ი. შეუცვლელად უნდა ყოფილიყო. მისი გადაყენება და შეცვლა მხოლოდ იმ განსაკუთრებულ შემთხვევაში შეიძლებოდა, თუ ის მწვალებელი, ე.ი. ერეტიკოსი გამოდგებოდა, ანდა „მონასტრის ორგულობა, ანუ მეფეთა დალატი და რჯულის შეცოდება“ აღმოაჩნდებოდა“³¹⁰ – წერს ივ. ჯავახიშვილი შიომღვიმის მონასტრის ტიპიკონის პატარა ნაწყვეტზე დაყრდნობით, რომელიც თ. ჟორდანიამ გამოაქვეყნა „შიომღვიმის საბუთებში“.

საქართველოს პატრიარქი, ანუ ქართლის კათალიკოსი მოვალე იყო ყოფილიყო „აღმსრულებელი“ შიომღვიმის მონასტრის მიმართ არსებული დადგენილებებისა, ამიტომაც წერდა საეკლესიო კრების განჩინებაში შიომღვიმის შეუვალობის შესახებ არსენი კათალიკოზი: „მე, გლახაკი არსენი ქართლისა კათალიკოზი მათი... აღმსრულებელი ვარ“.³¹¹

საეკლესიო კრებამ XIII ს-ის 40-იან წლებში კიდევ ერთხელ დაამტკიცა დავით აღმაშენებლის ანდერძი შიომღვიმის მონასტრის მიმართ.

³⁰⁷ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984, I, გვ. 58, ანდერძი დავით მეფისა მღვიმისადმი, 1123/1124 წლები; ³⁰⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 160; ³⁰⁹ ივ. ჯავახიშვილი, VII, 1984, გვ. 73; ³¹⁰ იქვე, გვ. 74; ³¹¹ ძეგლ., III, გვ. 160;

**[განჩინება საეკლესიო კრებისა
შიომღვიმის შეუვალობის შესახებ]**

[XIII ს-ის 40-იანი წ.]

...[ესე ვითა] ზემოთ დაგუიწერია, მე გლახაკსა არსენ ქართლისა კათალიკოზსა წამე[ბითა]... [ქარ]თლი[სა] ებისკოპოზთათა წმიდისა უდაბნოჲსა მღვმისათჳს... და უბრძანებია ჩუენ ყოველთა შემდგომად მათსა... ლუწად და ზრუნვად მამათა მემღუიძეთა მათთა, ...[დაწერ]ილი და დაწევვად... მე, გლახაკი არსენი ქართლისა კათალიკოზი მათ[ი]... აღმასრულებელი ვარ... ყოველთა ზემოთ დაგუიწერია არა...

ვითა დიდსა და მეფეთა შორის სანატრელსა დავითს ენება... კმა არს წმიდისა ამის უდაბნოჲსათუის, და მათნი ღმრთივ-გვირგვინოსანი მეფენი და მოურავად, ვითა იგი მასვე შინა სწერია გაჩენითავე ნი... [მწიგნობა]რთუხუცესი ვაზირი მონაზონი ჯდეს, და მამად მემღუიძე სულიერთა საქმეთა მათთა [განაგებდეს]...

არ უც საქმე მღუიძესა თანა არცა ქართლისა კათალიკოზთა, თუნიერ ლოცვისა და კურხევისაგან, [არცა] ებისკოპოზთა, არცა ვის სხუასა ებისკოპოზსა, არცა მთავარსა ვისმე.

და არს... მწერ ლოცვად წმიდათა მეფეთად ზედა-აც; და ქამისაწირობანი, ვითა ბუელითგან... უკუეთუ ჩუენ მათნი მოღუაწენი ვიყუნეთ, სახელსა ჩუენისა მოიწესებდენ ზირველად... [მოიჯ]სენებდენ.

და ვინც ეს დაწერილი და გაგებული წმიდასა უდაბნოსა მღუიძისასა შეუცვალოს... [უწ]ინდელი წმიდისა მამამთავრისა იოვანესი ქართლისა კათალიკოზისა, ანუ ოქროპირი ქართლისა კათალიკოზისა, ანუ გაბრიელ... [და რა]დენნი სხუანი შემდგომითი-შემდგომად სხენან, ჯელით-წერილნი სანატრელთა... წმიდისა მამამთავრისა მელიქიზედეკისი ვინ შეიცვალოს, ამას ყოველსა შენ... მათ სანატრელითა ჯელითა დამტკიცებული, გინა დიდისა დავითის ანდერძ[ი და] სივლები მათი... შეცვალებულ ყოს, ჰქრისხავს ღმერთი... კრულია ქრისტეს ღმრთისა მიერ... ამენ.

მე, არსენ ქართლისა კათალიკოზმან ჩემითა ჯელითა დაწერე ყოველი ესე სიმტკიცე და სახენი მტკიცე მოფელნი [აკურთხ]ნეს ღმერთმან და წმიდამან დედა-ქალაქმან.

სხვა ხელით მხედრულად:

[ესე] ვითა წმიდასა კრებასა და წმიდასა მამათამთავარსა ჩუენსა არსენის ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზსა განუჩენია ბჭობითა და დიდთა მამამთავართა და მოძღუართა ჩუენთა ჯელით-წერილნი... დაუმტკიცებინ, მეცა გლახაკი: ქართლის მთავარეპისკოპოზი საბა ჯელის-წერით დავამტკიცებ...³¹²

³¹² ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, 1970, გვ. 160.

საეკლესიო კრების „მოხსენება მეფისადმი“

მსხემის საეკლესიო კრება (1263 წ.)

1925 წელს გ. გოზალიშვილს აღმოუჩინია ოდესლაც საქართველოს საპატრიარქოს (საკათალიკოსოს) არქივში დაცული პირი საეკლესიო კრების დადგენილებისა, რომელიც ივანე ჯავახიშვილის ვარაუდით, შეიძლება XIII ს-ისა იყოს.³¹³

საქართველოს საკათალიკოსოს არქივი ძველად ჩვენს საეკლესიო დედაქალაქ მცხეთაში უნდა ყოფილიყო, პატრიარქის კარზე. აღნიშნული საბუთი წარმოადგენს 1263 წლის ახლო დროის საეკლესიო კრების მოხსენება-დადგენილებას საქართველოს მეფის ლაშას ძე დავითისადმი. ამ საბუთში ნახსენებია მცხეთა, ვითარცა გული და ცენტრი ქართული ეკლესიისა: „პირველი არის თავი სჯულისა და ეკლესიათა მცხეთა“.³¹⁴ ამიტომაც უნდა ვივარაუდოთ, რომ 1263 წლის კრება მცხეთაში ჩატარდა და მას „მცხეთის საეკლესიო კრება“ ვუწოდეთ.

როგორც აღნიშნული იყო, კანონიერ საეკლესიო კრებებს საქართველოში (როგორც ბიზანტიაში) მეფე იწვევდა. და იგი მის კარზე, უფრო მეტად, თბილისში ან სხვა შესაბამისი დროის მეფის სადგომ-სამყოფელში ტარდებოდა. აღნიშნული კრება მეფეს არ მოუწვევია, ჩანს, იგი თვით საეკლესიო ხელმძღვანელობას მოუწვევია ეკლესიის გასაჭირის გამო „ჟამსა ძნელბედობასა და საჭიროებასა“.³¹⁵ ამიტომაც, როგორც აღინიშნა, ვფიქრობთ, კრება საეკლესიო დედაქალაქ მცხეთაში ჩატარდა.

კრებას უმსჯელია და დადგენილება გამოუტანია სამ საკითხზე, პირველი და უმთავრესი იყო საეკლესიო მამულების საკითხი, მეორე შეეხებოდა ეკლესიის მიერ „დაკრული“ პირის საკითხს, მესამე კი

– სასულიერო პირთა ღირსების შესაბამისი პატივისცემით მოპყრობის საკითხს.

მონღოლთა უსასტიკესი ბატონობის დროს წინათ ღირსებისა და პატივისცემის საგანი ახლა მტრის ვერაგობის და სიუხეშის წყალობით ღირსებააყრილი და დაცემული იყო. დაპყრობილ ქვეყანაში სარწმუნოებას და სასულიერო პირებს უკვე ღირსებით აღარც მთავრობა და აღარც დაბეჩავებული, უსასოდ და ულუკმაპუროდ დარჩენილი ხალხი ეპყრობოდა. ამას დამატებია მეფე ულუ დავითის „სიბერეში“ დაწყებული ქმედება, მას საეკლესიო მამულების სხვა პირებზე გადაცემა დაუწყია, რასაც, ცხადია, „საეპისკოპოსოთა“, მონასტერთა და ეკლესიათა „რღვევა“ – ე.ი. მათი ეკონომიკური საფუძვლის გამოცლა მოჰყოლია.

ეკლესიას არათუ საქართველოს სამეფო ხელისუფლება, მონღოლებიც კი სიფრთხილით ეპყრობოდნენ, საერთოდ, ღვთისმსახურებს მონღოლები შეღავათს უწევდნენ. „უკვე 1254 წლის საყოველთაო აღწერისას, როგორც წყაროები ერთხმად მიუთითებენ, მონღოლებს ეკლესია და მისი მსახურნი საგადასახადო დავთარშიც არ შეუტანიათ, ქართველი ჟამთა აღმწერელი წერს: „ხოლო ხუცესთა და მონაზონთა და საეკლესიოთა განწესებათა არა შეაგდო საზღავი, არცა ყალანი, ეგრეთვე შინთა და დავრიშთა და ყოვლისა სჯულისა კაცნი საღმრთოდ გაჩენილნი განათავისუფლნა“.³¹⁶ „მცხეთის საკათალიკოსო ეკლესია 1254 წლიდანვე იყო გათავისუფლებული სამონღოლო ვალდებულებისაგან“.³¹⁷

ეკლესიის წევრთა სამონღოლო ვალდებულებისაგან გათავისუფლება არ ნიშნავს იმას, რომ ეკლესია დაღვინებული იყო. ეკლეს-

³¹³ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, VI, გვ. 59; ³¹⁴ ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 161; ³¹⁵ იქვე, გვ. 162; ³¹⁶ ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 224; ³¹⁷ საქართველის ისტორიის ნარკვევები, III, გვ. 591.

სიას ისევე უჭირდა, როგორც მის სამწყსოს და იგი ერის ბედს იზიარებდა, როგორც ამას აღნიშნული კრების დადგენილება უჩვენებს: ეკლესიის წევრები სწერენ მეფეს: „გვედრებით და ვრეკთ კარსა მოწყალებისა თქვენისასა, მოიწყინეთ ჭრტვინვა ჩვენი და სიგლახაკე და უქონებელი... ობლად დასხმულნი ეკლესიანი ღმრთისანი შეიწყალენით, განშიშვლებულნი სამართლით შემოსენით, იხსენით დაწუნებულნი“...³¹⁸ ეკლესია მონღოლთა ბატონობის დროს თავის თავს უწოდებდა: უქონებელს, გლახაკს, ობლად დასხმულს (დატოვებულს), განშიშვლებულს, დაწუნებულსა და მწუხარებისაგან მკვნესარეს („მჭრტინავს“). მისი გასაჭირში ყოფნა კიდევ უფრო გაუმძაფრებია მეფის ქმედებას, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, იგი ოდესღაც ეკლესიისათვის (ე.ი. ღმრთისადმი) შეწირულ მიწებს ართმევდა ეკლესიას და აძლევდა სხვა, საერო, კერძო პირებს. ამიტომაც სწერდნენ მეფეს წმიდა მამები: „აღუთქვი და აღუსრულე უფალსა ყოველი აღნათქვამი შენი“ და „უმჯობეს არს არა აღთქმად, ვიდრე აღთქმად და არა აღსრულებად“.³¹⁹

ქონებას, რომელიც ოდესღაც საღმრთოდ დაიწერა, „საღმრთოდვე ხამს ქონებად“.³²⁰ აგრეთვე შეახსენებდნენ, რომ ეკლესიის ქონება იგივე სამეფო ქონება იყო „საყდართა ქონებად უფრო თქვენი ქონებად“. თუკი ვინმე გაბედავდა და მეფისათვის ოდესღაც საჩუქრად მირთმეულ (საჭურჭლე-სალაროში მღებარე) ნივთს აიღებდა და ან მეფეს კვლავ საჩუქრად მიართმევდა, ანდა თავის საჭიროებისათვის გამოიყენებდა, ცხადია, არ ასცდებოდა სასჯელი. ასევე იმსახურებდა დასჯას ის მრჩეველი (ვეზირი თუ სხვა ვინმე), რომელიც მეფეს ურჩევდა საეკლესიო მიწების გასხვისებას, შეახსენებდნენ მეფეს კრების მა-

მები. მეფეს კი სიგელებით უკვე გაცემული ჰქონდა საეკლესიო მიწების დიდი ოდენობა, კრება სწერს კიდევ მეფეს: შეგიძლიათ ფაქტებით დარწმუნდეთ, თუ ამ სიგელებს გასინჯავთო, „მოაღებინეთ სიგელები და ნიშნები ყველად ყველას, ვისთვისცა გიბოძებია“. ამ სიგელების გაცემით მეფემ დაარღვია „ღვთისადმი აღნათქვამი“.

კრებამ იცის, რომ მონღოლთა ბატონობის გამო ქვეყნის შერყეული ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსასწორებლად მეფეს ურჩევდნენ გამოეყენებინა საეკლესიო ქონება, მაგრამ საქართველოს ამაზე უფრო მეტი ძნელბედობის ხანაც ჰქონია, ძველი მეფეები კი ეკლესიებს პატივს სცემდნენ. თვითონ ქვეყნის მპყრობელი არაქართველი მმართველებიც კი არ კადრულობდნენ ეკლესიის ქონების ხელის ხლებასო. „ვიცი, რომე მრავალნი კადრებენ ჟამსა ძნელბედობასა და საჭიროებასა, მაგრა ამის უძნელბედესნიც ყოფილან მაშინ ჟამნი, ოდეს დიდი კათოლიკე ეკლესიად შენებულა, ჰასრე, რომე ჯაფარ ამირად ჯდომილა თფილისს და ქალაქი სპარსთა ჰქონებია და თუით რადამცა მიზეზი არავინ კადრა საყდართა ქვეყნის ქონებისა და დარღვევის მნებებელმან“.³²¹

ამჟამად, მიჩნეულია, რომ „საერთო გაჭირვების ჟამს ეკლესიას შედარებით უკეთესი მატერიალური მდგომარეობა ჰქონდა... საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზი (1247/1248 – 1282) ურდოში გამგზავრებულა, რომელსაც ყაენისაგან ეკლესიის დაცვის იარლიყი (სიგელი) მიუღია. „დაცვა“ გულისხმობდა არსებული საეკლესიო შეუვალობისა და პრივილეგიების დამტკიცებას ყაენის მიერ. ყაენის ეს სიგელი ეხებოდა „მცხეთას“ (საპატრიარქოს), „საყდრებს“ (საეპისკოპოსოებს) და „მონასტრებს“ თავიანთი ყმა-მამულითურთ“.³²²

³¹⁸ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 161; ³¹⁹ იქვე, გვ. 116; ³²⁰ იქვე, გვ. 162; ³²¹ იქვე, გვ. 162; ³²² ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 224, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, III, გვ. 590.

მიუხედავად ამისა, 1263 წლის საეკლესიო კრების დადგენილების ტექსტიდან არ ჩანს, რომ „ამ საერთო გაჭირვების ჟამს ეკლესიას შედარებით უკეთესი მდგომარეობა ჰქონდა“, პირიქით, ეკლესია მაშინ ყოველმხრივ, მათ შორის, მატერიალურადაც თავის სამწყსოს ბედშია – უკიდურესად გაჭირვებულია. უნდა ვიფიქროთ, რომ იმ მატერიალურ შეღავათებს, რომელსაც მონღოლთა ხელისუფლება ეკლესიას აძლევდა, ეს უკანასკნელი იყენებდა ხალხის საჭიროების დასაკმაყოფილებლად. ეკლესია, ჩანს, გასცემდა მრავალს, მაგრამ მისგან კიდევ უფრო მეტს ითხოვდნენ, რისი გაცემის საშუალებაც მას უკვე ობიექტურად აღარ ჰქონდა, ეს კი ეკლესიის მსახურთა მიმართ კრიტიკულად განაწყობდა მოსახლეობის ერთ ნაწილს (რასაც ქვემოთ განვიხილავთ). ეკლესიის ასეთი კრიზისის დროს მას სახელმწიფო ხელისუფლებისაგან მხარდაჭერა ესაჭიროებოდა, ამის ნაცვლად, მეფემ საეკლესიო მამულების გაცემა დაიწყო, რითაც კიდევ უფრო შეარყია ეკლესიის ეკონომიკური საფუძვლები.

„სამოცდაათხუთმეტნი შვილნი ხართ თქუენთა გუართანი და რომელი მეფე თქვენთა ოდენთა ჭირთა, ღუაწლთა და განსაცდელთაგან არა ხსნილა, ვითა ღმერთსა, თქუენსა მხსნილსა, თქუენ უხსნიხართ... და ამ სამოცდაათხუთმეტთა თქუენთა გარდასულთა მეფობასა შიგა... რომელსა დიდებულსა, ანუ აზნაურსა, ანუ დარბაზის ერსა, ანუ გლეხსა აქვს სიგელი თქუენდა გუარისაგან ბოძებული... რომე საყდართა სოფელი ვის ზედა გაცემულ-იყოს და ეწეროს, თვინიერ ამისა, რომე თქუენ გაგიცემიან და გაგიბოძებიან სიგელითა“³²³ - მიმართა კრებამ მეფეს.

ზოგიერთი სპეციალისტის აზრით, წინადადებაში „75-ე შვილნი ხართ თქუენთა

გუართანი“ იგულისხმება ბაგრატიონთა საგვარეულო, აღინიშნება, რომ ლაშას ძე მეფე დავითი არ შეიძლებოდა ყოფილიყო 75-ე მეფე ბაგრატიონთა დინასტიისა, მაგრამ კრების მიერ იგულისხმებოდა არა ბაგრატიონთა საგვარეულო, არამედ, როგორც წმიდა ნინოს ცხოვრებაზე დართული არსენ ბერის (მონაზონის) საქართველოს მოკლე ისტორიიდან³²⁴ ჩანს, საქართველოს ეკლესიაში მიიჩნეოდა, რომ ბაგრატიონები „შვილნი იყვნენ არიან-ქართველთა მეფეთა“, რომ დინასტიური ათვლა იწყება აზონ-ფარნავაზ მეფეებიდან და არა, ვთქვათ, აშოტ ანდა ბაგრატ ბაგრატიონიდან. ვახუშტი ბატონიშვილის გამოთვლით, ლაშას ძე ე.წ. ულუ დავითი იყო 65-ე მეფე ფარნავაზიდან. კრება კი თვლიდა, რომ იგი იყო 75-ე მეფე, წყაროდ მიუთითებდა „ქართლის ცხოვრებას“. ჩანს, XIII ს-ის ჩვენამდე არმოდწეულ „ქართლის ცხოვრებაში“ ასეთი ათვლა არსებობდა.

კრების მეორე საკითხი, როგორც აღინიშნა, შეეხო ეკლესიის მიერ შერისხული პირის საკითხს. იგი, ცხადია, აგრძელებდა პირველ საკითხს და ეხებოდა გაცემულ საეკლესიო მამულებს. „საეკლესიო კრება მეფე ულუ-დავითს აგონებდა აგრეთვე, რომ მის და საქართველოს ვაზირებისაგან დარღვეულია ქართული სახელმწიფო სამართლის ის ძირითადი დებულება („წესი სახლისა და პალატისა თქუენისაჲ), რომლის მიხედვითაც „ვინცა ვინ“ ეკლესიისაგან „დაკრულვილა“, საქართველოს მთავრობის მიერაც მიზეზის განუხილველად „შერისხულა: მამული დასჭირვია და ლაშქართა შიგან არ შეშვებულა“.³²⁵ იმჟამად კი ეკლესიის მიერ დაკრულვილი პირი სამეფო კარის („ვაზირთა“) დახმარებით აიძულებდა ეკლესიის მსახურებს მოეხსნათ „დაკრულვა“.

³²³ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 162; ძეგლები, III, გვ. 47; ³²⁵ ივ. ჯავახიშვილი, ტ. VI,

³²⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის 1982, გვ. 367.

„ესე უწესო“ წესი ნულაროდეს იქნების, ნუც დაგვემართების, ვისაც დაგვრულვიდეთ, თქვენც შერისხვიდეთ“, წერს კრება მეფეს.

მესამე – სასულიერო პირთა ღირსების შეურაცხყოფის საკითხიც – კვლავ პირველთან იყო დაკავშირებული. „არღარავისაგან გვაქვს პატივი, არც სჯულსა და არც ებისკოპოსთა, არც მონაზონთა, არც ხუცესთა, არც მღვდელთა, არც მიპრონსა, არც ქორეპისკოპოსთა, ყველად ყველასა უპატიოდ, შეურაცხად, გინებით და ბასრობით ვკყავთ“.³²⁶

„რომელი მეფე იქნების უპატიომყოფელი, შეურაცხად მხსენებელი ებისკოპოსთა და მონაზონთა?... და თუ თქვენ უპატიოდ გყავთ, ვინმცა არა შეურაცხ-გვეყვანა, ვინმცა არა გვაგინა, ვინმცა არა უპატიოდ და ჰავად დაგვხადნა?“ – შესტიროდა კრება მეფეს.

ზემოაღნიშნულის გარდა, როგორც გარკვეული აქვს ივანე ჯავახიშვილს – „საქართველოს ეკლესია მეფეთაგან შეწირული მიწების შეუვალობაზე უარს ამბობდა და საგადასახადო ტვირთის ზიდვასაც კისრულობდა, ოღონდაც შეწირული მიწები გაუცემელი შეენარჩუნებინა და გაცემული უკან დაებრუნებინა“.³²⁷

„ეზომის კალნიერებისა და წყენა-კადრებისათვის“, როგორც კრება დაემუქრა მეფეს, ამის „მქმნელნი ვართ: არცა მიპრონსა გავხსნით, საქართველოს ეკლესიათა დავებჭდავთ, ხუცესთა დავაყენებთ წირვისა და ნათლვისა და სამკუდროთა ზიარებისაგან“.³²⁸

კრება არ აპირებდა დაშლას, სანამ მეფე შესაბამის გადაწყვეტილებას მიიღებდა. „საეკლესიო კრების მონაწილეთ სურდათ მეფეცა და სხვებიც დაერწმუნებინათ, რომ ანგარება და პირადი სარგებლობის ინტერესი კი არ ალაპარაკებდათ, არამედ საღმრთო სჯულის დარღვეული კანონების აღდგენის წადილი“.³²⁹

როგორც აღინიშნა, ჩვენამდე მოღწეულია არა 1263 წლის კრების მეფისთვის გადაცემული დადგენილების დედანი, არამედ შავი, სამუშაო პირი დადგენილების პროექტისა, ამიტომაც არ შეგვიძლია ვთქვათ, კრებამ მართლა მიიღო თუ არა გადაწყვეტილება საქართველოს ეკლესიათა „დაბეჭდვისა“, მირონის გაუცემლობისა და სხვ., ივ. ჯავახიშვილის აზრით, კრება „მუქარის განხორციელებას არ შესდგომია“,³³⁰ და უკიდურესი ნაბიჯი არ გადაუდგამს.

კრების დადგენილებაში რამდენჯერმე გვხვდება სიტყვა „ვაზირნი“, „ვაზირი“. მათ ბრალდებათ მეფისათვის ეკლესიის საწინააღმდეგო რჩევების მიცემა საეკლესიო მამულთა გაცემის დროს. ივ. ჯავახიშვილი და სხვანი ფიქრობენ, რომ აქ იგულისხმება უწინარესად იმჟამინდელი მწიგნობართუხუცესი ჭყონდიდელი ბასილი. ჩვენი აზრით, „ვაზირის“ ქვეშ იგულისხმება არა ბასილი, არამედ ამირსპასალარი, რადგანაც კრების დადგენილებაში „მამულის გაცემაზე“ ძირითადად საუბარი, „დაკრულილ“ პირს მეფემ მამული უნდა დაუჭიროს: „ვინცა ვინ დაკრულია... მამული დასჭირვია და ლაშქართა შიგან არა შეშვებულა“.³³¹ ეს ძველი კანონი ახლა „ვაზირთა“ ნებით მოშლილა, მაგრამ „ხელმწიფის კარის გარიგების“ თანახმად, სწორედ ეს უფლება მამულის გაცემისა და ლაშქრის უფროსობისა ეკუთვნის ამირსპასალარს. „კარის გარიგება“ წერს: „ამირსპასალარი საბატო ვეზირი არის და თავადი ლაშქართა და უამისოდ ქვეყანა არ გაციემის, არცა ვინ სამამულოდ შეიწყალებინა“.³³² „კარის გარიგების“ ეს ცნობა მნიშვნელოვანი მომენტია და ხსნის თუ ვის, რომელ ვეზირს ან ვეზირთა ჯგუფს გულისხმობდა საეკლესიო კრება თავის კრიტიკის აღრესატად, როცა წერდა: „აწ თუ ვის დავპ-

³²⁶ ქართული სამართლის ძეგლები, III, გვ. 163; ³²⁷ ივ. ჯავახიშვილი, VI, გვ. 368; ³²⁸ ძეგლ., III, გვ. 164; ³²⁹ ივ. ჯავახიშვილი, VI, გვ. 369; ³³⁰ იქვე, გვ. 370; ³³¹ ძეგლ., III, გვ. 163; ³³² „გარიგება ხელმწიფის კარისა“, ივ. ჯავახიშვილის რედაქციით თხზულებანი, VI, გვ. 403.

კრულავთ გამოაჭენებს თქვენსა დარბაზსა და თქვენთა ვაზირთა მოჰმართებს“, და ისინიც ეკლესიის მიერ „დაკრულვილს“ არც „მამულს უჭერენ“ და „ლაშქარშიც უშვებდენ“. ამ უკანასკნელთა აღსრულების უფლება მხოლოდ, როგორც ითქვა, ამირსპასალარს ეკუთვნოდა. ამირსპასალარის ზემდგომობის ქვეშ მყოფ ვეზირთა ჯგუფში უნდა ივულისხმებოდეს მანდატურთუხუცესი, რადგან „ხელმწიფის კარის გარიგებაში“ ეს ორი სახელო ერთად იხსენიება. ამირსპასალარის პატივი „მანდატურთუხუცესის სწორი არის და ესეც იქნების, რომე ორივე ერთსა ჰქონდეს და უფრო შანშეთა სახლისა არის ესევე ორივე ხელი ერთსა აქვს თუ ორთა“...³³² ამირსპასალარობა და მანდატურთუხუცესობა შანშე მხარგრძელის სახლეულის ხელში იყო თავმოყრილი. ამირსპასალარის ვეზირთა ჯგუფში უნდა შედიოდეს „ამილახორი“. „ამილახორი ვეზირი არის ამირსპასალარისა და ამის ხელსაა მებაჯრეთუხუცესობა“.³³³ მაშასადამე, როგორც შეიძლება გავიგოთ, ამილახორი ვეზირი, მრჩეველია არა მეფისა, არამედ ამირსპასალარისა. ყოველ შემთხვევაში, ისინი ერთ ჯგუფს ქმნიან მებაჯრეთუხუცესთან და ლაშქრის სხვა მეთაურებთან ერთად. „მამულის დაჭერა და ლაშქარში არ შეშვება“ სწორედ მათი საქმეა. ისინი არიან მეფის „ვეზირები“ ამ საქმეში, ჩანს, მათკენაა კრების რისხვა მიმართული და არა ჭყონდიდელისაკენ.

ჭყონდიდელი იყო ეკლესიის ერთ-ერთი მეთაური და ამიტომაც შეუძლებლად მიგვაჩნია, რომ მას წარემართა ეკლესიის წინააღმდეგ ისეთი ღონისძიება, რომელიც კრებამ განიხილა და რომლის აღსაკვეთად კრება მზად იყო საქართველოს ეკლესიებში ღვთისმსახურება შეეწყვიტა.

საქართველოს ეკლესიის მეთაურთა ძლიერ ცუდ დამოკიდებულებაზე ამირსპასალარისა და მხარგრძელის მიმართ წერს თამარის მემატთანეც. როგორც წინა თავებში აღინიშნა, ჭყონდიდელის აღმატებული სახელო და ხელისუფლება დაემცრო თამარ მეფის დროს, მიზეზი ამისა იყო მიქაელ კათალიკოსის მტაცებლობა თამარის მეფობის დასაწყისში, როცა მან თავის ხელში აიღო ჭყონდიდლობა და ამით, როგორც ივ. ჯავახიშვილს გარკვეული აქვს, მეფეზე უფრო მეტი ხელისუფლების მპყრობელად იქცა. მიქაელის გარდაცვალებისთანავე თამარმა მთავრობაში შეიყვანა ამირსპასალარი, აქცია იგი ვეზირად, ამით, შეიძლება ვთქვათ, დაამცრო ჭყონდიდელის ფუნქცია მთავრობაში. ჭყონდიდელისა და ამირსპასალარის ფუნქციები გათანაბრდა, ხელისუფლება გაიყო. „ერისთავნი და ხელის მქონებელნი დიდისა თამარ მეფისა... ბრძანა დამტკიცებად ჭყონდიდლად, მწიგნობართ-უხუცესად და ვეზირად... ანტონე გლონისთავისძე... განაჩინა ამირსპასალარად სარგის მხარგრძელი, კაცი გვარიანი და აღზრდილი ლაშქრობასა შინა“...³³⁴

საქართველოს მთავრობა, ჩანს, შედგებოდა 7 ძირითადი წევრისაგან – ესენი იყვნენ „ოთხი მონაზონი“ და „სამი ვეზირი“. ოთხ მონაზონთა ჯგუფში შედიოდნენ ქართლის კათალიკოსი, აფხაზეთის კათალიკოსი, მოძღვართმოდღვარი და ჭყონდიდელი მწიგნობართუხუცესი. სამი ვეზირის ჯგუფში შედიოდნენ ათაბაგი, ამირსპასალარი და მანდატურთუხუცესი. „დარბაზს ათქს ოთხთავე: მოძღვართ-მოძღვარსა, კათალიკოზთა, ჭყონდიდელსა და სამთა ვაზირთა: ათაბაგსა, ამირსპასალარსა და მანდატურთ-უხუცესსა“,³³⁵ ანდა „ამირეჯიბს მართებსო ოთხთა მონაზონთა და სამთა ვეზირთა წვევაო“.³³⁶ ამათგან დარბაზობის დროს უმეტესი პატივისცემით მეფე ხვდებოდა პირველ რიგში მოძღვართმოდღვარს, შემდეგ კათალიკოსებს და

³³³ ივ. ჯავახიშვილი, VI, გვ. 392; ³³⁴ იქვე, გვ. 400; ³³⁵ იქვე, გვ. 396; ³³⁶ იქვე, გვ. 397.

ჭყონდიდელს. მიუხედავად მთავრობაში განხორციელებული ცვლილებებისა, ჭყონდიდელი სამი ვეზირის და, საერთოდ, სავაზიროს უფროსი ჩანს, „ვეზირობის“ დროს პირველ რიგში ჭყონდიდელს მოიწვევენ, შემდეგ სხვა ვეზირებს – აღნიშნული სამი ვეზირის გარდა, სავაზიროში სხვა ვეზირებიც შედიან – „თუ ვეზირობა იყოს მათ მოახსენონ ჭყონდიდელსა და ათაბაგსა. ამირსპასალარსა (მანდატურთუხუცესსა), მეჭურჭლეთუხუცესსა, მსახურთუხუცესსა და ამილახორსა“.³³⁷ „დიდი არს მეჭურჭლეთუხუცესი, ათაბაგობის დაწყებამდე მეოთხე ვეზირი იყო“...³³⁸ პირველხარისხოვან ვეზირად ითვლებოდა ზემოთ ჩამოთვლილი სამი ვეზირი, მათ გარდა იყვნენ „დიდი“ ვეზირები, ამ სამი ვეზირის ქვემოთ მდგომნი (მაგალითად, „დიდი არს მეჭურჭლეთუხუცესი“), ამათ გარდა, კიდევ იყვნენ სხვა შედარებით წვრილი ვეზირები და „მოურავები“. ტერმინი „ვეზირნი და მოურავნი“, „კარის გარიგებაში“ ორჯერ იხსენიება.³³⁹ წვრილ ვეზირთა ჯგუფში უნდა შედიოდნენ, მაგალითად, მოლარეთუხუცესი, მონადირეთუხუცესი, ფარეშთუხუცესი, მესაწოლეთუხუცესი, ამირეჯიბი, მესტუმრე, მელვინეთუხუცესი, განმგეთაუხუცესი და სხვა „უხუცესები“. ვაზირთაგან, როგორც ითქვა, მხოლოდ სამი იყო გამორჩეული და მთავრობის წევრებად ითვლებოდნენ, ოთხ მონაზონთან ერთად, თუმცა კი, ვთქვათ, „მეჭურჭლეთუხუცესი ძველი ვეზირი არის და საბატიო“,³⁴⁰ ასევე მსახურთუხუცესი.

მთავრობის ამ წევრთაგან, მაგალითად, „ლაშქრობა“ და ლაშქრობის ვეზირობა ამირსპასალარის ხელთ არის,³³⁸ ხოლო სასამართლო ხელისუფლება ჭყონდიდელისა: „ჭყონდიდელი ორშაბათ დღეს სააჯო კარსა შიგან დაჯდების“.³⁴¹ ოთხ მონაზონთაგან ჭყონდიდელს და მის, ვითარცა მწიგნობარ-

თუხუცესის, ხელქვეითს „საწოლის მწიგნობარს“ ეკუთვნის „საეკლესიო დასნი“, გარდა გელათისა (გელათი ჩანს მოძღვართ-მოძღვარს ეკუთვნის): „გელათისაგან კიდევ საყდარნი და სხვანი მონასტერნი და ეკლესიანი, ხუცესნი და მონაზონნი და რაც საეკლესიო დასნი არიან ყველა ჭყონდიდელის და საწოლის მწიგნობარის სახელოსა“ არიან.³⁴² აქ შეიძლება გავიხსენოთ თამარის ისტორიკოსის სიტყვები: „მონასტერნი და საებისკოპოსონი ყოველნი ეკლესიანი წესსა და რიგსა ლოცვისასა და ყოვლისა საეკლესიოსა განგებასა დარბაზის კარით მიიღებდნენ, ვითარც კანონსა უცდომელსა და ყოვლად შუენიერსა და დაწყობისსა კეთილწესიერებასა ლოცვისა და მარხვისა“.

როგორც ზემოთ მოყვანილიდან ჩანს, „ლაშქარში არ შეშვების“ და „მამულის დაჭერის“ თუ გაცემის უფლება განეკუთვნებოდა ამირსპასალარს და მის მიმდგომ სხვა ვეზირებს და არა ჭყონდიდელს. ამიტომაც 1263 წლის კრება „ვეზირთა“ ქვეშ მათ უნდა გულისხმობდეს. საფიქრებელია, რომ 1263 წლის კრება მიმართული იყო არა „საქართველოს მთავრობის“ ქმედებათა წინააღმდეგ, როგორც ივ. ჯავახიშვილი ფიქრობდა, არამედ ასახავდა საქართველოს მთავრობის შიგნით არსებულ წინააღმდეგობას „ოთხ მონაზონსა“ და ვაზირთა, ანუ უფრო სწორად, ჭყონდიდელსა და ამირსპასალარს შორის. ივ. ჯავახიშვილი წერდა: „საქართველოს მაშინდელი მთავრობა საეკლესიოდ შეწირული მიწების გაცემის აუცილებლობას ამართლებდა“.³⁴³ უნდა ვიფიქროთ, რომ არა „საქართველოს მთავრობა“, არამედ „ვაზირნი“, კერძოდ, ამირსპასალარი და მათი მიმდევარნი, რომელთა ხელში იყო „მამულთა გაცემის“ საქმე, ამართლებდნენ შეწირული მიწების გაცემის აუცილებლობას.

³³⁷ ივ. ჯავახიშვილი, VI, გვ. 402; ³³⁸ იქვე, გვ. 392; ³³⁹ იქვე, გვ. 395; ³⁴⁰ იქვე, გვ. 403; ³⁴¹ იქვე, გვ. 387; ³⁴² იქვე, გვ. 387; ³⁴³ იქვე, გვ. 368.

ჟამთააღმწერელი წერს ჭყონდიდელ ბასილის შესახებ, რომ სამეფოს აღმოსავლეთის საზღვრების დაცვის გამო მეფის მოუცლელობის ჟამს „განდიდნა ჭყონდიდელი ბასილი და უჯარმელი, და იწყო საურავთა-ცა ქმნად თვინიერ მეფისა კითხვისა და მეფის იმერთ ყოფასა შინა ღიად აწყინა სეფეთა ქვეყანათა, რამეთუ ვითარ თვისთა ხედვიდა“,³⁴⁴ ბასილი „...მოაკვდინა მეფემან უწესობისათვის, რამეთუ თანა ეყო ბასილი ესუქნის და არა რიდა საწოლსა პატრონისა მეფისასა და ჩოხანიცა აღიხადა და მთავრობა მიიტაცა, ამის უწესობისათვის მოიკლა ბასილი“.³⁴⁵ ბასილის მტრებს ხმა დაუგდიათ, რომ იგი მეფის საწოლის შემაგინებელი იყო. „ამისათვის შესმენილ იქმნა ბასილი წინაშე მეფისა, რომელმან მსწრაფლ მოიყვანა და ბრძანა ძელსა დამოკიდება. დამოჰკიდეს ძელსა შუა-ქალაქსა, რამეთუ იყო მეფე მსწრაფლ-მორწმუნე და ლიტონიცა“.³⁴⁶

მონღოლთა ბატონობის დროს შერყეულა ქვეყნის მართვის კოლეგიალური წესი, როცა მეფესთან ერთად სახელმწიფო მართვის სადავეებთან იდგა „ოთხი მონაზონი და სამი ვეზირი“. მეფე ერთპიროვნული მმართველი გამხდარა. ძველი წესების არევა და მისდამი უპატივცემულობა ჩანს ბასილი ჭყონდიდელ-უჯარმელის მოქმედებაშიც, როცა მან „ჩოხანი აღიხადნა“, ე.ი. უარი თქვა ბერობაზე (მონაზნობაზე), მაშასადამე, იგი „ოთხ მონაზონთა“ ჯგუფში ვეღარ დარჩე-

ბოდა. ამის ნაცვლად, მან შეძლო „მთავრობის მიტაცება“ და ამ „მთავრობით“ მართავდა, „აწყენდა სეფე ქვეყანათა“. ე.ი. სამეფო დომენების ფაქტობრივი მმართველი გამხდარა. ეჭვიანი და მალემრწმენი მეფეც დაურწმუნებიათ, თითქოსდა იგი დედოფალთან ცხოვრობდა. მაგრამ მის მიერ საეკლესიო მამულის გაცემის შესახებ მემათიანე არაფერს აღნიშნავს. ამიტომაც, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ბასილი ჭყონდიდელი არ იყო გარეული საეკლესიო მამულების გაცემის საკითხში. შეიძლება ესეც ვიფიქროთ, რომ მას ცილი დასწამეს იმათვე, რომელთაც თავის დროზე სახელი გაუტეხეს ლაშა-გიორგის, როცა მან მონღომა ლაშქრის ხელმძღვანელობისა და სახელმწიფო მმართველობის სადავეების ხელში მტკიცედ დაჭერა. ლაშა-გიორგი, მამა ულუ დავითისა, დამარცხდა მხარგრძელთა ძლიერ ოჯახთან დაპირისპირებისას, ასევე უნდა ვიფიქროთ, რომ ბასილი ჭყონდიდელი დამარცხდა ამირსპასალარსა და სხვა მის მიმდგომ ვეზირებთან სამთავრობო ომისას.

ყოველივე ზემოაღწერილი კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, თუ რა საშიშროებას უქადდა საქართველოს სახელმწიფოს, ეკლესიისა და ჩვენი ხალხის ზნეობას მონღოლთა ბატონობა. ამ დროს ყოველგვარი ზნეობრივ-ეკონომიკური საფუძვლები შერყეულა. ამის ანარეკლს წარმოადგენს, როგორც ივანე ჯავახიშვილი ფიქრობდა, 1263 წელს მოწვეული საეკლესიო კრების დადგენილება.

³⁴⁴ ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 253; ³⁴⁵ იქვე, გვ. 268; ³⁴⁶ იქვე, გვ. 253.

**[1263]. მოხსენება
საქართველოს საეკლესიო კრებისა მეფისადმი**

[...] გვედრები და ვრეკთ კარსა მოწველებისა თქუენისასა, მოიწინეთ ჭრტინ]ვა ჩუენი და სიგლანაკე და უქონებლ[ობა] [ქურივად და ო]ბლად დასხმულნი ეკლესიანი დ[მრ]თისანი შეიწყალებით, განშიშულ[ებულნი სიმართ]ლით შემოსენით, იესენით დაწუნებულნი, უსაჯეთ სამართალი მართ[ა]ლი, რადთა მართალთა თანა დაეწესნ[ეთ, გამოიყვანეთ უპატიო]ებისაგან მწარისა, ვითარცა იტუის [წი]ნაღსწარმეტყუელისა პირითა უფ[ა]ლი საბოათ დ[მრ]თი წ[მი]დად ისრაილისად: „რომელმან გამ[ოი]ვ[ა]ნოს პატიოსანი უპატიოებისაგან ვით[ა]რცა პირი ჩემი იყოსა“. რომელთა პირველი არის თ[ა]ვი სჯულისა და ეკლესიათა მცხ[ეთად]. და უკუეთუ თავსა, ჯერეთცა ნედლსა, ესრეთ იყოს ჯელ-ფერს-თით-მწურვ[ა]ლებ[ა]მან, რადმცაღა ინაყოფეს? კუ[ა]ლა]დ იტუის: „აღუთქუ და ა[ღ]უსრულე უფ[ა]ლსა ე[ოვ]ელი აღნათქუემი“-ო, და „უმჯობეს არს არა აღთქუმად, ვიდრე აღთქუმად და არა აღსრულებად“-ო.

სრულ-ყავთ წ[მი]დად და ქ[რის]ტე-მოსილო მეფეო ბ[რძან]ებული ესე, თქ[უე]ნი სიტუენი საქმით სრულ-ყვენი: მოადებინეთ სიგლები და ნიშნები ყუელად ყუელას, ვის-თუისცა გიბოძებია.

[ა]რ[ა]თუ ჩ[უ]ენთუის რასამე და ჩ[უ]ენისა შეძენისათუის ვიწინებით, მაგრა სად[მრ]თოდ წერილისა სად[მრ]თოდვე ჯამს ქონებად და მიყენებად, და თუით საუდართა ქონებად დ[ი]დ[ა]დ უფრო თქუ[ე]ნი ქონებადა.

აწ, თუ ერთხელ საჭურჭლესა თქუ[ე]ნსა შინა შემოდებული, და ერთგვის თქუ[ე]ნთუის შემოდუნებული, თუალთა და მარგალიტთა და ჭურჭელთა ოქროჟსა და ვერცხლისათა თ[ა]ნად რადმე მცირე, ანუ გინა დიდი საჭურჭლესა შინა თქუ[ე]ნსა მდებარე გამოიღოს ვინმე, ანუ თქუ[ე]ნვე შემოგწიროს, ანუ წარავოს სადმე - ნიჭნიმც[ა] მიანიჭენით? ანუ პატივნი და ქებანი აღუვარენით? არამცა უფროსი რისხვეულ და პატიქნულ ჰყავით?

დ[მრ]თისათუის შეწირულთა ადგილთა გაცემისა ვაზირი, - მაწევრელი, მაქნეველი და მნებებელი გაცემისად, ვითამცა არა დ[მრ]თისაგან რისხვეულ იქმნა?

ვინცა იკადრებს და გაქნევს, - ვითა კეთილისა მამოქმედებელსა, კეთილი ნიჭი მიენიჭების დ[მრ]თისა მიერ; ეგრეთვე ბოროტისა მიხეზი - ბოროტსა მოისთულებს.

ვიციოთ, რომე მრავ[ა]ლნი კადრებენ ჟამისა მხელბედობასა და საჭიროობასა; მაგრა ამისა უძნებედესნიცა უოფილან მამინ ჟამნი, ოდეს დიდი კათოლიკე ეკლესიად შენებულა, ჰასრე, რომე ჯაფარ ამირ[ა]დ ჯდომილა თფილი[ს]ს და ქალაქი სპარსთა ჰქონები[ა]. და თუით რადმცა მიხეზი არავინ კადრბ საუდართა, ქუეყანისა ქონებისა და დარღუევისა მნებებელმან? „ყო[ვე]ლი დრკუდ მავ[ა]ლი მიხეზობად მზა[ა]“-ო; მაგრა ნუ მისცემთ გზასა მეტყუელთა ესევეითარისა მეტყუელებისათა!

სამოცდამეათეუთმეტეტი შვილნი ხართ თქუ[ე]ნთა გუართანი და, რომელი მეფე თქვენ-ოდენთა ჭირთა, ღუაწლთა და განსაცდელთაგან არა ხსნილა ვითა დმერთსა თქუ[ე]ნსა მკსნელსა, თქუ[ე]ნ უკსნიხართ, და არცა რომელსა მეფესა თქუ[ე]ნგან უფრო დ[მრ]თისა გზისა დაჭირვად ჰმართებია. და ამ სამოც და[ა]თხუთმეტთა თქუ[ე]ნთა გარდასულთა მეფობასა შიგა უფროისი და უმრავლესი ქამი ამისგან უმნელესი და უბოროტესი ყოფილა, ვითა „ქართლისა ცხოვრება“ გამოაჩენს.

რომელსა დიდებულსა, ანუ აზნაურსა, ანუ დარბაზის ერსა, ანუ გლეხსა აქუ[ს] სიგელი თქუ[ე]ნთა გუართაგან ბოძებუ[ლი], - და თუ ვის აქუს არავინ დაჰმაღავს, - რად არავინ გამოაჩინა, რომე საუდართა სოფელი ვის ზედა გამოცემულ-იყოს და ეწეროს, თუნიერ ამისსა, რომე თქუ[ე]ნ გავიცემიან და გავიბოძებიან სიგლითა?

ესეცა იუწყოს წ[მ]იდამა[ნ] მეფობამან თქუ[ე]ნმან აწ შეკრებულისა ამის კრებისაგან, წესი სახლისა და ზალატისა თქუ[ე]ნისა ესე ყოფილა: ვინცა ვინ დაკრულვილა, რაითაცა მიზეხითა და საქმითა, თქუ[ე]ნ მიერცა შერისხულა, მამული დასჭირვია და ლაშქართა შიგან არ შეშუებულა.

აწ, თუ ვის დაჰჰკრულავთ, გამოაჭენებს თქუ[ე]ნსა დარბაზსა და თქუ[ე]ნთა ვაზირთა მოჰმართებს, ბ[რ]ძანე[ბ]ასა და კაცსა უბოძებთ - ჯუარი დასწერეთ, გაწერომისა და ჰ[ა]ვად გაგდისა ნაცვლად.

ესე უწესოა წესი ნულაროდეს იქნების, ნუცა დაგუემართების ვისცა დაჰჰკრულვიდეთ, თქუ[ე]ნცა შეჭრისხევდით და ჯრმლითა თანა-უდევით სჯულთა და წესთა სამდღელოთა სად[მრ]თოთა წერილთა მოძღურებისაებრ!

თუ თქუენსა მეფობასა შიგა არ შეჰკანთავთ საუდართა და მონასტერთა და არ უბოძებთ ჯელთა მათთა საქონებელთა, ვინმცაღა დაუურვა, ანუ ვინმცაღა [არა] ჰკადრბ თქუ[ე]ნთა სიგლებ-ნიშნებთა გატეხად?

ცოდვად ეგრე ბრალი და ცოდვად არ არის, ვითა ცოდვისადა სახედ და იგავად დადებად მ[ო]მაგ[ა]ლთა და ყოფადთა ქამთა და კაცთათუის მოსათხრობელ-მოსაჯენებლ[ა]დ.

არადარავისგან გუაქუს ზატვი, არცა სჯულსა და არცა ებისკოპოსთა. არცა მონა-ზონთა, არცა ხუცესთა, არცა მღღელთა, არცა მიჭრონსა, არცა ქორებისკოპოსთა! უუელად უუელასა უზატოდ, შეურაცხად, გინებით და ბასრობით ვჰყავთ!

რად დაჰჰსნით წესსა საქებელსა, რად უზატოდ ჰყოფთ ზატოზონობასა და საკრძალ-ვობასა ამის სახისა და საქმისასა? რომელი მეფე იქების უზატო მყოფელი, შეურაცხად მაჯსენებელი ებისკოპოსთა და მონაზონთა? თქუენ სიერმითგან დ[მრ]თიგ-სწავლულნი ხართ და სად[მრ]თონი წერილნი ზებირით უწენით: რომელთა საქმეთა მოქმედი მეფე იქების, ანუ რომელთა - იუედრების!

რანიცა ზატვინი თქუ[ე]ნთა გუართაგან ზედსმინან ებისკოპოსთა და მონაზონთა, მასვე თქუ[ე]ნგან ვიღირსებოდეთ. და თუ თქუ[ე]ნ უზატოდ გ[უ]ეავ[ი]თ, ვინმცა არა შეურაცხ-გუევენა, ვინმცა არა გუაგინნა, ვინმცა არა უზატოდ და ჰავად დაგუადანა?

თუით ზირ[ა]დ და ზედათ დაღმა ამას გუეუბნებიან მქონებულნი და მნებებულნი საუდართა და მონასტერთა საქონებელთა ქონებისანი: „ზატრონი არ დაგუადებინებს, და

არცა წაგუიღებს, - რომელსა სიგლითა უბოძებია, და თქუ[ე]ნ არ დაგიდებთ და არცა გუემართლებით დადებინებასა, ქრთამსა მოცემითო“. ამა საქმესა თქუ[ე]ნვე სწამლეთ და და[ს]დევით ემბლასტროდ საკურნებელი!

ნუცა ვინ ყალბობისა მიხეზსა შემოიღებს: რადაცა საუღართა საქონებელთა ყალბანი ჰმართებს, მისნიცა მზღველნი ვართ და არას უკუ-ვადგებით. და თქუ[ე]ნსა თქუ[ე]ნი თქუ[ე]ნთაგან განაღამცა გმსახურებდით, ძალისაებრ და შეძლებისა ჩ[უ]ენისა!

ესე ამის კრებისა, აწ შეკრებულისა ძალი ყოველთა შორის საცნაურ-ყავნ წ[მიდი]სა და თუითმჭერობელისა მეფეთ-მეფობისა თქუ[ე]ნისა წ[ინაშ]ე, რომელ, თუ დ[მერ]თი გურისსავს და მიუდრეკელი და წ[მი]დად გონებად თქუ[ე]ნი ცოდვათა ჩ[უ]ენთა სიმრავლისაგან მიდრეკების, და ესე რადაცა გუიკადრებია და მოგუისსენებია არ დაგუერვების ჩუენთა წესთა რადაცა გუიკადრებია და მოგუიკსენებია არ დაგუერვების, ჩ[უ]ენითა წესითა რადაცა დაგუ-ინებებია მისნი მქნელნი ვართ: არცაღა მიჭრონსა გაგკსნით, საქართველოდსა ეკლესიათა დაჰბეჭდავთ, სუცესთა დავაყენებთ წირვისა და ნათვლისა და სამკურდროთა ზიარებისაგან.

თუნიერ ამისისა ქმნის, სხუისა ღონისა ყო[ვ]ლისაგან უღონო ვართ!

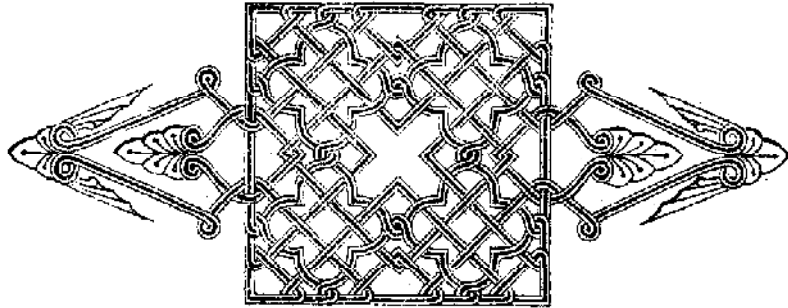
და ნუთუ ამისითა ქნითა, სხუა სჯულთა და სხუა საცოთაგან მეფობასა თქუენსა საწინ[ო]დ რაამე შემოუვიდეს, და სჯულიცა ჩ[უ]ენი დაკნინდეს?

ეზომის კადნიერებისა და წყენა-კადრებისათვის, ვითა საშინელისა დ[მრ]თისა საშინელე-ბათაგან ვძრწით და ვიშიშვით!

გარნა სად[მრ]თონი სჯულნი მეფეთაცა ზედა მთავრობად ბ[რძანე]ბულან და, სადა დ[მერ]თი დაგუჭირდების, მუნ ყოველსავე შეურაცხ-ვაჭყოფთ! და „მანუებელი კაცთაჲ ქ[რის]ტესმცა მონა არ ვიყო“-ვო, - წ[მი]დად მოციქული ჰავლე ბ[რძანე]ბს.

აწ აქა შეერილნი და გაუერელნი და მომლოდენი ამისისა დაურვებისანი, ე[ოვ]ელნივე აქა ვართ და ულოცავთ წ[მიდ]ასა მეფეთ-მეფობასა თქუ[ე]ნსა.³⁴⁷

³⁴⁷ ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, ტ. I, შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. სილოგავამ, ნ. შოშიაშვილმა, 1984, გვ. 169-174.

მცხეთა-თბილისის (1755-1756 წწ.) კრება

თეიმურაზ II-ისა და ერეკლე II-ის კარზე შემდგარ საეკლესიო კრებათა შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 1755-1756 წელს შემდგარი კრება, რომელმაც განიხილა ანტონ I-ის ე.წ. „გაკათოლიკების“ საკითხი.

აღსანიშნავია, რომ მრავალ გამოჩენილ მეცნიერ-ისტორიკოსს აეჭვებდა ანტონის ე.წ. „გაკათოლიკება“ და მას მიიჩნევდა ლეგიტიმურ ნიადაგზე წარმოშობილ ცილისწამებად. ამ მეცნიერთა შორის უპირველესად უნდა დავასახელოთ გამოჩენილი ისტორიკოსი ვახუშტი ბატონიშვილი. მან საქართველოს ისტორიის კვლევას მიუდგომელი და ობიექტური თვალსაზრისით მიუძღვნა მთელი თავისი სიცოცხლე. ბოლო ინფორმაცია მისი უზარმაზარი მონოგრაფიისა ეძღვნება სწორედ ანტონ კათალიკოსს, რომელშიც ნათქვამია: „შეუთქვეს კახთ ანტონს ფრანგობა მტერობით“, ესაა, როგორც აღვნიშნეთ, მისი ისტორიის ბოლო წინადადება ქრონოლოგიურ ნაწილში (დამატების სახით ერთვის ძირითად შრომას), ამის შემდეგ ვახუშტის აღარაფერი დაუწერია და მალე გარდაიცვალა კიდეც (1758 წლის 4 თებერვალი). ქრის-

ტიანი და მორწმუნე კაცი, უდიდესი პასუხისმგებლობის მქონე ისტორიკოსი სიკვდილის წინ სიცრუეს არ ჩაწერდა თავის ნაშრომში. მით უმეტეს, რომ ვახუშტიმ საგანგებოდ გამოიკვლია ანტონის ე.წ. „გაკათოლიკების“ საქმე, რისთვისაც პირადად შეხვდა მოსკოვში ჩასულ ანტონს 1757 წელს. ვახუშტის ცნობა მნიშვნელოვანია იმით, რომ იგი თანამედროვე იყო მოვლენისა.

აღსანიშნავია, მოვლენასთან ახლომდგომ უდიდეს ისტორიკოსებს მ. ბროსეს, დ. ჩუბინიშვილსა და ა. ცაგარელს ჰქონდათ ვახუშტის მსგავსი მოსაზრება, „რომ ანტონი ლათინურ უნიას არ შეუცდენია და საქართველოდან მისი გაძევება აიხსნება მხოლოდ ეჭვებით, რომელიც სამღვდელთაში გაჩნდა ანტონის და იტალიელი მისიონერების დაახლოების გამო (ა. ცაგარელისა და დ. ჩუბინიშვილის აზრით), ანუ უბრალოდ რაღაც მიზეზით მეფესა და ანტონს შორის ურთიერთობის გამწვავების გამო (მ. ბროსეს აზრით). ანტონის „გაძევების ნამდვილი მიზეზი სრულად არ არის გამორკვეული, რაც შეიძლება ითქვას ამის შესახებ ისაა,

რომ კათოლიკოსმა დაკარგა მეფეების ნლობა რაღაც მიზეზის გამო, რაც ისტორიკოსებს ჯერ ვერ გაურკვევიათ“.³⁷⁹

აი, როგორ წარიმართა ანტონის ე.წ. გაკათოლიკების საქმე: ყველასათვის, მათ შორის, ანტონისათვის მოულოდნელად, 1755 წლის მიწურულს, კათალიკოსი დააპატიმრეს, დილეგში ჩასვეს, გააკრიჭეს, „სისხლი აღინეს“, როგორც ჩანს, ცემით ან უპატიო მოპყრობით. დილეგში, ანუ საკანში ყოფნისას ანტონთან აგზავნიდნენ მისადმი მტრულად განწყობილ სასულიერო პირებს დაკითხვის მიზნით, რომელთა პასუხებზე დაფუძნებითაც მეფემ და საეკლესიო კრებამ გადაწყვიტა კათალიკოსის უმკაცრესი დასჯა ისე, რომ ბრალდებული არც ნახეს და არც მოუსმინეს. როგორც აღინიშნა, ანტონი „გაკრიჭეს და საპყრობილეს მისცეს. გააკრიჭეს ყველა მისი თანაზიარიც“.³⁸⁰

დაპატიმრების წინ ანტონი სერიოზულად იყო ავად. „მზამეტყველების“ წერისას „თავაუღებელმა მუშაობამ ანტონი დაასნეულა. თავად კათალიკოსის გადმოცემით, ნათესავები, მეფის შვილები ურჩევდნენ მას ხელი აელო მძიმე შრომაზე, ექიმებიც უკრძალავდნენ, ვინაიდან ზურგის მარჯვენა მხარეს, ღვიძლის სიანხლოვეს ტკივილები დაეწყო“.³⁸¹

დაპატიმრებულმა ანტონმა გადაწყვიტა მეფისათვის თხოვნით მიემართა: „მეფისადმი წარდგენილ თხოვნაში ჩანს, რომ ანტონი საპყრობილეშია. მისი ურთიერთობა მეფესთან ზაქარია გაბაშვილის, კათალიკოსის შეურიგებელი მტრის, მეშვეობით ხორციელდება“.³⁸²

ასეთ მდგომარეობაში მყოფმა ანტონმა, რომელმაც არ იცოდა რა ხდებოდა მის გარე სამყაროში და ელოდა სიკვდილს, მეფეს მიმართა თხოვნით, მიეცათ ქვეყნის დატოვების ნება, თუ ამის ნებასაც არ მომ-

ცემთ, სწერდა იგი მეფეს – „მაშინ სჯობია მომკლათ“.³⁸³

პლატონ იოსელიანის ჩანაწერიდან შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ჯერ დააპატიმრეს ანტონი და მხოლოდ შემდგომ შეუდგნენ იმ საბაბის მოძიებას, რაც საფუძვლად დაედებოდა ანტონის გამტყუნებას. თავდაპირველად, ზაქარია გაბაშვილზე უფრო ადრე, დაპატიმრებულ ანტონთან შეუგზავნიათ ორი არქიმანდრიტი. მათ მიერ ანტონისადმი მიცემული კითხვებიდან შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ანტონს ჯერ კიდევ არ ღებდნენ ბრალად „გაკათოლიკებას“, არამედ ცდილობდნენ მისთვის ურწმუნოება დაებრალეზინათ: „წარგზავნილ არქიმანდრიტებს კათალიკოსისათვის უკითხავთ, სწამს თუ არა მას ღმერთი. კათალიკოსს პასუხი არ გაუცია, რაც არქიმანდრიტებს კრებისათვის მოუხსენებიათ. ეს ორჯერ და სამჯერ განმეორებულა, მესამედ, იცოდა რა, რომ ეკლესიის კანონებით სამეზის დაკითხვის შემდეგ ბრალდებულს ასამართლებენ, თუკი იგი თავს ვერ იმართლებს, კათალიკოსს ფსალმუნის სიტყვებით უპასუხნია: „თქვა უგუნურმა გულსა შინა თვისსა: არა არს ღმერთი“, საერთოდ, თავიდან კათალიკოსი მტკიცედ იდგა და არ სურდა მოენანიებინა“.³⁸⁴

კრებამ 1755 წლის 16 დეკემბერს განკვეთა ანტონი, აუკრძალა ღვთისმსახურება. შედგა თუ არა ნამდვილად კრებები? დილეგში დამწყვდეულმა ანტონმა შემდეგ გადაწყვიტა „მონანიება“, რის სანაცვლოდაც მეფეს მოსთხოვა საგანგებო საბუთი რუსეთში წარსადგენად. ამ საბუთის დედანი ანტონმა თვითონვე დაწერა და მეფეს გაუგზავნა ხელმოსაწერად. მეფემ ამ საბუთს ხელი არ მოაწერა, მაგრამ სანაცვლოდ გადასცა საეკლესიო კრებების განჩინებებიდან ამონაწერი. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სინამდვილეში

³⁷⁹ თ. ჟორდანიას, ანტონ I, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 99; ³⁸⁰ ეგრი, ანტონ I, კათალიკოსი საქართველოსი, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 32; ³⁸¹ თ. ჟორდანიას, ანტონ I, იქვე, გვ. 80; ³⁸² იქვე, გვ. 88; ³⁸³ იქვე, გვ. 88; ³⁸⁴ იქვე, გვ. 84.

შედეგა შეკრებანი, სადაც თავის დროზე დოკუმენტები არ შექმნილა, მაგრამ რადგანაც ანტონი ითხოვდა დოკუმენტებს საგანგებოდ მისთვის გადასაცემად, უკანა რიცხვით შეადგინეს კრებების აქტები და გადასცეს ანტონს. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენთვის ხელმისაწვდომ ამბროსი ნეკრესელის კრებულში 1755-56 წლების საეკლესიო კრებათა აქტებს ხელმოწერები არ აქვს.³⁸⁵

1755 წლის 16 დეკემბერს მოწვეულ საეკლესიო კრებას გამოუცია ორი აქტი, პირველში ნათქვამია: „ქ. ჩვენ ცხებულმან საქართველოსამან თეიმურაზ და ძემან ჩვენმან მეფემან კახეთისამან ირაკლიმ ესე აღთქმა და პირი დავამტკიცეთ და უცვალებლად დავდევიტ კრებასა შინა. ვპოვეთ ანტონი კათალიკოზი რომაელთა სარწმუნოებათა აღმსარებლად და ჩვენთა სარწმუნოებათა შეურაცხმქმნელად. ამას ზედა შევიკრიბენით საბრძანებელთა შინა ჩვენთა ქართლისა და კახეთისა მიტროპოლიტნი და ეპისკოპოსნი, არქიმანდრიტნი და წინამძღვარნი, აგრე ორთავე სამეფოთა მთავარნი და დარბაზის ერნი. მოუვლინეთ მოციქულნი, ვკითხეთ და ვამხილეთ მისი ბოროტი ცთომილება. ხოლო მან საანჯმნოდა აღიარა ჩვენისა სარწმუნოებისაგან მიდრეკა და ლათინთა სარწმუნოებისა აღსარება დაამტკიცა. ესე აწ შეკრებულმან წმიდამან კრებამან უგულებელ ჰყო და ანტონი კათალიკოზი სამოციქულოსა საყდარისა და კათოლიკე ეკლესიისაგან ჯეროვნად აღმოვფხვარიტ და კათალიკოზობისაგან განვაყენეთ“...³⁸⁶ იქვე ფიცს დებენ მეფენი – თეიმურაზი და ერეკლე, არ შეცვალონ ეს გადაწყვეტილება.

როგორც ითქვა, იმავე 1755 წლის 16 დეკემბერს შემდგარმა კრებამ გამოსცა ე.წ. „სინანულად განკანონება“, რომელშიც მეორდება აღნიშნული ტექსტი. შემდგომ ნათქ-

ვამია, რომ დასჯიდან რამდენიმე დღის შემდეგ ანტონი „კუალად ცნობად მოვიდა, სინანულად იწყო და აგრეთვე ქართველთა სარწმუნოებისა აღსარება, ფიცი და აღთქმა დაუდვა“.³⁸⁷ კრებამ ასეთი საკანონო დაადო ანტონს: „რადგან ათვრამეტი თვე ჰქონდა წვალებასა შინა სხვასა სინანულისა გარეთ, ათვრამეტივე თვე წირვისაგან დააყენეს. მერელა შემდგომაც ათვრამეტის თვის შეიწყნარეს და წირვა მისცეს“...³⁸⁷ იქვე, კრება ითხოვს მონანიების შემდეგაც ანტონი აღარ აიყვანონ საკათალიკოსო ტახტზე. უფლება მისცეს დარჩენილიყო საქართველოშივე, ანდა წასულიყო რომელიმე მართლმადიდებლურ ქვეყანაში. კრების ამ გადაწყვეტილების საფუძველი იყო ანტონის მიერ მიცემული თხოვნა „ხელწერილი“, მასში ნათქვამია იგივე, რაც კრებამ გაიმეორა. თხოვნაში ანტონი „აღიარებდა“, რომ იგი შეცდა და ცხადად აღიარა „ლათინთა სარწმუნოება“, რისთვისაც სამართლიანად დაისაჯა, „ხოლო უკანასკნელ ცნობად რა მოვედ და ვცან ჭეშმარიტი სარწმუნოება, ვიწყე ტირილად, გოდებად და სინანულად და ამასთან უარყვავ ბოროტად მადიდებლობა ლათინთა“.³⁸⁷ იგი უმორჩილესად ითხოვს თვრამეტი თვის შემდეგ მისცენ წირვის აღსრულების ნება, რადგანაც ამდენი ხანი თითქოსდა იგი „კათოლიკე“ იყო. თუ წირვის ნებას მისცემდნენ, ამით, ანტონი მღვდლობის მადლს დაიბრუნებდა. „ხელწერილში“ ამიტომაც დებდა პირობას, შეჩვენებული ვიყო თუ „შემდგომად მღვდლობისა შურისგებისათვის მეფე, ანუ ეპისკოპოსი, ანუ მღვდელი ვსწყევლო საქართველოსა შინა“.³⁸⁸ როგორც ითქვა, მეფემ და კრებამ ანტონის თხოვნა დააკმაყოფილეს მხურვალე თხოვნის შემდგომ. ანტონმა იცოდა, რომ რუსეთში მას არათუ მღვდელმთავრად მიიღებდნენ, არამედ, შესაძლოა

³⁸⁵ მ. ქავთარია, XVIII ს. ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, 1977, გვ. 17-19; ³⁸⁶ საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 11; ³⁸⁷ იქვე, გვ. 12; ³⁸⁸ იქვე, გვ. 12.

არც კი შეეშვათ, თუ ხელთ არ ექნებოდა მეფეთა მიერ გაცემული დამადასტურებელი წერილები. ამიტომ გულმხურვალედ ითხოვა დაებრუნებინათ მისთვის მღვდელმთავრის წოდება და მიეცათ შესაბამისი ცნობა. ამ ცნობის მისაღებად ანტონი მზად იყო ყოველგვარი სახის „მონანიების“ საბუთი მიეცა მეფეთა და კრებისათვის. იგი წერდა გულისამაჩუყებელ თხოვნა-წერილებს მეფე თეიმურაზს. მართლაც, 1756 წლის 4 აპრილს გამოიცა „განჩინება“. იგი გამოცემულია მეფეთა მიერ და, ფაქტობრივად, წარმოადგენს ანტონისადმი გაცემულ ცნობა-წერილს. იგი რომ მეფეთა მიერაა გაცემული და არა კრების მიერ, იქიდანაც ჩანს, რომ მასში მეფეები პირველი პირით ლაპარაკობენ, ანტონს სწერენ: „გარნა საყდარსავე აღსვლა შენი ცხოვრებასა შინა შენსა არღარა იქმნებოდა, ორთავე მეფეთა კრებასა ფიცით ესრეთ დაგვემტკიცა“.³⁸⁹ ანტონისადმი მიცემულ ამ ცნობა-„განჩინებაში“ ნათქვამია: „ფრიად წადიერ იქმენ ყოვლითურთ კეთილმსახურსა და ყოვლითურთ მართლმადიდებელსა იმპერიასა რუსეთისასა წარსვლად, რომელიცა უმეტეს გულსავსე გვყოფდა მართლმადიდებლობასა შენსა. ამას ზედა ყოველთავე ერთობით მეფეთა და კრებამან შევამოკლეთ კანონნი, რომელნიცა განგვეწესნეს, რათა ღირს იქმნე უსისხლოდსა მსხვერპლსა შეწირვად... და ესრეთ პატივითა მღვდელმთავრობისადათა წარგვზავნეს და ღირს არს შეწყნარებად შენი მღვდელმთავრად მართლმადიდებლად და სადაცა მიხვიდე დაუყოვნებლად ხელყოფად საღმრთოსა და ღმრთობისა ყოვლისა სამღვდელმთავროდსა მოქმედებისა, ვითარც მღვდელმთავარი“.³⁸⁹

ანტონი აღადგინეს მღვდელმთავრის ხარისხში 18 თვის ნაცვლად, 3 თვის შემდეგ, მისცეს ლიტურგიის აღსრულების ნება.

ამ ცნობითა და მღვდელმთავრის წოდებით აღჭურვილი ანტონი წარდგა რუსეთის წმინდა სინოდის წინაშე, სადაც მტკიცედ განაცხადა, რომ მეფე თეიმურაზმა „ცილი დაწამა და გაამტყუნა უღანაშაულოდ“.³⁹⁰ ანტონი აცხადებდა, რომ იგი არასოდეს ყოფილა „გაკათოლიკებული“ და რომ მას ცოდვა მართლმადიდებლობის წინაშე არ მიუძღოდა. მაშ, რით იყო ცილისწამება გამოწვეული? თეიმურაზ მეფეს სურდა ჩემი დამნობა საკათალიკოსო ტახტიდან, რადგანაც ეშინოდა ჩემი, ვითარცა პოლიტიკური მოწინააღმდეგისაო. „თუმცა მე ვიყავ ბერი, ამბობს ის, მაგრამ არა ისეთი, რომელიც მუდამ ცხოვრობს მონასტერში“.³⁹¹ მაშასადამე, ანტონს შეეძლო ქართლის სამეფო ტახტზე ასვლა, თუკი იგი ამას შეეცდებოდა. მაგრამ ჰქონდა თუ არა ბერს ამის უფლება? როგორც ანტონის ზემოთ მოყვანილი სიტყვიდან ჩანს, ანტონს ამის უფლება ჰქონდა, საქართველოს ისტორიაში არის მაგალითები, როცა კათალიკოსებიც საერო თანამდებობებს იჭერდნენ, ანდა მთავრობის აქტიური წევრები და საერო-საქვეყნო ცხოვრების წარმმართველები იყვნენ, ესაა ცნობილი ფაქტები (მაგ.: ჭყონდიდელის მიერ საქართველოს მთავრობის მართვა და სხვ.). მაგრამ არის ასევე უფრო ცხოველი მაგალითები. მაგალითად, გურიელთა სამთავრო სახლის შვილი სვიმონი ბერად იყო აღკვეცილი დაახლოებით 1657-1660 წლებში, მიუხედავად ამისა, მას იმერეთის მეფე ალექსანდრემ უბოძა გურიის მთავრის ტიტული, ბერმა სიმონმა გაიხადა ბერის ჩოხა და ავიდა გურიის მთავრის ტახტზე, გახდა მთავარი გურიისა. ეკლესიის მხრიდან ამ ყოფილ ბერს დაადეს საკანონო – ბერის ჩოხის გახდის სანაცვლოდ, მთავარმა ეკლესიას შესწირა

³⁸⁹ განჩინება 1756 წლის 4 აპრილის კრებისა, იქვე, გვ. 13; ³⁹⁰ ნ. მთვარელიშვილი, ანტონ I, საქართველოს კათალიკოზი, საღვთისმეტყველო კრებულები, №1, 1991, გვ. 22; ³⁹¹ იქვე, გვ. 28.

ერთი სოფელი, რომლის შესაბამისი საბუთიც მოღწეულია ჩვენამდე.³⁹²

არსებობს მეორე მაგალითიც, როცა ერთმა კათალიკოსმა თავის ხელში აიღო საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის მთავრობა: აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) კათალიკოსი მალაქია ამავე დროს იყო გურიის მთავარიც. მისი ტიტული იყო „გურიელ-კათალიკოსი პატრონი მალაქია“, ცხოვრობდა XVII ს-ის დასაწყისში.³⁹³

საქართველოს ისტორიიდანაც არის მაგალითები, როცა ბერად შემდგარმა პიროვნებამ გაიხადა საბერო ჩონა და ავიდა სამეფო ტახტზე. მაგალითად, ღვთისაღმარებლის ძე დემეტრე I აიძულა შეიღმა დაავით V-მ მიეტოვებინა სამეფო ტახტი, იგი ბერად აღიკვეცა, შვილის სიკვდილის შემდგომ კი გაიხადა ბერის ჩონა და კვლავ დაჯდა მეფის ტახტზე, ასევე კახეთის მეფემ ალექსანდრემ მიატოვა მეფობა, აღიკვეცა ბერად, შემდეგ კი გაიხადა ბერის ჩონა და ავიდა სამეფო ტახტზე.

მსგავსი მოვლენები ცნობილი იყო საქართველოში და არ ქმნიდა ისეთი სახის უხერხულობას, როგორც შეიძლებოდა მსგავსი მოვლენისას წარმოშობილიყო რუსეთში, რადგანაც რუსეთისაგან განსხვავებით საქართველოს ეკლესიას ჰქონდა ფართო სახელმწიფო-მმართველობითი უფლებები. თვითონ ანტონ კათალიკოსის წინა კათალიკოსი დომენტი IV-ც, როგორც მისი თანამედროვენი ფიქრობენ, ცდილობდა ბერის ჩონის გახდას და ქართლის სამეფო ტახტის დაჭერას ორჯერ სხვადასხვა წელს, ქართლში როგორც სპარსთა, ისე ოსმალთა მბრძანებლობის დროს. მაგალითად, სპარსთა მბრძანებლობის დროს, ვახუშტის ცნობით, ქართლის დროებითმა გამგებელმა სვიმონმა დააპატიმრა კათალიკოსი დომენტი

და წაუყენა სახელმწიფო ტახტის მიტაცების ბრალდება. „დაპატიმრებული დომენტი განაჩენის აღსასრულებლად გადასცეს ვახუშტის უფროს შვილს ბაქარს, რომელიც იმ დროს სისხლის სამართლის საადმინისტრაციო უწყებას განაგებდა“. ვახუშტის ცნობით, „დომენტი ნამდვილად იმიტომ მიდიოდა შურის ციხეში, რომ იქ თავი მეფედ გამოეცხადებინა“.³⁹⁴ ქართლში ოსმალთა შემოსევის შემდეგ სტამბოლში ჩასული დომენტის შესახებ არსებობდა მოსაზრება, „თითქოს დომენტი კათალიკოსი კონსტანტინოპოლში გაემგზავრა იმ მიზნით, რათა ქართლის მეფობა ჩაეგდო ხელში“.³⁹⁵

მაშასადამე, ანტონის წინამორბედი დომენტი კათალიკოსის შესახებ სამეფო სახლსა და იმდროინდელ საზოგადოებაში არსებობდა მყარი თვალსაზრისი, რომ იგი ცდილობდა საბერო ჩონის გახდას და ქართლის სამეფო ტახტის დაჭერას. ეს აზრი დიდად აწუხებდა სამეფო სახლის წევრებს და ისინი იღებდნენ შესაბამის ზომებს ამის აღსაკვეთად (სხვაა ის, ნამდვილად სურდა თუ არა დომენტის სამეფო ტახტზე ასვლა). ასეთი ვითარების დროს, როცა კათალიკოსს შეეძლო სამეფო ტახტზე ასვლა, თეიმურაზის შემოფოთება ბუნებრივია. ქართლის თავადები და მათი მომხრე მოსახლეობა უარყოფდა თეიმურაზის ლეგიტიმურ უფლებას ქართლის ტახტზე. ანტონს კი ამ დროს ტახტზე ასვლის კანონიერი უფლება ჰქონდა (სხვა საკითხია ის, რომ ანტონმა პირადად უარი განაცხადა ამ ტახტზე).

ზემოთ მოყვანილიდან გამომდინარე, რუსეთის სინოდის წინაშე გამოსვლისას ანტონი არ ტყუოდა. თუკი ისურვებდა, ანტონს შეეძლო მონასტრიდან გამოსვლა და ქართლის ტახტის დაჭერა, სწორედ ამის გამო დამწამა ცილი შეშფოთებულმა თე-

³⁹² საკანონოს მირთმევის წიგნი სვიმონ და დიმიტრი გურიელისა კათალიკოს ზაქარეასადმი, ქართული სამართლის ძეგლები, III, 1970, გვ. 536; ³⁹³ იქვე, გვ. 498; ³⁹⁴ ლ. მენაბდე, ქართლის კათალიკოსი დომენტი IV, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1986, გვ. 136; ³⁹⁵ იქვე, გვ. 148.

იმურაზმა და საქართველოდან გამომაძევაო, ამბობდა ანტონი სინოდის წინაშე. ანტონმა მსგავსადვე მიმართა იმპერატრიცას.³⁹⁶ კერძოდ, ანტონი წერდა, რომ ქართლში დიდი არეულობაა, „...თუმცა ამის გამო ღვთით ბოძებული სამწყსო არ უნდა მიმეტოვებინა, მაგრამ როცა თავადებს ცოდვების მონანიებას მოვუწოდებდი და ვურჩევდი, უკეთურებაზე ხელი აეღოთ, ეს ვერ აიტანეს და მოიწადინეს ჩემი დამხობა, რასაც მიზეზის გარეშე ვერ მიაღწევდნენ, ამიტომაც დამადანაშაულეს და გამომიცხადეს, სადაც გნებავს წადიო. ვინც ახლა საქართველოში მეფობენ, ტახტის მემკვიდრენი არ არიან. საქართველო ეკუთვნის პაპაჩემს და ჩემი გვარის სამემკვიდროა. მართალია, ბერი ვიყავი, მაგრამ სულ მონასტერში არ მიცხოვრია. ყველა თავადი და პატივდებული ადამიანები, ვინც ბიძაჩემის (ვახტანგ VI) და მამაჩემის (იესეს) აღზრდილები იყვნენ, განაწყენების ჟამს მე მომმართავდნენ და მეც ყოველთვის ვამშვიდებდი, რის უფლებასაც თანამდებობა მაძლევდა. ამას მეფე ვერ იტანდა და ერთხელაც გადაწყვიტა ჩემი დამხობა. მოიგონა მიზეზი, ცილი დამწამა, დამადანაშაულა, დაგვარგე ხარისხი და წამოვედი“...³⁹⁷ ყოველი სიტყვა სიმართლის შემცველია. ანტონმა დაასახელა საქართველოს ის მოხელეები, რომელნიც უწყესობას სჩადიოდნენ და ავიწროებდნენ მოსახლეობას, ამიტომაც ამხელდა მათ კათალიკოსი: „მე გამოვექომბავე ჩაგრულებს, რისთვისაც თავადებმა და თვით მეფემაც შემიძულეს, კათალიკოსობა დამწამეს და გამაძევეს, ეს რომ მართალი ყოფილიყო, რომში წავიდოდი და არა რუსეთშიო“.³⁹⁷

ჭეშმარიტი მართლმადიდებლური რწმენის აღიარების საფუძველზე რუსეთის სინოდმა ანტონი გაამართლა, ხოლო იმპერატრიცამ მიანიჭა რუსეთის ერთ-ერთი ცენ-

ტრალური სამღვდელმთავრო კათედრა. მაშასადამე, ანტონის ე.წ. „გაკათოლიკება“ ცილისწამებად მიიჩნიეს და ირწმუნეს ანტონისა, რომ იგი უდანაშაულოდ იყო გამოძევებული საქართველოდან. „იმპერატრიცამ 1757 წლის 8 აგვისტოს სინოდს უბრძანა ანტონისათვის ჩაებარებინათ ეპარქია მოსკოვის მახლობლად. წმ. სინოდმა 1757 წლის 1 დეკემბრის განკარგულებით ანტონს შესთავაზა ვლადიმირისა და იაროპოლის საეპისკოპოსო კათედრა“.³⁹⁸ იქამდე კი ანტონი წმიდა სინოდის შტატში იყო ჩარიცხული.

ანტონი რომ არ ცრუობდა და ნამდვილად ცილისწამებად მიაჩნდა მისთვის „გაკათოლიკების“ დაბრალება, ჩანს ანტონის პირადი წერილებიდან მასთან ერთად დასჯილი პირებისადმი. ამ უკანასკნელებმა, ცხადია, კარგად იცოდნენ, თუ რისთვის იყვნენ დასჯილნი და ამიტომაც ანტონის მიერ მათდამი გაგზავნილ წერილებში მხოლოდ სიმართლე უნდა თქმულიყო. წერილები გამიზნული იყო არა გამოსაქვეყნებლად, არამედ, ალბათ, კონსპირაციულად გადაეცემოდა ადრესატს, რომელსაც შეეძლო მათი განადგურება, ანდა დაწვა. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ანტონის წერილები პროტოპრესვიტერ ალექსი მესხიშვილისადმი, რომელიც თავის დროზე ანტონის თანამზრახველობის გამო სასტიკად იყო დასჯილი. 1758 წელს დასჯიდან არცთუ ისე დიდი ხნის გავლის შემდეგ ანტონი საქართველოში დარჩენილ ალექსის სწერდა, რომ მათ ერთავეს, ცილი დასწამეს და უსამართლოდ დასაჯეს. ცხადია, ანტონის თანამზრახველებმა და თანამოღვაწეებმა კარგად იცოდნენ, ცილი დასწამეს თუ არა მათ და სასჯელი კანონიერი იყო თუ უკანონო. ცილი რომ არ დაეწამებინათ მათთვის, ანტონი მეგობარს ამის შესახებ არაფერს მისწერდა. კერძოდ, ანტონი სწერს ალექსის: „ადამიანებმა, რომ-

³⁹⁶ თ. ჟორდანი, ანტონ I, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 92; ³⁹⁷ იქვე, გვ. 94; ³⁹⁸ იქვე, გვ. 98.

ლებიც თავისი სახელით მოვიდნენ, დაგველიჯეს და დაგვეფანტეს ჩვენ – უფლის სახელით მოსულნი და იმ დღეს სისხლმა შენმა ვითარცა მართალი აბელისა და ზაქარიას სისხლმა ღმერთს შეჰლადაა“.³⁹⁹ ანტონი, რომელიც თავის თავს უწოდებს „უფლის სახელით მოსულს“, სიცრუეს არ მისწერდა ამბის თვითმხილველ და მონაწილე სასულიერო პირს. ამ პირს ისევე მართლად მიიჩნევს, როგორც ბიბლიურ აბელს. როგორც აბელის სისხლმა შეჰლადაა ღმერთს, ასევე შეჰლადაა მართალი ალექსი მესხიშვილის სისხლმა, რომელიც უცემიათ დაპატიმრების ჟამს. იგი ისევე უდანაშაულო ყოფილა, როგორც წინასწარმეტყველი ზაქარია, რომელიც ასევე უდანაშაულოდ დასაჯეს. სხვა წერილში ანტონი ერთგულებისათვის დასჯილ ალექსის ასე ამხნევებდა წერილით: „შენ აღდგები და ამხელ მას, ვინც ბოროტად ცილი გწამა წინაშე უზენაესი მსაჯულისა, რომელსაც შეხვდები ცათა შინა, რათა მასთან მოიპოვო საუკუნო სასუფეველი“.³⁹⁹

უფრო ნათლად გამოთქმა შეუძლებელია, რომ ანტონს ცილდაწამებულ პიროვნებად მიაჩნია თავისი თავი, მაშასადამე, იგი მიიჩნევდა, რომ მართალი იყო მართლმადიდებლობის წინაშე, მას კათოლიკობა არასოდეს მიუღია.

აღსანიშნავია, რომ, როგორც ჩანს, ერეკლე მეფეს არ სჯეროდა ანტონის „გაკათოლიკება“, სინდისი ქენჯნიდა მისი უდანაშაულოდ დასჯის გამო და ამიტომაც საქართველოდან გადასახლებულ ანტონს გზაშივე მიაღვენა ასეთი შინაარსის წერილი 1756 წლის 26 ნოემბერს: „მე უშენოდ ვერ ვიქნები, თორემ ბოლოს გამოჩნდება, მე უშენოდ არა მეამება რა“.⁴⁰⁰ მართლაც, თეიმურაზ მეფის გარდაცვალებისთანავე ერეკლემ

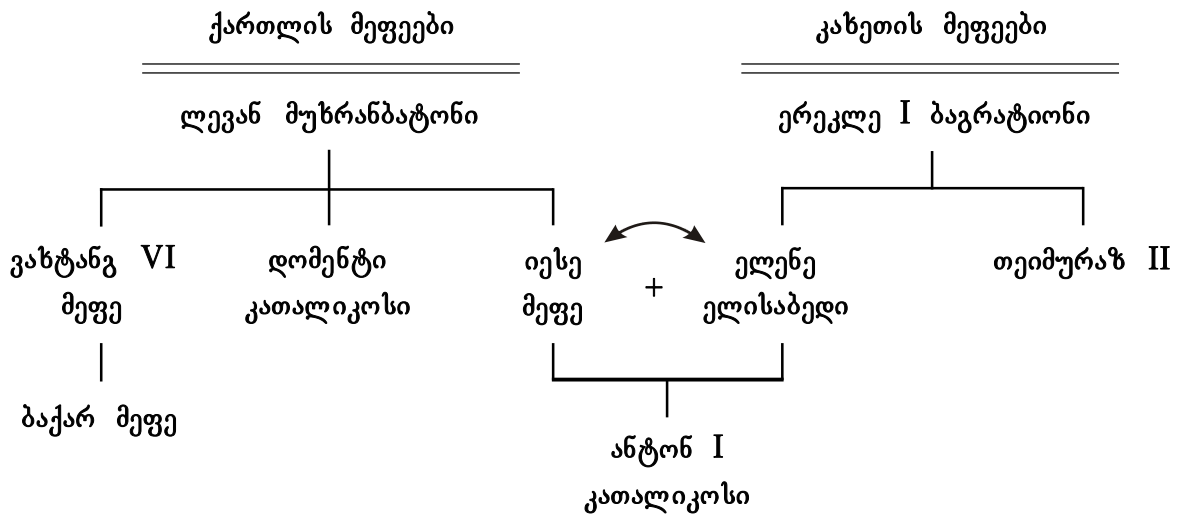
უკან, საქართველოში, მიიწვია ანტონი და დასვა საკათალიკოსო ტახტზე. როგორც აღინიშნა, ანტონმა რუსეთის სინოდისა და იმპერატორის წინაშე თავის უდანაშაულოდ ცილისწამება-დასჯაში დაადანაშაულა თეიმურაზ II და ქართლის თავადები, წერილებში ადანაშაულებდა ზოგიერთ სამღვდელო პირსაც. ამიტომაც განვიხილოთ ეს საკითხები ცალ-ცალკე და აგრეთვე ანტონის დამოკიდებულება ლათინ პატრებთან.

ა) ანტონის ურთიერთდამოკიდებულება თეიმურაზ II-სა და თავადებთან

ანტონის მამა იყო ქართლის კანონიერი მეფე იესე ლევანის ძე. სპარსული კანონების თანახმად, ქართლის მეფობის ლეგიტიმური უფლება გადადიოდა უფროსი ძმიდან მომდევნოზე. ლევან მუხრანელ-ბაგრატიონის შემდეგ სპარსელებმა ქართლის მეფეებად დაადგინეს ერთმანეთის შემდეგ მისი ვაჟები, მათ შორის ვახტანგ VI და იესე. ამიტომაც ვახტანგ VI-ისა და იესეს შთამომავლები (ბაქარ მეფე, ალექსანდრე, აბდულა-არჩილი) იბრძოდნენ კიდევ ქართლის სამეფო ტახტის ხელში ჩასაგდებად. ქართლის მეფეებს იმ დროს სპარსეთის შაჰი ნიშნავდა. ქართლისათვის ერთმანეთს ედავებოდნენ ოსმალეთი და სპარსეთი. ოსმალთა შემოტევისას (1723 წ.) პროოსმალური ორიენტაციისათვის იესე მეფეს სპარსელებმა ოსმალთა განდევნის შემდეგ აღარ მისცეს ქართლის ტახტი, ხოლო ვახტანგ VI-ის პრორუსული ორიენტაციით სასტიკად გაღიზიანებულმა სპარსეთმა საერთოდ ჩამოართვა მუხრანელ ბაგრატიონებს ქართლის ტახტი, რომელიც შემდგომ გადაეცა კახელ ბაგრატიონებს, რასაც არ ურიგდებოდნენ როგორც ვახტანგ VI-ის შთამომავლები, ასევე ქართლის ზოგიერთი თავადი.

³⁹⁹ თ. ჟორდანიას, ანტონ I, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 86; ⁴⁰⁰ იქვე, გვ. 24.

ანტონ კათალიკოსის გენეალოგია ასეთია:

როგორც ითქვა, სპარსეთის შაჰმა ქართლის მეფეთა ტახტი ჩამოართვა ქართლის ბაგრატიონებს და გადასცა კახელ ბაგრატიონ თეიმურაზ II-ს. ანტონ I-ის დედა, დაა თეიმურაზისა, ქართლის ტახტის ერთადერთ კანონიერ მემკვიდრედ მიიჩნედა თავის შვილს, მომავალ კათალიკოსს. „ანტონის ღვთისმშობლის დედა, რომელიც ცდილობდა შვილისათვის ეპოქის შესაფერისი, ყოველმხრივი განათლება მიეცა, საკათალიკოსო წოდებისათვის კი არ ამზადებდა მას, არამედ სამეფო ტახტის დასაბრუნებლად (საღვთისმეტყველო მეცნიერებათა შესწავლას და, საერთოდ, საღვთო წერილის ცოდნას მეფეთა ყველაზე ღირსეულ სამკაულად მიიჩნევდნენ იმ დროს)“.⁴⁰¹

თავისი მიზნის მისაღწევად 1734 თუ 1735 წელს დედამ სასწრაფოდ გამოიყვანა მონასტრიდან იქ სასწავლებლად შესული თეიმურაზი (ასე ერქვა ანტონ I-ს ბერად აღკვეცამდე) და 14 წლის ყმაწვილი დააქორწინა – ამ დროისათვის ქართლის ფაქტობრივად, მპყრობელი თავადის – გივი ამი-

ლახვრის ქალზე. შესაძლოა, ეს იყო ნიშნობა, რადგანაც მთავარეპისკოპოს ტიმოთეს ცნობით, თეიმურაზმა უარი თქვა ქორწინებაზე, რადგანაც სურდა მონაზვნობა და „სძულდა ამქვეყნიური წუთიერი ცხოვრება“. როგორც ცნობილია, მალე ისე წარიმართა ქართლისა და ანტონის ოჯახის საქმე, რომ ანტონმა ფაქტობრივად უარი თქვა ტახტზე. 18 წლისა 1739 წლის 2 თებერვალს ბერად აღიკვეცა გელათის მონასტერში, 3 თებერვალს დიაკვნად აკურთხეს, 1740 წლის 27 სექტემბერს აკურთხეს ქუთათელ მიტროპოლიტად.

ანტონის ეს ქმედება დედისათვის იყო უმძიმესი დარტყმა, დედა სწერდა ანტონს: „რად დაჰკარგე სამეფო და იმედი მეფობისა“. დედის აზრით, „მოატყუეს ყმაწვილი, ეპისკოპოსად დასვეს“.⁴⁰² „მხოლოდ შენ უნდა გეზრუნა ჩვენს დაკარგულ ტახტზე“, – სწერს ელენე სხვა წერილში ანტონს, – „მხოლოდ შენ ხარ ერთადერთი მემკვიდრე საწყალობელი, ღვთის პირიდან გადავარდნილი მამისა“.⁴⁰³ გამაჰმადიანებულ ქართლის მეფე

⁴⁰¹ თ. ჟორდანიას, ანტონ I, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 39; ⁴⁰² იქვე, გვ. 131; ⁴⁰³ იქვე, გვ. 40.

იესეს ანტონის (თეიმურაზის) გარდა სხვა შვილიც ჰყავდა, ნახევარძმა ანტონისა არჩილი (იგივე აბდულ-ბეგი), მაგრამ იგი ელენეს არ მიაჩნდა კანონიერ მემკვიდრედ, რადგანაც უკანონო შვილი იყო (მისი დედა იყო ცოლი ერთი თავადისა. იესემ მას წაართვა და თავად შეირთო).

ქართლის ტახტისთვის დაუცხრომლად იბრძოდნენ ვახტანგ VI-ის შთამომავლები, და აგრეთვე, თეიმურაზ II, აბდულ-ბეგი და ახალგაზრდა თეიმურაზი (მომავალი ანტონი). თეიმურაზ II-ს სერიოზულ მეტოქედ მიუჩნევია ახალგაზრდა თეიმურაზი, განსაკუთრებით დაუფრთხია მის დამოყვრებას გივი ამილახვართან, ამიტომაც ფიქრობს თ. ჟორდანიას, რომ 14 წლის უფლისწულს საცოლვე შაჰმა წაართვა თეიმურაზ II-ის ინტრიგებით.⁴⁰⁴

თეიმურაზ II (1700-1762), ღრმად მორწმუნე ქრისტიანი, სახელოვანი პოეტი და ქართული კულტურის თავდადებული მოამაგე, ირანის შაჰმა ქართლის მეფედ დაამტკიცა 1744 წელს. თეიმურაზმა ახალმოკლული კათალიკოსის ადგილი უბოძა ანტონს. სხვათა შორის, ქართლში დიდი გავლენის მქონე აბდულ-ბეგსა და თეიმურაზს შორის ურთიერთშეთანხმებით მომხდარა ანტონის აყვანა საკათალიკოსო ტახტზე 1744 წელს. ჯერ კიდევ 1742 წლის კრებამ ანტონს საკათალიკოსო ტახტი შესთავაზა. 1744 წელს ანტონმა კათალიკოსად კურთხევამდე მიიღო ნადირ-შაჰის დასტური. „შაჰის სიგელში, სხვათა შორის, ნათქვამი იყო: მისთვის ცნობილი გახდა საეკლესიო კრების მიერ თეიმურაზ II-ის დისშვილი მაღალყოვლადუსამღვდელეს ანტონის ქრისტიანული რელიგიის დოგმატებში განსწავლულისა და მღვდელმთავართა შორის უპირატესის არჩევა, რის გამოც ყველა კმაყოფილია და შაჰს ყველა შუამდგომლობით

მიმართავს. ამიტომაც შაჰი მას, წინარე კათალიკოსთა მსგავსად 1000 თუმანს (ე.ი. 10.000 მან.) უნიშნავს და უსურვებს, ჩვეულებრივად და რიგით გაუძღვეს თავის სამწყსოს. შემდგომმა შაჰებმაც დაადასტურეს ეს განკარგულება, მაგალითად, ისმაილმა 1747 წელს, იბრაჰიმმა – 1748 წელს კათალიკოსს გამოუგზავნეს სამოსი და ანაფორა. სამაგიეროდ კი ორივე უბრძანებდა, არ ჩარეულიყო საეკლესიო მამულების საქმეში“.⁴⁰⁵

1747 წელს თეიმურაზ II იძულებული გახდა ირანს გამგზავრებულიყო, რაც იყო თავგანწირვა ერის გადასარჩენად. ქართლში უფრო მეტად გაღვივდა დინასტიური ომი, მას სათავეში ედგა ანტონ I-ის ძმა აბდულ-ბეგ იესეს ძე. ამის გამო თეიმურაზმა ამჯობინა კომპრომისი და ირანში გამგზავრების წინ ქართლის გამგებლობა ერეკლესა და აბდულ-ბეგს ჩააბარა. აბდულ-ბეგი ქართლის ტახტის კანონიერ მემკვიდრედ მიიჩნევდა თავს, თუმცა უფლება თეიმურაზსაც ჰქონდა, რადგანაც მისი მეუღლე თამარი ვახტანგ VI-ის ასული იყო. აბდულ-ბეგი ერეკლესაგან მოითხოვდა ხელი აეღო ქართლზე. ანტონი ცდილობდა აბდულ-ბეგის შერიგებას მეფესთან. იქამდე კი, დედოფალ თამარის გარდაცვალების შემდეგ, თეიმურაზი აბდულ-ბეგის ნათესავზე, ანახანუმზე დაქორწინდა, ხოლო აბდულ-ბეგს შერთო ერეკლე I-ის ქალიშვილი ბეგუმი. ეს იყო თეიმურაზის ირანში გამგზავრებამდე, მაგრამ დამოყვრებამ დინასტიური ომი არ დააცხრო. ამ ომში ანტონმა, თანახმად ზოგიერთი ცნობისა, მზარი დაუჭირა აბდულ-ბეგს. აბდულ-ბეგი დამარცხდა. თეიმურაზ II-ს ასევე მოსვენებას არ აძლევდა ფიქრი რუსეთში გადახვეწილი ქართლის ტახტისათვის მებრძოლ ვახტანგ VI-ის შთამომავ-

⁴⁰⁴ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 41; ⁴⁰⁵ იქვე, გვ. 53.

ლობაზე, ანტონის ბიძაშვილებზე. ვახტანგ VI-ის შვილიშვილი, ბაქარის ვაჟი, ალექსანდრე ბატონიშვილი დაუახლოვდა და დაუმეგობრდა იმპერატორ პეტრე III-ს, მისი დახმარებით აპირებდა ქართლის ტახტზე ასვლას. ამ იმპერატორის გარდაცვალების შემდეგ შეძლო დაახლოება იმპერატრიცა ელისაბედთანაც და სამეფო კარზე ფეხი მოიკიდა. იგი რუსეთში გადახვეწილ ქართველთა შორის ხლართავდა ინტრიგების ბაღეს თეიმურაზისა და ერეკლეს წინააღმდეგ.

1751 წლის 15 თებერვალს თეიმურაზ-ერეკლეს ლაშქარი ჭარში სასტიკად დამარცხდა, 1752 წელს ასევე დამარცხდნენ ქართველები განჯის ომში. საქართველოს მტრები აიშალნენ. მეფეები საგანგებოდ ემზადებოდნენ მოზღვავებული მტრის შესაკავებლად და შეტევაზე გადასასვლელად. თეიმურაზმა და ერეკლემ რუსეთის სახელმწიფოს მიმართეს და ჯარით დახმარება სთხოვეს. ათანასე თბილელი ეპისკოპოსისა და სიმონ მაყაშვილის ელჩობა რუსეთში (1752-1754) უნაყოფო გამოდგა, რუსეთმა უარი განაცხადა.

რუსეთის მაღალ წრეებში მყოფი ალექსანდრე ბატონიშვილი ცდილობდა თეიმურაზის ელჩები გადაებირებინა, რუსეთის სამეფო კარსა და დიდ მოხელეებზე გავლენის ძალით იგი ახერხებდა ჩაეშალა ქართველ მეფეთა ელჩობის მიზნები.⁴⁰⁶ „მისი ინიციატივით ჩაიშალა 1754 წელს თეიმურაზის ელჩების მოლაპარაკება რუსეთის ხელმწიფესთან. უშედეგოდ დამთავრდა სხვა ისეთი ელჩობებიც, რომლებიც თავიდან წარმატებისაკენ იხრებოდა. ბატონიშვილის გავლენა საქართველოს პოლიტიკურ საქმეებზე განპირობებული იყო იმით, რომ მას მხარს უჭერდა რუსეთის სამეფო კარის დიდი პარტია, რომელსაც არ სურდა ქართველ მეფე-

თა გაძლიერება... შემდგომში სწორედ ამ პარტიის დახმარებით შეიჭრა ალექსანდრე საქართველოში, ერეკლეს წინააღმდეგ ბრძოლაში მიიმხრო კახეთის თავადები, იმერეთის მეფე, ახალციხისა და დაღესტნის ხანები, აგრეთვე სპარსელები და მთიელები“. 1754 წლის ელჩობის ჩაშლამ (ალექსანდრეს ხელშეწყობით) გაამძვინვარა თეიმურაზ II და კიდევ უფრო განაწყო ანტონ I-ის წინააღმდეგ. მას მძულვარება გამოუმჟღავნებია ანტონის, ვითარცა პოლიტიკური მოწინააღმდეგის მიმართ. ერეკლეს ვაჟი გიორგი ანტონს უყურებდა ვითარცა თეიმურაზ II-ის მიერ შეძლებულ პიროვნებას. იგი „კათალიკოსსა ანტონს პირველსა არა წყალობდა სიყრმიდანვე, ვითარცა კაცსა პაპისაგან მისისა თეიმურაზისა შეძლებულსა“.⁴⁰⁷

ზემოაღნიშნულ პოლიტიკურ-დინასტიურ მიზეზებს უნდა შეემზადებინა ნიადაგი ანტონ კათალიკოსის სასტიკი დასჯისათვის, განსაკუთრებით 1754 წლის შემდეგ, რაც მუხრანელ ბაგრატიონთა ინტრიგების გამო რუსეთისაგან დახმარება ვერ მიიღო საქართველოს სამეფო კარმა. ამგვარ ვითარებაში ანტონი მძევლის როლში აღმოჩნდა. მუხრანელი ბაგრატიონების გულის მოგება და შეკავება ვერ შეძლო თეიმურაზმა ვერც მათი სამეფო სახლის შვილის ანტონ I-ის საკათალიკოსო ტახტზე აყვანით, ხოლო 1754 წლის შემდეგ, რაც მუხრანელმა ბაგრატიონებმა უკიდურესი მტრობა გამოამჟღავნეს თეიმურაზის მიმართ რუსეთის სამეფო კარზე, ანტონის, ვითარცა გარკვეული თვალსაზრისით მძევლის დასჯას უნდა გაემწარებინა ქართლელი ბაგრატიონები. 1755 წლის მიწურულს ანტონი დააპატიმრეს, შემდეგ კი რუსეთში გადაასახლეს.

რუსეთში ანტონმა, როგორც ცნობილია, თავის ღვენაში აგრეთვე დაადანაშაულა ქართ-

⁴⁰⁶ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 92; ⁴⁰⁷ პ. იოსელიანის, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა, 1936, გვ. 181.

ლის თავადები. ისმის კითხვა, რატომ უნდა გამწვავებულიყო მისი ურთიერთობა თავადებთან, ხომ არ იცავდა მათგან ანტონი საეკლესიო ქონებას? მართლაც, როგორც საბუთები უჩვენებს, ქართლ-კახეთში მაჰმადიან მეფე-ხანთა მმართველობის დროს თავადებს მიუტაცნიათ საეკლესიო მამულები და შაჰის იმედით სურდათ ამ მამულების შენარჩუნება. ამის დასტურია 1744 წელს ანტონისადმი გაგზავნილი ნადირ-შაჰის, 1747 წლის შაჰ-ისმაილისა და 1748 წლის შაჰ-იბრაჰიმის სიგელები, რომლებშიც ისინი უბრძანებენ ანტონს არ ჩარეულიყო საეკლესიო მამულების საქმეებში.⁴⁰⁸ „ის სასულიერო პირები, ვინც თავადთა მამულებში მოღვაწეობდნენ, ხშირად ვერ იცავდნენ ეკლესიისა და სახელმწიფოს ინტერესებს“.⁴⁰⁹ „აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ანტონმა მოაწესრიგა საეკლესიო მამულების მართვა... შემორჩენილია რამდენიმე დოკუმენტი, რომლებშიც ანტონი ცდილობს თავიდან აიცილოს ქართლის ძლიერი თავადების (ამილახვრებისა და ერისთავების) ჩარევა საეკლესიო მამულების საქმეებში. ამ თავადებთან კამათი იმით დასრულდა, რომ კათალიკოსმა მათ ჩამოართვა წერილობითი ვალდებულება, რომ ისინი ამიერიდან აღარ შეეხებიან საეკლესიო მამულებს“.⁴¹⁰ მართალია, ეს მოხდა ანტონის დაბრუნების შემდეგ, მაგრამ ვინც იცნობს ანტონის მიზანმიმართულ მოქმედებას, განჭვრეტს, რომ ასევე იყო ადრეც და ეს წარმოადგენდა ნამდვილ მიზეზს კონფლიქტისა ანტონსა და თავადებს შორის. ალ. ხახანაშვილი წერს: „მეფეთა ბრძოლამ თავადებთან, პოლიტიკურმა დაქუცმაცებულობამ წვრილ დამოუკიდებელ სამთავროებად, გამოიწვია საეკლესიო ძალაუფლების ერთიანობის დაშლა“,⁴¹¹ რასაც ანტონი ვერ შეურიგდებოდა.

ბ) ანტონის ურთიერთობა სომხებსა და ლათინებთან

XVII ს-ის და XVIII ს-ის პირველ ნახევარში ე.წ. „სომხები“ და „ლათინები“ საქართველოში მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენდნენ. სპარს-ოსმალთა მიერ გატარებული საგანგებო პოლიტიკის შედეგად დაითრგუნა „ქართველთა სარწმუნოება“ (ასე ეწოდებოდა მართლმადიდებლობას საქართველოში, როგორც ამას XVIII ს-ის საეკლესიო საბუთები უჩვენებენ), სანაცვლოდ კი დამპყრობლებმა გააძლიერეს სომხურ-მონოფიზიტური და კათოლიკური ეკლესიები. საქართველოს მოსახლეობის ერთი ნაწილი, ეთნიკური წარმომავლობით ქართველი, იღებდა გრიგორიანულ და კათოლიკურ სარწმუნოებას. ამის გამო იცვლებოდა მათი ეროვნული ცნობიერება, ქართველები „სომხდებოდნენ“ და „ფრანგდებოდნენ“. „ქართველთა სარწმუნოების“ დევნის ნათელი მაგალითია XVII-XVIII სს-ში საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავრების რუსეთში იძულებითი გადასახლება საქართველოში დარჩენის შეუძლებლობის გამო.

კათალიკოსს დომენტი IV-ს უკანონოდ ჩამოართვეს ტახტი და 1725 წელს ოსმალეთის კუნძულ ტენედოსზე გადასახლეს. გაპარტახდა ბევრი ეპარქია მაჰმადიანთა, განსაკუთრებით ლეკების, შემოსევათა გამო, დაიტაცეს საეკლესიო ქონება. საქართველო დატოვეს და რუსეთში ვახტანგ VI-ს გაჰყვნენ შემდეგი ეპისკოპოსები: ქრისტეფორე სამთავნელი, პავლე თბილელი, ნიკოლოზ მროველი, არსენ მანგლელი, ნიკოლოზ ურბნელი და ეპისკოპოსი იონა, მალე საქართველო იძულებით მიატოვეს და რუსეთში გადასახლდნენ მთავარეპისკოპოს იოსებ სამეხელი, რომანოზ სამთავნელი და იოანე მანგლელი. შეირყა ეკლესიაში წესრიგი და დისციპლინა.⁴¹²

⁴⁰⁸ თ. ჟორდანი, დასახ. ნაშრ. გვ. 53; ⁴⁰⁹ იქვე, გვ. 56; ⁴¹⁰ იქვე, გვ. 68; ⁴¹¹ იქვე, გვ. 106; ⁴¹² იქვე, გვ. 36; ⁴¹³ იქვე, გვ. 55.

ბევრი გაჩანაგებული ეპარქია გაუქმდა. სწორედ ამის გამო, ფაქტობრივად უძრევლოდ და უეპარქიოდ დარჩენილი ეპისკოპოსები გადასახლდნენ რუსეთში, სადაც მათ მეგობრულად ხვდებოდნენ.⁴¹³

ზემოაღნიშნული 9 ეპისკოპოსის რუსეთში გადასახლების მაგალითით კარგად ჩანს, თუ რა საშინელი გასაჭირი ადგა ქართულ ეკლესიას XVIII ს-ის პირველ ნახევარში. სწორედ ასეთი გასაჭირის დროს მდიდარი „სომხური ეკლესია, რომელიც XVIII ს-ში მხითარისტების შრომებით გამდიდრდა, სქოლასტიკური ლიტერატურით შეიარაღებული, კათალიკოს ლაზარის მეთაურობით აღდგა ქართული ეკლესიის წინააღმდეგ და დაიწყო ჩვენში სხვადასხვა ერეტიკული მოსაზრებებისა და მონოფიზიტობის გავრცელება“.⁴¹³

აღმოჩნდა, რომ სასულიერო განათლების დონით სომხური ეკლესია ქართულ ეკლესიაზე უფრო მაღლა იდგა. იტალიაში ჩამოყალიბებულმა სომეხ კათოლიკეთა (მხითარისტთა) საზოგადოებამ სომხური ეკლესია გაამდიდრა ახალი თარგმნილი და ორიგინალური ლიტერატურით. მათი დახმარებით სომხები საქართველოში ავრცელებდნენ სომხურ და კათოლიკურ ერესს. თ. ჟორდანიას და ჩვენი სხვა მკვლევარების აზრით, ქართველი მღვდელმთავრები უძღურნი აღმოჩნდნენ მხითარისტების სქოლასტიკისა და სამეცნიერო მოძღვრების წინაშე.⁴¹⁴ დაიწყო ქართველთა გასომხება გრიგორიანული რწმენის და სომხური ენის გავრცელებით.⁴¹⁵ „მხითარისტების მიერ თარგმნილი ევროპელ ავტორთა სქოლასტიკური თხზულებები წარმოადგენდა რელიგიური კამათის ახალ, ჩვენშიც და სომხეთშიც უცნობ სახელმძღვანელოს. სომხებმა ამ სქოლასტიკური იარაღის მეშვეობით (იგი უმთავრესად არისტოტელეს ლოგიკას ემყარებოდა) შესამჩნევად გაასწრეს ქართველებს, რომლებიც პირველად წააწ-

ყდნენ ასეთ სქოლასტიკურ კამათს, რომელიც ადამიანურ ლოგიკას არ ექვემდებარებოდა. სომხებმა და კათოლიკე პროპაგანდისტებმა ეს იარაღი ერთდროულად მიმართეს ქართული ეკლესიის წინააღმდეგ“.⁴¹⁶ ქვემო ქართლი და საინგილო ავსებულა მონოფიზიტების გაშმაგებული მქადაგებლებით. „ისინი ცდილობდნენ ქვეყნის პოლიტიკურ გასაჭირზე რელიგიური დაშლაც დაერთოთ. მთავარეპისკოპოს ტიმოთეს გადმოცემით, ეს ცბიერი და მოხერხებული მქადაგებლები მგლებივით შემოსევიან საქართველოს, რათა კრისტეს სამწყსო დაეტაცებინათ“.⁴¹⁷

ისეთ დიდ წარმატებას მიაღწია სომხური სარწმუნოების გავრცელების დონემ საქართველოში და ისე დიდი რაოდენობის ქართველობა იღებდა მონოფიზიტობას, რომ ყოფილი ქართველ-მართლმადიდებელი მრევლი თავისი საეკლესიო შენობებითურთ მონოფიზიტი მღვდლის სამწყსოდ და სამკვიდროდ ხდებოდა. სომეხთა კათალიკოსმა ლაზარე ჭაუკელმა გადაწყვიტა თვით საქართველოს კათალიკოსის კარზე ექადაგნა მონოფიზიტობა და ქართველთა კათალიკოსი სომხური ეკლესიის სიმართლეში დაერწმუნებინა. „ერეტიკოსები თვითონ ანტონ კათალიკოსსაც კი ეკამათებოდნენ, ზემო ქართლის ერთმა სომეხმა მღვდელმა მას ხანგრძლივი კამათი გაუმართა. ამ მოძრაობის სულისჩამდგმელი იყო სომეხთა კათალიკოსი ლაზარე (ჭაუკელი) – ანტონის თანამედროვე, სქოლასტიკურ მოძღვრებაზე აღზრდილი, თავგამოდებული მონოფიზიტი. იგი დაუახლოვდა ანტონს და, როგორც ჩანს, ცდილობდა მის გადაბირებას“.⁴¹⁷

„მონოფიზიტობის პროპაგანდისტთა წინააღმდეგ ბრძოლაში ანტონმა მიმართა სიტყვას – მეცნიერულ სიტყვას. მაგრამ სქოლასტიკურ მქადაგებლებთა სიტყვისგებაში იმავე სქოლასტიკის ენა უნდა გამოეყ-

⁴¹⁴ თ. ჟორდანია, დასახ. ნაშრ., გვ. 69; ⁴¹⁵ იქვე, გვ. 76; ⁴¹⁶ იქვე, გვ. 77; ⁴¹⁷ იქვე, გვ. 78; ⁴¹⁸ იქვე, გვ. 80.

ენებინა. ამისათვის წინაწარ უნდა გასცნობოდა ამ მოვლენების წყაროებს ლათინურ და სომხურ ენებზე.⁴¹⁸ აი, რატომ დაუახლოვდა ანტონი საქართველოში მყოფ კათოლიკე მეცნიერებს. მათგან სურდა შეესწავლა ლათინური ენა და მოეპოვებინა ლათინურ ენაზე არსებული ის მეცნიერული მასალა, რაც გამოადგებოდა მართლმადიდებლური სარწმუნოების დასაცავად მონოფიზიტ და კათოლიკე სქოლასტიკოსთაგან. მართლაც, მიზანმიმართულმა ანტონმა იღვაწა თავდაუზოგავად და შექმნა მონოფიზიტთა და ლათინთა განმაქიქებელი უზარმაზარი თხზულება „მზამეტყველება“. ისეთი თავგანწირვით იღვწოდა ამ შრომის შესაქმნელად, რომ იგი დასნეულდა, ექიმებისა და ნათესავებისათვის ეს შემაშფოთებელი ყოფილა.

„1752 წლის დასაწყისში, შეუპოვარი შრომის შედეგად ანტონმა დაასრულა თავისი ფართო თხზულება „მზამეტყველება“, რომელიც წარმოადგენს სერიოზულ, საფუძვლიან მეცნიერულ უარყოფას მონოფიზიტურ მოძღვრებათა სისტემისა, განსაკუთრებით სომეხ მონოფიზიტთა მოძღვრების. თხზულება ადასტურებს ავტორის ნაკითხობას, გამჭრიახ, ცინცხალ გონებასა და ფართო ერუდიციას. ეკლესიის მოძღვარს შეეძლო ამ შრომაში ეპოვა მზა სიტყვა, ანუ მზა პასუხი მონოფიზიტებთან სიტყვისგებაში“.⁴¹⁹

ამ თხზულების გამოქვეყნებამ საქართველოს მდიდარი სომხობა განაწყო ანტონის წინააღმდეგ, ანტონის წინააღმდეგ თვით ის ქართველი მართლმადიდებელი სამღვდლოებაც განეწყო, რომელთაც შეშურდათ ანტონის მეცნიერული სიღრმე, თავდადება და შრომისმოყვარეობა, ამ ბოლო მომენტს ანტონიც აღნიშნავს თავის შრომებში. რუსეთში გადასახლებული ანტონი „თვენის“ წინასიტყვაობაში გადმოგვცემს: „მზამეტყველებისა“

და სხვა შრომათა გამოქვეყნებისას ზოგიერთი ქართველი სამღვდლო პირის რეაქციას: „ესე საზღვარდება არს კაცთა ვიეთმე სამღვდლოთა თავ-ხედთა და ყოვლად უმეცართა ჩვენს შორის, რამეთუ ვისაცა მეცნიერების მიმართ (მიდრეკილებას) გამოაჩენენ – ქარსა ბორბალსა აღადგენენ მას ზედა და საჭესა ცხოვრებისასა განუტეხენ და მისცემენ ღელვათა წარმტაცებად უფსკრულთადმი“.⁴²⁰

როგორც აღვნიშნეთ, „მზამეტყველების“ გამოქვეყნების შემდეგ ანტონის წინააღმდეგ მონოფიზიტების მქადაგებლებთან ერთად აღდგა ზოგიერთი ქართველი სამღვდლოც, რომელთაც „გაკათოლიკება“ დასწამეს კათალიკოსს. სინამდვილეში კი ანტონი ლათინ პატრებთან დაახლოვდა სომეხ პროპაგანდისტთა წინააღმდეგ გამოცხადებულმა ბრძოლამ.⁴²¹ როგორც თ. ჟორდანიას აღნიშნავს, ამას ნათლად მიუთითებს ქრონოლოგიაც, ანტონს ბრალი დასდეს „გაკათოლიკებაში“ და ეჭვის საფუძვლად აქციეს მისი დაახლოვება პატრებთან – მისიონერებთან – 1753 წლისათვის. სინამდვილეში კი ანტონს 1752 წელს დაუსრულებია თავის „მზამეტყველება“, ხოლო 1753 წელს გამოსცა თავის პირველი გრამატიკა – „ამ უკანასკნელ ორ თხზულებაზედ მარტო თვითონ არ უმუშავნია ანტონს. მას შველოდნენ სომეხთა მოძღვარი ფილიპე ყაითმაზაშვილი და კათოლიკების მისიონერები. ისინი უთარგმნიდნენ სომხური და ლათინური ენებიდან“.⁴²²

აღსანიშნავია, რომ არა მხოლოდ ანტონი იყენებდა კათოლიკე მისიონერებს ანტიკათოლიკური, მართლმადიდებლობის განმატყველებელი თხზულებების შედგენისათვის, არამედ მისი წინ მყოფი კათალიკოსებიც, მაგალითად კათალიკოსმა ბესარიონმა (1724-1739) შეადგინა თავისი ანტიკათოლიკური

⁴¹⁹ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 80; ⁴²⁰ იქვე, გვ. 80, კ. კეკელიძე, IV, 1957, გვ. 179; ⁴²¹ იქვე, გვ. 81; ⁴²² ნ. მთვარელიშვილი, ანტონ I, იქვე, გვ. 20; ⁴²³ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 73.

თხზულება „გრემლი“ კათოლიკე მისიონერის, კაპუცინელი ბერის ფრანჩესკო ბოლონიელის დახმარებით. „აღსანიშნავია, რომ ეს თხზულება კათოლიციზმს განაქიქებს“.⁴²³ ეს იყო მეცნიერული ურთიერთობა. ამ ურთიერთობის შემდეგ არც ფრანჩესკო ბოლონიელი გამხდარა მართლმადიდებელი და არც კათალიკოსი ბესარიონი გამხდარა კათოლიკე, პირიქით, მათი ურთიერთობა სწორედ მართლმადიდებლობის სასარგებლოდ ყოფილა გამოყენებული.

როგორც უკვე აღინიშნა, პატრიარქის საყდარზე ასვლისთანავე ანტონი ჩვეულებრივი ენთუზიაზმით შეუდგა ბრძოლას სომხური პროპაგანდის წინააღმდეგ.⁴²⁴ ამ მაღალი მიზნის მისაღწევად კათალიკოსს უპირველეს ყოვლისა თვითონ უნდა შეესწავლა სქოლასტიკური მწერლობა. „ამიტომ პატრიარქობის პირველივე წლებში ანტონი გაეცნო კათოლიკე ბერებს და მათი მოძღვრების შესწავლას შეუდგა, რადგან ლათინური ენა სუსტად იცოდა თავდაპირველად მან სომხურ წყაროებს მიმართა“.⁴²⁴ თ. ჟორდანიას წერს: „ანტონის დაახლოება კათოლიკე მისიონერებთან, როგორც დავინახეთ, სასწავლო და სამეცნიერო მიზნებით იყო განპირობებული. სამეცნიერო მიზანი იმაში მდგომარეობდა, როგორც პ. იოსელიანი ვარაუდობს, რომ ანტონი აპირებდა ქართულ ენაზე დაეწერა კათოლიკობის განმაქიქებელი წიგნი, რადგან მას არ აკმაყოფილებდა ამ თემაზე ქართულად არსებული თხზულებანი ბესარიონ კათალიკოსისა და ევკრათი ნიკეელისა“.⁴²⁵

ანტონს მართლაც სამეცნიერო მიზნით და მართლმადიდებლობის განსამტკიცებლად რომ ესაჭიროებოდა დაახლოება კათოლიკე მისიონერებთან და ლათინური ენის შესწავლა, ეს ჩანს იქიდან, რომ „გაკათოლიკების“ მიზეზით საქართველოდან გაძევებული ან-

ტონი რუსეთში აგრძელებდა ლათინური ენიდან წიგნების თარგმნას. რუსეთში იგი, ალ. ხახანაშვილის თქმით, „ითვისებდა ლათინურ ენას, რომლის შესწავლას ჯერ კიდევ საქართველოში შეუდგა“.⁴²⁶ საქართველოში, სწორედ გაძევების წინ გამოქვეყნებულ ნაშრომში „მზამეტყველება“ აკრიტიკებდა ანტონი ლათინებს იმით, რომ წიგნში ამხელდა მათ, ვინც წმიდა უსისხლო მსხვერპლის შეწირვისას არ აზავებდა ღვინოს წყლით.⁴²⁷ მას არ დასცალდა ლათინური ენის კარგად შესწავლა, ამიტომ ალ. ხახანაშვილის ცნობით, „მეტაფიზიკური დარიგებანი“ ანტონმა არა უშუალოდ ლათინურიდან, არამედ რუსულიდან თარგმნა, რადგანაც „ანტონმა კარგად არ იცოდა ლათინური ენა“.⁴²⁸ საქართველოშიც ლათინური ენის უცოდინარობის გამო „გრამატიკის“ შედგენისას იძულებული გახდა დახმარებისათვის მიემართა ლათინი მეცნიერებისათვის.⁴²⁹

ქართული ეკლესიის გასაჭირმა, საღვთისმეტყველო წიგნების ნაკლებობამ აიძულა ანტონი ემუშავა ლათინ და სომეხ მეცნიერებთან ერთად, ნაკლოვანება ქართული სასულიერო ლიტერატურისა, ანტონის აზრით, უკუღმართი დროებით იყო გამოწვეული. „თუმცა ჩვენ, ქართველებს, ამბობს ის, ძველთაგანვე გვქონდა ყოველივე გადმოღებული „თვინიერ დაკლებისა“, მაგრამ ვინაიდან „მრავალნი გარყვნეს და უხმარ-იქმნეს პირად-პირადითა ვნებათა ჯერ იყო გასწორებად და განმართვად წმიდისა ეკლესიისა აღმოსავალისა“.⁴³⁰ რუსეთში მოღვაწეობისა და რუსული ლიტერატურის გაცნობის შემდეგ ანტონმა არა „დასავლეთის ეკლესიის“, არამედ „აღმოსავლეთის ეკლესიის“, კერძოდ, სლავური წიგნების მიხედვით გაასწორა მრავალი სასულიერო წიგნი, როგორც თვითონ აღნიშნავდა.⁴³¹

⁴²⁴ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 74; ⁴²⁵ იქვე, გვ. 75; ⁴²⁶ იქვე, გვ. 111; ⁴²⁷ იქვე, გვ. 120; ⁴²⁸ იქვე, გვ. 123; ⁴²⁹ იქვე, გვ. 124; ⁴³⁰ იქვე, გვ. 128; ⁴³¹ იქვე, გვ. 24.

გ) ანტონის ურთიერთობა ურჩ სამღვდელეობასთან

თ. ჟორდანიას წერს, რომ ანტონის უპირველესი საქმე მისი მმართველობის პირველ წლებში იყო ეკლესიაში ადმინისტრაციული წესრიგის დამყარება და იმ უკეთურობის აღმოფხვრა, რაც წინარე ეპოქაში გაჩენილიყო. საქართველოს ერთიანობის დაშლამ სამეფო-სამთავროებად ხელი შეუწყო საეკლესიო განკერძოების ნიშნების გაჩენას. უკვე XV ს-ის ბოლოს ალავერდელ ეპისკოპოსს გამოუმჟღავნებია გარკვეული განწყობილება, მას მცხეთისაგან დამოუკიდებლად სურდა კახეთის საეპისკოპოსოების მართვა. თავისი გავლენა გაუვრცელებია კიდევ მათზე, კახელი მეფეები ვიწრო პოლიტიკური მოსაზრებით ხელს უწყობდნენ საეკლესიო სეპარატიზმს. უკვე XVIII ს-დან ალავერდელი ეპისკოპოსები კახეთის ეკლესიათა თითქმის დამოუკიდებელი მმართველები იყვნენ.⁴³²

ეკლესიაში შექმნილი ეს მანკიერი ვითარება მოუთმენელი იყო ანტონისათვის, ანტონი არ ცნობდა ალავერდელი ეპისკოპოსის უკანონოდ მიტაცებულ უფლებებს. განაწყენებული ალავერდელებიც პროტესტს აცხადებდნენ და თავიანთი მდგომარეობის დასამოწმებლად იშველიებდნენ ზოგიერთ საბუთს. საბოლოოდ, ალავერდელი ეპისკოპოსი, საქართველოს საპატრიარქოში თავისი მდგომარეობით თითქმის მეორე იერარქი, მტრად მოეკიდა ანტონს, ცდილობდა ანტონის საკათალიკოსო ტახტიდან ჩამოგდებას. მართლაც, ანტონის რუსეთში განდევნის შემდეგ ალავერდელებმა აღიღვივეს თავიანთი უფლებები, რუსეთიდან ანტონის დაბრუნების შემდეგ კი ალავერდელ ეპისკოპოს ზენონს ჩამოართვეს კათედრა და გარეჯის უდაბნოში გადაასახლეს. აქედან ჩანს, რომ

ანტონს მტრები ჰყავდა უმაღლეს საეკლესიო იერარქიაშიც, განსაკუთრებით კახეთის ეპისკოპოსთა შორის, რადგანაც ისინი უკვე ალავერდელი ეპისკოპოსის მათზე გამგებლობას კანონიერად მიიჩნევდნენ.

განსაკუთრებით მრავალი მოწინააღმდეგე გაიჩინა ანტონმა არა მხოლოდ ეპისკოპოსებში, არამედ სამღვდელთა შორისაც მთელ ქართლ-კახეთში. საქმე ის იყო, რომ ანტონი შეეცადა შერყეული საეკლესიო წესრიგის აღდგენას, მიაღებინა საეკლესიო კრებებს საგანგებო დადგენილებები სამღვდელთა მიერ საეკლესიო წესრიგის დასაცავად. იქამდე თვითნება სამღვდელთა ახლა უკვე შეიზღუდნენ, შემდეგ წლებში ანტონმა ჯარიმებიც კი დააწესა, რომელთა გადახდა იმ მღვდლებს ეკისრებოდათ, რომელნიც საეკლესიო კანონებს დაარღვევდნენ. იმდენად დიდი ჯარიმები იკრიბებოდა სამღვდელოებიდან, რომ საეკლესიო შემოსავლის ერთ-ერთ წყაროდაც კი იქცა. ამას მოჰყოლია შეზღუდულ სამღვდელთა მხრიდან უდიდესი პროტესტი, ანტონს ასეთი მღვდლები „სისხლის მსმელს“ უწოდებდნენ, რომელსაც თითქოსდა სამღვდელოების თანდათანობით მოსპობა სურდა. ეს მდგომარეობა კარგად ჩანს ანტონის მოძულე ზაქარია გაბაშვილის პოემაში „კატის ომი“. აქ ანტონი კატადაა გამოყვანილი. სამღვდელოება კი თავგად. კატა (ანტონი) თითქოსდა ეუბნება თავებს (მღვდლებს) – მე მოვედიო „თქვენდა მსრველად, სისხლისა მსმელად, შთაგყარე ხერელად და გმუსრნე ნელად“.⁴³³

ზოგიერთმა სამღვდელთა „სოროში ჩაყრად“ მიიჩნია ის, რომ ანტონმა „აღწერა საეკლესიო ქონება და საიმედოდ დაიცვა ბოროტ გამტაცებელთაგან, დაადგინა საეკლესიო სამართალი, ჩამოაყალიბა ახალი დაწესებულება – „დიკასტერია“,⁴³⁴ მართა-

⁴³² თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 63; ⁴³³ ნ. მთვარელიშვილი, ანტონ I კათალიკოზი, იქვე, გვ. 22; ⁴³⁴ თ. ჟორდანიას, დასახ. ნაშრ., გვ. 56.

ლია, ამ ღონისძიებათაგან უმეტესი ნაწილი ჩატარდა ანტონის რუსეთიდან დაბრუნების შემდეგ, მაგრამ კათალიკოსის საყდარზე ასვლისთანავე, მოწინააღმდეგენი გრძნობდნენ ანტონის უდიდეს მიზანდასახულობასა და სწრაფვას ეკლესიაში წესრიგის დამყარებისა, ამიტომაც ათქმევინებდა ზაქარია გაბაშვილი ანტონს: „ლომი ვარ ძველად, აბჯართმცველად, ცეცხლში დამწველად, გარნა მბნეველად“. საეკლესიო დისციპლინის აღდგენა, ცენტრალური საეკლესიო ხელისუფლების განმტკიცება ზღუდავდა სამღვდლოებას, განსაკუთრებით შეიზღუდნენ ის სასულიერო პირები, რომლებიც თავადთა მამულებში მოღვაწეობდნენ და თავადების ცენტრიდანული მისწრაფებების გამო ვერ იცავდნენ ეკლესიისა და სახელმწიფოს ინტერესებს. „აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ანტონმა მოაწესრიგა საეკლესიო მამულების მართვა. მიწები პატრიარქის ხელში მოაქცია და ეპარქიათა მღვდელმთავრებს და ბერმონაზვნებს მკაცრად შეუზღუდა საეკლესიო თუ სამონასტრო ქონებით თვითნებური, უკონტროლოდ სარგებლობის უფლება, ამ გადაწყვეტილების გამო უკმაყოფილება გამოთქვა დეკანოზმა ზაქარია გაბაშვილმა თავის სატირულ თხზულებაში („კატის ომი“), რომელიც გამოქვეყნდა ანტონის საქართველოდან გაძევების შემდეგ“.⁴³⁵ ზაქარია გაბაშვილის „პოემის“ განხილვის შემდეგ ასკვნიან, რომ სამღვდლოება ანტონს ეძღუროდა, რადგან „მან შეზღუდა ეპარქიათა მეთაურებისა და მონასტერთა წინამძღვრების უფლება საეკლესიო ქონებაზე“.⁴³⁶ ალ. ხახანაშვილი წერს: „მან თავი მოუყარა მეფეების ყველა სიგელს ნაბოძები მამულების შესახებ და მეფეს მართვა დასამტკიცებლად. საეკლესიო ავლადიდების გამორკვევის შემდეგ მან მიიღო ზომები ამ ქონების ბოროტად ხელმყოფელთ-

აგან დასაცავად – დაადგინა საეკლესიო სასამართლო რუსული წესის მიხედვით: „დიკასტერია“.⁴³⁷ ზ. გაბაშვილის ზემონახსენები „პოემიდან“ ჩანს, რომ თავდაპირველად სამღვდლოება, ანუ როგორც იგი უწოდებს, „თაგვები“ „ბედნიერად და ლაღად ცხოვრობდნენ თავიანთ სოროებში, მძიმედ შეიარაღებული კატა ამყად შეიჭრება თაგვების სამეფოში და დაიწყებს უმოწყალო ჟლეტას. პირველი გამარჯვებით გათამამებული კატა გადაწყვეტს, სრულიად ამოწყვიტოს თაგვების სახსენებელი და მათ ქონებას დაეპატრონოს. როგორც ვნახეთ, კათალიკოსი ცდილობდა შეეზღუდა საეკლესიო პირთა თვითნებობა, რასაც ისინი იჩენდნენ საეკლესიო ქონების მოხმარებაში, გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნილი თაგვები საშველად ვირთხებს, ციყვებს და კვერნებს მოუხმობენ და სისხლისმძვრელ ბრძოლაში გამარჯვებას აღწევენ“.⁴³⁸

ჩანს, სამღვდლოებას (პოემის მიხედვით „თაგვებს“) პირველად წამოუწყია ომი ანტონის წინააღმდეგ (მათ რიცხვში თ. ჟორდანია გულისხმობს ბერ-მონაზვნებსაც, „რომლებიც უანგარიშოდ იყენებდნენ საეკლესიო სიმდიდრეს“, დასახმარებლად მოუწვევიათ თავიანთი ჯიშის სხვა უფრო დიდი წარმომადგენლები („ციყვები, კვერნები“), ალბათ, იგულისხმება ანტონის მოწინააღმდეგე არქიმანდრიტები, ეპისკოპოსები და მიტროპოლიტები. ერთიანი ძალით დაუსახიჩრებიათ კატა, უცემიათ, ტყვედ შეუპყრიათ, სადაც ლანძღავენ და დასცინიან, ისევ ზოგიერთი თაგვის, ე.წ. „პლაშიანი თაგვის“ დახმარებით გაკრეჭილი კატა თაგვებს გაექცევა რუსეთში. „პლაშიანი თაგვი“ განათლებულ სამღვდლოებას უნდა ნიშნავდეს.

როგორც ცნობილია, სამღვდლოების კრებაში ანტონი კათოლიკური აღმსარებლობის

⁴³⁵ თ. ჟორდანია, დასახ. ნაშრ., გვ. 68; ⁴³⁶ იქვე, გვ. 91; ⁴³⁷ ალ. ხახანაშვილი, „კათალიკოს ანტონ პირველის ცხოვრება და მოღვაწეობა“, იქვე, გვ. 108; ⁴³⁸ თ. ჟორდანია, დასახ. ნაშრ., გვ. 90.

მიღებაში დაადანაშაულა. მაგრამ ერთი წერილიდან ჩანს, რომ განაწყნებული სამღვდელობა მზად იყო სხვა მრავალი ეპისკოპოსი და მეფე ერეკლეც კი კათოლიკეებად მოეხსენიებინა ანტონისადმი თანაგრძნობის გამო. ცხადია, არც ეპისკოპოსები და არც მეფე კათოლიკენი არ იყვნენ. ანტონის ტახტიდან ჩამოგდების შემდეგ ჩანს, ტახტზე ასასვლელად ემზადებოდა ალავერდელი, ანდა კახეთში მისი გავლენის სფეროში შემაჯავლი რომელიმე მღვდელმთავარი. მაგრამ საკათალიკოსო ტახტზე ავიდა მროველი ეპისკოპოსი იოსებ ჯანდიერი. ამან გაანაწყნა ალავერდელი და მისი მომხრეები, რომელთაც მაშინვე უკვე ახალი კათალიკოსის დასუსტების მიზნით ცილისმწამებლობა წამოუწყიათ. იოსებ ჯანდიერსაც მაშინვე „ფრანგებად“, ე.ი. კათოლიკეებად გამოუცხადებია რამდენიმე ეპისკოპოსი, მათ შორის გულინსმობდნენ ალავერდელს, ნინოწმიდელს, ბოდბელს (იქამდე ისინი ანტონის დასამხობად იღვწოდნენ, დამხობის შემდეგ კი ახალი კათალიკოსისათვის მხარი აღარ დაუჭერიათ). ახალ კათალიკოს იოსებს უბრძანებია მათ შესახებ: „არცა ვწირავ ეპისკოპოსთა და არცა ვენდობი ფრანგთაო“, საქმე იმდენად გამწვავებულა, რომ მეფეც ჩარეულა. მეფეს იოსების ბრალდება უსამართლოდ მიუჩნევია. საუბრის შემდეგ მეფე კათალიკოსს განაწყნებული დაშორებია.⁴³⁹

აქედან ჩანს, რომ „კათოლიკეს“ იმ დროისათვის ავადსახსენებელ „წოდებას“ ანიჭებდნენ პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეებს (ყოველად დაუსაბუთებლად). ამ მოსაზრებას ადასტურებს ისიც, რომ თვით რუსეთის უწმიდესი სინოდის „შტატში“ ჩარიცხულ,

ვლადიმირის არქივისკოპოს ანტონს საქართველოში ზემომოყვანილ წრეებში კვლავ „კათოლიკეს“ უწოდებენ და რუსეთის სამღვდელმთავრო კათედრაზე დაწერილ მის თხზულებებს წვავენ, ვითარცა „კათოლიკურს“, ასეთებად მიუჩნევიათ მისი „აპოლოლია“ (და „მიწყალე“). რუსეთში კათოლიკური აღმსარებლობის მიმართ შეუწყნარებელი გარემო სუფევდა, ამიტომაც სრულიად უეჭველია, რუსეთის სამღვდელმთავრო კათედრაზე კათოლიკობისადმი მიდრეკილ პირს არავინ აიყვანდა. საქმე ის იყო, რომ რუსეთში შედარებით ობიექტურობით იძიებდნენ საეკლესიო საქმეებს, იმდროინდელ საქართველოში კი მიკერძოებით. ზაქარია გაბაშვილი საქართველოს მეფის წინაშე ბრალს დებდა ანტონს, რომ მან ვლადიმირის კათედრაზე ყოფნისას შეთხზა „მიწყალეს“ თარგმანება“ (ე.ი. განმარტება), რომელიც თითქოსდა „თავიდან ბოლომდე წვალების ღვარძლით არის სავსე“.⁴⁴⁰ ვინც რუსეთის საეკლესიო ცხოვრებას იცნობს, ვერ დაიჯერებს, რომ რუსეთის ეკლესიის მღვდელმთავარმა კათოლიკური „წვალებით სავსე“ თხზულება შექმნა. საქართველოს „სასულიერო ცენზურამ მასში დაინახა მართლმადიდებლობის წინააღმდეგი ადგილები და ამის მიზეზით აღუკრძალა მისი განვრცელება ხალხში“.⁴⁴¹ ეს მომხდარა თეიმურაზ II-ის დროს 1760 წლამდე, ამიტომაც წერდა რუსეთის ეკლესიის არქივისკოპოსად ყოფნის დროს გულნატკენი ანტონი საქართველოს სამღვდელთა შესახებ: „აღრაცხილ ვარ მეცა ძმათა ჩემთა თანა აქაურ სამღვდელთა ყოველსა შინა საქმესა და არა აღრაცხილ ვარ მანდითგან მოსრულთა აქა, ჩვენთა ეპისკოპოსთა თანა“.⁴⁴²

⁴³⁹ მ. გუგუშვილი, ლ. ძოწენიძე, ანტონ პირველის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ზოგიერთი საკითხი, იქვე, გვ. 132; ⁴⁴⁰ ნ. მთვარელიშვილი, ანტონ I, საქართველოს კათალიკოსი, დასახ. ნაშრ., გვ. 24; ⁴⁴¹ იქვე, გვ. 28; ⁴⁴² იქვე, გვ. 153.

1755-1756 წლის კრებათა შედეგები

1755-1756 წლებში მოწვეული საეკლესიო კრებები მიზნად ისახავდა მწვალებლობაში დადანაშაულებული ანტონ I-ისათვის საკათალიკოსო ტახტის ჩამორთმევას. რუსეთიდან დაბრუნებული ანტონი კვლავ ავიდა საკათალიკოსო ტახტზე, მიუხედავად კრებების აღკვეთა-წყვევისა. მაშასადამე, კრებებმა თავის მიზანს ვერ მიაღწიეს. ამ კრებების გადაწყვეტილებებმა კი შეცვალეს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის შემდგომი ბედი. იმდენი უყიფინეს ანტონს მართლმადიდებლობის უარყოფის შესახებ, რომ მან გადაწყვიტა სავსებით დაახლოვებოდა რუსეთის მართლმადიდებლურ ეკლესიას. აი, რას წერს თედო ჟორდანიას ანტონის შესახებ: „მან მოამზადა ნიადაგი ქართული და რუსული ეკლესიების შეერთებისათვის და 1783 წლის ტრაქტატით განახორციელა თავისი მიზანი – ქართული ეკლესია დაუმორჩილა რუსეთის ეკლესიას“.⁴⁴³ 1783 წელს ანტონ I დაინიშნა რუსეთის უწმიდესი სინოდის წევრად. ავტოკეფალიური ეკლესიის მეთაური არ შეიძლება იყოს სხვა ეკლესიის სინოდის წევრი და ეს აქტი იყო შეზღუდვა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიისა. XIX ს-ში რუსეთის მიერ ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის ჩუმ და უპასუხო გაუქმებას

ამგვარმა ქმედებებმა შეუწყო ხელი. ეს იყო არა იმდენად ანტონ I-ის ბრალი, რამდენადაც ცილისმწამებლებისა, რომელთაც თავიანთი უგუნური ქმედებით სინამდვილეში დანაშაული ჩაიდინეს ქართული ეკლესიის მიმართ, რადგანაც ანტონს, რომელიც ღირსეულად უძღვებოდა მართლმადიდებელ ქართულ ეკლესიას, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, იმდენი უყიფინეს „მემარცხენეობა“ – კათოლიკობა, რომ გადაიხარა მარჯვნივ და რუსეთის სინოდი მიუშვა ქართული ეკლესიის მართვის საჭესთან.

1755-1756 წლების კრებათა აქტები

ამბროსი ნეკრესელის კრებულში (H-1334, ფურც. 201 r-v) დაცულია სამი დოკუმენტი: 1. საეკლესიო კრების გადაწყვეტილება ანტონის დამხობის შესახებ; 2. თეიმურაზ II-ისა და ერეკლე II-ის, წარდგინება ანტონის კათალიკოსობიდან გადაყენების შესახებ და 3. თვით ანტონის „მონანიება“. პირველი ორი 1755 წლის 16 დეკემბრითაა დათარიღებული, მესამე კი ცოტა მოგვიანებით შეიქმნა. სამივე ეს დოკუმენტი, როგორც წინასწარი მონაცემები, აისახა შემდგომ 1756 წლის 4 აპრილის საეკლესიო კრების „განჩინებაში“.

⁴⁴³ თ. ჟორდანიას, ანტონ I, საღვთისმეტყველო კრებული, №1, 1991, გვ. 56.

1755-56 წლის კრებების განჩინებანი ანტონსა ზელა

1. „ქრისტეს აქეთ ჩღნე (1755)

დეკენბერს ივ (16)

ქ. ჩვენ ცხებულმან მეფემან საქართველომან თეიმურაზ და ძემან ჩვენმან მეფემან კახეთისამან ირაკლიმ ესე აღთქმა და ჰირი დავამტკიცეთ და უცვალებელად დაგდევით კრებასა შინა. ვპოეთ ანტონი კათალიკოზი რომელთა სარწმუნოებათა აღმსარებელად და ჩვენთა სარწმუნოებათა შეურაცხ მქმნელად, ამას ზედა შევიკრიბენით საბრძანებელთა შინა ჩვენთა ქართლისა და კახეთისა მიტროპოლიტნი და ეპისკოპოსნი. არქიმანდრიტნი და წინამძღვარნი, აგრე ორთავე სამეფოთა მთავარნი და დარბაზის ერნი. მიუვლინეთ მოციქულნი, ვკითხეთ და ვამხილეთ მისი ბოროტი ცთომილებაჲ. ხოლო მან საანჯმოდ აღიარა ჩვენისა სარწმუნოებისაგან მიდრეკა და ლათინთა სარწმუნოებისა აღსარება დაამტკიცა. ესე აწ შეკრებულმან წმიდამან კრებამან უგულებელ ჰყო და ანტონი კათალიკოზი სამოციქულომან საუდარსა და კათოლიკე ეკლესიისაგან ჯეროვნად აღფხვანართ და კათალიკოზობისაგან განჯაყენეთ. აწ ესე ჰირი დავამტკიცეთ, უკეთუ სამეფოთა სიტყვათა რომელმანმე ჩვენ მეფემ თეიმურაზ, ანუ ძემან ჩვენმან მეფემ ირაკლიმ და ყოველთა საქართველოთაგან ანუ მთავარმან ქენებითა ანუ რომლითამე მიზეზითა ესე აღთქმული შევცვალოთ და კუალად მისი კათალიკოზად დადგინებაჲ მოვინდომოთ, რისხვასამცა შევცვლავით წმიდასა და ერთ არსისა სამებისასა და ყოველთა მგმობართა თანა დაიწესების ცხოვრებაჲ ჩვენი და წმიდათა დიდთა მსოფლიოთა კრებათაგან ჯეგებულად შეჩვენებითამც აღვიჯოცებით“.

2. „ქრისტეს აქეთ ჩღნე (1755)

დეკენბერს ივ (16)

ცხად იქმნა საქართველოსა შინა ანტონი კათალიკოზისა ქართველთა სარწმუნოებათაგან განდგომა და ლათინთა სარწმუნოებისად მიდრეკა. ამას ზედა დიდად აღძრნეს მეფენი და სრულნი საქართველომან სამღვდლო და საერონი ერნი. ამასვე ჟამსა მეფემან საქართველომან, ღმრთივ ცხებულმან თეიმურაზ და ძემან მისმან მეფემან კახეთისამან ირაკლიმ, შეკრიბნეს ორთავე სამეფოთა მიტროპოლიტნი, ეპისკოპოსნი, არქიმანდრიტნი და წინამძღვარნი. აგრეთვე მთავარნი და დარბაზის ერნი. მოციქულნი მიუვლინეს კათალიკოზსა და შეჭმარტი სარწმუნოება ჰკითხეს. ხოლო მან მტკიცედ აღიარა ქართველთა სარწმუნოებისაგან გასვლა და ლათინთა მიმართ მიდრეკა. მასვე ჟამსა წარმოადგინნა თავისნი აღზრდილნი ხუთნი ვინმე სამღვდლონი და მათ უფროსად ჯმა ამაღლებით აღიარეს აღმოსავლეთთა ეკლესიისაგან განჯაყენება და ლათინთა სარწმუნოებისა შეწუნარება. რა მეფეთა ესე დაიმტკიცეს, რომელ შესცთეს, ესე ანტონი მასვე ჟამსა კათალიკოზობისაგან განჯაყენეს და წირვისაგანმცა განკვეთეს. აგრეთვე თანააღმსარებელნი მისნი მიიყვანეს წინამე მეფეთა და კრებისა. დასაჯეს, თმანი და წვერნი აღკვეცეს. შემდგომად დღეთა

რაოდენთამე კუალად ცნობად მოვიდა, სინანულად იწყო და აგრეთვე ქართველთა სარწმუნოების აღსარებად, ფიცი და აღთქმად დაუდვა. მასინ სრულად წარმოთქვა, რომელ ათვრამეტი თვე, დაეყო მათსა წვალებასა შინა აღსარებითა და ზიარებითა, რადგან მოიქცა და ეგრეთვე სინანულად მოვიდა, მოძღვარი უჩვენეს და სინანულად განაკანონეს: რადგან ათვრამეტი თვე ჰქონდა წვალებასა შინა სხვასა სინანულისა გარეთ, ათვრამეტივე თვე წირვისაგან დააყენეს. მერმელა შემდგომაც ათვრამეტისა თვის შეიწინარეს და წირვა მისცეს და ესე აღთქმად, ფიცი და შეჩვენება წიგნით დაამტკიცეს, რომელ არს რომელთამე მიზეზითა და სინანულით ამისი კათალიკოზობა აღარ იქნას. გარნა ესრეთ შეიწინარეს, რომელ თუ უნდეს აქავე დადგეს, თუ არა რომელსამე მართლმადიდებელთა სამთავროდსა შინა მოვიდეს. შემდგომად ამა რიცხულთა აღსარებისა წირვისაგან ნულარავინ დააყენებენ, შეიწინარონ და ჟამი აწირვინონ: რადგან კათალიკოზობისა მიცემა წიგნითა და შეჩვენებით დაამტკიცეს, ორის სსაჯულით აღარ დასაჯეს, ამისთვის წირვად მისცა კრებამან“.

3. „ქ. ესე მტკიცეს შეურყეველი და შეუცვალებელი წიგნი დიდის ფიცითა და აღთქმის დადებით მოგართვი მე ეოვლად უღირსმან ანტონი თქვენ ღმრთივ ცხებულსა ქართველთა მეფესა თეიმურაზს და კანთა მეფეს ირაკლის და ორთავე სამეფოთა წმიდათა მიტროპოლიტთა და დიდებულთა მთავართა. ამა ზირსა ზედა, [ამა] ცოდვათა ჩემთა სიმრავლეთა უგუნურებით შეცდომილ ვიქმენ და ლათინთა ბოროტად მადიდებლობაჲ ზირითა ჩემითა ე[ოვლად] ცხადად აღვიარე. ამის ძალით თქვენის მწვემსობისა და კათალიკოზობისაგან სამართლად გარდამაყენეთ, ჭეშმარიტის ბრჭ... სოლო უკანასკნელ ცნობად რა მოველ და ვცან ჭეშმარიტი სარწმუნოება, ვიწვე ტირილად, გოდებად და სინანულად და ამასთან უ[არ] ვეავ ბოროტად მადიდებელთა ლათინთა და აღვიარე ჭეშმარიტი მართლმადიდებლობა აღმოსავლეთისა. ამას ზედა... იქმნენით ჩემ ზედა და რაოდენნი თვენი და ჟამნი დამეყენეს ლათინთა მწვალებელთა თანა, ეგოდენ ჟამნი განმიწესეთ ცთომათა ჩემთა შენანებად. და ათვრამეტისა თვისა რიცხვისა შემდგომად ღვდელმოქმედების ჯელეოფა მიბრძანეთ ძმებრითა თანაღმობითა.

აწითვან მეცა ამა ჯელწერილსა დაგსდებ წინამე კეთილმსახურთა მეფეთა და წინამე წმიდისა კრებისა: შემცაჩვენებელ ვიყო და შეკრულ მამისა და ძისა და ეოვლად წმიდისა სულისაგან და წმიდათა შვიდთა მსოფლიოთა კრებათაგან, თუმცა კიდევ მე ლათინთა სარწმუნოებისა მიმართ მივექცე, ანუ ფარულად გულსა შინა ვიპყრა და ზაკვით სახესა ვიჩემებდე, ანუ ზაზა ჰრომისა ეოვლისა სოფლისა მწვემსად და უფროსად მწამდეს, ანუ სული წმიდა მამისა და ძისაგან აღვიდო და არა მსოლოდ მამისაგან გამომავალი, გინა სულთა ცოდვილთა ცეცხლითა [განწმედა] მრწამდეს, ანუ შემდგომად მღვდლობისა შურისგებისათვის მეფე ანუ ეპისკოპოსი, ანუ მღვდელი ვსწეო საქართველოდსა შინა, კრულმცა ვიყო ათორმეტთა მოციქულთა მადლისაგან და ნაწილი ჩემი დამცადებულ არს ორგულთა თანა“.

1756 წლის 4 აპრილის საეკლესიო კრებამ დაადგინა:

„განჩინება კათალიკოსს ანტონის ზედა – დამხობად, განდევნად და წირვისაგან დაუენებად და კუალად შენდობა და მიტევება და რუსეთს გაგზავნა მისი.

წელს განხორციელებიდან სიტუვისა დვთისა 1755 წ. თვესა დეკემბერსა 16. ჩვენ მეფემან ქართველთამან თეიმურაზ და ძემან ჩუენმან მეფემან კახთამან ერეკლემ და ორთავე ამის სამეფოსა ეპისკოპოსთა მოვივლინებით არხიმანდრიტი ორნი შენ – ანტონის კათალიკოსსა ჩვენსა, გამოკითხვად, თუ რომლისა სარწმუნოებისა ხარ. ამისათვის, რომელ გვესმობა და ჭეშმარიტცა იყო ლათინთა სარწმუნოებისა მიმართ მიდრეკა შენი და იღუწიდიცა შეწონებად მათდა იღუმალ ერისა. მაშინ მოვლინებულთა ჩუენ მიერ არხიმანდრიტთა არღარა დაუფარე და საანჯნოდ აღიარე წვალება ლათინთა და საუწუებოდ ჩუენდა გამოუცხადე; და ვითარცა ესე ვსცანიით, მეის დაგამხევიით საუდრისაგან შენისა და შენთანა ერთხმანი სამღვდელონი დავსაჯენით და ერისკაცნი უზიარებულ ჰყვენით.

ხოლო შემდგომად რადენთამე დღეთა მოეყუ გონებასა ცნობად ჭეშმარიტებისა სარწმუნოებისა და იწუე გოდება და ტირილი და შევრდომა და თხოვად შენდობისა და უარ ჰყავ ბოროტი ცთომილება შენი და განჰჰმე სიდრუე და სარწმუნოება ლათინთა, რომელიცა შეგწუნარა და აღთქმითა და ფიცითა და შეჩვენებითა დაჯაკერენ არღარა მიდრეკად გმობათა მიმართ ლათინთა.

ამას ზედა ვითარ შეენოდა ზირველსა მახლობელსა და ჩვენ მიერ სიყვარულსა შენსა, ფრიად საუვარელი ჩვენდა იქმნენ, გარნა საუდარსავე აღსვლა შენი ცხოვრებისა შინა შენსა არღარა იქმნებოდა, ორთავე მეფეთა კრებისა ფიცით ესრეთ დაგვემტკიცა.

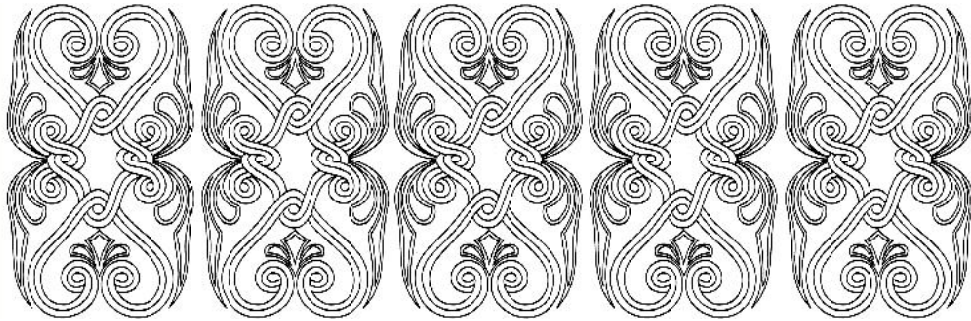
ხოლო განვიწესეთ კანონად დაცადება, შეწირვისაგან უსისწლოხსა მსხვერზლსა თვეთა ათვრამეტთა და შემრელა შეწირვად საღმრთო ლიტურგიისა. ესეოდენი თვენი დაუყვენეს განდრეკილებასა შინა ლათინთა მიმართსა და კუალად შემდგომად თვეთა სამთა განცხადნა ფრიადი სინანული შენი და უოვლითურთ უცხო ყოფა წვალებისაგან ზაზის მოსავთა ლათინთასა და სრულიად აღმოსავლეთის ეკლესიის სარწმუნოება იპოვებოდა შენთანა, თვინიერ ყოვლისა იჭვისა.

და ფრიად წადიერ იქმენ უოვლითურთ კეთილმსახურსა და უოვლითურთ მართლმადიდებელსა იმპერიასა რუსეთისასა წარწვლად, რომელიცა უმეტეს ველსავე გუოფდა მართლმადიდებლობასა შენსა. ამას ზედა უოველთავე ერთობით მეფეთა და კრებამან შევამოკლეთ კანონნი, რომელნიცაა განჯვეწესნეს, რათა ღირს იქმნე უსისწლოხსა მსხვერზლსა შეწირვად. უოვლად წმიდასა საუფლოსა დღესა აღვსებისასა, რომელსა დღესა აღსდგა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, და ესრეთ ზატივითა მღვდელმთავრობისათა წარგზავნეს და ღირს არს შეწუნარება შენი მღვდელმთავრად მართლმადიდებლად და სადაცა მიხვიდე დაუყოვნებელად ხელყოფად საღმრთოსა ლიტურგიისა უოვლისა სამღვდელმთავროხსა მოქმედებისა, ვითარცა მღვდელმთავარი. აქავე აღვისრულებიეს საღმრთო ჟამის წირვა, სამთავროსა ჩვენისა და მშვიდობით წარწველ.

ხოლო სამღვდელონი კაცნი, რომელნიცა შენთანა ერთხმა ივენეს ლათინთა ცთომასა ზედა, მათცა განმართნეს მიდრეკილებანი თვისნი და შენთანვე აღიარეს მართლმადიდებლობა და მათცა შეუნდევით მღვდელობად და მსახურებად საღმრთოსა საიდუმლოსა დღესა საუფლოსა აღდგომისასა“.

აღნიშნულ კრებას ზოგიერთი ძველი ავტორი „გორის კრებას“ უწოდებს.⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ გ. ქავთარია, XVIII საუკუნის ქართული საზოგადოებრივი აზრის ისტორიიდან, გვ. 15-17.

თბილისის IV კრება (2-8 ოქტომბერი 1764)

(ზაქარია გაბაშვილის განკვეთა)

ერეკლე მეფეს მიაჩნდა, რომ ანტონი საქართველოს საკათალიკოსო ტახტიდან პოლიტიკური მოტივით ჩამოაგდო მამამისმა, ამიტომაც მუდამჟამს ელოდა ხელსაყრელ მომენტს ანტონის რუსეთიდან უკან დასაბრუნებლად, ამასთანავე, როგორც დიდებული საეკლესიო ისტორიკოსი პოლიევკტოს კარბელაშვილი წერს: „ამის გამო ერეკლე მეფეს მამასთან დიდი უსიამოვნება ჰქონდა და ნიადაგ აყვედრიდა ანტონის გაძევებასა“.⁴⁴⁵ თვითონ თეიმურაზსაც, ისტორიკოსის სიტყვით, უგრძვნია თავისი შეცდომა ანტონის გაძევების გამო და 1760 წელს რუსეთში მისი გამგზავრების ერთ-ერთი მიზეზი ანტონის საქმის მოგვარებაც ყოფილა, მაგრამ როგორც ცნობილია, თეიმურაზ II რუსეთში გარდაიცვალა. დიდად საყურადღებოა ის გარემოება, რომ მამის სიკვდილის ამბის გაგებისთანავე ერეკლე მეფემ და სამეფო სახლის გავლენიანმა წრემ „მაშინვე კაცი აფრინეს ანტონთან და დაიბარეს“. ეს იმას ნიშნავს, რომ ერეკლემ კატეგორიულად მოსთხოვა ანტონს უკანვე დაბრუნებულიყო

საქართველოში და კვლავ ასულიყო საკათალიკოსო ტახტზე. ცხადია, ერეკლე მეფესთან ერთად წმიდა ეკლესიის იერარქიამ კარგად იცოდა, რომ ანტონი დასჯილი იყო თეიმურაზ მეფის მიერ პოლიტიკური მიზეზების გამო. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ერეკლეს ცხადია გაუჭირდებოდა „მწვალებლობაში“ დადანაშაულებული პირის საკათალიკოსო ტახტზე აყვანა. ჭეშმარიტება და სიმართლე ყველამ იცოდა, ყველა იერარქმა და სამღვდელმომ, ერთი კაცის გარდა – ეს იყო ზაქარია გაბაშვილი, რომელიც დიდად ეწინააღმდეგებოდა ამ საქმეს. თუკი მღვდლის ხარისხში მყოფმა, ღარიბმა და საკმაოდ დაბალი წარმოშობის კაცმა ასეთი დიდი წინააღმდეგობის გაწევა შეძლო მეფისა და პატრიარქის მიმართ, ცხადია, მღვდელმთავრებს გაცილებით დიდი წინააღმდეგობის გაწევა და საქმის ჩაშლაც შეეძლოთ, მაგრამ ყველა დადუმდა, რადგანაც, როგორც ვთქვით, ყველამ იცოდა სიმართლე – ანტონი ცილისწამების გამო დაისაჯა. ამიტომაც, საქართველოს ეკლესიამ ხელსაყრელი

⁴⁴⁵ პ. კარბელაშვილი იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი, 1900, გვ. 165.

მომენტის დადგომისთანავე გადაწყვიტა მოეწვია კრება, რომელიც დასჯიდა წინა კრებაზე გამარჯვებულ ცილისმწამებელ მღვდელ ზაქარია გაბაშვილს. მისი დასჯით საბოლოოდ გაუქმდა წინა 1755-56 წლის კრებათა მიერ ანტონის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილებები, 1764 წლის კრებამ წინა კრებათა მიმართება ძალადაკარგულად ცნო. აღიარა შეცდომა დაშვებული ანტონის მიმართ და უფრო მეტი, სასტიკად დასაჯა ისინი, რომელთაც შეცდომაში შეიყვანეს წინა 1755 წლის კრება. როგორც აღინიშნა, 2-18 ოქტომბერს 1764 წლისა შედგა საქართველოს ეკლესიის კრება, რომელსაც დაესწრნენ: მეფე ერეკლე, ანტონ კათალიკოსი, მთავარეპისკოპოსი კირილე, ბესარიონ ეპისკოპოსი, ტფილელი ქრისტეფორე, მროველი გერმანე, საბა ნინოწმიდელი, მანგლელი ნიკოლოზი, იოსებ რუსთაველი (იმ დრომდე კათალიკოსი). კრება გაცილებით უფრო წარმომადგენლობითი იყო, ვიდრე 1755 წლის კრება, რომელსაც ალბათ უფრო შეკრება უნდა ვუწოდოთ, ვიდრე კრება. კრებამ განიხილა ანტონ კათალიკოსის მიმართ ცილისწამების საკითხი, გამოიკვლია ცილისმწამებლის ვინაობა, მოისმინა მისი ბრალდება, რომლის განხილვის შემდეგაც საეკლესიო სასჯელი დაადო ცილისმწამებელს. კრებისათვის ნათელი იყო, რომ ანტონს კათოლიკობაში ბრალს დებდა მღვდელი ზაქარია გაბაშვილი და მასთან დაახლოებული პირი, მისი შვილი დიაკონი იოსები – ორივენი „განკანონდნენ“, ჩამოერთვათ სასულიერო წოდება.

კრებას ზურგს უმაგრებდა ისიც, რომ რუსეთის ეკლესიის წმიდა სინოდმა უფრო

აღრე ცილისწამებად მიიჩნია ანტონის კათოლიკურ სარწმუნოებაზე მიღრეკა, აღიარა მისი სრული მართლმადიდებლობა და დანიშნა ვლადიმირის ეპარქიის მმართველ არქიეპისკოპოსად. როცა თეიმურაზის გარდაცვალების შემდეგ ანტონი დაეთხოვა უწმიდეს სინოდს რუსეთისას და წამოვიდა საქართველოში სინოდმა სამგზავროდ მისცა 1500 მანეთი. ანტონი საქართველოში მოსულა 1764 წლის დამდეგს. საქართველოს წმიდა ეკლესიას ანტონი უმტკივნეულოდ აუყვანია საკათალიკოსო ტახტზე. ამ ტახტის დროებით მპყრობელი იოსები კი ხარჭაშნელი ეპისკოპოსის კათედრაზე გადაიყვანა. კრებამ ანტონის „მიწყალე“ მართლმადიდებლურ თხზულებად გამოაცხადა.

პ. კარბელაშვილს თავის წიგნში მოჰყავს 1764 წლის კრების განჩინება: „ანტონ I 1764 წლის დამდეგს საქართველოში მოვიდა. ამ დროს ერეკლე მეფე კახეთში იყო, მაშინვე ჩამოვიდნენ თბილისში. მოახდინეს კრება 1764 წ. 2-18 ოქტომბერს, კრებაზე დაესწრნენ: მეფე ერეკლე, ანტონ კათალიკოზი, მთავარეპისკოპოსი კირილე, ბესარიონ ეპისკოპოზი, ტფილელი ქრისტეფორე, მროველი გერმანე, საბა ნინოწმიდელი, მანგლელი ნიკოლოზ, იოსებ რუსთაველი (ამ დრომდე კათალიკოზი), ანტონის მოსვლის შემდეგ იოსებს მისცეს ხარჭაშნელობა, და ვინც ანტონს დასწამა ცილი და „მიწყალეს თარგმანი“ უარჰყვეს, ყველანი განჰკანონეს. ზაქარია მღვდელი გაბაშვილი განჰკვეთეს მღვდელობიდან: „წელიწად ნახევარს აღსარება არავინ ათქმევინოს“.⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ პ. კარბელაშვილი, ივრარქია საქართველოს ეკლესიისა, 1900, გვ. 166.

1764 წლის კრების განჩინება მაქარიამე

[სრული ტექსტი]

განჩინება და მსჯავრი სამოციქულოდ ზემოსა საქართველოდ მამად მთავრისა ანტონის მიერ და ეპისკოპოსთა, სამეფოსა ქალაქსა ტფილისს. პალატსა საკათალიკოსოსა შეკრებულთაგან ზაქარიასთვის ხუცისა და ვიეთთამე მიმდგომთა მისთა, ცხადად დამტოვნველთა სჯულთა საღვთოთა და მამათა კანონისათა.

მაცხოვარი ჩვენი და უფალი მეტყველი გვასწავებს კუალად „*შეეთუ კრებულისა არა ისმინოს იუვენ იგი შენდა ვითარცა მეზვერე და წარმართი*“.

გამოჩნდა უკვე ჩვენსა ეპარხიასა შინა კაცთა გამრევნელი ქრისტეს სავენახისა ზაქარია უკვე ხუცესი „*ამაღლებული მეცნიერებასა ზედა ღვთისასა*“ – გონება იგი ასურისტანელ ღმერთ ოცნებული თავისაგან თვისა, რომელი ნებისით ჰურიანებრითა „*შურითა ტვეეკმნული*“. სიძულვილითა მოყვასთათა, სრულიად დაძვირებული სჯულთა სიუვარულისათა, რომელი მოეცა მოწაფეთა ქრისტესთა და მთავრობითაცა რომელი წერილ არს „*მთავრისათვის ერისა შენისსა არა იტყოდე ძვირსა*“. აღდგა ცილისწამებად კეთილ მსახურსა ზედა მეფესა ჩვენსა და მამადმთავარსა ზედა ჩვენსა, და ყოვლად სამღვდელთა მღუდელთ მთავართა და ყოველსა ზედა სახსებასა ეკლესიისასა, და მთავართა ზედა და, უდიდესი ვთქვა, ეკლესიასა ზედა საქართველოდსა, ვითარცა მწვალებელთა ზედა, და სჯულსა, ცხადად დამტოვნველი ნებისით, არა მოხუნე, იქმნა. „*არა ცილი სწამო მოყვასსა შენსა წამებითა ცრუთათა*“ და დაივიწყა კუალად თქმული იგი ეკლესიასტესა შინა (ცილისწამებულთათვის) „*ვიხილე ყოველი ცილი წამება ქმნილი მზესა ქვეშე, და აჭა ცრემლი ცილისა ცილის წამებისანი და არა არს ნუგეშინის მცემელი მათი*“. ვინაცა სიმაღლემან მისმან მეფემან ჩვენმან და წმიდამან კრებულმან შეუნდო და მრავალ გზის მიუშვა იგი აღდგომად და ჰყო დაგებაჲ მისთანა ესე ვითარი, ვითარმედ რომელთაცა მართლმადიდებლობითა ზედა წერილთა წვალებად აღმოჩნდა უკეთური იგი (ზემოსსენებული ზაქარია), წერილი ესე კეთილ მსახურმან მეფემან და წმიდამან კრებულმან აღიღო შორის და დაიღუპა მისთვის სიტყვის გებაჲ არა თუ ამისათვის, ვითარმედ წვალებისა რაჲმე წადიერება იუომცა წერილთა მათ შინა, რომელნიცა ყოვლითურთ აღმოსავლისა ეკლესიისა შეუდგებოდეს დოღმატათაცა შინა და საქმეთა, არამედ სიუვარულისათვის, რათა წინა აღმდგომნი იგი ჩვენთანა ასო იუვენენ წინდისა ეკლესიისა, – ყოველივე სიმაღლემან მისმან მეფემან ჩვენმან და კრებულმან ევეს ენკენიებრი სიხარული ეკლესიისა განხეთქილებისა შეერთებისათვის და მოუწოდეთ ჩვენთანა მღვდელმოქმედებად უკეთურსა ზაქარიას საღმრთოთა ზედა ლიტურგიისა, რომელსაცა, და ეზიარა ზაქარია ხელითა მამათ მთავრისათა საღმრთოსა საიდუმლოსა პატრიოსნისა სისხლითა მისითა: „*მუცლადელო საღმობა იგი მწარე*“ ესე იგი

მერემესაცა მას“. ხოლო ჩვენ უოველთა მუნ მდგომთა მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა, ძრწოლით მსმენელთა, ვრქეთ ერთობით „ამინ“. 3) გარნა ეშმაკეულმან მან წარმოსთხია კვლავდ სიმურაღეა თვისი მეტეველეღმან – „შემიჩვენებეს თარგმანებაცაჲ“ მიწუაღესი, და უოველნი შემწუნარებელნი მისნი“.

ამისათვის ჩვენ შეკრებულთ უოვლად სამღვდელთა მთავართა ვსაჯეთ უსჯულოთ გამოყვანებად და შეჩვენებად უოვლად უკეთური ხუცესი იგი – ზაქარია დაღათუარა მწვალებელი, არამედ ვითარცა გარდაღამავალი მამათა კანონისა ზემო წერილთა მათ რიცხვთ განყოფილ ბრალთა მისთათვის. ზირველისათვის ბრალისა, ესე იგი არ შეწუნარებისათვის უმსჯავროდ თვისისა მღვდელმთავრისა ვუოფთ განკვეთასა მისსა მღვდელობისაგან ლ'უ კანონთამებრ წმიდათათა მოციქულთა მით, რო კანონითა მით წმიდათა მოციქულთათა ოცდამეთექვსმეტითა არა თუ ხოლოდ არ შემწუნარებელნი მღვდელმთავართანი განიკვეთებიან მღვდელობისაგან, არამედ ივინიცა, რომელნი არა მწრთველ არიან მღუღელმთავრისა მიმართ დაუმორჩილებელისა ერისა დამორჩილებად; კვალად ამისთვისვე ბრალისა განკვეთთ მას მღვდელობისაგან ნუ კანონითა წმიდათავე მოციქულთათა, მით რომელ უდიდესი გინება არა რამე არს, ვითარ მწვალებელად წოდებაჲ;

მეორისათვის ბრალისა მისისა განკვეთთ მას მღვდელობისაგან კანონითა წმიდათა მოციქულთათა იე კანონითა, და კრებისა ანტიოქისათა გ და ია, რომლისათვის განვაქიქებთაცა და სრულიად განვხდით და ჰატივსა მიუღებთ და ლაორიკიისა მა-მგ და ხალკიდონისა იგ და კონსტანტინოპოლისა გ კრებისა იზ და მეორედ ნიკის ი კანონითა; და მესამისათვის მუხლისა და მეექვსისა შევაჩვენებთ, და უქვემოეს ეშმაკისა დავადვინებთ, ვითარცა მწვალებელსა სანლისა ღვთისა, ესე იგი საქართველოჲსა წმიდისა ეკლესიისა და მას შინა ქმნილისა წმიდისა კრებისა ადვილად შეურაცხისმყოფელობისასა, კანონითა ვ და ვ წმიდისა კრებისა დანგრისათა;

მწვალებელად წოდებისათვის კეთილმსახურისა მეფისა ჩვენისა, მიუღებთ შესახებსა ჰატივსა მღვდელობისასა, ვითარცა არს ჩვეულობა წმიდისა და დიდისა ეკლესიისა რუსეთის მაგინებელთა ზედა მეფისათა; ამასათანა მიუღებთ სახელსაცა, რომელი ეწოდებოდა მღვდელობასა შინა, მით რომელ არა ნათლისღებასა შინა წოდებულიყო სახელი იგი მის ზედა, არამედ მღვდელობასა შინა და რომლითა სახელითა იწოდებოდა ერის კაცობასა შინა, ვბრძანებთ რათა იგივე სახელი ედებოდეს ამიერიდგან.

მეოთხისათვის ბრალისა ვუოფთ, ვითარცა მესვერესა და წარმართსა სიტყვისაებრ უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა (მათ. 18,17) და ვსწრთვით მას ძრეილად, ვითარცა ურჩსა და წინააღდგომსა კრებისასა; ხოლო უოველთა ბრალთა მისთა ზემო წერილთა – უმორჩილებათა და აღმანუფოთებელთა და განხეთქათა ეკლესიისათა, მის ძლით სხვა და სხვად ერად უოფათათვის ჩვენთა და, უდიდესი ვთქვათ, დედასა თვისისა წმიდასა საქართველოჲსა ეკლესიისა ზედა აღდგომისათვის და მწვალებლად წოდებისათვის მისისა და მრავალთა მათ უკეთურებათა მისთა თვის უოვლად უკეთურსა მას და უსჯულოსა ზაქარია ხუცეს უოფილსა

განკვეთილ ვოფთ წმიდანსაგან მღვდელობისა: შევაჩვენებთ, ვსწევთ, შევკრავთ ჩვენდა მოცუ-
მულთა მღვდელმთავრობითათა ხელმწიფებითა, მით უკვე რომელი იგი რქვა ხელმწიფემან
სიკვდილისა და ცხოვრებისამან საღმრთოთა და სამღვდელთა მოწაფეთა თვისთა „რომე-
ლი შეკრათ ქვეყანასა ზედა, ივენენ შერულ ცათა შინა“, და კვალად „რომელი შეიპყრათ
შეპყრობილ ივენენ“, და ყოველთა მეოხთა და შუამდგომელთა მისთასა ვოფთ შეჩვენება, და
მისთა მისრულთა ყოველთა შევაჩვენებთ მით, რომელ წერილ არს ესრეთ ვითარმედ
„რომელი შეეხოს თვისსა გაშავდეს“, და ყოველთა შემწეთა მისთა შევაჩვენებთ.

განკვეთეთ დიაკონობისაგან და შევაჩვენებთ შვილსაცა მისსა იოსებს, ვითა მამისა
თვისისა შემწესა, და თანა მწვალებელად მწოდებულსა წმიდისა საქართველოჲსა ეკლესი-
ისა; შევაჩვენებთ ჭურსაცა მას ეშპაქისასა მოწაფესა მისსა ისაკს ვითარცა ყოველსავე შინა
ზიარსა მოძღვრისა თვისისა.

ხოლო უკეთუ მოვიდნენ სინანულად, და დიდითარე სინანულითა უკუ თქვენ ყოველივე
წართქმულნი თვისნი, და შეურდენ წმიდასა მამამთავარსა ჩვენსა და წმიდასა კრებასა
სრულითა გულითა – შევიწყნარებთ და მოუწოდებთ სინანულად, და არა სრულიად წარ-
წყმედილ ვოფთ, ვითარცა მონანულთა; გარნა შვილსა მისსა იოსებს მოსრულსა სინან-
ულად და ორთაგანვე უმოლხინესად შევიწყნარებთ. წელსა 1764 თვესა ოკტომბერსა 18⁴⁴⁷.

მაგრამ ზაქარია მაინც გაკერა და საქართველოდან რუსეთში წასვლა არჩია
1767 წელს. ამიტომ მეფე ერეკლემ შემდეგი გრამოტა მისწერა ყიზლარის ციხის
თავს (КОМЕНДАНТЬ) გენერალ-მაიორს პოტაპოვს:

„ხუცესი ვინმე სახელით ზაქარია. ნათესავით გაბაშვილი ჩვენისა სამეფოჲსაგან ბოროტ
გამსჯელი და უკეთურესსა გზასა ზედა დადგომილი, მისმან უწმიდესობამან მამამთავარმან
ჩვენმან და ეპისკოპოსთა სამეფოჲსა ჩვენისათა შეკრებით შეაჩვენეს და ყოვლისაგან მადლისა
განაშიშვლეს წელიწადსა ჩღჲდ, წელსა, თვესა ოკტომბერსა იმ. ქალაქსა ტფილისისასა.
და ოდეს იგი შეიჩვენა, მიერთგან უუკეთურესთა საქმეთა მოქმედი წელიწადსა ამას ჩღჲზ
განვაგდეთ სამეფოთ ჩვენით და გვესმის რომელ ყიზლარ ქალაქად მისრულ არს, რომლისა
ჭეშმარიტი უწყება მოგართვით თქვენსა ზედმავლობასა, ნუ შეიწყნარებთ ამას ვითარცა
ქრისტიანესა ამაღ, რომელ ყოვლისაგან ქრისტიანეთა მადლისა შიშველ არს“.

ერეკლე

⁴⁴⁷ პ. კარბელაშვილი, იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, 1900, გვ. 166.

თავის მხრივ ანტონ კათალიკოზმა მისწერა:

„სულიერსა პრაველენიესა ეიზლარ ქალაქისასა ანტონი კათალიკოზი ეოვლისა ზემო-
 ასა საქართველოასა უფლისა მიერ ლოცვა კურთხევით მოვიკითხავ! მიზეზი ესე არს ჩვენ
 მიერ თქვენდა მომართ აწინდელისა ეპისტოლისა, რომელ უწეება გვენებას თქვენდა მო-
 მართ, ვითარმედ ხუცესი ვინმე იყო სახელით ზაქარია, ნათესავით ვაბაშვილი, ეპარხიისა
 ჩვენისაგანი, რომელიცა ღირსად და სამართლად ვანიკვეთა მღვდელობისაგან და შეიჩვენა და
 ანათემა იქმნა ჩვენგან და ეპისკოპოსთა ჩვენთა დიდთა სიბოროტეთა მისთავის წელიწადსა,
 1764, ოკტობერსა იჴ, ხოლო ბრალი უკეთურისა მის ესე იყო, რამეთუ შესცოდა – უმაღ-
 ლესსა მეფობასა კეთილმსახურისა და მწეემსმთავრობასა ჩვენსა, რომლისათვის უწეება ესე
 იმასთვის მოგვიწერიეს თქვენდა: უკეთუ მანდ ზაკვით და ვერავობით სამღვდელო მოქმედე-
 ბა რაჲმე მოინდომოს – ნუ მიუშვებთ სამღვდელოსა მიმართ მოქმედებისა. მაღლი უფლისა
 ჩვენისა იესო ქრისტესი ამინ. დაიწერა სამეფოსა ქალაქსა ტფილისს. წელს 1767 თთვესა
 ოკტომბერსა 20 დღესა „ანტონი კათალიკოზი ეოვლისა ზემოასა საქართველოასა“.

1764 წლის საქართველოს საეკლესიო კრებამ თავისი სამართლით საფუძველი დაუდო ქართული ეკლესიის წინსვლა-აყვავების საქმეს XVIII ს-ის მეორე ნახევარში.

სხვადასხვა სამართლებრივი კვლავი

XX საუკუნე

„ბეგლისწერა წმიდისა და ღვთივგანბრძნობილისა კრებისა,
რომელი შემოიკრიბა ქალაქსა თფილისს 1917 წელსა,
სექტემბრის მერვესა დღესა“

„შემოკრებილნი სულის მიერ წმიდისა და შედგომილნი მოძღვრებასა უფლისა ჩვენისა და მაცხოვრისა იესუ ქრისტესისა, წმიდათა მისთა მოციქულთა და მოწაფეთა, ღირსთა ღმერთშემოსილთა მამათა, წმიდათა და ღვთივგანბრძნობილთა მსოფლიოთა და ადგილობითა კრებათა, ვადადებთ და გიტყვიან „გვრწამს ერთი ღმერთი (მრწამსი სრულიად)“, ხოლო იქმნა შეკრება ჩვენი არა თუ ბიწისათვის რაღასა ქართველთა სარწმუნოებისა, ნუ იყოფინ ესე, არა გვცრუებენ შენ სიწმიდით მშობელთა ჩვენთა კათოლიკე ეკლესიათა, არცა განცეთ შენ სიქადული ჩვენთა მართლმადიდებლობათა, რომლისა არცა განმცემელქმნილ ვართ, არამედ სხვათა საეკლესიოთა მიებათათვის: დასაწყისსა შეათხრობეცისა საუკუნისასა დაეენებულ იქმნა თვით თავობა ეკლესიისა ჩვენისა, წარიტაცეს ჩვენგან მამა მაკურთხეველი (ე.ი. კათალიკოსი) და დაგვამორჩილეს ჩვენ საუდარსა უცხოთა. ამის გამო შეირყა ტრაპეზი ჩვენი და მოახრდნენ სავანენი ჩვენი... გარნა არა მოკვდა ერთი ქართველი, რომელი ფიცითა წართქვამდა: „უკუეთუ დაგივიწყო შენ, სიონ, დაგიწიებულ იყავნ მარჯვენა ჩემი“, მრავალთა ღირსთა მწუემსთა და მწუემსთავართა სული დასდგეს ზრუნვასა შინა და ვაებასა აღშენებისა და კეთილწარმატებისათვის ეკლესიისა ჩვენისა, მრავალნი მოაქამომდე იღწვიან, ვითარცა მწუემსნი კეთილნი, და აჰა, აღმობრწეინდა „დღე, რომელი ქმნა უფალმან, ვინარებდეთ და ვიშვებდეთ მას შინა, აღმობრწეინდა დღე ადგილობისა ჩვენისა და ჩვენ ვიქმენით თვისად ეკლესიისა ჩვენისა. შემოგვრბით დღეს, რათა განვამტკიცოთ გვაში ეკლესიისა ჩვენისა, შთავებროთ მას შინა სული ცხოველი, შემოგვზღუდოთ იგი მოძღვართა მართლისა სარწმუნოებისათა და შეგმოსოთ იგი კვართისა ჯეროვანისა მართვა-გამგეობისათა. ესე არს ზრუნვა ჩვენი. ესე არს საქმე ჩვენი, რომელსა შინა წარგვიმართოს ჩვენ სულმან ღმრთისამან მეოხებითა წმიდათა და ღმერთშემოსილთა მამათა და მოღვაწეთა ივერიის ეკლესიათა“.

აქტი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობის ცნობისა

რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიის სამღვდელთა სინოდის წევრთა საერთო კრებამ, რომელიც შესდგა 30 იანვრიდან 5 თებერვლამდე 1927 წელში შემდეგ ზირთაგან: თავმჯდომარე სამღვდელთა სინოდისა ბენიამინი, მიტროპოლიტი ლენინგრადისა და ჩრდილოდასავლეთის მხრისა, პრეზიდენტის წევრები: სერაფიმი, მიტროპოლიტი მოსკოვისა, მიტროპოლიტი ალექსანდრე, ახოლოგეტი-კეთილმანუწეული, ნიკოლოზი — მთავარეპისკოპოსი გდოვისა, პროტოპრესვიტერი პ. ნ. კრასოტინი და პროფესორი ს. მ. ზარინი; წარმომადგენელი მსოფლიო პატრიარქისა და სინაელ მთავარეპისკოპოსისა არქიმანდრიტი ბასილ დიმოპულო; წარმომადგენელი ალექსანდრიის პატრიარქისა არქიმანდრიტი პაგლე კატაპოდისი; წევრი სამღვდელთა სინოდისა: წარმომადგენელი ბელარუსეთის სინოდისა მოგილიოვისა და ბელარუსეთის მიტროპოლიტი იოსები, ალექსი — მიტროპოლიტი უინიშისა, ზეტრე — მიტროპოლიტი ნოვოსიბირსკისა, ზეტრე — მიტროპოლიტი ბაქოსი და ამიერკავკასიისა, კონსტანტინე — მიტროპოლიტი როსტოვისა და ჩრდილო კავკასიისა, ბასილი — მიტროპოლიტი ვლადივასტოკისა და შორეულ-აღმოსავლეთის მხრისა, სერგი — მიტროპოლიტი სვერდლოვსკისა და ურალის მხრისა, კორნილი — მიტროპოლიტი გორონევისა, ანატოლი — მიტროპოლიტი ასტრახანისა, ვიტალი — მიტროპოლიტი ტულისა, ნიკოლოზი — მიტროპოლიტი ტაშკენტისა, მიხეილი — მიტროპოლიტი ეუბან-შაგინდვისპირისა, იოანე — მთავარეპისკოპოსი სტალინგრადისა, გიორგი — მთავარეპისკოპოსი კალუგისა, მიხეილი — მთავარეპისკოპოსი ლუგისა, პროტოპრესვიტერი ა. ი. ბოიარსკი, დეკანოზი ნ. გ. ზოზოვი, დეკანოზი პ. გ. რაევსკი, დეკანოზი ტ. დ. ზოზოვი, დეკანოზი დ. ა. ადამოვი, დეკანოზი მ. ა. კნიზავსკი, დეკანოზი ა. პ. ენდეკა და პროფ. ბ. გ. ტიტლენოვი.

კომისიამ, მოსკოვის მიტროპოლიტ სერაფიმეს თავმჯდომარეობით და შემდეგ ზირთა შემადგენლობით: ზეტრე — მიტროპოლიტი ჩრდილო კავკასიისა, მიხეილი — მიტროპოლიტი ეუბანი-შაგინდვისპირისა, ზეტრე — მთავარეპისკოპოსი კავკასიისა და თერგის ეპარქიის დეკ. მ. ა. კნიზავსკისა, განიხილა შემდეგი დოკუმენტები:

ეპისტოლე სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის უწმიდეს ლეონიდის (ტფილისი 1920 წ.), წერილი საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის მოადგილესი ურბნელ მიტროპოლიტ ქრისტეფორესი, 1925 წლის 28 იანვარს; ზასუხი სამღვდელთა სინოდის მიტროპოლიტ ქრისტეფორესი, 1925 წლის 6 აპრილის, სამღვდელთა სინოდისაგან; საქართველოს პატრიარქს, 1925 წლის 2 ნოემბრის; წერილი კათალიკოს-პატრიარქის ამბროსისა, 1925 წლის 12 ნოემბრის; მოხსენება სინოდისადმი იმიერკავკასიის სამიტროპოლიტო მმართველობისაგან, 1927 წლის 4 იანვრის; დადგენილება სამღვდელთა სინოდისა, 1927 წლის 11 იანვრის; ანგარიში იმიერკავკასიის მიტროპოლიტის მდგომარეობაზე, 1927 წლის 19 იანვრის; ტელეგრამა მიტროპოლიტ ქრისტეფორესი, 1927 წლის 1 თებერვლის; ზასუხი სამღვდელთა სინოდის კათალიკოს-პატრიარქის მოადგილესი; სოხუმის

მიტროპოლიტი ქრისტეფორესი, 1927 წ. 1 თებერვლის და დასკვნა: ეურად ვიდებთ რა საქართველოს ეკლესიის სიმკვლევს (IV ს-ის დასაწყისი), მის სიმტკიცეს უცხო სარწმუნოებათა წინააღმდეგ ბრძოლაში მის მრავალრიცხოვნებას (2 მილიონ წევრამდე) მის ავტოკეფალობას წარსულში (1053 წლიდან 1810 წლამდე), უკვე გამოცხადებულ გადაწყვეტილებას სამღვდლო სინოდისა „მიენიჭოს ს.ს.რ.კ. ხალხებს თავისუფლება თავის ეკლესიურ ცხოვრების მოწყობაში და გსწობთ საქართველოს ეკლესიის უდავო უფლებას ავტოკეფალობაზე და წარგუდგენთ სამღვდლო სინოდის წევრთა კრებას დასამტკიცებლად შემდეგ დადგენილებას: „ცნობილ იქმნეს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობა. ტფილისისა და სოხუმის ეპარქიები აღარ ითვლებოდეს სამღვდლო სინოდის უწყებაში. საკითხი მათის გაცემის შესახებ გადაწყდეს საქართველოს საკათალიკოსოსთან მომართვის შემდეგ ისე, რომ რუსთა მართლმადიდებელ სამრევლოებს შეენახოთ საეკლესიო ცხოვრების რუსული ელფერი“.

აღნიშნული დასკვნა კომისიის სამღვდლო სინოდის წევრთა საერთო კრებამ მიიღო ერთხმად.

აღსასრულებლად ამის სამღვდლო სინოდმა 8 თებერვალს 1927 წლის დადგინა: შესდგეს ცალკე აქტი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობის ცნობის საქმეზე და წარედგინოს იგი აღმოსავლეთის მართლმადიდებელ პატრიარქებს და საქართველოს ეკლესიას. ინებოს ღმერთმან, რათა ჰქვავადეს უკუნისამდე უძველესი ქრისტიანული საქართველოს ავტოკეფალური ეკლესია შეკავშირებული მართლმადიდებელი ქრისტეს მთელ ეკლესიასთან მშვიდობიანობითა და სიუკარულთა.

სამღვდლო სინოდის თავმჯდომარე მიტროპოლიტი ლენინგრადისა და ყოვლისა ჩრდილოეთ-დასავლეთის მხარისა - ბენიამინი.

წევრნი სინოდისა: სერაფიმი - მიტროპოლიტი მოსკოვისა. დგთისმეტყველების დოქტორი მიტროპოლიტი ალ. ეგელენსკი ახლოლოკეტ-კეთილმანუწებელი. პროტო-პროსვიტერი პ. კრასოტინი, მდივანი - წევრი სინოდისა პროფ. წარინი.²⁶³

²⁶³ საქართველოს საკათალიკოსო სინოდის უწყებათა კრებული, 1927 წ. გვ. 25-27.

**რუსეთის უწმიდესი სინოდის განჩინება
საქართველოს ეკლესიასთან ურთიერთობის აღდგენის შესახებ**

მიიღება რა მხედველობაში, რომ საქართველოს უწმიდესმა კათალიკოს-პატრიარქმა ქართველ იერარქთა, სამღვდლო დასისა და სამწესოს სახელით დაამტკიცა ქართული ეკლესიის უცვლელი გადაწვევტილება, როგორც წარსულში, ასევე აწმყოში და მომავალშიც დარჩეს წმიდა მოციქულთა და წმიდა მამათა მიერ გადმოცემულ მართლმადიდებელ სარწმუნოებაში, შეინარჩუნოს და დაიცვას ეკლესიის კანონები, აღიარებული იქნეს:

ა) უოგლადუსამღვდლოეს სტავროპოლის მთავარეპისკოპოსის ანტონის მოქმედება კანონიერად, რომელმაც 1943 წლის 31 ოქტომბერს უწმიდეს კათალიკოსთან და მისდამი დაქვემდებარებულ სამღვდლოებასთან ერთად ადავლინა ლოცვა და ექვარისტია, რითაც არ დაარღვია მოსკოვის უწმიდეს პატრიარქის მიერ უოგლადუსამღვდლოეს მთავარეპისკოპოსისადმი მინიჭებული უფლებამოსილება. ამგვარად:

ბ) ჩვენდა სასიხარულოდ აღდგენილია ლოცვითი და ეგქარისტული ურთიერთობა ქართულ და რუსულ ორ ავტოკეფალიურ ეკლესიებს შორის:

გ) ეცნობოს მომხდარის შესახებ საქართველოს სსრ-ს ფარგლებში მყოფ მართლმადიდებელ სამწესოს და განუმარტოთ მათ, რომ ამიერიდან მათი ვალაი ღვთისმსახურებისას მოიხსენიონ იერარქიული თანმიმდევრობით საქართველოს უწმიდესი კათალიკოსის და სხვა იერარქების სახელები და უეჭველად საიდუმლოთა აღსრულებისათვის მიმართონ ქართველ მღვდელმსახურებს, როგორც მართლმადიდებლებს:

დ) ეთხოვოს საქართველოს უწმიდეს კათალიკოს-პატრიარქს მიიღოს საქართველოში სსრ-ში მცხოვრები მართლმადიდებელი რუსი მრევლი თავის სამღვდელმთავრო საჭეთმხურობელობაში და მიეცეს მათ უფლება შეინარჩუნონ თავიანთ მღვდელმსახურებაში და სამრევლო ზრატქიკაში ის წესები და ჩვევები, რაც მიიღეს მათ რუსული ეკლესიისაგან შემკვიდრებით;

ე) ეთხოვოს საქართველოს უწმიდეს პატრიარქს მიიღოს თავის გამგებლობაში რუსი მრევლი, რომლებიც, მართალია, არ იმყოფებიან საქართველოს სსრ-ს ფარგლებში, მაგრამ მანძილის სიშორის ან სხვა მსგავსი სიშორის გამო უჭირთ მიმართონ რუსულ საეკლესიო მმართველობას, რის შესახებაც ეცნობოს აგრეთვე საქართველოს უწმიდეს კათალიკოს-პატრიარქს, განსაკუთრებული საპატრიარქო მიწერილობით, ასლი გაეგზავნოს საქართველოს სსრ-ს ფარგლებში მყოფ რუს მართლმადიდებელ მრევლს და აგრეთვე ეუწეოს წერილობითი ბრძანება უოგლადუსამღვდეს ალექსის მიტროპოლიტს.²⁷⁰ 1943 წ, ნოემბერი.

²⁷⁰ საქ. უახლესი ისტორიის ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1879, აღწ. 1., საქმე 2, გვ. 15.

**საქართველოს უწმიდესი მართლმადიდებელი ეკლესიის
ავტოკეფალიის ცნობისა და მტკიცების სიგელი**

დიმიტრიოსი,

წყალობითა ღმრთისათა მთავარეპისკოპოსი კონსტანტინოპოლისა,
ახლის რომისა და მსოფლიო პატრიარქი

სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა.

„ჭეშმარიტ გიეგნეთ სიუარულსა ზედა და ადვოკატინებდეთ მისა მიმართ ეოგელსა, რომელ არს თავ მისა ქრისტე, რომლისაგან ეოგელი გუაში შენაწვეგრებულ და შემტკიცებულ არს ეოგლითა შეახლებითა უხუებისათა შეწვენისაებრ საზომის თვითეულისა ასო-ასა; სიორძილსა მას გუამისასა ჭყოფდით ადსაშენებლად თავისა თქუენისა სიუარულით“ (ეფეს. 4, 15-16). ამბობს მოციქული ერთა ზაგლე, და მართლაც ერთი სამწესოა და ქრისტეს ერთი სხეულია, და ასევე იწოდება ღვთისძიერი ქვეყანასა ზედა ეკლესია მისი სულიერი ერთიანობის გამო, და რა თქმა უნდა, არანაირი გზით არ შეუძლია ხელი ამას, არც ზირველ და არც მის შემდგომ საუკუნეებში, სტრუქტურისათვის ადგილობრივი და სხვადასხვა ქვეყნების ეკლესიებისა, რომელნიც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი, შინაგანად თვითმმართველი, თავიანთივე მწვემსმთავართაგან და მოძღვართაგან და ქრისტეს სახარების მსახურთაგან მართულნი არიან და შეადგენენ ერთ წმიდა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიას.

ასეთივეა კავკასიის კურთხეულ მიწაზე, ამჟამად საქართველოს რესპუბლიკის საზღვრებში შემავალი წმიდა და მართლმადიდებელი ეკლესია, რომელმაც უძველესი დროიდან მიიღო თვითმმართველი და თავისუფალი განმკებლობა და შესაბამისად, საეკლესიო მმართველობითი ორგანიზაცია. რწმენაში სიმტკიცისა და ეკლესიური ცხოვრებით მრავალი და შესანიშნავი მაგალითის მარტოებელი. იგი დღესაც შეუნებლად და უცვლელად იცავდა და იცავს ჩვენი მართლმადიდებელი ეკლესიის მოძღვრებას და მის მიერ აღიარებულ ჭეშმარიტებებს. ამჟამად კი, თავის განმკებლობაში კანონიერების მსურველი, ეგელა წმიდა მსგავსი ადმინისტრაციის ეკლესიებთან მეგობრულ და სიუარულით საგსე ურთიერთობაში და სამსახურში მეოფი მიმართავს, ეოგელი ხელსაყრელი შემთხვევისას, ჩვენს ეკუმენურ საპატრიარქო ტახტს და ითხოვს კურთხევასა და მტკიცებას თავისი თვითმმართველობითი სტრუქტურისა. რამეთუ ასე შეთანხმებულმა, გითარცა გაზმა განუყოფელი ღვთის გენახისა, ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიასთა კანონიერ ზღვებაში მეოფმა, განაგრძოს აეგაგება ქრისტეს სხეულისა.

ეს დირსებით საგსე მიმართავს და თხოვნა სიუარულით მივიღეთ ჩვენ და ჩვენმა წმიდა და კურთხეულმა სინოდმა, გინაიდან ჩვენი ეკუმენური ტახტი გადდებულა დასმარებას ადმოუჩინოს სამართლიანი უფლებებისა და სტატუსის მომთხოვნა წმიდა მართლმადიდებელ ეკლესიებს; ხელი ჩასჭიდოს მათ და დაეხმაროს დროის აუცილებლობით გამოწვეული ცხოვრებისეული ზრობლებების გადაჭრაში, რამეთუ, თანახმად მრავალსაუკუნოვანი საეკ-

ღესიო ცხოვრებისა და წესისა, დირსეულად მოხვედრულმა მისმა ავტორიტეტმა ადაგსო ავტოკეფალური მმართველობის მინიჭების უფლების უპირატესობით და ჩამოყალიბდა გარკვეული ადმინისტრაციული უფლებები. ამდენად, ჩვენი უმდაბლესობა და ჩვენი კურთხეული მიტროპოლიტები, ეოგლადპტივდებულთა თანა სულიწმიდის მიერ ჩვენს ქმებთან და თანამწირველებთან ერთად განიმსჭვალა აზრით და სიამოვნებით იწონებს, რომ ზატაკად მომავალი წმიდა და დიდი მსოფლიო კრებისა, ჩვენმა უპირველესმა ტახტმა, კონსტანტინოპოლის ეკლესიამ აკურთხოს, ცნოს და დაამტკიცოს საქართველოს წმიდა ეკლესიის ავტოკეფალია და დამოუკიდებელი სტრუქტურა. იგი მუდამ გარანტირებული და ხელშეუხები იქნება ჩვენი წმიდა რწმენისა და საეკლესიო კანონიკური წესის თანახმად, მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთობაში.

სინოდის გადაწყვეტილებითა და სულიწმიდით განათლებულნი გაცხადებთ საქართველოს უწმიდეს ეკლესიას იმავე თვითმმართველი სტრუქტურითა და ორგანიზაციებით, რაც უძველესი დროიდან გააჩნდა და რაც დამოწმებულია აგრეთვე ბალსამონის მიერ, რომელიც წერს: „...ამბობენ, რომ დღეთა მათ შინა უწმიდესისა ზატრიარქისა ღვთაებრივი ქალაქისა დიდისა ანტიოქიისა უფალი ზეტრესი, გამოტანილ იქნა სინოდური დადგენილება, რომ იქმნეს თავისუფალი და ავტოკეფალური ეკლესია იბერიისა“.²⁷⁷ მივიჩნევთ, რომ იგი ჩართულია და არის მძურ მართლმადიდებელ ეკლესიათა ზღვადში და გადასტურებთ, ამასთანავე, იმას, რომ იგი სახელდებულია როგორც „წმიდა ავტოკეფალური ეკლესია სრულიად საქართველომს“. გცნობთ მას როგორც ჩვენს სულიერ დას, რომელიც უფლებამოსილია მართოს და აწარმოოს საქმენი დამოუკიდებლად და ავტოკეფალურად, თანახმად წესისა. სხვა ადგილობრივ წმიდა მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის კანონიერი უფლებებით მოქმედებს, მეთაურად ჰუაგს უფალი ღმერთი და მაცხოვარი ჩვენი იესო ქრისტე, და კანონიკური და საეკლესიო წესის თანახმად, აღიარებს და ზატოვს ცემს ჩვენი მსოფლიო საზატრიარქო ტახტის ზირველადობას, და ვითარცა თავის უმაღლეს მმართველობით ორგანოს, სცნობს საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავართაგან შემდგარ სინოდს, რომლის თავმჯდომარეც არის მთავარეპისკოპოსი მცხეთა-თბილისისა და კათოლიკოსი სრულიად საქართველომს.

ჩვენს უწმიდეს სამოციქულო და მსოფლიო საზატრიარქო ტახტთან, ასევე, ეოგელ მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიასთან სულიერი და კანონიკური ერთიანობის დაცვის მიზნით, მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონიკური წესის თანახმად, ეოგელი მთავარეპისკოპოსი მცხეთა-თბილისისა და კათოლიკოსი სრულიად საქართველომს მოგალეა მათ მეთაურებს აცნობოს მისი არჩევან და აღსუდრება სამშვიდობო საინტრონიზაციო ეპისტოლეებით. წარმოაჩინოს, ამასთანავე, აღმსარებლობა და დასტური მისი და მისადმი რწმუნებული წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიისა, რომ შეუბღვალად დაიცავს მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას და ღვთისმოსაობას, და ამასთანავე, მართლმადიდებელი ეკლესიის საღმრთო და წმიდა კანონებსა და წესებს; რიგის მიხედვით მოიხსენიებს

²⁷⁷ Γ.Α. Παλλη Μ. Ποτλη, Συναγμα των θειων Ίερων κανονων, 'Αθηνων 1852, τομ. Β. σελ.172.

წმიდა დიპტისში სახელს ეოგელი მსოფლიო ჰატრიარქისა და სხვა უწმიდეს ჰატრიარქთა და წმიდა მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიების უნეტარეს განმგებულთა. რაც შეეხება მირონის საკითხს, დაცული იქნება ამასთან დაკავშირებით დადგენილი საეკლესიო წესი, რათა ხილულად და უხილავად შედგეს და განცხადდეს შინაგანი და გარეგანი განუყოფელი ერთიანობა მართლმადიდებელი ეკლესიისა.

ამასთანავე, გურჩევთ, რომ ზოგადი ხასიათის საეკლესიო ჰრობლემებისა თუ დაბრკოლებათა დროს, რომელნიც ავტოკეფალური ეკლესიების საგანმგებლო საზღვრებში იჩენენ თავს, ხოლო საუოგელთაო განსჯასა და კენჭისყრას ექვემდებარებიან, მთავარეპისკოპოსმა მცხეთა-თბილისისა და კათოლიკოსმა სრულიად საქართველომსა მიმართოს ჩვენს უწმიდეს მსოფლიო საპატრიარქო ტახტს, რომლის მიერაც დაუკავშირდება ეოგელ მართლმადიდებელ საეპისკოპოსოს, ჭეშმარიტი სიტყვის მართლმკვეთელ და, თავისსავე თხოვნის შესაბამისად, მიიღებს მისგან სარწმუნო აზრსა და შეხედულებას მისსა და მძური ეკლესიებისსა.

ამრიგად, ჩვენს მუდმივ, სრული შემადგენლობის, წმიდა და გურთხეული სინოდის 1990 წლის 23 იანვრის სხდომაზე ნაფიქრს, განსჯილს და სინოდალურად ჩვენს მიერ დამტკიცებულს, რომ მტკიცედ დავიცავთ, ვადანტურებთ ამ საპატრიარქო და სინოდალური სიგელით, რომელიც შედგენილი და ხელმოწერილია ჩვენი წმიდა და ქრისტეს დიდი ეკლესიის წესდების თანახმად, ზუსტად და უცვლელად, გაუწებთ და გუგზანით მთავარეპისკოპოსს მცხეთა-თბილისისა და კათოლიკოსს სრულიად საქართველომსა, ქრისტეს მიერ ჩვენს საუგარელ ძმასა და თანამწირველს უფალ ილიას, სრულიად საქართველოს წმიდა მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის გურთხეული სინოდის თავმჯდომარეს და როგორც წესია, აგრეთვე ეკლესიური კანონიკის მიხედვით მოქმედ და გამოცხადებულ მოძვე მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიებს, დასცავად და განსამტკიცებლად სრულიად მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთიანობისა.

უფალი ღმერთი ჩვენი, მადლითა და წყალობითა ზირველისა, დიდისა და უმაღლესისა მღვდელმთავრისა ქრისტე ღმერთისა ჩვენისა, მეოხებითა ეოგლადუხრწნელისა დედისა მისისა, მარადქალწულისა ღვთისმშობლისა მარიამისა, ჰატოისნისა დიდებულისა წინასწარმეტყველისა და ნათლისმცემლისა იოანესი, წმიდათა და დიდებულთა და ეოგლადქებულთა მოციქულთა, წმიდა მოციქულთა სწორისა ნინოსი და დირსთა და ღვთიგდაცულ მამათა ჩვენთა, განამტკიცებს და დაიცავს წიადს ერთი წმიდა და კათოლიკე ეკლესიისსა, მძურ ავტოკეფალურ ეკლესიისა სრულიად საქართველომსა, და წარუძგება და ააყვავებს მას სადიდებლად წმიდისა სახელისა თვისისა, ნუგეშად მორწმუნე მრევლისა მისისა და სიხარულად ჩვენი წმიდა სამოციქულო მსოფლიო ტახტისა და ეოგელთა მოძვე მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიათა.

მაცხოვრისმიერსა წელსა 1990, თვესა იანვარსა 25.²⁷⁸

²⁷⁸ „ჯვარი ვაზისა“, 1990, №3, გვ. 8-9.

**საქართველოს უწმიდესი ეკლესიის მეთაურის
საპატრიარქო გიგულის ცნობის და ბოძების
საპატრიარქო სინოდური განჩინება**

დიმიტრიოსი,

წყალობითა ღმრთისათა მთავარეპისკოპოსი კონსტანტინოპოლისა,
ახლისა რომისა და მსოფლიო პატრიარქი

რამდენადაც, მრავალსაუკუნოვანი წესის თანახმად, ჩვენი უწმიდესი სამოციქულო და მსოფლიო საპატრიარქო ტახტი ინარჩუნებს კანონიერ უფლებას ჩაერიოს ღვთის წმიდა ეკლესიათა მოთხოვნილებებში, გამოიჩინოს გარკვეული მწრუნველობა და დააკმაყოფილოს ისინი, ამიტომ ჩვენი უმდაბლესობა, ჩვენს კურთხეულ და ეოგლადნატივდებულ მიტროპოლიტებთან მსჯელობის შედეგად, საეკლესიო კანონმდებლობიდან გამომდინარე, განიმსჭვალა აზრით, რომ საქართველოს უწმიდეს მართლმადიდებელ ეკლესიას, ვითარცა ავტოკეფალურსა და დამოუკიდებელს, მართლმადიდებელ ეკლესიათა სისტემაში შემაგალსა და თვითმმართველს, მიეცეს ძმური თანხმობა და აღიარება ჩვენი უწმიდესი კონსტანტინოპოლის ეკლესიისაგან მასზედ, რომ საქართველოს უწმიდესი ეკლესია პატრიარქულ იქნეს საპატრიარქო ღირსებითა და ადგილით. როგორც აღრიდნავე ინსენიებოდა უძველეს ქრონიკებსა და სხვა საეკლესიო წყაროებში მისი ტიტული — „მთავარეპისკოპოსი მცხეთა-თბილისისა და კათალიკოს-პატრიარქი სრულიად საქართველოჲს“, ასევე ინსენიებოდეს ამიერიტგანაც მართლმადიდებლურ საღმრთო და წმიდა განგებებში.

ღრმად დარწმუნებულნი ვართ იმაში, რომ ჩვენი წმიდა და ქრისტეს დიდი ეკლესიის გასჯის და მისი წმიდა სინოდის დადგენილებას გაიზიარებენ და მხარში დაუდგებიან უნეტარესნი პატრიარქნი და განმგებულნი ღვთის ეოგელი წმიდა ეკლესიისა და მიღებულნი იქნება ერთსულოვანი თანხმობა საქართველოს მოძვე ეკლესიის საპატრიარქო ღირსების აღიარების შესახებ. გამოვთქვამთ ჭეშმარიტ იმედს, რომ ეოგელივე ეს ხელს შეუწყობს ჩვენი წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთიანობის შენებას, ეკლესიის სიძლიერეს და წინსვლას.

სინარულით გაუწყებთ ეოგელივე ამას ჩვენთვის ძალზე საეგარელ და ეოგლადღირსეულ თქვენს უნეტარესობას, თქვენს ეოგლადსამდგდელო მდგდეღმთავრებს, მორწმუნე წმიდა სამდგდელოებას, საქართველოს საპატრიარქოს ღვთისმოსავ და მორწმუნე მართლმადიდებელ ხალხს.

გეამბორები თქვენს საეგარელ უნეტარესობას ძმური ამბორით, მიგმართავთ თქვენს ქრისტესმოყვარე მრევლს ჩვენი ზირველ-მდგდეღმთავრული ლოცვა-კურთხევით და ვითხოვთ ეოგელთათვის მადლსა და უსაზღვრო წყალობას უფლისას.²⁷⁹

²⁷⁹ „ჯვარი ვაზისა“, 1990, №3

შეთანხმება 2002 წ. 17 ოქტომბერს დაამტკიცა სინოდმა,
ხოლო 22 ოქტომბერს პარლამენტმა. ამის შემდეგ შევიდა ძალაში.

კონსტიტუციური შეთანხმება
საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო
ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის

- საქართველომ მსოფლიო ცივილიზებულ სამყაროში აღიდგინა ისტორიული ადგილი, როგორც დამოუკიდებელმა და დემოკრატიულმა სახელმწიფომ;

- საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესია წარმოადგენს სამოციქულო საყდარს და მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის განუყოფელ ნაწილს. იგი V ს-დან ავტოკეფალურია და მისი სასულიერო-ადმინისტრაციული ცენტრი და კათედრაა მცხეთა, საპატრიარქო კათედრებია, აგრეთვე, თბილისი და ბიჭვინთა;

- მართლმადიდებლობა, ევროპის ერთ-ერთი ტრადიციული აღმსარებლობა, საქართველოში ისტორიულად სახელმწიფო რელიგია იყო, რომელმაც ჩამოაყალიბა მრავალსაუკუნოვანი ქართული კულტურა, ეროვნული მსოფლმხედველობა და ფასეულობები;

- საქართველოს მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა მართლმადიდებელი ქრისტიანია;

- საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებულია საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული როლი ქვეყნის ისტორიაში და მისი დამოუკიდებლობა სახელმწიფოსაგან.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლის შესაბამისად

საქართველოს სახელმწიფო (შემდგომში სახელმწიფო), წარმოდგენილი საქართველოს პრეზიდენტით და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესია (შემდგომში ეკლესია), წარმოდგენილი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქით, დებენ კონსტიტუციურ შეთანხმებას (შემდგომში შეთანხმება):

მუხლი 1.

1. სახელმწიფო და ეკლესია ადასტურებენ მზადყოფნას ითანამშრომლონ ურთიერთდამოუკიდებლობის პრინციპის დაცვით, ქვეყნის მოსახლეობის საკეთილდღეოდ.

2. სახელმწიფო და ეკლესია უფლებამოსილნი არიან დადონ შეთანხმებები ერთობლივი ინტერესების სხვადასხვა სფეროში, რომელთა განხორციელების მიზნითაც მხარეთა მიერ მიიღება შესაბამისი აქტები.

3. ეკლესია წარმოადგენს ისტორიულად ჩამოყალიბებულ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომელიც თავის საქმიანობას წარმართავს საეკლესიო (კანონიკური) სამართლის ნორმებით, საქართველოს კონსტიტუციის, ამ შეთანხმებისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

4. ეკლესიას სპეციალური უფლებამოსილების გარეშე წარმოადგენენ: საეკლესიო კრება, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, წმიდა სინოდი და საქართველოს საპატრიარქო (ქორეპისკოპოსისა და მდივნის სახით); ხოლო სამართლებრივ ურთიერთობებში უფლებამოსილებას ანიჭებს კათოლიკოს-პატრიარქი.

5. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ხელშეუვალია.

6. როგორც წესი, დიდი საეკლესიო დღესასწაულები და კვირა დასვენების დღეებად ცხადდება.

მუხლი 2.

სახელმწიფო მხარს უჭერს აღსარებისა და საეკლესიო საიდუმლოს დაცვას. სასულიერო პირი ვალდებულია, არ გასცეს ინფორმაცია, რომელიც მას, როგორც სულიერ მოძღვარს, გაანდეს ან მისთვის, როგორც სასულიერო პირისათვის, გახდა ცნობილი.

მუხლი 3.

სახელმწიფო აღიარებს ეკლესიის მიერ შესრულებულ ჯვრისწერას კანონმდებლობით დადგენილი წესით. სამართლებრივ ურთიერთობებში გამოიყენება ქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციის მონაცემები.

მუხლი 4.

1. სასულიერო პირი თავისუფლდება სამხედრო ვალდებულებისაგან.

2. სახელმწიფო ეკლესიასთან შეთანხმებით უზრუნველყოფს სამხედრო-საჯარისო ფორმირებებში, საპატიმროებსა და თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოძღვრის ინსტიტუტის შექმნას და ამასთან დაკავშირებით შესაბამისი სამართლებრივი აქტების მიღებას.

3. სახელმწიფო და ეკლესია უფლებამოსილნი არიან განახორციელონ მოსახლეობის სოციალური დაცვის ერთობლივი პროგრამები.

მუხლი 5.

1. საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მართლმადიდებელი სარწმუნოების შესახებ საგნის სწავლება ნებაყოფლობითია. სასწავლო პროგრამების დადგენა, შეცვლა, პედაგოგთა დანიშვნა და გათავისუფლება ხდება ეკლესიის წარდგინებით.

2. სახელმწიფო და ეკლესია კანონმდებლობით განსაზღვრული წესით ორმხრივად და გათანაბრებულად აღიარებენ შესაბამისი სასწავლო დაწესებულებების მიერ გაცემულ განათლების დამადასტურებელ დოკუმენტებს, სამეცნიერო ხარისხებსა და წოდებებს.

3. სახელმწიფო და ეკლესია უფლებამოსილნი არიან განათლების სისტემაში განახორციელონ ერთობლივი პროგრამები. სახელმწიფო ხელს უწყობს ეკლესიის საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფუნქციონირებას.

მუხლი 6.

1. ეკლესიის საკუთრება და სხვა ქონებრივი უფლებები დაცულია კანონით. ეკლესიის საკუთრებაში შეიძლება იყოს ნებისმიერი ქონება, რომელიც არ არის აკრძალული საქართველოს კანონმდებლობით.

2. ეკლესია თავის არასაღვთისმსახურო ქონების ფლობას, სარგებლობასა და განკარგვას ახორციელებს საეკლესიო სამართლებრივი ნორმებითა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით.

3. ეკლესია უშუალოდ არ ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას.

4. ეკლესიის დაფინანსების წყაროს წარმოადგენს: ნებაყოფლობითი შემოწირულობანი, სამეწარმეო შემოსავლები, ინვესტიციები, გრანტები, დახმარებები, მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად მიღებული სხვა შემოსავლები.

5. ეკლესიის მიერ საღვთისმსახურო პროდუქცია – მისი დამზადება, შემოტანა, მიწოდება და შემოწირულობა, ასევე არაეკონომიკური მიზნით არსებული ქონება და მიწა განთავისუფლებულია გადასახადისაგან.

6. სახელმწიფო ეკლესიასთან შეთანხმებით იძლევა ნებართვას ან ლიცენზიას ეკლესიის ოფიციალური ტერმინოლოგიისა და სიმბოლიკის გამოყენებაზე, აგრეთვე, საღვთისმსახურო პროდუქციის დამზადებაზე, შემოტანასა და მიწოდებაზე.

მუხლი 7.

1. სახელმწიფო ეკლესიის საკუთრებად ცნობს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე არსებულ მართლმადიდებლურ ტაძრებს, მონასტრებს (მოქმედს და არამოქმედს), მათ ნანგრევებს, აგრეთვე, მიწის ნაკვეთებს, რომლებზეც ისინია განლაგებული.

2. ზემოაღნიშნულ ნაგებობათა დაცვის ზონები, მათი მოვლა-პატრონობისა და სარგებლობის წესები განისაზღვრება შესაბამისი სახელმწიფო სამსახურის მიერ მოქმედი კანონმდებლობით და ეკლესიასთან შეთანხმებით.

მუხლი 8.

1. სახელმწიფო ეკლესიის საკუთრებად ცნობს სახელმწიფო დაცვაში (მუზეუმებში, საცავებში) მყოფ საეკლესიო საგანძურს (კერძო საკუთრებაში არსებული ნაწილის გარდა).

2. ზემოაღნიშნული საეკლესიო საგანძური, როგორც საერთო-ეროვნული საგანძურის ნაწილი, არის სახელმწიფოსა და ეკლესიის ერთობლივ მფარველობაში მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად (წმიდა ნაწილებისა და წმიდა რელიქვიების გარდა).

მუხლი 9.

1. სახელმწიფო და ეკლესია ერთობლივად ზრუნავენ ისტორიულ-კულტურული და არქეოლოგიურ-არქიტექტურული ფასეულობების მქონე საეკლესიო ნაგებობებისა და საეკლესიო საგანძურის სათანადო დაცვისა და მოვლა-პატრონობისათვის.

2. სახელმწიფო ეკლესიასთან შეთანხმებით, მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, ამტკიცებს დამატებით წესებს მუზეუმებსა და საცავებში დაცული საეკლესიო საგანძურის სარგებლობის შესახებ, ასევე კულტურულ-ისტორიული ღირებულებების მქონე ტაძრების აღდგენის, რესტავრაცია-კონსერვაციის ან მოხატვის პროექტებს.

მუხლი 10.

სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას, აწარმოოს მოლაპარაკება შესაბამის სახელმწიფოებთან მათ ტერიტორიაზე არსებული ყველა ქართული მართლმადიდებლური ტაძრის, მონასტრის, მათი ნივთების დაცვის, მოვლა-პატრონობისა და საკუთრების თაობაზე.

მუხლი 11.

1. სახელმწიფო ადასტურებს XIX-XX სს-ში (განსაკუთრებით 1921-90 წლებში), სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვის პერიოდში, ეკლესიისათვის მატერიალური და მორალური ზიანის მიყენების ფაქტს. როგორც ჩამორთმეული ქონების ნაწილის ფაქტობრივი მფლობელი, იღებს ვალდებულებას მატერიალური ზიანის ნაწილობრივ კომპენსაციაზე (საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილება 183; 12.04.90).

2. აღნიშნული საკითხის შესწავლის, კომპენსაციის ფორმების, რაოდენობის, ვადების, ქონების ან მიწის გადაცემისა და სხვა დეტალების დასადგენად პარიტეტულ საწყისებზე იქმნება კომისია (ამ შეთანხმების ხელისმოწერიდან ერთი თვის ვადაში), რომელიც მოამზადებს შესაბამისი ნორმატიული აქტების პროექტებს.

მუხლი 12.

1. შეთანხმება შედგება წინამდებარე ტექსტისა და ტერმინთა განმარტებისაგან.

2. შეთანხმებაში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა შესაძლებელია მხოლოდ მხარეთა ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, ორივე მხარის ხელმოწერითა და პარლამენტისა და წმიდა სინოდის დამტკიცებით.

3. შეთანხმებას ხელს აწერენ საქართველოს პრეზიდენტი და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი.

4. შეთანხმება ძალაში შედის პარლამენტისა და წმიდა სინოდის მიერ დამტკიცებისთანავე.

საქართველოს სახელმწიფოს სახელით

საქართველოს სამოციქულო
ავტოკეფალური მართლმადიდებელი
ეკლესიის სახელით

საქართველოს პრეზიდენტი

ე. შევარდნაძე

სრულიად საქართველოს

კათოლიკოს-პატრიარქი

ილია II

სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი

14 ოქტომბერი 2002 წ.

VI მსოფლიო საეკლესიო კრების (680 წ.) მიერ
საქართველოს ეკლესიის უფლებათა აღიარება

680 წელს კონსტანტინოპოლში შედგა მსოფლიო საეკლესიო კრება. იგი მოიწვია იმპერატორმა კონსტანტინე პოლონატმა (668-685), რათა ემხილებინა მონოთელიტების ცრუმოდღერება. მონოთელიტები, მართალია, ცნობდნენ ქრისტეში ორ - ღვთაებრივ და კაცობრივ ბუნებას, მაგრამ აღიარებდნენ მასში მხოლოდ ღვთაებრივ ნებისყოფას.

იმპერატორი ჰერაკლე, რომლის დროსაც სული ჩაედგა ამ ერესს, ფიქრობდა, რომ ამ ახალი მოძღვრების დახმარებით შესაძლებელი იქნებოდა მონოფიზიტებისა და დიოფიზიტების შეერივება. ამ ორ უზარმაზარ სარწმუნოებრივ ბანაკს შორის მტრობა იმპერიას განხეთქილებით ემუქრებოდა. მონოთელიტობის ერესს თავიდანვე ებრძოდნენ სოფრონ იერუსალიმელი და კონსტანტინოპოლელი ბერი მაქსიმე აღმსარებელი (მას ენა და ხელიც კი მოკვეთეს ამის გამო, საბოლოოდ კი ლაზიკაში გადმოასახლეს).

VI მსოფლიო კრებამ 170 ეპისკოპოსის მონაწილეობით დაგმო მონოთელიტობის ერესი. განისაზღვრა ქრისტეში ორი ბუნება - ღვთაებრივი და კაცობრივი. ამ ორ ბუნებას ორი ნებისყოფა აქვს, მაგრამ ისე, რომ კაცური ნებისყოფა არ ეწინააღმდეგება და ემორჩილება ღვთაებრივს.

VI მსოფლიო კრებას კანონები არ გამოუტანია, მაგრამ ზოგიერთი ქართული ხელნაწერის თანახმად, მიუღია დადგენილებანი, მათ შორის, ქართული ეკლესიის საპატრიარქო ეკლესიად აღიარების შესახებაც. განუსაზღვრავს მისი იურიდიქციის საზღვრები. „ქართლის ცხოვრების“ ჩანართი წერს: „იქმნა კრება მეექვსე, წმიდათა მამათა კონსტანტინოპოლის შინა, მეათსამეტესა წელსა პოლონატი კონსტანტინეს მეფობისასა, რომელი იყო მამა იუსტინიანესი, რომლისა წინამძღვარ იყვნეს თეოდორე და გიორგი

ხუცესნი და იოანე დიაკონი, ადგილისმცველნი აღათონ რომის პაპისანი და გიორგი კონსტანტინოპოლელი, თეოფანე ანტიოქიელი. ამის კრებისა მიერ ბრძანეს ესრეთ წმიდისა ეკლესიისა საქართველოსათვის, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ პატივითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკლესიანი, საპატრიარქონი და იყოს კათალიკოსი ქართლისა სწორი პატრიარქთა თანა, და აკურთხევდეს და მწყსიდეს და განაგებდეს სამართლით მთავარეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა სამწყსოსა თვისსა ქართლისა, გამოღმა-გაღმა კახეთსა, შაქსა, შირვანსა და მიდგმით წამოვლით მთისა ადგილისათა, სუანეთისა და ჩერქეზის საზღვრამდის, სრულიად ოსეთსა და ყოველსა ზემო ქართლსა, სამცხე-საათაბაგოსა. მისთვის მიგვითვლია საქართველოს ეკლესიანი. მას ჰმონებდნენ და მის ხელ ქუეშე იყვნენ და სჯულსა მისსა ერჩდენ და მისგან იმწყსებოდნენ. და მიგვიცემია ხელმწიფება შეკვრისა და განხსნისა... ხოლო პირველითგან ანტიოქიისა კრებისა მიერ განპატროსნებული იყო. და ამ კრების მიერ დაგვიმტკიცებია პატრიარქად, რამეთუ ნუ იქნებინ მიტროპოლიტნი, ნუცა ეპისკოპოსი კათალიკოსისა შეუნდობრად. ხოლო უკეთუ ვინმე იკადროს კათალიკოსისა წინააღდგომა, მთავარეპისკოპოსმან, გინა მიტროპოლიტმან, ანუ ეპისკოპოსმან, ანუ დაიყრას ხარისხი და ეკლესია ძალითა, კათალიკოსისა უკითხავად და შეუნდობელად, ანუ იკურთხოს მეფე, გინა მთავარნი, ანუ მთავარეპისკოპოსნი და მიტროპოლიტ-ეპისკოპოსნი, განიკუეთენ. ხოლო ოდესა ენებოს შემზადება და კურთხევა მირონისა, აკურთხოს თვისსა ეკლესიასა“.⁴⁸

როგორც ითქვა, VI მსოფლიო კრებას კანონები არ გამოუცია, მაგრამ კრების მიერ დადგენილი და იმპერატორის მიერ დამტკიც-

ცეხული საბოლოო ტექსტი 681 წლის 16 სექტემბერს გადაეცა საიმპერატორო კარს საგანგებოდ დასაცავად.⁴⁹

საფიქრებელია, რომ სწორედ ეს საბოლოო ტექსტი უნდა დადებოდა საფუძვლად „ქართლის ცხოვრების“ ზემოთ მოყვანილ ჩანართს მსოფლიო კრების მიერ ქართული ეკლესიისათვის საპატრიარქო ღირსების მინიჭების შესახებ. ვ. გოილაძის აზრით, ამ თვალსაზრისის გამოთქმის უფლებას იძლევა „მარტვილურ ხელნაწერებში“ არსებული მსგავსი ცნობა. ეს ცნობა ასეთია: „რამეთუ ესრეთ შესასწავებელ არს ტახტიკონსა შინა კონსტანტინოპოლისასა, ვითარმედ მას ჟამსა წმიდა მეექვსესა კრებასა კონსტანტინე პოლონატისასა და ალათონ რომთა პაპისა, გიორგი კონსტანტინოპოლელისასა და თეოფანე ანტიოქიელისასა და მათ-თანა ასოცდაათთა მამათაგან გაპატრიონდა კათალიკოზი ქართლისა და ყვეს მამამთავრად და თავისუფლად და უფლად ყოველსა ზედა საქართველოსა: და მერე კვალადვე კრებასა შინა ანტიოქიისასა განთავისუფლდა და გაპატრიონდა, რამეთუ არღარავისაგან ხელ ქვეშ არს, არამედ თავისუფალ და მამამთავარი არს“.⁵⁰

„მარტვილურ ხელნაწერში“ წყაროდ დასახელებული „კონსტანტინოპოლური ტაქტიკონი“, შესაძლოა, იყოს ის დოკუმენტი, რომელიც 681 წლის 16 სექტემბერს გადაეცა შესანახად სამეფო კარის სამდივნოს.

მართალია, ათი წლის, შემდეგ 691 წელს მოწვეულ იქნა ე.წ. ტრულის კრება, რომელმაც იღვაწა კანონშემოქმედებითი თვალსაზრისით. შეკრიბა და გამოსცა წინა მსოფლიო კრებათა კანონები, მაგრამ მათში არ შესულა მრავალი კანონი და დადგენილება წინა კრებებისა, ალბათ, მასში არ მოხვდა ასევე VI კრების დადგენილება ქართული ეკლესიის შესახებ.⁵¹

ვ. გოილაძემ გამოიკვლია, რომ „ქართლის ცხოვრების“ ზემოაღნიშნული ცნობა სანდოა, რადგანაც მასში სწორადაა ასახული კრების მიმდინარეობის ისტორიული ვითარება, კერძოდ, კრებაზე დამსწრეთა შორის მოხსენიებულია არა ანტიოქიელი პატრიარქი მაკარიოსი, რომელიც კრებამ მონოთელიტიზმწვალებლად აღიარა და გააძევა, არამედ მის ადგილზე არჩეული ახალი პატრიარქი ანტიოქიისა თეოფანე, რომელიც ბოლომდე იყო კრებაზე.

მამასადაამე, ძველ ქართულ საეკლესიო ისტორიოგრაფიას სამართლიანად მიაჩნდა, რომ ქართულმა ეკლესიამ საპატრიარქო ღირსება მოიპოვა VI მსოფლიო კრებაზე, 681 წელს. იქამდე პატრიარქის წოდებას ატარებდა ამიერკავკასიის ორივე მეზობელი ეკლესიის მეთაურები - სომხეთისა და ალბანეთისა. როგორც ეს კარგად ჩანს მოვსეს კალანკატუაცის თხზულებიდან. ამიტომაც არაა გასაკვირი ის, რომ ქართული ეკლესიის მეთაურს ეძია პატრიარქის წოდება და მოეპოვებინა ეს უდიდესი ღირსება მსოფლიო ეკლესიის დასტურით. ამის შემდეგ ქართული ეკლესიის პატივი გაუთანაბრდებოდა მსოფლიოს სხვა საპატრიარქოთა პატივს. ამას საგანგებოდ აღნიშნავს ცნობა: „ამის კრების მიერ ბრძანეს ესრეთ წმიდისა ეკლესიისა საქართველოსათვის, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ პატივითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკლესიანი, საპატრიარქონი და იყოს კათალიკოსი ქართლისა სწორი პატრიარქთა თანა“.⁵² აქვეა განხილული ქართული ეკლესიის სამწყსო. მასში ეთნიკური ქართული ტერიტორიების გარდა, შევიდა ალბანეთის ყოფილ საპატრიარქოში შემავალი ქართული ეთნოსით დასახლებული ტერიტორიები: შაქი და შირვანი, მათ გარდა, კავკასიის

⁴⁸ ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 232; ⁴⁹ Лебедев А.П., Вселенские Соборы VI, VII и VIII веков, М. 1897; ⁵⁰ მარტვილის ხელნაწერები, ძველი საქართველო, ტ. III, 1913-1914; ⁵¹ ვ. გოილაძე, ქართული ეკლესიის სათავეებთან, 1991, გვ. 195.

მთიანეთი „მიდგმით - წარმოვლით მთისა ადგილნი“ - ესენია დღევანდელი დაღესტანი, ჩეჩნეთ-ინგუშეთი ვიდრე „სუანეთისა და ჩერქეზის საზღვრამდის“, მასში შესულა „სრულიად ოსეთი“. ოსეთი იმ დროისათვის მხოლოდ ჩრდილო კავკასიაში არსებობდა. აღსანიშნავია, რომ ალბანეთის ეკლესია, სწორედ VII ს-ის დასასრულს შეიერთა სომხურმა მონოფიზიტურმა ეკლესიამ, მ. კალანკატუაცის თანახმად; ხოლო ალბანეთის ჩრდილოეთით მდებარე ეთნიკური ქართველებით დასახლებული მხარეები, როგორც აღინიშნა, დაუბრუნდა დედაეკლესიას. ყოველ შემთხვევაში, ამ მხარეების მიმართ ქართულ ეკლესიას თავისი იურისდიქციის უფლება ჰქონდა, რომელიც მან მოგვიანებით განახორციელა კიდევ.

აღსანიშნავია მეორე გარემოებაც, რომ შავი ზღვისპირა ქართული მხარეები ამ

დროისათვის, ე.ი. VII ს-ის ბოლოსათვის, არაა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში. მართლაც, ამ დროს ეს მიწა-წყალი დასავლეთ საქართველოს ზღვისპირა ნაწილი ვიდრე ე.წ. „სკანდა-შორაპნის“ ხაზამდე კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს მიაჩნდა თავისი იურისდიქციაში შემაჯავალ ტერიტორიად, რადგანაც აქ იყვნენ ბერძნულენოვანი საეპისკოპოსოები ფასისისა, როდოპოლისისა, პეტრონ-ციხისძირისა და სხვ. IX-X სს-ში ქართველი ქრისტიანებით დასახლებული ეს ტერიტორია დაუბრუნდა ქართულ დედაეკლესიას. ტექსტში „ქართლის“ ქვეშ იგულისხმება დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველო.

VI მსოფლიო კრებას დაუდასტურებია ქართული ეკლესიის უფლება მირონის კურთხევისა: „ოდესცა ენებოს შემზადება და კურთხევა მირონისა, აკურთხოს თვისსა ეკლესიასა“.⁵³

VI მსოფლიო კრების დადგენილება მთელი მართლ-მადიდებელი კავკასიის საპატრიარქოს საეკლესიო იურისდიქციაში მოძვედვის შესახებ

„იქმნა კრება შექვესე... ამისა კრებისა მიერ ბრძანეს ესრეთ წმიდისა ეკლესიისა საქართველოსათვის, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათა იეოს სწორ ზატყივითა ვითარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკლესიანი, სანატრიაქონი და იეოს კათალიკოსი ქართლისა სწორი ზატრიაქთა თანა და აკურთხევედეს, მწესიდეს და განაგებდეს... სამწესოსა თვისსა ქართლსა, გამოდმაგაღმა კახეთსა, შაქსა, შირვანსა, და მიდგმით-წარმოვლით მთისა ადგილისათა - სვანეთისა და ჩერქეზის საზღვრამდის, სრულიად ოსეთსა და ყოველსა ზემო-ქართლსა - სამცხე-საათაბაგოსა... ამ კრებისა მიერ დაგვიმტკიცებია ზატრიაქად... ხოლო ოდესცა ენებოს შემზადება და კურთხევა მირონისა, აკურთხოს თვისსა ეკლესიასა“.⁵³

⁵² ქართლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 232; ⁵³ იქვე, 232.

ქართული ეპისკოპოსები შერარა-ფლორენციის კრებაზე (1438)

XI ს-ში, საქართველოს საპატრიარქოს ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს პატრიარქს მსოფლიო დიპტიხში ეჭირა VI ადგილი 5 პატრიარქის შემდეგ.

მართალია, ქართულ ეკლესიაში მიღებულ დიპტიხში ქართველ პატრიარქს ეჭირა VI ადგილი, მაგრამ სცნობდნენ თუ არა ამას მსოფლიოს სხვა საპატრიარქოები, აღიარებდნენ თუ არა ისინი ქართველი მამამთავრის საყდარს VI ადგილზე? ჩვენ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ როგორც რომის პაპები, ისე აღმოსავლეთის 4 პატრიარქი სცნობდნენ იბერიის ეკლესიას VI ადგილზე იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. ამას მიუთითებს ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების დიპტიხი. ამ კრებაზე ქართულ ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის საყდრების შემდეგ. ეს რომ შემთხვევით არ იყო და ეკლესიათა ადგილების განაწილებას ამ კრებაზე საგანგებო ყურადღება ექცეოდა, იქიდანაც ჩანს, რომ ცნობილი რუსი კანონისტების ცნობით, ფლორენციის კრებამ 1438 წელს უნიის შესახებ დეკრეტში დაადგინა: „კონსტანტინოპოლის პატრიარქი იქნება მეორე რომის პაპის შემდეგ, ალექსანდრიელი მესამე. შემდეგ მეოთხე ანტიოქიელი და მეხუთე – იერუსალიმელი“...⁸⁰

მართალია, ამ კრებას არ გამოუცია დოკუმენტი, თუ როგორ უნდა განაწილებულიყო შემდეგი ადგილები, რადგანაც კრება ეხებოდა არა დიპტიხის, არამედ სარწმუნოების საკითხს, მაგრამ, საერთოდ, ეკლესიათა (კათედრათა) ადგილების განაწილე-

ბას ძალზე დიდი ყურადღება რომ ექცეოდა, ზემოთ მოყვანილი დადგენილებითაც ჩანს.

ქართული, ანუ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელს ამ უკანონო, მაგრამ მაინც წარმომადგენლობით კრებაზე ეჭირა VI ადგილი. 1438 წლის 5 თებერვალს ფერარაში გახსნილ და ფლორენციაში გაგრძელებულ საეკლესიო კრებას, სადაც ერთმანეთს შეხვდნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის წარმომადგენლები და რომლის აქტებსაც აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა ხელი მოაწერეს, „თანაბარი უფლებით ესწრებოდა იბერიის მიტროპოლიტი“.⁸¹

„იბერიის მიტროპოლიტი იჯდა მართლმადიდებელთა მხარეს V ადგილზე კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის და იერუსალიმის წარმომადგენლების შემდეგ. „პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი. პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ... იერუსალიმის პატრიარქის მსოფლიო წარმომადგენელი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი იბერიის მიტროპოლიტი“.⁸²

კრების მონაწილენი ისხდნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ცენტრიდან თანაბარ მანძილზე იდგა ორი ტახტი – რომის იმპერატორისა და ბერძენთა იმპერატორისა. სასულიერო პირები განლაგებულნი იყვნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ერთ მხარეს ისხდნენ ლათინთა წარმომადგენლები, მეორე მხარეს ისხდნენ მართლმადიდებელთა წარმომადგენლები. ჩვენთვის საინტერესო მართლმადიდებელთა რიგი იყო შემდეგი სახისა: მართლმადიდებელთა რიგში პირველად იდგა

⁸⁰ ა. კარტაშვილი, მსოფლიო კრებები, პარიზი, 1963, გვ. 425 (რუსულ ენაზე); ⁸¹ ი. ტაბაღა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, I, გვ. 101; ⁸² იქვე, გვ. 101-102.

– 1. კონსტანტინოპოლის პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი ამ სხდომას არ ესწრებოდა); 2. ალექსანდრიის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი; 3. ანტიოქიის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი; 4. იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი; 5. იბერიის პატრიარქის (დოკუმენტშია – „მეფის“) წარმომადგენელი – მიტროპოლიტი. ამის შემდეგ დიპტიხის მიხედვით ისხდნენ სხვა მართლმადიდებელი ეპისკოპოსები.

„ნაწყვეტი ფლორენციის საეკლესიო კრების ოქმიდან ... სასულიერო პირების განლაგების შესახებ ... პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი შეუძლოდ ყოფნის გამო იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა) ... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ – ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის პატრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა; ანტიოქიის პატრიარქის მიერ გამოგზავნილი ეფესოს არქიეპისკოპოსი; იერუსალიმის პატრიარქის წარმოგზავნილი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიტროპოლიტი; ამათ შემდეგ ისხდნენ ტრაპეზუნტის, რიზეს, ნიკეის ... არქიეპისკოპოსები ... მიტროპოლიტები ... ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“.⁸³

ფლორენციის კრებაზე არა მარტო ეკლესიათა წარმომადგენელი სასულიერო პირები ისხდნენ „წესის“, ანუ დიპტიხის მიხედვით, არამედ საერო პირებიც ასევე „წესის“ მიხედვით ისხდნენ.

ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრებიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის VI ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში, ხოლო V ადგილი მართლმადიდებელთა რიგში აღიარებული და ცნობილი იყო როგორც რომის

პაპის, ასევე მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქის და სხვა აღმოსავლეთის პატრიარქების მიერ, ამიტომაც ისინი ერთმანეთს არ დაუპირისპირდნენ და უპირობოდ დასვეს იბერიის წარმომადგენელი აღნიშნულ ადგილზე. იბერიის ეკლესიის ადგილი დიპტიხში ძველთაგანვე ცნობილი იყო, ამიტომ მან ამ „მსოფლიო“ კრებაზე ყოველგვარი დავის გარეშე თავისი ადგილი დაიჭირა.

XV ს-ის პირველი ნახევრის დიპტიხი, დაცული ფერარა-ფლორენციის კრებაზე, ასეთია: 1. რომის პაპი; 2. მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქი; 3. ალექსანდრიის; 4. ანტიოქიის; 5. იერუსალიმის; 6. იბერიის; 7. ტრაპეზუნტის; 8. რიზეს; 9. ნიკეის; 10. ლაკედემონის; 11. ნიკომედიის; 12. ტრივონის; 13. ამასიის; 14. მიტილენის; 15. ტოლოზინის; 16. სტავროპოლის; 17. ტუნისის; 18. გარინის; 19. მელეტინის; 20. აქილის; 21. მულდულის – პატრიარქები და არქიეპისკოპოსები.⁸⁴

მართალია, ამ კრებაზე აღნიშნული რიგით ისხდნენ ეკლესიის იერარქები, მაგრამ მათგან ავტოკეფალურ ეკლესიად მიიჩნეოდა მხოლოდ 5 ეკლესია: კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმისა და იბერიისა, ამიტომ ამ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებს ამ კრებაზე ეჭირათ განსაკუთრებული, სხვებისაგან განსხვავებული სკამები კრების მონაწილეთა პირველ რიგში; ხოლო იბერიის მეფის ელჩი, რომელსაც აგრეთვე ტრაპეზუნტის იმპერატორის მანდატი ჰქონდა, პაპის თანმხლები პირის პირდაპირ იჯდა.⁸⁵

ასეთი სახის იყო „მსოფლიო“ ეკლესიის დიპტიხი. როგორც ცნობილია, საზოგადოდ იქამდე და შემდგომშიც მართლმადიდებლური დიპტიხიდან ამოიღეს რომის პაპის მოხსენიება, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ

⁸³ ი. ტაბალუა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, 1984, გვ. 214-215; ⁸⁴ იქვე, გვ. 214;

⁸⁵ იქვე, გვ. 215.

მოუხდენია ქართული ეკლესიისათვის კანონ-იკურად მიჩნეულ VI ადგილზე. კერძოდ, მართალია, მართლმადიდებლური დიპტიხიდან გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, რამაც ვაკანტური ადგილი წარმოშვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურთა ექვსეულში, მაგრამ მალე ვაკანტური ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიამ მსოფლიო საპატრიარქოსა და სხვა საპატრიარქოთა გადაწყვეტილებით.

ფერარა-ფლორენციის კრების შემდეგ „კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა გენადი სხოლარიმ (1453-1460) სხვა აღმოსავლელ პატრიარქებთან ერთად სცნო რუსული ეკლესიის დამოუკიდებელი არსებობა და განსაზღვრა ჩათვლილიყო ავტოკეფალური რუსული მიტროპოლია თავისი ღირსებით იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, ე.ი. V ადგილობრივ მართლმადიდებლურ ეკლესიათა დიპტიხში“.⁸⁶

აქამდე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ ეჭირა, ამის შემდეგ კი მან VI ადგილი დაიჭირა (რუსეთის ეკლესიის შემდეგ).

1589 წელს, რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ, მისმა პატრიარქმა დიპტიხში მაღალი ადგილი დაიკავა. „როცა დიდმა კრებამ 1593 წელს განსაზღვრა მოსკოვის საპატრიარქოს მდგომარეობა, მას მიეცა უფრო მაღალი ადგილი, ვიდრე მაშინ არსებულ არქიეპისკოპოსებს ავტოკეფალური და თვითმმართველი ეკლესიებისა – ახრიდისას, კვიპროსისას, ივერიისას და პეკიისას, მაგრამ არა ალექსანდრიის პატრიარქის შემდეგ, როგორც სურდა რუსეთის მეფეს, არამედ მხოლოდ იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ,

იმასთან დაკავშირებით, რომ კრების მამებმა შესაბამის მიმართვაში განაცხადეს წმიდა მამათა კანონების შეუცვლელობა“.⁸⁸

იოანე ბაგრატიონს თავის თხზულებაში „კალმასობა“ დაცული აქვს ცნობები ფერარა-ფლორენციის კრებაზე დამსწრე ქართველ ეპისკოპოსთა შესახებ. მისი ცნობით, საქართველოდან კრებაზე დამსწრე ახტალელ ეპისკოპოს დანიელსა და თავად ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილს ხელი არ მოუწერიათ კრების დადგენილებაზე, „ხოლო იმერეთის ეპისკოპოსმან იაკობ შემოქმედელმან მოაწერა ხელი“.⁸⁹ საერთოდ, იოანე ბატონიშვილის აზრით, საბერძნეთიდან და რუსეთიდან ჩასულ სამღვდელოებას ხელი მოუწერია კრების აქტებისათვის: „მოაწერეს ხელი ბერძენთა და რუსთა, გარნა ანტიოხიისა პატრიარხმან არა მოაწერა ხელი, არცა ქართველმა ეპისკოპოსმან ახტალისამან დანიელმან“...⁸⁹ თუმცა კი, კრების დამთავრების შემდეგ უკან დაბრუნებულ ბერძნებს (იმპერატორსა და პატრიარქს და სხვებს) უარუყვიათ ამ კრების დადგენილებანი. ახტალის საეპისკოპოსო კათედრა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი იყო ქართლის საკათალიკოსოში, მღებარეობდა ქვემო ქართლში (ამჟამად სომხეთის საზღვრებშია), ხოლო „იმერთა ეპისკოპოსი იაკობი“, ალბათ, შემოქმედელი ეპისკოპოსი აფხაზეთის („ქვემო ივერიის“) საკათალიკოსოდან იყო გაგზავნილი ფერარ-ფლორენციის კრებაზე. ივერიის მეფეს თავის სახელმწიფოში შემავალი ორივე საეკლესიო ერთეულის წარმომადგენლები მიუვლენია კრებაზე.

ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრება ცხადია, არ იყო „მსოფლიო საეკლესიო კრება“, მაგრამ ამ კრებას გააჩნდა საერთაშორისო მნიშვნელობა, იმით, რომ მას ეს-

⁸⁶ პროვოსლავნი ცერკოვნი კალენდარ, 1985, გვ. 3 (რუს. ენაზე); ⁸⁷ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, დიპტიხი და დიასპორა, საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მსოფლიო მართლმადიდებლურ დიპტიხში და დიასპორას საკითხები, 2009, გვ. 61, 63; ⁸⁸ Вклад Вселенского Патриарха в разработку темы «Диптихи», с. 11; ⁸⁹ იოანე ბატონიშვილი, ხუმარსწავლა, ტ. II, 1991, გვ. 350.

წრებოდნენ თვით მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქი, ბიზანტიის საიმპერატორო კარის უპირველესი პირები, ყველა მართლმადიდებელი საპატრიარქოს წარმომადგენელი მღვდელმთავრები, მსოფლიოს სხვა მართლმადიდებელი, მათ შორის, რუსული ეკლესიის დელეგატები. საქართველოს ეკლესია ამ კრებაზე დააყენეს საპატრიარქო ეკლესიათა რიგში. მართლმადიდებელ ეკლესიათა რიგში (დიპტიხში) მისი წარმომადგენელი დააყენეს V ადგილზე, მხოლოდ ამ მხრივ

არის ეს, ანუ ფერარა-ფლორენციის კრება ჩვენთვის საინტერესო და არავითარ შემთხვევაში მას „მსოფლიო კრება“ არ ეწოდება.

აღსანიშნავია, რომ სხვა წყაროთა მითითებით, კრებაზე წარგზავნილი იყვნენ ეპისკოპოსები საქართველოს სხვა კათედრებიდან.⁹⁰ კერძოდ, ვახუშტის ცნობით, ამ კრებაზე დამსწრე ქართველი ეპისკოპოსის სახელი სოფრონი ყოფილა, ხოლო თვით კრება საქართველოს მეფე ალექსანდრე დიდის დროს ჩატარებულა.⁹¹

საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში

ნაწყვეტი ფლორენციის საეკლესიო კრების ოქმიდან

ACTA SACRA OECUMENICI
CONCILII FLORENTINI

1. პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებული იყვნენ: 2. პერაკლიის არქიეპისკოპოსი (რომელსაც ალექსანდრიის პატრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა), 3. ანტიოქიის პატრიარქის მიერ გამოგზავნილი – ეფესიის არქიეპისკოპოსი, 4. იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი – მენესიის არქიეპისკოპოსი და 5. იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიტროპოლიტი.

1. In quatuor scabellis post Patriarcham dispositis sequebantur 2. Archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini Patriarchae legitimum mandatum habens, eiuque locum tenens, 3. Archiepiscopus Ephesus Patriarchae Antiocheni Legatus, 4. Archiepiscopus Menesien-sis Ierosolymitani Patriarchae personam repraesentans et 5. Metropolita Yberius Regis Yberiae Apocrisarius.⁸⁷

⁹⁰ მთავარეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. II, 1989, გვ. 232-250; ⁹¹ ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, გვ. 281.

საეკლესიო სამართლის წერილობითი წყაროების შესახებ

„საქართველოს საეკლესიო კრებებში“ შევიდა 15 საკანონმდებლო და 21 მიმდინარე კრება (IV-XVIII სს.), ამ კრებათაგან ზოგიერთმა გამოსცა საკანონმდებლო სამართლებრივი აქტი, რომელთაც ეპოქათა შესაბამისად ეწოდებათ „ძეგლისწერა“, „ძეგლის დადება“, „სამართალი“, „მცნება სასჯულო“, „კანონნი“, „ხელთწერილი“, „დაწერილი“, „განჩინება“, „სიგელი“, „მოხსენება“, „საკანონოს წიგნი“ და სხვ. საეკლესიო კრებების მიერ გამოცემული სამართლის ძეგლები თან ერთვის ნაშრომის შესაბამის პარაგრაფს.

1. რუის-ურბნისის კრების ტექსტი დაიბეჭდა ი. დოლიძის „ქართული სამართლის ძეგლები“ III ტომიდან. ი. დოლიძე, როგორც ცნობილია, იყო ქართული საეკლესიო სამართლის წყაროების უდიდესი მცოდნე XX ს-ში. მას რუის-ურბნისის კრების ტექსტი დაბეჭდილი აქვს ორი უძველესი ნუსხის A-76 და Rt, VI, N5 (III)-ის მიხედვით. ყოფილი „საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდის“ (A), ამჟამად კი ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდში დაცული A-76 წარმოადგენს კრებულს, დაწერილია ქალაქდზე XII ს-ის ნუსხით. მასში რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერას 238-248 გვერდები უჭირავს.

ამავე A-76 ნუსხას იყენებს ე. გაბიძაშვილი „დიდი სჯულის-კანონის“ 1975 წლის კრიტიკულად დადგენილ ტექსტში. ქართული კანონიკური სამართლის აღნიშნული მნიშვნელოვანი ძეგლი („ძეგლისწერა“) გამოცემული ი. დოლიძისა და ე. გაბიძაშვილის მიერ ჩვენს მიერ შეპირისპირებულია ერთმანეთთან, ამის გამო ტექსტში მუხლები დაყვავით ე. გაბიძაშვილის დაყოფის მიხედვით.

2. „ძეგლის დადების“ ტექსტი (მეფე გიორგი ბრწყინვალის დროინდელი ძეგლი) იბეჭდება ი. დოლიძის გამოცემის²²⁸ მიხედვით, რომელსაც საფუძვლად უდევს ხელნაწერი S3683. ტექსტი შეპირისპირებულია ე. თაყაიშვილის მიერ აღმოჩენილ XVII ს-ის ხელნაწერთან (H3094).

3. ბექას და აღბუღას სამართალი, ბაგრატ კურაპალატის, ე.წ. „კანონიკური სამართლის“ მუხლები, „სამართალი კათალიკოზთა“, „ვახტანგის სამართლის“ მუხლები იბეჭდება ი. დოლიძის გამოცემის მიხედვით,²²⁸ რომელიც ეყრდნობა თვით ვახტანგ VI-ის მიერ ნარედაქტირევ ხელნაწერს (S3683).

4. „მცნება სასჯულო“ იბეჭდება ი. დოლიძის²²⁹ მიხედვით. ეყრდნობა ორ ხელნაწერს: ცსსა ფ. 1448, საბ. №5020, დედანი და ხელნაწერთა ინსტიტუტის Sd 2920 პირი.

5. „განჩინება საეკლესიო კრებისა სამონასტრო წესის და რიგის თაობაზე“ იბეჭდება ი. დოლიძის²²⁹ მიხედვით. ეყრდნობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Ad340.

6. „კანონი“ 1748 წ. კრებისა, იბეჭდება ი. დოლიძის²²⁹ მიხედვით. ეყრდნობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Q412 კრებულს. საბუთს კრებულის 1-8 გვერდები უჭირავს. კრებული გადაწერილია 1755 წ.

7. „ხელწერილი“ იმერეთის 1759 წ. კრებისა. იბეჭდება თ. ჟორდანიას ქრონიკების III ტომიდან (1967 წ.).

8. დადგენილება საეკლესიო კრებისა (1762 წ.) იბეჭდება ი. დოლიძის²²⁹ მიხედვით. ეყრდნობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Ad856; „მცნება მღუდელთათვის“ ი. დოლიძის ქსძ ტ. III. ხელნაწერთა ინსტიტუტის A317 კრებულს; მაქსიმე კათალიკოსის მცნებანი“, ცსსა ფ. 1448.

²²⁸ „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ I, 1963; ²²⁹ „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ. III, 1970.

9. სიგელი ბაგრატ მეფისა ოპიზარ მიჯნაძორელ მამუბისადმი (ქუთაისის საეკლესიო კრება 1058) იბეჭდება „ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი“-ს²³⁰ მიხედვით. ეყრდნობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Sd1201 ეტრატს.

10 „საქართველოს ეკლესიის შეუვალობის განახლების სიგელი გიორგი III-სა“ (თბილისის I საეკლესიო კრება, 1178) იბეჭდება ი. დოლიძის ქართული სამართლის ძეგლების“ (ტ. II, 1965) მიხედვით, ესაა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Ad15 დედანი, ეტრატი პირველად გამოსცა თ. ჟორდანიამ (ქრონიკები I).

11. დაწერილი ეტიფანე კათალიკოსისა „ანელ ხუცესთა სარგოს განწესების შესახებ“ (ანისის შეკრება, 1218), იბეჭდება ი. დოლიძის „ქართული სამართლის ძეგლების“ (ტ. III, 1970) მიხედვით. ტექსტი გადმობეჭდილია ნ. მარის გამოცემიდან Известия Императорской Академии Наук, 1910, с. 1473-1439.

12. განჩინება საეკლესიო კრებისა „შიომღვიმის შეუვალობის შესახებ“ (შიომღვიმის საეკლესიო კრება XIII ს-ის 40-იანი წლები), იბეჭდება ი. დოლიძის²²⁹ მიხედვით. ხელნაწერი დაკარგულია, გამოქვეყნებულია თ. ჟორდანიას მიერ (შიომღვიმის საბუთები, გვ. 50-52).

13. მოხსენება საქართველოს საეკლესიო კრებისა მეფისადმი (მცხეთის საეკლესიო კრება 1263). იბეჭდება ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი I (IX-XIII სს) მიხედვით, რომელიც ეყრდნობა საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივის (ცსსა 1448-6501) ხელნაწერს.

14. სამთავისის სამწყსოს საკანონოს წიგნი გრიგოლ სამთავნელისადმი (სამთავისის საეკლესიო კრება, 1459), იბეჭდება ი. დოლიძის „ქართული სამართლის ძეგლები“ (ტ. III, 1970), ეყრდნობა ხელნაწერთა ინსტიტუტის Ad559 და Ad604 ხელნაწერებს. დათარიღებულია ი. დოლიძის მიერ.

15. „დებულებები“ გადმოღებულია შემოწმებული ეგზემპლიარებიდან –

ა) „დებულებანი, მიღებული საქართველოს 1917 წლის საეკლესიო კრებაზე“, ტფილისი, სტამბა „ცხოვრება“, გაბაანთ შესახვევი, N4, 1917 წ;

ბ) „საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა“, 1920;

გ) „დებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის“, ტფილისი, 1928;

დ) „დებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის“, 1945 წ. (ამ ეგზემპლიარში ორთოგრაფიული შეცდომები გასწორებულია კ.პ. კალისტრატეს მიერ);

ე) „საქართველოს ავტოკეფალური, მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება“, მცხეთა, სვეტიცხოველი, 1995.

²³⁰ ქართ. ისტ. საბ. კორპუსი, შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. სილაგავამ, ნ. შოშიაშვილმა, თბ. 1984, გვ. 32

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. „ქეგლისწერა“

რუის-ურბნისის საეკლესიო კრება (1103-1104)	5
„ქეგლისწერა“ – რუის-ურბნისის კრების კანონები [სრული ტექსტი]	10

2. „ქეგლისდადება“

საკანონმდებლო კრება გიორგი ბრწყინვალეს დროს (1335 წ.)	25
„ქეგლის დადება მეფეთმეფის გიორგის მიერ“ [ამოკრეფილი მუხლები]	26

3. „ბაგრატ კურაპალატის, ბექასა და აღბუღას კანონები“

ჭულევის საკანონმდებლო კრება (1381-1386 წწ)	28
„ბაგრატ კურაპალატის, ბექასა და აღბუღას კანონები, კანონიკური სამართალი“ [ამოკრეფილი მუხლები]	33

4. „მცნება სასჯულო“

ცაიშ-ბედიის შეკრება (1470-1474 წწ.)	37
„მცნებაი სასჯულო“ [სრული ტექსტი]	43

5. „სამართალი კათალიკოზთა“

ბიჭვინთის საეკლესიო კრება (1543-1549)	53
„სამართალი კათალიკოზთა“ [სრული ტექსტი]	56

6. „განჩინება“

დავით-გარეჯის საეკლესიო კრება (1702 წ.)	60
„განჩინება“ [სრული ტექსტი]	62

7. „სამართალი ბატონისშვილის ვახტანგისა“

საკანონმდებლო შეკრებანი ვახტანგ VI-ის კარზე (1706-1709 წწ.)	64
„სამართალი ბატონისშვილის ვახტანგისა“ [ამოკრეფილი მუხლები]	73

8. „კანონნი“

თბილისის III საეკლესიო კრება (1748 წ.)	78
„კანონნი“ – 1748 წლის საეკლესიო კრებისა [სრული ტექსტი]	82

9. „ხელითწერილი“

იმერეთის საეკლესიო კრება (1759)	87
„ხელითწერილი“ – იმერეთის საეკლესიო კრებისა [ნაწილი აღდგენილი ტექსტისა] ..	89

10. 1762, 1768, 1793 წლის კრიზათა დადგენილებაანი საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ, მცნებანი, ეპისკოპოსთა და მღვდელთა მიმართ

ა. [აღდგენილება საეკლესიო კრებისა საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ]	91
ბ. [მცნება მღვდელთათვის] [1768]	93
გ. [კანონთა განწესება ცოდვილთათვის ანტონ II-ის მიერ]	99

11. „ეკლესიის მართვა-გამგეობის დადგენილებაჲნი“

საქართველოს I საეკლესიო კრება (9-17.09.1917)	101
„საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა, დებულება“ [ტექსტი]	102
საქართველოს II საეკლესიო კრება (27.06.1920)	115
„საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა, დებულება“ [ტექსტი]	116
საქართველოს IV საეკლესიო კრება (21-27.06.1927)	131
„საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა, დებულება“ [ტექსტი]	133
საქართველოს VIII საეკლესიო კრების (1937 წ.) სახელით გამოცემული „დებულება“	146
„საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა, დებულება“ [ტექსტი]	147
საქართველოს ეკლესიის XIII გაფართოებული კრება (18-19.09.1995)	156
„საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობა, დებულება“ [ტექსტი]	157

დამატება I

12. „პარგატი მეფის სიგელი“

ქუთაისის საეკლესიო კრება (დაახლ. 1058 წ.)	179
სიგელი ბაგრატ მეფისა თპიზარ და მიჯნაძორელ მამებისადმი [ტექსტი]	183

„წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა“

13. „სიგელი გიორგი მეფისა“

თბილისის I საეკლესიო კრება (1178 წ.). „წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა“	185
სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი [ტექსტი]	190

14. ანისის „დაწერილი“

ანისის შეკრება (1218 წ.)	191
დაწერილი ეგიფანე კათალიკომისა ანელ ხუცესთა სარგოს განწესების შესახებ [სრული ტექსტი]	194

15. შიომღვიმის „განჩინება“

შიომღვიმის საეკლესიო კრება (XIII ს-ის 40-იანი წლები) 195
 განჩინება საეკლესიო კრებისა შიომღვიმის შეუვალობის შესახებ [სრული ტექსტი] . 197

16. საეკლესიო კრების „მოხსენება მეფისადმი“

მცხეთის საეკლესიო კრება (1263 წ.) 198
 მოხსენება საქართველოს საეკლესიო კრებისა მეფისადმი [სრული ტექსტი] 205

მცხეთა-თბილისის (1755-1756 წწ.) კრება 208
 1755-56 წლის კრებების განჩინებანი ანგონსა ზედა 226

თბილისის IV კრება (2-8 ოქტომბერი 1764) 229
 1764 წლის კრების განჩინება მაქარიამე [სრული ტექსტი] 231

17. სხვადასხვა სამართლებრივი კიბლები (XX ს.)

„პეგლისწერა წმიდისა და ღვთივგანბრძნობილისა კრებისა, რომელი შემოიკრიბა ქალაქსა თფილისს 1917 წელსა, სექტემბრის მერვესა დღესა“ 236
 აქტი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობისა 237
 რუსეთის უწმიდესი სინოდის განჩინება საქართველოს ეკლესიასთან ურთიერთობის აღდგენის შესახებ 239
 საქართველოს უწმიდესი მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობისა და მტკიცების სიგელი 240
 საქართველოს უწმიდესი ეკლესიის მეთაურის საპატრიარქო გიგულის ცნობის და ბოძების საპატრიარქო სინოდური განჩინება 243
 კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის 244

დამატება II

VI მსოფლიო საეკლესიო კრების (680 წ.) მიერ საქართველოს ეკლესიის უფლებათა აღიარება 248

18. VI მსოფლიო კრების დადგენილება მთელი მართლმადიდებელი კავკასიის საქართველოს საეკლესიო იურისდიქციაში მოქცევის შესახებ 250

საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში 1438 წლის კრებაზე, უცხოური მასალები, ტექსტი 251
 ნაწყევგი ფლორენციის საეკლესიო კრების ოქმიდან 254
 ACTA SACRA OECUMENICI CONCILII FLORENTINI 254

საეკლესიო სამართლის წერილობითი წყაროების შესახებ 255

რედაქტორი ი. გორგიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა თ. რევაზიშვილის

გადაეცა წარმოებას 09.03.2012. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 04.04.2012. ქალაქის ზომა 60X84 1/8. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 16. ტირაჟი 100 ეგზ.

საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, კოსტავას 77

Verba volant.
scripta manent

